ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִַם הַלְלוּיָהּ:

נקודות משיחות קודש - מזמור קטו מתוך "תהילות מנחם"

טז - השמים שמים להוי' והארץ נתן לבני אדם

"שמים" ו"ארץ" בנפש האדם

איתא במדרש[31] "השמים שמים להוי' והארץ נתן לבני אדם - משל למה הדבר דומה, למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי, כך כשברא הקב"ה את

המשך בעמוד רכב

31) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד״ה מן המיצר
יום ב׳ דראש השנה, ה׳תשכ״ו ..... ה

ד) מאמר ד״ה שובה ישראל
שבת פרשת וילך, שבת שובה, וא״ו תשרי, ה׳תשכ״ו ..... כ

ה) שיחת יום ב׳ דראש השנה, ה׳תשכ״ו ..... לג

ו) שיחת שבת פרשת וילך,
שבת שובה, וא״ו תשרי, ה׳תשכ״ו ..... לו

ז) לקוטי שיחות פרשת וילך כרך יט ..... מו

ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... נ

ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וילך ..... נא

י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת וילך ..... נב

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וילך ..... סו

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת וילך ..... סז

יג) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת וילך ..... פא

יד) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... פג

שיעורי רמב״ם

טו) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת וילך ..... פו

טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וילך ..... קמא

יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת וילך ..... קנז

יח) נביאים וכתובים
ישעיה פרק ל, איוב פרק ט ..... קס

יט) משניות – מסכת תרומות
ביאור קהתי ..... קסב

כ) עין יעקב מסכת סוכה ..... קסט

כא) מסכת בבא מציעא עם ביאורים
מדף ו עד דף יב ..... קע

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קצח

כג) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... קצח

כד) תורה אור
אדמו״ר הזקן ..... רא

כה) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רג

כו) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רה

כז) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רה

כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רו

כט) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רח

ל) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רט

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רי

לב) אגרות קודש
מכתב הרבי מוהריי״צ לרבנית חיה מושקא ..... ריא

לג) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת וילך ..... רטו

לד) קריאת התורה למנחת שבת קודש ..... רכ

לה) לוח זמנים לשבוע פרשת וילך ..... רכא

לו) סדר מצות הדלקת נרות לר״ה וערב שבת קודש ..... רכג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. יום ב' דראש השנה, ה'תשכ"ו

(הנחה בלתי מוגה)

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָ־הּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָ־הּ[1]. וּמְדַיֵּק בָּזֶה כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוּ"ר (בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל "מִן הַמֵּצַר" מִשְׁנַת תש"ט[2]) דְּצָרִיךְ לְהָבִין אוֹמְרוֹ לְשׁוֹן "קָרָאתִי", שֶׁהוּא כְּמוֹ אָדָם הַקּוֹרֵא לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא קְרִיאָה בִּלְבַד, דְּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁמַּקְדִּים לוֹמַר "מִן הַמֵּצַר", הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר "מִן הַמֵּצַר שִׁוַּעְתִּי", "צָעַקְתִּי" אוֹ "זָעַקְתִּי", עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב[3] וַיִּצְעֲקוּ אֶל הַוְיָ' וַתַּעַל שַׁוְעָתָם. וּבִפְרָט שֶׁפָּסוּק זֶה הוּא מֵהַפְּסוּקִים שֶׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, לְאַחֲרֵי הַהֲכָנָה עַל־יְדֵי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, כּוֹלֵל גַּם יְמֵי הַסְּלִיחוֹת, עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, לֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, עַד לַבֹּקֶר דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לִפְנֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר, וְאִם כֵּן, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁלְּאַחֲרֵי הַקְּדָמַת הָעֲבוֹדָה הַזּוּ תִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ בַּאֲמִירַת הַפְּסוּקִים קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר בְּאוֹפֶן שֶׁל קְרִיאָה בִּלְבַד.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְדַיֵּק בָּזֶה גַּם לְאִידָךְ גִּיסָא, מַהוּ אוֹמְרוֹ "מִן הַמֵּצַר", דְּלְכְאוֹרָה, לְאַחֲרֵי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, יְמֵי הַסְּלִיחוֹת, עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, לֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, עַד לַבֹּקֶר דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לִפְנֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁיִּמָּצֵא עֲדַיִן בְּמַעֲמַד וּמַצָּב שֶׁל "מֵצַר". וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, דְּהִנֵּה, יָדוּעַ[4] שֶׁבְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל מְאִירוֹת י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים, שֶׁגְּדְלָה מַעֲלָתָן בְּיוֹתֵר עַד שֶׁאֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָם[5], וַהֲרֵי עִנְיָן זֶה הוּא לֹא רַק בְּנוֹגֵעַ לַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה, אֶלָּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לַפְּעוּלָה בָּאָדָם, שֶׁבְּוַדַּאי פּוֹעֲלוֹת הֵן בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם[6] כַּךְ שבוודאי כל

ביאור בדרך אפשר

נאמר בספר תהלים, והוא אחד הפסוקים שנהוג לומר לפני תקיעת שופר בראש השנה:

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָ־הּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָ־הּ[1] כלומר, קראתי אל ה' מתוך מצב של 'מצר' ומצוקה וה' ענה לקריאתי במצב של 'מרחב'. וּמְדַיֵּק בָּזֶה כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוּ"ר הרבי הריי"צ (בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל במאמר הפותח בפסוק "מִן הַמֵּצַר" מִשְׁנַת תש"ט[2]) דְּצָרִיךְ לְהָבִין אוֹמְרוֹ בפסוק זה לְשׁוֹן "קָרָאתִי", שֶׁהוּא כְּמוֹ אָדָם הַקּוֹרֵא לַחֲבֵרוֹ שיפנה אליו שֶׁהוּא קְרִיאָה בִּלְבַד, דְּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁמַּקְדִּים לוֹמַר "מִן הַמֵּצַר", הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר "מִן הַמֵּצַר שִׁוַּעְתִּי", "צָעַקְתִּי" אוֹ "זָעַקְתִּי", שכל אלה הם ביטויים של 'מצר' הרבה יותר מ'קריאה' שהוא ביטוי סתמי שלא מבטא מצוקה, ואילו הביטויים הללו של 'שיוועתי' או 'צעקתי' או 'זעקתי' הם עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב[3] לגבי מצבם של בני ישראל כשהיו משועבדים בעבודת פרך במצרים וַיִּצְעֲקוּ אֶל הַוְיָ' וַתַּעַל שַׁוְעָתָם לשון 'צעקתי' ו'שיוועתי'. וּבִפְרָט שֶׁפָּסוּק זֶה הוּא אחד מֵהַפְּסוּקִים שֶׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, לְאַחֲרֵי הַהֲכָנָה הרוחנית לראש השנה ולתקיעת שופר עַל־יְדֵי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה הרוחנית של כל אחד ואחד דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, כּוֹלֵל גַּם העבודה הרוחנית המיוחדת של יְמֵי הַסְּלִיחוֹת, עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, לֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, עַד לַבֹּקֶר דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לִפְנֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר שבכל הימים הללו עוסקים בעבודה רוחנית פנימית ועמוקה המהווה הכנה לראש השנה ולתקיעת שופר, וְאִם כֵּן, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁלְּאַחֲרֵי הַקְּדָמַת הָעֲבוֹדָה הַזּוּ במשך כל הזמן שמתחילת חודש אלול ועד הבוקר של ראש השנה, תִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ בַּאֲמִירַת הַפְּסוּקִים קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר בְּאוֹפֶן שֶׁל קְרִיאָה בִּלְבַד ולא בזעקה וצעקה?

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְדַיֵּק בָּזֶה גַּם לְאִידָךְ גִּיסָא מצד שני ולשאול בכיוון ההפוך, מַהוּ אוֹמְרוֹ "מִן הַמֵּצַר", דְּלְכְאוֹרָה, לְאַחֲרֵי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, יְמֵי הַסְּלִיחוֹת, עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, לֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, עַד לַבֹּקֶר דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לִפְנֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר, שכאמור היא עבודה רוחנית פנימית ועמוקה ביותר אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁיִּמָּצֵא עֲדַיִן היהודי העובד את ה' בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל "מֵצַר" והרי עבודה זו הייתה צריכה להעביר אותו ולהעלות אותו ממצב של 'מצר' למצב של 'מרחב'?

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, דְּהִנֵּה, יָדוּעַ[4] בקבלה וחסידות שֶׁבְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל מְאִירוֹת י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים האמורות בתורה בפרשת כי תשא (א. א־ל. ב. רחום. ג. וחנון. ד. ארך. ה. אפים. ו. ורב חסד. ז. ואמת. ח. נוצר חסד. ט. לאלפים. י. נושא עוון. יא. ופשע. יב. וחטאה. יג. ונקה), שֶׁגְּדְלָה מַעֲלָתָן בְּיוֹתֵר עַד שֶׁאֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָם[5], וַהֲרֵי עִנְיָן זֶה של הארת י"ג מידות הרחמים בחודש אלול הוּא לֹא רַק בְּנוֹגֵעַ לַהַמְשָׁכָה וההתגלות מִלְּמַעְלָה, אֶלָּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לַפְּעוּלָה ולהשפעה של ההתגלות הזו בָּאָדָם, שֶׁבְּוַדַּאי פּוֹעֲלוֹת הֵן י"ג מידות הרחמים הִתְעוֹרְרוּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם[6] כך שבוודאי כל

---

1) תהלים קיח, ה. 2) קרוב לתחילתו (סה"מ תש"ט ע' יא). 3) כ"ה בסה"מ תש"ט שם. וראה שמות ב, כג: "ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים". וברמב"ן עה"פ: "ויצעקו בנ"י ותעל שועתם". 4) סידור האריז"ל (מנהגי חודש אלול). משנת חסידים מסכת אלול פ"א מ"ג. לקו"ת פ' ראה לב, ב. 5) ר"ה יז, ב.

ביאור בדרך אפשר

אחד ואחד מתעורר בחודש אלול. **וְנוֹסָף עַל הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם מִצַּד הִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים מִלְּמַעְלָה** שבאה בדרך ממילא ואינה תלוייה בו, **יֶשְׁנָהּ גַּם הַהִתְעוֹרְרוּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי פְּעוּלָּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל** בעצמם **שֶׁתּוֹקְעִין בַּשּׁוֹפָר בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי חוֹדֶשׁ אֱלוּל, כִּדְאִיתָא** כמובא **בַּ״טּוּר״**[7] (רבנו יעקב ״בעל הטורים״ סיכם את עיקרי ההלכות בארבעה חלקים – אורח־חיים, יורה־דעה, חושן־משפט ואבן־העזר - שכל אחד מהם נקרא ״טור״) **שֶׁהִתְקִינוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה שֶׁיִּהְיוּ** בני ישראל **תּוֹקְעִין בַּשּׁוֹפָר כָּל הַחוֹדֶשׁ** אלול **כְּדֵי לְהַזְהִיר** ולעורר **אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר**[8] **אִם יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְגוֹ׳** והפסוק ממשיך, ״ועם לא יחרדו״, **הַיְנוּ, שֶׁתְּקִיעַת שׁוֹפָר פּוֹעֶלֶת בָּאָדָם יִרְאָה וַחֲרָדָה, כְּסִיּוּם הַכָּתוּב וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ (בִּתְמִיהָה)** והיראה והחרדה הזו מעוררת את האדם לשוב בתשובה ובזה מודגש עוד יותר שעם סיום חודש אלול כל אחד בוודאי התעורר.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁעִנְיָן זֶה (שֶׁתְּקִיעַת שׁוֹפָר פּוֹעֶלֶת בָּאָדָם יִרְאָה וַחֲרָדָה) הוּא הֲלָכָה פְּסוּקָה בַּתּוֹרָה, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לא ייתכן **לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן אַחֵר כְּלָל. וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר מִתְעוֹרֵר אֲפִילוּ קַל שֶׁבַּקַּלִּים** מי שמצבו הרוחני נחות מאד והוא עלול לעבור עבירות בקלות, **וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה מִי שֶׁשַּׁיָּךְ לַעֲבוֹדָה כוּ׳** שהוא בוודאי מתעורר מקול השופר, **וַהֲרֵי הָאֱמֶת הִיא שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל** גם מי שלכאורה הוא במצב של ״קל שבקלים״ **שַׁיָּךְ לְאֵיזֶה עִנְיָן שֶׁל עֲבוֹדָה כוּ׳** ובמובן מסויים ובדרגא מסויימת גם הוא עובד את ה׳. **וְנִמְצָא, שֶׁגַּם מִי שֶׁעַד עֶרֶב רֹאשׁ־חוֹדֶשׁ אֱלוּל לֹא הָיָה בְּמַצָּב שֶׁל הִתְעוֹרְרוּת** ולא עסק בעבודת התשובה **כוּ׳, הִנֵּה בְּשָׁמְעוֹ תְּקִיעַת שׁוֹפָר מֵרֹאשׁ־חוֹדֶשׁ אֱלוּל וְאֵילָךְ, הֲרֵי הוּא מִתְעוֹרֵר בִּתְנוּעָה** נפשית־רגשית **שֶׁל יִרְאָה וַחֲרָדָה כוּ׳.**

וְעוֹד זֹאת, קיימת סיבה נוספת שבגללה כל יהודי נמצא בסוף חודש אלול בהתעוררות והתעלות מסוימת **שֶׁמֵּרֹאשׁ־חוֹדֶשׁ אֱלוּל וָאֵילָךְ אוֹמְרִים בְּכָל יוֹם וָיוֹם** מימי חודש אלול (וממשיכים בכך עד יום ״הושענא רבה״) **הַמִּזְמוֹר**[9] בתהלים **לְדָוִד הַבּוּ׳ אוֹרִי וְיִשְׁעִי**[10], **הַיְנוּ, שֶׁבְּיָמִים אֵלֶּה נִמְצָא כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁהַבּוּ׳ מֵאִיר לוֹ (״אוֹרִי״) אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלֵךְ בָּהּ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁגַּם מוֹשִׁיעוֹ (״יִשְׁעִי״) וְעוֹזְרוֹ לֵילֵךְ בְּדֶרֶךְ זוֹ**[11] כלומר, בימים אלה יש הארה והתגלות של אור מיוחד מלמעלה שמאירה לאדם את דרכו, ובד בבד יש מלמעלה עזרה וסיוע ללכת בדרך זו.

וּלְאַחֲרֵי כָּל זֶה, כמפורט לעיל – עבודת חודש אלול, הארת י״ג מידות הרחמים, תקיעת שופר ואמירת ״לדוד ה׳ אורי״, **הֲרֵי** בבוא ראש השנה **בְּוַדַּאי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל** יהיה מי שיהיה **נִמְצָא כְּבָר בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁלְּאַחֲרֵי הַיְצִיאָה מִן הַ״מֵּצַר״. וְאִם כֵּן, מַהוּ** המשמעות של **הָעִנְיָן שֶׁבַּפְּסוּקִים שֶׁלִּפְנֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר אוֹמְרִים ״מִן הַמֵּצַר״ דַּוְקָא** והרי, כמבואר לעיל באריכות, לאחר העבודה הרוחנית הגדולה של חודש אלול על כל פרטיה, בוודאי האדם כבר יצא מן ה׳מצר׳ אל ה׳מרחב׳?

---

1 הֵן הִתְעוֹרְרוּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם[6]. וְנוֹסָף עַל
2 הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם מִצַּד הִתְגַּלּוּת
3 י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים מִלְּמַעְלָה, יֶשְׁנָהּ גַּם
4 הַהִתְעוֹרְרוּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי
5 פְּעוּלָּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁתּוֹקְעִין בַּשּׁוֹפָר בְּמֶשֶׁךְ כָּל
6 יְמֵי חוֹדֶשׁ אֱלוּל, כִּדְאִיתָא בַּ״טּוּר״[7] שֶׁהִתְקִינוּ
7 חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה שֶׁיִּהְיוּ תּוֹקְעִין בַּשּׁוֹפָר
8 כָּל הַחוֹדֶשׁ כְּדֵי לְהַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּעֲשׂוּ
9 תְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר[8] אִם יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְגוֹ׳,
10 הַיְנוּ, שֶׁתְּקִיעַת שׁוֹפָר פּוֹעֶלֶת בָּאָדָם יִרְאָה
11 וַחֲרָדָה, כְּסִיּוּם הַכָּתוּב וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ
12 (בִּתְמִיהָה). וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁעִנְיָן זֶה (שֶׁתְּקִיעַת
13 שׁוֹפָר פּוֹעֶלֶת בָּאָדָם יִרְאָה וַחֲרָדָה) הוּא הֲלָכָה
14 פְּסוּקָה בַּתּוֹרָה, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן אַחֵר
15 כְּלָל. וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר מִתְעוֹרֵר
16 אֲפִילוּ קַל שֶׁבַּקַּלִּים, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה מִי
17 שֶׁשַּׁיָּךְ לַעֲבוֹדָה כוּ׳, וַהֲרֵי הָאֱמֶת הִיא שֶׁכָּל אֶחָד
18 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שַׁיָּךְ לְאֵיזֶה עִנְיָן שֶׁל עֲבוֹדָה כוּ׳.
19 וְנִמְצָא, שֶׁגַּם מִי שֶׁעַד עֶרֶב רֹאשׁ־חוֹדֶשׁ אֱלוּל לֹא
20 הָיָה בְּמַצָּב שֶׁל הִתְעוֹרְרוּת כוּ׳, הִנֵּה בְּשָׁמְעוֹ
21 תְּקִיעַת שׁוֹפָר מֵרֹאשׁ־חוֹדֶשׁ אֱלוּל וְאֵילָךְ, הֲרֵי
22 הוּא מִתְעוֹרֵר בִּתְנוּעָה שֶׁל יִרְאָה וַחֲרָדָה כוּ׳.
23 וְעוֹד זֹאת, שֶׁמֵּרֹאשׁ־חוֹדֶשׁ אֱלוּל וָאֵילָךְ אוֹמְרִים
24 בְּכָל יוֹם וָיוֹם הַמִּזְמוֹר[9] לְדָוִד הַבּוּ׳ אוֹרִי וְיִשְׁעִי[10],
25 הַיְנוּ, שֶׁבְּיָמִים אֵלֶּה נִמְצָא כָּל אֶחָד וְאֶחָד
26 מִיִּשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁהַבּוּ׳ מֵאִיר לוֹ (״אוֹרִי״)
27 אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלֵךְ בָּהּ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁגַּם
28 מוֹשִׁיעוֹ (״יִשְׁעִי״) וְעוֹזְרוֹ לֵילֵךְ בְּדֶרֶךְ זוֹ[11].
29 וּלְאַחֲרֵי כָּל זֶה, הֲרֵי בְּוַדַּאי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד
30 מִיִּשְׂרָאֵל נִמְצָא כְּבָר בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁלְּאַחֲרֵי הַיְצִיאָה מִן הַ״מֵּצַר״. וְאִם כֵּן,
31 מַהוּ הָעִנְיָן שֶׁבַּפְּסוּקִים שֶׁלִּפְנֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר אוֹמְרִים ״מִן הַמֵּצַר״ דַּוְקָא.

---

6) ראה לקו״ת שם לג, סע״א. 7) או״ח ר״ס תקפא. 8) עמוס ג, ו. 9) תהלים מזמור כז. 10) סידור האריז״ל וסידור אדה״ז במקומו. מטה אפרים או״ח סתקפ״א ס״ו. וראה שער הכולל פי״א סכ״ח. 11) ראה גם לקו״ש ח״ט ע׳ 172, ובהנסמן שם.

ב) **וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה** עניין ה׳מצר׳ שקיים כאשר ניגשים לתקיעת שופר בראש השנה, **עַל־פִּי מַאֲמַר רַז״ל**[12] בגמרא, על הפסוק האמור בתורה לגבי מעלתה של ארץ ישראל ״עיני ה׳ אלוקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה״, **כָּל שָׁנָה שֶׁרָשָׁה** ענייה **בִּתְחִלָּתָהּ - מִתְעַשֶּׁרֶת בְּסוֹפָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר**[13] **מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה, מֵרֵשִׁית** (**חָסֵר** שנאמר מ׳רשית׳ ולא ׳מראשית׳) **כְּתִיב - וְעַד אַחֲרִית, סוֹפָהּ** של השנה שבתחילתה היא ׳רשה׳, לשון עניות, **שֶׁיֵּשׁ לָהּ אַחֲרִית** סוף, במובן של סוף טוב, ובמקום העניות באה עשירות, **וּפֵירֵשׁ רַשִׁ״י** שהכוונה למשמעות הרוחנית של הדברים, כלומר **שֶׁרָשָׁה מִתְּחִלָּתָהּ, שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין** מתנהגים כמו עניים, בענווה ושפלות **בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לְדַבֵּר תַּחֲנוּנִים וּתְפִלָּה** להתפלל ולבקש מהקדוש־ברוך־הוא בתחנונים, **כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר**[14] **תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר רָשׁ** העני משפיל את עצמו ומתחנן, והמצב הזה בו בני ישראל מתפללים אל הקדוש־ברוך־הוא בראש השנה בתחנונים כמו עניים, הוא ה׳מצר׳ שבו נמצא האדם בראש השנה, כפי שיתבאר להלן. **וּמְבָאֵר כְּבוֹד־קְדוֹשַׁת אַדְמוּ״ר מַהֲרַ״שׁ בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל** במאמר חסידות הפותח בפסוק **״תִּקְעוּ״ מִשְׁנַת תרכ״ח**[15] **שֶׁזּוֹהִי** עניין זה של תפילה מתוך תחנונים ושפלות **הַמַּעֲלָה דִּתְפִלַּת הֶעָנִי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[16] **זֶה עָנִי קָרָא וַהֲוָיָ׳ שָׁמֵעַ** ובגלל מעלתה המיוחדת, תפילת העני נשמעת וה׳ עונה לקריאתו.

וְזֶהוּ גַּם הָעִנְיָן דְּ״מִן הַמֵּצַר״ גו׳[17] שבו נמצא האדם בראש השנה (למרות שבודאי עבודתו בחודש אלול, על כל הפרטים שבה האמורים לעיל, גרמה לו התעלות והתעוררות), **שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין כו׳** ומתפללים אל ה׳ בראש השנה מתוך שפלות ותחנונים כעניים. **וְדַוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה** שפונים אל ה׳ ״מן המצר״ **נַעֲשֶׂה ״עָנְיָנִי בַּמֶּרְחָב יָ־הּ״, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּ״מִתְעַשֶּׁרֶת בְּסוֹפָהּ״, סוֹפָהּ שֶׁיֵּשׁ לָהּ אַחֲרִית**, בחינת ״כתר עליון״ שלמעלה מעשר הספירות **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הָעֲשִׁירוּת בִּשְׁלֵמוּת, הַיְנוּ, לֹא רַק הָעֲשִׁירוּת דִּסְפִירַת הַתִּפְאֶרֶת** שמסמלת עשירות כי היא כוללת בתוכה שני ״קוים״ גם חסד וגם גבורה, ונמשלה להתכללות כמה גוונים וצבעים יחד שעל־ידי זה נוצר יופי שלא יכול להיות על ידי צבע אחד בלבד, והתפארת מסמלת את העשירות במידות **אוֹ אֲפִילוּ הָעֲשִׁירוּת דִּסְפִירַת הַבִּינָה** שבה הרעיון השכלי שבחכמה הוא כנקודה בלבד, מסתנף ומתרחב לפרטים רבים והרעיון ״מתעשר״ וזוהי עשירות במוחין, אבל העשירות שב״אחרית״ היא עשירות לא רק של ״תפארת״ ושל ״בינה״ שהם מעשר הספירות שיש להם הגדרה והגבלה, **אֶלָּא גַּם הָעֲשִׁירוּת דְּ״כֶתֶר״, בְּלִי גְּבוּל.**

וְהִנֵּה, בְּפֵירוּשׁ לשון הגמרא **״שָׁנָה שֶׁרָשָׁה״** בתחילתה, **מְדַיֵּק רַשִׁ״י שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין,** כלומר נראים כמו עניים, **שֶׁמִּלְּשׁוֹן זֶה מַשְׁמַע שֶׁבֶּאֱמֶת אֵינָם רָשִׁין, אֶלָּא שֶׁעוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, עַל־יְדֵי עִנְיַן הַבִּטּוּל** שמבטלים את מציאותם ומשפילים את עצמם לפני הקדוש־ברוך־הוא כמו עניים שמתחננים לעזרה, אבל לאמתו של דבר אינם עניים אלא מצבם הרוחני הוא נעלה. **וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר כֵּן גַּם בָּעִנְיָן דְּ״מִן הַמֵּצַר״ גו׳** שבו נמצא האדם בראש השנה, **שֶׁלַּאֲמִתּוֹ שֶׁל דָּבָר (לְאַחֲרֵי הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל כו׳** כמבואר לעיל בפרטיות) **כְּבַר יָצָא מִן הַ״מֵּצַר״ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** שעבודה זו בוודאי גורמת לאדם התעוררות והתעלות), **אֶלָּא שֶׁמִּצַּד עִנְיַן הַבִּטּוּל** שבו האדם עומד לפני הקדוש־ברוך־הוא בראש השנה, בענווה ושפלות, **שֶׁעוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין** כמו עניים, **יֶשְׁנוֹ גַּם הָעִנְיָן דְּ״מִן הַמֵּצַר״ גו׳**[19] ומעתה מובן שאין סתירה בין המבואר לעיל על המצב הנעלה וההתעוררות **לָהּ אַחֲרִית** טובה של הרחבה ועשירות, **דְּ״אַחֲרִית״ עִם הַכּוֹלֵל** כאשר מונים מלבד כל אות בפני עצמה גם את המילה הכוללת כעוד אחד **בְּגִימַטְרִיָּא כֶּתֶר**[18], **הַיְנוּ, לֹא רַק הָעֲשִׁירוּת דִּסְפִירַת הַתִּפְאֶרֶת** שמסמלת עשירות כי היא כוללת בתוכה שני ״קוים״ גם חסד וגם גבורה, ונמשלה להתכללות כמה גוונים וצבעים יחד שעל־ידי זה נוצר יופי שלא יכול להיות על ידי צבע אחד בלבד, והתפארת מסמלת את העשירות במידות **אוֹ אֲפִילוּ הָעֲשִׁירוּת דִּסְפִירַת הַבִּינָה** שבה הרעיון השכלי שבחכמה הוא כנקודה בלבד, מסתנף ומתרחב לפרטים רבים והרעיון ״מתעשר״ וזוהי עשירות במוחין, אבל העשירות שב״אחרית״ היא עשירות לא רק של ״תפארת״ ושל ״בינה״ שהם מעשר הספירות שיש להם הגדרה והגבלה, **אֶלָּא גַּם הָעֲשִׁירוּת דְּ״כֶתֶר״, בְּלִי גְּבוּל.**

---

12) ר״ה טז, ריש ע״ב. 13) עקב יא, יב. 14) משלי יח, כג. 15) נדפס בסה״מ תרכ״ז בסופו (ע׳ תכח ואילך). וראה גם סה״מ קונטרסים ח״א קיח, א ואילך. 16) תהלים לד, ז. 17) ראה ד״ה תקעו הנ״ל ספ״ג (ע׳ תלא). 18) מאו״א א, סו. 19) ראה גם ד״ה והי׳ ביום ההוא יתקע תשכ״ח ס״ז (תורת מנחם - סה״מ תשרי ס״ע יד ואילך).

מַסְפִּיק, דְּכֵיוָן שֶׁהֲעֲבוֹדָה צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדָה פְּנִימִית וַאֲמִתִּית, חָרֵי גַּם הָעִנְיָן דְּ״מִן הַמֵּצַר״ צָרִיךְ לִהְיוֹת (לֹא רַק בְּאוֹפֶן שֶׁבֶּאֱמֶת כְּבָר יָצָא מִן הַ״מֵּצַר״, וְרַק עוֹשֶׂה עַצְמוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּ״מֵצַר״, עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, אֶלָּא) בְּאוֹפֶן פְּנִימִי וַאֲמִתִּי, שֶׁהוּא בֶּאֱמֶת בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל ״מֵצַר״. וְאֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁלְּאַחֲרֵי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל וְכוּ׳ עַד קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, יִהְיֶה עֲדַיִן בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל ״מֵצַר״ בֶּאֱמֶת, שֶׁלָּכֵן אוֹמֵר - בַּאֲמִתִּיּוּת וּבִפְנִימִיּוּת — ״מִן הַמֵּצַר״ גו׳. וּבְיַחַד עִם זֶה, בִּהְיוֹתוֹ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל ״מֵצַר״ בֶּאֱמֶת, אוֹמֵר (״מִן הַמֵּצַר״) קָרָאתִי״, קְרִיאָה בִּלְבַד (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל).

ג) **וּלְהָבִין** זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה הַמְבֹאָר בַּמַּאֲמָר הַנַּ״ל[20] בְּעִנְיַן תְּפִלַּת הֶעָנִי, דִּכְתִיב בֵּיהּ[21] תְּפִלָּה לֶעָנִי כִּי־יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְהוָה יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ, שֶׁ״שִׂיחוֹ״ הוּא לְשׁוֹן תַּרְעוֹמֶת עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָמָּה צָרִיךְ הוּא לְסִבּוֹל צַעַר וְיִסּוּרִים בְּקַבָּלַת פַּרְנָסָתוֹ מֵהֶעָשִׁיר. וּמְבָאֵר, שֶׁבֶּאֱמֶת יֵשׁ בָּזֶה כַּוָּנָה עֲמוּקָה לָמָּה נִבְרְאוּ עֲנִיִּים, וְהַיְנוּ מִשּׁוּם שֶׁכֵּן הוּסַד לְמַעְלָה בְּכָל סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל. וּכְמוֹ בִּבְחִינַת ׳זְעֵיר אַנְפִּין־וְנוּקְבָא׳ דַּאֲצִילוּת, שֶׁבְּחִינַת ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ הוּא מַשְׁפִּיעַ, וּבְחִינַת מַלְכוּת הִיא הַמְקַבֵּל. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה לְמַעְלָה יוֹתֵר בִּבְחִינַת חָכְמָה־וּבִינָה הוּא בְּדֶרֶךְ מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל. וּכְמוֹ בִּבְחִינַת ׳זְעֵיר אַנְפִּין־וְנוּקְבָא׳ דַּאֲצִילוּת, שֶׁבְּחִינַת ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ הוּא מַשְׁפִּיעַ, וּבְחִינַת מַלְכוּת הִיא הַמְקַבֵּל. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה לְמַעְלָה יוֹתֵר בִּבְחִינַת חָכְמָה־וּבִינָה הוּא גַּם־כֵּן בְּדֶרֶךְ מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, שֶׁבְּחִינַת חָכְמָה נִקְרֵאת ׳אָב׳, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת מַשְׁפִּיעַ לִבְחִינַת הַבִּינָה שֶׁנִּקְרֵאת ׳אֵם׳, בְּחִינַת מְקַבֵּל. וְכֵן הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר בִּבְחִינַת הַכֶּתֶר, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת דְּ׳עַתִּיק׳ הַבְּחִינַת הַפְּנִימִית שֶׁל ׳כֶּתֶר׳ שֶׁבּוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת דְּ׳עַתִּיק׳ ׳עַתִּיק יוֹמִין׳, הַבְּחִינָה הַפְּנִימִית שֶׁל ׳כֶּתֶר׳

ביאור בדרך אפשר

שבה נמצאים בראש השנה (כתוצאה מהעבודה של חודש אלול) לכך שבראש השנה נמצאים ב׳מצר׳ (בגלל הביטול).

אָמְנָם, בֵּאוּר זֶה אֵינוֹ מַסְפִּיק ליישב את הסתירה ולהבין מדוע המצב שבו נמצאים בראש השנה נקרא ׳מצר׳, **דְּכֵיוָן שֶׁהֲעֲבוֹדָה** הרוחנית שהיהודי עובד את ה׳ **צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדָה פְּנִימִית** ולא רק עניין חיצוני **וַאֲמִתִּית** ולא באופן של ׳עושין עצמן׳ אבל באמת נמצאים במצב אחר, **חָרֵי גַּם הָעִנְיָן דְּ״מִן הַמֵּצַר״ צָרִיךְ לִהְיוֹת (לֹא רַק בְּאוֹפֶן שֶׁבֶּאֱמֶת** לפי מצבו הרוחני האמיתי **כְּבָר יָצָא** האדם **מִן הַ״מֵּצַר״** על ידי העבודה של חודש אלול, **וְרַק עוֹשֶׂה עַצְמוֹ** בראש השנה **כְּמוֹ שֶׁהוּא** כאילו היה **בְּ״מֵצַר״, עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, אֶלָּא) בְּאוֹפֶן פְּנִימִי וַאֲמִתִּי, שֶׁהוּא בֶּאֱמֶת בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל ״מֵצַר״. וְאֵינוֹ מוּבָן,** כיוון שהעבודה צריכה להיות אמיתית, חוזרת ומתחזקת השאלה **אֵיךְ אֶפְשָׁר** ייתכן **שֶׁלְּאַחֲרֵי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל וְכוּ׳ עַד קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, יִהְיֶה עֲדַיִן בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל ״מֵצַר״ בֶּאֱמֶת, שֶׁלָּכֵן אוֹמֵר - בַּאֲמִתִּיּוּת וּבִפְנִימִיּוּת** שהרי העבודה היא באמת ולא ייתכן שאומר זאת רק מן השפה ולחוץ — **״מִן הַמֵּצַר״ גו׳. וּבְיַחַד עִם זֶה, בִּהְיוֹתוֹ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל ״מֵצַר״ בֶּאֱמֶת, אוֹמֵר (״מִן הַמֵּצַר״) קָרָאתִי״, קְרִיאָה בִּלְבַד** ולא זעקה וצעקה כמתחייב ממי שנמצא ב׳מצר׳ ובמצוקה **(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל)?**

ג) וּלְהָבִין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה הַמְבֹאָר בַּמַּאֲמָר **הַנַּ״ל**[20] דיבור־המתחיל ׳תפילה לעני׳ לאדמו״ר מהר״ש **בְּעִנְיַן תְּפִלַּת הֶעָנִי, דִּכְתִיב בֵּיהּ**[21] שכתוב בו **תְּפִלָּה לֶעָנִי כִּי־יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְהוָה יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ, שֶׁ״שִׂיחוֹ״ הוּא לְשׁוֹן תַּרְעוֹמֶת** טענה וטרוניה, **שֶׁיֵּשׁ לֶעָנִי תַּרְעוֹמֶת עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָמָּה צָרִיךְ הוּא** העני **לְסִבּוֹל צַעַר וְיִסּוּרִים בְּקַבָּלַת פַּרְנָסָתוֹ מֵהֶעָשִׁיר. וּמְבָאֵר** הרבי מהר״ש במאמר, **שֶׁבֶּאֱמֶת יֵשׁ בָּזֶה כַּוָּנָה** אלוקית **עֲמוּקָה לָמָּה נִבְרְאוּ עֲנִיִּים** והקדוש־ברוך־הוא לא ברא את העולם כך שכל אחד יקבל את פרנסתו מבלי להזדקק לעזרת אחרים, **וְהַיְנוּ מִשּׁוּם שֶׁכֵּן הוּסַד** נקבע **לְמַעְלָה** באלוקות **בְּכָל סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** שבו האור האלוקי העליון יורד ונמשך מדרגה לדרגה ומעולם לעולם לפי סדר והדרגה (וכל דרגה קשורה בחברתה כמו חוליות של שרשרת) **שֶׁהוּא** אופן ירידת האור מדרגה לדרגה **בְּדֶרֶךְ מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל** כל דרגה משפיעה אור והמשכה לזו שתחתיה המקבלת ממנה. **וּכְמוֹ בִּבְחִינַת ׳זְעֵיר אַנְפִּין־וְנוּקְבָא׳ דַּאֲצִילוּת, שֶׁבְּחִינַת ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳** המידות העליונות כפי שהן מאירות בעולם האצילות (הראשון והנעלה מבין ארבעת העולמות הרוחניים הכללים של ׳סדר השתלשלות – אצילות, בריאה, יצירה, עשיה) הנקראות ׳זעיר אנפין׳, פנים זעירות, כי ביחס לאור ולשפע המאיר במוחין, אור המידות הוא ׳קטן׳ ומצומצם, ובחינה זו ׳זעיר אנפין׳ **הוּא מַשְׁפִּיעַ, וּבְחִינַת מַלְכוּת** הנקראת ׳נוקבא׳ (כמשל הנקבה שהיא ׳מקבל׳ מהזכר ה׳משפיע׳) **הִיא הַמְקַבֵּל** מ׳זעיר אנפין׳. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה לְמַעְלָה יוֹתֵר** בבחינת המוחין שלמעלה מבחינת המידות **בִּבְחִינַת חָכְמָה־וּבִינָה הוּא גַּם־כֵּן בְּדֶרֶךְ מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, שֶׁבְּחִינַת חָכְמָה** מקור והתחלת השכל **נִקְרֵאת ׳אָב׳, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת מַשְׁפִּיעַ לִבְחִינַת הַבִּינָה שֶׁנִּקְרֵאת ׳אֵם׳, בְּחִינַת מְקַבֵּל** וה׳בינה׳ היא הסתעפות והתרחבות של הנקודה הבאה מהחכמה, ונמצא שהבינה מקבלת את האור שהחכמה משפיעה לה. **וְכֵן הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר** למעלה מעשר הספירות (שתחילתן ב׳חכמה׳ וסופן ב׳מלכות׳) **בִּבְחִינַת הַכֶּתֶר** ׳כתר עליון׳ שלמעלה מהחכמה (כשם שהכתר הגשמי הוא מעל הראש), **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת דְּ׳עַתִּיק׳** ׳עתיק יומין׳, הבחינה הפנימית של ׳כתר׳

20) פ״ג (ע׳ תלא). וראה גם ד״ה תקעו דיום ב׳ דר״ה תשח״י, פ״ג ואילך (סה״מ תשח״י ע׳ ד ואילך). 21) תהלים קב, א.

ביאור בדרך אפשר

הנקראת ׳עתיק יומין׳, כלומר (לפי אחד הפירושים) נעתק ונבדל מבחינת ׳יום׳ ו׳גילוי׳, אור שלמעלה מהתגלות **וַ׳אֲרִיךְ׳** ׳אריך אנפין׳, הבחינה החיצונית של ה׳כתר׳ הנקראת ׳פנים ארוכות׳ (כיוון שה׳כתר׳ הוא הארה בלי גבול, כאמור לעיל), **שֶׁהֵם בִּבְחִינַת מַשְׁפִּיעַ (׳עַתִּיק׳) וּמְקַבֵּל (׳אֲרִיךְ׳). וְעַד שֶׁגַּם בִּבְחִינַת ׳עַתִּיק׳** עצמה, הנעלית יותר מבחינת ׳אריך׳ **יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, כִּדְאִיתָא בְּ׳עֵץ חַיִּים׳**[22] מכתבי האריז״ל **שֶׁבְּחִינַת ׳עַתִּיק׳ כָּל עַצְמוּתוֹ** ומהותו **נַעֲשָׂה** נוצר **מִשְּׁתֵּי בְּחִינוֹת אֵלּוּ מַ״ה וּבַ״ן,** כאשר שם הוי׳ כתוב במילוי אותיות אל״ף, היינו יו״ד, ה״א, וא״ו, ה״א, הגימטרייא של האותיות הללו היא מ״ה (45), וכאשר שם הוי׳ כתוב במילוי אותיות ה״א, היינו יו״ד, ה״ה, ו״ו, ה״ה הגימטרייא של האותיות הללו היא ב״ן (52). ומבואר בקבלה וחסידות ששם מ״ה משפיע לשם ב״ן (ועל ידי קיום תורה ומצוות פועלים ״חוד״ וחיבור (השפעה פנימית) של מ״ה וב״ן, וזהו התוכן הפנימי הרוחני של ענין הנישואין, חיבור שם מ״ה (האיש המשפיע) עם שם ב״ן (האשה, המקבלת), וזהו עניינו של ׳עתיק׳, **מַ״ה שֶׁבּוֹ הוּא בְּחִינַת ׳עַתִּיק דְּדִכּוּרָא׳** של זכר (משפיע), **וּבַ״ן שֶׁבּוֹ הוּא בְּחִינַת ׳נוּקְבָא** נקבה **דְּעַתִּיק׳,** מקבל, הרי שגם בבחינת ׳כתר׳ בכלל וגם בבחינת ׳עתיק׳ בפרט, סדר ההמשכה הוא באופן של משפיע ומקבל. **וִיתֵרָה מִזֶּה, שֶׁגַּם כְּלָלוּת הַמְשָׁכַת הַקַּו מֵאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּפְנֵי הַצִּמְצוּם** כמבואר בקבלה וחסידות, קודם שעלה הרצון העליון לברוא עולמות ונבראים מוגבלים האיר האור האלוקי האין־סופי, וכשעלה הרצון לברוא עולמות ונבראים מוגבלים, עד לעולם הזה הגשמי, הקדוש ברוך הוא צמצם והסתיר את האור האין־סופי והאיר מהאור הבלי־גבול של לפני הצמצום אור מצומצם הנקרא ׳קו׳ ו׳חוט׳ להורות שהוא אור דק ומועט וגם ההארה הכללית של אור הקו **הִיא בִּבְחִינַת הַהַשְׁפָּעָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מֵהַמַּשְׁפִּיעַ** האור הבלי־גבול **אֶל הַמְקַבֵּל** הדרגות שמאור הקו והלאה.

ביאור בדרך אפשר

וְכֵן הוּא גַּם לְמַעְלָה יוֹתֵר, בבחינה נעלית עוד יותר מבחינת אור ה׳קו׳ **בְּהַמְשָׁכַת הָאוֹר** והתגלות האלוקי העליון **שֶׁלְּפְנֵי הַצִּמְצוּם** האור האין־סופי והבלי־גבול **מִבְּחִינַת הַמָּאוֹר** הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, מקור האור **וְכוּ׳** שגם המשכה והארה זו היא בדרך משפיע (המאור) ומקבל (האור). **וְכַמּוּבָן מֵהַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[23] בתורת החסידות **בְּעִנְיַן קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ** הקדוש־ברוך־הוא ושכינתו, בחינת זעיר־אנפין ונוקבא, המידות והמלכות **(שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל** כמבואר לעיל**), סוֹבֵב כָּל עָלְמִין** האור האלוקי המאיר בעולמות בדרך ׳סובב׳ ומקיף׳ מבלי להתלבש בתוכם **וּמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין**[24] האור האלוקי המאיר בעולמות בהתלבשות פנימית ו׳ממלא׳ אותם כשם שהנשמה ממלאת את הגוף, **שֶׁעִנְיָן זֶה יֶשְׁנוֹ** בעצם ובאופן כללי **גַּם** אפילו **לִפְנֵי הַצִּמְצוּם כוּ׳** ולכן כשם שההארה וההמשכה מדרגה לדרגה ב׳סדר השתלשלות׳ שלאחר הצמצום היא בדרך ׳משפיע ומקבל׳, כך הדברים נכונים גם לגבי הבחינות שלפני הצמצום. **וְכֵיוָן שֶׁכָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** של האור העליון מדרגה לדרגה **הוּא בְּדֶרֶךְ מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, לָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל גַּם לְמַטָּה** בעולם הזה, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּעָשִׁיר** (משפיע) **וְעָנִי** (מקבל). **אָמְנָם, הֵן אֱמֶת שֶׁמּוּכְרָח שֶׁיִּהְיוּ עֲנִיִּים,** כי זהו סדר הדברים שיסד וקבע הקדוש־ברוך־הוא ב׳סדר השתלשלות׳ למעלה, וכן למטה **מִכָּל־מָקוֹם יוּכַל הֶעָנִי לְהִתְרַעֵם** ולהתלונן **מַדּוּעַ הִגִּיעַ לְחֶלְקוֹ שֶׁיִּהְיֶה הוּא** דווקא **הֶעָנִי, וּמַדּוּעַ לֹא יִהְיֶה הֶעָשִׁיר עָנִי** והרי גם אם הוא יהיה העשיר ומי שכעת עשיר יהיה עני, יתקיים הענין של ׳משפיע ומקבל׳. **וּבִכְּרָט שֶׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁיֵּשׁ עֲנִיִּים הַרְבֵּה שֶׁהֵם טוֹבִים** במעמדם ומצבם הרוחני **מֵעֲשִׁירִים (וַהֲיָנוּ שֶׁהֵם טוֹבִים יוֹתֵר לֹא רַק בַּעֲבוֹדָה שֶׁעַל־פִּי טַעַם וָדַעַת**, הענינים שלהם, **אֶלָּא גַּם בַּעֲבוֹדָה שֶׁעַל־פִּי טַעַם וָדַעַת,** הענינים

---

22) שער י״א (שער עתיק יומין) פ״א. 23) מאמרי אדה״ז תקס״ד ע׳ רלה. ביאוה״ז להצ״צ ח״ב ע׳ תתיט ואילך. וראה גם תורת מנחם - סה״מ כסלו ע׳ סח, ובהנסמן שם. 24) תניא פמ״א (נח, א).

מן המצר קראתי י״ה ענני במרחב י״ה

ביאור בדרך אפשר

הללו טובים ונעלים יותר מהעשירים], **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן צְרִיכִים הֵם** עניים אלה **לְקַבֵּל** את פרנסתם **מֵהָעֲשִׁירִים. וְכֵיוָן שֶׁגְּדֻלָּה צַעֲקָתוֹ שֶׁל הֶעָנִי** המתלונן על מצבו, **וְטַעֲנָתוֹ חֲזָקָה וְצוֹדֶקֶת, שֶׁהֲרֵי הָעֲנִיּוּת שֶׁלּוֹ אֵינָהּ בְּאַשְׁמָתוֹ** בגלל מעשיו הלא טובים, שהרי כאמור אנו רואים שיש עניים שהם טובים מהעשירים, **אֶלָּא מַחֲמַת שֶׁכָּךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת מִצַּד סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, לָכֵן תְּפִלָּתוֹ קוֹדֶמֶת כוּ׳** ונשמעת יותר, וזהו תוכן המעלה המיוחדת של ׳תפילה לעני׳. **וּמִצַּד גּוֹדֶל הַ״מֵּצַר״ שֶׁלּוֹ, ״מִן הַמֵּצַר״ גוֹ׳, מַגַּעַת תְּפִלָּתוֹ לְמַעְלָה בְּיוֹתֵר כוּ׳**[25] עד לדרגות גבוהות ביותר באלוקות.

ד) וְעַל־פִּי הָאָמוּר שֶׁתְּפִלַּת הֶעָנִי שֶ״לְּפְנֵי הָוָי׳ יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ״ הִיא עַל הֱיוֹתוֹ בִּבְחִינַת מְקַבֵּל המקבל את הפרנסה והשפע שלו מהעשיר המשפיע, **נִמְצָא, שֶׁהָעִנְיָן דִּתְפִלַּת הֶעָנִי יֶשְׁנוֹ בְּכָל הַמַּדְרֵגוֹת** למעלה באלוקות **שֶׁבָּהֶם יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל.** שבכולן בחינת ה׳מקבל׳ מתרעמת, כביכול, על מצבה שנגזר עליה להיות ׳מקבל׳ ומתחננת למה אינה המשפיע. **וְכֵיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה** של ׳משפיע׳ ו׳מקבל׳ **הוּא בְּכָל הַמַּדְרֵגוֹת דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְגַם לִפְנֵי הַצִּמְצוּם כוּ׳,** כמבואר לעיל, **הֲרֵי מוּבָן שֶׁיֵּשׁ גַּם חִלּוּקֵי דְּרָגוֹת בְּעִנְיָן הַ״מֵּצַר״ (עֲנִיּוּת),** ואינה דומה תחושת ה׳מצר׳ וממילא הטענה והטרוניה מדוע עליו להיות ׳מקבל׳ ולא ׳משפיע׳ כפי שהיא בדרגות הנמוכות של ׳סדר השתלשלות׳ לכפי שהיא בדרגות הגבוהות, **וְהֵינוּ, שֶׁלְּגַבֵּי מַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר** למעלה באלוקות, **גַּם מַה שֶּׁהָיָה נֶחְשָׁב עַד עַתָּה לִבְחִינַת ״מֶרְחָב״, הִנֵּה לְגַבֵּי מַדְרֵגוֹת עֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר הֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת ״מֵצַר״.**

וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁכֵּן הוּא **גַּם בָּעִנְיָן דְּ״מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי״ גוֹ׳ שֶׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, וּמְרוּמָז** גַּם **בַּשּׁוֹפָר עַצְמוֹ שֶׁצִּדּוּ אֶחָד קָצָר וְצִדּוּ אֶחָד רָחָב, שֶׁזֶּהוּ עַל שֵׁם ״מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָ־הּ, עָנָנִי בַּמֶּרְחָב יָ־הּ״**[26] - **שֶׁיֵּשׁ חִלּוּקֵי דְּרָגוֹת בְּעִנְיַן הַמֵּצַר דְּ׳שׁוֹפָר׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב**[27] **וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, הֵינוּ, שֶׁיֵּשׁ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת ׳שׁוֹפָר׳, ׳שׁוֹפָר׳ סְתָם (דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה), וְ׳שׁוֹפָר גָּדוֹל׳ (דִּלְעָתִיד־לָבֹא). וְהִנֵּה, גַּם הַ״שּׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁצִּדּוּ אֶחָד קָצָר וְצִדּוּ אֶחָד רָחָב, כְּמוֹ הַ״שּׁוֹפָר״ סְתָם, כַּמּוּבָן מִמַּאֲמַר רַז״ל**[28] **בְּעִנְיַן אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק,** האיל שהופיע בהר המוריה בעקידת יצחק, לאחר שהקדוש־ברוך־הוא אמר לאברהם אבינו ׳אל תשלח ידך אל הנער׳ אלא שייקח את האיל ויעשה אותו לקרבן עולה, **שְׁתֵּי קַרְנָיו שֶׁל אַיִל, שֶׁל שְׁמוּאֵל** נִשְׁמַע קוֹלוֹ עַל הַר סִינַי [שׁוֹפָר דְּמַתַּן־

ביאור בדרך אפשר

מֵהָעֲשִׁירִים. וְכֵיוָן שֶׁגְּדֻלָּה צַעֲקָתוֹ שֶׁל הֶעָנִי, וְטַעֲנָתוֹ חֲזָקָה וְצוֹדֶקֶת, שֶׁהֲרֵי הָעֲנִיּוּת שֶׁלּוֹ אֵינָהּ בְּאַשְׁמָתוֹ, אֶלָּא מַחֲמַת שֶׁכָּךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת מִצַּד סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, לָכֵן תְּפִלָּתוֹ קוֹדֶמֶת כוּ׳. וּמִצַּד גּוֹדֶל הַ״מֵּצַר״ שֶׁלּוֹ, ״מִן הַמֵּצַר״ גוֹ׳, מַגַּעַת תְּפִלָּתוֹ לְמַעְלָה בְּיוֹתֵר כוּ׳[25].

ד) **וְעַל־פִּי** הָאָמוּר שֶׁתְּפִלַּת הֶעָנִי שֶ״לְּפְנֵי הָוָי׳ יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ״ הִיא עַל הֱיוֹתוֹ בִּבְחִינַת מְקַבֵּל, נִמְצָא, שֶׁהָעִנְיָן דִּתְפִלַּת הֶעָנִי יֶשְׁנוֹ בְּכָל הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבָּהֶם יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּמַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל. וְכֵיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא בְּכָל הַמַּדְרֵגוֹת דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְגַם לִפְנֵי הַצִּמְצוּם כוּ׳, הֲרֵי מוּבָן שֶׁיֵּשׁ גַּם חִלּוּקֵי דְּרָגוֹת בְּעִנְיָן הַ״מֵּצַר״ (עֲנִיּוּת), וְגַם לִגְבֵי מַדְרֵגוֹת נַעֲלֵית יוֹתֵר, גַּם מַה שֶּׁהָיָה נֶחְשָׁב עַד עַתָּה לִבְחִינַת ״מֶרְחָב״, הִנֵּה לְגַבֵּי מַדְרֵגוֹת עֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר הֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת ״מֵצַר״.

וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁכֵּן הוּא גַּם בָּעִנְיָן דְּ״מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי״ גוֹ׳ שֶׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, וּמְרוּמָז גַּם בַּשּׁוֹפָר עַצְמוֹ שֶׁצִּדּוּ אֶחָד קָצָר וְצִדּוּ אֶחָד רָחָב, שֶׁזֶּהוּ עַל שֵׁם ״מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָ־הּ, עָנָנִי בַּמֶּרְחָב יָ־הּ״[26] - שֶׁיֵּשׁ חִלּוּקֵי דְּרָגוֹת בְּעִנְיַן הַמֵּצַר דְּ׳שׁוֹפָר׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[27] וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, הֵינוּ, שֶׁיֵּשׁ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת ׳שׁוֹפָר׳, ׳שׁוֹפָר׳ סְתָם (דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה), וְ׳שׁוֹפָר גָּדוֹל׳ (דִּלְעָתִיד־לָבֹא). וְהִנֵּה, גַּם הַ״שּׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁצִּדּוּ אֶחָד קָצָר וְצִדּוּ אֶחָד רָחָב, כְּמוֹ הַ״שּׁוֹפָר״ סְתָם, כַּמּוּבָן מִמַּאֲמַר רַז״ל[28] בְּעִנְיַן אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק, שְׁתֵּי קַרְנָיו שֶׁל אַיִל, שֶׁל שְׁמוּאֵל

עֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר שבהם ה׳מרחב׳ גדול לאין שיעור **חֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת ״מֵצַר״.**

וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁכֵּן הוּא כשם שלמעלה ב׳סדר השתלשלות׳ של האור האלוקי יש דרגות שונות של ׳מצר׳ ו׳מרחב׳, כך **גַּם בָּעִנְיָן דְּ״מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי״ גוֹ׳ שֶׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, וּמְרוּמָז** עניין היציאה מן המצר אל המרחב בראש השנה, **גַּם בַּשּׁוֹפָר עַצְמוֹ שֶׁצִּדּוּ אֶחָד קָצָר וְצִדּוּ אֶחָד רָחָב** וכמסמל את ה׳מצר׳ ומסמל את ה׳מרחב׳, **שֶׁזֶּהוּ עַל שֵׁם ״מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָ־הּ, עָנָנִי בַּמֶּרְחָב יָ־הּ״**[26] - **שֶׁיֵּשׁ חִלּוּקֵי דְּרָגוֹת** גם **בְּעִנְיַן הַמֵּצַר דְּ׳שׁוֹפָר׳,** עד כדי כך שדבר שהוא ׳מרחב׳ בדרגה אחת, הרי בדרגה יותר גבוהה הוא נחשב ׳מצר׳.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[27] בנבואת ישעיה על לעתיד לבוא **וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא** כשתבוא הגאולה השלימה **יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, הֵינוּ, שֶׁיֵּשׁ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת ׳שׁוֹפָר׳, ׳שׁוֹפָר׳ סְתָם** שופר רגיל **(דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה** שבו תוקעים בראש השנה**), וְ׳שׁוֹפָר גָּדוֹל׳ (דִּלְעָתִיד־לָבֹא** שבו תהיה התקיעה בביאת המשיח**). וְהִנֵּה, גַּם הַ״שּׁוֹפָר גָּדוֹל״** שבו תהיה התקיעה לעתיד־לבוא **הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁצִּדּוּ אֶחָד קָצָר וְצִדּוּ אֶחָד רָחָב,** כך שגם בו, עם היותו שופר ׳גדול׳ ונעלה, יש גם את ענין ה׳מצר׳ **כְּמוֹ הַ״שּׁוֹפָר״ סְתָם** שבו בוודאי יש ׳מצר׳, **כַּמּוּבָן מִמַּאֲמַר רַז״ל**[28] **בְּעִנְיַן אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק,** האיל שהופיע בהר המוריה בעקידת יצחק, לאחר שהקדוש־ברוך־הוא אמר לאברהם אבינו ׳אל תשלח ידך אל הנער׳ אלא שייקח את האיל ויעשה אותו לקרבן עולה, **שְׁתֵּי קַרְנָיו שֶׁל אַיִל, שֶׁל שְׁמוּאֵל**

---

25) ראה גם בשיחה שלאחרי המאמר (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ה ס״ע 14 ואילך). 26) ראה זח״ב ס, רע״א (ברע״מ). הובא בסה״מ אעת״ר ע׳ א ואילך. תרצ״ז ע׳ 153. וראה מאמרי אדה״ז תקס״ג ח״א ע׳ קצז. אוה״ת שמות (דרושי פ׳ זכור) ע׳ א׳תשעג. 27) ישעי׳ כז, יג. 28) פרדר״א פל״א.

ביאור בדרך אפשר

נִשְׁמַע קוֹלוֹ עַל הַר סִינַי כאמור בתורה שבעת מתן תורה בהר סיני היה קול שופר **[שׁוֹפָר דְּמַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁקָּשׁוּר גַּם עִם הַשּׁוֹפָר דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, שֶׁלָּכֵן מַזְכִּירִים זֶה** קול השופר שהיה במתן תורה **בִּפְסוּקֵי שׁוֹפְרוֹת** שאומרים בתפילת מוסף **דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וְכַמּוּבָן גַּם מִמַּה שֶׁכָּתַב הָרַב הַגָּאוֹן הֶחָסִיד רַבִּי לֵוִי יִצְחָק מִבּאַרְדִיטשׁוֹב[29] בְּבֵיאוּר הַמָּשָׁל עַל תְּקִיעַת שׁוֹפָר מֵעִנְיַן לְבִישַׁת הַלְּבוּשִׁים שֶׁלָּבְשׁוּ בְּשָׁעָה שֶׁהוֹלִיכוּ אֶת הַמֶּלֶךְ מֵהַיַּעַר לְבֵית הַמְּלוּכָה כוּ׳, שֶׁהַשּׁוֹפָר הוּא הַלְּבוּשׁ שֶׁהָיָה** המלך, הקדוש־ברוך־הוא **בְּמַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁקִּבְּלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה וְהִמְלִיכוּ אֶת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּשׁוֹפָר], וְקֶרֶן שֶׁל** אילו של יצחק מצד יָמִין **כוּ׳ עָתִיד לִתְקוֹעַ בּוֹ לֶעָתִיד־לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל. וְכֵיוָן שֶׁשְּׁנֵי הַשּׁוֹפָרוֹת (׳שׁוֹפָר׳ סְתָם וְ׳שׁוֹפָר גָּדוֹל׳) הֵם שְׁתֵּי קַרְנָיו שֶׁל אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק, הֲרֵי מוּכָן שֶׁהֵם קְשׁוּרִים וְשַׁיָּכִים זֶה לָזֶה, וּשְׁנֵיהֶם הֵם בְּאוֹתוֹ אוֹפֶן שֶׁצִּדָּם אֶחָד קָצָר כוּ׳. וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם בְּ׳שׁוֹפָר גָּדוֹל׳ יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַ״מֵּצַר״, אֶלָּא שֶׁהַ״מֵּצַר״ דְּ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא בְּדַרְגָּה נַעֲלֵית יוֹתֵר בְּאֵין־עֲרוּךְ.**

ה) **וְיוּבָן** עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתַב כְּבוֹד־קְדוֹשַׁת אַדְמוּ״ר הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳ [שֶׁשָּׁנָה זוֹ שנת אמירת המאמר, תשכ״ו, **הִיא שְׁנַת הַמֵּאָה לְהִסְתַּלְּקוּת־הִילּוּלָא שֶׁלּוֹ** ביום י״ג ניסן בשנת תרכ״ו, **וְעֶרֶב רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא יוֹם הוּלַדְתּוֹ] בְּ׳אוֹר הַתּוֹרָה׳[30]** סדרת ספרים בחסידות מאת אדמו״ר ה׳צמח צדק׳ **[בְּכֶרֶךְ הַנִּמְצָא עַתָּה** בתקופת אמירת המאמר בתחילת שנת תשכ״ו **בִּדְפוּס[31]. וְיָדוּעַ מַאֲמַר הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳[32] אוֹדוֹת הַמַּעֲלָה דְּדָבָר שֶׁבִּדְפוּס שֶׁזֶּהוּ לְדוֹרוֹת], בַּבֵּאוּר** של אדמו״ר ה׳צמח צדק׳ **לְדִבּוּר־הַמַּתְחִיל ״וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל״ שֶׁל אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[33], בְּבֵאוּר הַהֶפְרֵשׁ** ההבדל **שֶׁבֵּין ״שׁוֹפָר״ סְתָם לְ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״, שֶׁסְּתָם ״שׁוֹפָר״ הוּא בְּחֵינַת תִּפְאֶרֶת, וְ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא בְּחֵינַת בִּינָה.**

וּמְבָאֵר אדמו״ר ה׳צמח צדק׳ **זֶה** את דברי אדמו״ר הזקן האמורים אודות ההבדל בין ׳שופר גדול׳ לשופר סתם, **עַל־פִּי מַאֲמַר הַזֹּהַר[34] עַל הַפָּסוּק[35]** בברכת יעקב אבינו לבניו **נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלוּחָה הַנּוֹתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר, הֵינוּ דִּכְתִיב[36] וּמִדְּבָרֶךָ נָאוֶה, בְּגִין דְּקוֹל מְדַבֵּר לֵיהּ לְדִבּוּר כוּ׳ וְהַהוּא קוֹל אִשְׁתַּלַּח מֵאֲתַר עַמִּיקָא**

ביאור בדרך אפשר

1 תּוֹרָה, שֶׁקָּשׁוּר גַּם עִם הַשּׁוֹפָר דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה,
2 שֶׁלָּכֵן מַזְכִּירִים זֶה בִּפְסוּקֵי שׁוֹפְרוֹת דְּרֹאשׁ־
3 הַשָּׁנָה, וְכַמּוּבָן גַּם מִמַּה שֶׁכָּתַב הָרַב הַגָּאוֹן
4 הֶחָסִיד רַבִּי לֵוִי יִצְחָק מִבּאַרְדִיטשׁוֹב[29] בְּבֵיאוּר
5 הַמָּשָׁל עַל תְּקִיעַת שׁוֹפָר מֵעִנְיַן לְבִישַׁת הַלְּבוּשִׁים
6 שֶׁלָּבְשׁוּ בְּשָׁעָה שֶׁהוֹלִיכוּ אֶת הַמֶּלֶךְ מֵהַיַּעַר לְבֵית
7 הַמְּלוּכָה כוּ׳, שֶׁהַשּׁוֹפָר הוּא הַלְּבוּשׁ שֶׁהָיָה
8 בְּמַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁקִּבְּלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה
9 וְהִמְלִיכוּ אֶת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּשׁוֹפָר], וְקֶרֶן
10 שֶׁל יָמִין כוּ׳ עָתִיד לִתְקוֹעַ בּוֹ לֶעָתִיד־לָבֹא,
11 שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל.
12 וְכֵיוָן שֶׁשְּׁנֵי הַשּׁוֹפָרוֹת (׳שׁוֹפָר׳ סְתָם וְ׳שׁוֹפָר
13 גָּדוֹל׳) הֵם שְׁתֵּי קַרְנָיו שֶׁל אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק, הֲרֵי
14 מוּכָן שֶׁהֵם קְשׁוּרִים וְשַׁיָּכִים זֶה לָזֶה, וּשְׁנֵיהֶם הֵם
15 בְּאוֹתוֹ אוֹפֶן שֶׁצִּדָּם אֶחָד קָצָר כוּ׳. וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם
16 בְּ׳שׁוֹפָר גָּדוֹל׳ יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַ״מֵּצַר״, אֶלָּא
17 שֶׁהַ״מֵּצַר״ דְּ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא בְּדַרְגָּה נַעֲלֵית
18 יוֹתֵר בְּאֵין־עֲרוּךְ.

19 ה) **וְיוּבָן** עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתַב כְּבוֹד־קְדוֹשַׁת
20 אַדְמוּ״ר הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳ [שֶׁשָּׁנָה זוֹ
21 הִיא שְׁנַת הַמֵּאָה לְהִסְתַּלְּקוּת־הִילּוּלָא שֶׁלּוֹ, וְעֶרֶב
22 רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא יוֹם הוּלַדְתּוֹ] בְּ׳אוֹר הַתּוֹרָה׳[30]
23 [בְּכֶרֶךְ הַנִּמְצָא עַתָּה בִּדְפוּס[31]. וְיָדוּעַ מַאֲמַר
24 הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳[32] אוֹדוֹת הַמַּעֲלָה דְּדָבָר שֶׁבִּדְפוּס שֶׁזֶּהוּ לְדוֹרוֹת], בַּבֵּאוּר
25 לְדִבּוּר־הַמַּתְחִיל ״וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל״ שֶׁל אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן
26 בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[33], בְּבֵאוּר הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין ״שׁוֹפָר״ סְתָם לְ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״, שֶׁסְּתָם
27 ״שׁוֹפָר״ הוּא בְּחֵינַת תִּפְאֶרֶת, וְ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא בְּחֵינַת בִּינָה. וּמְבָאֵר זֶה
28 עַל־פִּי מַאֲמַר הַזֹּהַר[34] עַל הַפָּסוּק[35] נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלוּחָה הַנּוֹתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר,
29 הֵינוּ דִּכְתִיב[36] וּמִדְּבָרֶךָ נָאוֶה, בְּגִין דְּקוֹל מְדַבֵּר לֵיהּ לְדִבּוּר כוּ׳ וְהַהוּא קוֹל
30 אִשְׁתַּלַּח מֵאֲתַר עַמִּיקָא דִּלְעֵילָא וְשָׁלִיחַ מִקַּמֵּיהּ לְאַנְהָגָא לְדִבּוּר כוּ׳. וְהָעִנְיָן

---

29) בספר קדושת לוי, דרוש לר״ה, ד״ה בחצוצרות (צו, א) - הובא בהמשך וככה תרל״ז פ״ע. 30) דברים כרך ג - דרושי ר״ה ס״ע א׳תה ואילך. 31) תאריך ה״פתח דבר״ הוא ״ערב־שבת־קודש וא״ו תשרי ה׳תשכ״ו״ (המו״ל). 32) אגרות־קודש אדמו״ר מוהריי״צ ח״ב ע׳ שפב. לקו״ש ח״ב ע׳ 522. ועוד. 33) דרושי ר״ה נח, א ואילך. 34) ח״א רמו, ב. 35) ויחי מט, כא. 36) שה״ש ד, ג.

ביאור בדרך אפשר

דִּלְעֵילָא וְשָׁלִיחַ מִקַּמֵּיהּ לְאַנְהָגָא לְדִבּוּר כוּ׳ זהו שכתוב ׳ומדברך נאווה׳, כי הקול מדבר לו לדיבור כו׳ ואותו קול נשלח ממקום גבוה למעלה ושליח מלפניו להנהיג לדיבור, וכפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁבְּחִינַת הַמַּלְכוּת הספירה האחרונה מעשר הספירות **דַּאֲצִילוּת שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** העולמות שלמטה מעולם האצילות **נִקְרֵאת דִּבּוּר, כְּמוֹ הַדִּבּוּר שֶׁמִּתְגַּלֶּה לְזוּלָתוֹ** כשם שהדיבור הוא האמצעי דרכו האדם מתגלה אל הזולת, כך ספירת המלכות היא האמצעי שדרכו האור של עולם האצילות יורד ונמשך לעולמות שלמטה מאצילות. **וְהַדִּבּוּר נִמְשָׁךְ** ויוצא ומתגלה **עַל־יְדֵי הַקּוֹל, וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר אַדְמוּ״ר הָאֶמְצָעִי בַּ״סִידּוּר״**[37] ספר ׳סידור עם דא״ח׳ (דברי אלוקים חיים) המכיל מאמרי חסידות בענייני התפילה **דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״לְהָבִין עִנְיָן תְּקִיעַת שׁוֹפָר עַל־פִּי כַּוָּנַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב ז״ל״** (ובמאמר זה מבאר אדמו״ר האמצעי **מַה שֶׁכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ מַאֲמַר הַזֹּהַר הַנִּזְכָּר לְעֵיל) דְּקוֹל וְדִבּוּר הוּא כְּמוֹ כְּלָל וּפְרָט** הקול הוא ביטוי כללי של נפש האדם, ובדיבור הביטוי הכללי בא בפרטים מסוימים. **אָמְנָם, הַמְשָׁכַת הַדִּבּוּר** העליון **(מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת) מֵהַקּוֹל** שלמעלה **בְּאוֹפֶן שֶׁתְּהִיֶּה עַל־יָדוֹ הִתְהַוּוּת עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הַנִּפְרָדִים,** כמבואר בחסידות שעולם האצילות הוא ׳אלוקות ממש׳ ועשר הספירות שבעולם האצילות בטלות לאלוקות בביטול גמור ומאוחדות בו אבל בעולמות בריאה־יצירה־עשיה יש נתינת מקום למציאות של נבראים ׳נפרדים׳ שאינם בטלים לאלוקות בביטול מוחלט, והתהוות נבראים נפרדים מאור האצילות המאוחד באלוקות **הִיא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ״הַהוּא קוֹל אִשְׁתַּלַּח מֵאֲתַר עַמִּיקָא דִּלְעֵילָא״**, כלומר, אותו קול המעורר את הדיבור וגורם להמשכת והתגלות החכמה דאצילות לעולמות בריאה־יצירה־עשיה ׳נשלח׳ ונמשך למטה ממקום עמוק למעלה **בְּחִינַת הַכֶּתֶר** שלמעלה מעשר הספירות דאצילות, **וְלָכֵן** כיוון שמקורו עליון ביותר מבחינת ה׳כתר׳, **הוּא** הקול **״שָׁלִיחַ מִקַּמֵּיהּ לְאַנְהָגָא לְדִבּוּר״**, שליח מלפניו להנהיג את הדיבור **לִהְיוֹת עַל־יָדוֹ** ובאמצעותו המשכה והתגלות של הדיבור (ספירת המלכות) שעל ידו היא **הִתְהַוּוּת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, כַּיָּדוּעַ שֶׁמִּמָּקוֹם גָּבוֹהַּ הַרְבֵּה** דווקא **יָכוֹל לֵירֵד וּלְהִשְׁתַּלְשֵׁל לְמַטָּה** למקום נמוך ביותר (כמשל אבני החומה הנופלות שהאבנים שבראש החומה נופלות רחוק יותר מהאבנים שבתחתית החומה). **וְזֶהוּ ״אִמְרֵי שָׁפֶר״,** דיבורים משופרים, טובים ונאים **שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ מִדְּבָרֶךָ נָאוָה** וכאן ׳מדברך׳ מתפרש לא כפשוטו, מדבר, אלא לשון דיבור, **שֶׁהַדִּבּוּר (״אִמְרֵי״)** הוא נאה כי הדיבור **מִקַּבֵּל מִבְּחִינַת הַתַּעֲנוּג (״שֶׁפֶר״)** האלוקי העליון **דְּכֶתֶר,** בחינת ׳כתר עליון׳ שהוא העונג העליון (כשם שבאדם עניין העונג הוא דבר עמוק ופנימי מאד בכוחות הנפש, למעלה מהשכל). **וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר, בְּחִינַת הַתִּפְאֶרֶת** למעלה, בעולם האצילות, **הוּא ״הַקּוֹל דְּאִשְׁתַּלַּח מֵאֲתַר עַמִּיקָא דִּלְעֵילָא״,** ה׳קול׳ הנמשך ומתגלה **מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה בִּבְחִינַת הַבִּינָה (דְּ״הִתְגַּלּוּת עַתִּיק בְּבִינָה״[38])** כלומר, האור נמשך מ׳כתר׳ לבינה ומבינה ל׳תפארת׳ וזה גורם ופועל את המשכת האור, באמצעות המלכות, מאצילות לבריאה־יצירה־עשיה. **וְקוֹל זֶה הוּא הַקּוֹל דְּ״שׁוֹפָר״ סְתָם שֶׁהוּא בְּחִינַת תִּפְאֶרֶת וְעַל־פִּי הָאָמוּר שֶׁ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא בְּחִינַת בִּינָה, הֲרֵי מוּבָן שֶׁהַקּוֹל דְּ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא בְּחִינַת קוֹל עֶלְיוֹן הַרְבֵּה יוֹתֵר (מֵהַקּוֹל דְּ״שׁוֹפָר״ סְתָם, בְּחִינַת תִּפְאֶרֶת, שֶׁנִּשְׁלָח מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה בִּבְחִינַת הַבִּינָה**

ביאור בדרך אפשר

1 בָּזֶה, שֶׁבְּחִינַת הַמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת
2 בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה נִקְרֵאת דִּבּוּר,
3 כְּמוֹ הַדִּבּוּר שֶׁמִּתְגַּלֶּה לְזוּלָתוֹ. וְהַדִּבּוּר נִמְשָׁךְ
4 עַל־יְדֵי הַקּוֹל, וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר אַדְמוּ״ר הָאֶמְצָעִי
5 בַּ״סִידּוּר״[37] דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״לְהָבִין עִנְיָן תְּקִיעַת
6 שׁוֹפָר עַל־פִּי כַּוָּנַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב ז״ל״ (מַה
7 שֶׁכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ מַאֲמַר הַזֹּהַר הַנִּזְכָּר לְעֵיל) דְּקוֹל
8 וְדִבּוּר הוּא כְּמוֹ כְּלָל וּפְרָט. אָמְנָם, הַמְשָׁכַת
9 הַדִּבּוּר (מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת) מֵהַקּוֹל בְּאוֹפֶן שֶׁתְּהִיֶּה
10 עַל־יָדוֹ הִתְהַוּוּת עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה
11 הַנִּפְרָדִים, הִיא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ״הַהוּא קוֹל אִשְׁתַּלַּח
12 מֵאֲתַר עַמִּיקָא דִּלְעֵילָא״, בְּחִינַת הַכֶּתֶר, וְלָכֵן
13 הוּא ״שָׁלִיחַ מִקַּמֵּיהּ לְאַנְהָגָא לְדִבּוּר״, לִהְיוֹת
14 עַל־יָדוֹ הִתְהַוּוּת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, כַּיָּדוּעַ
15 שֶׁמִּמָּקוֹם גָּבוֹהַּ הַרְבֵּה יָכוֹל לֵירֵד וּלְהִשְׁתַּלְשֵׁל
16 לְמַטָּה. וְזֶהוּ ״אִמְרֵי שָׁפֶר״, שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ
17 מִדְּבָרֶךָ נָאוָה, שֶׁהַדִּבּוּר (״אִמְרֵי״) מְקַבֵּל מִבְּחִינַת
18 הַתַּעֲנוּג (״שֶׁפֶר״) דְּ־כֶתֶר. וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר,
19 בְּחִינַת הַתִּפְאֶרֶת הוּא ״הַקּוֹל דְּאִשְׁתַּלַּח מֵאֲתַר
20 עַמִּיקָא דִּלְעֵילָא״, מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ
21 וּמִתְגַּלֶּה בִּבְחִינַת הַבִּינָה (דְּ״הִתְגַּלּוּת עַתִּיק
22 בְּבִינָה״[38]). וְקוֹל זֶה הוּא הַקּוֹל דְּ״שׁוֹפָר״ סְתָם
23 שֶׁהוּא בְּחִינַת תִּפְאֶרֶת. וְעַל־פִּי הָאָמוּר שֶׁ״שׁוֹפָר
24 גָּדוֹל״ הוּא בְּחִינַת בִּינָה, הֲרֵי מוּבָן שֶׁהַקּוֹל
25 דְּ״שׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא בְּחִינַת קוֹל עֶלְיוֹן הַרְבֵּה
26 יוֹתֵר (מֵהַקּוֹל דְּ״שׁוֹפָר״ סְתָם, בְּחִינַת תִּפְאֶרֶת,
27 שֶׁנִּשְׁלָח מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה

43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84

37) עם דא״ח - שער התקיעות רמד, ג. 38) ראה זח״ג קעח, ב. תו״א לך לך יא, סע״ב. לקו״ת דרושי ר״ה נז, א.

ביאור בדרך אפשר

כמבואר לעיל), **שֶׁבּוֹ** ב׳שופר גדול׳ **נִמְשָׁךְ בְּחִינַת ׳עַתִּיק׳ מַמָּשׁ** ולא רק כפי ש׳עתיק׳ נמשך ב׳בינה׳ ומשם מאיר ב׳תפארת׳. **וְעַל־פִּי הַמְּבֹאָר**[39] בתורת הסוד **שֶׁ״שּׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא ׳בִּינָה דְּאַרִיךְ׳**, עניין הבינה כפי שהוא בבחינת ׳ארך אנפין׳ שב׳כתר עליון׳ **הֲרֵי הַהַמְשָׁכָה שֶׁבּוֹ** ב׳שופר גדול׳ **הִיא מִבְּחִינַת כֶּתֶר דְּעַתִּיק וְכוּ׳** שמתגלה ב׳בינה׳, כאמור לעיל שהתגלות ׳עתיק׳ היא ב׳בינה׳ (אלא שלעיל מדובר על התגלות והמשכה מ׳כתר׳ לספירת הבינה כפי שהיא בעולם האצילות, וכאן מדובר על המשכה מ׳עתיק׳ ל׳בינה׳ ב׳כתר עצמו) **[וְזֶהוּ גַּם** הטעם הפנימי לכך **שֶׁהָעִנְיָן דְּ״שּׁוֹפָר גָּדוֹל״ יִהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא דַּוְקָא** ואינו נמצא בזמן הזה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא** יום הגאולה, דווקא אז **יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, כִּי הַחִלּוּק** ההבדל **שֶׁבֵּין קוֹל סְתָם (שֶׁשַּׁיָּךְ לְ״שּׁוֹפָר״ סְתָם) לְקוֹל גָּדוֹל (שֶׁשַּׁיָּךְ לְ״שּׁוֹפָר גָּדוֹל״) הוּא, שֶׁקּוֹל סְתָם מוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, וְקוֹל גָּדוֹל מוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה בְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא. וְכֵיוָן שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יוּמְשַׁךְ גַּם בְּחִינַת עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא לִהְיוֹת בְּגִלּוּי כְּמוֹ בְּחִינַת עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא דְּעַכְשָׁו, לָכֵן יוּמְשַׁךְ אָז בְּחִינַת קוֹל גָּדוֹל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּ״שּׁוֹפָר גָּדוֹל״**, כי גם ה׳קול גדול׳ שכעת הוא מכוסה ולמעלה מגילוי, יתגלה באותה מידה ש׳עלמא דאתגליא׳ גלוי בזמן הזה].

וְעַל־פִּי חִלּוּקֵי הַדְּרָגוֹת בְּעִנְיַן הַשּׁוֹפָר, ״שּׁוֹפָר״ סְתָם וְ״שּׁוֹפָר גָּדוֹל״, כמבואר לעיל באריכות, **יוּבָן גַּם חִלּוּקֵי הַדְּרָגוֹת בְּעִנְיַן הַ״מֵּצַר״ דְּ״שּׁוֹפָר״ (שֶׁצִּדּוֹ אֶחָד קָצָר), וְהַיְנוּ, שֶׁהַ״מֵּצַר״ הוּא בְּכָל דַּרְגָּה לְפִי עֶרְכָּהּ** ואינו דומה ה׳מצר׳ של ה׳שופר סתם׳ ל׳מצר׳ של השופר גדול׳, ומה שאצל ה׳שופר גדול׳ נחשב ׳מצר׳, לגבי ה׳שופר סתם׳ זו הרחבה גדולה וכן להיפך, מה שאצל ׳שופר סתם׳ נחשב ׳הרחבה׳, לגבי ה׳שופר גדול׳ הוא ׳מצר׳ ואצלו רק הרחבה נעלית לאין שיעור נחשבת הרחבה, **וְלָכֵן, גַּם כְּשֶׁיּוֹצְאִים מֵהַ״מֵּצַר״ דְּ״שּׁוֹפָר״ סְתָם** ויחסית ל׳מצר׳ הזה, הרי זו הרחבה, **הֲרֵי זֶה עֲדַיִן ״מֵּצַר״ לְגַבֵּי בְּחִינַת ״שּׁוֹפָר גָּדוֹל״** ועדיין יש עבודה רבה לצאת מן המצר אל המרחב.

ו) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר עִנְיַן אֲמִירַת הַפָּסוּק **״מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי״ גו׳ קוֹדֶם תְּקִיעַת־שׁוֹפָר**, כי על פי המבואר לעיל מובן כיצד גם במצב הנעלה שבו נמצאים בשעה זו, עדיין יש מקום ליציאה מן ה׳מצר׳ אל ה׳מרחב׳ **דְּאַף שֶׁלְּאַחֲרֵי הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, יְמֵי הַסְּלִיחוֹת, עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, לֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, עַד לַבֹּקֶר דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לִפְנֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר**, שהיא עבודה נעלית ביותר, כמבואר לעיל, **בְּוַדַּאי נִמְצָאִים כְּבָר בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל יְצִיאָה מִן הַ״מֵּצַר״, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה עֲדַיִן בִּבְחִינַת ״מֵּצַר״ לְגַבֵּי דְּרָגוֹת נַעֲלוֹת** עוד **יוֹתֵר** שעדיין לא הגיעו אליהם כלל.

ביאור בדרך אפשר

בִּבְחִינַת הַבִּינָה), שֶׁבּוֹ נִמְשָׁךְ בְּחִינַת ׳עַתִּיק׳ מַמָּשׁ. וְעַל־פִּי הַמְּבֹאָר[39] **שֶׁ״שּׁוֹפָר גָּדוֹל״ הוּא ׳בִּינָה דְּאַרִיךְ׳, הֲרֵי הַהַמְשָׁכָה שֶׁבּוֹ הִיא מִבְּחִינַת כֶּתֶר דְּעַתִּיק וְכוּ׳ [וְזֶהוּ גַּם שֶׁהָעִנְיָן דְּ״שּׁוֹפָר גָּדוֹל״ יִהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, כִּי הַחִלּוּק שֶׁבֵּין קוֹל סְתָם (שֶׁשַּׁיָּךְ לְ״שּׁוֹפָר״ סְתָם) לְקוֹל גָּדוֹל (שֶׁשַּׁיָּךְ לְ״שּׁוֹפָר גָּדוֹל״) הוּא, שֶׁקּוֹל סְתָם מוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, וְקוֹל גָּדוֹל מוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה בְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא. וְכֵיוָן שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יוּמְשַׁךְ גַּם בְּחִינַת עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא לִהְיוֹת בְּגִלּוּי כְּמוֹ בְּחִינַת עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא דְּעַכְשָׁו, לָכֵן יוּמְשַׁךְ אָז בְּחִינַת קוֹל גָּדוֹל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּ״שּׁוֹפָר גָּדוֹל״]. וְעַל־פִּי חִלּוּקֵי הַדְּרָגוֹת בְּעִנְיַן הַשּׁוֹפָר, ״שּׁוֹפָר״ סְתָם וְ״שּׁוֹפָר גָּדוֹל״, יוּבָן גַּם חִלּוּקֵי הַדְּרָגוֹת בְּעִנְיַן הַ״מֵּצַר״ דְּ״שּׁוֹפָר״ (שֶׁצִּדּוֹ אֶחָד קָצָר), וְהַיְנוּ, שֶׁהַ״מֵּצַר״ הוּא בְּכָל דַּרְגָּה לְפִי עֶרְכָּהּ, וְלָכֵן, גַּם כְּשֶׁיּוֹצְאִים מֵהַ״מֵּצַר״ דְּ״שּׁוֹפָר״ סְתָם, הֲרֵי זֶה עֲדַיִן ״מֵּצַר״ לְגַבֵּי בְּחִינַת ״שּׁוֹפָר גָּדוֹל״.**

ו) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר עִנְיַן אֲמִירַת הַפָּסוּק ״מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי״ גו׳ קוֹדֶם תְּקִיעַת־שׁוֹפָר, דְּאַף שֶׁלְּאַחֲרֵי הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, יְמֵי הַסְּלִיחוֹת, עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, לֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, עַד לַבֹּקֶר דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לִפְנֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר, בְּוַדַּאי נִמְצָאִים כְּבָר בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל יְצִיאָה מִן הַ״מֵּצַר״, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה עֲדַיִן בִּבְחִינַת ״מֵּצַר״ לְגַבֵּי דְּרָגוֹת נַעֲלוֹת יוֹתֵר.**

---

39) בפי׳ הרמ״ז לזח״ג רעז, ג.

ביאור בדרך אפשר

וּבְעוֹמֶק יוֹתֵר, לא זו בלבד שהמצב הנוכחי, עם כל מעלתו, נחשב ׳מצר׳ לגבי מצב נעלה יותר אלא יתירה מזו **שֶׁדַּוְקָא לְאַחֲרֵי הַיְּצִיאָה מִן הַ״מֵּצַר״** אל המרחב וכל ההתעלות וההתעוררות **שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַקִּקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל כו׳ עַד לַבֹּקֶר דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לִפְנֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר, אֲזַי בָּאִים לַהַכָּרָה שֶׁגַּם הָעֲבוֹדָה בְּדַרְגָּה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית הִיא עֲדַיִן בִּבְחִינַת ״מֵצַר״, שֶׁהֲרֵי לְגַבֵּי עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף כּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיב[40], וְלֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל[41], אֲפִילוּ מַחְשָׁבָה הַקְּדוּמָה דְּ׳אָדָם־קַדְמוֹן׳, אִם כֵּן, גַּם כַּאֲשֶׁר עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּדַרְגָּה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית, אֵינוֹ תּוֹפֵס כְּלָל (עֶר נֶעמְט גאָרְנִיט), וּמִזֶּה נַעֲשֶׂה בְּ״מֵצַר״ כו׳, וְאוֹמֵר בֶּאֱמֶת ״מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי״ גו׳.**

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף שֶׁעִנְיַן הַ״מֵּצַר״ שֶׁיֶּשְׁנוֹ בַּדְּרָגוֹת הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנוֹת בַּעֲבוֹדָה (מִצַּד זֶה שֶׁכּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיב וְלֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל), הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין (כְּדִיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ״י בְּפֵירוּשׁ ״שָׁנָה שֶׁהִיא רָשָׁה מִתְּחִלָּתָהּ״). וְיוּבָן עַל־פִּי הַמְּבֹאָר[42] בְּפֵירוּשׁ נוֹסָח הַתְּפִלָּה: בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ, שֶׁאֵין אָנוּ מַרְגִּישִׁים אֶת גּוֹדֶל הָרַחֲמָנוּת שֶׁעָלָיו, אֶלָּא גַּם בְּמִי שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב נַעֲלֶה, וְרַק לְגַבֵּי דַּרְגָּה נַעֲלִית יוֹתֵר הֲרֵי הוּא בְּ״מֵצַר״, שֶׁגַּם עָלָיו גְּדוֹלָה הָרַחֲמָנוּת כו׳, כַּיָּדוּעַ[43] שֶׁגַּם עַל הָעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים שַׁיָּךְ וְנוֹפֵל לְשׁוֹן רַחֲמָנוּת, לְפִי שֶׁכּוּלָּם אֵין־עֲרוֹךְ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, וְגַם הֵם בִּבְחִינַת מֵצַר כו׳, אָמְנָם כֵּיוָן שֶׁ״מֵצַר״ זֶה הוּא רַק לְגַבֵּי עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף, הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁאֵין לָנוּ הַשָּׂגָה בֵּיהּ כְּלָל כי לגבי עצמותו של יתברך, הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁאֵין לָנוּ הַשָּׂגָה וּתְפִיסָא בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, לָכֵן עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף אבל מצד אותם עולמות עצמם הרי הם נעלים

ביאור בדרך אפשר

אחד שום ׳תפיסה׳ והשגה כמבואר לעיל), **הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין** היינו שאינם ׳רשין׳ באמת אלא עושים עצמן ׳רשין׳ **(כְּדִיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ״י בְּפֵירוּשׁ ״שָׁנָה שֶׁהִיא רָשָׁה מִתְּחִלָּתָהּ״** שהובא לעיל בתחילת המאמר), כפי שממשיך ומבאר.

וְיוּבָן עַל־פִּי הַמְּבֹאָר[42] בתורת החסידות **בְּפֵירוּשׁ נוֹסָח הַתְּפִלָּה: בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ, שֶׁאֵין אָנוּ** מצד עצמנו **מַרְגִּישִׁים אֶת גּוֹדֶל הָרַחֲמָנוּת** שעלינו, כי אין לנו הבנה והשגה אמיתית במצבנו, **וְלָכֵן מְבַקְּשִׁים** אנו מהקדוש־ברוך־הוא בתפילה **בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ. וְעִנְיָן זֶה** שאנו מצידנו לא מעריכים נכון את גודל הרחמנות עלינו **הוּא לֹא רַק בְּמִי שֶׁמְּצַד גּוֹדֶל פְּחִיתוּתוֹ** במצבו הרוחני הירוד והנחות **אֵינוֹ מַרְגִּישׁ אֶת הָרַחֲמָנוּת שֶׁעָלָיו** וטועה לחשוב שמצבו טוב ואינו זקוק לרחמים, **אֶלָּא** הדברים נכונים **גַּם בְּמִי שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב** רוחני **נַעֲלֶה, וְרַק לְגַבֵּי דַּרְגָּה נַעֲלִית יוֹתֵר** מכפי מצבו **הֲרֵי הוּא בְּ״מֵצַר״,** כך שה׳מצר׳ שלו אינו ׳מצר׳ אמיתי אלא רק יחסית לדרגות אחרות **שֶׁגַּם עָלָיו גְּדוֹלָה הָרַחֲמָנוּת כו׳** כי בסופו של דבר גם הוא נמצא ב׳מצר׳, **כַּיָּדוּעַ[43]** בתורת החסידות **שֶׁגַּם עַל הָעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים שַׁיָּךְ** מתאים **וְנוֹפֵל** ומתייחס **לְשׁוֹן רַחֲמָנוּת, לְפִי שֶׁכּוּלָּם** גם העולמות הרוחניים הנעלים ביותר **אֵין־עֲרוֹךְ** אין להם כל יחס והשוואה **אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ** לגבי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, **וְגַם הֵם בִּבְחִינַת מֵצַר כו׳** ולכן גם ביחס אליהם, עם כל מעלתם, יש מקום לרחמנות, **אָמְנָם** מצד שני **כֵּיוָן שֶׁ״מֵצַר״ זֶה הוּא רַק לְגַבֵּי**

---

40) ע״פ דניאל ד, לב. זח״א יא, ב. 41) תקו״ז בהקדמה (יז, א). 42) לקו״ת פנחס עח, ג. ובכ״מ. 43) שם תצא מא, א. ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

אֵין אָנוּ מַשִּׂיגִים גּוֹדֶל הָרַחְמָנוּת ביחס אליו, כי מאחר שאין לנו השגה בו עצמו, אין לנו הבנה בריחוק הערך לגביו, **וְרַק הוּא יִתְבָּרֵךְ** בעצמו **שֶׁהוּא הַמַּדָּע וְהוּא הַיּוֹדֵעַ** כמבואר בכמה מקומות, בהבנה שעל ידי האדם יש שלושה דברים נפרדים, ׳המדע׳ הוא השכל, ׳היודע׳ הוא האדם ו׳הידוע׳ הרעיון והמושג השכלי,

אבל בידיעה של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו הכול אחד והוא המדע והוא היודע והוא הידוע ובאופן זה הוא יודע את **מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וִיקָר תִּפְאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ אֲשֶׁר כּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא** ומתוך ידיעתו את גדולתו הרי הוא יודע גם עד כמה לגביו כולם נחשבים כלא, ומאחר שהוא יתברך יודע בידיעה מושלמת עד כמה לעולמות ולנבראים אין ערך, ידיעה שלנו אין אפשרות להגיע אליה, **הִנֵּה** לכן אנו מבקשים **בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ**[44].

וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁגַּם עִנְיַן הַמֵּצַר והמצוקה בגלל מצבנו הרוחני (**שֶׁהוּא הִסְבָּה לְהַרְגֵּשׁ** תחושת **הָרַחְמָנוּת** עלינו לאור מצבנו **כּוֹ׳**) **אֵינוֹ נִרְגָּשׁ אֶצְלֵנוּ כְּמוֹ שֶׁהוּא לַאֲמִתָּתוֹ**, כי לשם כך יש צורך בהשגה ותפיסה בקדוש־ברוך־הוא בעצמו וזה לא ייתכן מצידינו, כמבואר לעיל, **וְאֵין זֶה אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ בְּכָ״ף הַדִּמְיוֹן בִּלְבַד** ולא תחושה אמיתית של ׳מצר׳.

אָמְנָם מצד שני **גַּם הֶרְגֵּשׁ הַ״מֵּצַר״ בְּאוֹפֶן שֶׁעוֹשִׂין** בני ישראל **עַצְמָן רָשִׁין, עִם הֱיוֹתוֹ בְּכָ״ף הַדִּמְיוֹן בִּלְבַד, הֲרֵי זֶה עִנְיָן אֲמִתִּי** ובמובן מסויים תחושת ה׳מצר׳ והמצוקה כן אמיתית. **וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר**[45] בתורת החסידות **בְּעִנְיָן** המשמעות הפנימית של לשון הכתוב **אֵ־ל דֵּעוֹת הֲוָיָ׳**[46], **שֶׁהֵן שְׁתֵּי דֵּעוֹת** גישות ותפיסות, **׳דַּעַת עֶלְיוֹן׳** כפי שהדברים הם מצד הנבראים (באופן כללי הכוונה שמצד האלוקות המציאות האמיתית היא האלוקות והנבראים בטלים לאלוקות, ובלשון החסידות – למעלה יש ולמטה אין, ומצד הנבראים המציאות שלהם היא מציאות ניכרת ונרגשת ואת המציאות האלוקית אינם תופסים ומשיגים, ובלשון החסידות – למטה יש ולמעלה אין), ועל כך מבואר שמלשון הכתוב ׳א־ל דעות הוי׳ מובן שאין סתירה בין ׳דעת עליון׳ ל׳דעת תחתון׳ אלא שתי הדעות הן דעות באלוקות (אלא שכל אחת היא בבחינה ומדריגה אחרת), ולכן מובן **שֶׁגַּם ׳דַּעַת תַּחְתּוֹן׳, לְהִיוֹתָהּ דֵּעָה בְּאֱלֹקוּת, הֲרֵי הִיא אֱמֶת. וְלָכֵן גַּם הַקְּרִיאָה ״מִן הַמֵּצַר״ כְּפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין,** כפי שהיא בהתאם להשגה ולתפיסה של הנבראים, **הוּא עִנְיָן אֲמִתִּי** שבמובן מסויים ובדרגות מסויימות יש לו מקום. **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, הַדֵּעָה הָאֲמִתִּית** באמת לאמיתו **הִיא ׳דַּעַת עֶלְיוֹן׳ דַּוְקָא** כפי שהדברים מצד למעלה, מצד האלוקות. **וְהַיְנוּ, שֶׁהָאֱמֶת הוּא שֶׁעִנְיַן הַמֵּצַר הוּא לֹא רַק בְּאוֹפֶן** שלפי התחושה של בני ישראל מצבם הוא נעלה אלא **שֶׁעוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, אֶלָּא** האמת האמיתית היא **כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּדֵּעָה הָעֶלְיוֹנָה** הדעה של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, **שֶׁלְּפָנָיו יִתְבָּרֵךְ הַכֹּל רָשִׁין בֶּאֱמֶת,** כי באמת ריחוק הערך של כולם לגביו הוא לאין שיעור, **וְלָכֵן גַּם מִי שֶׁנִּמְצָא בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית וּמַשִּׂיג הַשָּׂגוֹת נַעֲלוֹת בְּאֱלֹקוּת** ולכאורה הרי הוא במצב נעלה וב׳מרחב׳, **הֲרֵי** לאמתו של דבר **הוּא בִּבְחִינַת מֵצַר, וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם** אפילו **כַּאֲשֶׁר מֵאִיר אֶצְלוֹ בְּחִינַת ׳דַּעַת עֶלְיוֹן׳** ולכאורה כבר הגיע להתעלות גדולה מאד, **הִנֵּה לְגַבֵּי מַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר הֲרֵי זֶה בִּבְחִינַת ׳דַּעַת תַּחְתּוֹן׳ בִּלְבַד. וְכַמְּבֹאָר בַּ׳תַּנְיָא׳**[47] **שֶׁלְּפָנָיו יִתְבָּרֵךְ גַּם בְּחִינַת ׳דַּעַת עֶלְיוֹן׳ נִדְמֶה כִּבְהֵמוֹת כּוֹ׳, וְהוּא עִנְיָן בְּהֵמָה רַבָּה שֶׁלְּפְנֵי הָאֲצִילוּת** לגבי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **גַּם בְּחִינַת ׳דַּעַת עֶלְיוֹן׳** שבה יש תפיסה והשגה נעלית באלוקות **נִדְמֶה כִּבְהֵמוֹת כּוֹ׳, וְהוּא עִנְיָן בְּהֵמָה רַבָּה שֶׁלְּפְנֵי הָאֲצִילוּת** שעם היותה בחינה נעלית ביותר, בכל זאת נקראת ׳בהמה׳ שאין לה דעת כי ׳לפניו יתברך׳ הכול בטל

---

44) ברכת ק״ש דשחרית. לקו״ת מסעי פח, ד. 45) שם פ׳ ראה כג, ד. שה״ש מז, ב. ובכ״מ. וראה גם ד״ה תקעו הנ״ל פ״ו (ע׳ תלה). 46) שמואל־א ב, ג. 47) ספמ״ו.

מן המצר קראתי י״ה ענני במרחב י״ה

ביאור בדרך אפשר

ו׳לית מחשבה תפיסא ביה כלל׳ **[וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְבֹאָר**[48] בתורת החסידות **בְּעִנְיַן** המשמעות הפנימית של הכתוב **״וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ״**[49], **שֶׁגַּם הַבְּחִינוֹת** הנעלות באלוקות **שֶׁעַכְשָׁו אִי־אֶפְשָׁר לְתָפְסָם בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה** שכלית **כִּי־אִם בְּאוֹפֶן שֶׁל אֱמוּנָה בִּלְבַד,** והם הדרגות של **בְּחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין** שלמעלה מהתלבשות בעולמות ולמעלה מהתגלות בהבנה והשגה שכלית, **יוּמְשְׁכוּ וְיִתְגַּלּוּ לְעָתִיד־לָבֹא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, בְּחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** שהיא אור אלוקי המתלבש בנבראים ומאיר בכל נברא ונברא לפי כלי הקליטה והשגה שלו, **וְאָז יִהְיֶה עִנְיַן הָאֱמוּנָה בִּדְרָגוֹת נַעֲלוֹת עוֹד יוֹתֵר כּוּ׳** וכך גם בענייננו, לאחר שבחינה שהייתה ׳דעת עליון׳ הפכה להיות ׳דעת תחתון׳, אזי דרגות נעלות יותר נהיות ׳דעת עליון׳].

ז) וְהִנֵּה כֵּיוָן שֶׁאֲמִירַת הַפָּסוּק ״מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי״ גּוֹ׳ בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם הַתְּקִיעוֹת (לְאַחֲרֵי הַהֲכָנָה עַל־יְדֵי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל כּוּ׳) הִיא מִצַּד הַהַכָּרָה שֶׁלְּגַבֵּי עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף כּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיב, וְלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל, וּבְמֵילָא אֵין תּוֹפְסִים כְּלוּם (מִ׳נֶעמְט גאַרְנִיט) כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, חֲרֵי הַ״מֵּצַר״ שֶׁבָּזֶה הוּא ״מֵצַר״ הַיּוֹתֵר גָּדוֹל, ״מֵצַר״ בְּתַכְלִית, בְּלִי שׁוּם צִיּוּר כְּלָל, בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּציאוּת לְגַמְרֵי. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁיֵּשׁ ״מֵצַר״ שֶׁהוּא עַל־פִּי טַעַם וָדַעַת, הַיְנוּ, שֶׁמַּשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ אֶת הַמֵּצַר שֶׁנִּמְצָא בּוֹ, וְיֵשׁ בּוֹ צִיּוּר, מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, עֵר קֶען אָפְּמֶעסְטֶן אִין וואָס בַּאשְׁטֵייט דֶּער מֵצַר, וְאִם־כֵּן אֵין זֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הַמֵּצַר, שֶׁהֲרֵי נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ גַּם שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁל ״מֶרְחָב״ לְגַבֵּי ״מֵצַר״ שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ כי הרי מדובר ב׳מצר׳ מוגבל שיודעים את מידתו והיכן הוא מסתיים ומתחיל עניין של ׳מרחב׳. אָמְנָם, אֲמִתִּית עִנְיַן הַ״מֵּצַר״ הוּא כְּשֶׁאֵין בּוֹ צִיּוּר כְּלָל, וְהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּציאוּת לְגַמְרֵי וזהו ׳מצר׳ אמיתי.

וּ״מֵצַר״ זֶה שהוא ׳מצר׳ אמיתי **הוּא בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם הַתְּקִיעוֹת, שֶׁאָז מֵאִיר הַגִּילּוּי דְּ״עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף״, שֶׁמִּצַּד זֶה נִרְגָּשׁ בּוֹ** באדם **שֶׁאֵין לוֹ תְּפִיסָא כְּלָל (עֵר נֶעמְט גאַרְנִיט** אינו ׳לוקח׳ (אינו קולט ותופס) מאומה), **וּמִזֶּה נַעֲשָׂה הַמֵּצַר בְּתַכְלִית, בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּציאוּת לְגַמְרֵי** ומובן שהוא מצר אמיתי ולא רק יחסית לדרגה אחרת.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל[50] בגמרא **עַל הַפָּסוּק**[51] בתהלים **תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר**

ביאור בדרך אפשר

1 [וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְבֹאָר[48] בְּעִנְיַן ״וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם
2 וַהֲשֵׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ״[49], שֶׁגַּם הַבְּחִינוֹת שֶׁעַכְשָׁו
3 אִי־אֶפְשָׁר לְתָפְסָם בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה כִּי־אִם בְּאוֹפֶן
4 שֶׁל אֱמוּנָה בִּלְבַד, בְּחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין,
5 יוּמְשְׁכוּ וְיִתְגַּלּוּ לְעָתִיד־לָבֹא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֲבָנָה
6 וְהַשָּׂגָה, בְּחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין, וְאָז יִהְיֶה עִנְיַן
7 הָאֱמוּנָה בִּדְרָגוֹת נַעֲלוֹת עוֹד יוֹתֵר כּוּ׳].
8 ז) וְהִנֵּה כֵּיוָן שֶׁאֲמִירַת הַפָּסוּק ״מִן הַמֵּצַר
9 קָרָאתִי״ גּוֹ׳ בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם
10 הַתְּקִיעוֹת (לְאַחֲרֵי הַהֲכָנָה עַל־יְדֵי כְּלָלוּת
11 הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל כּוּ׳) הִיא מִצַּד הַהַכָּרָה
12 שֶׁלְּגַבֵּי עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף כּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא
13 חֲשִׁיב, וְלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל, וּבְמֵילָא
14 אֵין תּוֹפְסִים כְּלוּם (מִ׳נֶעמְט גאַרְנִיט) כַּנִּזְכָּר
15 לְעֵיל, חֲרֵי הַ״מֵּצַר״ שֶׁבָּזֶה הוּא ״מֵצַר״ הַיּוֹתֵר
16 גָּדוֹל, ״מֵצַר״ בְּתַכְלִית, בְּלִי שׁוּם צִיּוּר כְּלָל,
17 בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּציאוּת לְגַמְרֵי. וְהָעִנְיָן בָּזֶה,
18 שֶׁיֵּשׁ ״מֵצַר״ שֶׁהוּא עַל־פִּי טַעַם וָדַעַת, הַיְנוּ,
19 שֶׁמַּשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ אֶת הַמֵּצַר שֶׁנִּמְצָא בּוֹ, וְיֵשׁ בּוֹ
20 צִיּוּר, מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, עֵר קֶען אָפְּמֶעסְטֶן אִין
21 וואָס בַּאשְׁטֵייט דֶּער מֵצַר, וְאִם־כֵּן אֵין זֶה
22 אֲמִתִּית עִנְיַן הַמֵּצַר, שֶׁהֲרֵי נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ גַּם שֶׁזֶּהוּ
23 עִנְיַן שֶׁל ״מֶרְחָב״ לְגַבֵּי ״מֵצַר״ שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ.
24 אָמְנָם, אֲמִתִּית עִנְיַן הַ״מֵּצַר״ הוּא כְּשֶׁאֵין בּוֹ
25 צִיּוּר כְּלָל, וְהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּציאוּת
26 לְגַמְרֵי. וּ״מֵצַר״ זֶה הוּא בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם
27 הַתְּקִיעוֹת, שֶׁאָז מֵאִיר הַגִּילּוּי דְּ״עַצְמוּת אוֹר־
28 אֵין־סוֹף״, שֶׁמִּצַּד זֶה נִרְגָּשׁ בּוֹ שֶׁאֵין לוֹ תְּפִיסָא
29 כְּלָל (עֵר נֶעמְט גאַרְנִיט), וּמִזֶּה נַעֲשָׂה הַמֵּצַר
30 בְּתַכְלִית, בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּציאוּת לְגַמְרֵי.
31 וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל[50] עַל הַפָּסוּק[51] תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה

הוא **בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּציאוּת לְגַמְרֵי** כאילו אינו קיים כלל, וכפי שמוסיף ומבאר להלן.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁיֵּשׁ ״מֵצַר״ שֶׁהוּא עַל־פִּי טַעַם וָדַעַת תחושת מצוקה בגלל סיבות הגיוניות, **הַיְנוּ, שֶׁמַּשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ אֶת הַמֵּצַר שֶׁנִּמְצָא בּוֹ, וְיֵשׁ בּוֹ צִיּוּר** דמות ותבנית מוגדרת, **מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, עֵר קֶען אָפְּמֶעסְטֶן אִין וואָס בַּאשְׁטֵייט דֶּער מֵצַר,** ביכולתו למדוד ולהעריך במה מתבטא ה׳מצר׳ **וְאִם־כֵּן** כיוון שה׳מצר׳ מוגבל ומדוד (כי מאחר שהסיבות שגורמות אותו הן הגיוניות, הרי הוא רק במידה שהשכל מחייב ולא יותר) **אֵין זֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הַמֵּצַר** לכן אין זו מצוקה אמיתית מוחלטת, **שֶׁהֲרֵי נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ גַּם שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁל ״מֶרְחָב״ לְגַבֵּי ״מֵצַר״ שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ** כי הרי מדובר ב׳מצר׳ מוגבל שיודעים את מידתו והיכן הוא מסתיים ומתחיל עניין של ׳מרחב׳. **אָמְנָם, אֲמִתִּית עִנְיַן הַ״מֵּצַר״ הוּא כְּשֶׁאֵין בּוֹ צִיּוּר כְּלָל, וְהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּציאוּת לְגַמְרֵי** וזהו ׳מצר׳ אמיתי.

וּ״מֵצַר״ זֶה שהוא ׳מצר׳ אמיתי **הוּא בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם הַתְּקִיעוֹת, שֶׁאָז מֵאִיר הַגִּילּוּי דְּ״עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף״, שֶׁמִּצַּד זֶה נִרְגָּשׁ בּוֹ** באדם **שֶׁאֵין לוֹ תְּפִיסָא כְּלָל (עֵר נֶעמְט גאַרְנִיט** אינו ׳לוקח׳ (אינו קולט ותופס) מאומה), **וּמִזֶּה נַעֲשָׂה הַמֵּצַר בְּתַכְלִית, בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּציאוּת לְגַמְרֵי** ומובן שהוא מצר אמיתי ולא רק יחסית לדרגה אחרת.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל[50] בגמרא **עַל הַפָּסוּק**[51] בתהלים **תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר**

---

48) לקו״ת ואתחנן ד, ב. ובכ״מ. 49) ואתחנן ד, לט. 50) ר״ה ח, סע״א ואילך. 51) תהלים פא, ד.

ביאור בדרך אפשר

בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ, אֵיזֶהוּ חַג מהחגים והמועדים שבתורה **שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה בּוֹ** שחל בתחילת החודש כאשר הירח מכוסה ואינו מאיר, **הֲוֵי אוֹמֵר זֶה רֹאשׁ־הַשָּׁנָה** שזמנו ביום הראשון של חודש תשרי, **דְּלִכְאוֹרָה צָרִיךְ לְהָבִין**[52], **דְּהֵן אֱמֶת שֶׁרֹּאשׁ־הַשָּׁנָה שׁוֹנֶה מִכָּל הַמּוֹעֲדִים, שֶׁכָּל הַמּוֹעֲדִים** חג הפסח וחג הסוכות **הֵם בִּזְמַן מִילּוּי הַלְּבָנָה*** ביום חמישה עשר בחודש, **וְיוֹם־טוֹב שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא בִּתְחִלַּת הַחֹדֶשׁ** ביום אחד לחודש **שֶׁאָז הַלְּבָנָה מִתְכַּסָּה כוּ׳, אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם אֵינוֹ מוּבָן לָמָּה לֹא נֶאֱמַר** בפסוק זה בתהלים **בְּפֵירוּשׁ ״בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי״** כפי שנאמר לגבי ראש השנה בתורה, **וְלָמָּה תְּלָה כָּאן הַכָּתוּב ״תִּקְעוּ בַּחֹדֶשׁ שׁוֹפָר - בַּכֶּסֶה״, בְּמַה שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה דַּוְקָא.?**

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהַזְּמַן ״שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה בּוֹ״ הוּא הָרֶגַע שֶׁלִּפְנֵי הַמּוֹלָד לידת הירח מחדש בתחילת החודש, **שֶׁהֲרֵי בְּרֶגַע הַמּוֹלָד** כאשר הירח כבר נולד מחדש, **יֶשְׁנָהּ מְצִיאוּת הַלְּבָנָה בְּאוֹפֶן שֶׁל נְקוּדָה** קטנה ביותר **עַל־כָּל־פָּנִים, וְעִנְיָן הַכִּיסּוּי** וההתעלמות של הירח לגמרי **הוּא בָּרֶגַע שֶׁלִּפְנֵי הַמּוֹלָד, שֶׁהוּא** ברגע ההתעלמות **בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי, אֲפִילּוּ לֹא מְצִיאוּת בְּאוֹפֶן שֶׁל נְקוּדָה בִּלְבַד. וְזֶהוּ** הטעם הפנימי לכך **שֶׁתָּלָה הַכָּתוּב** ״תקעו... בכסה״ **הַיּוֹם־טוֹב דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה בְּמַה ״שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה בּוֹ״, שֶׁהוּא עִנְיָן הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת** של הירח **לְגַמְרֵי, כִּי עִיקַּר עִנְיָן רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא בְּנִין הַמַּלְכוּת** וכמבואר בקבלה וחסידות שמידי שנה בבוא ראש השנה הקדוש־ברוך־הוא מסלק את רצונו למלוך על העולמות ובתקיעת־שופר בני־ישראל ממליכים אותו שוב על־ידי ׳בניין המלכות׳ מחדש, לאחר שבליל ראש השנה, בעקבות סילוק הרצון, החיות מועטת ומצומצמת ללא הארת התענוג והרצון והשכל והמידות, כמשל אדם שפועל בכוח המעשה בלבד ולכן הוא מסולק ונבדל מהפעולה שלו, ולאחר תקיעת־שופר, כאשר בני־ישראל חוזרים ומכתירים את הקדוש־ברוך־הוא, הוא חוזר להיות מלך עם כל הרצון והעונג, המוחין והמידות, וזו העבודה של ׳בניין המלכות׳ להביא את הכוחות הפנימיים הנעלים להאיר במלכות ולעורר רצון למלוכה והתייחסות לעולמות ונבראים, **וּמַלְכוּת לֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם**[53], על ספירת המלכות נאמר בזוהר שאין לה כלום מעצמה (כלומר, אין לה אור וענין משל עצמה אלא את כל מה שיש לה היא מקבלת מהספירות שלמעלה ממנה (ועל־דרך המבואר לעיל שספירת המלכות היא עניין הדיבור וכן הוא בדיבור של האדם שאין לו עניין משל עצמו אלא מגלה את מה שנמצא בשכל וברגש של האדם) **שֶׁהִיא** ספירת המלכות **בְּהֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי. וְכֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַ״מֵּצַר״ דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, שֶׁהַ״מֵּצַר״ הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי,** בביטול מלא ומוחלט, **אֲפִילּוּ לֹא מְצִיאוּת בְּאוֹפֶן שֶׁל נְקוּדָה בִּלְבַד, שֶׁזֶּהוּ** הביטול המוחלט הזה נובע **מִצַּד הַגִּלּוּי דְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁכּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיב, בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי**[54].

---

1 לְיוֹם חַגֵּנוּ, אֵיזֶהוּ חַג שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה בּוֹ, הֲוֵי
2 אוֹמֵר זֶה רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, דְּלִכְאוֹרָה צָרִיךְ לְהָבִין[52],
3 דְּהֵן אֱמֶת שֶׁרֹּאשׁ־הַשָּׁנָה שׁוֹנֶה מִכָּל הַמּוֹעֲדִים,
4 שֶׁכָּל הַמּוֹעֲדִים הֵם בִּזְמַן מִילּוּי הַלְּבָנָה*, וְיוֹם־
5 טוֹב שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא בִּתְחִלַּת הַחֹדֶשׁ שֶׁאָז
6 הַלְּבָנָה מִתְכַּסָּה כוּ׳, אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם אֵינוֹ מוּבָן
7 לָמָּה לֹא נֶאֱמַר בְּפֵירוּשׁ ״בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי״, וְלָמָּה
8 תָּלָה כָּאן הַכָּתוּב ״תִּקְעוּ בַּחֹדֶשׁ שׁוֹפָר - בַּכֶּסֶה״,
9 בְּמַה שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה דַּוְקָא. אַךְ הָעִנְיָן הוּא,
10 דְּהַזְּמַן ״שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה בּוֹ״ הוּא הָרֶגַע שֶׁלִּפְנֵי
11 הַמּוֹלָד, שֶׁהֲרֵי בְּרֶגַע הַמּוֹלָד יֶשְׁנָהּ מְצִיאוּת
12 הַלְּבָנָה בְּאוֹפֶן שֶׁל נְקוּדָה עַל־כָּל־פָּנִים, וְעִנְיָן
13 הַכִּיסּוּי הוּא בָּרֶגַע שֶׁלִּפְנֵי הַמּוֹלָד, שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן
14 שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי, אֲפִילּוּ לֹא מְצִיאוּת
15 בְּאוֹפֶן שֶׁל נְקוּדָה בִּלְבַד. וְזֶהוּ שֶׁתָּלָה הַכָּתוּב
16 הַיּוֹם־טוֹב דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה בְּמַה ״שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה
17 בּוֹ״, שֶׁהוּא עִנְיָן הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי, כִּי
18 עִיקַּר עִנְיָן רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא בְּנִין הַמַּלְכוּת,
19 וּמַלְכוּת לֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם[53], שֶׁהִיא בְּהֶעְדֵּר
20 הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי. וְכֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַ״מֵּצַר״
21 דְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה קוֹדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, שֶׁהַ״מֵּצַר״
22 הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי, אֲפִילּוּ
23 לֹא מְצִיאוּת בְּאוֹפֶן שֶׁל נְקוּדָה בִּלְבַד, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד
24 הַגִּלּוּי דְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁכּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא
25 חֲשִׁיב, בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי[54].

*) וְחַג הַשָּׁבוּעוֹת — יֵשׁ לוֹמַר דְּשַׁאנִי, שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ בִּכְלָל לַיּוֹם בַּחֹדֶשׁ, כִּי־אִם צָרִיךְ לִהְיוֹת חֲמִשִּׁים יוֹם לִסְפִירַת הָעוֹמֶר.

---

52) רד״ה תקעו הנ״ל בתחלתו (ע׳ תכח). 53) זח״א רמט, ב. ועוד. 54) ראה גם בשיחה שלאחרי המאמר ס״ד (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ה ע׳ 15 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב "מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי" (וְלֹא שִׁוַּעְתִּי אוֹ צָעַקְתִּי) ונשאלה השאלה בתחילת המאמר, אם אכן יש תחושה של 'מצר' מדוע אין היא באה לידי ביטוי בצעקה אלא רק בקריאה, והביאור הוא שהלשון האמור כאן 'קראתי' הוא המתאים ביותר לבטא את ה'מצר', כיוון **שֶׁמּוֹרֶה עַל קְרִיאָה פְּשׁוּטָה דַּוְקָא,** קריאה לא מוגדרת ב'ציור' מסויים. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַ"מֵּצַר" הוּא עַל־פִּי טַעַם וָדַעַת, וּבִמְדִידָה וְהַגְּבָלָה,** כשהוא נובע מנימוק הגיוני ולכן הוא מוגבל רק במידה שההיגיון מחייב ולא יותר **אֲזַי נַעֲשֶׂה מִזֶּה עִנְיָן שֶׁל צְעָקָה וּזְעָקָה, שֶׁצּוֹעֵק וְזוֹעֵק בְּמַר נַפְשׁוֹ עַל הַמֵּצַר כוּ', וְהַיְנוּ,** והטעם לכך שה'מצר' הזה מקבל ביטוי בצעקה הוא כיון **שֶׁמֵּצַר זֶה יָכוֹל לְהִתְבַּטֵּא בְּצִיּוּר שֶׁל צְעָקָה וּזְעָקָה** כי הצעקה היא לבוש מסויים שבו מתלבשת ומתבטאת תחושת ה'מצר' והדבר ייתכן רק כאשר התחושה מוגבלת ומדודה וכך היא יכולה להתלבש בציור מסויים ומוגדר, **אֲבָל כַּאֲשֶׁר נִמְצָא בְּתַכְלִית הַמֵּצַר, בְּהֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי,** כמבואר לעיל באריכות שזו התחושה של ה'מצר' בראש השנה (והיא לא נובעת מסיבות שעל פי טעם ודעת אלא מההכרה שצריך להתבטל לאלוקות בביטול מוחלט מכל וכל) **אֲזַי לֹא שַׁיָּךְ עִנְיָן שֶׁל צְעָקָה וּזְעָקָה, כִּי־אִם קְרִיאָה פְּשׁוּטָה ("מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי") דַּוְקָא** כי 'מצר' לא מדוד ולא מוגבל מתבטא רק בקריאה פשוטה בלא 'ציור' ולא בצעקה שהיא 'ציור' מסויים, מוגדר ומוגבל.

ח) **וְזֶהוּ "מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָ־הּ, עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָ־הּ",** שֶׁעַל־יְדֵי הַקְּרִיאָה הַפְּשׁוּטָה שֶׁבָּאָה מִתַּכְלִית הַמֵּצַר בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְדֵּר הַמְּציאוּת, נִמְשָׁךְ גַּם מִלְּמַעְלָה מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִגְּדֶר שֶׁל מְצִיאוּת, שֶׁזֶּהוּ "מֶרְחָב הָעַצְמִי" דְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוּ"ר (בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל "מִן הַמֵּצַר" מִשְּׁנַת תש"ט[55]) הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עִנְיַן הַקְּרִיאָה בְּשֵׁם הָאָדָם לְעִנְיַן הַשְּׁבָחִים וְהִילּוּלִים עַל־יְדֵי הַתְּאָרִים חָכָם וְחַסְדָן, דְּאַף שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּאָרִים חָכָם וְחַסְדָן נַעֲשֶׂה הִתְעוֹרְרוּת וְגִלּוּי הַכֹּחוֹת דְּחָכְמָה וְחֶסֶד, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עַל־יְדֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם בִּלְבַד שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵינוֹ נִרְאֶה מִזֶּה הִתְגַּלּוּת אֵיזֶה גִּלּוּי, הֲרֵי לְאִידָךְ גִּיסָא, הִנֵּה עַל־יְדֵי הַתְּאָרִים חָכָם וְחַסְדָן, נַעֲשֶׂה רַק הַמְשָׁכַת כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁיּוֹצְאִים מֵהֶעְלֵמָם בַּנֶּפֶשׁ וּבָאִים לִידֵי גִּלּוּי, אֲבָל עַל־יְדֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם מַגִּיעִים בְּבְחִינַת עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הַכֹּחוֹת גַּם כְּפִי שֶׁהֵם בְּהֶעְלֵם בַּנֶּפֶשׁ, וְהַיְנוּ, שֶׁהַשֵּׁם מַגִּיעַ בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ בִּבְחִינָה כָּזוֹ שֶׁאֵין בָּהּ מְציאוּת שֶׁל כֹּחוֹת כְּלָל (גַּם לֹא בְּהֶעְלֵם), כִּי־אִם בְּאוֹפֶן שֶׁל נִמְשָׁךְ גַּם מִלְּמַעְלָה מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִגְּדֶר שֶׁל מְצִיאוּת, שֶׁזֶּהוּ "מֶרְחָב הָעַצְמִי" המוחלט (לא יחסי) דְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוּ"ר (בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל "מִן הַמֵּצַר" מִשְּׁנַת תש"ט[55]) הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עִנְיַן הַקְּרִיאָה בְּשֵׁם הָאָדָם לְעִנְיַן הַשְּׁבָחִים וְהִילּוּלִים שרוצים לשבחו בהם, עַל־יְדֵי הַתְּאָרִים חָכָם וְחַסְדָן, דְּאַף שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּאָרִים חָכָם וְחַסְדָן נַעֲשֶׂה הִתְעוֹרְרוּת וְגִלּוּי הַכֹּחוֹת דְּחָכְמָה כתוצאה מהתואר והשבח 'חכם' וְחֶסֶד כתוצאה מהתואר והשבח 'חסדן', מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עַל־יְדֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם ראובן או שמעון בִּלְבַד שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵינוֹ נִרְאֶה מִזֶּה הִתְגַּלּוּת אֵיזֶה גִּלּוּי כמו הגילויים של חכמה וחסד, הֲרֵי לְאִידָךְ גִּיסָא, מצד שני, הִנֵּה עַל־יְדֵי הַתְּאָרִים חָכָם וְחַסְדָן, נַעֲשֶׂה רַק הַמְשָׁכַת כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁיּוֹצְאִים מֵהֶעְלֵמָם בַּנֶּפֶשׁ וּבָאִים לִידֵי גִּלּוּי, אֲבָל עַל־יְדֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם של האדם, למרות שבכך לא משבחים ומהללים אותו במעלה מסויימת, מַגִּיעִים בִּבְחִינַת עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ העצמיות והמהות של הנפש עצמה שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הַכֹּחוֹת (שהם רק התגלות מהעצם) גַּם אפילו כְּפִי שֶׁהֵם הכוחות בְּהֶעְלֵם בַּנֶּפֶשׁ ובוודאי שהעצם נעלה יותר מכפי שהכוחות התגלו ויצאו מהנפש, וְהַיְנוּ, שֶׁהַשֵּׁם מַגִּיעַ בְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ בִּבְחִינָה כָּזוֹ שֶׁאֵין בָּהּ מְציאוּת שֶׁל כֹּחוֹת כְּלָל (גַּם לֹא בְּהֶעְלֵם) בחינה נעלית מהכוחות לאין שיעור עד שבה הכוחות לא קיימים כלל, כִּי־אִם בְּאוֹפֶן שֶׁל יְכוֹלֶת ויש בה רק יכולת ואפשרות שיהיו לה כוחות,

---

55) פי"א (ע' יז) ואילך.

יְכוֹלֶת, שֶׁמִּתְאַחֵד מַמָּשׁ עִם הָעֶצֶם, שֶׁלָּכֵן עַל־יְדֵי קְרִיאָה בַּשֵּׁם, הֲרֵי הוּא נִפְנֶה אֶל הַקּוֹרֵא אוֹתוֹ בְּכָל עַצְמוּתוֹ [וְכַסִּפּוּר הַיָּדוּעַ[56] שֶׁכַּאֲשֶׁר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ קָרָא לִזְקֵנוֹ אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן, וְנִפְנָה אֵלָיו, אָמַר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳: דָּאָס אִיז דֶּער זַייְדֶע]. וְזֶהוּ שֶׁעַל־יְדֵי הַקְּרִיאָה ״מִן הַמֵּצַר״, קְרִיאָה פְּשׁוּטָה דַּוְקָא, נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת ״מֶרְחָב הָעַצְמִי״ דְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף, כְּשֵׁם שֶׁעַל־יְדֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם נִפְנֶה לְהַקּוֹרְאוֹ בִּשְׁמוֹ בְּכָל עַצְמוּתוֹ.

וְזֶהוּ גַּם הָעִנְיָן דְּ״כָל שָׁנָה שֶׁהִיא רָשָׁה בִּתְחִלָּתָהּ מִתְעַשֶּׁרֶת בְּסוֹפָהּ״, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, כְּמוֹ רָשׁ וְעָנִי שֶׁאֵין לוֹ מְאוּמָה, וְהוּא בְּתַכְלִית הַמֵּצַר, וְגָדְלָה צַעֲקָתוֹ וְטַעֲנָתוֹ מַדּוּעַ הִגִּיעַ לְחֶלְקוֹ לִהְיוֹת עָנִי, אֵין עָנִי אֶלָּא בְּדַעַת[57], שֶׁאֵין לוֹ הַשָּׂגָה בָּאֱלֹקוּת, אַף שֶׁאֵינוֹ אָשֵׁם בָּזֶה וְאֵין זֶה מִצַּד עִנְיָנִים הַתְּלוּיִים בּוֹ, וּבִכְפָרָט אֵצֶל אַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָאִים בַּמֵּצָר כִּפְשׁוּטוֹ[58], שֶׁאֵין מְנִיחִים אוֹתָם לִלְמוֹד תּוֹרָה וּלְקַיֵּם מִצְוֹת, וְאֵין מְנִיחִים אוֹתָם לְחַנֵּךְ אֶת בְּנֵיהֶם בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת - הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהִיא ״רָשָׁה בִּתְחִלָּתָהּ״, שֶׁקּוֹרֵא ״מִן הַמֵּצַר״ פַּארוואָס קוּמְט דָּאָס אִים, אַזַי ״מִתְעַשֶּׁרֶת בְּסוֹפָהּ״, הַיְנוּ, מִיַּד אַחֲרֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר[59], שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת ״מֶרְחָב הָעַצְמִי״ דְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף, הָחֵל מֵהַמְשָׁכַת הַ״מֶּרְחָב״ בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים, לִהְיוֹת ״מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הַוְיָ״[60], וְנִמְשָׁךְ גַּם ״מֶרְחָב״ כִּפְשׁוּטוֹ בָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים וַאֲפִילוּ בָּעִנְיָנִים הַחֲמָרִיִּים, וּבְפַשְׁטוּת שֶׁיּוֹצְאִים ״מִן הַמֵּצַר אֶל הַמֶּרְחָב״, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

---

56) ראה גם שמועות וסיפורים (הוצאת תש״נ) ח״א ע׳ 53. 57) כתובות סח, רע״א. נדרים מא, רע״א. 58) ראה גם בשיחה שלפני המאמר (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ה ע׳ 14). 59) ראה לקוטי לוי יצחק אג״ק ע׳ תכא. תורת מנחם - סה״מ תשרי ע׳ מ. 60) ישעי׳ יא, ט.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁמִּתְאַחֵד מַמָּשׁ עִם הָעֶצֶם והיכולת לכוחות היא לא מציאות נפרדת מהנפש עצמה אלא אחד ממש עם עצם הנפש, **שֶׁלָּכֵן עַל־יְדֵי קְרִיאָה בַּשֵּׁם,** קריאה המתייחסת לעצם הנפש עצמה **הֲרֵי הוּא** האדם שקוראים לו בשמו, **נִפְנֶה** פונה ומתייחס **אֶל הַקּוֹרֵא אוֹתוֹ בְּכָל עַצְמוּתוֹ** ולא רק בחלק ממנו **[וְכַסִּפּוּר הַיָּדוּעַ** שֶׁכַּאֲשֶׁר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ קָרָא לִזְקֵנוֹ סבו אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן, וְנִפְנָה אֵלָיו, אָמַר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳: דָּאָס אִיז דֶּער זַייְדֶע] **זַייְדֶע** זהו הסבא. **וְזֶהוּ** הטעם הפנימי על כך **שֶׁעַל־יְדֵי הַקְּרִיאָה** של האדם לפני התקיעות בראש השנה **״מִן הַמֵּצַר״, קְרִיאָה פְּשׁוּטָה דַּוְקָא** שאיננה מתלבשת ב׳ציור׳ ובאופן מסויים, **נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת ״מֶרְחָב הָעַצְמִי״ דְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף, כְּשֵׁם שֶׁעַל־יְדֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם נִפְנֶה** זה שקוראים לו בשמו **לְהַקּוֹרְאוֹ בִּשְׁמוֹ בְּכָל עַצְמוּתוֹ.**

וְזֶהוּ גַּם הָעִנְיָן דְּ״כָל שָׁנָה שֶׁהִיא רָשָׁה בִּתְחִלָּתָהּ מִתְעַשֶּׁרֶת בְּסוֹפָהּ״, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, וּמתבטלים כלפי הקדוש־ברוך־הוא בביטול מוחלט של העדר המציאות לגמרי **כְּמוֹ** רָשׁ **וְעָנִי שֶׁאֵין לוֹ מְאוּמָה** ואין לו שום סיבה להחשיב את עצמו ואת מציאותו, **וְהוּא בְּתַכְלִית הַמֵּצַר, וְגָדְלָה צַעֲקָתוֹ וְטַעֲנָתוֹ מַדּוּעַ הִגִּיעַ לְחֶלְקוֹ לִהְיוֹת עָנִי,** וכך גם בנמשל **אֵין עָנִי אֶלָּא בְּדַעַת**[57], ועל זה הוא ה׳מצר׳ האמיתי **שֶׁאֵין לוֹ הַשָּׂגָה בָּאֱלֹקוּת, אַף שֶׁאֵינוֹ אָשֵׁם בָּזֶה וְאֵין זֶה מִצַּד עִנְיָנִים הַתְּלוּיִים בּוֹ** מכל־מקום הוא חש על זה תחושה של ׳מצר׳, **וּבִכְפָרָט אֵצֶל אַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָאִים בַּמֵּצָר כִּפְשׁוּטוֹ**[58], יהודי רוסיה [=לשעבר], **שֶׁאֵין מְנִיחִים אוֹתָם** לא מאפשרים להם **לִלְמוֹד תּוֹרָה וּלְקַיֵּם מִצְוֹת, וְאֵין מְנִיחִים אוֹתָם לְחַנֵּךְ אֶת בְּנֵיהֶם בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת** שבוודאי חשים הם תחושה אמיתית של ׳מן המצר׳ - **הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהִיא ״רָשָׁה בִּתְחִלָּתָהּ״, שֶׁקּוֹרֵא** בראש השנה, בתחילת השנה, **״מִן הַמֵּצַר״ פַּארוואָס קוּמְט דָּאָס אִים,** למה זה מגיע לו (וכמודגש לעיל שאין זה באשמתו של הענ׳), **אַזַי ״מִתְעַשֶּׁרֶת בְּסוֹפָהּ״, הַיְנוּ,** שאין הכוונה לסוף השנה כפשוטו אלא **מִיַּד אַחֲרֵי תְּקִיעַת שׁוֹפָר**[59] הרי זה כבר נחשב ׳סוף׳ לעניין זה, **שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת ״מֶרְחָב הָעַצְמִי״ דְּעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף, הָחֵל מֵהַמְשָׁכַת הַ״מֶּרְחָב״ בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים,** שתמורת המצב של ה׳מצר׳ והעדר ההשגה באלוקות יתהפך **לִהְיוֹת ״מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הַוְיָ״**[60], **וְנִמְשָׁךְ גַּם ״מֶרְחָב״** הרחבה ושפע **כִּפְשׁוּטוֹ בָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים וַאֲפִילוּ בָּעִנְיָנִים הַחֲמָרִיִּים, וּבְפַשְׁטוּת שֶׁיּוֹצְאִים ״מִן הַמֵּצַר אֶל הַמֶּרְחָב״** בפשטות ובפועל, **בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

ביאור בדרך אפשר

נאמר בנבואת הנביא הושע (בספר 'תרי עשר'), והיא הפטרת שבת־תשובה: **שוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ** נכשלת **בַּעֲוֹנֶךָ**[1]. **וּמְדַיֵּיק** ושואל **רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[2] ספר מאמריו על פרשיות התורה על החומשים ויקרא־במדבר־דברים והמועדים החלים בתקופה זו, **דְּהִנֵּה יֵשׁ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת** ודרגות בעם ישראל **יַעֲקֹב** אותיות יו״ד עקב שהיא דרגה נחותה, כשם שהעקב הוא האבר הנמוך ביותר בגוף **וְיִשְׂרָאֵל** אותיות ״לי ראש״ שהיא דרגה גבוהה, כשם שהראש הוא החלק הגבוה ביותר בגוף, **וְצָרִיךְ לְהָבִין אוֹמְרוֹ** מדוע אומר הכתוב **״שוּבָה יִשְׂרָאֵל״ דַּוְקָא, דִּלְכְאוֹרָה**[3] **הוּא תָּמוּהַּ, ״יִשְׂרָאֵל״ מַה חָטָא, וַהֲלֹא בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל, ״לִי רֹאשׁ״**[4], **אֵינָהּ נִפְרֶדֶת מִמֶּנּוּ** מהקדוש־ברוך־הוא **יִתְבָּרֵךְ בְּשׁוּם אוֹפֶן** וממילא איננה חוטאת שהרי כל חטא גורם פירוד בין האדם לקדוש־ברוך־הוא, **וּמַה צָּרִיךְ תְּשׁוּבָה** והרי לא חטא?

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין[5] **מַהוּ לְשׁוֹן** (**״שוּבָה גוֹ׳**) **עַד״**, מה משמעות האמירה ״שובה ... עד ה״ **וַהֲוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר** והיה לו, לפסוק, לומר **שוּבָה לַהֲוָיָ׳?**

וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב[6] בפסוק הבא לאחר ״שובה ישראל״, **קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים גוֹ׳** (וזה לשון הכתוב: ״קחו עמכם דברים ושובו אל ה׳, אמרו אליו כל תשא עוון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו״), **שֶׁמַּשְׁמָעוּת הַלָּשׁוֹן הוּא שֶׁהַ״דְּבָרִים״ הֵם ״עִמָּכֶם״**[7], **הַיְנוּ, שֶׁזֶּהוּ דָּבָר הַטָּפֵל, דִּלְכְאוֹרָה, הֲלֹא הַוּידוּי** (**שֶׁזֶּהוּ** על העוונות

ביאור בדרך אפשר

הַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט דְּ״קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים״[8] שהכוונה לוידוי של העושה תשובה על החטא) **הוּא עִנְיָן עִקָּרִי בַּתְּשׁוּבָה**[9], ולא דבר טפל בלבד, **וּבִפְרָט עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּ׳סֵפֶר הַמִּצְוֹת׳ לְהַ׳צְּמַח צֶדֶק׳**[10] הנודע גם בשם ״דרך מצותיך״ ומבאר את מצוות התורה לפי החסידות **בְּעִנְיַן הַחֲרָטָה** שהעושה תשובה מתחרט על עוונותיו, באה ביחד **עִם הַוּידוּי, שֶׁעַל־יְדֵי הַחֲרָטָה שֶׁהוּא עֲקִירַת הָרָצוֹן מִן הַחֵטְא, בָּזֶה מוֹצִיא אֶת הַנֶּפֶשׁ מִן הַקְּלִיפָּה, שֶׁתּוֹלַדְתָּהּ הָיָה מִן הַתַּאֲוָה שֶׁבַּלֵּב,** כוחות ה״סטרא אחרא״, הצד האחר שאינו צד הקדושה נקראים ״קליפות״ כי הם מכסים ומעלימים על האור האלוקי כשם שהקליפה מכסה ומעלימה על הפרי, וכאשר אדם עושה מצווה ומעשה טוב הוא מוסיף כוח וחיות בקדושה, ומנגד כאשר הוא חוטא, חס ושלום, הוא מוסיף כוחות וחיות בקליפות, והתאווה שבלב, הרצון והתשוקה, שבעבירה ״מולידים״ ״נפש״ וחיות לקליפות, וכאשר האדם שב בתשובה, הרי הוא מבטל ועוקר את התאווה שהייתה לו בעבירה **וְעַתָּה בַּעֲקִירַת רְצוֹנוֹ וְתַאֲוָתוֹ הֲרֵי מוֹצִיא נַפְשָׁהּ** ומשאיר את ה״קליפה״ ללא נפש וחיות, **אַךְ כְּדֵי לִמְחוֹת** ולבטל **אֶת גּוּפָהּ** של הקליפה **הוּא עַל־יְדֵי וִידוּי דְּבָרִים** בפיו, **דַּעֲקִימַת שְׂפָתָיו הֲוֵי מַעֲשֶׂה**[11], שכך נפסקה הלכה, **וּבָזֶה הוּא מַמְחֶה** ומבטל **אֶת גּוּפָהּ** של ה״קליפה״ **וְהָיָה כְּלֹא הָיָה,** וכאילו לא היה קיים מלכתחילה **וְזֶהוּ שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל לוֹמַר** בנוסח הוידוי **אָשַׁמְנוּ בָּגַדְנוּ כּוּ׳ בְּכָל כ״ב אוֹתִיּוֹת**

בס״ד. שבת פרשת וילך, שבת שובה, וא״ו תשרי, ה׳תשכ״ו

(הנחה בלתי מוגה)

1 **שוּבָה** יִשְׂרָאֵל עַד הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ
2 בַּעֲוֹנֶךָ[1]. וּמְדַיֵּיק רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ׳לִקּוּטֵי
3 תּוֹרָה׳[2], דְּהִנֵּה יֵשׁ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל,
4 וְצָרִיךְ לְהָבִין אוֹמְרוֹ ״שוּבָה יִשְׂרָאֵל״ דַּוְקָא,
5 דִּלְכְאוֹרָה[3] הוּא תָּמוּהַּ, ״יִשְׂרָאֵל״ מַה חָטָא,
6 וַהֲלֹא בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל, ״לִי רֹאשׁ״[4], אֵינָהּ נִפְרֶדֶת
7 מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ בְּשׁוּם אוֹפֶן, וּמַה צָּרִיךְ תְּשׁוּבָה. גַּם
8 צָרִיךְ לְהָבִין[5] מַהוּ לְשׁוֹן (״שוּבָה גוֹ׳) עַד״,
9 וַהֲוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר שׁוּבָה לַהֲוָיָ׳. וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין
10 מַה שֶּׁכָּתוּב[6] קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים גוֹ׳, שֶׁמַּשְׁמָעוּת
11 הַלָּשׁוֹן הוּא שֶׁהַ״דְּבָרִים״ הֵם ״עִמָּכֶם״[7], הַיְנוּ,
12 שֶׁזֶּהוּ דָּבָר הַטָּפֵל, דִּלְכְאוֹרָה, הֲלֹא הַוּידוּי (שֶׁזֶּהוּ
13 הַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט דְּ״קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים״[8]) הוּא
14 עִנְיָן עִקָּרִי בַּתְּשׁוּבָה[9], וּבִפְרָט עַל־פִּי הַמְבֹאָר
15 בְּ׳סֵפֶר הַמִּצְוֹת׳ לְהַ׳צְּמַח צֶדֶק׳[10] בְּעִנְיַן הַחֲרָטָה
16 עִם הַוּידוּי, שֶׁעַל־יְדֵי הַחֲרָטָה שֶׁהוּא עֲקִירַת
17 הָרָצוֹן מִן הַחֵטְא, בָּזֶה מוֹצִיא אֶת הַנֶּפֶשׁ מִן
18 הַקְּלִיפָּה, שֶׁתּוֹלַדְתָּהּ הָיָה מִן הַתַּאֲוָה שֶׁבַּלֵּב,
19 וְעַתָּה בַּעֲקִירַת רְצוֹנוֹ וְתַאֲוָתוֹ הֲרֵי מוֹצִיא נַפְשָׁהּ,
20 אַךְ כְּדֵי לִמְחוֹת אֶת גּוּפָהּ הוּא עַל־יְדֵי וִידוּי
21 דְּבָרִים, דַּעֲקִימַת שְׂפָתָיו הֲוֵי מַעֲשֶׂה[11], וּבָזֶה הוּא
22 מַמְחֶה אֶת גּוּפָהּ וְהָיָה כְּלֹא הָיָה, וְזֶהוּ שֶׁתִּקְּנוּ
23 חֲכָמֵינוּ ז״ל לוֹמַר אָשַׁמְנוּ בָּגַדְנוּ כּוּ׳ בְּכָל כ״ב

---

1) הושע יד, ב - התחלת ההפטרה דשבת שובה. 2) דרושים לשבת שובה בתחלתן (סד, ב). וראה גם דרושים לר״ה סב, ג. 3) לקו״ת דרושים לר״ה שם, סע״ג ואילך. 4) שער הפסוקים להאריז״ל וישלח לב, כט. ספר הליקוטים להאריז״ל ויחי מז, כח. שם מח, ב. פרי עץ חיים שער הלולב פ״א. לקו״ת שלח מח, ב ואילך. סהמ״צ להצ״צ טו, ב - בשם הזוהר. 5) שם סו, ריש ע״ב. 6) הושע שם, ג. 7) ראה גם לקו״ת דרושים לשבת שובה סז, ד. 8) ראה מצו״ד עה״פ. אוה״ת נ״ך עה״פ (ח״ג ע׳ א׳רס ואילך). רד״ה שובה באוה״ת שבת שובה ס״ע א׳תצו. סד״ה שובה תר״ל (סה״מ תרכ״ט ע׳ שסג). 9) ראה רמב״ם הל׳ תשובה פ״ב ה״ב ואילך. תניא אגה״ת פ״א. 10) מצות וידוי ותשובה פ״א (לח, ב). וראה גם סה״מ תרכ״ט שם. 11) סנהדרין סה, א.

ביאור בדרך אפשר

הָאֶל״ף בֵּי״ת וְכוּ׳ כדי שהמחייה והביטול של ה׳קליפה׳ יהיו בשלימות, **וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁהַוִּידוּי הוּא עִנְיָן עִקָּרִי בַּתְּשׁוּבָה** ולמה אם כן הוידוי מוזכר כאן בלשון ׳קחו עמכם׳ שמשמעו דבר טפל?

ב) וְיוּבָן בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר אַדְמוּ״ר מַהֲרַ״ש רבי שמואל, הרביעי בשושלת אדמו״רי חב״ד, **דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל** הפותח בפסוק **מִי אֵ־ל כָּמוֹךָ**[12] **(שֶׁכְּבָר נִדְפַּס**[13]**), שֶׁמֵּבִיא דְּרָשַׁת רַז״ל**[14] **עַל הַפָּסוּק**[15] **מִי אֵ־ל כָּמוֹךָ נוֹשֵׂא עָוֹן וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ,** וחכמינו ז״ל מדייקים בלשון הכתוב האומר שהקדוש־ברוך־הוא סולח **״לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ״ וְלֹא לְכָל נַחֲלָתוֹ,** שהסליחה היא **לְמִי שֶׁמֵּשִׂים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים** כלומר, נוהג בענווה ושפלות ולא מחשיב את עצמו, ועל כך מדייק הרבי מהר״ש ושואל, **דִּלְכְאוֹרָה צָרִיךְ לְהָבִין**[16]**, הֲלֹא בְּחִינָה זוֹ דְּ״מִי אֵ־ל כָּמוֹךָ״ גוֹ׳ הִיא מִבְּחִינַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים** שאחת מהן היא ״א־ל״ (שם שעניינו חסד) **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** י״ג מידות הרחמים הן התגלות אור אלוקי למעלה מ׳סדר השתלשלות׳ הרגיל, בו האור יורד ונמשך מדרגה לדרגה, **שֶׁלָּכֵן** בגלל מעלתן המיוחדת י״ג מידות הרחמים **אֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָן** ותמיד פועלות את פעולתן, כמאמר חכמינו ז״ל **וְכוּ׳**[17]**, וְאִם כֵּן, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁמְּדַקְדְּקִין כָּל־כָּךְ שֶׁיּוּמְשַׁךְ** אור זה שהוא בלי גבול, לא כמו האור המוגבל של ׳סדר השתלשלות׳ **רַק לְמִי שֶׁמֵּשִׂים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים** כנרמז בלשון הכתוב ״לשארית נחלתו״, ולא לכולם? **וּמְבָאֵר** אדמו״ר מהר״ש **בַּמַּאֲמָר שֶׁיֵּשׁ שְׁלֹשָׁה טְעָמִים עַל זֶה** שהמשכת והארת י״ג מידות הרחמים היא רק ל״מי שמשים עצמו כשיריים״. **הַטַּעַם הָרִאשׁוֹן, דְּהִנֵּה, אַף שֶׁמִּבְּחִינַת ׳אֲרִיךְ אַנְפִּין׳** מילולית, ׳פנים ארוכות׳ והיא בחינה ב׳כתר עליון׳ שלמעלה מעשר הספירות, ולענייננו הכוונה שגם כאשר מצד סדר השתלשלות׳ הרגיל והקבוע החטא והעוון יוצר פגמים ומצד האור המוגבל ׳סדר השתלשלות׳ אין מקום לסליחה ומחילה על מעשה המנוגד לרצון ה׳, מכל־מקום מצד ׳אריך אנפין׳ שלמעלה מ׳סדר השתלשלות׳ **נִמְשָׁךְ עִנְיָן הַסְּלִיחָה בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא לִמְדּוֹד לְאָדָם כְּמִדָּתוֹ** ולהתהג איתו ׳מידה כנגד מידה׳ בהתאם למעשיו **אֶלָּא לִמְחוֹל וְלִסְלוֹחַ** על החטאים, **מִכָּל־מָקוֹם כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינָה זוֹ** של ׳אריך אנפין׳ מלמעלה למטה שתאיר ותפעל למטה **צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם אֵיזוֹ הַעֲלָאָה** מלמטה למעלה, התקרבות לאלוקות מצד האדם, **לִבְחִינַת ׳אֲרִיךְ אַנְפִּין׳, דְּאַף שֶׁהַעֲלָאָה זוֹ אֵינָהּ בְּעֶרֶךְ כּוּ׳** וגם אם האדם יתעלה בהתעלות גדולה עדין יישאר פער עצום בינו כאדם מוגבל ל׳אריך אנפין׳, **הֲרֵי זֶה עַל־כָּל־פָּנִים קְצָת דִּמְיוֹן** מכל־מקום יש לאדם יכולת ואפשרות לעבוד את ה׳ באופן של למעלה ממדידה והגבלה כך שעבודתו תהיה העלאה שיש לה דמיון מסויים לבחינת ׳אריך אנפין׳ שהיא בלי גבול, ולפעול את גילוי והמשכת הסליחה. **וְעַל־דֶּרֶךְ הָעִנְיָן דִּ״בְכָל מְאֹדֶךָ״**[18]**,** כאמור בפרשת ״ואהבת את ה׳ אלוקיך ... בכל מאודך״, ומבואר בחסידות שהכוונה לעבודה מתוך יציאה מההגבלות וגדרי המציאות של האדם, ואף בעניין זה מבואר **שֶׁאַף שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא ׳מְאֹד׳ שֶׁלְּךָ,** ׳מאוד׳, היינו בלי גבול, רק יחסית לגדרי המציאות וההגבלות של האדם **הֵינוּ שֶׁזֶּהוּ רַק לְמַעְלָה מֵהַגְּבוּל שֶׁלְּךָ, וְאֵינוֹ בְּעֶרֶךְ כְּלָל** ו׳בלי גבול׳ של האדם הוא ללא יחס והשוואה **לְגַבֵּי הַבְּלִי־גְּבוּל שֶׁלְּמַעְלָה** שהוא בלי גבול אמיתי ולא רק יחסי **(וְיתֵרָה מִזֶּה, שֶׁזֶּהוּ** עבודת האדם ׳בכל מאודך׳, במובן של ׳מאוד׳ שלך, היא **עִנְיָן שֶׁל הַגְּבָלָה** לא רק ביחס ל׳מאוד׳ ובלי גבול האמיתי של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו אלא העבודה של ׳מאודך׳ היא עניין של הגבלה **אֲפִילּוּ לְגַבֵּי עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁנִּמְצָא בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מִמֶּנּוּ),**

ביאור בדרך אפשר

1 אוֹתִיּוֹת הָאֶל״ף בֵּי״ת וְכוּ׳, וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁהַוִּידוּי
2 הוּא עִנְיָן עִקָּרִי בַּתְּשׁוּבָה.
3 ב) **וְיוּבָן** בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר אַדְמוּ״ר
4 מַהֲרַ״ש דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל מִי אֵ־ל
5 כָּמוֹךָ[12] (שֶׁכְּבָר נִדְפַּס[13]), שֶׁמֵּבִיא דְּרָשַׁת רַז״ל[14]
6 עַל הַפָּסוּק[15] מִי אֵ־ל כָּמוֹךָ נוֹשֵׂא עָוֹן וְעוֹבֵר עַל
7 פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ, ״לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ״ וְלֹא
8 לְכָל נַחֲלָתוֹ, לְמִי שֶׁמֵּשִׂים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים,
9 דִּלְכְאוֹרָה צָרִיךְ לְהָבִין[16], הֲלֹא בְּחִינָה זוֹ דְּ״מִי
10 אֵ־ל כָּמוֹךָ״ גוֹ׳ הִיא מִבְּחִינַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים
11 שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁלָּכֵן אֵינָן חוֹזְרוֹת
12 רֵיקָן וְכוּ׳[17], וְאִם כֵּן, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁמְּדַקְדְּקִין
13 כָּל־כָּךְ שֶׁיּוּמְשַׁךְ רַק לְמִי שֶׁמֵּשִׂים עַצְמוֹ
14 כְּשִׁירַיִּים.
15 **וּמְבָאֵר** בַּמַּאֲמָר שֶׁיֵּשׁ שְׁלֹשָׁה טְעָמִים עַל זֶה.
16 הַטַּעַם הָרִאשׁוֹן, דְּהִנֵּה, אַף שֶׁמִּבְּחִינַת
17 ׳אֲרִיךְ אַנְפִּין׳ נִמְשָׁךְ עִנְיָן הַסְּלִיחָה בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא
18 לִמְדּוֹד לְאָדָם כְּמִדָּתוֹ אֶלָּא לִמְחוֹל וְלִסְלוֹחַ,
19 מִכָּל־מָקוֹם כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינָה זוֹ צְרִיכָה לִהְיוֹת
20 גַּם אֵיזוֹ הַעֲלָאָה לִבְחִינַת ׳אֲרִיךְ אַנְפִּין׳, דְּאַף
21 שֶׁהַעֲלָאָה זוֹ אֵינָהּ בְּעֶרֶךְ כּוּ׳, הֲרֵי זֶה עַל־כָּל־
22 פָּנִים קְצָת דִּמְיוֹן. וְעַל־דֶּרֶךְ הָעִנְיָן דִּ״בְכָל
23 מְאֹדֶךָ״[18], שֶׁאַף שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא ׳מְאֹד׳ שֶׁלְּךָ, הֵינוּ
24 שֶׁזֶּהוּ רַק לְמַעְלָה מֵהַגְּבוּל שֶׁלְּךָ, וְאֵינוֹ בְּעֶרֶךְ
25 כְּלָל לְגַבֵּי הַבְּלִי־גְּבוּל שֶׁלְּמַעְלָה (וְיתֵרָה מִזֶּה,
26 שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל הַגְּבָלָה אֲפִילּוּ לְגַבֵּי עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל
27 חֲבֵרוֹ שֶׁנִּמְצָא בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מִמֶּנּוּ),
43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84

---

12) דש״פ וילך, שבת שובה תרכ״ח. 13) בסה״מ תרכ״ז בסופו - ע׳ תט (בהוצאה החדשה - ע׳ תלט) ואילך. 14) ר״ה יז, סע״א ואילך. 15) מיכה ז, יח (בהמשך ההפטרה דשבת שובה). 16) שם ע׳ תיא (תמב). 17) ר״ה שם, ב. 18) ואתחנן ו, ה.

ביאור בדרך אפשר

מִכָּל־מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁאֲצָלוֹ וביחס להגבלות וגדרי המציאות של אדם זה בפרט, הוּא עִנְיָן שֶׁל בְּלִי גְּבוּל כי סוף סוף יש כאן יציאה והתעלות מההגבלות שלו, הֲרֵי זֶה מְעוֹרֵר אֶת הַבְּלִי־גְּבוּל הָאֲמִתִּי[19] למרות שאכן יש ביניהם פער וריחוק הערך עצום. וְכֵן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהַמְשָׁכַת יי"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים מלמעלה למטה, שֶׁעִם הֱיוֹתָן רַחֲמִים פְּשׁוּטִים ללא 'ציור' והגדרה כו' ואם כן לכאורה אין כל הגבלה לירידה ולהתפשטות שלהם, ומצד עצמם יש להם את היכולת להאיר בכל מקום, מִכָּל־מָקוֹם צְרִיכָה לִהְיוֹת הֲכָנַת הָאָדָם שֶׁיּוּכְלוּ לְהָאִיר עָלָיו יי"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים וללא הכנה מסויימת מצד האדם, היא ה'העלאה' מלמטה למעלה האמורה לעיל, ההארה וההתגלות מלמעלה למטה. וּלְהָעִיר מֵהַיְדוּעַ[20] בתורת החסידות שֶׁגַּם בִּשְׁבִיל הַמְשָׁכַת הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת אֲתַר שְׁלִים כו'[21] כלומר, אמרו בזוהר 'באתערותא דלתתא, אתערותא דלעילא', היינו שכאשר האדם מתעורר למטה להתקרב לאלוקות, נמשכת לו התעוררות מלמעלה, ומבואר על כך בחסידות שהדברים אמורים בסדר הרגיל, אבל קיימת גם 'אתערותא דלעילא' ממקור עליון שאין ה'אתערותא דלתתא' מגעת לשם, והיה מקום לחשוב ש'אתערותא דלעילא' נעלית זו לא תלוייה כלל בעבודת האדם, כי גם אם האדם יעשה כל התלוי בו, הוא לא 'יגיע' לדרגה גבוהה זו כדי להמשיך משם הארה, אך לאמיתו של דבר, גם ביחס לפעולתה של ה'אתערותא דלעילא' הנעלית יש חשיבות מסויימת לעבודת האדם, שכן נאמר בזוהר 'קודשא־בריך־הוא לא שריא אלא באתר שלים', אין הקדוש־ברוך־הוא שורה אלא במקום שלם', ועניין זה שהאדם יהיה 'מקום שלם', היינו כלי ראוי לקבל ולקלוט את האור העליון, כן תלוי בעבודת האדם עצמו. וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, מדוע באמת גם המשכה מהאור הבלי־גבול שלמעלה מ'סדר השתלשלות' קשורה בעבודת האדם, כיון שֶׁגַּם הַמְשָׁכָה עֶלְיוֹנָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וּמִקַּו הַמִּדָּה המודד ומגביל את האור לפי ערכם של הנבראים המוגבלים, נִמְשֶׁכֶת מלמעלה למטה וְעוֹבֶרֶת מעולם לעולם וממדריגה למדריגה עַל־יְדֵי קַו הַמִּדָּה דַּוְקָא, כֵּיוָן שֶׁהָעוֹלָם אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל ולקלוט אור אלוקי בכלל, בכל דרגה, אֶלָּא עַל־יְדֵי בְּחִינַת קַו הַמִּדָּה שפועל באור הגבלה והגדרה שעושה אותו אור שיכול להיות נמשך לעולמות ונבראים מוגבלים.

ביאור בדרך אפשר

מִכָּל־מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁאֲצָלוֹ הוּא עִנְיָן שֶׁל בְּלִי גְּבוּל, הֲרֵי זֶה מְעוֹרֵר אֶת הַבְּלִי־גְּבוּל הָאֲמִתִּי[19]. וְכֵן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהַמְשָׁכַת יי"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים, שֶׁעִם הֱיוֹתָן רַחֲמִים פְּשׁוּטִים כו', מִכָּל־מָקוֹם צְרִיכָה לִהְיוֹת הֲכָנַת הָאָדָם שֶׁיּוּכְלוּ לְהָאִיר עָלָיו יי"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים. וּלְהָעִיר מֵהַיְדוּעַ[20] שֶׁגַּם בִּשְׁבִיל הַמְשָׁכַת הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת אֲתַר שְׁלִים כו'[21]. וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁגַּם הַמְשָׁכָה עֶלְיוֹנָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וּמִקַּו הַמִּדָּה, נִמְשֶׁכֶת וְעוֹבֶרֶת עַל־יְדֵי קַו הַמִּדָּה דַּוְקָא, כֵּיוָן שֶׁהָעוֹלָם אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל אֶלָּא עַל־יְדֵי בְּחִינַת קַו הַמִּדָּה. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁי"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם מִדּוֹת דַּוְקָא[22]. וְעִנְיָן זֶה הוּא כְּעֵין מַאֲמַר רַז"ל[23] שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָם הָיְתָה בְּמִדַּת הַדִּין וּבְמִדַּת הָרַחֲמִים, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְי"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים, שֶׁעוֹבְרוֹת דֶּרֶךְ הַשְּׁעָרוֹת שֶׁהֵן קָשׁוֹת[24], וְנִמְצָא שֶׁיֵּשׁ קְצָת מִדַּת הַדִּין, אֶלָּא שֶׁהָרַחֲמִים גּוֹבְרִים. וְלָכֵן הִנֵּה גַּם בָּאָדָם צְרִיכָה לִהְיוֹת הֲכָנָה שֶׁיּוּכַל לְעוֹרֵר וּלְקַבֵּל אֶת הָרַחֲמִים כו', וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִים. וְהַטַּעַם הַשֵּׁנִי, דְּהִנֵּה, הַמְשָׁכַת יי"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים הִיא מִמָּקוֹם וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁי"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים עם כל מעלתן שהם למעלה מ'סדר השתלשלות' נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם מִדּוֹת דַּוְקָא[22] לשון מדידה והגבלה, כי סוף סוף גם המשכה זו, ככל המשכה, היא על־ידי 'קו המידה'. וְעִנְיָן זֶה של המשכה שמצד אחד היא למעלה מ'סדר השתלשלות', היינו בלי גבול, ומצד שני 'מידה', במדידה והגבלה הוּא כְּעֵין מַאֲמַר רַז"ל[23] שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָם הָיְתָה בְּמִדַּת הַדִּין וּבְמִדַּת הָרַחֲמִים גם יחד, בשיתוף של שתי המידות אף שלכאורה הרי הם שני עניינים סותרים, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְי"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים עצמן, בהן מדובר כאן, שעם היותן רחמים בדרגה נעלית ביותר, אפילו בהן משולב עניין ממידת הדין, והדבר בא לידי ביטוי בכך שֶׁעוֹבְרוֹת ונמשכות דֶּרֶךְ הַשְּׁעָרוֹת שֶׁהֵן קָשׁוֹת[24], כשם שבשערות של האדם יש חיות מועטת ומצומצמת ביותר (עד שניתן לגזור אותם ללא שהאדם יחוש כאב), כך למעלה מעבר של הארה והמשכה דרך 'שערות' מבטא מיעוט וצמצום של ההשפעה וְנִמְצָא שֶׁיֵּשׁ קְצָת מִדַּת הַדִּין שממנה נובע הצמצום, אֶלָּא שֶׁהָרַחֲמִים גּוֹבְרִים על הדין, ולמעשה נשפעים ונמשכים רחמים רבים. וְלָכֵן כיוון שסוף סוף גם בהמשכת י"ג מידות הרחמים יש עניין מסויים של מדידה והגבלה ואין זו המשכה הנמשכת לכל אחד ואחד בכל מצב וללא תנאי, הִנֵּה גַּם בָּאָדָם צְרִיכָה לִהְיוֹת הֲכָנָה שֶׁיּוּכַל לְעוֹרֵר וּלְקַבֵּל אֶת הָרַחֲמִים כו', וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִים וביטול זה הוא ההכנה לקבלת וקליטת הרחמים המרובים הללו.

וְהַטַּעַם הַשֵּׁנִי מדוע י"ג מידות הרחמים נמשכות רק ל'מי שמשים עצמו כשירים', דְּהִנֵּה, הַמְשָׁכַת יי"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים הִיא מִמָּקוֹם

---

19) ראה תו"א מקץ לט, ג ואילך. 20) לקו"ת שה"ש כד, סע"א ואילך. וראה לקוטי לוי יצחק למאמרז"ל ס"ע קח ואילך.
21) ראה זח"ג צ, ב. 22) ראה לקו"ת עקב יד, א. 23) ב"ר ספי"ב. 24) ראה זח"ג (אד"ר) קלא, ב ובביאור האריז"ל שם.

ביאור בדרך אפשר

מקור **נַעֲלֶה בְיוֹתֵר** באלוקות, **שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר**[25] **כַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה,** דרגה כל כך נעלית שלגביה החושך שווה לאור כי מפני גודל מעלתה שום דבר לא יכול להסתיר עליה **שֶׁלָּכֵן נִמְשָׁךְ מִשָּׁם תִּקּוּן הַחֵטְא כוּ׳** כי זו דרגה נעלית שבה החטא מלכתחילה לא פוגם וכשהיא נמשכת ומתגלית, החטא והפגם נעשים מתוקנים.

אָמְנָם, דווקא **מִבְּחִינָה** נעלית **זוֹ יְכוֹלָה לִהְיוֹת גַּם יְנִיקָה** השפעה ותוספת חיות **לַחִיצוֹנִים** כוחות שמחוץ לגבול הקדושה, **וְעַל זֶה בְּקֵשׁ מֹשֶׁה** רבינו מהקדוש־ברוך־הוא **״וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ״ גו׳**[26] **שֶׁתִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה** מאומות העולם, והשפעה **רַק לְסִטְרָא** מאלוקות הצד **דִּקְדוּשָׁה** ולא ל׳סטרא אחרא׳, הצד האחר, שאינו צד הקדושה, אבל כאשר יש המשכה וגילוי מבחינה שלגביה ׳כחשיכה כאורה׳, יש מקום לחשוש שתהיה השפעה גם ל׳חשיכה׳. **וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁ״נּוֹשֵׂא עָוֹן וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ״ דַּוְקָא, לְמִי שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים, שֶׁאָז רָאוּי הוּא שֶׁיּוּמְשְׁכוּ וְיָאִירוּ בּוֹ י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים** מבלי חשש שתהיה יניקה ל׳חיצונים׳. **וְהַטַּעַם הַשְׁלִישִׁי, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים מִלְּמַעְלָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין כוּ׳** וגם אם האדם נמצא במעמד ומצב רוחני ירוד לאחר שחטא ופגם, המשכה זו מיועדת גם לו, **מִכָּל־מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁזּוֹהִי הַמְשָׁכָה מִבְּחִינָה גְּבוֹהָה בְּיוֹתֵר, יְכוֹלָה הַהַמְשָׁכָה לְהִשָּׁאֵר לְמַעְלָה,** כי כדי להמשיך ממקור עליון ביותר עד למטה, יש צורך בסיבה מיוחדת שהרי אין זה הסדר הרגיל של ׳סדר השתלשלות׳ **וּכְדֵי שֶׁתּוּמְשַׁךְ וְתִתְגַּלֶּה לְמַטָּה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם,** ולא תישאר למעלה, **צָרִיךְ הָאָדָם לִהְיוֹת כְּלִי** קליטה וקבלה ראוי **לְגִלּוּי גָּדוֹל כָּזֶה, וְזֶהוּ עַל־יְדֵי שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים** ומבטל את הישות העצמית שלו.

ג) **וְהִנֵּה** כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ״שְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ״, **״שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים״,** ומבטל את עצמו, **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה** האדם **כְּלִי** ראוי ומוכשר **לְקַבֵּל גִּלּוּי** ולקלוט **הָאוֹר הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה דְּהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים, הֲרֵי זֶה מִצַּד** התוכן והמעלה המיוחדת של **עִנְיַן הַבִּטּוּל** שהאדם מבטל את המציאות והישות העצמית שלו, **כִּי בְּחִינַת הַבִּטּוּל הוּא כְּלִי לְקַבֵּל גִּלּוּי אוֹר הַמְשָׁכָה זוֹ**[27]. **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[28] במאמר דיבור־המתחיל ׳מן המצר קראתי י־ה׳, ענני במרחב י־ה׳ שנאמר בהתוועדות יום ב׳ דראש השנה בשנה זו, תשכ״ו (נדפס לעיל בקובץ זה עם ביאור בדרך אפשר) **בְּעִנְיַן** הקריאה אל ה׳ והעבודה להתקרב לאלוקות **״מִן הַמֵּצַר״ גו׳**[29] מתוך תחושה של ׳מצר׳ ומצוקה, **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** דווקא משום שהקריאה היא מתוך ׳מצר׳ **נַעֲשֶׂה ״עָנְנִי בַּמֶּרְחָב יָ־הּ״**[29], **הַמְשָׁכַת** והתגלות **מֶרְחָב הָעַצְמִי** המרחב האמיתי שאינו ׳מרחב׳ רק יחסית ל׳מצר׳ אלא מרחב בעצם עניינו, ועל כך מבואר במאמר הנזכר **שֶׁהָעִנְיָן דְּ״מִן הַמֵּצַר״** הגורם שהקריאה אל ה׳ תהיה מתוך תחושה של ׳מצר׳ **הוּא עַל־יְדֵי הַבִּטּוּל** של האדם בראש השנה קודם התקיעות, הביטול **דְּ״רָשָׁה בִּתְחִלָּתָהּ״,** ביום ראש השנה, תחילת השנה (עד התקיעות בשופר), השנה היא עדיין ׳רשה׳, לשון עניות, **כִּדְרָשַׁת חֲכָמֵינוּ ז״ל**[30] **עַל הַפָּסוּק**[31] האמור בתורה לגבי ארץ ישראל שהיא ארץ אשר עיני ה׳ אלוקיך בה **״מֵרֵשִׁית (חָסֵר כְּתִיב) הַשָּׁנָה״** ועד אחרית שנה, **״כָּל שָׁנָה שֶׁרָשָׁה** ענייה **בִּתְחִלָּתָהּ מִתְעַשֶּׁרֶת בְּסוֹפָהּ״, שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין**

---

25) תהלים קלט, יב. וראה לקו״ת צו יב, א. 26) תשא לג, טז. 27) ראה גם סה״מ שם ע׳ תכ (תנא). 28) ד״ה מן המיצר דיום ב׳ דר״ה פ״ב ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ה ע׳ 4 ואילך). 29) תהלים קיח, ה. 30) ר״ה טז, ריש ע״ב. 31) עקב יא, יב.

ביאור בדרך אפשר

מבטלים ומשפילים את עצמם **בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה לְדַבֵּר** לפני הקדוש־ברוך־הוא **תַּחֲנוּנִים וּתְפִלָּה, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר**[32] **תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר רָשׁ** כדרכו של העני לבקש סיוע וצדקה בתחנונים, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[28] במאמר של ראש השנה **הַדִּיּוּק** בלשון חכמינו ז"ל **דְּ"עוֹשִׂין עַצְמָן** בני ישראל בראש השנה **(רָשִׁין"), הַיְנוּ, שֶׁבֶּאֱמֶת אֵינָם רָשִׁין** כמבואר באריכות במאמר שלאחר העבודה בחודש אלול ובימי הסליחות, עם כל הפרטים והמעלות שבה, בוודאי כל אחד מישראל כבר התעלה ממצב של 'עניות' רוחניות ל'עשירות' רוחנית, **אֶלָּא שֶׁ"עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין" (וּכְמוֹ "מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִים")** ומבטלים את עצמם. **וְעַל־דֶּרֶךְ דְּרָשַׁת רַז"ל**[33] בגמרא **עַל הַפָּסוּק**[34] בתהילים **אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ ה', אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵן עֲרוּמִין** יש להם עורמה ופיקחות **בְּדַעַת** ונמצאים במצב רוחני נעלה **וּמְשִׁימִין עַצְמָן כְּבְהֵמָה** ומשפילים ומבטלים את עצמם, **כְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י: דַּכְּאֵי רוּחַ, וְהַיְנוּ כְּעָנִי שֶׁהוּא נְכֵה רוּחַ**[35] ושפל, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בַּאֲרוּכָה** במאמר דיבור־המתחיל 'מן המצר' הנזכר **בְּמַעֲלַת תְּפִלַּת הֶעָנִי.**

וְעִנְיָן זֶה של ביטול המציאות האישית וקבלת עול מלכות שמים **שַׁיָּךְ בִּמְיוּחָד לְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, שֶׁבּוֹ נַעֲשֶׂה בִּנְיַן הַמַּלְכוּת**[36], כמבואר בקבלה וחסידות שמידי שנה בבוא ראש השנה, הקדוש־ברוך־הוא מסלק את רצונו למלוך על העולמות, ובתקיעת־שופר בני־ישראל ממליכים אותו שוב על־ידי 'בניין המלכות' מחדש, לאחר שבליל ראש השנה, בעקבות סילוק הרצון נותרה חיות מועטת ומצומצמת (ללא הארת התענוג והרצון והשכל והמידות, כמשל אדם שפועל בכוח המעשה בלבד ולכן הוא מסולק ונבדל מהפעולה שלו. ולאחר תקיעת־שופר, כאשר בני־ישראל חוזרים ומכתירים את הקדוש־ברוך־הוא, הוא חוזר להיות מלך עם כל הרצון והענוג, המוחין והמידות, וזו העבודה של 'בניין המלכות' להביא את הכוחות הפנימיים הנעלים להאיר במלכות) והתעוררות הרצון העליון להיות מלך על העולמות והנבראים היא על ידי קבלת עול מלכות שמים, כעם המכתיר את המלך על ידי ההתבטלות בפניו

ביאור בדרך אפשר

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[37] לגבי בריאת האשה (וספירת המלכות נמשלה לאשה, על שם שהיא מקבלת מהספירות כשם שהאשה מקבלת מבעלה) **וַיִּבֶן גו' אֶת הַצֵּלָע גו'**, לשון בניין, **כִּי סְפִירַת הַמַּלְכוּת לֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ** אין לה מעצמה **כְּלוּם**[38], וכל עניינה הוא אמצעי להעברת ההשפעה מהמוחין והמידות (כמשל עניין הדיבור שהוא מבטא את השכל והרגש, אבל אין לו תוכן משלו), **בְּחִינַת עָנִי** שאין לו כלום משלו, **וְזֶהוּ** הטעם הפנימי לכך **שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה בִּפְרָט** עוד יותר מאשר בתפילות כל השנה **צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דִּתְפִלַּת הֶעָנִי,** תפילה מתוך ביטול ושפלות, **עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ"עוֹשִׂין עַצְמָן** בני ישראל בראש השנה **רָשִׁין",** כאילו הם עניים, **וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּדַרְגָּה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית,** כפי שכל אחד בוודאי נמצא אחרי ההתעלות בחודש אלול, **הֲרֵי כִּיוָן שֶׁלֵּית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל**[39], אין מחשבה (שכל והשגה של אף אחד מהנבראים ואפילו של דרגות נעלות באלוקות) תופסת ומשיגה בו (בקדוש־ברוך־הוא בעצמו) כלל, **אֲפִילּוּ מַחֲשָׁבָה הַקְּדוּמָה דְּ'אָדָם־קַדְמוֹן'**[40], כמבואר בקבלה וחסידות, כשם שלכל עולם ומדרגה פרטית ב'סדר ההשתלשלות' קדם רצון להתהוות עולם ומדרגה זו, כן גם ביחס לכללות כל סדר ההשתלשלות קדם רצון כללי, והוא מדרגת "אדם קדמון" ("א"ק"), הנקרא גם "אור כללי" (שלמעלה מהתחלקות לפרטים מוגדרים) בו כל הנבראים נסקרים בסקירה־מחשבה אחת כללית **וּמִכָּל־שֶׁכֵּן עֲבוֹדַת הַנִּבְרָאִים** ואם המחשבה הקדומה של 'אדם קדמון' שהיא בחינה באלוקות איננה תופסת את הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, קל־וחומר שעבודת הנבראים המוגבלים, גם אם היא בדרגה מאד נעלית, אין בכוחה 'לתפוס' את הקדוש־ברוך־הוא בעצמו כי יש ריחוק הערך ופער עצום בין יכולת התפיסה של נברא והבורא עצמו, וכאשר האדם מתבונן בכך כראוי, **הֲרֵי הוּא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל עָנִי**[41]. **וְזֶהוּ** תחושה זו 'עניות' **עִנְיָן דְּ"מִן הַמֵּצַר" גו', וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה הַמְשָׁכַת 'מֶרְחָב הָעַצְמִי'.**

---

32) משלי יח, כג. 33) חולין ה, ב. 34) תהלים לו, ז. 35) ישעי' סו, ב. 36) ראה פע"ח שער ר"ה פ"א ואילך. 37) בראשית ב, כב. וראה פע"ח שם פ"ד. ובכ"מ. 38) זהר ח"א קפא, א. רמט, ב. ח"ב ריח, ב. עץ חיים שער ו (שער העקודים) פ"ה. 39) תקו"ז בהקדמה (יז, א). 40) ראה תו"ח תולדות קמב, ב. ובכ"מ. 41) ראה גם ד"ה מן המיצר הנ"ל ס"ו (תורת מנחם

ביאור בדרך אפשר

וְכֵן הוּא בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת שבתוכנה בא לידי ביטוי עניין זה של מעבר ויציאה מ׳מצר׳ אל ה׳מרחב׳, **שֶׁאַף שֶׁלֵּית לָהּ מִגַּרְמָהּ** שאין לה (תוכן ואור) מעצמה **כְּלוּם, בְּחִינַת עָנִי, הִנֵּה דַּוְקָא עַל יָדָהּ נִמְשָׁכִים** ויורדים מעולם לעולם **כָּל הָעִנְיָנִים כוּ׳**, כמבואר גם במאמר של ראש השנה, שעל־ידי ספירת המלכות כפי שהיא בעולם האצילות נמשכים האורות וההשפעות של עולם האצילות לעולמות בריאה־יצירה־עשיה שלמטה מהאצילות **וּכְמוֹ בְּעִנְיַן דְּ״יַיִּן גּוֹ׳ אֶת הַצֵּלָע״ גוֹ׳, שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה** בריאת האשה שהיא בחינת ׳מקבל׳ מהאיש **נַעֲשֵׂית שְׁלֵמוּת הָאָדָם**[42] המשפיע עצמו. **וּלְהָעִיר, שֶׁעִנְיַן זֶה** של תוספת שלימות באיש על־ידי האשה **הוּא** לא רק בראש השנה (שאז הוא עיקר עניין היציאה מן ה׳מצר׳ אל ה׳מרחב׳ ו׳בנין המלכות׳, כמבואר לעיל) אלא **גַּם בְּכָל הַשָּׁנָה, כַּמּוּבָן מִמַּאֲמַר רַז״ל**[43] **שֶׁאֵין אָדָם מִתְפַּרְנֵס (כּוֹלֵל גַּם עִנְיַן הַפַּרְנָסָה בְּרוּחָנִיּוּת) אֶלָּא בִּשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ, עָלֶיהָ אָמְרוּ**[44] **בִּינָה יְתֵרָה נִתְּנָה בָּאִשָּׁה יוֹתֵר מִבָּאִישׁ (וְעַל־דֶּרֶךְ** פירוש החסידות על הפסוק בשיר־השירים ׳צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה׳ שמעלתו היא **״בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ״**[45], וגם בעניין זה מעלת האיש היא דווקא בעטרה שקיבל מאמו, אשה, **בְּחִינַת הַמְקַבֵּל דַּוְקָא). וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁאָז הוּא בִּנְיַן הַמַּלְכוּת** שכאמור לעיל מסמלת את הנוקבא בחינת המקבל, ולכן בראש השנה מעלת המקבל מודגשת במיוחד.

ד) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּבֵאוּר עִנְיַן תְּפִלַּת הֶעָנִי, דְּהִנֵּה כְּתִיב[46] **תְּפִלָּה לְדָוִד, הַטֵּה הֲוָיָ׳ אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי, וְצָרִיךְ לְהָבִין**[47], **לָמָּה קָרָא עַצְמוֹ עָנִי,** דוד המלך בתואר **עָנִי,** המורה על נחיתות ופחיתות **הֲרֵי הָיָה גַּם חָסִיד** שזו מעלה גדולה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב לְאַחֲרֵי־זֶה**[48] בהמשך פרק זה בתהילים **שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי חָסִיד אָנִי, וַהֲרֵי חָסִיד הוּא הֵפֶךְ מִמַּדְרֵגַת הֶעָנִי, כִּי מַדְרֵגַת הֶעָנִי הִיא כְּמַאֲמַר רַז״ל**[49] **אֵין עָנִי אֶלָּא בְּדַעַת,** כלומר, מצב רוחני נחות וירוד, **וְאִלּוּ מַדְרֵגַת חָסִיד הִיא שֶׁיֵּשׁ לוֹ יְדִיעָה וְהַשָּׂגָה בְּעִנְיָן אֱלֹקִי,** כלומר, מצב רוחני נעלה, **וְאִם הוּא חָסִיד, לֹא יִתָּכֵן שֶׁיִּקְרָא עַצְמוֹ עָנִי?**

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב בתהלים **שְׁתֵּי פְּעָמִים** בשני מקומות שונים **תְּפִלָּה,** פעם אחת נאמר **תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי־יַעֲטֹף**[50], ובפעם השנייה **״תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹקִים״**[51], **וְאִיתָא** מובא **בַּזֹּהַר**[52], **מְלַמֵּד** כיוון שבשניהם נאמר ביטוי זהה ״תפילה״, **שֶׁ״תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה״ וּ״תְּפִלָּה לָעָנִי״ שְׁנֵיהֶם שָׁוִים.**

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב[53] **זֶה עָנִי קָרָא וַהֲוָיָ׳ שָׁמֵעַ, דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן** מדוע נאמר בכתוב ״זה עני״, **שֶׁהֲרֵי תֵּבַת ״זֶה״ מְיוּתֶּרֶת, דַּהֲוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר** שהיה לו (לפסוק) לומר **עָנִי קָרָא וַה׳ שָׁמֵעַ, וְלָמָּה נֶאֱמַר ״זֶה עָנִי קָרָא״, אֶלָּא לְפִי שֶׁ״זֶה״ קָאֵי** מכוון **עַל מֹשֶׁה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[54] בתורה **כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר ״זֶה עָנִי קָרָא״, דְּהַיְנוּ** כדי ללמד **שֶׁ״זֶה״ שֶׁהוּא מֹשֶׁה, הַיְנוּ ״תְּפִלָּה**

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁאַף שֶׁלֵּית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם, בְּחִינַת עָנִי, הִנֵּה
2 דַּוְקָא עַל יָדָהּ נִמְשָׁכִים כָּל הָעִנְיָנִים כוּ׳, וּכְמוֹ
3 בְּעִנְיַן דְּ״יַיִּן גּוֹ׳ אֶת הַצֵּלָע״ גוֹ׳, שֶׁדַּוְקָא
4 עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֵׂית שְׁלֵמוּת הָאָדָם[42]. וּלְהָעִיר,
5 שֶׁעִנְיַן זֶה הוּא גַּם בְּכָל הַשָּׁנָה, כַּמּוּבָן מִמַּאֲמַר
6 רַז״ל[43] שֶׁאֵין אָדָם מִתְפַּרְנֵס (כּוֹלֵל גַּם עִנְיַן
7 הַפַּרְנָסָה בְּרוּחָנִיּוּת) אֶלָּא בִּשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ, עָלֶיהָ
8 אָמְרוּ[44] בִּינָה יְתֵרָה נִתְּנָה בָּאִשָּׁה יוֹתֵר מִבָּאִישׁ
9 (וְעַל־דֶּרֶךְ ״בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ״[45], בְּחִינַת
10 הַמְקַבֵּל דַּוְקָא). וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּרֹאשׁ
11 הַשָּׁנָה, שֶׁאָז הוּא בִּנְיַן הַמַּלְכוּת.
12 ד) **וְיֵשׁ** לְהוֹסִיף בְּבֵאוּר עִנְיַן תְּפִלַּת הֶעָנִי,
13 דְּהִנֵּה כְּתִיב[46] תְּפִלָּה לְדָוִד, הַטֵּה הֲוָיָ׳
14 אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי, וְצָרִיךְ לְהָבִין[47],
15 לָמָּה קָרָא עַצְמוֹ עָנִי, הֲרֵי הָיָה גַּם חָסִיד, וּכְמוֹ
16 שֶׁכָּתוּב לְאַחֲרֵי־זֶה[48] שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי חָסִיד אָנִי,
17 וַהֲרֵי חָסִיד הוּא הֵפֶךְ מִמַּדְרֵגַת הֶעָנִי, כִּי מַדְרֵגַת
18 הֶעָנִי הִיא כְּמַאֲמַר רַז״ל[49] אֵין עָנִי אֶלָּא בְּדַעַת,
19 וְאִלּוּ מַדְרֵגַת חָסִיד הִיא שֶׁיֵּשׁ לוֹ יְדִיעָה וְהַשָּׂגָה
20 בְּעִנְיַן אֱלֹקִי, וְאִם הוּא חָסִיד, לֹא יִתָּכֵן שֶׁיִּקְרָא
21 עַצְמוֹ עָנִי. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב שְׁתֵּי
22 פְּעָמִים תְּפִלָּה, תְּפִלָּה לָעָנִי כִּי־יַעֲטֹף[50], וּ״תְּפִלָּה
23 לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹקִים״[51], וְאִיתָא בַּזֹּהַר[52], מְלַמֵּד
24 שֶׁ״תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה״ וּ״תְּפִלָּה לָעָנִי״ שְׁנֵיהֶם שָׁוִים.
25 וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב[53] זֶה עָנִי קָרָא וַהֲוָיָ׳ שָׁמֵעַ,
26 דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, שֶׁהֲרֵי תֵּבַת ״זֶה״ מְיוּתֶּרֶת,
27 דַּהֲוָה־לֵיהּ־לְמֵימַר עָנִי קָרָא וַה׳ שָׁמֵעַ, וְלָמָּה
28 נֶאֱמַר ״זֶה עָנִי קָרָא״, אֶלָּא לְפִי שֶׁ״זֶה״ קָאֵי עַל
29 מֹשֶׁה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[54] כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ, וְעַל זֶה

- התוועדויות חמ״ה ע׳ 8 ואילך). 42) ראה גם מאמרי אדמו״ר האמצעי דרושי חתונה ח״ב ע׳ תכט. 43) ראה ב״מ נט, סע״א. יבמות סב, ב. לקו״ת ברכה ק, ב. 44) נדה מה, ב. 45) שה״ש ג, יא. 46) תהלים פו, א. 47) בהבא לקמן - ראה ד״ה תקעו תרכ״ח (סה״מ שם ע׳ שצח (תכט) ואילך). וראה גם ד״ה ארשב״נ תר״ץ (סה״מ קונטרסים ח״א קיח, ב). 48) תהלים שם, ב. 49) ראה כתובות סח, א. נדרים מא, א. ועוד. 50) תהלים קב, א. 51) שם צ, א. 52) ח״א קסח, ב. 53) תהלים לד, ז. 54) תשא לב, א. שם, כג. וראה מנחות נג, ב.

ביאור בדרך אפשר

לְמֹשֶׁה". וְ"עָנִי", הַיְנוּ "תְּפִלָּה לֶעָנִי", קָרָא וַה' שָׁמֵעַ לשתי התפילות של "תפילה לעני" ו"תפילה למשה" באותה מידה, **שֶׁשְּׁנֵיהֶם שָׁוִים מַמָּשׁ** וזה החידוש בדברי הזוהר שאף כי לכאורה יש הבדל גדול בין משה רבנו שהוא בדרגה רוחנית נעלית מאד לעני שהוא בדרגה רוחנית נמוכה מאד, מכל־מקום שניהם שווים.

וְיִתְרָה מִזֶּה אִיתָא בַּזֹּהַר[52], שלא זו בלבד ש'תפילה למשה' ו'תפילה לעני' שווים, אלא **שֶׁתְּפִלַּת הֶעָנִי קוֹדֶמֶת** ויש לה עדיפות **לִתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּכְפִי שֶׁמַּבִּיא רְאָיָה מִתְּפִילִין שֶׁל יָד וּתְפִילִין שֶׁל רֹאשׁ, שֶׁתְּפִלָּה שֶׁל יָד נִקְרֵאת "תְּפִלָּה לֶעָנִי", לְפִי שֶׁתְּפִילִין שֶׁל יָד הוּא עַל** יד שמאל שהיא **יָד כֵּהָה**[55] חלשה, כעני שהוא חלש בגשמיות וברוחניות, **וְיָד כֵּהָה לְגַבֵּי יָד יָמִין** החזקה **הִיא בְּחִינַת עָנִי, וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ הוּא בְּחִינַת "תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה", וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** למרות מעלת התפילין של ראש שהם בבחינת 'עשיר' על התפילין של יד שהם בבחינת 'עני', בכל זאת **מַקְדִּימִים** את הנחת **תְּפִילִין שֶׁל יָד לִתְפִילִין שֶׁל רֹאשׁ.**

וּבָזֶה יוּבָן מַה שֶּׁאָמַר דָּוִד לפני הקדוש־ברוך־הוא וביקש **"הַטֵּה ה' אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי", דְּאַף שֶׁהָיָה חָסִיד, שֶׁזּוֹהִי מַדְרֵגַת עָשִׁיר, מִכָּל־מָקוֹם פָּעַל בְּעַצְמוֹ** דוד המלך **עִנְיַן הַבִּטּוּל לִקְרוֹא עַצְמוֹ עָנִי,** על־דרן 'עושין עצמן רשין' אף שלאמיתו של דבר הם עשירים **כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶצְלוֹ הָעִילּוּי דְּ"תְּפִלָּה לֶעָנִי"** שיש לה מעלה מיוחדת שנובעת מצד הביטול, כמבואר לעיל.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מָצִינוּ גַּם בְּמֹשֶׁה רבנו עצמו שביחד עם גודל מעלתו, יש בו גם את עניין 'תפילה לעני', כפי שממשיך ומבאר. **דְּהִנֵּה, יֵשׁ עוֹד פֵּירוּשׁ בְּמַה שֶּׁכָּתוּב "זֶה עָנִי קָרָא" גו'** וה' שמע, **שֶׁקָּאֵי עַל מֹשֶׁה** הכוונה היא **עַל מֹשֶׁה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), שֶׁעָם הֱיוֹתוֹ בִּבְחִינַת "זֶה", בְּחִינַת עָשִׁיר** שיש לו תוכן ועניין ואפשר להראות ולהצביע עליו ולומר עליו "זה", **מִכָּל־מָקוֹם קוֹרֵא עַצְמוֹ עָנִי, וְהַיְנוּ מִצַּד גּוֹדֶל עַנְוְתָנוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[56] בתורה **וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל וְיָסְפוּ עֲנָוִים בַּהֲוָיָ' שִׂמְחָה**[57], **שֶׁעִקַּר הָעֲנָוָה הִיא שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁ בְּמַעֲלַת עַצְמוֹ כְּלָל בְּכָל אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה טוֹב כוּ'** וכל מעשיו הטובים לא יגרמו לו להתגאות במעלות שלו, **כַּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן, שֶׁמַּה שֶּׁהוּא מַאֲמִין בַּה' אֶחָד וְאָחוּז וְקָשׁוּר בַּה' בְּחַבְלֵי עֲבוֹתוֹת אַהֲבָה**[58] **וְכוּ'**, ולכאורה הרי עניינים אלה של אמונה ודבקות בה' ואהבת ה' הם דברים נעלים שיש להתפאר בהם, מכל־מקום זה לא יגרום לו גאווה כי יתבונן שכל המעלות הללו **אֵין זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהִגִּיעַ לְזֶה בְּכֹחַ עַצְמוֹ,** בגלל המעלות והכישרונות האישיים שלו עצמו **אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁל יְרוּשָׁה** מהדורות שקדמו לו, החל מהאבות אברהם יצחק ויעקב **כוּ', וְעַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל לִהְיוֹת עָנָו מִכֹּל הָאָדָם, אֲפִילּוּ מִנָּכְרִי. וְלָכֵן אֵין זֶה** הענווה והשפלות **בִּסְתִירָה לְכָךְ שֶׁיּוֹדֵעַ אֶת מַעֲלוֹתָיו, וּכְמוֹ בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁבְּוַדַּאי יָדַע כָּל מַעֲלוֹתָיו, הָחֵל מֵהַמַּעֲלָה שֶׁ"מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי"**[59], שהיא מעלה גדולה ונפלאה מאד, **אֶלָּא שֶׁיָּדַע שֶׁכָּל עִנְיְנֵי מַעֲלוֹתָיו** עם כל גדולתם **הֵם מַה שֶּׁנִּתְּנוּ לוֹ מִלְּמַעְלָה,**

ביאור בדרך אפשר

נֶאֱמַר "זֶה עָנִי קָרָא", דְּהַיְנוּ שֶׁ"זֶה" שֶׁהוּא מֹשֶׁה, הַיְנוּ "תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה". וְ"עָנִי", הַיְנוּ "תְּפִלָּה לֶעָנִי", קָרָא וַה' שָׁמֵעַ, שֶׁשְּׁנֵיהֶם שָׁוִים מַמָּשׁ. וְיִתְרָה מִזֶּה אִיתָא בַּזֹּהַר[52], שֶׁתְּפִלַּת הֶעָנִי קוֹדֶמֶת לִתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּכְפִי שֶׁמֵּבִיא רְאָיָה מִתְּפִילִין שֶׁל יָד וּתְפִילִין שֶׁל רֹאשׁ, שֶׁתְּפִלָּה שֶׁל יָד נִקְרֵאת "תְּפִלָּה לֶעָנִי", לְפִי שֶׁתְּפִילִין שֶׁל יָד הוּא עַל יָד כֵּהָה[55], וְיָד כֵּהָה לְגַבֵּי יָד יָמִין הִיא בְּחִינַת עָנִי, וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ הוּא בְּחִינַת "תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה", וְאַף־עַל־פִּי־כֵן מַקְדִּימִים תְּפִילִין שֶׁל יָד לִתְפִילִין שֶׁל רֹאשׁ. וּבָזֶה יוּבָן מַה שֶּׁאָמַר דָּוִד "הַטֵּה ה' אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי", דְּאַף שֶׁהָיָה חָסִיד, שֶׁזּוֹהִי מַדְרֵגַת עָשִׁיר, מִכָּל־מָקוֹם פָּעַל בְּעַצְמוֹ עִנְיַן הַבִּטּוּל לִקְרוֹא עַצְמוֹ עָנִי, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶצְלוֹ הָעִילּוּי דְּ"תְּפִלָּה לֶעָנִי".

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מָצִינוּ גַּם בְּמֹשֶׁה. דְּהִנֵּה, יֵשׁ עוֹד פֵּירוּשׁ בְּמַה שֶּׁכָּתוּב "זֶה עָנִי קָרָא" גו', שֶׁקָּאֵי עַל מֹשֶׁה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), שֶׁעָם הֱיוֹתוֹ בִּבְחִינַת "זֶה", בְּחִינַת עָשִׁיר, מִכָּל־מָקוֹם קוֹרֵא עַצְמוֹ עָנִי, וְהַיְנוּ מִצַּד גּוֹדֶל עַנְוְתָנוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[56] וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל וְיָסְפוּ עֲנָוִים בַּהֲוָיָ' שִׂמְחָה[57], שֶׁעִקַּר הָעֲנָוָה הִיא שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁ בְּמַעֲלַת עַצְמוֹ כְּלָל בְּכָל אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה טוֹב כוּ', כַּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן, שֶׁמַּה שֶּׁהוּא מַאֲמִין בַּה' אֶחָד וְאָחוּז וְקָשׁוּר בַּה' בְּחַבְלֵי עֲבוֹתוֹת אַהֲבָה[58] וְכוּ', אֵין זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהִגִּיעַ לְזֶה בְּכֹחַ עַצְמוֹ, אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁל יְרוּשָׁה כוּ', וְעַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל לִהְיוֹת עָנָו מִכֹּל הָאָדָם, אֲפִילּוּ מִנָּכְרִי. וְלָכֵן אֵין זֶה בִּסְתִירָה לְכָךְ שֶׁיּוֹדֵעַ אֶת מַעֲלוֹתָיו, וּכְמוֹ בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁבְּוַדַּאי יָדַע כָּל מַעֲלוֹתָיו, הָחֵל מֵהַמַּעֲלָה שֶׁ"מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי"[59], אֶלָּא שֶׁיָּדַע שֶׁכָּל עִנְיְנֵי מַעֲלוֹתָיו הֵם

---

55) מנחות לו, ב. 56) בהעלותך יב, ג. 57) מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"א ע' נא. וראה גם ד"ה שיר השירים תשכ"ה (סה"מ תשכ"ה ע' רכח ואילך). 58) ע"פ הושע יא, ד. 59) אבות פ"א מ"א.

ביאור בדרך אפשר

ולא דברים שזכה להם בכוחות עצמו ובזכות עצמו, **וְאֵלּוּ הָיוּ נוֹתְנִים כֹּחוֹת** גדולים ונעלים **אֵלּוּ לְאָדָם אַחֵר, הָיָה גַּם־כֵּן בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה זוֹ, וְאֶפְשָׁר** ייתכן **הָיָה מַגִּיעַ לְמַעְלָה יוֹתֵר**[60] ממה שהגיע משה רבנו, ולכן אין לו להתגאות במעלותיו. **וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּמֹשֶׁה "זֶה עָנִי קָרָא (וְדַוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה** שרואה עצמו כעני, מפני הענווה) **וַהֲוָיָ׳ שָׁמֵעַ", וְהֵינוּ מִצַּד מַעֲלַת הַבִּטּוּל** לאלוקות **שֶׁבִּתְפִלַּת הֶעָנִי, שֶׁלָּכֵן מִתְעַלֵּת וּמִתְקַבֶּלֶת עַל יָדָהּ** על ידי תפילת העני **גַּם תְּפִלַּת הֶעָשִׁיר** כמו משה רבנו עם כל מעלותיו החל מקבלת התורה וכמו דוד המלך הנקרא 'חסיד'.

ה) **אָמְנָם** הַבִּטּוּל דְ"עָנִי" כְּפִי שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁ"יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין" (הֵינוּ, שֶׁבֶּאֱמֶת אֵינָם רָשִׁין, וְרַק עוֹשִׂין עַצְמָן רָשִׁין, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמֵּשִׂים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים), אֵינוֹ בִּטּוּל בְּעֶצֶם, כִּי־אִם בִּטּוּל שֶׁבָּא עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת כוּ׳ בזה שבאמת 'לית מחשבה תפיסא ביה' כמבואר לעיל (ובאריכות יותר במאמר של ראש השנה הנזכר לעיל), וכאשר הביטול הוא כתוצאה מהתבוננות והבנה שכלית, הרי מידת הביטול ועומק הביטול היא כפי מידת ועומק ההבנה ולא יותר. **אַךְ יֶשְׁנוֹ אוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר בְּבִטּוּל הֶעָנִי,** והוא ביטול עמוק יותר ופנימי יותר, **כְּמוֹ בְּעָנִי כְּפִשׁוּטוֹ שֶׁאֵינוֹ זָקוּק לְהִתְבּוֹנְנוּת כוּ׳** במצבו כדי להיות שפל בגללו, **וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי**[61] **שֶׁכְּשֶׁנִּזְכָּר הֶעָנִי וְאֶבְיוֹן עַל רוֹב דָּחֲקוֹ כוּ׳ יִבְכֶּה בְּמַר נַפְשׁוֹ תֵּכֶף כוּ׳. וְלִכְאוֹרָה, אֵיךְ שַׁיָּךְ בִּטּוּל זֶה אֵצֶל מִי שֶׁהוּא עָשִׁיר בְּעֶצֶם, כְּמוֹ מֹשֶׁה וְדָוִד.**

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּפָרָשָׁתֵנוּ[62] **וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה גוֹ׳ וַיֹּאמֶר גוֹ׳ בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא, מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתְּמוּ מִמֶּנּוּ מָסוֹרוֹת וּמַעֲיָנוֹת הַחָכְמָה**[63], **וּמוּבָן, שֶׁכַּאֲשֶׁר נִסְתְּמוּ מִמֶּנּוּ כוּ׳, אֲזַי לֹא הוּצְרַךְ לַעֲשׂוֹת עַצְמוֹ כְּעָנִי ("זֶה עָנִי קָרָא") מִצַּד עַנְוְתָנוּתוֹ, עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת הַנַּ"ל שֶׁאִלּוּ הָיוּ נוֹתְנִים כֹּחוֹת כָּאֵלּוּ לְאָדָם אַחֵר - אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לְמַעְלָה יוֹתֵר, אֶלָּא נַעֲשָׂה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל עָנִי מַמָּשׁ שֶׁאֵינוֹ זָקוּק לְהִתְבּוֹנְנוּת כְּלָל, וּמִיַּד בָּכֹה יִבְכֶּה כוּ׳** ובמעמד ומצב הזה מובן שהביטול הוא 'ביטול בעצם', ואם כן אכן מצינו גם במשה רבנו מעמד ומצב מסויים שבו הביטול שלו לא היה רק לפי ערך ההתבוננות אלא ביטול עצמי.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן גַּם הַיְדוּעַ שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁבִּמְשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו הִשִּׂיג מֹשֶׁה רַבֵּנוּ רַק מ"ט שַׁעֲרֵי בִּינָה (חֲמִשִּׁים חָסֵר אַחַת[64]**),** ספירת הבינה רוב דחקו צריך לגרום לו שפלות. **וְלִכְאוֹרָה** צריך להבין, **אֵיךְ שַׁיָּךְ בִּטּוּל זֶה** "ביטול בעצם" **אֵצֶל מִי שֶׁהוּא עָשִׁיר בְּעֶצֶם, כְּמוֹ מֹשֶׁה וְדָוִד** והרי לכאורה מהותו כעשיר היא סתירה מוחלטת לביטול בעצם?

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּפָרָשָׁתֵנוּ[62] פרשת השבוע, פרשת וילך, **וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה גוֹ׳ וַיֹּאמֶר גוֹ׳ בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא, מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתְּמוּ מִמֶּנּוּ מָסוֹרוֹת וּמַעֲיָנוֹת הַחָכְמָה**[63]**, וּמוּבָן, שֶׁכַּאֲשֶׁר נִסְתְּמוּ מִמֶּנּוּ כוּ׳, אֲזַי לֹא הוּצְרַךְ לַעֲשׂוֹת עַצְמוֹ כְּעָנִי ("זֶה עָנִי קָרָא") מִצַּד עַנְוְתָנוּתוֹ, עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת הַנַּ"ל שֶׁאִלּוּ הָיוּ נוֹתְנִים כֹּחוֹת כָּאֵלּוּ לְאָדָם אַחֵר - אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לְמַעְלָה יוֹתֵר, אֶלָּא נַעֲשָׂה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל עָנִי מַמָּשׁ שֶׁאֵינוֹ זָקוּק לְהִתְבּוֹנְנוּת כְּלָל, וּמִיַּד בָּכֹה יִבְכֶּה כוּ׳. וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן גַּם הַיְדוּעַ שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁבִּמְשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו הִשִּׂיג מֹשֶׁה רַבֵּנוּ רַק מ"ט שַׁעֲרֵי בִּינָה (חֲמִשִּׁים חָסֵר אַחַת**[64]**), הִנֵּה בְּיוֹם**

---

60) ראה סה"מ תרס"ה ע׳ ריט. תרצ"ז ע׳ 297 ואילך. ה'שי"ת ע׳ 236. וראה לקו"ש חי"ג ע׳ 30. 61) דרך חיים ע׳ 10. 62) וילך לא, א־ב. 63) פירש"י עה"פ (נתבאר בארוכה בהתוועדות - לקו"ש חכ"ט ע׳ 189 ואילך). 64) ר"ה כא, ב. נדרים לח, א.

ביאור בדרך אפשר

העליונה מחולקת לחמישים דרגות המכונות 'שערים' ואמרו חכמינו ז"ל בגמרא שישנם חמישים שערי בינה וכולם ניתנו למשה רבינו חסר אחת שנאמר 'ותחסרהו מעט מאלוקים' ורק ביום פטירתו זכה לשער הנו"ן כדלהלן (וגם לגבי ספירת העומר שהיא מ"ט ימים נאמר שהאדם מסוגל להגיע בעבודתו עד השער המ"ט ואת שער הנו"ן משפיעים מלמעלה בחג השבועות) **הִנֵּה בְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ הִשִּׂיג גַּם שַׁעַר הַנּוּ"ן דְּבִינָה, כְּתוֹרַת הַמַּגִּיד**[65] ממעזריטש **בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב**[66] האמור בתורה לגבי אופן הסתלקותו של משה רבנו **וַיַּעַל מֹשֶׁה גוֹ' אֶל הַר נְבוֹ, שֶׁ"נְּבוֹ" הֵינוּ** נוטריקון **"נוּ"ן בּוֹ"**[67], **וְלִכְאוֹרָה, אֵיךְ מַתְאִים** **עִנְיָן זֶה** המדגיש את גודל המעלה וההשגה של משה רבינו ביום הסתלקותו **עִם הָאָמוּר שֶׁבְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ נִסְתְּמוּ מִמֶּנּוּ מָסוֹרוֹת וּמַעְיְנוֹת הַחָכְמָה, דְּכֵיוָן שֶׁנִּסְתְּמוּ מִמֶּנּוּ כוֹ', אֵיךְ הָיָה יָכוֹל לְהַשִּׂיג שַׁעַר הַנּוּ"ן דְּ'בִינָה'** שהוא השגה נעלית מאד, יותר ממ"ט שערי בינה שהשיג במשך כל ימי חייו?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא[68], **שֶׁ'הִיא הַנּוֹתֶנֶת', שֶׁכַּאֲשֶׁר נִסְתְּמוּ מִמֶּנּוּ מָסוֹרוֹת וּמַעְיְנוֹת הַחָכְמָה, נַעֲשָׂה אֶצְלוֹ מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל 'מֵצַר' מַמָּשׁ (וְלֹא רַק בְּאוֹפֶן שֶׁעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בָּא לַהַכָּרָה שֶׁגַּם הָעֲבוֹדָה הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית הִיא עֲדַיִן בִּבְחִינַת 'מֵצַר', שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ בְּכָ"ף הַדִּמְיוֹן בִּלְבַד**[69]**), וְאָז הָיְתָה אֶצְלוֹ תְּפִלַּת הָעָנִי מַמָּשׁ, וְעַל־יְדֵי־זֶה בָּא לַמֶּרְחָב הָאֲמִתִּי, שֶׁבְּסוֹף הַיּוֹם זָכָה לְגִלּוּי שַׁעַר הַנּוּ"ן דְּ'בִינָה'.**

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְדָוִד, דְּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁאָמַר הַטֵּה הֲוִי' אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי, וּבְיַחַד עִם זֶה אָמַר "שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי חָסִיד אָנִי", וְהֵינוּ, שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ חָסִיד, היינו שהשיג אלוקות בְּמַדְרֵגַת עָשִׁיר, מכל־מקום עָשָׂה עַצְמוֹ כֶּעָנִי כוּ', הִנֵּה עִנְיָן זֶה הָיָה בִּזְמַן שֶׁיָּשַׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ וְכוּ', אֲבָל מִלְּבַד זֶה הָיָה אֶצְלוֹ אצל דוד גַּם מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל עָנִי כִּפְשׁוּטוֹ, וְהֵינוּ "בִּהְיוֹתוֹ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה"[70], שֶׁאָז אָמַר כִּי גֵּרְשׁוּנִי מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה'[71], וְלָכֵן נַעֲשָׂה אֶצְלוֹ מַעֲמָד וּמַצָּב דְּ"צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי כָּמַהּ לְךָ בְּשָׂרִי בְּאֶרֶץ צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי מָיִם"[72], שֶׁזֶּהוּ מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל 'מֵצַר' מַמָּשׁ, וְדַוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה הגיע לַמֶּרְחָב הָאֲמִתִּי.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר[73] בדברי דוד המלך בהמשך ל"צמאה לך נפשי" **כֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִךָ**, ומפרשים **הַלְוַאי בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִךָ**[74], **שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים** לא במדבר צחיח במבחינה רוחנית אלא **"בַּקֹּדֶשׁ", שֶׁאָז** המצב הרוחני הוא של עשירות, ולכן **עִנְיַן הָעֲנִיּוּת הוּא רַק בְּאוֹפֶן שֶׁעוֹשֶׂה עַצְמוֹ כֶּעָנִי עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת כוּ'**, וכמבואר לעיל, ביטול שנובע מהתבוננות לא יכול להיות ביטול בעצם, מכל־מקום **יִהְיֶה עִנְיַן הַצִּמָּאוֹן כוּ' בְּאוֹתוֹ אוֹפֶן כְּמוֹ בְּשָׁעָה שֶׁנִּמְצָאִים בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל עָנִי מַמָּשׁ.**

ביאור בדרך אפשר

בדומה למבואר לעיל אודות יציאה למרחב האמיתי מתוך המצר האמיתי במשה רבנו, הוא גם דוד לפני הקדוש־ברוך־הוא

---

65) לקו"ת במדבר יב, א ואילך. 66) ברכה לד, א. 67) ראה ספר הליקוטים להאריז"ל ואתחנן ג, כו. 68) ראה גם מאור עינים ריש פרשתנו. 69) ראה גם ד"ה מן המיצר הנ"ל פ"ו (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ע' 9). 70) תהלים סג, א. 71) שמואל־א כו, יט. 72) תהלים שם, ב. 73) שם, ג. 74) סה"מ תרפ"ט ע' 215. וש"נ. וראה כתר שם טוב בהוספות סימן

ו) **וּמִזֶּה** מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים״, שֶׁיֵּשׁ אוֹפֶן שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים, בְּכָ״ף הַדִּמְיוֹן, וַיֵּשׁ לוֹמַר, שֶׁזּוֹהִי הַמַּעֲלָה דְּ״שַׁבָּת שׁוּבָה״ לְגַבֵּי יְמֵי הַחוֹל דַּ״עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה״. דְּהִנֵּה, מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ב) שֶׁיֵּשׁ שְׁלֹשָׁה טְעָמִים בַּצּוֹרֶךְ לִהְיוֹת ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים״ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הוּא רַק מִצַּד הַטַּעַם הַשְּׁלִישִׁי, כְּדֵי שֶׁהַהַמְשָׁכָה הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית דְּי״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים לא תישאר למעלה אלא תּוּמְשַׁךְ וְתִתְגַּלֶּה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וכפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים יְכוֹלָה לִהְיוֹת גַּם בִּבְחִינַת מַקִּיף ו׳סובב׳ מלמעלה בִּלְבַד ללא השפעה ופעולה פנימית, כְּמוֹ ״נַחְלָה עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ״[80] מבלי לגעת בנו, הֵינוּ, שֶׁהַנַּחְלָה וְהַהַמְשָׁכָה (׳נַחַל׳ שמשמעו מים זורמים מִלְּשׁוֹן הַמְשָׁכָה) בָּאָה בִּבְחִינַת מַקִּיף בִּלְבַד, וְאֵינָהּ נִכְנֶסֶת ואינה חודרת בִּפְנִימִיּוּת הַלֵּב כו׳[81], וּכְדֵי שֶׁתּוּמְשַׁךְ בִּפְנִימִיּוּת הַלֵּב, הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים״ ונעשה כלי לקליטת ההמשכה הנעלית בפנימיותו. וְכֵיוָן שֶׁהַצּוֹרֶךְ בָּעִנְיָן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים״ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הוּא רַק כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה בִּפְנִימִיּוּת, בעוד שהטעמים האחרים לצורך זה לא שייכים ביום השבת, כמבואר לעיל, הֲרֵי מוּבָן שֶׁהָעִנְיָן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים״ גּוּפָא עצמו צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּפְנִימִיּוּת, הֵינוּ,

ביאור בדרך אפשר

צימאון של עני באמת שגורם לביטול בעצם.

ו) **וּמִזֶּה** מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים״, שֶׁיֵּשׁ אוֹפֶן שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים, בְּכָ״ף הַדִּמְיוֹן, וַיֵּשׁ לוֹמַר, שֶׁזּוֹהִי הַמַּעֲלָה דְּ״שַׁבָּת שׁוּבָה״ לְגַבֵּי יְמֵי הַחוֹל דַּ״עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה״. דְּהִנֵּה, מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ב) שֶׁיֵּשׁ שְׁלֹשָׁה טְעָמִים בַּצּוֹרֶךְ לִהְיוֹת ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים״ בשביל סליחת העוון על ידי המשכה מי״ג מידות הרחמים (האחד - כדי להיות כלי להמשכה מלמעלה ומשום שההמשכה היא אמנם של רחמים אבל משולבת בה מידה מסויימת של מידת הדין והצמצום. השני - כי ההמשכה היא ממדרגה שבה ׳כחשיכה כאורה׳ וללא הביטול יש חשש שתהיה יניקה לחיצונים. והשלישי - כדי שההמשכה הנעלית לא תישאר למעלה אלא אכן תומשך למטה) הֲרֵי זֶה רַק בִּימוֹת הַחוֹל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, לֹא שַׁיָּךְ הַטַּעַם הַשֵּׁנִי דִּשְׁלִילַת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים, כֵּיוָן שֶׁבְּשַׁבָּת אֵין מָקוֹם לִיניקַת הַחִיצוֹנִים, וְכַיָּדוּעַ[75] בְּעִנְיָן פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם[76], וְלֹא פֶּרֶשׁ שַׁבַּתְּכֶם[77], שֶׁלָּכֵן מִצְוָה לְעַנֵּג אֶת הַשַּׁבָּת בְּעוֹנֶג אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה[78], וּבְעִנְיָן שֶׁל מִצְוָה לֹא שַׁיָּךְ פֶּרֶשׁ. וּכְמוֹ־כֵן לֹא שַׁיָּךְ בְּשַׁבָּת הַטַּעַם הָרִאשׁוֹן, שֶׁהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ קְצָת מִדַּת הַדִּין, אֶלָּא שֶׁהָרַחֲמִים גּוֹבְרִים, שֶׁהַדִּינִין מִתְעַבְּרִין מִנָּהּ״ כו׳[79]. וְאִם כֵּן, הַצּוֹרֶךְ בָּעִנְיָן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים״ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הוּא רַק מִצַּד הַטַּעַם הַשְּׁלִישִׁי, כְּדֵי שֶׁהַהַמְשָׁכָה הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית דְּי״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים תּוּמְשַׁךְ וְתִתְגַּלֶּה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים יְכוֹלָה לִהְיוֹת גַּם בִּבְחִינַת מַקִּיף בִּלְבַד, כְּמוֹ ״נַחְלָה עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ״[80], הֵינוּ, שֶׁהַנַּחְלָה וְהַהַמְשָׁכָה (׳נַחַל׳ מִלְּשׁוֹן הַמְשָׁכָה) בָּאָה בִּבְחִינַת מַקִּיף בִּלְבַד, וְאֵינָהּ נִכְנֶסֶת בִּפְנִימִיּוּת הַלֵּב כו׳[81], וּכְדֵי שֶׁתּוּמְשַׁךְ בִּפְנִימִיּוּת הַלֵּב, הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים״. וְכֵיוָן שֶׁהַצּוֹרֶךְ בָּעִנְיָן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים״ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הוּא רַק כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה בִּפְנִימִיּוּת, הֲרֵי מוּבָן שֶׁהָעִנְיָן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים״ גּוּפָא

ביאור בדרך אפשר

אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה[78], וּבְעִנְיָן שֶׁל מִצְוָה לֹא שַׁיָּךְ פֶּרֶשׁ של ׳פסולת׳ המגיעה למקום לא רצוי, אלא הכול מתעלה לקדושה. וּכְמוֹ־כֵן לֹא שַׁיָּךְ בְּשַׁבָּת הַטַּעַם הָרִאשׁוֹן, שֶׁהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ קְצָת מִדַּת הַדִּין, אֶלָּא שֶׁהָרַחֲמִים גּוֹבְרִים, ובגלל ה׳קצת מידת הדין׳ צריכה להיות ענווה ושפלות שֶׁהֲרֵי כדברי הזוהר על השבת ״כָּל דִּינִין מִתְעַבְּרִין מִנָּהּ״ כל הדינים עוברים (ומסתלקים) ממנה כו׳[79]. וְאִם כֵּן, הַצּוֹרֶךְ בָּעִנְיָן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים״ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הוּא רַק כְּדֵי שֶׁהַהַמְשָׁכָה הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית דְּי״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים לא תישאר למעלה אלא תּוּמְשַׁךְ וְתִתְגַּלֶּה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וכפי שממשיך ומבאר. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַמְשָׁכַת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים יְכוֹלָה לִהְיוֹת גַּם בִּבְחִינַת מַקִּיף ו׳סובב׳ מלמעלה בִּלְבַד ללא השפעה ופעולה פנימית, כְּמוֹ ״נַחְלָה עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ״[80] מבלי לגעת בנו, הֵינוּ, שֶׁהַנַּחְלָה וְהַהַמְשָׁכָה (׳נַחַל׳ שמשמעו מים זורמים מִלְּשׁוֹן הַמְשָׁכָה) בָּאָה בִּבְחִינַת מַקִּיף בִּלְבַד, וְאֵינָהּ נִכְנֶסֶת ואינה חודרת בִּפְנִימִיּוּת הַלֵּב כו׳[81], וּכְדֵי שֶׁתּוּמְשַׁךְ בִּפְנִימִיּוּת הַלֵּב, הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים״ ונעשה כלי לקליטת ההמשכה הנעלית בפנימיותו. וְכֵיוָן שֶׁהַצּוֹרֶךְ בָּעִנְיָן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים״ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הוּא רַק כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה בִּפְנִימִיּוּת, בעוד שהטעמים האחרים לצורך זה לא שייכים ביום השבת, כמבואר לעיל, הֲרֵי מוּבָן שֶׁהָעִנְיָן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים״ גּוּפָא עצמו צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּפְנִימִיּוּת, הֵינוּ,

---

סד. וש״נ. 75) ראה תו״א ר״פ חיי שרה (טו, ג). ובכ״מ. 76) מלאכי ב, ג. 77) זח״ב פח, ב. 78) ראה רמב״ם הל׳ שבת פ״ל ה״א. ה״ז. 79) זח״ב קלה, ב. 80) תהלים קכד, ד. 81) לקו״ת דרושים לר״ה סב, ב.

שבת פרשת וילך, שבת שובה, וא"ו תשרי, ה'תשכ"ו

ביאור בדרך אפשר

לֹא רַק שֶׁ"מִּשִּׁים אֶת עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים" ואין זה לאמיתו של דבר כי עדיין לא הגיע לביטול אמיתי, **אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁהוּא בִּבְחִינַת שִׁירַיִּים מַמָּשׁ** שכן כדי לפעול המשכה שתחדור בפנימיות, יש צורך בעבודה הנעשית באמת ובפנימיות.

וְעִנְיָן זֶה נִפְעָל בְּ'שַׁבָּת שׁוּבָה', שֶׁהוּא יוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁמּוּכְרָח לִהְיוֹת בְּשִׁבְעַת הַיָּמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים ללא הבדל באיזה ימים בשבוע חלים שני ימי ראש השנה **(שֶׁהֲרֵי אִי־אֶפְשָׁר** לא ייתכן **לְשִׁבְעָה יָמִים לְלֹא יוֹם הַשַּׁבָּת), שֶׁכּוֹלְלִים אֶת כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, וּבָהֶם** בימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים **נַעֲשֶׂה הַתְּשׁוּבָה וְהַתִּקּוּן שֶׁל כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁבוּעוֹת שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה**[82], ביום ראשון, התיקון של כל ימי ראשון בשנה, ביום שני של כל ימי שני וכך הלאה, **וְכֵיוָן שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַשַּׁבָּת קָשׁוּר** כל השנה, לא רק בעשרת ימי תשובה, **עִם עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, כַּיָּדוּעַ שֶׁ'שַׁבָּת' אוֹתִיּוֹת 'תָּשֵׁב'**[83], **הֲרֵי מוּבָן, שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל 'שַׁבָּת שׁוּבָה' (שֶׁבּוֹ נַעֲשִׂית הַתְּשׁוּבָה וְהַתִּקּוּן עַל כָּל הַשַּׁבָּתוֹת שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה** בהתאם לאמור שכל יום בעשרת ימי תשובה מתקן את יום זה בשבוע כל השנה) **הוּא הַמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית שֶׁבְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, וְכַמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא**[84] בס"ד ב'אגרת התשובה' **שֶׁכְּלָלוּת הַתְּשׁוּבָה דְּיוֹם הַשַּׁבָּת הִיא תְּשׁוּבָה עִילָּאָה** עליונה (כאמור בזוהר ומבואר בהרחבה ב'אגרת התשובה' שבספר התניא אודות שתי הבחינות בתשובה, 'תשובה עילאה', ו'תשובה תתאה', תשובה בדרגה תחתונה, **וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה הַתְּשׁוּבָה דְּ'שַׁבָּת שׁוּבָה'** שהיא בוודאי ובוודאי 'תשובה עילאה'. **וְכַיָּדוּעַ**[85] **שֶׁיֵּשׁ בִּתְשׁוּבָה רִבּוּי מַדְרֵגוֹת, וְלָכֵן גַּם מַדְרֵגוֹת שֶׁבְּכָבָר עָשָׂה תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה לְאַחֲרֵי** לפי מעמדו ומצבו באותה שעה, **הִנֵּה דַּוְקָא כְּשֶׁמִּתְעַלֶּה לְדַרְגָּה נַעֲלִית יוֹתֵר, כַּאֲפִּט עֶר זִיךְ** הוא 'תופס את עצמו' ומתברר לו **שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב הַדּוֹרֵשׁ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה** ואז־אז הוא עושה תשובה נעלית יותר.

וְכַיָּדוּעַ הַבֵּאוּר[86] בתורת החסידות **בְּמַה שֶׁתִּקְּנוּ לוֹמַר "סְלַח לָנוּ כִּי חָטָאנוּ" בִּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה (וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה אֲמִירַת תַּחֲנוּן לְאַחֲרֵי 'שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה') דַּוְקָא, דְּלִכְאוֹרָה** אינו מובן מדוע בקשת הסליחה ואמירת הודוי הם בתפילת שמונה־עשרה או סמוך לה, הרי לכאורה **הָיָה מֵהַנָּכוֹן לוֹמַר זֶה קוֹדֶם הַתְּפִלָּה, שֶׁקּוֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל לְהִתְפַּלֵּל יִתְוַדֶּה עַל חֲטָאָיו,** ויגש לתפילה לאחר שכבר עשה תשובה?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה קוֹדֶם הַתְּפִלָּה לפני שהאדם עסק בעבודת התפילה שמקרבת את האדם לאלוקות **דֶּרֶךְ אִישׁ יָשָׁר בְּעֵינָיו**[87], נראה לו שמצבו טוב וישר, כיוון **שֶׁמֵּאַחַר שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה עֲבֵירָה בְּפוֹעַל מַמָּשׁ וּמְקַיֵּם גַּם־כֵּן מִצְוֹת, נֶחְשָׁב בְּעֵינֵי עַצְמוֹ לְצַדִּיק גָּמוּר** ואיננו רואה צורך לבקש מחילה ולהתוודות על חטאים. **אֲבָל עַל־יְדֵי הַתְּפִלָּה, כַּאֲשֶׁר הוֹלֵךְ וּמִתְעַלֶּה מִדַּרְגָּה לְדַרְגָּה בְּאַרְבַּע הַשְׁלִיבוֹת דְּסוֹלָם הַתְּפִלָּה,** פסוקי דזמרה, ברכות קריאת שמע, קריאת שמע ושמונה־

ביאור בדרך אפשר

1 צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּפְנִימִיּוּת, הַיְנוּ, לֹא רַק שֶׁ"מִּשִּׁים
2 אֶת עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִּים", אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁהוּא בִּבְחִינַת
3 שִׁירַיִּים מַמָּשׁ. וְעִנְיָן זֶה נִפְעָל בְּ'שַׁבָּת שׁוּבָה',
4 שֶׁהוּא יוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁמּוּכְרָח לִהְיוֹת בְּשִׁבְעַת
5 הַיָּמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים (שֶׁהֲרֵי
6 אִי־אֶפְשָׁר לְשִׁבְעָה יָמִים לְלֹא יוֹם הַשַּׁבָּת),
7 שֶׁכּוֹלְלִים אֶת כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, וּבָהֶם
8 נַעֲשֶׂה הַתְּשׁוּבָה וְהַתִּקּוּן שֶׁל כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ
9 בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁבוּעוֹת שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה[82], וְכֵיוָן שֶׁכְּלָלוּת
10 עִנְיַן הַשַּׁבָּת קָשׁוּר עִם עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, כַּיָּדוּעַ
11 שֶׁ'שַׁבָּת' אוֹתִיּוֹת 'תָּשֵׁב'[83], הֲרֵי מוּבָן, שֶׁעִנְיָנוֹ
12 שֶׁל 'שַׁבָּת שׁוּבָה' (שֶׁבּוֹ נַעֲשִׂית הַתְּשׁוּבָה וְהַתִּקּוּן
13 עַל כָּל הַשַּׁבָּתוֹת שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה) הוּא הַמַּדְרֵגָה
14 הַיּוֹתֵר נַעֲלִית שֶׁבְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, וְכַמְּבֹאָר
15 בַּתַּנְיָא[84] שֶׁכְּלָלוּת הַתְּשׁוּבָה דְּיוֹם הַשַּׁבָּת הִיא
16 תְּשׁוּבָה עִילָּאָה, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה הַתְּשׁוּבָה
17 דְּ'שַׁבָּת שׁוּבָה'. וְכַיָּדוּעַ[85] שֶׁיֵּשׁ בִּתְשׁוּבָה רִבּוּי
18 מַדְרֵגוֹת, וְלָכֵן גַּם לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר עָשָׂה תְּשׁוּבָה
19 נְכוֹנָה, הִנֵּה דַּוְקָא כְּשֶׁמִּתְעַלֶּה לְדַרְגָּה נַעֲלִית
20 יוֹתֵר, כַּאֲפִּט עֶר זִיךְ שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב
21 הַדּוֹרֵשׁ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה. וְכַיָּדוּעַ הַבֵּאוּר[86] בְּמַה
22 שֶׁתִּקְּנוּ לוֹמַר "סְלַח לָנוּ כִּי חָטָאנוּ" בִּתְפִלַּת
23 שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה (וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה אֲמִירַת תַּחֲנוּן
24 לְאַחֲרֵי 'שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה') דַּוְקָא, דְּלִכְאוֹרָה הָיָה
25 מֵהַנָּכוֹן לוֹמַר זֶה קוֹדֶם הַתְּפִלָּה, שֶׁקּוֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל
26 לְהִתְפַּלֵּל יִתְוַדֶּה עַל חֲטָאָיו, אַךְ הָעִנְיָן הוּא,
27 דְּהִנֵּה קוֹדֶם הַתְּפִלָּה דֶּרֶךְ אִישׁ יָשָׁר בְּעֵינָיו[87],
28 שֶׁמֵּאַחַר שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה עֲבֵירָה בְּפוֹעַל מַמָּשׁ
29 וּמְקַיֵּם גַּם־כֵּן מִצְוֹת, נֶחְשָׁב בְּעֵינֵי עַצְמוֹ לְצַדִּיק
30 גָּמוּר. אֲבָל עַל־יְדֵי הַתְּפִלָּה, כַּאֲשֶׁר הוֹלֵךְ וּמִתְעַלֶּה מִדַּרְגָּה לְדַרְגָּה בְּאַרְבַּע

---

82) ראה סידור האריז"ל (להר"ש מרשקוב) סדר עשי"ת. פע"ח שער תפלות ר"ה ספ"ו. 83) תורת נתן למהר"ן שפירא [צפת, תרמ"ה; ירושלים, תשל"א (נב, סע"א)] בסופו. יפ"ת לב"ר ספכ"ב. תניא אגה"ת ספ"י. 84) אגה"ת שם. 85) ראה גם תניא פכ"ט (לו, ב). 86) לקו"ת דרושי שבת שובה סה, ג. ד"ה תקעו הנ"ל (סה"מ תרכ"ז ע' תב (תלג)). ובכ"מ. 87) משלי כו, ב.

ביאור בדרך אפשר

עשרה, **עַד שֶׁמַּגִּיעַ לִ׳שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה׳**, ואז הוא עומד לפני הקדוש־ברוך־הוא בביטול מוחלט **כְּעַבְדָּא קַמֵּי מָרֵיהּ**[88], כעבד לפני אדונו, **אֲזַי רוֹאֶה** מתגלה לו ומתברר לו **אֵיךְ** שלא זו בלבד שאינו בדרגת צדיק גמור, כפי שחשב לפני התפילה, אלא **שֶׁהוּא רָחוֹק מֵאֱלֹקוּת בְּתַכְלִית הָרִחוּק, וּכְמוֹ הֶעָנִי שֶׁבֵּיתוֹ רֵיקָם מִכֹּל, כָּךְ הוּא רֵיקָם מִבְּחִינַת הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת בְּנַפְשׁוֹ, וְלָכֵן** כאשר עמד על מצבו האמיתי, **אוֹמֵר ״סְלַח לָנוּ כִּי חָטָאנוּ״.**

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מוּבָן בְּנוֹגֵעַ לְ׳שַׁבָּת שׁוּבָה׳, שֶׁכֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה בשבת **הִיא בְּמַדְרֵגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית,** מדריגת ׳תשובה עילאה׳ כמבואר לעיל, **אֲזַי גַּם הָעִנְיָן דְּ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִים״** ומבטל את כל המציאות שלו לאלוקות **הוּא בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁ״מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִים״, אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁהוּא בִּבְחִינַת שִׁירַיִים מַמָּשׁ** כמבואר לעיל שהוא ביטול עמוק ופנימי הרבה יותר.

ז) **וְזֶהוּ ״שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל״** וגו׳, **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁאוֹמְרִים בַּהַפְטָרָה דְּ׳שַׁבָּת שׁוּבָה׳, לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר הָיְתָה הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, יְמֵי הַסְּלִיחוֹת וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְנִמְצָאִים כְּבָר בְּמַדְרֵגָה נַעֲלִית יוֹתֵר, בְּחִינַת ׳יִשְׂרָאֵל׳, שֶׁבָּהּ לֹא שַׁיָּךְ עִנְיָן שֶׁל עָוֹן מַמָּשׁ, כִּי־אִם כִּשָּׁלוֹן בִּלְבַד (״כִּי כָשַׁלְתָּ״ גו׳), וּמִכָּל־מָקוֹם צָרִיךְ לִהְיוֹת ״שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל״, וְאַדְרַבָּה, בִּגְלַל שֶׁנִּמְצָא בְּמַדְרֵגָה נַעֲלִית יוֹתֵר, הֲרֵי הוּא בָּא לִידֵי הַכָּרָה שֶׁהוּא בְּמַצָּב דְּ״כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ״, כֵּיוָן שֶׁמַּרְגִּישׁ יוֹתֵר אֶת הָרִחוּק מֵאֱלֹקוּת כּוֹ׳, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב ״שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד הֲוָי׳ אֱלֹקֶיךָ״, ״עַד״ דַּיְקָא, שֶׁהוּא לְשׁוֹן נִצְחִיּוּת[89], וּכְמוֹ אֲנִי הֲוָי׳ לֹא שָׁנִיתִי[90], וְ״עַד הֲוָי׳ אֱלֹקֶיךָ״, שֶׁ״הֲוָי׳״ יִהְיֶה ״אֱלֹקֶיךָ״[91], וְאָז דַּוְקָא בָּא לִידֵי הַכָּרָה דְּ״כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ״[92].

וְכֵיוָן שֶׁזּוֹהִי מַדְרֵגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית בִּתְשׁוּבָה, הֲרֵי מוּבָן שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ בָּהּ עִנְיָן הַוִּידּוּי לִמְחוֹת אֶת גּוּף הַקְּלִיפָּה, שֶׁכָּל זֶה נִתְתַּקֵּן כְּבָר עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה בַּדְּרָגוֹת שֶׁלְּפָנֵי־זֶה, וְאִלּוּ תְּשׁוּבָה זוֹ עִקָּרָהּ בְּעוֹמֶק פְּנִימִיּוּת הַלֵּב כּוֹ׳. וּמִכָּל־מָקוֹם נֶאֱמַר ״קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים״, כִּי ״לְבָא פָּלִיג לְכָל שַׁיְפִין״[93], שֶׁנִּמְשָׁךְ מִפְּנִימִיּוּת הַלֵּב וְאַדְרַבָּה, בִּגְלַל שֶׁנִּמְצָא בְּמַדְרֵגָה נַעֲלִית יוֹתֵר כתוצאה מהעבודה הרוחנית הנעלית מתחילת חודש אלול ועד עתה, **הֲרֵי הוּא בָּא לִידֵי הַכָּרָה שֶׁהוּא בְּמַצָּב דְּ״כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ״, כֵּיוָן שֶׁמַּרְגִּישׁ יוֹתֵר אֶת הָרִחוּק מֵאֱלֹקוּת כּוֹ׳, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** לעניין בקשת ״סלח לנו״ דווקא בתפילת שמונה־עשרה, כי דווקא אחרי כל השלבים בתפילה האדם מגיע להכרה שעליו לעשות תשובה.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב ״שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד הֲוָי׳ אֱלֹקֶיךָ״, ״עַד״ דַּיְקָא, ונשאלה השאלה בתחילת המאמר מדוע לא נאמר שהתשובה צריכה להיות ״לה׳ אלוקיך״, והמענה הוא שהכתוב מדייק ואומר ״עד״ **שֶׁהוּא לְשׁוֹן נִצְחִיּוּת[89], וּכְמוֹ אֲנִי הֲוָי׳ לֹא שָׁנִיתִי[90] ולעולם אין בו שינויים, וְ״עַד הֲוָי׳ אֱלֹקֶיךָ״, שֶׁ״הֲוָי׳״** המתייחס לאור האלוקי הבלי־גבול, שלמעלה מ׳סדר השתלשלות׳, **יִהְיֶה ״אֱלֹקֶיךָ״**[91] יבוא ויאיר בתוכך ובפנימיותך, **וְאָז דַּוְקָא בָּא לִידֵי הַכָּרָה דְּ״כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ״**[92] ועושה תשובה. **וְכֵיוָן שֶׁזּוֹהִי מַדְרֵגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית בִּתְשׁוּבָה, הֲרֵי מוּבָן שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ בָּהּ עִנְיָן הַוִּידּוּי לִמְחוֹת אֶת גּוּף הַקְּלִיפָּה,** שענייננו מבואר לעיל בתחילת המאמר, **שֶׁכָּל זֶה נִתְתַּקֵּן כְּבָר עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה בַּדְּרָגוֹת שֶׁלְּפָנֵי־זֶה,** ובעמדנו ב׳שבת שובה׳ כבר אין צורך בכך **וְאִלּוּ תְּשׁוּבָה זוֹ** של ׳שובה ישראל׳ בשבת שובה **עִקָּרָהּ בְּעוֹמֶק פְּנִימִיּוּת הַלֵּב כּוֹ׳** ולא בוידוי בפה.

וּמִכָּל־מָקוֹם נֶאֱמַר כאן בתשובה של ׳שובה ישראל׳, **״קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים״, כִּי** כדברי הזוהר **״לְבָא פָּלִיג לְכָל שַׁיְפִין״**[93], הלב

88) שבת י, א. 89) ראה גם לקו״ת שם סז, ג. 90) מלאכי ג, ו. 91) לקו״ת שם סה, א. 92) ראה גם סד״ה שובה ישראל תש״ד (סה״מ תש״ד ע׳ 21). 93) ראה זהר ח״ב קנג, א. ח״ג קסא, ב. רכא, ב (ברע״מ). רלב, א (ברע״מ).

ביאור בדרך אפשר

מחלק (דם וחיות) לכל האברים, ומה שנמצא בפנימיות הלב יוצא ונמשך לכל חלקי הגוף **שֶׁנִּמְשָׁךְ מִפְּנִימִיּוּת הַלֵּב עַד לַעֲבוֹדָה בְּפוֹעַל מַמָּשׁ** וההתעוררות שבפנימיות הלב מקבלת ביטוי במעשה בפועל, **וְעַד שֶׁגַּם בָּעוֹלָם** ולא רק באדם עצמו **נִמְשֶׁכֶת בְּחִינַת אֲנִי הֲוָיָ׳ לֹא שָׁנִיתִי, שֶׁזֶּהוּ עַל־יְדֵי הַדִּבּוּר** (ובלשון הכתוב קחו עמכם **״דְּבָרִים״**), **שֶׁעִנְיָנוֹ** של הדיבור **הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[94] **בִּדְבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן,** כשם שהמלך שולט על העם באמצעות דיבורו, כך דיבור התשובה כוונתו ובכוחו **לִפְעוֹל שֶׁתִּהְיֶה ״מַלְכוּתוֹ״** של הקדוש־ברוך־הוא, מלך העולם **בַּכֹּל מָשָׁלָה״**[95], **בְּאוֹפֶן שֶׁל מֶמְשָׁלָה שֶׁהִיא בְּעַל־כָּרְחָם**[96] של העולמות והנבראים, היינו שהכל בטל לאלוקות, **וַהֲרֵי עִנְיַן הַשִּׁלְטוֹן וּמֶמְשָׁלָה** של מלכות הקדוש־ברוך־הוא בעולם באופן של ממשלה בעל כרחם **הוּא (לֹא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר**[97] **וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם** מתוך הבנה והכרה באלוקות, **אֶלָּא) כַּאֲשֶׁר צָרִיךְ לִפְעוֹל הָעִנְיָן דְּ׳אָמַר מַלְכָּא עָקַר טוּרָא׳**[98], המלך אמר וההר נעקר, ביטוי הממחיש את התוקף והשלטון של המלך בארצו, וכך גם בנמשל במלכות ה׳ בעולם שהיא באופן של שלטון וממשלה, **הָחֵל מֵהַיְּצֶר הָרַע שֶׁנִּדְמֶה לָהֶם** לאלה שאינם צדיקים **כְּהַר**[99] אבל הקדוש־ברוך־הוא עוקר ומבטל אותו, **וְהַיְנוּ, שֶׁתִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בָּעוֹלָם, עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּגִלּוּי אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַל נַפְשׁוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ גַּם כָּל הַמִּצְטָרֵךְ לוֹ עַל כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, שֶׁתִּהְיֶה אַ לֶעבֶּעדִיקֶער יָאָר** שנה של חיים **אוּן אַ גֶּעזוּנְטֶער יָאָר,** שנה של בריאות **בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי** בבנים, חיים (בריאות) ומזונות (פרנסה) ובכולם ברווח.

ביאור בדרך אפשר

1 עַד לַעֲבוֹדָה בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, וְעַד שֶׁגַּם בָּעוֹלָם
2 נִמְשֶׁכֶת בְּחִינַת אֲנִי הֲוָיָ׳ לֹא שָׁנִיתִי, שֶׁזֶּהוּ עַל־יְדֵי
3 הַדִּבּוּר (״דְּבָרִים״), שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[94]
4 בִּדְבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן, לִפְעוֹל שֶׁתִּהְיֶה ״מַלְכוּתוֹ
5 בַּכֹּל מָשָׁלָה״[95], בְּאוֹפֶן שֶׁל מֶמְשָׁלָה שֶׁהִיא בְּעַל־
6 כָּרְחָם[96], וַהֲרֵי עִנְיַן הַשִּׁלְטוֹן וּמֶמְשָׁלָה הוּא (לֹא
7 בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר[97] וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן
8 קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם, אֶלָּא) כַּאֲשֶׁר צָרִיךְ לִפְעוֹל הָעִנְיָן
9 דְּ׳אָמַר מַלְכָּא עָקַר טוּרָא׳[98], הָחֵל מֵהַיְּצֶר הָרַע
10 שֶׁנִּדְמֶה לָהֶם כְּהַר[99], וְהַיְנוּ, שֶׁתִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת
11 מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בָּעוֹלָם, עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם
12 בְּגִלּוּי אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַל נַפְשׁוֹ, וְעַל־
13 יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ גַּם כָּל הַמִּצְטָרֵךְ לוֹ עַל כָּל הַשָּׁנָה
14 כּוּלָּהּ, שֶׁתִּהְיֶה אַ לֶעבֶּעדִיקֶער יָאָר אוּן אַ
15 גֶּעזוּנְטֶער יָאָר, בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי.

---

94) קהלת ח, ד (ושם: באשר דבר). 95) תהלים קג, יט. 96) ראה לקו״ת דרושים לר״ה נה, ב. 97) בתפילת ערבית. 98) ב״ב ג, ב. וש״נ. 99) סוכה נב, א.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום ראשון עמוד א

1 שאין צריך עוד קנין, אלא האמירה מועילה כקנין, וכיון שכן, שמא
2 נאמר שבשהקדיש את הטלית כְּמַאן דְּתַקְפָּהּ דְּמֵי – דומה הוא
3 כאילו תקפה אליו, וכשם שאם תקפה הרי היא שלו כך גם אם
4 הקדישה תהא להקדש ותצא מחבירו, אוֹ דִּלְמָא הַשְׁתָּא מִיהָא –
5 עתה בשעה שבא להקדישה, הָא לֵא תַּקְפָּהּ עדיין, וּכְתִיב (ויקרא
6 כז יד) ׳וְאִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ׳ וְגוֹ׳, ויש לדרוש שאין אדם
7 יכול להקדיש אלא דבר הדומה לביתו, מַה בֵּיתוֹ שהוא מקדיש
8 בִּרְשׁוּתוֹ הוא, שקרקע אינה נגזלת, אַף כָּל דבר שמקדיש עליו
9 להיות בִּרְשׁוּתוֹ, לְאַפּוּקֵי הַאי – להוציא ולמעט אופן בו הקדיש דבר
10 דְּלֵא בִּרְשׁוּתוֹ שאין הקדשו חל, וכן כאן, כיון שאין הטלית ברשותו,
11 אין יכול להקדישנה.
12 הגמרא מביאה מעשה על מנת לפשוט את הספק: תָּא שְׁמַע, דְּהַהִיא

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שני עמוד א

1 את כל החוב שבשטר, והרי השטר היה תפוס אף בידי הלווה, וְלֵית
2 לֵיהּ – וכי אינו סובר את האמור בְּמַתְנִיתִין ׳שְׁנַיִם אוֹחֲזִין כּוּ׳ בטלית,
3 זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי יחלוקו׳.
4 מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן, בְּשִׁטַּר מְקוּיָּם [שהעידו
5 עדים על החתימות וכתבו בית דין עליו ׳הנפק׳ דהיינו אישור על
6 קיומו] דְּבְרֵי הַכֹּל יַחֲלוֹקוּ, ואף לדברי רבי, וכדין המשנה, כִּי פְּלִיגֵי
7 בְּשִׁטַּר שֶׁאֵינוֹ מְקוּיָּם, שרַבִּי סָבַר אף אם הלווה מוֹדֶה בְּשִׁטַּר שֶׁכְּתָבוֹ
8 ואינו טוען שהוא מזוייף צָרִיךְ המלווה לְקַיְּימוֹ, שלולי זאת יוכל
9 הלווה לטען שהוא פרוע, וְלכך אִי מְקַיְּים לֵיהּ מלווה, פָּלִיג – יוכל
10 לגבות ממנו את חציו, וְאִי לֵא מְקַיְּים לֵיהּ לֵא פָּלִיג ולא יגבה כלל,
11 מַאי טַעְמָא יכול הלווה לטעון שפרעו [מה שאינו יכול לטעון
12 בשטר מקויים], משום ששטר שאינו מקויים חַסְפָּא בְּעָלְמָא הוּא –
13 הרי הוא כחרס שאין אפשרות לגבות בו, שיתכן שהוא מזוייף, מָאן
14 קָא מְשַׁוֵּי לֵיהּ לְהַאי שִׁטְרָא – ומי זה שנתן תוקף לשטר זה, הלְוֶה,
15 שהודה שכתבו, והרי הָא קָאָמַר דִּפְרֵיעַ – הוא עצמו אומר שהשטר
16 פרוע, ונאמן הוא בכך. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר, מוֹדֶה בִּשְׁטָר
17 שֶׁכְּתָבוֹ אֵין צָרִיךְ לְקַיְּימוֹ עוד בעדים, שכיון שהודה הלווה שנכתב
18 בכשרות ולווה בו, הרי זה כאילו קיימו את חתימות העדים, וְלכך
19 אַף עַל גַּב דְּלֵא מְקַיְּים לֵיהּ יַחֲלוֹקוּ.
20 שנינו עוד בברייתא: נָפַל – הגיע השטר לְיַד דַּיָּן, לֹא יוֹצִיאוּ עוֹלָמִית
21 מתוך ידו. הגמרא מבינה עתה שהכוונה היא שהשטר אבד ומצאו
22 דיין.

בס"ד. שיחת יום ב' דראש השנה, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

א. [כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הקדושות לסעודה, והתחיל לנגן הניגון "צמאה לך נפשי". אחר־כך נתן בקבוקי משקה לשלשת האורחים שיצאו זה עתה מרוסיא, לחלק להמסובים, ולאחרי שגמרו לחלק המשקה, הניח כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א הבקבוקים לימינו, ואמר:]

ידוע מאמר כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר בשם הבעל־שם־טוב[1] על הפסוק[2] "כן בקודש חזיתיך" - שבא בהמשך לפסוק[3] "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי", שאמר דוד המלך בהיותו "במדבר יהודה"[4], בריחוק מקום מהמקדש, ולכן היה אצלו ענין הצמאון כו', ועל זה אמר "כן בקודש חזיתיך" - "הלואי בקודש חזיתיך", היינו, שבקשתו היתה שגם כאשר יחזור להיות "בקודש", יהיה במעמד ומצב ד"צמאה גו' כמה גו'", כמו בהיותו "במדבר יהודה".

והנה אמרו רז"ל[5] "מחשבה טובה הקדוש־ברוך־הוא מצרפה למעשה", וכפירוש כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[6] ש"מצרפה" הוא (גם) מלשון צירוף וזיכוך, והיינו, שכאשר יהודי חושב מחשבה טובה, אזי הקדוש־ברוך־הוא מצרפה ומזככה כו', ועוזר לו להביאה לידי פועל ממש.

ומזה מובן, שכאשר יהודי נמצא "במיצר" ומרגיש שהוא "במיצר", ולכן יש אצלו הענין ד"מן המיצר קראתי"[7], באופן ד"צמאה גו' כמה גו'" [שזוהי המעלה ד"תפלה לעני" שקודמת לתפלת עשיר[8], והיינו לפי שהעני אינו צריך לאריכות ההתבוננות[9], אלא תיכף שנזכר במעמדו ומצבו הרי הוא מרגיש שנמצא "במיצר", ומיד נעשה אצלו הענין ד"קראתי"], ומבקש "כן בקודש חזיתיך", שגם לאחרי שיצא מן המיצר אל המרחב ויהיה "בקודש", יהיה אצלו הענין ד"קראתי", "צמאה גו' כמה גו'", כמו בהיותו "במיצר" - הנה "מחשבה טובה הקדוש־ברוך־הוא מצרפה למעשה", והיינו, דכיון שמצדו ישנו הענין ד"צמאה לך נפשי כמה לך בשרי" וגם הבקשה "כן בקודש חזיתיך", ומכאן ואילך אין הדבר תלוי בו, אלא רק בהקדוש־ברוך־הוא שהוא "כל יכול", הרי בודאי שהקדוש־ברוך־הוא מצרף את מחשבתו הטובה שתבוא בפועל ממש - הן בנוגע ליציאה מן המיצר אל המרחב, והן שגם כשיבוא אל המרחב, "בקודש", יהיה אצלו ענין הצמאון כמו בהיותו במיצר.

ועל־דרך־זה בנוגע ל"תפלה לעני", "אין עני אלא בדעה"[10], שאין לו השגה וידיעה באלקות, ולכן קורא ומתפלל "מן המיצר", וטוען שעניותו היא מצד סיבות שאינן תלויות בו - שבודאי ממלא הקדוש־ברוך־הוא בקשתו, ונותן לו עשירות בדעת, וכמו כן ממלא בקשתו "כן בקודש חזיתיך", שגם לאחרי־זה יהיה אצלו הצמאון כמו בהיותו עני.

ובפרט בנוגע לאחינו הנמצאים בצרה ובשביה[11], במעמד ומצב של "מיצר" הן בגשמיות והן ברוחניות, שלא מניחים להם ללמוד תורה ולקיים מצוות, ולכן יש אצלם הענין ד"מן המיצר קראתי" - שבודאי יקויים בהם "עננו במרחב י"ה"[7], היינו, שהקדוש־ברוך־הוא יוציא אותם מן המיצר אל המרחב, ועד ל"מרחב י"ה", וגם, שלאחרי שיבואו אל המרחב יהיה אצלם הענין ד"קראתי" כמו בהיותם במיצר.

ויהי־רצון שבקרוב ממש יצאו מן המיצר אל המרחב, מרחב בגשמיות ומרחב ברוחניות, ובחסד וברחמים, ובטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים, בקרוב ממש ובעגלא דידן.

[כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן הניגון "אבינו מלכנו", ואחר־כך צוה לנגן הניגון "הוא אלקינו"].

---

1) ראה כתר שם טוב בהוספות סס"ד. וש"נ.
2) תהלים סג, ג.
3) שם, ב.
4) שם, א.
5) קידושין מ, א.
6) ראה סה"ש תרפ"ט ע' 45. סה"מ תש"ב ע' 87.
7) תהלים קיח, ה.
8) ראה זח"ג קצה, א. וראה גם כש"ט סצ"ז.
9) ראה דרך חיים שעה"ת פ"ב (ה, ד).
10) נדרים מא, רע"א. וראה כתובות סח, סע"א.
11) הכוונה לאחינו בנ"י הנמצאים במדינתנו מלפנים, מאחורי מסך הברזל. - ולהעיר, שבשנה זו (תשכ"ו) התחילה היציאה ממדינה ההיא (ראה מבוא לאג"ק חכ"ד ע' 5 ואילך). - המו"ל.

* * *

ב. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור־המתחיל מן המיצר גו׳.

* * *

ג. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר[12]) בענין ״תפלה לעני כי יעטוף״[13] - יש ביאור נוסף במאמר של אדמו״ר מהר״ש[14] במעלת תפלת העני שקודמת לתפלת העשיר, וזה לשונו:

״דהנה אנו אומרים[15] ועינינו מאירות כשמש וכירח, והקשה הרב המגיד ז״ל[16], שאם אנו אומרים כשמש, ואם כן מה שייך לומר עוד וכירח, שהרי אין ערוך השמש לירח כלל, ואור הירח הוא טפל ובטל לגמרי לגבי אור השמש. ותירץ הרב המגיד ז״ל, שיש מעלה בירח מה שאין בשמש, והיינו לפי שהירח מקבל אור חדש מה שלא היה לה מקודם, על כן מלובש בזה תענוג יותר, מה־שאין־כן באור השמש שאין בה שינויים כלל אלא כו׳ אין מאיר בה התענוג כל־כך, לפי שתענוג תמידי אינו תענוג״.

וזוהי גם מעלת תפלת העני, כי להיותו עני מתענג ביותר ממה שמקבל, מפני ההתחדשות שבדבר. וכידוע שעיקר התענוג הוא מענין ההתחדשות, כמשל צפור המדברת - המבואר בכמה מקומות בדרושי חסידות[17], וגם בדרושי כבוד־קדושת אדמו״ר (מוהרש״ב) נשמתו־עדן[18].

ומבאר שם[19], שזהו גם מה שכתוב[20] ״תפלה לדוד גו׳ עניי כי עני ואביון אני״, דאף שקרא עצמו חסיד, כמו שכתוב לאחרי זה[21] ״שמרה נפשי כי חסיד אני״ (שזהו היפך ענין העניות), מכל־מקום, קרא עצמו גם עני, מצד גודל המעלה דתפלת העני. אלא שבזה היה גם הסיוע מבחינת חסיד, ועל־דרך הידוע ש״תפלה למשה״ מסייע ל״תפלה לדוד״, כמבואר בדיבור־המתחיל תפלה למשה תר״ס[22].

ד. ויש להוסיף עוד בענין ״תפלה לעני״ - שאמיתית מעלתה היא כאשר המתפלל הוא בתכלית העניות שאין למטה מזה, שאז תפלתו היא ללא ציור כלל, אלא מצד פשיטות הנפש (כיון שאינו שייך לגילויים), שזהו מה שנאמר ״מן המיצר קראתי״, קריאה בעלמא, להיותה מתכלית המיצר כו׳, כנ״ל (במאמר[23]).

וכמו שנתבאר לעיל[23] שלכן נקרא ראש־השנה ״בכסה״[24], כדברי הגמרא[25] ״איזהו חג שהחודש מתכסה בו\ הוי אומר זה ראש־השנה״ - כי ענינו של ראש־השנה הוא הקריאה מתכלית המיצר שאין מיצר למטה ממנו. וזהו גם הענין ש״החודש מתכסה בו״, תכלית הכיסוי - שהרי יש זמנים שבהם הלבנה אינה במילואה, אלא הולכת ופוחתת, אבל עדיין יש לה איזו מציאות; מה־שאין־כן כאשר החודש מתכסה, בתכלית הכיסוי, ברגע שלפני המולד - אינה מציאות כלל, אפילו לא כפי שהיא בשעת המולד.

וזהו אמיתית ענין המיצר - נקודה בלי שום ציור כלל, כי כאשר יש איזה ענין של ציור, אין זו נקודה לאמיתתה, שהרי לגבי נקודה שלמטה ממנה יש לה שטח, אורך ורוחב, ואילו אמיתית ענין הנקודה הוא ללא ציור כלל[26], שאין למטה ממנה. וזהו גם מה ש״תרי משהו לא אמרינן״[27], כי ״משהו״ לאמיתתו היינו שלא שייך מציאות קטנה ממנו.

וכאשר הקריאה באה מתכלית המיצר שאין למטה ממנו, שזהו אמיתית הענין ד״תפלה לעני״ - אזי נעשה ״עניי במרחב י״ה״, היינו, שגם ההמשכה מלמעלה היא ממרחב הָעַצְמוּת, תכלית הפשיטות, שלא שייך שם ענין של ציור ומציאות כלל.

---

12) פ״ג (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ה ע׳ 5).
13) תהלים קב, א.
14) ד״ה תקעו דר״ה תרכ״ח פ״ט (סה״מ תרכ״ז ס״ע תלז ואילך). וראה גם ד״ה זה דר״ה תשח״י (תורת מנחם - התוועדויות חכ״א בתחלתו).
15) בתפלת ״נשמת״ דשבת ויו״ט.
16) או״ת סרצ״ז (פד, סע״ד).
17) תו״א ויצא כא, ג. וישלח כה, ד. לקו״ת ס״פ במדבר (כ, א). שלח מח, סע״ג ואילך. ובכ״מ.
18) סה״מ תרמ״ג ע׳ קלג. תרנ״ח ע׳ מו. תרס״ח ע׳ לט. תרע״ח ע׳ רפב. תר״פ ע׳ קפו. ועוד.
19) פ״א (ע׳ תכט).
20) תהלים פו, א.
21) שם, ב.
22) סה״מ תר״ס ע׳ סב.
23) פ״ז (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ה ע׳ 10 ואילך).
24) תהלים פא, ד.
25) ר״ה ח, סע״א ואילך.
26) ראה גם המשך תרס״ו ע׳ תצ.
27) ראה ט״ז יו״ד סצ״ב סקט״ז. ועוד.

* * *

ה. המשך הביאור[28] בפירוש רש״י סוף פרשת נצבים, דיבור־המתחיל ובחרת בחיים, ה״יינה של תורה״, והשייכות לראש־השנה מצד הענין ד״יבחר לנו את נחלתנו״[29] שנמשכת על־ידי העבודה ד״ובחרת בחיים״[30] - נכלל בשיחה שהוגהה על־ידי כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א, ונדפסה ב׳לקוטי שיחות׳ חלק י״ט עמוד 274 ואילך.

* * *

ו. נתבאר לעיל (במאמר[31]) שעל־ידי ״מן המיצר קראתי״, קריאה פשוטה, להיותו בתכלית המיצר, נעשה ״עננו במרחב י״ה״, שנמשך ממרחב הָעַצְמוּת. וכפי שהוא גם בענין השופר, שדוקא על־ידי־זה שצדו אחד קצר, שמורה על המיצר באופן של נקודה שלמעלה מציור, שלכן ״כל הקולות כשרים בשופר״[32], אזי צדו השני רחב, שזהו הענין ד״מתעשרת בסופה״[33] שנעשה מיד לאחרי תקיעת שופר[34].

ובודאי שכל זה נפעל כבר - כמובן מזה שמברכים על תקיעת שופר [והרי הברכה היא לא רק על מעשה המצוה, אלא גם על הרמז שבה: ״כלומר עורו ישנים משנתכם וכו׳״[35], הן ההתעוררות על־ידי השופר שנעשית למטה, והן ההתעוררות על־ידי השופר שנעשית למעלה, כמו שכתוב[36] ״עורה למה תישן הוי׳״] - כדברי רבינו הזקן בתניא[37]: ״שאנו מברכין .. ברוך אתה ה׳ .. והרי ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה, אלא אין כאן שום ספק כלל״.

ויתירה מזה - כמדובר לעיל (במאמר[31]) שבענין המיצר והמרחב שבשופר נכלל גם המיצר והמרחב ד״שופר גדול״, שהם באופן נעלה יותר כו׳.

ואף שעיקר הענין ד״שופר גדול״ יאיר לעתיד לבוא, הרי ידוע שגם בזמן הזה, ביום הכיפורים, ישנו הענין ד״שופר גדול״[38].

ולהעיר, שאף־על־פי שבראש־השנה תוקעים מאה קולות[39], וביום הכיפורים תוקעים רק תקיעה אחת[40], מכל־מקום, יש מעלה בתקיעה דיום הכיפורים לגבי התקיעות דראש־השנה, שהרי בראש־השנה שחל בשבת אין תוקעים[41], ואילו ביום הכיפורים תוקעים גם כשחל בשבת, ואפילו בזמן הזה[40].

ומצד בחינת ״שופר גדול״ שביום הכיפורים - נעשית גם יציאת העבדים לחירות[42].

ועל־פי האמור לעיל שהענין ד״מתעשרת בסופה״ הוא מיד לאחרי תקיעת שופר - הרי גם יציאת העבדים לחירות מתחילה כבר בראש־השנה, אלא ש״מראש־השנה עד יום הכיפורים לא היו עבדים נפטרין לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהן .. כיון שהגיע יום הכיפורים .. נפטרו עבדים לבתיהן״[43].

והעיקר - כאמור - שברור הדבר שענין התקיעות פעל פעולתו אצל כל בני־ישראל, ובודאי שיתן הקדוש־ברוך־הוא לכל אחד מישראל שתהיה אצלו היציאה מן המיצר אל המרחב, בכל המצטרך לו, בבני חיי ומזוני רויחי.

---

28) לשיחת ש״פ נצבים בסופה (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ד ע׳ 316 ואילך). וש״נ.

29) תהלים מז, ה.

30) כידוע שכל הענינים שלמעלה באים ע״י אתערותא דלתתא, וגם הענינים שבאים מצד אתערותא דלעילא שאין אתערותא דלתתא מגעת שם, הרי המשכתם היא ״באתר שלים״ דוקא, ולכן צריכה להיות עבודה שהיא מעין ההמשכה. ועד״ז בנוגע לענין הבחירה שמצד עצמותו ית׳ (שלכן הנה גם בדרגא ש״אח עשו ליעקב״, הנה ״ואוהב את יעקב״ (מלאכי א, ב) דוקא), שהמשכתה היא ע״י הבחירה דנש״י (שרק בהם ישנו ענין הבחירה, משא״כ במלאכים כו׳).

31) פ״ד ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ה ע׳ 6 ואילך).

32) ר״ה כז, ב.

33) שם טז, ריש ע״ב.

34) ראה תורת לוי״צ ע׳ סז. לקוטי לוי״צ אג״ק ע׳ שט. ע׳ תכא. וראה גם התוועדויות תנש״א ח״א ס״ע 64 ואילך. וש״נ.

35) רמב״ם הל׳ תשובה פ״ג ה״ד.

36) תהלים מד, כד.

37) אגה״ת פי״א.

38) ראה לקו״ת דרושי ר״ה ס, רע״ג. ובכ״מ.

39) שו״ע אדה״ז או״ח ר״ס תקצו. וש״נ.

40) שם סתרכ״ג סי״א. וש״נ.

41) שם סתקפ״ח ס״ד. וש״נ.

42) ראה לקו״ת שם, ב.

43) ר״ה ח, ב. רמב״ם הל׳ שמיטה ויובל פ״י הי״ד.

[כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן הניגון "הושיעה את עמך". אחר־כך צוה לנגן ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות (בבא הד' - פעם אחת), והניגון "ניע זשוריצי כלאָפּצי".

לאחרי ברכת המזון, תפלת ערבית והבדלה - נתן כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א בידו הקדושה לכל הנאספים מ"כוס של ברכה".

טרם צאתו אמר:]

יהי רצון שתהיה שנה שמחה, טוב תמידי ("אַ גוטער תמיד"), שנת תורה ושנת גאולה.

בס"ד. שיחת שבת פרשת וילך, שבת שובה, וא"ו תשרי, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

א. פרשת וילך היא הפרשה שקורין בתורה בהרבה שנים בשבת הראשונה שבתחילת השנה. וגם בשנים שבהם קורין פרשת וילך בשבת שלפני ראש־השנה (שאז קורין בשבת הראשונה פרשת האזינו), הרי כיון ש"מיניה מתברכין כולהו יומין"[1], נמצא, שראש־השנה והימים הראשונים של השנה קשורים עם פרשת וילך. ומזה מובן, שזהו ענין כללי בעבודת כל השנה.

והענין בזה:

"וילך" - הליכה - הוא ענין כללי שצריך להיות תמיד אצל בני־ישראל, שנקראים בשם "מהלכים", כמו שכתוב[2] "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", וכמו שכתוב[3] "ילכו מחיל אל חיל", והיינו, שעבודתו של איש ישראל צריכה להיות באופן שאינו נשאר לעמוד במדריגה אחת, אלא צריך להתעלות ממדריגה למדריגה בכל יום ובכל שעה, ועל־אחת־כמה־וכמה בהתחלת השנה (שאז קורין בתורה פרשת וילך) - שצריך להתעלות ביותר ממדריגתו בשנה שעברה, דכיון ש"בכל שנה ושנה יורד ומאיר .. אור חדש ומחודש .. עליון יותר שלא היה מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה" (כמבואר ב'אגרת הקודש'[4]), הרי מובן שאז צריך להיות ענין ההליכה בהדגשה יתירה.

וענין ההליכה אצל בני־ישראל נעשה על־ידי משה רבינו - "וילך משה":

ידוע[5] שכל עניני בני־ישראל נמשכים על־ידי שבעת הרועים, החל ממשה רבינו, "רעיא מהימנא", וכמו שכתוב[6] "ומשה היה רועה", שמתחילת לידתו היה מתוקן לכך[7], והיינו, שענינו של משה רבינו היה להמשיך ולהשפיע לבני־ישראל - על־ידי התורה שניתנה על ידו ונקראת על שמו, כמו שכתוב[8] "זכרו תורת משה עבדי" - את כל עניניהם, עד יומו האחרון (על־דרך פירוש רש"י על הפסוק[9] "עד הים האחרון" - "עד היום האחרון").

ומזה מובן, שגם הנתינת־כח לבני־ישראל שיוכל להיות אצלם ענין ההליכה מדרגא לדרגא נמשך על־ידי משה, והיינו, שהענין ד"וילך משה" פועל אצל כל בני־ישראל שגם אצלם יהיה ענין ההליכה. ועל־דרך מאמר רז"ל[10] "בתר רישא גופא אזיל".

וממשיך בכתוב: "וילך משה וידבר וגו' ויאמר וגו"[11] - שמשה רבינו פועל ענין ההליכה לא רק אצל אלו מבני־ישראל שעבורם מספיקה אמירה ("ויאמר") בלשון רכה, אלא גם אצל אלו מבני־ישראל

---

1) זח"ב סג, ב. פח, א.
2) זכרי' ג, ז.
3) תהלים פד, ח.
4) סי"ד.
5) ראה תניא רפמ"ב, וב"מ"מ, הגהות והערות קצרות" לשם (ע' רעח). וש"נ.
6) שמות ג, א.
7) שמו"ר פ"ב, ד.
8) מלאכי ג, כב. וראה שבת פט, א. מכילתא בשלח טו, א. שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.
9) ברכה לד, ב.
10) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.
11) ראה גם שיחת ש"פ וילך, שבת שובה, ו' תשרי דאשתקד בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 31 ואילך).

שזקוקים לדיבור ("וידבר") בלשון קשה (כמו "דיבר האיש גו' אתנו קשות"[12]), והיינו, שהענין ד"בתר רישא גופא אזיל" הוא לא רק בנוגע לכללות בני־ישראל, אלא אצל בני־ישראל גופא הרי זה אצל כל אחד מישראל.

ב. תיבות אלו - "וילך משה" - מעתיק רש"י ב'דיבור המתחיל', ולפי כמה דפוסים וכתבי־יד - מוסיף גם תיבת "וגו'".

אחר־כך מעתיק רש"י מפסוק ב', "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", ומפרש: "יכול שתשש כחו, תלמוד לומר לא כהתה עינו ולא נס ליחו[13], אלא מהו לא אוכל, איני רשאי, שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע".

אחר־כך מעתיק התיבות "וה' אמר אלי", ומפרש: "זהו פירוש לא אוכל עוד לצאת ולבוא, לפי שה' אמר אלי".

ואחר־כך מעתיק התיבות "אנכי היום", ומפרש: "היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי ביום זה אמות".

ואחר־כך מביא פירוש נוסף במה שכתוב "לא אוכל עוד לצאת ולבוא": "דבר אחר: לצאת ולבוא בדברי תורה, מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעינות החכמה".

[כלומר: כיון שפעולת 'רועה ישראל' בהשפעה לבני־ישראל היא על־ידי התורה, הנה כאשר "נסתמו ממנו מסורות ומעינות החכמה", אזי אינו יכול להמשיך להנהיג את בני־ישראל, ובהכרח שמכאן ולהבא יהיה יהושע מנהיג ישראל].

ג. וצריך להבין:

א) מדוע מעתיק רש"י את התיבות "וילך משה" (ולפי כמה דפוסים וכת"י - גם תיבת "וגו'", שבה מרמז את התיבות שלאחרי זה), שלכאורה אינן שייכות לפירושו בתיבות "לא אוכל עוד לצאת ולבוא"?

ב) קושיית המפרשים[14] - שרש"י משנה סדר הכתוב ומפרש תחילה מה שכתוב "לא אוכל עוד לצאת ולבוא וה' אמר אלי", ואחר־כך מפרש מה שכתוב לפני זה "אנכי היום"?!

ג) מהו הטעם שרש"י לא מסתפק בפירוש הראשון, ומוסיף "דבר אחר כו'"; וכן לאידך, שגם הפירוש השני אינו מספיק, ולכן יש צורך בפירוש הראשון, ואדרבה, הפירוש העיקרי הוא הפירוש הראשון, ורק בגלל שיש בו קושי, יש צורך גם בפירוש השני.

וכמדובר כמה פעמים שכל פרטי הענינים בפירוש רש"י צריכים להיות מובנים בפשוטו של מקרא דוקא.

ד. ויש לומר הביאור בזה:

בהתחלת הפרשה נאמר "וילך משה", ומיד לאחרי־זה אומר משה רבינו "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" - שזוהי סתירה מיניה וביה, שהרי אם לא היה יכול לצאת ולבוא, איך הלך?!

והגע עצמך: משה רבינו הולך ומדבר לכל בני־ישראל (כמו שכתוב לאחרי־זה "וידבר גו' אל כל ישראל"), ועושה זאת בזריזות נפלאה, כדי להספיק את כל הענינים שהוצרך לעשות בו ביום: הדיבור לבני־ישראל שבהמשך הפרשה; כתיבת התורה ונתינתה לי"ב השבטים; פרשת האזינו; "וזאת הברכה אשר ברך משה גו'" את כל י"ב השבטים [ומה גם שמסתבר לומר שכל עניניו של משה רבינו - ובפרט דברי תורה - היו נעשים ביום דוקא]. וביחד עם זה אומר משה רבינו "לא אוכל עוד לצאת ולבוא"?!

וזהו שרש"י מעתיק את התיבות "וילך משה", "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" - שזהו הקושי בפשוטו של מקרא שבא רש"י לתרץ בפירושו.

ה. ובזה גופא יש שינויי גירסאות בדפוסים וכתבי־יד בנוגע להוספת תיבת "וגו'"[15]:

ובהקדמה - שיש כאלה שאינם שמים לב לדיוק קטן כזה; למאי נפקא־מינה אם כתוב "וגו'", אם

12) מקץ מב, ל.
13) ברכה לד, ז.
14) ראה רא"ם. ועוד.
15) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ד ע' 166.

לאו. אבל האמת היא, שכיון שפירוש רש"י הוא בתכלית הדיוק, וכידוע[16] מה שנעתק בספר צרור המור[17] (ונתבאר על־ידי הרב הצדיק ר' ישראל מקאָזניץ[18]) בנוגע לגודל מעלת פירוש רש"י, וכדברי רש"י שהתענה תרי"ג תעניות על פירושו כו', הרי מובן, שגם הוספת תיבת "וגו'" היא בדיוק.

ובנדון דידן, החילוק אם מעתיקים רק את התיבות "וילך משה" או שמוסיפים תיבת "וגו'" הוא - אם התיבות "וילך משה" כשלעצמם הם בסתירה למה שכתוב "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", או שהסתירה היא דוקא מצד המשך הפסוק המרומז בתיבת "וגו'":

ובהקדים מה שנתבאר[19] בפירוש הכתוב[20] "כי תצא למלחמה", שיש לפרש ב' פירושים בתיבת "תצא": (א) יציאה ביחס למקום (כפירוש הפשוט), (ב) יציאה ביחס למצב הרוח. וכמו כן יש לפרש ב' פירושים אלו בתיבת "וילך": (א) למקום אחר, (ב) למצב רוח אחר.

ולדוגמא: בפסוק "לכו ונמכרנו לישמעאלים"[21] - אי אפשר לפרש שהכוונה היא להליכה כפשוטה, למקום אחר, דכיון ש"וישאו עיניהם ויראו והנה אורחת ישמעאלים באה גו'"[22], הרי לא הוצרכו לילך למקום אחר; ובהכרח לפרש תיבת "לכו" ביחס למצב הרוח, היינו, שכיון שעד עתה חשבו להתנהג עם יוסף באופן אחר, לכן אמר להם יהודה "לכו ונמכרנו גו'": הבה נשנה את יחס ההנהגה כו'.

ועל־דרך־זה יש לפרש בפסוק "וילך איש מבית לוי"[23] - שאין הכוונה להליכה כפשוטה, אלא להליכה במצב הרוח כו'.

ובנוגע לפסוק "וילך משה" - אם נפרש שהליכה זו היא (לא ביחס למקום, אלא) ביחס למצב הרוח, הרי מעיקרא ליתא קושיא ממה שכתוב "לא אוכל עוד לצאת ולבוא".

אבל, כיון שבדרך כלל פירוש "וילך" בפשוטו של מקרא הוא ביחס למקום (ורק כאשר אין אפשרות לפרש שהכוונה להליכה במקום, הנה בלית־ברירה מוכרחים לפרש שהכוונה להליכה ביחס למצב הרוח), הרי התיבות "וילך משה" (לפי הפירוש הרגיל בתיבת "וילך", ביחס למקום) כשלעצמם (ללא הוספת תיבת "וגו'") הם בסתירה למה שכתוב לאחרי־זה "לא אוכל עוד לצאת ולבוא". ולכן, יש גירסאות שרש"י מעתיק רק את התיבות "וילך משה".

אבל יש גירסאות שמוסיפים גם תיבת "וגו'", כי לדעתם, התיבות "וילך משה" כשלעצמן אינן בסתירה למה שכתוב לאחרי־זה "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", שהרי יכולים לדחוק ולפרש שהכוונה היא להליכה ביחס למצב הרוח; אלא הסתירה היא מהמשך הכתוב - "וגו'" - "וידבר גו' אל כל ישראל", שמזה מוכח שלא היה שינוי ביחס למצב הרוח, שהרי גם בפרשת נצבים דיבר משה רבינו אל כל ישראל, כך, שאין כאן שינוי של מצב הרוח בין דיבור ליחיד לדיבור לרבים, שדורש הכנה אחרת וכיוצא בזה, ובהכרח לפרש "וילך משה" (כמו בדרך כלל) ביחס למקום, שהלך אל כל ישראל, ואם כן, הרי זה בסתירה למה שכתוב לאחרי־זה "לא אוכל עוד לצאת ולבוא".

ו. ועל זה מפרש רש"י:

"יכול שתשש כחו", כלומר, שכוונת משה באמרו "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" - אף ש"וילך משה גו' וידבר אל כל ישראל גו'", ובזריזות כו', כנ"ל - היא, שאכן הוא הולך ומדבר וכו', אבל אינו יכול לעשות זאת כמקודם ("לא אוכל עוד לצאת ולבוא" לפי ערך המעמד ומצב שהיה מקודם לכן), כיון שתשש כחו,

"תלמוד לומר לא כהתה עינו ולא נס ליחו", והיינו, שלא היה אצלו שום שינוי וחלישות כלל. ועל־דרך מה שכתוב בנגעים "כהה הנגע"[24], "הוכהה ממראיתו"[25], שאז הרי הוא טהור. ומזה מובן ש"לא

16) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 327. וש"נ.
17) בתחלתו.
18) בס' עבודת ישראל (פ' וישב עה"פ לז, יח) - נעתק בס' צרור המור שם.
19) שיחת ש"פ תצא דאשתקד בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ד ע' 284). וש"נ.
20) ר"פ תצא.
21) וישב לז, כז.
22) שם, כה.
23) שמות ב, א.
24) תזריע יג, ו.
25) פרש"י עה"פ.

כהתה עינו" היינו שלא נשתנה כלל, ומזה מובן גם בנוגע ל"לא נס ליחו". ובמילא אי אפשר לומר שכוונתו באמרו "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" היא "שתשש כחו".

"אלא מהו לא אוכל" - לא בגשמיות, שהרי היה במלוא כחו לילך ולדבר וכו', אלא - "איני רשאי, שניטלה ממני הרשות [על־ידי הקדוש־ברוך־הוא, דאף שמשה היה מלך, כמו שכתוב[26] "ויהי בישורון מלך", הרי "אין על גביו אלא ה' אלקיו"[27], ולכן אינו רשאי, כיון שהקדוש־ברוך־הוא נטל ממנו הרשות להנהיג את בני־ישראל] וניתנה ליהושע". ועל־פי־זה אתי שפיר שאין סתירה כלל בין "וילך משה" להמשך הכתוב "לא אוכל עוד לצאת ולבוא".

וממשיך רש"י לפרש המשך הכתוב: "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה" - דלכאורה, גם לולי הציווי "לא תעבור את הירדן הזה", לא היה יכול עוד לצאת ולבוא, כיון שניטלה ממנו הרשות להנהיג את ישראל? - "זהו פירוש לא אוכל עוד לצאת ולבוא, לפי שה' אמר אלי":

אף שאין זה סגנון הכתובים על דרך הרגיל, מוכרחני לפרש - אומר רש"י - ש"וה' אמר גו'" הוא פירוש למה שכתוב "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" (לתרץ הסתירה למה שכתוב "וילך משה"), שטעם וסיבת הדבר הוא "לפי שה' אמר אלי" - "לא תעבור את הירדן הזה גו' יהושע הוא עובר לפניך", והיינו, שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע.

ז. ועל־פי־זה צריך רש"י לפרש גם תיבת "היום":

ובהקדמה - שמצינו כמה פעמים בכתוב תיבת היום, כמו "היום הזה אחל תת פחדך ויראתך גו'"[28], "ראה נתתי לפניך היום"[29], וכיוצא בזה, ורש"י אינו צריך לפרש מאומה. וגם כאן לא היה צורך בפירוש. אבל לאחרי שרש"י מפרש ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא" פירושו (לא "שתשש כחו", אלא) "איני רשאי, שניטלה ממני הרשות כו'", לפי שה' אמר אלי כו' - נשאלת השאלה: כיון שהטעם הוא מצד נטילת הרשות על־ידי הקדוש־ברוך־הוא, מה נוגע כאן ענין הזמן, "היום"?

ואין לומר שהסיבה לכך שניטלה ממנו הרשות היא לפי שהגיע זמנו למות, כי אם כל הסיבה אינה אלא לפי שהגיע זמנו למות, הרי ביכלתו של הקדוש־ברוך־הוא להוסיף לו ימים ושנים כדי שיוכל להמשיך לצאת ולבוא, וכפי שמצינו בחזקיהו שהוסיפו לו חמש עשרה שנה[30].

ולכן מפרש רש"י תיבת "היום", "היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי ביום זה אמות", לאחרי שמפרש התיבות "לא אוכל עוד לצאת ולבוא וה' אמר אלי גו'", היפך סדר הכתוב - להורות שפירוש הדברים הוא ש"היום מלאו ימי ושנותי" הוא פועל יוצא, ולא סיבה, והרי זה כאילו נאמר בסדר הפוך: "לא אוכל עוד לצאת ולבוא לפי שה' אמר אלי כו'", ולכן "היום מלאו ימי ושנותי".

ועל־פי־זה מובן מה שהוצרך משה לומר "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה" - דלכאורה, לפי הפירוש הפשוט ש"היום מלאו ימי ושנותי" הוא סיבה (ולא פועל יוצא), הרי מובן מאליו שלא יוכל לעבור את הירדן (בהיותו במעמד ומצב של נשמה ללא גוף), ולשם מה הוצרך משה להוסיף "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה"? - אלא הביאור הוא על־פי האמור, ש"וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה .. יהושע הוא עובר לפניך גו'" היא הסיבה ("לפי שה' אמר אלי") לכך ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא", "שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע", והפועל יוצא מזה - ש"היום מלאו ימי ושנותי" (מה־שאין־כן לולי סיבה הנ"ל, היה הקדוש־ברוך־הוא יכול להוסיף לו ימים ושנים, כמו לחזקיהו, כנ"ל).

ח. אמנם, הקושי בפירוש זה הוא - שאינו מתאים לסדר הכתוב: "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא וה' אמר אלי גו'", היינו, ש"היום", שזהו ה'פועל יוצא', נאמר לפני "וה' אמר אלי", שזוהי הסיבה.

ולכן מוסיף רש"י: "ד"א לצאת ולבוא בדברי תורה, מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעינות החכמה".

---

26) ברכה לג, ה וברמב"ן עה"פ.
27) הוריות יו"ד, א (במשנה). וש"נ.
28) דברים ב, כה.
29) נצבים ל, טו.
30) מלכים־ב כ, ו. ישעי' לח, ה.

ומובן, שלפי הפירוש ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא" קאי (לא בענין הנהגת בני־ישראל, אלא) בדברי תורה - משתנה הפירוש בכללות הפסוק:

א) "וה' אמר אלי גו'" הוא (לא "פירוש לא אוכל עוד לצאת ולבוא לפי שה' אמר אלי", כבפירוש הא', אלא) ענין בפני עצמו, והיינו, שמשה רבינו מדבר לבני־ישראל בנוגע לשני הענינים של 'רועה ישראל', שמכאן ולהבא לא יוכל לעשותם: (א) ללמד תורה לבני־ישראל - "לא אוכל עוד לצאת ולבוא, בדברי תורה", (ב) להביא את בני־ישראל לארץ ישראל - "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה", ולכן "יהושע הוא עובר לפניך גו'", והוא ינהל את המלחמה עם ל"א המלכים כו'.

ב) פירוש תיבת "היום" הוא בפשטות, כמו בפסוק "היום הזה אחל תת פחדך ויראתך גו'" וכיוצא בזה (ואין צורך לדייק "היום מלאו ימי ושנותי כו'", כבפירוש הא') - שמכאן ולהבא יתחיל סדר ההנהגה על־ידי יהושע כו'.

ועל־פי־זה אתי שפיר סדר הכתוב: "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום", ומכאן ולהבא ישתנה סדר ההנהגה הן בנוגע ללימוד התורה - "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", "בדברי תורה", והן בנוגע לכניסה לארץ ישראל - "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה".

ט. ואף־על־פי־כן, הפירוש "לא אוכל עוד לצאת ולבוא בדברי תורה", הוא רחוק יותר מפשוטו של מקרא (ולכן הובא רק כפירוש שני), כי:

הפירוש הפשוט ב"לצאת ולבוא" הוא בנוגע למלחמה, כפי שפירש רש"י בנוגע לבקשת משה "יפקוד ה' גו' איש על העדה אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם"[31], "לא כדרך מלכי האומות .. שהיו יושבים בבתיהם ומשלחין את חיילותיהם למלחמה, אלא כדרך שעשיתי אני שנלחמתי בסיחון ועוג .. וכן בדוד הוא אומר[32] כי הוא יוצא ובא לפניהם, יוצא בראש ונכנס בראש"; ואילו בנוגע לדברי תורה, הרי הלשון הרגיל הוא לימוד או שינון וכיוצא בזה, ולא "לצאת ולבוא".

ולכן הפירוש הראשון והעיקרי הוא ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא" קאי על הנהגת בני־ישראל להכניסם לארץ ולנהל את המלחמה עם ל"א המלכים כו'; ורק בגלל הקושי שבפירוש הראשון בנוגע לסדר הכתובים, יש צורך גם בפירוש השני, כנ"ל.

י. המשך הביאור בפירוש רש"י "מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעינות החכמה" - הדיוק "שנסתמו ממנו", ולא שנטלו ממנו מה שנתנו לו כבר; ורק "מסורות", ענינים שנמסרו למשה בעל־פה (נוסף על הענינים שלמדים מהמדות שהתורה נדרשת בהם, שהם בכלל "רובה בכתב", "שכתובה לידרש"[33], וניתנו ביחד עם תורה שבכתב), ו"מעינות החכמה"[34], פלפולא דאורייתא שאין לו גבול[35], שהם ענינים שאינם קשורים עם פרשיות התורה עצמן, שלכן אין זה בסתירה לכך שגם אחר־כך אמר משה לבני־ישראל ריבוי עניני תורה - עוד ג' פרשיות. ומכל־מקום, כיון שנסתם חלק מתורתו, היה זה סימן ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא בדברי תורה". ובפרט ש"פני משה כחמה"[36], שענינה שאין בה שינוי, הרי עצם השינוי באורו של משה מורה שנפגע עצם ענין אורו, וזהו הסימן שהגיע הזמן ד"פני[36] יהושע כלבנה"[37].

31) פינחס כז, טז־יז.

32) שמואל־ב יח, טז.

33) גיטין ס, ריש ע"ב ובפרש"י.

34) וגם כאן רואים שיש ענינים מופלאים בפירוש רש"י - הדיוק ד"מעינות החכמה" (ולא בינה או דעת), כמבואר בדרושי חסידות שראשית התגלות המעיין הוא בכח החכמה דוקא (ראה לקו"ת שה"ש לט, א ואילך. ובכ"מ).

35) שזהו החילוק בין נהר למעיין, שנהר יש לו קצבה, ויש גם נהרות המכזבין כו', משא"כ מעיין נובע תמיד, וככל שישאבו ממנו ה"ה ממשיך לנבוע ומתמלא מחדש כו'. וכידוע הפתגם שהיו אומרים בנוגע להיחס כלפי משפיע: שאבו ("שעפט") ממנו יותר, ואז ישפיע יותר (ואדרבה: אם לא ישפיע, יתעלם כחו כו').

36) פרש"י פינחס כז, כ.

37) ולהעיר, שגם לאחרי שניטלה הרשות ממשה וניתנה ליהושע, הנה עדיין יהושע הוא התלמיד ומשה הוא הרב, כך, שכל עניניו מקבל יהושע ממשה דוקא, ועד שכל מציאותו של יהושע (התלמיד) היא מציאותו של משה (הרב), ובלשון רש"י בסיום פרשתנו: "כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי" (כדלקמן סט"ז ואילך בארוכה). וכמו בחמה ולבנה, שגם לאחרי שקיעת החמה מקבלת הלבנה אור מהחמה, וכמבואר באגה"ק (סוסכ"ז) המשל מ"שמש המאיר לכוכבים מתחת לארץ, כדאיתא בתיקונים (ראה הנסמן בהערות ותיקונים לתניא שם) על משה רבינו ע"ה שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים ריבוא נשמות, כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים רבוא כוכבים". ולכן, הנה גם מסירת הנהגת בנ"י ליהושע הוצרכה להיות ע"י משה רבינו דוקא (ולא ע"י הקב"ה בעצמו).

וההוראה לכל אחד מישראל, עד כמה צריך ליזהר שלא לשכוח אפילו דבר אחד, או לבטל רגע אחד מדברי תורה, כיון שאפילו פרט אחד הוא ענין שנוגע בעצם מהותו[38] - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק כ"ט עמוד 189 ואילך.

* * *

יא. מאמר דיבור־המתחיל שובה ישראל.

* * *

יב. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר[39]) בענין מעלת תפלת העני, ישנו גם הסיפור שסיפר כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[40] אודות אמירת המאמר דיבור־המתחיל תפלה לעני כי יעטוף גו' על־ידי אדמו"ר מהר"ש[41], ביום ו' תשרי תרכ"ט (שהיה אז ביום חול - עד כמה שאפשר לומר "יום חול" על עשרת ימי תשובה), בקישינוב.

תוכן המאמר היה בביאור ענין משפיע ומקבל בכל הפרצופים הספירות והבחינות, וה'בכן' הוא שמשום זה צריך להיות גם בציור אדם - עני ועשיר, להיותו ענין משפיע ומקבל, העני הוא המקבל, והעשיר הוא המשפיע.

אבל - הרים כ"ק אדמו"ר מהר"ש את הדרת קדושת קולו - ואמר (באידיש) - כמדבר בקול טענה - אמת הדבר שכיון שבכללות העולמות צריך להיות הענין דמשפיע ומקבל, לכן הנה גם למטה, בציור קומה של נשמות ישראל, צריך להיות הענין דמשפיע ומקבל, אבל העני טוען: מדוע צריך הוא להיות המקבל. וטענת העני היא טענה צודקת.

וממשיך לספר: בהשמע דברי קודש הללו יוצאים מפי הוד כבוד־קדושת אדמו"ר - געה העם בבכיה.

ואמר אחד החסידים: הלואי הייתי זוכה לבכות בתמימות כזו ביומי האחרון.

ומוסיף כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר לספר מה שאמר לו אביו (כבוד־קדושת אדמו"ר מהורש"ב נשמתו־עדן): "דעם[42] טאַטענס זשאַרגאָן ווערטער בעת זאָגען חסידות דאַרפן ווערן חקוק לעד".

ומסיים כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר: פתגמו של אדמו"ר מהר"ש, שהעני טוען מדוע צריך הוא להיות העני, והאישור שלו, שטענת העני היא אכן טענה צודקת - צריך לעמוד תמיד נגד העינים, וענין זה נותן כח ועוז לעשות ולחזור ולעשות אך טוב לכל מי שאפשר בכלל, ולבני תורה ושומרי מצוה בפרט.

---

38) ויש להוסיף בזה - ע"פ משנת"ל (שיחת יום ב' דר"ה תשכ"ו ס"ג (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ע' 15)) מדברי אדמו"ר מהר"ש (ד"ה תקעו תרכ"ח פ"ט - סה"מ תרכ"ז ס"ע תלז ואילך) בענין מעלת תפלת העני ("תפלה לעני כי יעטוף" (תהלים קב, א)), וז"ל:

"דהנה אנו אומרים ועינינו מאירות כשמש וכירח, והקשה הרב המגיד ז"ל, שאם אנו אומרים כשמש, וא"כ מה שייך לומר עוד וכירח, שהרי אין ערוך השמש לירח כלל, ואור הירח הוא טפל ובטל לגמרי לגבי אור השמש. ותירץ הרב המגיד ז"ל, שיש מעלה בירח מה שאין בשמש, והיינו לפי שהירח מקבל אור חדש מה שלא הי' לה מקודם, ע"כ מלובש בזה תענוג יותר, משא"כ באור השמש שאין בה שינויים כלל אלא כו' אין מאיר בה התענוג כ"כ, לפי שתענוג תמידי אינו תענוג. ואמר משל על זה מעני ועשיר, שאנו רואים שכשעני משתכר מאה זהובים, מתענג מזה יותר ממלך שיש לו סגולת מלכים, והיינו לפי שהוא אצלו דבר חדש שלא הי' לו מקודם, שהי' עני בתכלית העניות, ואח"כ כשיוצא מהעוני, הוא מתענג מאד בזה כו' יותר מהעשיר, שאף שלעשיר יש הרבה יותר מזה, אעפ"כ אינו מתענג מזה כלל, לפי שתענוג תמידי אינו תענוג. וזהו שאנו מבקשים ועינינו מאירות כשמש וכירח, והיינו לפי שירח שלית לה מגרמה כלום, ואח"כ כשמקבלת אור השמש, מלובש בזה תענוג גדול .. ע"כ אנו מבקשים שיהי' כו' ב' המעלות, כשמש שיש בה אור רב בעצם ואין בה שינויים כלל, וכירח שמקבלת אור חדש שמלובש בזה תענוג עליון כו'".

ומזה מובן גם לאידך גיסא, בנוגע לצער מחסרון ואבידת איזה דבר, שהעני, כיון שרגיל בצער, הנה הצער שלו אינו גדול כ"כ כמו צערו של העשיר כו'.

ואעפ"כ, הנה לא רק אצל משה רבינו (שמש, עשיר), אלא גם אצל כל אחד מישראל (גם מי שהוא בבחי' ירח, עני), צריך להיות נוגע בעצם מהותו גם חסרון של דבר אחד מדברי תורה.

39) פ"ג ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ע' 21 ואילך).

40) אג"ק שלו ח"ד ע' מד ואילך. נעתק בספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 16 ואילך.

41) ולהעיר גם מהדרוש של הצ"צ עה"פ תפלה לעני, שבו מקשר ענין זה עם כמה ענינים נוספים (ראה אוה"ת דרושי ר"ה ע' א'שצא ואילך).

42) = המילים באידיש של אאמו"ר באמצע אמירת החסידות, צריכים להיות חקוקים לעד.

יג. ויש להוסיף ולבאר הדיוק "לעשות אך טוב . . לבני תורה ושומרי מצוה בפרט" - דלכאורה, איפכא מסתברא, שהרי מי שעדיין אינו שומר תורה ומצוות הוא בבחינת עני, "אין עני אלא בדעה"[43], והרחמנות עליו גדולה יותר?!

ויובן על־פי מה שנתבאר לעיל (במאמר[44]) בענין "מי א־ל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו"[45], "למי שמשים עצמו כשיריים"[46], שהמשכת י"ג מדות הרחמים צריכה להיות באופן שיומשכו למקום הראוי דוקא.

ועל־דרך־זה בנדון־דידן: עשיית הטוב צריכה להיות לכל מי שאפשר, כי "צדיקים ("עמך כולם צדיקים"[47]) דומין לבוראן"[48], והרי הקדוש־ברוך־הוא משפיע לכל, ללא תנאי כו' (וכמו שנתבאר לעיל[49] בענין "הנחת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך"[50], שעוד לפני עבודתם של ישראל משפיע הקדוש־ברוך־הוא ונותן הכל מן המוכן כו'); אלא כדי שעשיית הטוב תהיה באופן של השפעה למקום הראוי, הנה בד בבד עם ההשפעה, צריך להשתדל לפעול עליו שיהיה שומר תורה ומצוות.

יד. ובענין זה צריכה להיות החלטה טובה שתבוא במעשה בפועל כדי להמשיך על כל השנה כולה את כל הענינים שנמשכו בראש־השנה,

- וכמו שנתבאר לעיל[51] שהענין ד"עניני במרחב" שנעשה על־ידי הקריאה "מן המיצר"[52], וכמאמר רז"ל[53] "כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה", הרי זה נעשה מיד לאחרי תקיעת שופר[54] -

על־פי המבואר בדרשות הר"ן[55] בנוגע לנביאים, שהוצרכו לעשות איזו פעולה בגשמיות כדי להבטיח שדברי הנבואה יומשכו בפועל ממש במציאות העולם. ועל־דרך־זה גם בנוגע לכל בני־ישראל, אשר "אם אין נביאים הן, בני נביאים הן"[56], והרי "האב זוכה לבן וכו'"[57].

טו. (כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א אמר:)

כמו בכל שבוע, הנה כל אלו שסיימו (או שבדעתם לסיים קודם הבדלה) את לימוד הפרשה ב'לקוטי תורה' - יאמרו עתה "לחיים"[58].

ויהי־רצון שעל־ידי־זה יתוסף אצלם בכל פרד"ס התורה כו', ועד לקיום היעוד[59] "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך".

* * *

טז. בסיום פרשתנו[60], בנוגע לדברי משה רבינו "כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון" - שואל רש"י: "והרי כל ימות יהושע לא השחיתו, שנאמר[61] ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע", ומתרץ, "מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו, כל זמן שיהושע חי היה נראה למשה כאילו הוא חי". ואם־כן, מה שכתוב "אחרי מותי כי השחת תשחיתון", הנה הכוונה בזה היא (לא למיתת משה, אלא) למיתת יהושע.

וצריך להבין:

א) ההנהגה הבלתי־רצויה אחרי מיתת משה - נזכרה כבר בפסוק שלפני־זה[62]: "הן בעודני חי עמכם

43) נדרים מא, רע"א. וראה כתובות סח, סע"א.
44) פ"ב (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ס"ע 19 ואילך).
45) מיכה ז, יח.
46) ר"ה יז, ריש ע"ב.
47) ישעי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.
48) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.
49) שיחת יום ב' דר"ה תשכ"ו ס"ה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ע' 16). וש"נ.
50) פרש"י ס"פ נצבים.
51) סד"ה מן המיצר דיום ב' דראש השנה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ע' 12).
52) תהלים קיח, ה.
53) ר"ה טז, ריש ע"ב.
54) ראה תורת לוי"צ ע' סז. לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שט. ע' תכא. וראה גם התוועדויות תנש"א ח"א ס"ע 64 ואילך. וש"נ.
55) דרוש ב'. וראה רמב"ן לך לך יב, ו. לבוש על הרקאנטי לך לך שם.
56) לשון חז"ל - פסחים סו, א.
57) עדיות פ"ב מ"ט.
58) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ד ריש ע' 265. וש"נ.
59) תהלים קיט, יח.
60) לא, כט.
61) יהושע כד, לא.
62) פרשתנו שם, כז.

היום ממרים הייתם עם ה' ואף כי אחרי מותי", כך שבפסוק זה מתעוררת כבר השאלה ממה שכתוב "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע", ואף־על־פי־כן, לא פירש רש"י מאומה, עד לפסוק "אחרי מותי" שבסיום פרשתנו?

ב) יתירה מזה: תוכן הענין נזכר עוד לפני־זה - "הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ גו'"[63] [ומזה מובן שאין לתרץ שבפסוק שבסיום פרשתנו ישנו חומר מיוחד שבו מדובר אודות עבודה־זרה, שהרי גם בפסוק שלפני־זה נאמר "וזנה אחרי אלהי נכר הארץ", שזהו ענין דעבודה־זרה], ובפסוק זה לא יועיל תירוצו של רש"י שבפסוק "אחרי מותי", כי:

בשלמא בנוגע לענין המיתה, אפשר לתרץ ש"כל זמן שיהושע חי היה נראה למשה כאילו הוא חי" (ועל־דרך מאמר רז"ל[64] "יעקב אבינו לא מת[65] .. מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", ולהעיר גם ממאמר רז"ל[66] "כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר", שלכן "אמר דוד לפני הקדוש־ברוך־הוא ריבונו־של־עולם, יהי־רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה", "שיהיו שפתי נעות בקבר כאילו אני חי"[67]), ולכן אפשר לומר שמה שכתוב "אחרי מותי" קאי על מיתת יהושע;

אבל בנוגע ל"שוכב עם אבותיך" - הרי זה דבר שבמציאות, ובלשון הגמרא[64]: "וכי בכדי .. חנטו חנטייא וקברו קברייא", כך, שאי־אפשר לומר שעד מיתת יהושע לא שכב משה עם אבותיו, ואם כן, השאלה ממה שכתוב "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע", בתקפה.

ג) איך יתכן שהתורה שהיא תורת אמת כותבת אודות המעמד ומצב ד"השחת תשחיתון" - שהיה בפועל לאחרי מות יהושע - "אחרי מותי" (של משה), רק בגלל ש"כל זמן שיהושע חי היה נראה למשה כאילו הוא חי"; כיון שבפועל ממש לא חטאו בני־ישראל אחרי מות משה, "כל ימי יהושע", איך יתכן ש"תורת אמת" כותבת "אחרי מותי .. השחת תשחיתון" רק בגלל הדמיון של משה רבינו?

יז. ויש לומר הביאור בזה:

הטעם ששאלת רש"י ממ"ש "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע" היא רק בסיום פרשתנו הוא - בגלל דיוק הלשון "השחת תשחיתון":

משמעות לשון השחתה הוא כמו "לא תשחית את עצה גו'"[68], דהיינו, שאסור לעקור את העץ משרשו ומקורו, באופן שתאבד מציאותו ולא תהי' ממנו תועלת כלל (שהרי כאשר משתמשים בו לתועלת אחרת, אין זה נקרא השחתה[69]).

ומזה מובן, שהענין ד"השחת תשחיתון" הוא באופן של עקירה לגמרי ח"ו ממקורו ושרשו, באופן שאין אפשרות להחזיר את המצב לקדמותו - שענין זה שייך בעבודה־זרה דוקא.

ולכן, בפסוק זה נשאלת השאלה: איך אפשר לומר שלאחרי מות משה יהי' מעמד ומצב ד"השחת תשחיתון", "והרי כל ימות יהושע לא השחיתו, שנאמר ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע"?!

משא"כ בפסוק "ממרים הייתם עם ה'" - כיון שלא קאי בעבודה־זרה, הרי למרות שחטאו, יכולים לשוב בתשובה, כך, שעדיין אפשר לומר "ויעבוד ישראל את ה'".

ומ"ש "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ" (שזהוא ענין של עבודה־זרה, כנ"ל) - הרי כאן נאמר רק "וזנה", שאין זה ענין של מעשה בפועל, אלא רק על־דרך מה שכתוב[70] "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם", כפירוש רש"י: "העין רואה והלב חומד", והיינו, שיש רק תאוה בלבו, ועל זה ניתנה מצות ציצית, שעל־ידי־זה ש"ראיתם אותו וזכרתם גו'" אזי "לא תתורו גו'", ובמילא לא יבוא לידי חטא בפועל ממש.

---

63) שם, טז.
64) תענית ה, ב.
65) הובא בפרש"י ויחי מט, לג.
66) יבמות צז, רע"א. וש"נ.
67) פרש"י שם.
68) פ' שופטים כ, יט.
69) ראה אנציק' תלמודית ערך בל תשחית (כרך ג ע' שלו). וש"נ.
70) שלח טו, לט.

ולכן, רק בפסוק "כי השחת תשחיתון" שבסיום פרשתנו, שבו מדובר (א) אודות ענין של מעשה בפועל (לא רק תאוות הלב, "וזנה גו'"), (ב) ובאופן של השחתה, שנעקר לגמרי משרשו ומקורו (לא רק "ממרים גו'") - מתעוררת השאלה: "והרי כל ימות יהושע לא השחיתו, שנאמר ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע".

יח. ומתרץ רש"י, "מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו, כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי", ולכן יכול משה רבינו לומר "אחרי מותי (דמשה) .. השחת תשחיתון" על הזמן שלאחרי מיתת יהושע:

כיון ש"תלמידו של אדם חביב עליו כגופו", הרי האמת היא - על־פי "תורת אמת" - שכל זמן שהתלמיד חי, חי גם הרב; והחידוש הוא שאכן "הי' נראה למשה כאילו הוא חי", היינו, שאצל משה הי' נראה ונרגש האמת (ולא להיפך ח"ו, שהי' נדמה לו דבר שאינו אמיתי) "כאילו הוא חי".

וזהו חידוש גם בנוגע ליעקב - שאודותיו אומרים חז"ל ש"יעקב אבינו לא מת, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", אבל לא מצינו שיעקב בעצמו יאמר זאת; ואילו בנוגע למשה - הנה משה בעצמו אמר "אחרי מותי" ביחס ליהושע, כיון ש"כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי".

ובזה גופא - לא רק שהוא חי בנשמתו (דמאי קמשמע־לן), אלא גם בגופו - "תלמידו .. חביב עליו כגופו" דייקא.

ועל־דרך שמצינו בנוגע לנבואת משה, שנבואתו היתה בדרגא נעלית יותר מנבואת שאר הנביאים[71], ואף־על־פי־כן "הי' כח בדעתו .. להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם כו'"[72], והיינו, שהגוף הגשמי לא הי' מבלבל, אלא הי' באותו מעמד ומצב כמו הנשמה.

יט. ועדיין צריך להבין:

גם לאחרי מיתת יהושע המשיכו ישראל לעבוד את ה' - כמפורש בהמשך הכתוב: "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע", והיינו, שגם לאחרי שנסתיים הזמן שיהושע חי שאז הי' נראה למשה כאילו הוא חי, שזהו הזמן ד"אחרי מותי", לא השחיתו?

ויש לומר הביאור בזה - על־פי דברי רש"י במקום אחר (וכאן רואים הקשר והשייכות בדברי רש"י זה לזה):

בפרשת ראה, על הפסוק[73] "אחרי דרך מבוא השמש", מפרש רש"י: "אחר העברת הירדן הרבה והלאה למרחוק, וזהו לשון אחרי, כל מקום שנאמר אחרי מופלג הוא". וכן פירש רש"י בפרשת לך־לך, על הפסוק[74] "אחר הדברים האלה", "כל מקום שנאמר אחר - סמוך, אחרי - מופלג".

ועל־פי־זה, גם הפירוש ד"אחרי מותי" הוא "הרבה והלאה למרחוק .. מופלג", היינו, משך זמן רב לאחרי מיתת משה.

ולכאורה, על־פי־זה, קושיית רש"י בפסוק דידן ("והרי כל ימות יהושע לא השחיתו") - מעיקרא ליתא, שהרי "משך זמן רב לאחרי מיתת משה" יכול לכלול גם את כל ימות יהושע.

אלא, שגם "הרבה והלאה למרחוק .. מופלג" מוכרח להיות באופן שיש לו שייכות להדבר שעליו נאמר "אחרי". וכמו בפסוק "אחרי דרך מבוא השמש", שזהו סימן לידע היכן מקומם של הר גריזים והר עיבל ("הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש גו'", "להלן מן הירדן לצד מערב"[75]), הרי למרות שזהו מרחוק, אי אפשר שיהי' בריחוק גדול ביותר, שאז אינו יכול לשמש אפילו בתור סימן.

ובנוגע לענינו:

---

71) ראה רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ז ה"ו. מו"נ ח"ב פל"ה. פיהמ"ש סנהדרין פ' חלק ביסוד הד'. תו"א מקץ לג, א. לקו"ת שה"ש כח, ב. ובכ"מ.

72) רמב"ם שם.

73) יא, ל.

74) טו, א.

75) פרש"י עה"פ.

כיון שנאמר "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע", על כן צריך לומר, ש"השחת תשחיתון" היינו לאחרי כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים. ולכאורה, איך אפשר לומר שהזמן שלאחרי כל ימי יהושע וגם כל ימי הזקנים, יהי' נקרא "אחרי מותי" (של משה), אשר עם היותו "מופלג", צריך להיות גם שייך אליו?!

ולכן מפרש רש"י ש"כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי", ונמצא, שזמן מיתת יהושע נחשב לזמן מיתת משה, וכיון שכן, הרי הזמן שלאחרי ימי הזקנים שהאריכו ימים אחרי יהושע, יכול שפיר להקרא "אחרי מותי", כיון שזמן מיתת משה מתחיל רק מזמן מיתת יהושע.

כ. אך על־פי־זה צריך להבין: למה לא הזכיר רש"י מאומה אודות המשך הפסוק בנוגע ל"כל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע"?

ויש לבאר זה על־פי פירוש רש"י על הפסוק ביהושע (שגם הוא על־פי פשוטו של מקרא): "האריכו ימים, ימים האריכו, שנים לא האריכו" [ואף־על־פי־כן הרי זה מספיק שיקרא "אחרי מותי", "מופלג"], וטעם הדבר - "שנענשו", "לפי שלא הספידוהו (ליהושע) כראוי".

וכיון שיש בזה ענין של גנאי כו', לכן לא רצה רש"י להזכיר זאת, שהרי אין זה נוגע באופן ישיר לפירוש הפסוק דידן, שעיקרו הוא "שכל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי".

כא. וההוראה מזה:

ובהקדמה - שאף־על־פי ש"מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת להשיג אפילו חלק אחד מני אלף ממדרגת .. רעיא מהימנא"[76], הרי מצד זה ש"כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחינת משה רבינו עליו־השלום"[77], יכול כל אחד מישראל להשיג "אפס קצהו ושמץ מנהו"[76].

ובנדון־דידן, בנוגע ליחס שבין רב ותלמיד - שכל רב צריך להתנהג באופן שתלמידו יהי' חביב עליו כגופו, כפי שלמדים מזה שיהושע הי' חביב אצל משה כגופו, שלכן "כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי".

ולהעיר:

בנוגע לרב ותלמיד - הנה בדרך כלל מוכרח הדבר שהתלמיד יוסיף איזה ענין אצל הרב; אבל בנוגע למשה ויהושע לא שייך לומר שיהושע הוסיף איזה ענין אצל משה - שהרי משה הוא המקבל הראשון של התורה, וקיבל כל הענינים כו'. ומה גם שמצינו שיהושע קצף על אלדד ומידד שהורו הלכה בפני משה רבם, ואמר "אדוני משה כלאם"[78], ואם־כן, בודאי לא הי' שייך שיהושע יורה הלכה בפני משה, ועל־אחת־כמה־וכמה למשה בעצמו - להוסיף אצלו איזה ענין כו'.

ואם־כן, אם אצל משה הי' יהושע חביב כגופו, אף שיהושע לא הוסיף אצלו דבר - כרב ותלמיד על דרך הרגיל, שהתלמיד מוסיף אצל הרב, על־אחת־כמה־וכמה שהתלמיד צריך להיות חביב עליו כגופו.

ודוקא כאשר התלמיד חביב אצל הרב כגופו, אזי ישנו אמיתית הענין דרב ותלמיד, והיינו, שהתלמיד מקבל את מלוא ההשפעה מהרב, ובאופן שלא ישאר "תלמיד" בלבד, אלא יהי' "טופח על מנת להטפיח"[79], שגם הוא יעמיד תלמידים שיהיו חביבים עליו כגופו כו', ובאופן כזה הנה כל זמן שהתלמיד חי אזי גם הרב הוא חי[80].

---

76) תניא פמ"ד (סג, א).
77) שם רפמ"ב. וראה גם פמ"ד שם.
78) בהעלותך יא, כח. וראה סנהדרין יז, א.
79) ל' חז"ל - ברכות כה, ריש ע"ב. ועוד.
80) חסר הסיום (המו"ל).

לקוטי־שיחות פרשת וילך כרך יט

א.
פירוש הרוגוטשובי על "הכהנים בני לוי"

בפירושו על הפסוק[1] "ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה' ואל כל זקני ישראל", מתעכב הגאון הרוגוטשובי[2] על המילים "הכהנים בני לוי":

הביטוי "הכהנים בני לוי" כבר כתוב לפני כן בסוף פרשת שופטים[3] בענין עגלה ערופה — "ונגשו הכהנים בני לוי...", ושם נאמר ב"ספרי": "אין לי אלא תמימים, בעלי מומים — מנין? תלמוד לומר — בני לוי". כלומר, שהמילים המיותרות "בני לוי" באות לרבות, שגם כהנים בעלי מומין[4] כשרים לענין עגלה ערופה[5] —

ועל כך שואל הרוגוטשובי "וכאן מאי?" — מה באה התורה לרבות כאן במילים "בני לוי"? הרי כאן אין לומר שמילים אלו מרבות בעלי מומים, כי אין מדובר כאן על עבודה, שלגביה בעלי מומים פסולים.

וזהו אחד מן המקומות הבודדים, שבהם נשאר הרוגוטשובי בקושייתו[6].

ב.
פירוש רש"י ל"ויכתוב משה..."

כאמור פעמים מספר, אפשר ללמוד מפירוש רש"י על התורה "ענינים מופלאים"[7] גם בשאר חלקי התורה. וכך גם בענינו, שלפי פירוש רש"י, מתורצת הקושיה דלעיל דוקא על פי פשוטו של מקרא:

רש"י מפרש בפסוקנו: "ויכתוב משה... ויתנה — כשנגמרה כולה נתנה לבני שבטו".

דברי רש"י "כשנגמרה כולה" מובנים, כפי שמסבירים מפרשיו[8]: כדי שלא יחשבו, שמשה רבנו כתב את ספר התורה רק עד לפרשה זו, ולא יותר, (כיון שהתורה מספרת כאן שמשה רבנו כתבו ונתנו), ונתן את ספר התורה בלתי מושלם, אומר רש"י שהוא נתנו "כשנגמרה כולה".

(בכך מובן מדוע מצטט רש"י ב"דיבור המתחיל" גם את המילה "ויתנה", ואינו אומר בקיצור "ויכתוב משה, כולה".

כי מהמילה "ויכתוב" בלבד עדיין אין הוכחה שמדובר כאן על "כולה". אך כיון שכתוב "ויתנה", מוכרחים לומר שהכוונה היא ל"כולה", כי בוודאי משה לא היה מוסר את התורה בלתי שלימה).

אך לא מובנים דברי רש"י בהמשך "נתנה לבני שבטו": לכאורה, הוא חוזר בכך על הנאמר בפסוק עצמו — "ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון..."?

אם כוונת רש"י היא להדגיש שמשמעות המילה "כהנים" כאן כוללת את שבט לוי כולו — "בני שבטו" — קשה: הביטוי "כהנים בני לוי" כבר כתוב קודם לכן, כדלעיל, ושם אין הכוונה לשבט לוי כולו, אלא רק לכהנים, כפי שמודגש שם בהמשך "כי בם בחר ה'... לשרתו ולברך... ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע", כמו כן נאמר גם הביטוי "הכהנים הלויים" מספר פעמים בתורה[9], ובכל מקום[10] הכוונה היא לכהנים בלבד, כפי שמפרש רש"י בפעם הראשונה[11]: "הכהנים הלויים — הכהנים שיצאו משבט לוי", מהי איפוא הוכחתו של רש"י כאן, שהמילים "ויתנה אל הכהנים בני לוי" מכוונות אל שבט לוי כולו — "לבני שבטו"?

אמנם, בסוף הפסוק עצמו נאמר "הנושאים את ארון ברית ה'", ונושאי הארון היו הלויים[12], אך אפשר להסביר, כדברי ה"חזקוני"[13], שמדובר כאן על הכהנים שהכינו את הארון כדי לאפשר ללויים לשאתו, והם "שמו אותם (את בני קהת)... אל משאו", ככתוב בסוף

---

1) פרשתנו לא, ט.

2) עה"ת כאן (ע' רסא).

3) כא, ה.

4) בספרי (הובא ברש"י) עה"פ (שופטים יח, א) "לא יהי' לכהנים הלוים כל שבט לוי" מרבה בעלי מומים ממש"נ "כל שבט לוי". ואכ"מ.

5) וגם לברכת כהנים כשרים, כהמשך הכתוב "כי בם בחר גו' ולברך גו", וכבספרי שם. וראה תענית כז, רע"א ובתוד"ה אי.

6) וידוע דכ"ק מו"ח אדמו"ר אמר עליו "שר התורה".

7) ל' השל"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

8) ראה גו"א, ס' זכרון (בפי' הא') וחי' ופי' מהרי"ק כאן. ש"ח ומשכיל לדוד באו"א.

9) שופטים יז, ט. יז, יח. יח, א. תצא כד, ח. תבא כז, ט.

10) ומה שפרש"י בשופטים (יח, א) "ונחלתו — אלו קדשי הגבול תרומות ומעשרות כו'", דקאי גם על הלויים — היינו משום שנאמר "(לכהנים הלויים) כל שבט לוי", שמרבה גם הלויים. ואף שפרש"י (כנ"ל הערה 4) "כל שבט לוי — בין תמימין בין בעלי מומין" — היינו מתיבת "כל" (ודלא כבש"ח שם). ואכ"מ.

11) שופטים יז, ט.

12) ראה חי' ופי' מהרי"ק כאן.

13) בפי' הב' (וראה גם ש"ך עה"ת כאן). — בפי' הא' כ' דהכהנים נקראו "נושאי ארון גו'" מפני שנשאו אותו אחרי פטירת משה כו' (וכן נקראו בספר יהושע (קאפיטל ג־ד) "הכהנים נושאי ארון גו'" וכיו"ב) — אבל קשה לפרש כן בפרש"י, שהרי התלמיד לא למד זה עדיין.

פרשת במדבר[14]. ואמנם, פירוש זה אינו כל־כך "חלק", אך בכל זאת הוא קרוב יותר לפשוטו של מקרא מאשר הפירוש שבמילים "הכהנים בני לוי" הכוונה היא לשבט לוי כולו.

(ובפרט: בין כך ובין כך אי אפשר לפרש ש"הנושאים את ארון ברית ה'" הם כל שבט לוי, כי רק בני קהת נשאו את הארון[15]).

ג.
ההסבר: הכהנים - נציגי שבט לוי

ההסבר לכך הוא:

גם כאן, כבפסוקים אחרים, סובר רש"י, שב"ויתנה אל הכהנים בני לוי" הכוונה היא, שהנתינה ממש היתה רק לכהנים, אך דוקא משום כך מתעוררת השאלה, שעליה הוא עונה בפירושו: הרי משה רבנו מסר את ספר התורה כפי שנאמר בסוף הפסוק, גם "ואל כל זקני ישראל" – לכל שבטי ישראל, אשר הזקנים היו נציגיהם[16]. ואם ספר התורה שניתן ל"הכהנים בני לוי", היה לכהנים בלבד, יוצא שהוא ניתן לכל שבטי ישראל, חוץ מהלויים של שבט לוי?!

לכן מדגיש רש"י בפירושו: "נתנה לבני שבטו", שמסירת ספר התורה על־ידי משה רבנו לכהנים, היא מסירה "לבני שבטו", כי הכהנים ייצגו בכך את שבט לוי כולו[17], בדיוק כשם שכל זקני ישראל קבלו את ספר התורה כנציגים של כל שבטי ישראל.

זוהי גם הסיבה לכך, שהתורה מוסיפה את המילים "בני לוי", כי לא נתנו להם את ספר התורה ככהנים בפני עצמם, אלא כ"כהנים בני לוי" – נציגי שבט לוי, אשר בהיותם ה"שרים"[18] של שבט לוי הם נציגי השבט כולו, בדומה לזקני שבטי ישראל.

אמנם, באופן כללי, הכהנים מובדלים משבט לוי[19], והם מחנה נפרד[20], אך אין הכוונה בכך, לפי פשוטו של מקרא[21], שהם נפרדים לחלוטין משבט לוי, אלא שבנוסף למעלת הלויה יש להם גם את מעלת כהונה.

להלן חלק מן ההוכחות לכך:

א) בתחילת פרשת בהעלותך אומר רש"י: "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים.. שלא היה עמהם... לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש־ברוך־הוא: חייך, שלך גדול משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות". מזה מוכח, שלמרות שענין הדלקת הנרות והטבתם שייכת רק לאהרן (כהונה[22]), בכל זאת זוהי השתתפותו של[23] השבט כולו בחנוכת המזבח, והקדוש־ברוך־הוא הסיר על־ידי־כך את הטענה ש"לא הוא ולא שבטו..."[24].

ב) לאחר מחלוקת קרח, אמר הקדוש־ברוך־הוא למשה: "קח מאתם מטה מטה... שנים עשר מטות... ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי כי מטה אחד..."[25] וכפי שמפרש רש"י: "כי מטה אחד – אף־על־פי שחלקתים לשתי משפחות – משפחות כהונה לבד ולויה לבד – מכל־מקום שבט אחד הוא".

ד.
ה'לויה' - זרות לכהונה, כבעלי מומים לגבי כהנים

לפי האמור לעיל מובן, גם בלימוד בדרך ההלכה, כיצד במילים "(הכהנים) בני לוי" אשר בסוף פרשת

---

14) ד, ה ואילך.

15) ראה ספר זכרון כאן.

ומש"נ (עקב י, ח) "בעת ההיא הבדיל גו' שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה'" – י"ל כי נקט שלימות ותכלית ההבדלה דשבט לוי – שזהו נשיאת הארון.

ומש"נ לקמן בפרשתנו (לא, כה) "ויצו משה את הלוים נושאי ארון גו'" יש לפרש כנ"ל [או דקאי רק על בני קהת (ובראב"ע שם – דקאי על הכהנים) – ודוחק לומר כן לרש"י, מדסתים].

16) פרש"י בהעלותך יא, כו.

17) וכן דייק בפ' תבוא (כט, ג) "נתן משה הספר תורה לבני לוי.. את בני שבטך כו'".

18) פרש"י יתרו יט, ו. וראה ג"כ פרש"י שמות ב, טז.

19) וכמש"נ (דה"י א כג, יג) "ויבדיל אהרן להקדישו קדש קדשים הוא ובניו על עולם גו'", ובלשון הרמב"ם (הל' כלי המקדש רפ"ד): הכהנים הובדלו מכלל הלויים כו'.

20) פרש"י במדבר ב, ב.

21) ראה שקו"ט ע"ד ההלכה בס' חקרי לב או"ח סי' לה.

22) כלשון רש"י "שאתה מדליק ומטיב כו'". וראה תו"י יומא כד, ב ד"ה הדלקה. וראה צפע"נ הל' מת"ע לג, ג־ד (נעתק בצפע"נ עה"ת פ' בהעלותך ע' פז־פח): ועוד. ונתבאר בארוכה – ע"ד הפשט – בלקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 108 ואילך.

23) ובפרט שבתנחומא (בהעלותך ג) ובמדב"ר (פט"ו, ג) מסיים: "לכך נאמר דבר אל אהרן וגו' בהעלותך ואח"כ קח את הלויים", ורש"י מביא רק דשל אהרן גדול מצד הנרות כו' (רק עניני כהונה כו'. וראה תנחומא שם ה. במדב"ר שם, ו). והחילוק י"ל: בתנחומא (שם ג) ובבמדב"ר (שם ג). "והיו מצירין ואומרים כו'" (כל שבט לוי), משא"כ בפרש"י (ועד"ז בתנחומא שם, ה. במדב"ר שם, ו) "חלשה אז דעתו" (רק של אהרן) אף שהסיבה הייתה גם "ולא שבטו".

24) וראה תנחומא (שם, ה) ובמדב"ר (שם, ו): ומי הי' נשיא הלוי זה אהרן כו'.

25) קרח יז, יז־יח. וראה תנחומא ובמדב"ר שבהערה הקודמת.

שופטים, מרבה התורה את בעלי המומים, כדלעיל, בסעיף א׳:

כשם שבעלי המומים הם כהנים, ואף אוכלים קדשי קדשים, שאכילתם מכפרת[26], אך בכל זאת הם נקראים ״זרים״ לגבי כהנים תמימים, כנאמר בתלמוד הירושלמי[27]: ״הוא זר, הוא בעל מום״ – כך גם בני לוי, למרות שהם ״שבט אחד״ עם הכהנים, בכל זאת הם נחשבים כ״זרים״ לעומת הכהנים, ולכן, מצד דוגמא זו, המילים ״בני לוי״ מרבות את בעלי המומים.

וכך בענינו: ספר התורה לא ניתן לכהנים מפני קדושת הכהונה כשלעצמה, אלא כ״כהנים בני לוי״ – ככהנים הכוללים בתוכם גם את ענין ה׳לויה׳, למרות שיש בכך ״זרות״ לגבי חלק הכהונה שבהם.

ה.

בשלושה ענינים אלו - הכהנים שונים, לכאורה

אך עדיין לא ברור: אם הכהנים נפרדים בכל זאת מן הלויים, עד אשר היו במחנה בפני עצמו[28], מדוע לא ניתן להם ספר התורה ככהנים בפני עצמם, ולא רק בתור ״שרים״ של הלויים?

שאלה זו קיימת גם לגבי שני הענינים שנזכרו לעיל – (א) הדלקת והטבת הנרות, שהיא במקום ״חנוכת המשכן והמזבח״ (ב) המטה במחלוקת קרח – מדוע לא הפרידו שם את הכהנים מן הלויים?

ואדרבה: בשלושה ענינים אלו סביר יותר, לכאורה, להפריד את הכהנים משבט לוי:

א) בענינו, אמנם נאמר[29] על שבט לוי כולו ״יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל״ – שעליהם ללמד את ישראל תורה – אך בכל זאת, יש לכהנים תפקיד מיוחד בכך, ודוקא עליהם נאמר[30] ״ובאת אל הכהנים... והגידו לך... על פי התורה אשר יורוך...״, ״ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע״, ענין שאינו נאמר לגבי הלויים. ואם כך, צריך היה לתת להם את ספר התורה בנפרד, ולא יחד עם הלויים.

ב) מצות הדלקת[31] והטבת הנרות שייכת לכהנים בלבד, כלשון רש״י דלעיל: ״שאתה מדליק ומטיב את הנרות״, וללויים אסור לעשות זאת, כלכל שבטי ישראל. ואם כך – היתה צריכה להיות ללויים השתתפות אחרת בחנוכת המזבח.

ג) טענת קרח ״ומדוע תתנשאו על קהל ה׳״[32] כלל לא היתה לגבי שבט לוי, שקרח עצמו היה לוי, אלא דוקא על הכהונה כשלעצמה, כפי שהוא אומר[33] ״ובקשתם גם כהונה״ – והרי המטות היו ״למשמרת לאות״[34], ש״ולא ילונו עוד על הכהונה״[35], ואם כך היה צריך להיות לכהנים מטה לעצמם.

ו.

כהנים - אתהפכא, לויים - אתכפיא

ההסבר לכך, בפנימיות הענינים, הוא:

אמנם, הן הכהנים והן הלויים הורמו מכל ישראל כדי לשרת את הקדוש־ברוך־הוא[36] והם מופרשים מעניני העולם הזה[37], אך יש הבדל ביניהם: לכהן אסור להיטמא[38], ולפיכך אסור לו לצאת לחוץ־לארץ[39], ואילו על הלוי אין איסור זה חל. כלומר, כהן מופרש לחלוטין מענינים של היפך הקדושה והטהרה, ואסור שתהיה בו טומאה. ואילו הלוי אינו מושלל מעניני טומאה, ורק כאשר הוא צריך לעסוק בעבודת הלויים הוא צריך להיטהר[40].

כך גם בדרגות של ״כהונה״ ו״לויה״ הקיימות אצל כל יהודי[41]: דרגת ״כהן״ היא הדרגה בנפש[42] שבה אין שום מגע עם טומאה[43]. ודרגת ״לוי״ שבנפש היא

---

26) תצוה כט, לג. רמב״ם רפ״י מהל׳ מעה״ק. וראה ג״כ סהמ״צ להצ״צ מצות איסור עבודת בע״מ כו׳ (ע׳ לא) מצות אכילת ק״ק (ע׳ צ).

27) יומא פ״ב ה״א.

28) ראה לעיל הערה 20.

29) ברכה לג, י.

30) שופטים יז, ט־יא. כא, ה.

31) ראה לעיל הערה 22.

32) קרח טז, ג.

33) שם, י. וראה בזה בארוכה לקו״ש [המתורגם] ח״ח ע׳ 107 וש״נ.

34) שם יז, כה.

35) פרש״י שם. וראה רמב״ן ומפרשי רש״י.

36) ראה עקב י, ח. ובפרש״י. ובל׳ הרמב״ם (הלכות כלי המקדש רפ״ג. וראה רמב״ם הל׳ שמיטה ויובל פי״ג הי״ב): זרע לוי כולו מובדל לעבודת המקדש כו׳.

37) ובל׳ הרמב״ם (הלכות שמיטה ויובל שם): הבדלו מדרכי העולם.

38) ר״פ אמור.

39) רמב״ם הל׳ אבל פ״ג הי״ג. טושו״ע יו״ד סו״ס שסט.

40) להעיר ממרז״ל (מנחות בסופה) כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה (אף שלא נמצא בשעה זו כהן ולוי שעוסקים בהל׳ אלו).

41) ראה רמב״ם (הל׳ שמיטה ויובל שם הי״ג): ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש וכו׳ קדש הקדשים.

42) להעיר מזח״ב צה, א – הובא באגה״ק סי״ב (קיח, א) – דהנשמה נקראת בת כהן.

43) ובפרטיות יותר, בחי׳ כהן סתם, מכיון שמותר לו ליטמא ״לשארו הקרוב וגו׳״, אינו מובדל לגמרי מענין הטומאה: משא״כ בחי׳ כה״ג (שלמעלה, ואצל כאו״א) הוא מובדל לגמרי מענין הטומאה – ראה בכ״ז לקו״ש ח״ז ע׳ 164 ואילך.

דרגה שהטומאה יכולה להגיע אליה, אך העבודה של דרגה זו מבטלת („טבילה" – אותיות „הביטל"[44]) את הטומאה.

במילים אחרות, ובלשון התניא[45]: כהן הוא עבודה של „אתהפכא", אין כלל רע, בדומה למעדנים העשויים „ממאכלים ערבים ומתוקים", לויים – עבודת „אתכפיא", שוברים את הרע ומבטלים אותו, כמעדנים העשויים „מדברים חריפים או חמוצים, רק שהם מתובלים ומתוקנים היטב...".

לפי זה מובן מדוע לא הפרידו את הכהנים מהלויים בשלושת הענינים שהוזכרו, כי מטרתם ותכליתם של שלושת הענינים הללו היא תיקון ענין בלתי רצוי, שאינו קשור לדרגת כהן, שבה אין שום רע, אלא לדרגת לוי. ולפיכך, היו ענינים אלו אפילו בכהנים עצמם מפני ענין ה'לויה' שבהם ולא מפני מעלת הכהונה שבהם.

ז.
שלושת הענינים הנ"ל - תיקון הרע

הסבר הדברים:

א) בענינו: ספר־התורה ניתן לא למען לימוד תורה סתם, אלא כדי למנוע התנהגות בלתי רצויה, ולכן הוא ניתן דוקא לאחר התוכחות וכריתת הברית שבפרשיות כי־תבוא וניצבים[46].

ב) הדלקת והטבת הנרות היתה קשורה ל"חלשה דעתו" של אהרן, זוהי עבודה שמעין חזרה בתשובה, הנובעת מדרגת "לוי" שבו – שענינה כללית: אורה יוצאה לכל העולם[47], שהרי אפילו מעט אור – תפקידו לדחות חושך.

ג) מחלוקת קרח: לקיחת המטות היתה קשורה לתיקון מחלוקת קרח, ככתוב[48] "והשכותי מעלי את תלונות בני ישראל...".

ולכן לא היו הכהנים מופרדים משבט לוי בשלושה ענינים אלו.

מצד שני, הכהנים (ואהרן) הם שלוחי שבט לוי לביצוע שלושה ענינים אלו, כי על־ידי־זה היו בתיקון ובתשובה שבהם שתי המעלות: דרגת לוי ו"אתכפיא" – תיקון הרע, ודרגת כהן ו"אתהפכא" – תיקון הרע נעשה בשיא השלימות[49], באופן של אתהפכא חשוכה לנהורא ומרירו למתקא, והוא נעשה כולו טוב.

(משיחות ש"פ נצו"י תשכ"ו)

---

44) סידור סוף כוונת המקוה (קנט, סע"ד) ושם: אלא שנתחלף הוי"ו בה"א.

45) פכ"ז.

46) וכן לקמן בפרשתנו לא, טז ואילך. שם, כו ואילך.

47) תנחומא תצוה ו, שם בהעלותך ב. ויק"ר פל"א, ז. וראה ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ה.

48) קרח יז, כ.

49) וכיון שג"ז עיקר – לכן א"א בלוים סתם, ואסורים ב(הדלקת ו)הטבת הנרות.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום ראשון עמוד ב

היו עוד טלאים רבים בדיר והיה אפשר שיושלם המנין בטלאים המחויבים במעשר, וכל שאפשר שיהיה כן נפטרו הטלאים אף שבסופו של דבר לא אירע כן אלא נכנס לאותם עשרה גם טלה שפטור ממעשר, **דְּאָמַר רָבָא, מְנָיָן** שמנו טלאים **הָרָאוּי** להיות נשלם בעשרה טלאים המחויבים במעשר, **פּוֹטֵר** את אלו שנמנו אף אם לא נשלם כגון שנפסק באמצעו, שהיו לו עשרה טלאים ומנה חמשה ולא הספיק להמשיך עד שמת אחד מאלו שלא נמנו, ועתה נותרו ארבעה בלבד ואין יכול עוד להשלים המנין, מכל מקום החמשה שנמנו בזמן שהיו עשרה טלאים, פטורים מלהתעשר שוב, וכאמור שמנין הראוי פוטר, ואילו הארבעה שלא נמנו עדיין חייבים במעשר אם יוולדו לו עוד טלאים עד שיגיע זמן הגורן. וקשה למה לא ימנה את כל אלו שבכלל הספק וממה נפשך יהיו פטורים ממעשר.

בראשית ל, ד: וַתִּתֶּן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב:

לט

בסטרא דקדושה יש ד׳ אמהות בלהה רחל זלפה לאה״ ר״ת ברז״ל, והוא לעומת מטתו של עוג שהיתה (דברים ג, יא) ברזל״, (דמטה נק׳ ע״ש פרו ורבו – שבת עז.)

בסטרא דקדושה יש ד׳ נוקבין בלהה רחל זלפה לאה ר״ת ברז״ל[1].

והוא ה׳לעומת׳ דמטתו[2] של עוג שהיתה ברז״ל (דברים ג, יא), והיינו שלא יהי׳ מטתו של עוג ח״ו, אלא מטה — פוריא, דמטה נק׳ פוריא[3] כמארז״ל פרי׳ ורביא דקדושה.

וקדמו השפחות[4], כי בסטרא ד׳לעומת זה׳ הוא ושפחה[5] כי תירש גבירתה, לכן קדמו השפחות בברז״ל.

משא״כ במזבח דקדושה — שהאשה נמשלה למזבח[6] כמארז״ל — לא תניף עליהם ברז״ל[7].

ובכלל בבית המקדש — הנק׳ חדר המיטות[8] — לא נשמע ברז״ל[9].

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד תיז

1) ספר הליקוטים מהאריז״ל ויחי מט, יא. לקוטי תורה ושער הפסוקים ואתחנן ד, כ. עקב ח, ט. ועוד. וראה תורת מנחם התוועדויות ה׳תשנ״ב חלק ב׳ משיחות ש״פ ויחי סעיפים ד, ה. עמוד 81 ואילך. ה׳תשד״מ חלק א׳ עמוד 68. שיחות קודש ה׳תשל״ט ט״ו באב סעיף מד.

2) ראה ביאור הענין דמטתו של עוג הי׳ מספר (דברים ג, יא) תשע אמות ארכה וארבע אמות רחבה״ דמרמז על בחי׳ תהו וקליפה, לקמן סימן קלד.

וראה אור התורה פרשת תצוה עמוד א׳תשלז ואילך וז״ל: ובע״ח שמ״ט פ״ח ובלק״ת פרשת תזריע מראות נגעים הם נשי סמאל כו׳ ונרמזו בפסוק ערש ברזל כי ברז״ל ר״ת בלהה רחל זלפה לאה שהם ב׳ ההי״ן דשם הוי׳ שם ה׳ גדולה לאה ושם ה׳ קטנה רחל ובלהה וזלפה הם מילוי ההה״ן, ולעומ״ז בנוק׳ דקליפה ג״כ נשי סמאל והיינו כי לאה ורחל הם מחשבה ודיבור, ולעומת זה מחשבות ודיבורים דקליפה כו׳ והן הנק׳ ברזל ולכן ארז״ל ע״פ ונתתי עול ברזל על צווארך זה הרעיון בעין יעקב פ״ט דב״מ בשם הירושלמי, עכ״פ ברזל נוק׳ דקליפה ולכן והבית בהבנותו כו׳ וכל כלי ברזל לא נשמע עיין בזח״א פרשת נח דף ע״ד סע״א שהרי הן זה לעו״ז, כי הבית נוק׳ דקדושה ולכן משחרב בית המקדש הרי לא נתמלאה צור כו׳ נתגברה נוק׳ דקליפה, וע״כ חומת (ברכות לב, ב) ברזל מפסקת כו׳ ברזל דוקא. ע״ש.

ובאור התורה שיר השירים עמוד רצט ואילך וז״ל: האריז״ל בע״ח שער מ״ט פ״ט ובטעמ״צ פרשת תזריע בענין מראות נגעים שתים שהן ארבע דזה לעומת זה עשה האלקים, כמו שיעקב נשא ב׳ נשים לאה ורחל ושתי שפחות בלהה וזלפה, וידוע דשרשן למעלה מעלה כמ״ש שם הגדולה לאה דהיינו ה׳ ראשונה דשם הוי׳ הוא בחי׳ אותיות המחשבה וה׳ קטנה היינו בחי׳ ה׳ תתאה אותיות הדבור, וכן לעומת זה בסטרא אחרא נגד בחי׳ יעקב הוא בחי׳ עוג וכתוב בו ערשו ערש ברזל ר״ת בלהה רחל זלפה לאה דהיינו ג״כ בחי׳ הלעומת זה להאמהות דקדושה בחי׳ נוק׳ דקליפה כו׳ ולכן היצר הרע נמשל לברזל כמאמר רז״ל פ״ה דסוכה אם ברזל הוא מתפוצץ וכתיב בדניאל תקיפא כפרזלא כו׳ וגם מצינו שהת״ח נמשלו לברזל כמאמר רז״ל בפ״ק דתענית ע״פ ברזל בברזל יחד כו׳ דהיינו מצד בחי׳ אמהות דקדושה שר״ת ברזל כנ״ל. ע״ש.

3) שבת עז, ב. וראה בלקוטי לוי יצחק כאן ביאור שֵׁם פוריא״.

4) פירוש: ב״ראשי תיבות ברז״ל״ קדמו השפחות להאמהות.

5) משלי ל, כג.

6) סנהדרין כב. א״ר אליעזר כל המגרש את אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות וכו׳״.

7) דברים כז, ה.

8) רש״י מלכים־ב יא, ב ד״ה בחדר.

9) מלכים־א ו, ז. והבית בהבנתו אבן שלמה גו׳ ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו״.

ראה בתורת מנחם שם (הערה 1) עמוד 85, דלעתיד יהי׳ בירור גם בברזל״ שיהי׳ בבית המקדש השלישי, וזהו שבר״ת ברז״ל ר״ת של השפחות קודם להאמהות, דמורה על שלימות הבירור דעולמות בי״ע שיהי׳ לעתיד, ע״ש.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שבת קודש עמוד ב

בני חורין שלא נמכרו, ויתכן שגבייה זו היא שלא כדין.
משיבה הגמרא: **לְעוֹלָם** מדובר **כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה, וְהָכָא הַיְינוּ טַעְמָא** – ובמשנתינו זהו הטעם שאין מחזירים את השטר למלוה, משום **דְּחַיְישִׁינַן שֶׁמָּא כָּתַב** הלוה את השטר בכדי **לִלְוֹת בְּנִיסָּן וְלִמעשה לֹא לָוָה בו עַד תִּשְׁרֵי** וְכיון שיסברו שההלואה היתה בניסן, על כן **אָתֵי לְמִטְרַף** – יבוא המלוה לגבות מלְקוחות שקנו את הקרקע לאחר הזמן הכתוב בשטר וקודם ההלואה בפועל, **שֶׁלֹּא כַּדִּין**, שהרי בזמן שקנו את הקרקע עדיין לא נשתעבדה.
מקשה הגמרא: **אִי הָכִי, כָּל שְׁטָרֵי** הלואה **דְּאָתוּ לְקַמָּן** – הבאים לפנינו **נַיחוּשׁ לְהוּ הָכִי** – נחשוש בהם לפסול זה, ומספק לא נוציא את הקרקע מיד הלקוחות שמא נכתבו קודם זמן ההלואה אלא אם כן יביא המלוה ראיה מתי הגיע השטר לידו שרק אז השתעבדו נכסי הלוה.
מתרצת הגמרא: **כָּל שְׁטָרֵי לֹא רִיעֵי** לא נמצא בהם איזה פגם שיגרום לחשוש בהם לפסול, אבל **הָנֵי** – שטרות אלו שנמצאו, **רִיעֵי** – יש בהם פגם מחמת נפילתם, שאנו רואים שהמלוה לא נזהר בהם ויש לחשוש שמא סיבת הדבר היא מפני שהשטר פסול.
מקשה הגמרא: אם קיימת אפשרות של כתיבת שטר בלי שישתמשו בו מיד אלא רק לאחר זמן, **אֶלָּא הָא דְּתַנֵּן (בבא בתרא קסז:) כּוֹתְבִין שְׁטָר לִלְוֹת אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַלְוֶה עִמּוֹ** משום שהלוה יכול לחייב את עצמו למרות שלא נעשתה עדיין ההלואה, וקשה, **לְכַתְּחִילָּה הֵיכִי כַּתְּבִינְהוּ** – איך לכתחילה מותר לכתוב שטר באופן זה, אמנם בכל שטר הבא לפנינו אין חוששים שמא נכתב קודם זמן ההלואה, אבל לכתחילה כאשר הלוה בא לכתוב שטר הלואה בלי שהמלוה איתו, **נַיחוּשׁ** – נחשוש **שֶׁמָּא כָּתַב** הלוה את השטר בכדי **לִלְוֹת בְּנִיסָּן וְלֹא לָוָה עַד תִּשְׁרֵי**, וממילא לא השתעבדו הקרקעות עד תשרי שבו היתה הלואה, **וְאָתֵי לְמִטְרַף** – ויבוא המלוה לגבות מהלְקוחות **שֶׁלֹּא כַּדִּין**.
מיישבת הגמרא: **אָמַר רַב אַסִּי**, אין לחוש שמא לא תהיה ההלואה עד לאחר זמן, משום שמשנה זו עוסקת

לה, ג – ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה

א. רבי נתן אומר חביבים ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם[1]. גלו למצרים שכינה עמהם, שנאמר (שמואל-א ב, כז) הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים לבית פרעה. גלו לבבל שכינה עמהם, שנאמר (ישעי' מג, יד) למענכם שולחתי בבלה. גלו לעילם שכינה עמהם, שנאמר (ירמי' מט, לח) ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים. גלו לאדום שכינה עמהם, שנאמר (ישעי' סג, א) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה. וכשהם חוזרים שכינה עמהם, שנאמר (דברים ל, ג) ושב ה' את שבותך ורחמך, והשיב לא נאמר אלא ושב ה' אלקיך[2]. ואומר (שיר השירים ד, ח) אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשוב מראש אמנה מראש שניר וחרמון ממעונות אריות ומהררי נמרים.

רבי אומר משל למה הדבר דומה, למלך שאמר לעבדו אם תבקשוני הריני אצל בני, כל זמן שאתה מבקשיני הריני אצל בני. וכן הוא אומר (ויקרא טז, טז) השוכן אתם בתוך טומאותם. ואומר (שם טו, לא) בטמאם את משכני אשר בתוכם. ואומר (לעיל ה, ג) ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם. ואומר (כאן) ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל.

ספרי

* * *

ולכאורה אינו מובן: מה מוסיף רבי על דברי ר' נתן ש"חביבים ישראל שכל מקום שגלו שכינה עמהם.. כשהם חוזרים שכינה עמהם", הרי גם מדברים אלו מובן שהקב"ה נמצא עם ישראל **תמיד**, בכל מקום.

אלא החילוק בין שני המ"ד הוא:

"ר' נתן אומר **חביבים** ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם". ר' נתן מדבר על הנשמה של היהודי כפי שהיא קשורה לענין שהוא בדוגמת רגש החביבות (בלשון בני אדם), לא עצם הנפש אלא רגש וגילוי - ונראה בגילוי, **חביבים** ישראל, שבזה הם **נבדלים** מכל אומות העולם, ומצד הנשמה אומרים שבכל מקום שגלו שכינה **עמהם**,

ומאחר שהנשמה מצד עצמה היא חלק אלקה ממעל ממש, בגלוי, די בכך ש"שכינה **עמהם**" כדי שהגלות לא תפעל עליהם.

על כך מוסיף רבי כיצד הדבר הוא גם מצד הגוף, ולכן הוא מביא את המשל "למלך שאמר לעבדו אם תבקשוני הריני **אצל** בני כל זמן שאתה מבקשני הריני **אצל** בני, וכה"א השוכן אתם **בתוך** טומאתם": כאן אין המדובר על דבר הקשור עם ענין של "**חביבים**" - רגש וגילוי, אלא עם ענין עצמי בדוגמת השייכות של אב ובן, שזה קשור עם גוף, שבו יש בחירת עצמותו ית'[3] כנ"ל[4].

ולכן: א) הוא מדגיש שזהו "**כל זמן** שאתה מבקשני", היות שהדבר קשור עם עצמותו ית' לא שייך בזה כל חילוק ושינוי[5]. ב) הוא מביא את הפסוק (ועל־דרך־זה שאר הפסוקים) "השוכן אתם **בתוך טומאתם**", ששייך להגוף ועניניו, ולא לנשמה[6] ועניני' - ש(אפילו) **דברי** תורה אין מקבלין טומאה[7].

לקוטי שיחות חלק כג עמוד 214 ואילך. תרגום מאידית

ל, ו – ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך

ב. ומל ד' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך. הענין נראה לפענ"ד כי ענין המיתה שנגזר על אדם הראשון כבר כתבו הקדמונים ומכללם הרמב"ן בפרשת בראשית, כי אם הי' עומד בצדקו הי' יוכל לחיות לעולם כמו מלאך, אך אחר שחטא ולא עמד במצות ד' הוכרח למות כי בחומר חומרותו אי אפשר לו לעמוד ולהיות נצחי ע"ש וכבר הארכתי בזה שם. ולפ"ז לאחר שימול ד' את לבבו והוא שלא יתאוה ולא יחמוד לרע כאשר הי' קודם החטא כמ"ש הרמב"ן פה וא"כ יהי' קיים נצחי, וז"ש ומל ד' אלקיך את לבבך למען חייך שתוכל להיות חי וקיים.

דברי שאול[8]

---

1) **חביבים ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם וכו'**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת אמור סימן שלט סעיף ח. פרשת בשלח סימן קכ.

2) **והשיב לא נאמר אלא ושב ה' אלקיך וכו'**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת נצבים פרק ל פסוק ג, ובהנסמן שם.

3) ראה ד"ה וה' אמר המכסה שם.

4) ויש לומר שזהו גם תוכן החילוק בפירוש "נקמת **ה**'" בין הספרי לבמדבר רבה (ותנחומא) שם: בבמדבר רבה (ותנחומא) מה שנקרא נקמת ה' הוא "בשביל תורה ומצות שנתת לנו, הלכך הנקמה שלך לתת נקמת ה'", היינו מצד בחי' הגילויים, מצד היותם מקושרים בגילוי להקב"ה (על ידי תורה ומצוות), וזה שייך בעיקר להנשמה; משא"כ בספרי הוא מצד עצם ענינם של ישראל שקדמו לתורה, לא מצד התקשרות הגלוי' (שעל ידי תורה ומצוות) וזה שייך בעיקר לגוף שלכן: א) צריך כאן לשלול אשר "לא נקמת **בשר ודם** אתם נוקמים". ב) ממשיך בהחיוב: "אלא נקמת מי שאמר **והי' העולם**" - שבענין "הי' העולם" נדמה גוף דבני ישראל לגופי אומות העולם.

[ולהעיר שבתורת שלום שם (עמוד 120) מוכח דבחירת עצמותו ית' בגוף שייכת לזה שהתהוות יש מאין הוא בכח עצמותו ית'. עיין שם. וראה שם עמוד 122. ולהעיר מספר המאמרים תרע"ח עמוד קיד ואילך. ואין כאן מקומו].

5) ואף שגם בדברי ר"נ אומר "**שבכל מקום** כו'" - אינו דומה לנדון דידן כי ר"נ מדגיש "כל מקום **שגלו**" ולא "**בכל זמן**" כבדברי רבי (ראה ספרי דבי רב לספרי שם).

6) שהיא מעין גנים באר מים חיים (ראה ד"ה אז ישיר ישראל (לקוטי תורה חקת סב, ב. ספר המאמרים תש"ב עמוד 129 ואילך. ד"ה הנ"ל תשמ"ג). וד"ה מעין גנים (ספר המאמרים שם עמוד 133. ספר המאמרים קונטרסים חלק א ר, א. ועוד)) שאינם מקבלים טומאה ואדרבה מטמאים את הטמא.

7) ברכות כב, א.

8) מחבר ספר שו"ת שואל ומשיב.

◆ יום ראשון כ״ט אלול ◆

לא (א) **וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃**

א וַאֲזַל מֹשֶׁה וּמַלִּיל יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל׃

רש״י◄ **וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְגוֹ׳.**

(ב) **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃**

ב וַאֲמַר לְהוֹן בַּר מְאָה וְעֶשְׂרִין שְׁנִין אֲנָא יוֹמָא דֵין לֵית אֲנָא יָכִיל עוֹד לְמִפַּק וּלְמֵעָל וַיְיָ אֲמַר לִי לָא תְּעַבַּר יָת יַרְדְּנָא הָדֵין׃

רש״י◄ **לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא.** כָּל שֶׁתָּשַׁשׁ כֹּחוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (לקמן לד) ״לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא נָס לֵחֹה״. אֶלָּא מַהוּ ״לֹא אוּכַל״? אֵינִי רַשַּׁאי, שֶׁנִּטְּלָה מִמֶּנִּי הָרְשׁוּת וְנִתְּנָה לִיהוֹשֻׁעַ. **וַה׳ אָמַר אֵלַי.** זֶהוּ פֵּרוּשׁ ״לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא״, לְפִי שֶׁה׳ אָמַר אֵלַי. **אָנֹכִי הַיּוֹם.** (ר״ה יא) הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי, בְּיוֹם זֶה נוֹלַדְתִּי, וּבְיוֹם זֶה אָמוּת. דָּבָר אַחֵר: ״לָצֵאת וְלָבוֹא״, בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתְּמוּ מִמֶּנּוּ מָסוֹרוֹת וּמַעְיְנוֹת הַחָכְמָה.

(ג) **יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־יַשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃**

ג יְיָ אֱלָהָךְ מֵימְרֵהּ יַעְבַּר קֳדָמָךְ הוּא יְשֵׁצֵי יָת עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִקֳּדָמָךְ וְתֵירְתִּנּוּן יְהוֹשֻׁעַ הוּא עָבֵר קֳדָמָךְ כְּמָא דִי מַלִּיל יְיָ׃

◆ יום שני א׳ תשרי ◆

(ד) **וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם׃**

ד וְיַעְבֵּד יְיָ לְהוֹן כְּמָא דִי עֲבַד לְסִיחוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי אֱמֹרָאָה וּלְאַרְעָהוֹן דִּי שֵׁצִי יָתְהוֹן׃

(ה) **וּנְתָנָם יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם׃**

ה וְיִמְסְרִנּוּן יְיָ קֳדָמֵיכוֹן וְתַעְבְּדוּן לְהוֹן כְּכָל תַּפְקֻדְתָּא דִּי פַקֵּדִית יָתְכוֹן׃

(ו) **חִזְקוּ וְאִמְּצוּ אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ׃ ס**

ו תְּקִיפוּ וְאַלִּימוּ לָא תִּדְחֲלוּן וְלָא תִּתְּבְרוּן מִקֳּדָמֵיהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ הוּא דִּמְדַבַּר קֳדָמָךְ לָא יִשְׁבְּקִנָּךְ וְלָא יַרְטֵשִׁנָּךְ׃

רש״י◄ **לֹא יַרְפְּךָ** • לֹא יִתֵּן לְךָ רִפְיוֹן, לִהְיוֹת נֶעֱזָב מִמֶּנּוּ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

לא (ב־ג) **בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא.** כִּי זָקַנְתִּי. וְעוֹד כִּי **ה׳ אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן** וגו׳, וְאַתֶּם אֵין לָכֶם הֶפְסֵד בַּדָּבָר, **כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ הוּא עוֹבֵר לְפָנֶיךָ,** וְאֵין לָכֶם כְּמוֹהוּ. דָּבָר אַחֵר, **לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא,** וְלֹא מִשּׁוּם חֲלִישׁוּת, אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁ**ה׳ אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר** וגו׳: תורה ד

עטרת מרים

א וַיְהִי֩ אִ֨ישׁ אֶחָ֜ד מִן־הָרָמָתַ֗יִם צוֹפִ֤ים מֵהַר־אֶפְרַ֙יִם֙ וּשְׁמ֣וֹ אֶלְקָנָ֔ה בֶּן־יְרֹחָ֖ם בֶּן־אֱלִיה֑וּא
בֶּן־תֹּ֖חוּ בֶּן־צ֥וּף אֶפְרָתִֽי׃ ב וְל֣וֹ שְׁתֵּ֔י נָשִׁ֖ים שֵׁ֣ם אַחַ֑ת חַנָּ֗ה וְשֵׁם֙ הַשֵּׁנִ֔ית פְּנִנָּ֖ה וַיְהִ֣י לִפְנִנָּ֑ה
יְלָדִ֔ים וּלְחַנָּ֖ה אֵ֥ין יְלָדִֽים׃ ג וְעָלָ֣ה הָאִ֗ישׁ הַה֤וּא
מֵעִירוֹ֙ מִיָּמִ֔ים יָמִ֖ימָה מִשְׁנָ֣ה לְשָׁנָ֑ה
לְהִשְׁתַּחֲוֹ֣ת לְהִתְפַּלֵּ֔ל לִפְנֵ֥י ה׳ וְלִזְבֹּ֖חַ
שָׁ֣ם שִׁלֹ֑מֵי שִׁמְחָ֥ה וְשִׁלְמֵי חֲגִיגָ֖ה לַיהוָֽה׃
צְבָאֹ֑ות בְּשִׁלֹ֖ה וְשָׁ֣ם שְׁנֵֽי בְנֵי־
עֵלִ֥י חָפְנִ֖י וּפִנְחָ֑ס כֹּהֲנִ֥ים סְגֻנֵ֖י
הַכְּהֻנָּ֥ה לַיהוָֽה׃ ד כִּ֣י עֲלֵ֔י אֲבִיהֶ֖ם שִׁמֵּ֣שׁ
בַּכְּהֻנָּ֑ה גְּדוֹלָֽה׃ ד וַיְהִ֣י הַיּ֔וֹם שֶׁל
הֲכִאַ֖ת קָרְבְּנוֹתָ֑יו וַיִּזְבַּ֣ח אֶלְקָנָ֗ה וְנָתַ֤ן
לִפְנִנָּה֙ אִשְׁתּ֔וֹ וּלְכָל־בָּנֶ֖יהָ
וּבְנוֹתֶ֑יהָ מָנֹ֖ות מִזֶּ֥בַח הַשְּׁלָמִֽים׃
ה וּלְחַנָּ֖ה יִתֵּ֣ן מָנָ֣ה אַחַ֑ת מְיֻחֶ֣דֶת
בִּ֔יפִי אַפַּ֖יִם הֶרְאִיָּ֣ה לְהִתְקַבֵּ֑ל בְּסֵ֣בֶר
פָּנִ֔ים יָפֹ֖ות כִּֽי אֶת־חַנָּ֥ה אָהֵ֖ב
וַיהוָ֑ה סָגַ֥ר רַחְמָֽהּ׃ ו וְכַעַסָּתָ֣ה
פְּנִנָּ֔ה צָרָתָ֖הּ (שְׁתֵּי נָשִׁים מֵאִישׁ אֶחָד
תִּקְרָאנָה צָרוֹת) גַּם־כַּ֣עַס פְּעָמִ֔ים
רַבּ֖וֹת בַּעֲבֻ֑ור בְּכִדֵּ֣י שֶׁתִּהְיֶ֔ה חַנָּ֥ה
הַרְעִמָֽהּ׃ ז וְזֹ֣את יַעֲשֶׂ֔ה מִיָּמִ֖ים יָמִ֑ימָה כִּ֣י־סָגַ֔ר
יְהוָ֖ה בְּעַ֥ד פְּנִנָּ֑ה רַחְמָֽהּ׃ ז וְכֵ֣ן
יַעֲשֶׂ֔ה אֶלְקָנָ֖ה שָׁנָ֣ה בְשָׁנָ֑ה נוֹתֵ֣ן לְה֔
חֵ֖לֶק מוּבְחָ֣ר לְהַרְאוֹתָ֑הּ שֶׁמְּחַבְּבָ֣הּ מִדֵּ֔י
בְּכָל־זְמַ֖ן עֲלֹתָ֑הּ בְּבֵ֣ית יְהוָ֔ה כֵּ֣ן לִפְ֖י
חִבָּ֑ה שֶׁבַּעְלָ֣הּ מַרְאֶ֔ה לָ֖הּ תַּכְעִסֶ֑נָּה
פְּנִנָּ֔ה וַתַּ֖בְכֶּ֑ה חַנָּ֥ה וְלֹ֖א תֹאכֵֽל׃
ח וַיֹּ֣אמֶר לָ֔הּ אֶלְקָנָ֖ה אִישָׁ֑הּ חַנָּ֥ה
לָמָ֖ה תִבְכִּ֣י וְלָמָ֑ה לֹ֣א תֹאכְלִ֔י

עטרת מרים

וְלָמָ֥ה יֵרַ֖ע לְבָבֵ֑ךְ הֲלֹ֣וא אָנֹכִ֔י אֲשֶׁ֥ר־לְךָ֖ טֹ֥וב מֵעֲשָׂרָ֥ה בָנִֽים׃ ט וַתָּ֣קָם חַנָּ֗ה
אַחֲרֵ֤י אָכְלָה֙ בְּשִׁלֹ֔ה וְאַחֲרֵ֖י שָׁתֹ֑ה וְעֵלִ֤י הַכֹּהֵן֙ יֹשֵׁ֣ב עַל־הַכִּסֵּ֔א עַל־מְזוּזַ֥ת הֵיכַ֖ל
יְהוָֽה׃ י וְהִ֥יא מָ֖רַת נָֽפֶשׁ֑ וַתִּתְפַּלֵּ֥ל עַל־יְהוָ֖ה וּבָכֹ֥ה תִבְכֶּֽה׃
יא וַתִּדֹּ֣ר נֶ֔דֶר וַתֹּ֣אמַר יְהוָ֔ה
צְבָאֹ֖ות אִם־רָאֹ֣ה תִרְאֶ֣ה בְעֳנִ֣י
אֲמָתֶ֔ךָ וּזְכַרְתַּנִּ֖י וְלֹ֣א תִשְׁכַּ֣ח אֶת־אֲמָתֶ֑ךָ
וְנָתַתָּ֥ה לַאֲמָתְךָ֖ זֶ֣רַע אֲנָשִׁ֑ים
שֶׁיִּהְיֶ֣ה זֶ֔רַע חָשׁ֖וּב לְשֶׁ֣רֶת לִפְנֵ֥י ה׳
וּנְתַתִּ֥יו לַיהוָ֖ה כָּל־יְמֵ֣י חַיָּ֑יו
וּמוֹרָ֥ה וְתַ֖עַר לֹא־יַעֲלֶ֥ה עַל־רֹאשֹֽׁו׃
כִּ֣י יִהְיֶ֔ה נָזִ֖יר וְקֹ֣דֶשׁ לַה׳׃ יב וְהָיָ֕ה כִּֽי־
הִרְבְּתָ֥ה לְהִתְפַּלֵּ֖ל לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה
לִפְנֵ֥י קְדֹשֵׁ֖י הַקֹּדָשִׁ֑ים וְעֵלִ֤י שֹׁמֵר
אֶת־פִּיהָ֙ הָיָ֔ה מִמִּתִּ֖ין לִשְׁמֹ֥עַ מִדְּבָרֶֽיהָ׃
יג אַ֣בָל וְחַנָּ֔ה הִ֖יא מְדַבֶּ֣רֶת עַל־
לִבָּ֑הּ בִּלְחַ֣שׁ רַ֔ק שְׂפָתֶ֖יהָ נָעֹ֑ות

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה ליום ראשון של ראש השנה

שמואל א פרק א־ב

א א וַיְהִי֩ אִ֨ישׁ אֶחָ֜ד מִן־הָרָמָתַ֗יִם צוֹפִ֤ים מֵהַר־אֶפְרַ֙יִם֙ וּשְׁמ֣וֹ
אֶלְקָנָ֔ה בֶּן־יְרֹחָ֖ם בֶּן־אֱלִיה֑וּא בֶּן־תֹּ֖חוּ בֶּן־צ֥וּף אֶפְרָתִֽי׃ ב וְל֣וֹ
שְׁתֵּ֔י נָשִׁ֖ים שֵׁ֣ם אַחַ֑ת חַנָּ֗ה וְשֵׁם֙ הַשֵּׁנִ֔ית פְּנִנָּ֖ה וַיְהִ֣י לִפְנִנָּ֑ה
יְלָדִ֔ים וּלְחַנָּ֖ה אֵ֥ין יְלָדִֽים׃ ג וְעָלָ֣ה הָאִ֗ישׁ הַה֤וּא מֵעִירוֹ֙ מִיָּמִ֔ים
יָמִ֖ימָה לְהִשְׁתַּחֲוֹ֣ת וְלִזְבֹּ֖חַ לַיהוָ֑ה צְבָאֹ֖ות בְּשִׁלֹ֑ה וְשָׁ֣ם שְׁנֵֽי
בְנֵי־עֵלִ֥י חָפְנִ֖י וּפִנְחָ֑ס כֹּהֲנִ֥ים לַיהוָֽה׃ ד וַיְהִ֣י הַיּ֔וֹם וַיִּזְבַּ֣ח אֶלְקָנָ֗ה
וְנָתַ֤ן לִפְנִנָּה֙ אִשְׁתּ֔וֹ וּלְכָל־בָּנֶ֖יהָ וּבְנוֹתֶ֑יהָ מָנֹ֖ות׃ ה וּלְחַנָּ֖ה יִתֵּ֣ן
מָנָ֣ה אַחַ֑ת אַפַּ֖יִם כִּֽי אֶת־חַנָּ֥ה אָהֵ֖ב וַיהוָ֑ה סָגַ֥ר רַחְמָֽהּ׃ ו וְכַעַסָּתָ֣ה צָרָתָ֔הּ גַּם־כַּ֣עַס
בַּעֲבֻ֑ור הַרְעִמָֽהּ׃ כִּי־סָגַ֥ר יְהוָ֖ה בְּעַ֥ד רַחְמָֽהּ׃ ז וְכֵ֣ן יַעֲשֶׂ֔ה שָׁנָ֣ה בְשָׁנָ֑ה בְּשַׁעֲלָ֣תָהּ בְּבֵ֣ית
יְהוָ֔ה כֵּ֣ן תַּכְעִסֶ֔נָּה וַתִּבְכֶּ֖ה וְלֹ֥א תֹאכֵֽל׃ ח וַיֹּ֣אמֶר לָ֔הּ אֶלְקָנָ֖ה אִישָׁ֑הּ חַנָּ֥ה
לָמָ֖ה תִבְכִּ֣י וְלָמָ֑ה לֹ֣א תֹאכְלִ֔י וְלָמָ֖ה יֵרַ֣ע לְבָבֵ֑ךְ הֲלֹ֣וא אָנֹכִ֔י טֹ֥וב לָ֖ךְ מֵעֲשָׂרָ֥ה בָנִֽים׃ ט וַתָּ֣קָם חַנָּ֗ה
אַחֲרֵ֤י אָכְלָה֙ בְּשִׁלֹ֔ה וְאַחֲרֵ֖י שָׁתֹ֑ה וְעֵלִ֤י הַכֹּהֵן֙ יֹשֵׁ֣ב עַל־הַכִּסֵּ֔א עַל־מְזוּזַ֥ת הֵיכַ֖ל יְהוָֽה׃
י וְהִ֥יא מָ֖רַת נָֽפֶשׁ֑ וַתִּתְפַּלֵּ֥ל עַל־יְהוָ֖ה וּבָכֹ֥ה תִבְכֶּֽה׃ יא וַתִּדֹּ֣ר נֶ֔דֶר וַתֹּ֣אמַר יְהוָ֔ה צְבָאֹ֖ות
אִם־רָאֹ֣ה תִרְאֶ֣ה בְעֳנִ֣י אֲמָתֶ֔ךָ וּזְכַרְתַּנִּ֖י וְלֹ֣א תִשְׁכַּ֣ח אֶת־אֲמָתֶ֑ךָ וְנָתַתָּ֥ה לַאֲמָתְךָ֖ זֶ֣רַע
אֲנָשִׁ֑ים וּנְתַתִּ֥יו לַיהוָ֖ה כָּל־יְמֵ֣י חַיָּ֑יו וּמוֹרָ֥ה לֹא־יַעֲלֶ֥ה עַל־רֹאשֹֽׁו׃ יב וְהָיָ֕ה כִּֽי הִרְבְּתָ֥ה

עטרת מרים

וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ וַיִּחְשְׁבֶהָ חֹשֵׁב אוֹתָהּ עֲלֵי לְשִׁכָּרָה שֶׁלֹּא הָיוּ רְגִילִים
לְהִתְפַּלֵּל בְּלַחַשׁ: יד וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֲלִי עַד־מָתַי תִּשְׁתַּכָּרִין כִּי שִׁכּוֹר אִסּוּר
לְהִתְפַּלֵּל וְלִשְׁהוֹת בַּמִּקְדָּשׁ, לָכֵן, הָסִירִי אֶת־יֵינֵךְ מֵעָלָיִךְ וְאַחַר־כָּךְ תְּבוֹאִי
אֶל מִקְדְּשֵׁי אֵל: טו וַתַּעַן חַנָּה וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנִי לֹא כֵן הַדָּבָר, אִשָּׁה

עטרת מרים

וַתֵּינֶק אֶת־בְּנָהּ עַד־גָּמְלָהּ אֹתוֹ: כד וַתַּעֲלֵהוּ עִמָּהּ כַּאֲשֶׁר גְּמַלַתּוּ
בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה לִזְבוֹחַ לַה׳ וְאֵיפָה אַחַת קֶמַח לְמִנְחוֹת וְנֵבֶל יַיִן לִנְסָכִים
וַתְּבִאֵהוּ אֶת הַנַּעַר בֵּית־יְהוָה שִׁלֹו וְהַנַּעַר נָעַר קָטֹן וַרְךְ: כה וַיִּשְׁחֲטוּ
אֶת־הַפָּר הָרִאשׁוֹן וַיָּבִאוּ אֶת־הַנַּעַר אֶל־עֵלִי לְהַרְאוֹתוֹ שֶׁנִּתְקַבְּלָה תְּפִלָּתוֹ:

קְשַׁת־רוּחַ אָנֹכִי מִצָּרָה וּדְאָגָה, וּמֵרֹעַת בָּאתִי הֵנָּה לְהִתְפַּלֵּל וְיַיִן וְשֵׁכָר
לֹא שָׁתִיתִי וָאֶשְׁפֹּךְ אֶת־נַפְשִׁי לִפְנֵי יְהוָה וּמַה לִּי לְהָרִים קוֹל
לְהַשְׁמִיעַ לְאוּלַת: טז אַל־תִּתֵּן אֶת־אֲמָתְךָ לִפְנֵי ה׳ כְּמוֹ בַּת־בְּלִיָּעַל
לָבוֹא שִׁכּוֹרָה לְבֵית ה׳ כִּי־מֵרֹב שִׂיחִי וְכַעְסִי שֶׁצָּרַתִּי מַכְעֶסֶת אוֹתִי דִּבַּרְתִּי
עַד־הֵנָּה עַד הַזְּמַן הַזֶּה: יז וַיַּעַן עֵלִי וַיֹּאמֶר לְכִי לְשָׁלוֹם וֵאלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת־שֵׁלָתֵךְ יְמַלֵּא אֶת בַּקָּשָׁתֵךְ אֲשֶׁר שָׁאַלְתְּ מֵעִמּוֹ:
יח וַתֹּאמֶר תִּמְצָא שִׁפְחָתְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ לְבַקֵּשׁ עָלֶיהָ רַחֲמִים וַתֵּלֶךְ
הָאִשָּׁה לְדַרְכָּהּ הָלְכָה לָהּ לְבֵיתָהּ
וַתֹּאכַל וּפָנֶיהָ הָרְעִים לֹא־הָיוּ־לָהּ
עוֹד: יט וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיִּשְׁתַּחֲווּ
לִפְנֵי יְהוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־
בֵּיתָם הָרָמָתָה וֵידַע אֶלְקָנָה
אֶת־חַנָּה אִשְׁתּוֹ וַיִּזְכְּרֶהָ יְהוָה
עָלָה זִכְרוֹנָהּ לְפָנָיו לְטוֹבָה:
כ וַיְהִי לִתְקֻפּוֹת הַיָּמִים וַתַּהַר
חַנָּה לְעֵת הִקּוּף תְּשִׁלּוּם יְמֵי הַהֵרָיוֹן
וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
שְׁמוּאֵל כִּי אָמְרָה מֵיהוָה
שְׁאִלְתִּיו: כא כְּשָׁבָא עֵת עֲלֹתוֹ
וַיַּעַל הָאִישׁ אֶלְקָנָה וְכָל־בֵּיתוֹ
לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֶת־זֶבַח הַיָּמִים
וְאֶת־נִדְרוֹ שֶׁהָיָה רָגִיל לִזְבּוֹחַ בְּכָל
שָׁנָה: כב וְחַנָּה לֹא עָלְתָה בַּשָּׁנָה
הַהִיא כִּי־אָמְרָה לְאִישָׁהּ לֹא אֶזּוז
מִבֵּיתִי עַד יִגְמֹל הַנַּעַר תִּשְׁלַם יְנִיקָתוֹ
הוּא 24 חֹדֶשׁ, וְאַחֲרֵי הִגָּמְלוֹ וַהֲבֵאֹתִיו
גַּם אוֹתוֹ אֶל בֵּית ה׳ וְנִרְאָה אֶת־פְּנֵי
יְהוָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנָיו וּלְהוֹדוֹת לוֹ עַל
הַנַּעַר הַיּוֹלֵד וְיָשַׁב שָׁם עַד־עוֹלָם
וְלֹא יָשׁוּב עוֹד לְבֵיתוֹ: כג וַיֹּאמֶר לָהּ
אֶלְקָנָה אִישָׁהּ עֲשִׂי הַטּוֹב
בְּעֵינַיִךְ כְּפִי חֶפְצֵךְ עֲשִׂי שְׁבִי עַד־
גָּמְלֵךְ אֹתוֹ אַךְ יָקֵם יְהוָה אֶת־
דְּבָרוֹ שֶׁיִּהְיֶה הַבֵּן בְּזֶה הָאֹפֶן שֶׁיִּתְקַיֵּם
בּוֹ מַה שֶּׁנִּדְרָה חַנָּה וַתֵּשֶׁב הָאִשָּׁה

לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי יְהוָה וְעֵלִי שֹׁמֵר אֶת־
פִּיהָ: יג וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל־לִבָּהּ רַק
שִׂפְתֶיהָ נָעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ
וַיַּחְשְׁבֶהָ עֵלִי לְשִׁכֹּרָה: יד וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ
עֵלִי עַד־מָתַי תִּשְׁתַּכָּרִין הָסִירִי אֶת־יֵינֵךְ
מֵעָלָיִךְ: טו וַתַּעַן חַנָּה וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנִי
אִשָּׁה קְשַׁת־רוּחַ אָנֹכִי וְיַיִן וְשֵׁכָר לֹא
שָׁתִיתִי וָאֶשְׁפֹּךְ אֶת־נַפְשִׁי לִפְנֵי יְהוָה: טז אַל־תִּתֵּן אֶת־אֲמָתְךָ
לִפְנֵי בַּת־בְּלִיָּעַל כִּי־מֵרֹב שִׂיחִי וְכַעְסִי דִּבַּרְתִּי עַד־הֵנָּה: יז וַיַּעַן
עֵלִי וַיֹּאמֶר לְכִי לְשָׁלוֹם וֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת־שֵׁלָתֵךְ אֲשֶׁר
שָׁאַלְתְּ מֵעִמּוֹ: יח וַתֹּאמֶר תִּמְצָא שִׁפְחָתְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתֵּלֶךְ
הָאִשָּׁה לְדַרְכָּהּ וַתֹּאכַל וּפָנֶיהָ לֹא־הָיוּ־לָהּ עוֹד: יט וַיַּשְׁכִּמוּ
בַבֹּקֶר וַיִּשְׁתַּחֲווּ לִפְנֵי יְהוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתָם הָרָמָתָה
וַיֵּדַע אֶלְקָנָה אֶת־חַנָּה אִשְׁתּוֹ וַיִּזְכְּרֶהָ יְהוָה: כ וַיְהִי לִתְקֻפּוֹת
הַיָּמִים וַתַּהַר חַנָּה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שְׁמוּאֵל כִּי
מֵיהוָה שְׁאִלְתִּיו: כא וַיַּעַל הָאִישׁ אֶלְקָנָה וְכָל־בֵּיתוֹ לִזְבֹּחַ
לַיהוָה אֶת־זֶבַח הַיָּמִים וְאֶת־נִדְרוֹ: כב וְחַנָּה לֹא עָלְתָה
כִּי־אָמְרָה לְאִישָׁהּ עַד יִגָּמֵל הַנַּעַר וַהֲבִאֹתִיו וְנִרְאָה אֶת־פְּנֵי
יְהוָה וְיָשַׁב שָׁם עַד־עוֹלָם: כג וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁהּ עֲשִׂי
הַטּוֹב בְּעֵינַיִךְ שְׁבִי עַד־גָּמְלֵךְ אֹתוֹ אַךְ יָקֵם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ
וַתֵּשֶׁב הָאִשָּׁה וַתֵּינֶק אֶת־בְּנָהּ עַד־גָּמְלָהּ אֹתוֹ: כד וַתַּעֲלֵהוּ
עִמָּהּ כַּאֲשֶׁר גְּמַלַתּוּ בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה וְאֵיפָה אַחַת קֶמַח וְנֵבֶל
יַיִן וַתְּבִאֵהוּ בֵית־יְהוָה שִׁלֹו וְהַנַּעַר נָעַר: כה וַיִּשְׁחֲטוּ אֶת־הַפָּר
וַיָּבִאוּ אֶת־הַנַּעַר אֶל־עֵלִי: כו וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי חֵי נַפְשְׁךָ אֲדֹנִי
אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצֶּבֶת עִמָּכָה בָּזֶה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה: כז אֶל־
הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלָּלְתִּי וַיִּתֵּן יְהוָה לִי אֶת־שְׁאֵלָתִי אֲשֶׁר שָׁאַלְתִּי
כו וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי מַלֵּא שְׁאֵלָתִי
זֹאת וְקַח אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה, וְשִׂים עֵינְךָ
עָלָיו חֵי נַפְשְׁךָ אֲדֹנִי וְהַשְּׁבִיעֹתוֹ בְּחַיֵּי
נַפְשוֹ, אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצֶּבֶת אֲשֶׁר
עָמַדְתִּי פֹּה עִמָּכָה בָּזֶה בִּהְיוֹתֵךְ גַּם
אַתָּה יוֹשֵׁב פֹּה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה:
כז אֶל־בַּעֲבוּר הַנַּעַר הַזֶּה
הִתְפַּלָּלְתִּי וַיִּתֵּן יְהוָה לִי אֶת־
שְׁאֵלָתִי אֲשֶׁר שָׁאַלְתִּי מֵעִמּוֹ:
כח וְגַם בְּעֵת הִתְפַּלְּלָה נָדַרְתִּי כִּי אָנֹכִי

עטרת מרים

הִשְׁאִלְתִּיהוּ לַיהוָה כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה כָּל זְמַן אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּזֶה הָעוֹלָם הוּא שָׁאוּל לַיהוָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁם שְׁמוּאֵל לְהוֹדוֹת לַיהוָה אֲשֶׁר שָׁם חֶלְקוֹ מֵעוֹבְדֵי ה׳: **א** וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמַר עָלַץ שָׂמַח לִבִּי בַּיהוָה בִּתְשׁוּעַת ה׳ רָמָה גָּבְהָה קַרְנִי בַּיהוָה לְנֵגַח בּוֹ אוֹיְבַי, רָחַב פִּי עַל־אוֹיְבַי עַל הַמַּכְעִיסִים אוֹתִי בִּהְיוֹתִי עֲקָרָה כִּי שָׂמַחְתִּי בִּישׁוּעָתֶךָ שֶׁנָּתַתָּ לִי בֵּן: **ב** אֵין־קָדוֹשׁ כַּיהוָה כִּי־אַיִן בּוֹרֵא בִּלְתֶּךָ שֶׁרְאוּי לְהִתְפַּלֵּל אֵלָיו וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ וּמִי מֵהַנִּבְרָאִים אֲשֶׁר תִּדְמֶה קְדֻשָּׁתוֹ לְקְדֻשַּׁת הַבּוֹרֵא: **ג** אַל־תַּרְבּוּ תְדַבְּרוּ גְּבֹהָה גְבֹהָה גַּאֲוָה וְגַסּוּת, אַל יֵצֵא עָתָק דִּבְרֵי חֹזֶק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דֵּעוֹת יְהוָה הַיּוֹדֵעַ הַכֹּל וְלוֹ וּלְפָנָיו נִתְּכְנוּ נִמְנִים עֲלִלוֹת מַעֲשֵׂה הַבְּרִיּוֹת: **ד** וְעַל שֶׁהוּא יוֹדֵעַ הַכֹּל, לֵזֶה מְשֻׁלָּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ, וּפִתְאוֹם קֶשֶׁת גִּבֹּרִים חַתִּים יִשְׁבְּרוּ וְנִכְשָׁלִים וְחַלָּשִׁים אָזְרוּ חָיִל חָגְרוּ כֹּחַ: **ה** אֵלֶּה שֶׁהָיוּ שְׂבֵעִים יָרְדוּ מִנִּכְסֵיהֶם עַד בַּלֶּחֶם בַּעֲבוּר פַּת לֶחֶם נִשְׂכָּרוּ עַצְמָם. וּרְעֵבִים אֲשֶׁר הָיוּ מַשְׂכִּירִים עַצְמָם בַּעֲבוּר הָרָעָבוֹן חָדֵלוּ מָנְעוּ מִלְּהַשְׂכִּיר עַצְמָן, כִּי מָצְאוּ דֵּי מַחְסוֹרָם עַד אֲשֶׁר מִי שֶׁהָיְתָה עֲקָרָה יָלְדָה שִׁבְעָה בָנִים וְרַבַּת בָּנִים אֻמְלְלָה כִּי הָיְתָה קוֹבֶרֶת בָּנֶיהָ: **ו** יְהוָה מֵמִית בְּנֵי רַבַּת הַבָּנִים וּמְחַיֶּה בְּנֵי הָעֲקָרָה, וּבְזֶה מוֹרִיד אֶת בַּת רַבַּת הַבָּנִים שְׁאוֹל לְעֹמֶק הַצָּרָה, וַיַּעַל הָעֲקָרָה מַעֲלָה: **ז** יְהוָה מוֹרִישׁ לָזֶה וּמַעֲשִׁיר לָזֶה מַשְׁפִּיל אֶת הַגִּבּוֹרִים הַמּוֹשְׁלִים בְּגִבּוּרָתָם אַף־מְרוֹמֵם אֶת הָעֲנִיִּים הַחַלָּשִׁים: **ח** ה׳

עטרת מרים

מֵלְכִים מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן מִגַּבִּיהוּ עַד לְהוֹשִׁיב אוֹתוֹ עִם־נְדִיבִים שָׂרִים וַחֲשׁוּבִים וְכִסֵּא כָבוֹד יַנְחִלֵם כִּי לַיהוָה מְצֻקֵי יְסוֹדוֹת אֶרֶץ וַיָּשֶׁת וַיָּשֶׂם עֲלֵיהֶם תֵּבֵל אֶת מְקוֹם הַיִּשּׁוּב, לָכֵן בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת בְּעוֹלָמוֹ כִּרְצוֹנוֹ: **ט** אוּלָם הַכֹּל בְּמִשְׁפָּט, כִּי רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר מִמַּלְכֻדַּת וּרְשָׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יִדָּמוּ יִפְּרְחוּ בְּעֵת נִתְמַלֵּא סְאָתָם כִּי־לֹא בְכֹחַ יִגְבַּר־אִישׁ לֹא תוֹעִילֵם גְּבוּרָתָם וְעָשְׁרָם, כִּי הַכֹּל בְּיַד ה׳: **י** נָא יְהוָה יֵחַתּוּ יִהְיוּ נִשְׁבָּרִים מְרִיבָיו אַנְשֵׁי מִלְחַמְתּוֹ שֶׁל בְּנֵי עָלָיו עַל הַפְּלִשְׁתִּים בַּשָּׁמַיִם יַרְעֵם יַעֲשֶׂה רַעַם גָּדוֹל לְהַבְהִיל אוֹתָם (לקמן ז י). יְהוָה נָא יָדִין בְּנֵי אַפְסֵי־קְצוֹת אָרֶץ לְהִיוֹת שׁוֹפֵט בְּיִשְׂרָאֵל, וְיַסֵּבֵב בְּמִקּוֹמוֹת עָרֵיהֶם לְשָׁפְטָם (שם טז) וְיִתֶּן־עֹז לְמַלְכּוֹ אֲשֶׁר בְּנֵי יַמְלִיךְ אוֹתוֹ וְהוּא שָׁאוּל וְיָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ עַל דָּוִד אֲמָרָה:

מֵעִמּוֹ: כח וְגַם אָנֹכִי הִשְׁאִלְתִּיהוּ לַיהוָה כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה הוּא שָׁאוּל לַיהוָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁם לַיהוָה: **ב** א וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמַר עָלַץ לִבִּי בַּיהוָה רָמָה קַרְנִי בַּיהוָה רָחַב פִּי עַל־אוֹיְבַי כִּי שָׂמַחְתִּי בִּישׁוּעָתֶךָ: ב אֵין־קָדוֹשׁ כַּיהוָה כִּי־אֵין בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ: ג אַל־תַּרְבּוּ תְדַבְּרוּ גְבֹהָה גְבֹהָה יֵצֵא עָתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דֵּעוֹת יְהוָה וְלוֹ נִתְּכְנוּ עֲלִלוֹת: ד קֶשֶׁת גִּבֹּרִים חַתִּים וְנִכְשָׁלִים אָזְרוּ חָיִל: ה שְׂבֵעִים בַּלֶּחֶם נִשְׂכָּרוּ וּרְעֵבִים חָדֵלוּ עַד־עֲקָרָה יָלְדָה שִׁבְעָה וְרַבַּת בָּנִים אֻמְלָלָה: ו יְהוָה מֵמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל: ז יְהוָה מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר מַשְׁפִּיל אַף־מְרוֹמֵם: ח מֵקִים מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיב עִם־נְדִיבִים וְכִסֵּא כָבוֹד יַנְחִלֵם כִּי לַיהוָה מְצֻקֵי אֶרֶץ וַיָּשֶׁת עֲלֵיהֶם תֵּבֵל: ט רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר וּרְשָׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יִדָּמוּ כִּי־לֹא בְכֹחַ יִגְבַּר־אִישׁ: י יְהוָה יֵחַתּוּ מְרִיבָיו עָלָיו בַּשָּׁמַיִם יַרְעֵם יְהוָה יָדִין אַפְסֵי־אָרֶץ וְיִתֶּן־עֹז לְמַלְכּוֹ וְיָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ:

◆ יום שלישי ב׳ תשרי ◆

(ז) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה אוֹתָם:

ז וּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַאֲמַר לֵהּ לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל תְּקַף וְאַלִּים אֲרֵי אַתְּ תֵּעוּל עִם עַמָּא הָדֵין לְאַרְעָא די קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן וְאַתְּ תַּחְסְנִנַּהּ יָתְהוֹן:

רש״י◄ **כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה •** ׳אֲרֵי אַתְּ תֵּעוּל עִם עַמָּא הָדֵין׳. מֹשֶׁה אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ: ׳זְקֵנִים שֶׁבַּדּוֹר יִהְיוּ עִמְּךָ, הַכֹּל לְפִי דַּעְתָּן וַעֲצָתָן׳, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ: ״כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם״ (לקמן לג), תָּבִיא, עַל כָּרְחָם, הַכֹּל תָּלוּי בְּךָ, טֹל מַקֵּל וְהַךְ עַל קָדְקָדָן, דַּבֵּר אֶחָד לַדּוֹר וְלֹא שְׁנֵי דַּבָּרִים לַדּוֹר (סנהדרין ח).

(ח) **וַיהוָה הוּא הַהֹלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ לֹא תִירָא וְלֹא תֵחָת:**

ח וַיְיָ הוּא דִּמְדַבַּר קֳדָמָךְ מֵימְרֵהּ יְהֵי בְּסַעְדָּךְ לָא יִשְׁבְּקִנָּךְ וְלָא יַרְחֵקִנָּךְ לָא תִדְחַל וְלָא תִתְּבַר:

(ט) **וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנֹּשְׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:**

ט וּכְתַב מֹשֶׁה יָת אוֹרַיְתָא הָדָא וִיהַבַּהּ לְכָהֲנַיָּא בְּנֵי לֵוִי דְּנָטְלִין יָת אֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ וּלְכָל סָבֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ **וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה וְגוֹ׳ וַיִּתְּנָהּ •** כְּשֶׁגְּמָרָהּ כֻּלָּהּ, נְתָנָהּ לִבְנֵי שִׁבְטוֹ.

״בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – ״השמים כסאי״ עד והי׳ מידי חודש בחדשו גו׳״, ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ״ק מורי וחמי אדמו״ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע״.

התוועדויות חלק א תשמ״ה עמוד 351

הפטרה ליום שני של ראש השנה

ירמיה פרק לא

א כֹּה אָמַר יְהוָה מָצָא חֵן בַּמִּדְבָּר עַם
שְׂרִידֵי חָרֶב הָלוֹךְ לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל:
ב מֵרָחוֹק יְהוָה נִרְאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם
אֲהַבְתִּיךְ עַל־כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד: **ג** עוֹד
אֶבְנֵךְ וְנִבְנֵית בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל עוֹד
תַּעְדִּי תֻפַּיִךְ וְיָצָאת בִּמְחוֹל מְשַׂחֲקִים:
ד עוֹד תִּטְּעִי כְרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן נָטְעוּ
נֹטְעִים וְחִלֵּלוּ: **ה** כִּי יֵשׁ־יוֹם קָרְאוּ
נֹצְרִים בְּהַר אֶפְרָיִם קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן
אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: **ו** כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה
רָנּוּ לְיַעֲקֹב שִׂמְחָה וְצַהֲלוּ בְּרֹאשׁ הַגּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ הַלְלוּ וְאִמְרוּ
הוֹשַׁע יְהוָה אֶת־עַמְּךָ אֵת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל: **ז** הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם

עטרת מרים

א כֹּה אָמַר יְהוָה מָצָא חֵן בְּעֵת שֶׁהָלְכוּ אַחֲרֵי בַּמִּדְבָּר עַם יִשְׂרָאֵל שְׂרִידֵי מֵחֶרֶב מִצְרַיִם הָלוֹךְ הָאֵל הָלַךְ לִפְנֵיהֶם לְהַרְגִּיעוֹ לִנְחוֹל אֶרֶץ מַרְגּוֹעָם יִשְׂרָאֵל: **ב** אוֹמֶרֶת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בְּגָלוּת, אֱמֶת הוּא זֶה כִּי מֵרָחוֹק לִפְנֵי זְמַן רָחוֹק יְהוָה נִרְאָה לִי אַךְ עַתָּה הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנִּי בַּגָּלוּת. עָנָה אוֹתָם הָאֵל, לֹא הָיִתָה אַהֲבָתִי אֵלֶיךָ לְפִי שָׁעָה אֶלָּא וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל־כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ לְךָ חֶסֶד וְנִרְאֵתִי לְךָ בִּכְבוֹדִי עַל הַר סִינַי לִהְיוֹת אַהֲבָתִי לְךָ לְעוֹלָם: **ג** הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי בָּנוּ בְּנֵי אָדָם וְנֶחֱרְבוּ, אֲבָל עוֹד אֶבְנֵךְ אֲנִי בְּעַצְמִי בְּנֶיָן שְׁלִישִׁי וְנִבְנֵית וְתִשָּׁאֵר בִּנְיָנֶיהָ עַד עוֹלָם. בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל עֲדַת יִשְׂרָאֵל עוֹד תַּעְדִּי תִּקְשְׁטִי תֻפַּיִךְ בְּכָל מִינֵי

עטרת מרים

פְּאֵר וְיָצָאת בִּמְחוֹל וְתֵצֵא בְּרִקּוּד מְשַׂחֲקִים שֶׁל שִׂמְחָה: **ד** עַם כִּי עַתָּה הַמָּה שׁוֹמְמִין עוֹד תִּטְּעִי אַתְּ כְּרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן נָטְעוּ נֹטְעִים יִקָּחֵם הָאוֹיֵב וְחִלְּלוּ יִפְּדוּ בְּכֶסֶף אֶת פִּרְיָם, כִּי מִגֹּדֶל הָרִבּוּי לֹא יוּכְלוּ לַהֲבִיאָם לִירוּשָׁלַיִם: **ה** כִּי יֶשׁ־יוֹם מוּכָן אֲשֶׁר קָרְאוּ יַכְרִיזוּ בְּקוֹל נֹצְרִים צוֹפִים הָעוֹמְדִים בְּהַר אֶפְרָיִם קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כִּי בָּאָה הַגְּאוּלָּה וְחֻזְּרָה הַשְּׁכִינָה לִמְקוֹמָהּ לְצִיּוֹן: **ו** כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל רָנּוּ בְּקוֹל לְיַעֲקֹב בְּשִׂמְחָה כָּל תְּחִלַּת הַגְּאוּלָּה וְצַהֲלוּ קוֹל גָּדוֹל

עטרת מרים

בְּרֹאשׁ הַגּוֹיִם בַּמְּקוֹמוֹת הַגְּבוֹהִים שֶׁבְּאַרְצוֹת הַגּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ וְהַלְלוּ אֶת ה׳
וְאִמְרוּ הוֹשַׁע יְהוָה אֶת־עַמְּךָ אֶת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל: ז כִּי הִנְנִי מֵבִיא
אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן אֲשֶׁר הָגְלוּ לְשָׁם וְקִבַּצְתִּים אֶת בְּנֵי עֶשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים
מִיַּרְכְּתֵי מְסוּף אָרֶץ שֶׁגָּלוּ לִקְצוֹת הָאָרֶץ. בָּם אִתָּם יֵלֵךְ גַּם עִוֵּר וּפִסֵּחַ
הָרָה וְיֹלֶדֶת יַחְדָּו כִּי יֵלְכוּ בְּנַחַת
קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה: ח בִּבְכִי יָבֹאוּ
וּבְתַחֲנוּנִים אּוֹבִילֵם אּוֹלִיכֵם אֶל־נַחֲלֵי
מַיִם בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לֹא יִכָּשְׁלוּ בָּהּ כִּי־
הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאֶפְרַיִם בְּכֹרִי
הוּא: ט שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה גּוֹיִם וְהַגִּידוּ
בָאִיִּים מִמֶּרְחָק וְאִמְרוּ מְזָרֵה יִשְׂרָאֵל
יְקַבְּצֶנּוּ וּשְׁמָרוֹ כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ: י כִּי־פָדָה
יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ:
יא וּבָאוּ וְרִנְּנוּ בִּמְרוֹם־צִיּוֹן וְנָהֲרוּ אֶל־
טוּב יְהוָה עַל־דָּגָן וְעַל־תִּירֹשׁ וְעַל־יִצְהָר וְעַל־בְּנֵי־צֹאן וּבָקָר
וְהָיְתָה נַפְשָׁם כְּגַן רָוֶה וְלֹא־יוֹסִיפוּ לְדַאֲבָה עוֹד: יב אָז תִּשְׂמַח
בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן
וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם: יג וְרִוִּיתִי נֶפֶשׁ הַכֹּהֲנִים דֶּשֶׁן וְעַמִּי
אֶת־טוּבִי יִשְׂבָּעוּ נְאֻם־יְהוָה: יד כֹּה אָמַר יְהוָה קוֹל בְּרָמָה
נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַּמְרוּרִים רָחֵל מְבַכָּה עַל־בָּנֶיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם
עַל־בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ: טו כֹּה אָמַר יְהוָה מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ
מִדְּמִעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב:
טז וְיֵשׁ־תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם:
יז שָׁמוֹעַ שָׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנוֹדֵד יִסַּרְתַּנִי וָאִוָּסֵר כְּעֵגֶל לֹא
לֻמָּד הֲשִׁיבֵנִי וְאָשׁוּבָה כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהָי: יח כִּי־אַחֲרֵי שוּבִי
נִחַמְתִּי וְאַחֲרֵי הִוָּדְעִי סָפַקְתִּי עַל־יָרֵךְ בֹּשְׁתִּי וְגַם־נִכְלַמְתִּי כִּי
נָשָׂאתִי חֶרְפַּת נְעוּרָי: יט הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד

עטרת מרים

תַּנְחוּמִים עַל־בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ וְאֵין מִי נִשְׁאַר בְּאַרְצָם כִּי כֻּלָּם גָּלוּ: טו כֹּה
אָמַר יְהוָה מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִנְּעִי מִדְּמִעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר
לִפְעֻלָּתֵךְ לִפְעֻלַּת בָּנַיִךְ שֶׁבָּכְלוּ הַגָּלוּת וְלֹא שָׁכְחוּ אֶת שְׁמִי וְלֹא עָבְרוּ עַל בְּרִיתִי
נְאֻם־יְהוָה וּבִגְמוּל זֶה וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: טז וְיֵשׁ־תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ
לְאַחֲרִית טוֹב לְבָנַיִךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ
בָנִים הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּאַחֲרִית הַיָּמִים
יָשׁוּבוּ לִגְבוּלָם: יז שָׁמוֹעַ שָׁמַעְתִּי
אָמַר ה׳ אֶפְרַיִם מִלְכוּת עֲשֶׂרֶת
הַשְּׁבָטִים מִתְנוֹדֵד וּמִתְנַדֵּחַ עִם ה׳
וְאוֹמֵר הִנֵּה יִסַּרְתַּנִי בְּיִסּוּרִין וָאִוָּסֵר
אֲבָל לֹא הוֹעַלְתָּ שֶׁאָשׁוּב עַל־יְדֵי־כָּךְ
בִּתְשׁוּבָה, כִּי אֲנִי דּוֹמֶה כְּעֵגֶל לֹא
לֻמָּד לִמְשׁוֹךְ בְּעוֹל, כְּשֶׁיַּכּוּהוּ וְעוֹת
דַּרְכּוֹ עוֹד יוֹתֵר, וְלָכֵן אֲנִי מְבַקֵּשׁ
הֲשִׁבֵנִי וְאָשׁוּבָה עַל יְדֵי שֶׁתַּרְאֶה לִי
הַשִּׁנּוּחִיךָ כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהָי:
יח כִּי־אַחֲרֵי שוּבִי אֵלֶיךָ נִחַמְתִּי
מִמַּעֲשֵׂי הָרָעִים שֶׁעָשִׂיתִי וְאַחֲרֵי
הִוָּדְעִי שֶׁנּוֹדַעְתִּי בְּעַצְמִי שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי
הַטּוֹב סָפַקְתִּי עַל־יָרֵךְ כְּדֶרֶךְ אָדָם
הַמִּתְחָרֵט בֹּשְׁתִּי בְּעַצְמִי בַּמַּעֲשִׂים

עטרת מרים

שֶׁעָשִׂיתִי וְגַם־נִכְלַמְתִּי כִּי נָשָׂאתִי כִּשְׁכֹּרְתִּי חֶרְפַּת הָעֲוֹנוֹת שֶׁעָשִׂיתִי מֵאָז נְעוּרָי: יט מַשִׁיב לָהֶם ה׳ הֲבֵן יַקִּיר לִי שֶׁמָּא בְּנִי יַקִּירִי הוּא אֶפְרַיִם שֶׁלֹּא חָטָא לִי מֵעוֹלָם אַם יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים קָטָן הוּא שֶׁהֲגַם שֶׁיֶּחֱטָא לִפְנֵי אָבִיו בְּכָל זֹאת יֹאהֲבֶנּוּ, כִּי־מִדֵּי בְּכָל עֵת דַּבְּרִי

שַׁעֲשׁוּעִים כִּי־מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל־כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם־יְהוָה:

עטרת מרים

שֶׁאֲדַבֵּר בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד בְּאַהֲבָתִי הַקְּדוּמָה עַל־כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ יִתְגּוֹלְלוּ רַחֲמַי עָלָיו וְרַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ וְאִם כֵּן אֵיךְ תְּבַקֵּשׁ שֶׁאֶעֱשֶׂה לְךָ עַתָּה נִפְלָאוֹת וְאוֹהֵב אוֹתְךָ כְּמוֹ בִּימֵי קֶדֶם נְאֻם־יְהוָה:

◆ יום רביעי ג׳ תשרי ◆

(י) וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת:

רש״י◄ מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים • בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל שְׁמִטָּה, שֶׁהִיא שָׁנָה הַשְּׁמִינִית. וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ ״שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה״? שֶׁעֲדַיִן שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהּ, בְּקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית הַיּוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית.

י וּפַקִּיד מֹשֶׁה יָתְהוֹן לְמֵימַר מִסּוֹף שְׁבַע שְׁנִין בִּזְמַן שַׁתָּא דִשְׁמִטְתָּא בְּחַגָּא דְמִטַלַּיָּא:

(יא) בְּבוֹא כָל־יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם:

רש״י◄ תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת • הַמֶּלֶךְ הָיָה קוֹרֵא מִתְּחִלַּת ״אֵלֶּה הַדְּבָרִים״, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (מא), עַל בִּימָה שֶׁל עֵץ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בַּעֲזָרָה.

יא בְּמֵיתֵי כָּל יִשְׂרָאֵל לְאִתְחַזָּאָה קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא דִי יִתְרְעֵי תִּקְרֵי יָת אוֹרַיְתָא הָדָא קֳדָם כָּל יִשְׂרָאֵל וְתַשְׁמְעִנּוּן:

(יב) הַקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

רש״י◄ הָאֲנָשִׁים • לִלְמֹד. וְהַנָּשִׁים • לִשְׁמֹעַ. וְהַטַּף • לָמָּה בָּאִים? לָתֵת שָׂכָר לִמְבִיאֵיהֶם.

יב כְּנוֹשׁ יָת עַמָּא גֻּבְרַיָּא וּנְשַׁיָּא וְטַפְלָא וְגִיּוֹרָךְ דִי בְקִרְוָיָךְ בְּדִיל דְּיִשְׁמְעוּן וּבְדִיל דְּיִלְפּוּן (נ״א דְּיִלְפּוּן) וְיִדְחַלּוּן מִקֳּדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְיִטְרוּן לְמֶעְבַּד יָת כָּל פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא:

(יג) וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ

יג וּבְנֵיהוֹן דִי לָא יָדְעוּן יִשְׁמְעוּן וַיִלְפּוּן (נ״א וְיִלְפּוּן) לְמִדְחַל יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן כָּל יוֹמַיָּא דִי אַתּוּן קַיָּמִין עַל אַרְעָא דִי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא תַּמָּן לְמֵירְתַהּ:

... ביום י"ז תמוז ותשעה־באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על־דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על־דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא־בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד־לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על־דבר הצומות; אלא **שבתורת אמת** ותורה **אור** – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייהפכו לששון ולשמחה ולמועדים **טובים** לעתיד־לבוא, ואדרבה – על־ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי־זה מגדיל השמחה וה'יום טוב'.

(משיחת שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח – הערה 36)

הפטרה לתענית ציבור בישעיה פרק נה

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ
קָרוֹב: ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן
מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ
וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: ח כִּי לֹא
מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם
דְּרָכָי נְאֻם יְהוָה: ט כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם
מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם
וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם: י כִּי כַּאֲשֶׁר
יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה
לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ
וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזּוֹרֵעַ
וְלֶחֶם לָאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר
יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי
אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ
אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו: יב כִּי־בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ
וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת
יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה

שי למורא

ו) בְּהִמָּצְאוֹ, קֹדֶם גְּזַר דִּין, בְּעוֹד שֶׁהוּא אוֹמֵר לָכֶם דִּרְשׁוּנִי. ז) דַּרְכּוֹ, דֶּרֶךְ הָרֶשַׁע. וְאִישׁ אָוֶן, לְפִי הָעֹנֶן פֵּרוּשוֹ בַּעַל מַחֲשָׁבוֹת וְעֲצוֹת רָעוֹת. מַחְשְׁבוֹתָיו, מַחְשְׁבוֹתָיו הָרָעוֹת. וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ, וְיָשׁוּב אֶל אֱלֹהֵינוּ, וְיֵשׁ לוֹ תִּקְוָה, כִּי הוּא מַרְבֶּה לִסְלֹחַ. ח) כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם, כִּי חֲשָׁבְתֶּם שֶׁאֶגְמֹל לָכֶם רָע אַף־עַל־פִּי שֶׁתָּשׁוּבוּ אֵלַי, עַל כֵּן אָמַר, לֹא מַחְשְׁבוֹתַי כְּמַחְשְׁבוֹתֵיכֶם, כִּי בְּמַחֲשָׁבְתִּי לְהֵיטִיב לָכֶם. וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי, אֵין דִּינִי כְּדִינֵי בָּשָׂר־וָדָם, אַתֶּם מִי שֶׁמּוֹדֶה בַּדִּין מִתְחַיֵּב, אֲבָל אֲנִי "וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב יֵרֶחֶם" (משלי כח.יג). ט) כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ וגו', כְּעֶרְךְ גַּבְהוּת הַשָּׁמַיִם מִן הָאָרֶץ, כֵּן דְּרָכַי גְּבוֹהִים בְּהֶבְדֵּל רַב מִדַּרְכֵיכֶם. וְהַדְּבָרִים הַנִּרְאִים נִקְרָאִים "דֶּרֶךְ", וְהַדְּבָרִים הַנִּסְתָּרִים נִקְרָאִים "מַחֲשָׁבוֹת". י) כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג וגו', כְּמוֹ הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג שֶׁיּוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם, לֹא יָשׁוּב אֶל הַשָּׁמַיִם עַל יְדֵי חֹם הַשֶּׁמֶשׁ עַד שֶׁבַּתְּחִלָּה הַגֶּשֶׁם מַרְוֶה אֶת הַצַּמְּאוֹן שֶׁל הָאָרֶץ וגו' וְרַק אַחַר־כָּךְ יָשׁוּב לְמַעְלָה בְּחֹם הַשֶּׁמֶשׁ. וְהוֹלִידָהּ, וְהַגֶּשֶׁם יִגְרֹם שֶׁהָאָרֶץ תּוֹלִיד, כְּלוֹמַר לְהוֹצִיא הַצֶּמַח מֵהַגַּרְעִין בְּעֹמֶק הָאָרֶץ. וְהִצְמִיחָהּ, הִיא הוֹצָאַת הַצְּמָחִים מֵעַל הָאָרֶץ. וְנָתַן זֶרַע וגו', הַגֶּשֶׁם הוּא סִבָּה לְגִדּוּל הַתְּבוּאָה בְּשֶׁכְּבָר לִזְרֹעַ מֵהֶן עוֹד בְּמָקוֹם אַחֵר, וְלִהְיוֹת לְמַאֲכָל לְמִי שֶׁצָּרִיךְ לָאֲכֹל. יא) כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי וגו', דְּבַר הַבְּטָחָתִי שֶׁהִבְטַחְתִּי לָכֶם לְהוֹצִיאֲכֶם מִן הַגָּלוּת, לֹא יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם, אֶלָּא בָּאֱמֶת יַעֲשֶׂה מַה שֶּׁחָפַצְתִּי. וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו, כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא יִתְבַּטֵּל קְצָת מִמֶּנּוּ, אֶלָּא הַכֹּל יֵעָשֶׂה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתִּי. יב) כִּי בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וגו', וְהַהַבְטָחָה הִיא, כִּי בְּשִׂמְחָה תֵּצְאוּ מַהַגָּלוּת, וּבְשָׁלוֹם תּוּבְלוּ לְאַרְצְכֶם. הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה,

עטרת מרים

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ בְּעוֹד הוּא מָצוּי בָּכֶם קְרָאֻהוּ בְּהִיוֹתוֹ קָרוֹב: ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ בְּמַעֲשֶׂה וּבְפֶה וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו הָרָעוֹת וְיָשֹׁב וְיָשׁוּב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ וְיֵשׁ תִּקְוָה כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: ח כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם כִּי אֲנִי מַרְבֶּה לִסְלוֹחַ וְלֹא יִשָּׁאֵר אֶצְלִי מֵהֶעֹון דָּבָר וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי דֶּרֶךְ בָּשָׂר־וָדָם לַעֲנוֹשׁ אֶת הַמּוֹרֵד בּוֹ וְאֵין מוֹעִיל תְּשׁוּבָה וּפִיּוּס, אֲבָל דַּרְכִּי לֹא כֵּן הִיא נְאֻם יְהוָה: ט וְאֵין כָּאן רַק הֶבְדֵּל בִּפְחוֹת וְיֶתֶר, אֶלָּא כִּי כְּמוֹ גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ בְּהֶבְדֵּל רַב דְּרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם כִּי דֶּרֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁלֹּא יִמְחוֹל בְּכֹל וּבְכֹל, וְדַרְכִּי לִמְחוֹל מִכֹּל וָכֹל: י כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אִם־הִרְוָה הִשְׁבִּיעַ אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ מוֹצִיא הַצֶּמַח מֵהַגַּרְעִין בְּעוֹמֶק הָאָרֶץ וְהִצְמִיחָהּ הַצֶּמַח מִמַּעַל לָאָרֶץ וְנָתַן זֶרַע לַזּוֹרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו יב וְזוֹהִי הַהַבְטָחָה כִּי־בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ מִן הַגָּלוּת וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן תּוּבְאוּ לְאַרְצְכֶם, הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה דֶּרֶךְ מָשָׁל, וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחָאוּ־כָף יִסּוּ בְּכַפֵּיהֶם לִשְׂמוֹחַ, גַּם שֶׁבּוֹדֵאי תִּתְקַיֵּם הַבְטָחָתִי:

עטרת מרים

זֶה עִנְיַן מְלִיצָה: יג תַּחַת בִּמְקוֹם הַנַּעֲצוּץ הָרְשָׁעִים יַעֲלֶה בְרוֹשׁ יִמְשְׁלוּ צַדִּיקִים וְתַחַת הַסִּרְפָּד וְנַעֲצוּץ הֵם מִינֵי קוֹצִים יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לַיהוָה לְשֵׁם גְּבוּרָה לְאוֹת עַד עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: א אָמַר לִבְנֵי הַגּוֹלוּת כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וַעֲשׂוּ צְדָקָה בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא עַל־יְדֵי־זֶה וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת וְרַק הַתְּשׁוּבָה מְעֻכֶּבֶת בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ: ב אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת אֶת הָאָמוּר לְמַטָּה וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ מִלְּחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לְהַאֲמִין בּוֹ לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ בְּעֵת יְקַבְּלוּ הַטּוֹבָה וְלֹא אֶקַּבֵּל עִמָּהֶם, וְאִם כֵּן לָמָּה אֶצְדַּק וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ וְאֵינִי מְגַדֵּל פְּרִי, וְלֹא יִשָּׁאֵר שְׁמִי לְזִכָּרוֹן וְעַל מָה אֵישַׁר דַּרְכִּי: ד כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים אוֹחֲזִים בִּבְרִיתִי בְּתוֹרָתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי בַּהֵיכָל וּבְחוֹמֹתַי בְּמוֹשַׁב הַסַּנְהֶדְרִין וְהַזְּקֵנִים יָד מְקוֹם מַעֲלָה וּשְׁבָח וָשֵׁם שֶׁיְּזַכּוּר לְטוֹבָה, וְהוּא דָּבָר טוֹב יוֹתֵר מִזִּכָּרוֹן הַבָּא מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם לְטוֹבָה עַד עוֹלָם אֶתֵּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת זִכָּרוֹן שְׁמוֹ: ו וּבְנֵי הַנֵּכָר וּבְנֵי הָעַמִּים הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה אֶל ה׳ לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל מִי בָהֶם אֲשֶׁר שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי בְּתוֹרָתִי: ז כִּשֶׁיָּבוֹאוּ לְהִתְגַּיֵּר: וַהֲבִיאוֹתִים אֶת הָעוֹשִׂים כָּל אֵלֶּה אֶל־הַר קָדְשִׁי אֶל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית

שי למורא

שֶׁיִּתְּנוּ לָכֶם פֵּרֶם וּצְמָחִים וּרְדָנוּ יוֹשְׁבֵיהֶם. יִמְחָאוּ כָף, לְעֻמַּת הַמְרַדְּנִים, יִמְחָאוּ כַּף, כָּל עֲצֵי הַשָּׂדֶה. וְהוּא עִנְיַן מְלִיצָה עַל רִבּוּי הַשִּׂמְחָה, שֶׁכָּל הַבְּרִיאָה תִּשְׂמַח עִמָּהֶם. יג) תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ, בִּמְקוֹם עֵץ הַנַּעֲצוּץ שֶׁהוּא קוֹצִי, יַעֲלֶה עֵץ הַבְּרוֹשׁ שֶׁהוּא עֵץ חָשׁוּב. כְּלוֹמַר, בִּמְקוֹם מֶמְשֶׁלֶת הַגּוֹיִם יִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל.

יִמְחָאוּ־כָף: יג תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסִּרְפָּד יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: א כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: ב אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ד כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: ו וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וְלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ז וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־

אוֹ בָא לוֹמַר, שֶׁהָרְשָׁעִים שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה יַהְפְּכוּ לְצַדִּיקִים. הַסִּרְפָּד, מִין צֶמַח קוֹצִי. וְהָיָה לַה׳ לְשֵׁם, הַפְּלֵא הָזֶה יִהְיֶה עוֹמֵד וְנִמְשָׁךְ וְיִהְיֶה לַה׳ לְשֵׁם גְּבוּרָה. לְאוֹת עוֹלָם וגו׳, וְיִהְיֶה לְאוֹת וּלְסִימָן עוֹלָם, כִּי כָּכָה יִהְיֶה עַד עוֹלָם וְלֹא יִכָּרֵת הַדָּבָר הַזֶּה. **א)** שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה, שִׁמְרוּ מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה וַעֲשׂוּ צְדָקָה זֶה עִם זֶה. כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא, כִּי עַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה יְשׁוּעָתִי קְרוֹבָה לָבוֹא. וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת, וְצִדְקַת הַבְטָחָתִי תִּגָּלֶה לְעֵין כֹּל. **ב)** יַעֲשֶׂה זֹּאת, שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶת הָאָמוּר לְהַלָּן. מֵחַלְּלוֹ, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שׁוּם מְלֶאכָה. **ג)** בֶּן הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל ה׳, הוּא גֵּר צֶדֶק. הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי וגו׳, אֶהְיֶה נִבְדָּל מִיִּשְׂרָאֵל בְּעֵת שֶׁיְּקַבְּלוּ הַטּוֹבָה, וְחוֹשֵׁב לוֹמַר שֶׁאֵין לִשְׁמֹר וּלְקַיֵּם הַמִּצְוֹת. הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ, כְּמוֹ עֵץ יָבֵשׁ שֶׁאֵינוֹ מְגַדֵּל פְּרִי, כֵּן לֹא יִשָּׁאֵר שְׁמִי לְזִכָּרוֹן וַהֲרֵינִי כְּאִלּוּ לֹא בָּאתִי לָעוֹלָם וְלֹא חָפַץ בִּי ה׳ וּבְמַעֲשַׂי. **ד)** שַׁבְּתוֹתַי, שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית וְשַׁבַּת הָאָרֶץ. בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי, בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת. וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי, אוֹחֲזִים בְּתוֹרָתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי עָלֶיהָ בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל. אוֹ פֵּרוּשׁוֹ עַל בְּרִית הַמִּילָה שֶׁנִּתְּנָה בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת, בְּפָרָשַׁת לֶךְ־לְךָ שֶׁנִּזְכְּרָה שָׁם שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה פְּעָמִים תֵּבַת "בְּרִית". **ה)** בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי, בְּבֵית מִקְדָּשִׁי וּבְתוֹךְ חוֹמוֹת הָעֲזָרָה וְחוֹמוֹת הַר הַבַּיִת. כְּלוֹמַר, בֵּין הַסַּנְהֶדְרִין אֲשֶׁר מוֹשְׁבָם שָׁם, שֶׁהֵם מְזַכְּירִים מַעֲשֵׂי הַחֲסִידִים

שֶׁבִּזְמַנָּם וְשֶׁהָיוּ קֹדֶם זְמַנָּם. יָד, מָקוֹם, דְּהַיְנוּ מַעֲלָה וְשֶׁבַח, עַל־דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן "מִמְּלֵא מְקוֹם אֲבוֹתָיו". וָשֵׁם, שֶׁיִּמָּשֵׁךְ שְׁמוֹ לְדוֹרוֹת הַבָּאִים. טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת, כְּלוֹמַר, מַה שֶׁיִּזָּכֵר שְׁמוֹ שָׁם לְטוֹבָה, הוּא דָּבָר הַטּוֹב יוֹתֵר מִזִּכָּרוֹן הַבָּא מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת. שֵׁם עוֹלָם אֶתֵּן לוֹ, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם אֶתֵּן שֵׁם עוֹלָם, כְּלוֹמַר, שֶׁעַד עוֹלָם יִזָּכֵר לְטוֹבָה. **ו)** עַל ה׳, כְּמוֹ אֶל ה׳. לְשָׁרְתוֹ, כְּלוֹמַר, לְעָבְדוֹ מִיִּרְאָה וְלַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר מִן הַחִיּוּב לַעֲשׂוֹת. וּלְאַהֲבָה וגו׳, וְעַל־יְדֵי שֶׁיַּעַבְדוּ ה׳ מֵאַהֲבָה יִהְיוּ לוֹ לַעֲבָדִים הָעוֹבְדִים תָּמִיד בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְיוֹתֵר מִמַּה שֶׁהַחִיּוּב לַעֲשׂוֹת. כָּל שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ, שֶׁהוּא יְסוֹד גָּדוֹל בֶּאֱמוּנַת ה׳, שֶׁהוּא מוֹדֶה שֶׁה׳ בָּרָא הָעוֹלָם מֵאַיִן וְאַיִן זוּלָתוֹ. וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי, אוֹחֲזִים בְּתוֹרָתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל. אוֹ פֵּרוּשׁוֹ עַל בְּרִית הַמִּילָה. **ז)** וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר

שי למורא

קָדְשִׁי וגו׳, כְּמוֹ הַמַּכִּים אוֹרֵח בְּבֵיתוֹ וּמְקַבְּלוֹ בְּשִׂמְחָה, כֵּן אֲצַוֶּה לַכֹּהֲנִים שֶׁיְּקַבְּלוּם בְּשִׂמְחָה כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְהִתְגַּיֵּר. **וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי,** שֶׁיִּהְיוּ שְׂמֵחִים בִּרְאוֹתָם עַצְמָם בָּעֲזָרָה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהוּא בֵּית הַתְּפִלָּה, שֶׁנָּה בְּשָׁנָה עִם יִשְׂרָאֵל בִּתְפִלָּתָם וּבְעוֹלוֹתֵיהֶם וּבְזִבְחֵיהֶם. **לְכָל הָעַמִּים,** כְּמוֹ שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בִּתְפִלָּתוֹ "וְגַם אֶל הַנֵּכְרִי" (מלכים־א ח,מא) וְכָל־שֶׁכֵּן לַשֹּׁבִים לְדַת יִשְׂרָאֵל. **ח) מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל,** הַמְקַבֵּץ אֶת יִשְׂרָאֵל הַנִּדָּחִים בֵּין הַגּוֹיִם. **עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו,** כְּשֶׁאֲקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, אֲקַבֵּץ עוֹד עַל נִקְבָּצָיו אֶת כָּל הַגֵּרִים. פֵּרוּשׁ אַחֵר, לְאַחַר שֶׁאֲקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, עוֹד אֲקַבֵּץ עֲלֵיהֶם נִקְבָּצִים אֲחֵרִים עַל נִקְבָּצָיו, וְהֵם גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁיִּתְקַבְּצוּ עֲלֵיהֶם בְּחֲרִי יִשְׂרָאֵל, וְיִפְּלוּ שָׁם, כְּכָתוּב בִּנְבוּאַת יְחֶזְקֵאל (פרק לח ופרק לט).

עטרת מרים

תְּפִלָּתִי בְּבֵית הַמּוּכָן לְהִתְפַּלֵּל שָׁם לְפָנַי, עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם יִהְיוּ מְקֻבָּלִים לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא יִהְיֶה מוּכָן לְכָל־הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יְהוָה מְקַבֵּץ הַמְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עָוֹד אֲקַבֵּץ גֵּרִים עָלָיו עַל יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת נוֹסָפִים לְנִקְבָּצָיו מִיִּשְׂרָאֵל:

הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יְהוָה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עָוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לִנְקְבָּצָיו:

זכריה פרק ח

א וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת קִנֵּאתִי
לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה וְחֵמָה גְדוֹלָה קִנֵּאתִי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁבְתִּי
אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְנִקְרְאָה יְרוּשָׁלִַם עִיר־הָאֱמֶת וְהַר־יְהוָה
צְבָאוֹת הַר הַקֹּדֶשׁ: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת
בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלִָם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בְּיָדוֹ מֵרֹב יָמִים: ה וּרְחֹבוֹת הָעִיר
יִמָּלְאוּ יְלָדִים וְיַלְדוֹת מְשַׂחֲקִים בִּרְחֹבֹתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כִּי
יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינַי יִפָּלֵא נְאֻם יְהוָה
צְבָאוֹת: ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִזְרָח וּמֵאֶרֶץ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ:
ח וְהֵבֵאתִי אוֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים בֶּאֱמֶת וּבִצְדָקָה:
ט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם הַשֹּׁמְעִים בַּיָּמִים הָאֵלֶּה אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי
הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בְּיֹום יְסַד בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת הַהֵיכָל לְהִבָּנוֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שְׂכַר הָאָדָם
לֹא נִהְיָה וּשְׂכַר הַבְּהֵמָה אֵינֶנָּה וְלַיּוֹצֵא וְלַבָּא אֵין־שָׁלוֹם מִן־הַצָּר וַאֲשַׁלַּח אֶת־כָּל־הָאָדָם אִישׁ
בְּרֵעֵהוּ: יא וְעַתָּה לֹא כַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אֲנִי לִשְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: יב כִּי־זֶרַע
הַשָּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם וְהִנְחַלְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית הָעָם
הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה: יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם קְלָלָה בַּגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה וּבֵית יִשְׂרָאֵל כֵּן אוֹשִׁיעַ
אֶתְכֶם וְהִיִּיתֶם בְּרָכָה אַל־תִּירָאוּ תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי
לְהָרַע לָכֶם בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא נִחָמְתִּי: טו כֵּן שַׁבְתִּי זָמַמְתִּי בַּיָּמִים
הָאֵלֶּה לְהֵיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אַל־תִּירָאוּ: טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַּבְּרוּ
אֱמֶת אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: יז וְאִישׁ | אֶת־רָעַת רֵעֵהוּ
אַל־תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם וּשְׁבֻעַת שֶׁקֶר אַל־תֶּאֱהָבוּ כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׂנֵאתִי נְאֻם־יְהוָה: יח וַיְהִי
דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם

הַשְׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם
אֶהֱבוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וְיֹשְׁבֵי עָרִים רַבּוֹת: כא וְהָלְכוּ יֹשְׁבֵי אַחַת
אֶל־אַחַת לֵאמֹר נֵלְכָה הָלוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלְכָה גַּם־אָנִי:
כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלִַם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה:
כג כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִכֹּל לְשֹׁנוֹת הַגּוֹיִם וֶהֱחֱזִיקוּ
בִּכְנַף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר נֵלְכָה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם:

◆ יום חמישי ד׳ תשרי ◆

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת קְרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד וַאֲצַוֶּנּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד:

יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא קְרִיבוּ יוֹמָיךְ לְמִמַּת קְרָא יָת יְהוֹשֻׁעַ וְאִתְעַתַּדוּ בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וֶאֱפַקְּדִנֵּהּ וַאֲזַל מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וְאִתְעַתַּדוּ בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש״י ◄ וַאֲצַוֶּנּוּ • וַאֲזָרְזֶנּוּ.

(טו) וַיֵּרָא יְהוָה בָּאֹהֶל בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד עַמּוּד הֶעָנָן עַל־פֶּתַח הָאֹהֶל:

טו וְאִתְגְּלִי יְיָ בְּמַשְׁכְּנָא בְּעַמּוּדָא דַעֲנָנָא וְקָם עַמּוּדָא דַעֲנָנָא עַל תְּרַע מַשְׁכְּנָא:

(טז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם־אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה ׀ אַחֲרֵי ׀ אֱלֹהֵי נֵכַר־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָא־שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וַעֲזָבַנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ:

טז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא אַתְּ שָׁכֵב עִם אֲבָהָתָךְ וִיקוּם עַמָּא הָדֵין וְיִטְעֵי בָּתַר טַעֲוַת עַמְמֵי אַרְעָא דִּי הוּא עָל תַּמָּן בֵּינֵיהוֹן וְיִשְׁבְּקוּן דַּחַלְתִּי וַיַּשְׁנוּן יָת קְיָמִי דִּי גְזַרִית עִמְּהוֹן:

רש״י ◄ נֵכַר־הָאָרֶץ • גּוֹיֵי הָאָרֶץ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יד) **הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת.** אָמַר משֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, בִּלְשׁוֹן **הֵן** שֶׁבַּחְתִּי לְפָנֶיךָ, דִּכְתִיב (לעיל י יד) הֵן לַה׳ אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וגו׳, וּבִלְשׁוֹן **הֵן** אַתָּה מְמִיתֵנִי. אָמַר לוֹ אַף בִּלְשׁוֹן **הֵן** קָרָאתָ תִּגֹּר לְפָנַי, דִּכְתִיב (שמות ו יב) הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי (תנחומא ג). דָּבָר אֶחָד, אָמַר לוֹ משֶׁה בְּ**הֵן** שֶׁבַּחְתִּי לְפָנֶיךָ (כדפירש״י) [כִּדְפֵירַשְׁתִּי], וּבְ**הֵן** קָנַסְתָּ עָלַי מִיתָה, לָמָּה אַתָּה מוֹדֵד מִדָּה רָעָה תַּחַת מִדָּה טוֹבָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גַּם זוֹ מִדָּה טוֹבָה, דִּכְתִיב (משלי יא לא) הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יְשֻׁלָּם. וְעוֹד, שֶׁלְּעוֹלָם הַבָּא אַעֲלֶךָ בְּכָבוֹד עַל כִּסֵּא שֶׁל מַרְגָּלִיּוֹת, וַאֲשִׂימְךָ רֹאשׁ עַל חֲמִשָּׁה וַחֲמִשִּׁים רִבּוֹא צַדִּיקִים, כְּמִנְיַן **הֵן** (דב״ר יא ט). דָּבָר אַחֵר, **הֵן** אֵין לוֹ זוּג, כֵּיצַד, אֶלֶ״ף אֶחָד, טֵי״ת תִּשְׁעָה, הֲרֵי עֲשָׂרָה. בֵּי״ת שְׁנַיִם, חֵי״ת שְׁמוֹנָה, הֲרֵי עֲשָׂרָה. הֵ״א אֵין לָהּ זוּג. וְכֵן נוּ״ן אֵין לָהּ זוּג. כֵּיצַד, יוּ״ד עֲשָׂרָה, צַדִּי״ק תִּשְׁעִים, הֲרֵי מֵאָה. מֵ״ם אַרְבָּעִים, סָמֶ״ךְ שִׁשִּׁים, הֲרֵי מֵאָה. נוּ״ן אֵין לָהּ זוּג. וּמשֶׁה אֵין לוֹ זוּג, דִּכְתִיב (להלן לד י) וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה, וּלְפִיכָךְ **קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת** וּבְחַרְתִּיךָ בְּחֶלְקִי: תורה טו

(יז) וְחָרָה אַפִּי בוֹ בַיּוֹם־הַהוּא וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לֶאֱכֹל וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי מְצָאוּנִי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה:

יז וְיִתְקוֹף רָגְזִי בְּהוֹן בְּעִידְנָא הַהִיא וְאַרְחֵקִנּוּן וֶאֱסַלֵּק שְׁכִנְתִּי מִנְּהוֹן וִיהוֹן לְמִבַּז וִיעָרְעַן יָתְהוֹן בִּישָׁן סַגִּיאָן וְעָקָן וְיֵימַר בְּעִידְנָא הַהִיא הֲלָא מִדְּלֵית שְׁכִינַת אֱלָהַי בֵּינִי עָרְעוּנִי בִּישַׁיָּא הָאִלֵּין:

רש״י◄ **וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי** • כְּמוֹ שֶׁאֵינִי רוֹאֶה בְּצָרָתָם.

(יח) וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים:

יח וַאֲנָא סַלָּקָא אֶסְתַּלָּק שְׁכִנְתִּי מִנְּהוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא עַל כָּל בִּישָׁא דִּי עֲבָדוּ אֲרֵי אִתְפְּנִיוּ לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא:

(יט) וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׂימָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

יט וּכְעַן כְּתִבוּ לְכוֹן יָת תֻּשְׁבַּחְתָּא הָדָא וְאַלְפַהּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שַׁוְיַהּ בְּפֻמְּהוֹן בְּדִיל דִּתְהֵי קֳדָמַי תֻּשְׁבַּחְתָּא הָדָא לְסָהִיד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ **אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת** • (לקמן לב) "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם", עַד "וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ".

◆ יום שישי ה׳ תשרי ◆

(כ) כִּי־אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָיו זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם וְנִאֲצוּנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי:

כ אֲרֵי אָעֵלְנוּן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לַאֲבָהָתְהוֹן עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ וְיֵיכְלוּן וְיִשְׂבְּעוּן וְיִתְפַּנְּקוּן וְיִתְפְּנוּן בָּתַר טַעֲוַת עַמְמַיָּא וְיִפְלְחֵנּוּן וְיַרְגְּזוּן קֳדָמַי וַיְשַׁנּוּן יָת קְיָמַי:

רש״י◄ **וְנִאֲצוּנִי** • וְהִכְעִיסוּנִי. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן נִאוּץ, לְשׁוֹן כַּעַס.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יז) **וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם.** זֶהוּ דֶּרֶךְ חִיבָּה, כְּאָדָם שֶׁחָטָא לוֹ בְּנוֹ וְאוֹמֵר לְרַבּוֹ לְהַלְקוֹתוֹ וְהוּא אֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת בְּצָרַת בְּנוֹ שֶׁרַחֲמָיו עָלָיו, וּמַסְתִּיר פָּנָיו שֶׁלֹּא יִרְאֶה בְּהַכָּאַת בְּנוֹ:

רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת. רָעוֹת שֶׁנַּעֲשוּ צָרוֹת זוֹ לָזוֹ, כְּגוֹן זִיבּוּרָא וְעַקְרַבָּא (חגיגה ה.). שֶׁמַּיִם צוֹנְנִין מַעֲלוֹ לַעֲקִיצַת דְּבוֹרִים, וּמַיִם חַמִּים לַעֲקִיצַת עַקְרָב, וְחִילוּפָא סַכַּנְתָּא, מִי שֶׁעָקְצוֹ זִיבּוּרָא וְעַקְרַבָּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה לַּעֲשׂוֹת, שֶׁמַּה שֶׁמּוֹעִיל לָזֶה מַזִּיק לָזֶה. וְכָךְ הֵן צָרוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת, כְּשֶׁהָעַכּוּ"ם מֵיצַר לוֹ יָרֵא לִצְעוֹק עָלָיו פֶּן יִשְׁנָאוּהוּ, וְאִם לֹא יִצְעַק עָלָיו יִרְגִּיל לִהְיוֹת מֵיצַר לוֹ:

עַל כִּי אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי. שֶׁגְּרַמְתִּי לוֹ לְסַלֵּק שְׁכִינָתוֹ מִמֶּנִּי, (באו עלי) **[מְצָאוּנִי]** וגו׳: תורה יח

(יח) **וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר.** מִכָּאן לְאֶסְתֵּר מִן הַתּוֹרָה (חולין קלט:), כְּלוֹמַר בִּימֵי אֶסְתֵּר **אַסְתִּיר פָּנַי** מֵהֶם וִיבַקֵּשׁ הָמָן לְאַבְּדָם: תורה יט

(כא) וְהָיָה כִּי־תִמְצֶאן אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ כִּי יָדַעְתִּי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבָּעְתִּי:

כא וִיהֵי אֲרֵי יְעָרְעָן יָתֵהּ בִּישָׁן סַגִּיאָן וְעָקָן וְתָתֵב תֵּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קֳדָמוֹהִי לְסָהִיד אֲרֵי לָא תִתְנְשֵׁי מִפֻּם בְּנֵיהוֹן אֲרֵי גֶּלִי קֳדָמַי יָת יִצְרְהוֹן דִּי אִנּוּן עָבְדִין יוֹמָא דֵין עַד לָא אָעֱלִנּוּן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית:

רש״י◄ וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד • שֶׁהִתְרֵיתִי בּוֹ בְּתוֹכָהּ עַל כָּל הַמּוֹצְאוֹת אוֹתוֹ. כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ • הֲרֵי זוֹ הַבְטָחָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין תּוֹרָה מִשְׁתַּכַּחַת מִזַּרְעָם לְגַמְרֵי.

(כב) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כב וּכְתַב מֹשֶׁה יָת תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא בְּיוֹמָא הַהוּא וְאַלֵּפַהּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כג) וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ:

כג וּפַקִּיד יָת יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וַאֲמַר תְּקֵף וְאַלִּים אֲרֵי אַתְּ תָּעֵל יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לְהוֹן וּמֵימְרִי יְהֵי בְּסַעְדָּךְ:

רש״י◄ וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן • מוּסָב לְמַעְלָה כְּלַפֵּי שְׁכִינָה, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ: ״אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם״.

(כד) וַיְהִי כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תֻּמָּם:

כד וַהֲוָה כַּד שֵׁצֵי מֹשֶׁה לְמִכְתַּב יָת פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא עַל סִפְרָא עַד דִּשְׁלִימוּ:

◆ שבת קודש ו׳ תשרי ◆

(כה) וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר:

כה וּפַקִּיד מֹשֶׁה יָת לֵוָאֵי נָטְלֵי אֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ לְמֵימָר:

(כו) לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה־שָׁם בְּךָ לְעֵד:

כו סִיבוּ יָת סִפְרָא דְאוֹרַיְתָא הָדֵין וּתְשַׁוּוּן יָתֵהּ מִסְּטַר אֲרוֹנָא קְיָמָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן וִיהֵי תַּמָּן בָּךְ לְסָהִיד:

רש״י◄ לָקֹחַ • כְּמוֹ: ״זָכוֹר״, ״שָׁמוֹר״, ״הָלוֹךְ״. מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־ה׳ • נֶחְלְקוּ בּוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּ׳בָבָא בַּתְרָא׳: יֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים: ׳דַּף הָיָה בּוֹלֵט מִן הָאָרוֹן מִבַּחוּץ, וְשָׁם הָיָה מֻנָּח׳, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: ׳מִצַּד הַלּוּחוֹת הָיָה מֻנָּח, בְּתוֹךְ הָאָרוֹן׳.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כו) לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה. מִדְּרָשׁ, בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁל שִׁבְעָה בַּאֲדָר קוֹדֶם פְּטִירַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, כָּתַב שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה סִפְרֵי תוֹרָה לִשְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים, וְקָרָא לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט וְהוֹכִיחָן וְהִזְהִירָן עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַמִּצְוֹת, אֲנָשִׁים בִּפְנֵי עַצְמָן וְנָשִׁים בִּפְנֵי עַצְמָן, וְאָמַר לָהֶם הִזָּהֲרוּ כֻּלְּכֶם בְּסֵפֶר תּוֹרָה הַזֶּה שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לָכֶם לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת, וְסֵפֶר תּוֹרָה אֶחָד לָקַח וְהִנִּיחוֹ לְצַד אֲרוֹן הַבְּרִית, שֶׁנֶּאֱמַר **לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה׳** (דב״ר ט ט). וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיָּרַד גַּבְרִיאֵל וְנָטַל אֶת הַתּוֹרָה מִיָּדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְהֶעֱלָה אוֹתָהּ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבַּשָּׁמַיִם, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ צִדְקָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בְּפַמַּלְיָא שֶׁל מַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן לג כא) צִדְקַת ה׳ עָשָׂה וגו׳, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁצַּדִּיקִים שֶׁבַּמָּרוֹם קוֹרִין בּוֹ בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי וּבְשַׁבָּתוֹת וּבְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְיָמִים טוֹבִים (דברי הימים של משה רבנו). וּבְפֶרֶק קַמָּא דְּבָבָא בַּתְרָא (יד.) פְּלִיגֵי רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה, חַד אָמַר שֶׁהַסֵּפֶר תּוֹרָה הָיָה מוּנָּח בָּאָרוֹן וְחַד אָמַר מִצַּדּוֹ וכו׳, כִּדְאִיתָא הָתָם: **חסלת פרשת וילך**

(כז) כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־מֶרְיְךָ וְאֶת־עָרְפְּךָ הַקָּשֶׁה הֵן בְּעוֹדֶנִּי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מַמְרִים הֱיִתֶם עִם־יְהוָה וְאַף כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי:

כז אֲרֵי אֲנָא יַדַּעְנָא (יָדַעְנָא) יָת סַרְבָּנוּתָךְ וְיָת קְדָלָךְ דְּקַשְׁיָא הָא בְּעַד אֲנָא קַיָּם עִמְּכוֹן יוֹמָא דֵּין מְסָרְבִין הֲוֵיתוּן קֳדָם יְיָ וְאַף (אֲרֵי) בָּתַר דְּאֵמוּת:

(כח) הַקְהֵילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם וַאֲדַבְּרָה בְאָזְנֵיהֶם אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָעִידָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ:

כח כְּנִישׁוּ לְוָתִי יָת כָּל סָבֵי שִׁבְטֵיכוֹן וְסָרְכֵיכוֹן וֶאֱמַלֵּל קֳדָמֵיהוֹן יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וְאַסְהֵד בְּהוֹן יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא:

רש"י◄ הַקְהִילוּ אֵלַי • וְלֹא תָּקְעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בַּחֲצֹצְרוֹת לְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י) "עֲשֵׂה לְךָ", וְלֹא הִשְׁלִיט יְהוֹשֻׁעַ עֲלֵיהֶם, וְאַף בְּחַיָּיו נִגְנְזוּ קֹדֶם יוֹם מוֹתוֹ (סִפְרֵי אֲחֲרֵי: בְּיוֹם מוֹתוֹ), לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (קהלת ח) "וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת".

וְאָעִידָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ • וְאִם תֹּאמַר: הֲרֵי כְּבָר הֵעִיד לְמַעְלָה: (לעיל ל) "הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם וגו'"? הָתָם לְיִשְׂרָאֵל אָמַר, אֲבָל לַשָּׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא אָמַר, וְעַכְשָׁו בָּא לוֹמַר: "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וגו'".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 220 ואילך – מתוך 'לקראת שבת'

רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִפְּרְדוּ מֵעַל צֹאן מַרְעִיתָם

בְּפָרָשַׁת וַיֵּלֶךְ (לא, כח) כָּתוּב "הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת כָּל זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם". וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י: "וְלֹא תָּקְעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת לְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל . . לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת".

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ זֶה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת:

יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים (ראה תניא אגה"ק סי' זך וביאורו. סי' כח. ובכ"מ) דְּ"בְּהַעֲלוֹת ה' רוּחוֹ [שֶׁל צַדִּיק] וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֶאֱסֹף . . יַעֲלֶה בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת". וְתָמוּהַּ, אֵיךְ זֶה מַתְאִים עִם מַה שֶּׁכָּתוּב "אֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת" דְּמַשְׁמָעוֹ שֶׁנַּעֲשֶׂה יְרִידָה בְּנִשְׁמַת הַצַּדִּיק?

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, דְּפֵירוּשׁ הַכָּתוּב הוּא לְמַעֲלִיּוּתָא, דִּכְשֶׁאָדָם שׁוֹלֵט עַל מַשֶּׁהוּ, סִימָן הוּא שֶׁשַּׁיָּךְ הוּא לְדָבָר עַד שֶׁבִּיכָלְתּוֹ לִשְׁלוֹט עָלָיו, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיוֹם פְּטִירַת הַצַּדִּיק, מִכֵּיוָן שֶׁנִּתְעַלָּה בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי, אֵין לוֹ שַׁיָּכוּת לְעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, וּבְמֵילָא "אֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת".

לְפִי־זֶה הָיָה־אֲמִינָא דִּבְיוֹם פְּטִירַת מֹשֶׁה שֶׁנִּתְעַלָּה כָּל־כָּךְ עַד שֶׁאֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ "שְׁלִיטָה" עַל יִשְׂרָאֵל, נִפְסַק הַקֶּשֶׁר רַחֲמָנָא־לִיצְלָן בֵּינוֹ לְצֹאן מַרְעִיתוֹ.

וּמְלַמְּדֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁאַף בְּיוֹם פְּטִירַת מֹשֶׁה, אָמַר "הַקְהִילוּ אֵלַי", שֶׁבִּיקֵּשׁ בְּעַצְמוֹ לְהַקְהִיל אֶת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי בְּכָל מַצָּב וּבְאֵיזֶה דַּרְגָּא שֶׁנִּמְצָא בּוֹ מֹשֶׁה, עֲדַיִן קָשׁוּר וּמְאוּחָד הוּא עִם צֹאן מַרְעִיתוֹ. וְכִלְשׁוֹן רַשִׁ"י (חקת כא, כא) "מֹשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל הוּא מֹשֶׁה".

(כט) כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתُון וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם:

כט אֲרֵי יְדַעְנָא (יָדַעְנָא) בָּתַר דְּאֵמוּת אֲרֵי חַבָּלָא תְּחַבְּלוּן וְתְסְטוּן מִן אָרְחָא דִּי פַקֵּדִית יָתְכוֹן וּתְעָרַע יָתְכוֹן בִּשְׁתָּא בְּסוֹף יוֹמַיָּא אֲרֵי תַעְבְּדוּן יָת דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ לְאַרְגָּזָא קֳדָמוֹהִי בְּעוֹבְדֵי יְדֵיכוֹן:

רש"י◄ אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתוּן • וַהֲרֵי כָּל יְמוֹת יְהוֹשֻׁעַ לֹא הִשְׁחִיתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים ב) "וַיַּעַבְדוּ יִשְׂרָאֵל אֶת ה' כָּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ"? מִכָּאן שֶׁתַּלְמִידוֹ שֶׁל אָדָם חָבִיב עָלָיו כְּגוּפוֹ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיְּהוֹשֻׁעַ חַי, הָיָה נִרְאֶה לְמֹשֶׁה כְּאִלּוּ הוּא חַי.

(ל) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תֻּמָּם:

ל וּמַלִּיל מֹשֶׁה קֳדָם כָּל קְהָלָא דְּיִשְׂרָאֵל יָת פִּתְגָּמֵי תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא עַד דְּשָׁלִימוּ:

פ פ פ

ל' ועם מ' של נצבים ע' פסוקים, אדני"ה סימן. חסלת פרשת וילך

הפטרה לפרשת וילך לשמו"ת ולקריאה בציבור נדפסה לקמן עמ' ריח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ט אלול פרק כ, מפרק קמ עד סוף פרק קנ ופרקים פה-פז	**יום רביעי - ג' תשרי** מפרק יח עד סוף פרק כב ופרקים צד-צו
יום שני - א' תשרי פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט ופרקים פח-צ	**יום חמישי - ד' תשרי** מפרק כג עד סוף פרק כח ופרקים צז-צט
יום שלישי - ב' תשרי פרק כ, מפרק י עד סוף פרק יז ופרקים צא-צג	**יום שישי - ה' תשרי** מפרק כט עד סוף פרק לד ופרקים ק-קב
שבת קודש - ו' תשרי פרק כ מפרק לה עד סוף פרק לח ופרקים קג-קה	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ט אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכט, האותיות הנגלות... עד עמ' קכט, וחיות כנודע:

האגרת הבאה, דיבור־המתחיל "האותיות הנגלות" היא מהאגרות שנוספו בהוצאת שנת תר"ס. כפי הידוע נוספו באותה הוצאה כמה אגרות קודש, כפי שכותב ר' אשר מניקולייב ב"מודעה רבה", שנוספו "השמטות מהאגה"ק"[44].

המשך אגרת זו לאגרת הקודמת הוא, שהרי באגרת הקודמת מדובר איך שרק הבחינות "נהי"ם" – נצח, הוד, יסוד, מלכות – של המשפיע נמשכות במקבל, ובסוף אגרת זו (דיבור־המתחיל "האותיות הנגלות") מוסבר גם כן אותו תוכן[45], שרק האחוריים והחיצוניות של בחינות נה"י – נצח, הוד, יסוד – של העליון, נמשכות בתחתון.

אגרת הקדש

האותיות הנגלות לנו הן במעשה דבור ומחשבה. דמעשה הן תמונת האותיות שבכתב אשורי שבס"ת. ואותיות הדבור נחקקות בהבל וקול המתחלק לכ"ב חלקים שונים זה מזה בצורתן. שהיא הברת ומבטא הכ"ב אותיות בכל לשון. כי אין הפרש בין לה"ק ובין שאר לשונות במהות הברת האותיות כ"א בצירופן. ואותיות המחשבה הן ג"כ בכל לשון שאדם מחשב תיבות ואותיות הלשון שהן כ"ב לבד. רק שבמחשבה יש בה ג' מיני בחי' אותיות. שהרי כשרואה בס"ת תמונת האותיות הן מצטיירות במחשבתו וזה נקרא בחינת עשי' שבמחשבה. וכן כאשר שומע אותיות הדבור הן נרשמות במחשבתו ומהרהר בהן וזה נקרא בחינת דבור שבמח' ובחי' יצירה. ואותיות המחשבה לבדה בלי הרהור אותיות הדבור נק' מח' שבמחשבה. בחי' בריאה. והנה אותיות הדבור ממש הן מתהוות ומקבלות חיותן מאותיות אלו עצמן שבמח'. ואף שלפעמים מדבר אדם ומהרהר בדבר אחר. הרי אינו יכול לדבר כ"א אותן דבורים וצירופים שכבר דברם והיו במחשבתו פעמים רבות מאד ונשאר בדיבורים וצירופים אלו הרשימו מהמחשבה שנכנסה לבד. רק שבמחשבה, יש בה ג' מיני בחינות אותיות, שהרי כשרואה בספר תורה תמונת האותיות - הן מצטיירות במחשבתו, – בהתאם לכפי שהוא רואה אותן בספר התורה, וזה נקרא בחינת "עשיה שבמחשבה"; – כפי ש"מחשבה" מהרהרת ענין של מעשה, אותיות של מעשה וכתב, ו–עשיה של השתלשלות בריאה־יצירה־עשיה, וכן כאשר שומע אותיות הדבור - הן נרשמות במחשבתו ומהרהר בהן, וזה נקרא בחינת "דבור שבמחשבה" – איך שבמחשבה הוא מהרהר באותיות של דיבור, ו – זוהי בחינת "יצירה"; – שכן, מחשבה עצמה היא בחינה של "בריאה", ש"בראתיו יצרתיו אף עשיתיו"[49] הוא כנגד "מחשבה דיבור ומעשה", הרי, מחשבה היא – בחינת "בריאה", דיבור – בחינת "יצירה", ומעשה – בחינת "עשיה". ואם כן "מחשבה" היא הרי – בחינת "בריאה", ואילו כשהוא מהרהר במחשבה אותיות של דיבור, הרי זה דיבור שבמחשבה – בחינת "יצירה" שבבריאה). ואותיות המחשבה לבדה בלי הרהור אותיות הדבור - נקרא "מחשבה שבמחשבה", בחינת "בריאה". והנה, אותיות הדבור ממש, הן מתהוות ומקבלות חיותן מאותיות אלו עצמן שבמחשבה. ואף שלפעמים מדבר אדם ומהרהר בדבר אחר, הרי אינו יכול לדבר – כשאין הוא מהרהר במה שהוא מדבר, כי־אם אותן דבורים וצרופים – של מלים, שכבר דברם והיו במחשבתו פעמים רבות מאד, ונשאר בדבורים וצרופים אלו הרשימו – הרושם, מהמחשבה שנכנסה בהם פעמים רבות. – הרי שהרושם של אותן

המשכה וכוח וחיות פרטי מיוחד שאיננה נמשכת באות אחרת, ולכן יש לכל אות בכתיבתה (בכתב אשורי של ספר־תורה) ציור מיוחד המורה על ציור ההמשכה ועל אופן התגלות האור, החיות והכוח הנמשכים באותה אות, ובכתב ספר־תורה הרי האותיות עצמן הן ענין עיקרי וקשורות בכמה פרטי דינים על צורת כתיבתן, ואותיות הדבור נחקקות בהבל וקול, המתחלק לכ"ב חלקים שונים זה מזה בצורתן, שהיא הברת ומבטא הכ"ב אותיות בכל לשון[47], כי אין הפרש בין לשון הקדש ובין שאר לשונות במהות הברת – ביטוי, האותיות, כי־אם בצירופן[48]. – בצירוף האותיות קיים הבדל בין שפה אחת לשניה, ואילו בעצם ביטוי האותיות הדבר שווה בכל הלשונות. ואותיות המחשבה, הן גם־כן בכל לשון שאדם מחשב תבות – הלשון, ואותיות הלשון, שהן כ"ב

---

44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר שמצינו שאדה"ז בעצמו הוסיף באגה"ק לאחר זמן (סה"מ תש"ח ע' 170. ובכ"מ)". **45.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דוגמא - עפמש"נ ומבשרי אחזה אלוקה איך שזהו באדם - במחדו"מ". **46.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכהנ"ל יל"ע באמ"ב ש' הק"ש פל"ב בי' שלכאורה באו"א קצת. וי"ל". **47.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מעלת האותיות דדיבור ומח' (משא"כ דעשי' - תמונתן - מתעלמות בתמונות אחרות)". **48.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע מה שייך צירופן להברתן דהוצרך לשלול? ואולי מתרץ שאינן קדושות הרי צ"ל בירידה מלשה"ק (עאכו"כ - בשינוי) - ומבאר שזהו בצירופן". **49.** ישעי' מג, ז.

אגרת הקדש

בהם פעמים רבות. וזהו בחי' אחוריים וחיצוניות נה"י מפרצוף העליון שנכנס בתחתון להיות לו בחי' מוחין וחיות כנודע:

אותיות המחשבה, הוא
החיות של אותיות דיבור
אלו. וְזֶהוּ – כפי שהדבר
ב"ספירות", **בְּחִינַת**
אֲחוֹרַיִם וְחִיצוֹנִיּוּת נֶצַח־
הוֹד־יְסוֹד מִ"פַּרְצוּף
הָעֶלְיוֹן" שֶׁנִּכְנַס
בַּתַּחְתּוֹן, – מפרצוף
המדריגה העליונה שנכנס
במדריגה התחתונה,
לִהְיוֹת לוֹ בְּחִינַת מֹחִין
וְחַיּוּת, כַּנּוֹדַע:

יום שני א' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכט, כ. איהו וחיוהי... עד עמ' 258, בלה"ק.

כ. תוכן אגרת קודש זו (סימן כ) הוא אחד הענינים העמוקים ביותר בחסידות, ומתבטא בה יסוד בענין של חסידות שעד עתה טרם הוסבר בספר ה"תניא".

ברם, כפי שכבר הוסבר בפרוטרוט בהקדמה לסימן י"ח – ראוי לחפש בכל אגרת קודש מה מתווסף באותה אגרת בנוגע לעבודה בפועל בקיום המצוות בכלל ובמצות הצדקה במיוחד (שכן, אגרות הקודש הרי נכתבו כדי "להורות לעם ה' הדרך ילכו בה **והמעשה** אשר יעשון", ללמד את בני ישראל דרכי ה' ו**במעשה** בפועל (כפי שכותבים בהקדמתם הרבנים הגאונים בני המחבר), וכיוון שרוב האגרות נכתבו בקשר לצדקה עבור אלה שעוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל – יש באגרות קודש אלו ענינים המוסיפים יתר חיות ועילוי במצות הצדקה).

חשיבותה המיוחדת של אגרת זו, יכולים לראות גם מכך, שרבנו הזקן כתב אותה (כפי שהרבי ה"צמח צדק" כותב[1]) "בימים שלפני הסתלקותו בכפר פייענא".

רואים אכן, שגם בענינים העמוקים המוסברים באגרת זו, מתבטא ענין יסודי חדש שנותן מושג אחר לגמרי בעילוי של קיום מצוות **מעשיות** בכלל (מצוות הנעשות בדברים גשמיים, כמו ציצית בצמר גשמי, תפילין בקלף גשמי, וכדומה), ומצות הצדקה במיוחד.

היסוד המוסבר באגרת־קודש זו, הוא – ש"התהוות הגשמיות" היא דוקא מ"עצמות אין סוף", התהוותם של הדברים הגשמיים היא דוקא מהקדוש־ברוך־הוא **עצמו** שהוא לגמרי למעלה מהאורות והגילויים שמהם מתהווים העולמות העליונים והענינים הרוחניים. שכן, "עצמות אין סוף" דוקא, ש"מציאותו מעצמותו בלי שום עילה וסיבה הקודמת לו חס־ושלום", שמציאותו היא עצמותית (לא מציאות שנוצרה, אלא מציאות שלא שייך בה ענין של "לא מציאות", הרי זה אופן של מציאות שהוא "מחוייב המציאות") – דוקא הוא יש בכוחו לברוא מציאות כזו כמו של הנבראים הגשמיים הנראים כמציאות לעצמם, ולעיני בשר לא נראה בהם כלל שהם תלויים וקשורים במציאות אחרת המהווה אותם (כפי שהדבר למשל ב"אור" שנראה בו שהוא התפשטות מ"מאור", ב"עלול" (מסובב) נראה שהוא בא וקשור ב"עילה" (סיבה) שלו, ואילו בדבר הגשמי לא נראה כלל שהוא בא **מן** ובטל **ל**משהו גבוה ממנו, אלא נראה שזה דבר שמציאותו היא באילו מעצמותו).

מציאות כזו, שהיא באין־ערוך לגמרי למקור שממנו היא באה, שכן המקור הוא רוחני, כוח אלקי, והיא – מציאות גשמית, עד שזזה נקרא "**יש מאין**" – מציאות כזו יכולה להתהוות רק על ידי "עצמות אין־סוף", מהקדוש־ברוך־הוא עצמו, שהוא **אין סוף** ולמעלה גם מגשמיות וגם מרוחניות. מזה יוצא, שדוקא התהוות הדברים **הגשמיים** היא מהקדוש־ברוך־הוא עצמו, שהוא למעלה מכל האורות והגילויים שמהם מתהווים הענינים הרוחניים.

יסוד **זה** נותן הפלאה ועילוי אחרים לגמרי בקיום מצוות מעשיות על ידי דברים גשמיים שהתהוותם היא דוקא מ"עצמות אין־סוף".

עילוי זה בענין קיום המצוות המעשיות, הוא ענין חדש, ובנוסף למה שהוסבר בחלק הראשון של ספר ה"תניא" (מפרק ל"ה ואילך) המעלה ב"לעשותו", במצוות שמקיימים במעשה, לגבי המצוות שמקיימים במחשבה ודיבור:

שם מדובר על המעלה של "מעשה" רק מצד הרצון והכוונה של הקדוש־ברוך־הוא: היות וכל תכלית הבריאה היא "להיות לו יתברך דירה בתחתונים", שתהיה להקדוש־ברוך־הוא דירה בעולם הגשמי התחתון, שתומשך אלקות בהתגלות כאן למטה בעולם הזה, במקום החושך והסתר על אלקות, ענין **זה** מבוצע בעיקר על ידי מצוות מעשיות. שכן, על־ידי־זה דוקא ממשיכים אלקות עד ל"עשיה" הגשמית, בענינים הגשמיים של העולם שהם למטה מענין המחשבה והדיבור.

כך גם בנוגע לבירור ולזיכוך הנפש הבהמית, זיכוכה והתהפכותה של הנפש הבהמית לטוב ולקדושה (שזו הרי תכלית ירידת הנשמה, שאין זה כדי לתקן אותה, אלא כדי לתקן את הנפש הבהמית) הרי זה מתבצע יותר על ידי מצוות מעשיות. שכן, עשיית פעולה גשמית של מצוה, הנחת תפילין, לבישת ציצית – הרי זה דוקא בכוח הנפש החיונית הבהמית.

הרי בהתאם לאמור, כל המעלה של "מעשה" היא רק מצד **הרצון** ו**הכוונה** של הקדוש־ברוך־הוא, אך מצד עצם הדבר, שבו המצוה נעשית, הרי לכאורה מצוה שנעשית בכוחות רוחניים, כמו מצות ידיעת והבנת אלקות בשכל ובהשגת המוח, או מצות אהבת ה' ברגש הרוחני של הלב – היא לכאורה למעלה מפעולה גשמית הנעשית בידים הגשמיות ובדברים גשמיים (כיוון שגם זו היא מצוה וגם בה מבצעים את רצון הקדוש־ברוך־הוא, הרי שהענין של קיום הרצון העליון והקשר שזה מביא עם הקדוש־ברוך־הוא, ישנו גם במצוה רוחנית, ומצד עצם הדבר במה שמבצעים את רצון הקדוש־ברוך־הוא – הרי לכאורה, דבר רוחני – כמו השגת המוח ורגש הלב – הוא עבודה עליונה ועמוקה יותר מאשר הפעולה הגשמית שבה עושים מצוה מעשית).

אך, מצד מה שמסביר באגרת־קודש זו המעלה של מצוות מעשיות מפני שהדברים הגשמים באים דוקא מעצמות־אין־סוף, יוצא מכך, שגם מצד

---

1. דרך מצותיך קע, א.

עצם הדבר שבו המצוה נעשית, ישנו עילוי והתעלות במצוות מעשיות מה שאין במצוות הנעשות על ידי ענינים רוחניים. שכן, יש בדברים הגשמיים כוח נעלם המתגלה בשעה שמבצעים בדבר הגשמי את הכוונה העליונה.

כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע מביא באחת משיחות הקודש שלו[2], שכאשר נתגלה היסוד הזה באגרת קודש זו, "מספר מלות־הנשמה השמיימיות", שהתהוות הדברים הגשמיים היא דוקא מ"עצמות אין־סוף" – נפתחו אצל חסידים מעיינות חדשים של חיות בקיום מצוות מעשיות.

אגרת הקדש

כ איהו וחיוהי חד איהו וגרמוהי חד בהון. (פי' ע"ס דאצילות חיוהי הן האורות וגרמוהי הן הכלים שכולן אלקות משא"כ בבי"ע כו'). וצריך להבין היטב איך הא"ס חד עם גרמוהי הן הכלים הרי הכלים הן בבחי' גבול ותכלית כמ"ש בע"ח. אמנם הכוונה היא לומר שהן אלקות לברוא יש מאין כמו הא"ס ולא בבחי' השתלשלות עילה ועלול לבד ומ"ש הרמ"ק ענין השתלשלות עילה

בלמדנו הענין בפנים האגרת, עוד יצא להזכיר איך שהרבי מורה בפשטות גאונית מופלאה שהיסוד של אגרת זו מובא בלשון הלכה ופסק־דין במלים ספורות ברמב"ם בהלכות הראשונות של הלכות "יסודי התורה".

"אִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד, – הוא ועניני החיות הבאים ממנו (האורות שהם ענין של נשמה וחיות לכלים של ה"ספירות") הם דבר אחד (כלומר, האורות של ה"ספירות" הם לא רק מאוחדים אתו (עם אין־סוף) אלא הם **דבר אחד** עם האין־סוף), **אִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד בְּהוֹן"**[3] – הוא והכלים הבאים ממנו (שהם הכלים לאורות של הספירות וכמו גופים לנשמות[4]) הם דבר אחד בהן (בספירות). (**פֵּרוּשׁ**[5]**, עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת. "חַיּוֹהִי"** - **הֵן הָאוֹרוֹת,** – של הספירות (שהן ענין של חיות ואור) **ו"גְּרָמוֹהִי"** - **הֵן הַכֵּלִים,** – של הספירות שהם כגופים וכלים לחיות ולאורות, **שֶׁכֻּלָּן** – כפי שהם כולם דבר אחד עם "אור אין סוף", מפני שהם **אֱלָקוּת,** – שגם הכלים של הספירות הם אלקות, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה כו').** – שם הכלים של הספירות וכן חלק מסויים מהאורות של הספירות – אינם אלקות, אלא הם **נבראים** שנתהוו מאלקות. **וְצָרִיךְ לְהָבִין הֵיטֵב, אֵיךְ הָ"אֵין־סוֹף" חַד** – דבר אחד, **עִם "גְּרָמוֹהִי" הֵן הַכֵּלִים,** – של הספירות, **הֲרֵי הַכֵּלִים הֵן בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית,** – לא זו בלבד שכל ספירה היא ענין **מיוחד**, חכמה היא לא בינה, חסד הוא לא גבורה, אלא החכמה או החסד הם גם־כן בעלי גבול ותכלית, ואילו "אין ־סוף" הוא הרי פשוט בתכלית הפשיטות, ולמעלה מכל ציור ומכל ענין מוגדר כמו חכמה או חסד, והוא **אין סוף**, בלי קץ וגבול. כיצד, איפוא, יכולים הכלים להיות דבר אחד עם אין־סוף? **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים'**[6]. שהכלים הם בבחינה של גבול ותכלית. ה"צמח צדק" מסביר ב"אור התורה"[7], שמה שכלים הם בבחינה של גבול ומדה, הכוונה למה שהם **כוח** הגבול של אין־סוף, הכוח שישנו באין־סוף להאיר באופן שיומשך ממנו בגבול ובמדה. שכן, הרי הוא אומר ב"עבודת הקודש"[8]: "האין־סוף הוא שלימותא דכולא, כשם שיש לו כח בבלתי־בעל־גבול כן יש לו כח בגבול, שאם תאמר שיש לו כח בבלתי־בעל־גבול ואין לו כח בגבול הרי אתה מחסר שלימותו" – אין־סוף הוא **השלימות** של הכל, כשם שיש לו כוח בבלי גבול, כך יש לו כוח בגבול. שכן, אם תאמר שיש לו כוח רק בבלי גבול ואין לו כוח בגבול – אתה מחסר בשלימות שלו, כלומר, לאמיתו של דבר גם "בלי גבול" הוא "הגבלה", שהוא רק בלי גבול ולא גבול, ואם ישנה שלימות בענין ה"גבול", הרי, כוח שהוא רק "בלי גבול" ולא "גבול" חסר בו השלימות של "גבול", ואילו "אין־סוף" הוא הרי השלימות של **הכל**, מן ההכרח הרי שכשם שיש לו כוח בבלי גבול, כך יש לו כוח גם בגבול. והוא מסיים שם, שהגבול הבא ממנו לראשונה, הם ה"ספירות" (כלומר הכלים של הספירות) שהם בבחינה של **כוח** הגבול, כוח להאיר ולהמשיך ענינים בגבול ובמדה, שההשפעה שתומשך מהאור המתלבש בכלי, תהיה בבחינה של גבול, למרות שההשפעה היא מאור אין־סוף ובלי־גבול. על כל פנים, הרי הכלים הם בבחינה של גבול ושל תכלית, כיצד, איפוא, הם "חד" (דבר אחד) עם "אין סוף", שהוא למעלה לגמרי מגבול וממדה? **אָמְנָם הַכַּוָּנָה** – במה שהוא אומר שהאין־סוף והכלים הם דבר אחד, **הִיא** – הוספת כ"ק רבינו: שלא לומר, שהאין־סוף הוא דבר אחד עם הכלים של הספירות, אלא הכוונה היא, שהם מתאחדים בנוגע לפעולה – פעולה שיכולה להיעשות רק על ידי אין־סוף או כשמתאחדים עם אין־סוף, ופעולה זו נעשית על ידי אין־סוף בהם ועל ידם. ובלשון רבנו הזקן: **לוֹמַר, שֶׁהֵן אֱלָקוּת** – בענין של **לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן כְּמוֹ הָ"אֵין־סוֹף",** – התהוות "יש" מ"אין" היא רק בכוח הקדוש־ברוך־הוא[9], זה רק "בחיק הבורא", כמו שחכמינו ז"ל אומרים[10]: "אם מתכנשין (מתאספים) כל באי עולם אין יכולים לברוא כנף יתוש אחד ולהטיל בו נשמה", כי הענין של התהוות "יש" מ"אין" הוא רק "בחיק הבורא". ועל כך אומרים, ש"אין סוף" הוא דבר אחד עם הכלים של עשר ספירות ד"אצילות": שעל ידם יתהווה "יש" מ"אין", הרי שהם אלקות שמהם ועל ידם מתהווים "יש" מ"אין". **וְלֹא בְּבְחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עֵלָּה וְעָלוּל** – סיבה ומסובב, **לְבַד. וּמַה שֶׁכָּתַב הָרְמַ"ק**[11] – רבי משה קורדובירו אומר בענין "ספירות", **עֲנְיַן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת**

---

2. אחש"פ תרצ"ד. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ח שמ"ז פי"ב. **ובכ"מ**". **4.** תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). **5.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יש פי' אחר בחיוהי וגרמוהי". **6.** שער ב' פ"ג. ועוד. **7.** ויצא קפב, ב. **8.** ח"א ריש פ"ח. **9.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכדלקמן (קל, ע"ב) הטעם". **10.** ראה ירושלמי סנהדרין פ"ז הי"ג. ב"ר פל"ט, יד. ויק"ר פי"ט, ב. ועוד. **11.** פרדס רימונים שער ו פ"ו. ועוד.

אגרת הקדש

ועלול וכ"ה בזוה"ק פ' בראשית היינו בהשתלשלות הספירות בספירות עצמן (בבחי' הכלים) שנקראות בלי מה בס"י שאינן בבחי' יש ומהות מושג וכמו הא"ס דלית מחשבה תפיסא ביה כלל וכמ"ש ופני לא יראו ונבואת משה רבינו ע"ה והשגתו היתה מפרק עליון דנצח דז"א ובהשתלשלות העלול הוא מוקף מהעילה ובטל במציאות אצלו כזיו השמש בשמש כמ"ש בפרדס מהרמ"ק ואף גם צמצומים רבים מאד לא יועילו להיות גשם עב כעפר מהשתלשלות הרוחניות משכלים נבדלים אפילו של המלאכים אלא להיות רוח הבהמה מפני שור כמ"ש במ"א וע"ש ויש מאין נקרא בריאה בלה"ק

עֵילָה וְעָלוּל, – שמהספירות נמשך באופן של עילה ועלול, **וְכֵן הוּא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית**[12]**, הֵינוּ בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַסְּפִירוֹת בַּסְּפִירוֹת עַצְמָן** – כפי שספירה אחת באה ומשתלשלת מספירה שניה, כמו למשל כפי ש"בינה" באה מ"חכמה" וכו', (**בְּבְחִינַת הַכֵּלִים**), – של הספירות, **שֶׁנִּקְרָאוֹת "בְּלִי מָה"** **בְּ"סֵפֶר יְצִירָה"**[13]**,** – הנקראות "בלי מה" בספר **יצירה**[14], – בלשון "עשר ספירות בלי מה, מדתן עשר וכו'", ו"בלי מה" הכוונה – **שֶׁאֵינָן בִּבְחִינַת יֵשׁ**[15] **וּמָהוּת מֻשָּׂג,** – לנבראים, **וּכְמוֹ הָ"אֵין־סוֹף" דְּלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל**[16]**,** – שום מחשבה אי אפשר שתהיה לה תפיסה בו, כך גם הכלים של הספירות נקראים "בלי מה", בלי מהות, שאין זה שום מהות שהיא ברת־השגה לשכל הנבראים, הרי על כך אומרים ענין ההשתלשלות ב"ספירות", שאין ספירה אחת מתהווה מספירה שניה באופן של בריאה "יש מאין", כי הרי אין זה "יש" שיהיה מהות מושגת, אלא הוא "בלי מה" – הרי זה בא באופן של "עילה ועלול". על כך, שהכלים של הספירות אינם מהות מושגת – מביא רבנו הזקן ראיה: **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[17]**: "וּפָנַי** – הפנימיות שלי, **לֹא יֵרָאוּ".** – שאפילו לגבי משה רבנו אין זה מהות מושגת, ש"פני", הפנימיות, כאן הכוונה גם לפנימיות **הכלים**, שגם הם למעלה אפילו מהראיה וההשגה של משה רבנו, **וּנְבוּאַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם וְהַשָּׂגָתוֹ, הָיְתָה** – רק, **מִפֶּרֶק עֶלְיוֹן דְּנֶצַח דְּ"זְעִיר אַנְפִּין".** – מהחלק העליון של בחינת "נצח" של "זעיר אנפין" – שש המדות, שכפי שנזכר באגרת הקודמת (סימן י"ט), הספירות נצח־הוד־יסוד הן רק כלי ההשפעה והירידה אל המקבל, הרי שהן רק חיצוניות הספירות ולא הפנימיות. **וּבְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעָלוּל** – המשתלשל מה"עילה", **הוּא מָקָף מֵהָעִילָה,** – שזה לפני שה"עלול" משתלשל מה"עילה", אלא הוא עדיין כלול בעילתו, שאז מוקף ה"עלול" ב"עילה" שלו, **וּבָטֵל בִּמְצִיאוּת אֶצְלוֹ** – הוא בטל ל"עילה" שלו, **כְּזִיו הַשֶּׁמֶשׁ** – כפי שזיו השמש בטל **בַּשֶּׁמֶשׁ,** – זה כבר גם אחרי שה"עלול" משתלשל ומתגלה מה"עילה", בכל זאת ה"עלול" בטל במציאות ל"עילה". שכך הדבר בהמשכת הספירות עצמן, שמה שנמשך ומתגלה בטל במציאות ל"עילה", לספירה העליונה שממנה היא משתלשלת, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ'פַּרְדֵּס'**[18] **מֵהָרְמַ"ק.** – הרי באופן המשכה כזה לא היה יכול להתהוות "יש" שהוא מציאות בהרגשתו, שמרגיש עצמו למציאות ואינו בטל למקורו. הוספת כ"ק רבינו: **ועד"ז ביש דעשו'** – **וְאַף גַּם צִמְצוּמִים רַבִּים מְאֹד** – המצמצמים את האור, שהאור שאחרי הצמצום אינו בערך כלל לאור שלפני הצמצום – הרי אפילו צמצומים אלה, **לֹא יוֹעִילוּ לִהְיוֹת גֶּשֶׁם עָב כְּעָפָר, מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָרוּחָנִיּוֹת מִשְּׂכָלִים נִבְדָּלִים אֲפִלּוּ** – הוספת כ"ק רבינו: **משכלים נבדלים, שֶׁל הַמַּלְאָכִים,** – מלאכים הם הרי בעלי חומר וצורה, בכל זאת כיוון שהחומר שלהם הוא הרי מיסודות **רוחניים** – לא יתהווה מזה גשם "עב" כמו עפר – אפילו כשזה בא אחרי צמצומים רבים. שכן, הרי זה עדיין ענין של השתלשלות, כמו שלשלת (שרשרת) שהטבעת התחתונה ביותר יש לה ערך והיא קשורה לטבעת העליונה ביותר, **אֶלָּא** – ההשתלשלות יכולה להשפיע, **לִהְיוֹת "רוּחַ הַבְּהֵמָה" מִ"פְּנֵי שׁוֹר",** – שבמרכבה שלמעלה, שלמרות שהרוח המחיה את גוף הבהמה רחוקה לגמרי ואינה בערך ל"פני שור" שבמרכבה העליונה, בכל זאת יש בכוח ההשתלשלות להשפיע שתשתלשל הרוח של הבהמה, כיוון שגם הרוח של הבהמה היא דבר רוחני, אלא שהיא למטה מטה במדריגה מ"פני שור" שבמרכבה; אך אין בכוח ההשתלשלות להשפיע שיתהווה "יש גשמי" מ"אין רוחני" – דבר שהוא מציאות חדשה לגמרי. **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, וְעַיֵּן שָׁם.** – הרבי מציין כאן, שיש לומר שכוונת רבנו הזקן היא – ל'תורה אור' ד"ה "יביאו לבוש מלכות"[19], ועוד. ב"תורה אור" שם, מסביר רבנו הזקן, שאפילו חכמה עילאה (עליונה) ד"אצילות", כיוון שהיא נקראת בשם "חכמה", הרי זה "דבר מה", ולא "אין", במילא גם זה אינו יכול להתהוות באופן של השתלשלות מ"אין סוף", כי־אם באופן של "יש מאין", כמו שכתוב[20]: "והחכמה **מאין** תמצא", שחכמה לגבי למעלה מחכמה היא ענין של "יש מאין". **וְ"יֵשׁ מֵאַיִן" נִקְרָא "בְּרִיאָה" בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ**[21]**.** – "בריאה" היינו, שנהיה דבר חדש שלא היה קיים לפני־זה (שלא כמו ב"עילה

---

12. ח"א יט, ב ואילך. **13.** פ"א מ"ב. ועוד. **14.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "גם יצירת הספירות". **15.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "גם לא יש דבריאה. והראי' - ועד כדי כך - שאינן". **16.** תקו"ז בהקדמה (יז, א). **17.** תשא לג, כג. **18.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שלכן גם התהוות כלים די"ס דבי"ע - שאינן חד כ"א נפרדים - א"א ע"י ער"ע". **19.** צ, ב. **20.** איוב כח, יב. **21.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה מאי שייכותי' הכא?! וי"ל שזוהי הוכחה על הנ"ל (החידוש בבריאת יש הגשמי - לגבי השתל'

ועלול" שהעלול קיים גם לפני־זה אלא באופן אחר). וכנזכר לעיל שב"אין" אי אפשר שיהיה כלול "יש". שכן, אז זה הרי לא היה "אין" אלא "יש". התהוות חדשה נקראת בלשון הקודש בשם "בריאה", כפי שהרמב"ן אומר בפרשת בראשית[22], שאין לנו בלשון הקודש ביטוי אחר לציין את ההתהוות של "יש מאין" אלא במלה "ברא". להלן יציין רבנו הזקן, למרות שגם ב"יש מאין" בטל ה"יש" באמת לכוח האלקי המהווה אותו, עד כפי שזיו השמש בטל בשמש ממש, כי הרי "כולא קמי' כלא חשיב" – הכל לגבי הקדוש־ברוך־הוא נחשב כלא כלום – כיצד אומרים, איפוא, שאי־אפשר שיתהווה "יש מאין" באופן של השתלשלות "עילה ועלול", שכן אז (הוא לא היה "יש" ומציאות, אלא) היה בטל כמו שה"עלול" בטל לגבי ה"עילה" שלו, בשעה שהאמת היא הרי, שגם בהיותו "יש" הוא בטל לגבי מקורו, הכוח האלקי המהווה אותו ונמצא בו תמיד לבראו מחדש? יסביר רבנו הזקן להלן, שזה אמור רק לגבי "קמי'", כפי שהדבר לפני הקדוש־ברוך־הוא בידיעה **שלו** (הרי זה כפי שהאמת היא, שהכל בטל לגביו יתברך וגם היש הנברא בטל כזיו השמש בשמש); אך בידיעתו ובהרגשתו של היש הנברא עצמו, הוא נרגש כ"מציאות יש", ואילו אם ההתהוות היתה באופן של "עילה ועלול" לא היה יכול הנברא להיות, גם בהרגשתו ובידיעתו **העצמית**, "מציאות יש", אלא גם בהרגש **שלו** היה בטל במציאות.

יום שלישי ב' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 258, והגם שהיש הנברא... עד עמ' קל, לגבי עילתו.

וַהֲגַם – למרות, **שֶׁהַיֵּשׁ הַנִּבְרָא הוּא גַּם־כֵּן כְּלָא חָשִׁיב קַמֵּיהּ,** – נחשב לפניו יתברך כלא כלום, כי הרי "כולא קמי' כלא חשיבי" – הכל לגבי הקדוש־ברוך־הוא נחשב כלא כלום, הרי שגם היש הנברא הוא כלא כלום, **דְּהַיְנוּ שֶׁבָּטֵל בִּמְצִיאוּת** – הוספת כ"ק רבינו: **נישט נאר** (לא רק) **לגבי עצמו"ה – שאינו בגדר העולם והבריאה, כ"א בענין הבריאה, לְגַבֵּי הַכֹּחַ וְהָאוֹר הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ** – בנברא, כוח ואור זה הם **מֵהַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, שֶׁהַ"קַּו"** – של, **אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מֵאִיר בָּהֶם,** – שלכן[23] זה נקרא "קמי'" (לפניו), למרות שמדובר אודות הכוח האלקי המהווה אותו – שכן, בכלים של הספירות שמהם בא הכוח האלקי – מאיר בהם הקו, שהוא הגילוי של "אור אין סוף" בעולמות. וביטול זה הוא **וְכָ** – כמו ביטול **זִיו הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ,** – שבשמש לא נרגשת כלל מציאותו של הזיו, אלא רק המאור והמקור של הזיו שהוא השמש, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים** – ספר ה"תניא", **חֵלֶק ב**[24] – שכל הנבראים בטלים באמת לגבי מקורם, כפי שהזיו בטל במקורו בשמש, כיצד, איפוא, אומרים אנו, שאם התהוות הנבראים היתה באופן של "עילה ועלול", הם לא היו מציאות "יש" אלא היו בטלים לגבי מקורם – הרי גם כעת, כשנתהוו בדרך "יש מאין" הם הרי גם כן בטלים באמת לגבי מקורם, ובאופן הביטול כמו שזיו השמש בטל לגבי השמש? מתרץ על כך רבנו הזקן: **הַיְנוּ "קַמֵּיהּ"** – לפני הקדוש־ברוך־הוא, **דַּוְקָא, שֶׁהִיא יְדִיעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ** – כפי שהוא יודע את הנבראים באופן הידיעה של **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. אֲבָל בִּידִיעָה** – דעת תחתון, **שֶׁמִּמַּטָּה לְמַעְלָה** – הידיעה שמצד הנברא, **הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא הוּא דָּבָר נִפְרָד לְגַמְרֵי בִּידִיעָה וְהַשָּׂגָה זוֹ שֶׁמִּמַּטָּה,** – הנברא נרגש למציאות "יש" ודבר **נפרד** מהמקור שמהווה אותו, ולא שהוא בטל במציאות לגבי מקורו; ולמרות שגם הנברא יודע שיש לו מקור המהווה אותו, ושמקור זה הוא כוח אלקי – כיצד, איפוא, הוא יכול לחשוב את עצמו כ"יש" ואת המקור כ"אין"? יסביר רבנו הזקן, שמה שהוא חושב את המקור ל"אין" אין הכוונה שהוא **לא נמצא,** אלא "אין" יש בו שני ענינים: א) שאינו מושג, שכן, אין הנברא משיג (אינו מבין) את מקורו, ודבר שאין הנברא מבין ומשיג הוא קורא לו "אין", כי בעולם ההשגה שלו אין הדבר קיים. ב) מפני **שבסוג זה** של מציאות כפי שהנברא והיש נמצאים – לא קיים מקורו, כי הוא מציאות אחרת לגמרי, ולכן הוא קורא לו "אין" – לא קיים – מצד זה שבאופן המציאות **שלו – אין** מקורו קיים. ובלשון רבנו הזקן: **כִּי הַכֹּחַ** – המהווה אותו ו־**הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ אֵינוֹ מֻשָּׂג כְּלָל וּכְלָל,** – לנברא, ולכן הוא קורא למקור "אין", כי בעולם ההשגה שלו – אין הוא קיים. ענין שני במה שהוא קורא למקורו "אין" הוא, מפני שבסוג המציאות שלו, אין הוא נמצא, אלא הוא מהות אחרת לגמרי – כפי שיסביר להלן: **וְגַם אֵין**

אגרת הקדש

והגם שהיש הנברא הוא

ג"כ כלא חשיב קמיה דהיינו שבטל במציאות לגבי הכח והאור השופע בו מהכלים די"ס דאבי"ע שהקו אור א"ס ב"ה מאיר בהם וכזיו השמש בשמש כמ"ש בלק"א ח"ב. היינו קמיה דוקא שהיא ידיעתו ית' מלמעלה למטה. אבל בידיעה שממטה למעלה היש הנברא הוא דבר נפרד לגמרי בידיעה והשגה זו שממטה כי הכח השופע בו אינו מושג כלל וכלל

דספירות כו') - דעפ"ז מובן פשש"מ ד"ברא אלקים" נאמר - לאחרי כל השתל' הנ"ל, רק בנוגע לשוה"א! (וגם לא במציאות החכ' מאין - כיון שאין החכ' באופן דמציאות דיש הגשמי, וא"כ נק' "אין"). **22.** א, א. **23.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דכאן הדיוק להיפך (כנ"ל בההוספה בחצע"ג): "דאף שהוא מהקו כו' ה"ה כמו שמאיר בהם (ומחזק זה בהדוגמא דזיו השמש בשמש - דלכאורה מה מוסיף בזה? אבל עיקרית היא, דהשמש היא בסמיכות ממש להזיו) - וגם בנדו"ד ידיעה שמלמעלמ"ט - שייכת גם באדם (משא"כ - ההרגש שבידיעה)". **24.** שער היחוד והאמונה פ"ג.

אגרת הקדש

וגם אין ערוך זה לזה כלל וכלל לא מיניה ולא מקצתיה מהערך שמהעלול אל העילה שהעלול יודע ומשיג איזה השגה בעילתו ובטל אצלו ע"י ידיעה והשגה זו וגם במהותם ועצמותם אין הפרש גדול כ"כ רק שזה עילה וזה עלול ולא מיניה ולא מקצתיה מההפרש שבין מהות היש הנברא למהות הכח והאור השופע בו להוותו מאין ליש ולכן נקרא יש מאין דוקא והנה ראשית היש הנברא ותחילתו הן הכלים די"ס דבי"ע וגם האורות נפש רוח ונבראו מבחי' הנשמה די"ס דבי"ע שהוא אלקות והן הלמ"ד כלים דמל' דאצילות וכן באצילות מחיצוניות הכלים די"ס דאצי' שהן אלקות נבראו ההיכלות דאצילות שמתלבש בהן בחי' העיגולים די"ס וגם גופות המלאכים דאצי' שהן בחי' יש וכמ"ש ובמלאכיו ישים תהלה. שאינן בבחי' ביטול לגמרי כעלול לגבי עילתו

1 **עָרוֹךְ** – ואין שום שייכות, **זֶה לָזֶה כְּלָל וּכְלָל,** – אין בין ה"יש"
2 ל"אין" שום ערך ושייכות כלל, הם שתי מהויות נפרדות, ובסוג
3 המציאות שה"יש" נמצא, אין ה"אין" – מקורו – נמצא. כמו
4 למשל, שנאמר, שמשכל יתהווה אבן, הרי בסוג מציאות
5 שהאבן נמצאת, אין
6 השכל נמצא כלל, ולגבי
7 סוג מציאות זה היינו־הך
8 אם מתהווה האבן מ"אין"
9 או שהיא מתהווה משכל.
10 שכן, גם שכל **אינו** נמצא
11 בסוג זה של מציאות
12 שהאבן נמצאת בו, **לֹא**
13 **מִנֵּיהּ וְלֹא מִקְּצָתֵיהּ,** –
14 לא ממנו ולא ממקצת
15 ממנו, **מֵהָעֵרֶךְ שֶׁמֵּהֶעָלוּל**
16 **אֶל הָעִלָּה, שֶׁהֶעָלוּל**
17 **יוֹדֵעַ וּמַשִּׂיג אֵיזֶה הַשָּׂגָה**
18 **בְּעִלָּתוֹ** – הרי שה"עילה"
19 נמצאת בעולם ההשגה
20 שלו, וההשגה משפיעה
21 בו, **וּבָטֵל אֶצְלָהּ עַל־יְדֵי**
22 **יְדִיעָה וְהַשָּׂגָה זוֹ,** –
23 שהוא משיג בעילתו, אך ה"יש" אין לו שום השגה ב"אין"
24 המהווה אותו. **וְגַם בְּמָהוּתָם וְעַצְמוּתָם** – של ה"עלול"
25 וה"עילה", **אֵין הֶפְרֵשׁ גָּדוֹל כָּל־כָּךְ,** רַק שֶׁזֶּה עִלָּה וְזֶה עָלוּל,
26 – אבל המהות והעצם הם אותו דבר, כפי שהוסבר לעיל בענין
27 השכל והמדות, שעצם מהות המדות ישנו כבר גם בשכל –
28 המדות שבשכל, שאם אמנם המדות שבשכל הן באופן אחר
29 מאשר המדות שבלב, אך גם הן, הן בעצם ומהות ענין של
30 מדות, **וְלֹא מִנֵּיהּ וְלֹא מִקְּצָתֵיהּ,** – ולא ממנו ולא ממקצת
31 ממנו, **מֵהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין מָהוּת הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא לְמָהוּת הַכֹּחַ**
32 **וְהָאוֹר הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ לְהַוּוֹתוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – שה"אין" וה"יש" הם
33 עצם ומהות אחרים לגמרי, ובסוג המציאות של ה"יש" אין
34 ה"אין" נמצא כלל. **וְלָכֵן נִקְרָא**[25] – גם אליבא דאמת, **"יֵשׁ"**
35 **מֵ"אַיִן" דַּוְקָא.** – שהמקור נעשה "אין", למרות שהרי "ממך
36 הכל", הכל בא מאלקות, והנברא עצמו יודע שיש לו מקור
37 המהווה אותו, כיצד, איפוא, הוא יכול לקרוא לו "אין"? אלא,
38 כאמור, זה מצד שני הענינים: שאין הוא מובן ומושג ליש
39 הנברא, ואין הוא נמצא בסוג המציאות של היש הנברא.
40 אחרי שרבנו הזקן הסביר לעיל בדרך כלל, שהתהוות מציאות
41 "יש" מרוחניות, יכולה להיות רק באופן של בריאה "יש מאין"
42 (ולא באופן של "עילה ועלול") יסביר רבנו הזקן להלן שהראשית
43 וההתחלה של היש **הנברא** הן הכלים של עשר הספירות של
44 העולמות בריאה־יצירה־עשיה. שלמרות שזה ענין של "ספירות"
45 שבערך העולמות עצמם הן האלקות שבעולם – בכל זאת הכלים
46 של הספירות הם כבר ענין של מציאות "יש". וכן, שאפילו בעולם
47 ה"אצילות" ישנו ענין של "יש", אלא שזה "יש **הנאצל**" ולא "יש
48 **הנברא**" (שהוא "יש" ודבר נפרד). ורבנו הזקן יסכם, שעיקר
49 התהוות ה"יש" שהוא דבר נפרד, הוא מ"מלכות דאצילות"
50 שדוקא בה מתבטא הכוח של "אין סוף" להוות "יש מאין". ובלשון
51 רבנו הזקן: **וְהִנֵּה, רֵאשִׁית**
52 **הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא וּתְחִלָּתוֹ,** הֵן
53 **הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת**
54 **דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,**
55 **וְגַם הָאוֹרוֹת נֶפֶשׁ רוּחַ;**
56 – האורות המתלבשים
57 בכלים והם ענין של חיות
58 לכלים – שבהם ישנן הרי
59 שלש הבחינות נפש, רוח
60 ונשמה, הרי שתי הבחינות
61 נפש ורוח הן גם כן ענין
62 של "יש", **וְנִבְרְאוּ**
63 **מִבְּחִינַת הַנְּשָׁמָה דְּעֶשֶׂר**
64 **סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־**
65 **עֲשִׂיָּה שֶׁהוּא אֱלָקוּת,** –
66 והאלקות של הספירות
67 מהווה את ענין ה"יש" של
68 הכלים של הספירות וגם
69 הנפש והרוח שלהם, **וְהֵן** – בחינה **זו** – **האורות** של הספירות –
70 הן **הַלָּמֶ"ד כֵּלִים דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת.** – ב"אצילות" הרי גם
71 הכלים ואפילו חיצוניות הכלים של "מלכות דאצילות" הם
72 אלקות, ובחיצוניות הכלים של "מלכות דאצילות" המתלבשים
73 בעולמות בריאה־יצירה־עשיה להיות להם נשמה וחיות – יש
74 בכל אחד מהם שלש הבחינות: פנימי, אמצעי וחיצון, או כפי
75 שכתוב לפעמים הלשון "סת"ר", **סוף, תוך, ראש** – הרי שכל
76 עשר הספירות שב"מלכות" עם שלש הבחינות שבכל אחת מהן
77 – הם למ"ד כלים, המתלבשים בבריאה־יצירה־עשיה והם ענין
78 של אורות ושל נשמה ל"ספירות" של בריאה־יצירה־עשיה. **וְכֵן**
79 **בַּאֲצִילוּת,** – ההתהוות של ה"יש הנאצל" היא מחיצוניות
80 הכלים של הספירות שב"אצילות" – **מֵחִיצוֹנִיּוּת הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר**
81 **סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת שֶׁהֵן אֱלָקוּת, נִבְרְאוּ הַהֵיכָלוֹת דַּאֲצִילוּת**
82 – שאין זה ענין של ספירות וכלים בהם מתלבשים אורות
83 פנימיים, אלא זה ענין של חיצוניות של אותו עולם, **שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ**
84 **בָּהֶן בְּחִינַת הָעִגּוּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת,** – "עיגולים" הוא ענין
85 של עיגול ומקיף של הספירות, שאינו מאיר בפנימיות, שהדבר
86 יהיה כמו האור הפנימי המחיה אותו – אלא הוא מאיר רק
87 באופן של מקיף, שהדבר שהוא מאיר ומחיה יוכל להיות נרגש
88 לענין של "יש" – על־כל־פנים "יש" כפי שהוא ב"יש הנאצל",
89 **וְגַם גּוּפוֹת** – **הגופים** של **הַמַּלְאָכִים דַּאֲצִילוּת שֶׁהֵן בְּחִינַת**
90 **יֵשׁ,** – מתהווים מחיצוניות הכלים של הספירות ד"אצילות",
91 **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[26]**: "וּבְמַלְאָכָיו יָשִׂים תְּהִלָּה",** – הרי לא כתוב
92 כאן מלאכים **סתם**, אלא "מלאכיו", המלאכים **שלו**, כלומר

---

25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם אליבא דאמת". **26.** איוב ד, יח.

המלאכים של עולם ה"אצילות" – הרי גם בהם יש ענין של בלתי־שלימות, בהיותם ענין של "יש" ולא אלקות, **שֶׁאֵינָן בְּבְחִינַת בִּטּוּל לְגַמְרֵי כְּעָלוּל לְגַבֵּי עִלָּתוֹ.** – שכן, הם מתהווים באופן של "יש מאין" ולא כמו "עילה ועלול".

יום רביעי ג' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קל, אך נשמות... עד עמ' 260, בבי"ע.

אַךְ נִשְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים שֶׁיָּצְאוּ מִ"זִּוּוּג הַנִּשִׁיקִין", – "זיווג נשיקין" הוא זיווג ויחוד רוחני של הספירות, שמזה בא ענין רוחני כמו **הנשמות** של המלאכים, **וְכֵן נִשְׁמוֹת הָאָדָם שֶׁיָּצְאוּ מִזִּוּוּג** – ויחוד, **דִּזְעֵיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא** – של הספירות ז"א (מדות) ומלכות **דַּאֲצִילוּת** – שבהשוואה לזיווג של נשיקין זה נקרא "זיווג גופני", ומזה נעשה הולדה של נשמות המתלבשות בגופים גשמיים, **קֹדֶם שֶׁיֵּרְדוּ לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** – אלא הן עדיין ב"אצילות", הרי הנשמות כפי שהן שם – **אֵינָן בִּכְלַל "יֵשׁ" וְדָבָר נִפְרָד בִּפְנֵי־עַצְמָן, אֶלָּא הֵן מֵעֵין בְּחִינַת אֲלָקוּת** – כפי שזה בא **בְּצִמְצוּם עָצוּם,** – בצמצום של להיות בחינה של נשמה, **וּכְעֵין הַכֵּלִים דִּי' סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, שֶׁהֵן בְּבְחִינַת גְּבוּל** – למרות שהן אלקות, בכל זאת הן בבחינת גבול של חכמה וחסד וכדומה. שזה **עַל־יְדֵי צִמְצוּם אוֹר הָאֵין־סוֹף, הוּא הַ"קַּוּ" הַמְלֻבָּשׁ בְּנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלָּהֶם,** – שמצד שהקו המלובש בהן הוא בצמצום רב ולא מאיר בהן ענין ה"אין סוף" ו"בלי גבול" המאפיין את ה"קו", אלא הארה בלבד מה"קו" שלא נרגש בה ה"אין סוף" וה"בלי גבול" של ה"קו" – מצד זה יכולים הכלים של הספירות להיות בבחינת גבול, למרות שמצד התאחדותם וביטולם לאור הם ענין של "אלקות", כנזכר לעיל. דומה לכך הוא בנשמות ד"אצילות" כפי שהן עדיין ב"אצילות". אלא, על צמצום זה (שה"קו" המלובש בהם הוא הרי על ידי צמצום) אומר רבנו הזקן, שאין זה מיעוט בלבד באור ובהתארה, אלא, **וּכְמוֹ צִמְצוּם הָרִאשׁוֹן לִהְיוֹת חָלָל וְכוּ'** – וכמו הצמצום הראשון שהיה ב"אור אין סוף" כדי שיוכל להיות מקום לענין העולמות, שצמצום זה (הצמצום הראשון) אינו ענין של מיעוט באור, אלא סילוק האור. ואילו שאר הצמצומים שבסדר השתלשלות הם הרי באופן של מיעוט. אך, צמצום **זה** של אור הקו המתלבש בספירות – בנר"נ (נפש־רוח־נשמה) של הספירות – דומה לאופן הצמצום של הצמצום הראשון. כל האמור הוא ביחס לנשמות ד"אצילות" כפי שהן עדיין ב"אצילות", לפני שהן מתלבשות בגוף, שאז הן מעין מאלקות ואינן "יש" ו"דבר נפרד". להלן יסביר רבנו הזקן, שגם אחרי שהנשמות ד"אצילות" ירדו לעולם הזה, הרי בצדיקים הראשונים גם כן לא נשתנו נשמות **אלו** להיות דבר נפרד מאלקות. **(וְאַף גַּם לְאַחַר שֶׁיָּרְדוּ הַנֶּפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה** – שהן במדריגה **דַּאֲצִילוּת לָעוֹלָם הַזֶּה לַצַּדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים - אֶפְשָׁר**[27] **שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה מָהוּתָן** – לגבי איך שהן היו בהיותן ב"אצילות", **לִהְיוֹת דָּבָר נִפְרָד מֵאֲלָקוּת,** – להיות מציאות "יש" הנפרד מאלקות, אלא הן נשארות באותה בחינה כפי שהן היו ב"אצילות", **וְלָכֵן הָיוּ מִסְתַּלְּקוֹת** – מהגוף, **כְּשֶׁרָצוּ לַחֲטֹא בְּטֶרֶם יֶחֱטְאוּ.** – וכפי שאומר בתיקוני זוהר[28], שבחינת "נשמה דאצילות", מסתלקת מהגוף לפני עשיית החטא, ומפרש שם בכך את הפסוק "עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם"[29], שהעוונות מבדילים בין הנשמה והאלקות של הנשמה (הנשמה מצד בחינת האצילות שבה שהיא ענין של אלקות), שכן, בחינה זו של הנשמה שמצד "אצילות" – מסתלקת, **וְקָרוֹב לוֹמַר, שֶׁגַּם**[30] **הָאֲלָפִים וְרִבְבוֹת עָלְמִין דִּיתְבִין בְּ"גָלְגַלְתָּא" דַּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" וּ"זְעֵיר אַנְפִּין"** – שגם האלפים ורבבות עולמות הנמצאים בגלגל של "אריך אנפין"

אגרת הקדש

אך נשמות המלאכים שיצאו מזיווג הנשיקין וכן נשמת האדם שיצאו מזיווג דזו"נ דאצי' קודם שירדו לבי"ע אינן בכלל יש ודבר נפרד בפ"ע אלא הן מעין בחי' אלקות בצמצום עצום וכעין הכלים די"ס דאצי' שהן בבחי' גבול ע"י צמצום אור הא"ס הוא הקו המלובש בנר"נ שלהם וכמו צמצום הראשון להיות חלל וכו' (ואף גם לאחר שירדו הנר"נ דאצי' לעולם הזה לצדיקים הראשונים אפשר שלא נשתנה מהותן להיות דבר נפרד מאלקות ולכן היו מסתלקות כשרצו לחטוא בטרם יחטאו וקרוב לומר שגם האלפים ורבבות עלמין דיתבא בגולגלתא

---

27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אומרו "אפשר" וכללות הענין - אפשר יש לקשרו עם הענין דמשה משה לא פסיק טעמי' משא"כ אברהם (תו"א ותו"ח ר"פ משפטים ובכ"מ)". **28.** תיקון ע' (קכד, סע"א). **29.** ישעי' מט, ב. **30.** הרבי מעיר, שאפשר להסביר זאת לפי מה שמבאר ה"צמח צדק" ב"אור התורה" שמות ע' קצט. שם כותב ה"צמח צדק": ...יובן ענין ריבוי העולמות הנז' באד"ר י"ג אלף עלמין כנ"ל וכן עוד כמה מספרים דאינו ר"ל עלמין ממש אלא הן בחי' אותיות עליונים רוחני' מאד ע"ד שנת' בהקדמה א' שיש כמה בחי' אותיות גבוה מעל גבוה ומה שנק' בשם עלמין היינו משום שאלו היו משתלשלים ונמשכים למטה בהשתלשלות המדריגות מדריגה אחר מדריגה עד שהיו מתגשמים להתלבש בעשיה הי' מהן התהוות תליסר אלף עלמין וא"כ אף שלא נתגשמו למטה הרי מ"מ יש בהם הכח והחיות של בחי' י"ג אלף עלמין והרי אדרבה עיקר בחי' עוה"ז וחיותו וקיומו הוא ג"כ בחי' אותיות המלובשים בו מדבר הוי' ורוח פיו ית' והרי עיקר מציאות הנברא הוא בחי' האותיות מע"מ המלובשים בו ובהסתלקותם הי' כלא הי' א"כ האותיות מע"מ הן הן עיקר העוה"ז אלא שירדו בהשתלשלות המדריגות ירידה אחר ירידה כענין ג' אלפים משל עד שיוכלו להתלבש בעוה"ז הגשמי שיוכל להכילן ע"י

ו"זעיר אנפין" (כפי שכתוב בקבלה)[31], **אֵינָן "עָלְמִין"** – עולמות **מַמָּשׁ כְּעֵין הַהֵיכָלוֹת דַּאֲצִילוּת וּבְחִינַת "יֵשׁ", אֶלָּא** – הם, **כְּעֵין נִשְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים שֶׁיָּצְאוּ מִ"זִוּוּג הַנְּשִׁיקִין"**, – כנזכר לעיל, שאין הן ענין של "יש" כמו ההיכלות או הגופים של המלאכים, **וְנִקְרְאוּ "עָלְמִין"** – ענין של עולמות, ש"עולם" הוא הרי מלשון העלם, ענין של "יש", **לְגַבֵּי בְּחִינַת הַ"גֻּלְגַּלְתָּא" וְ"דִקְנָא"**). – שלעומת הביטול וההתאחדות עם "אור אין סוף" של הבחינות "גולגלתא" ו"דיקנא", הם נקראים "עלמין" (עולמות), **אַךְ** – המלאכים והנשמות ד"אצילות", **אֵינָן אֲלוּקוּת מַמָּשׁ לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן,** – בריאת "יש מאין" היא רק בכוח "אין סוף", וביוון שהכלים של ספירות ד"אצילות" מאוחדים בתכלית היחוד עם "אור אין סוף", לכן יכולה להיות על־ידם ההתהוות של "יש מאין"; ואילו המלאכים ד"אצילות", וכן הנשמות, למרות שהם מעין מאלקות – אבל אין הם אלקות ממש להוות "יש מאין", **מֵאַחַר שֶׁכְּבָר יָצְאוּ וְנִפְרְדוּ מֵהַכֵּלִים דִי' סְפִירוֹת, שֶׁבָּהֶן** – בכלים, **מְלֻבָּשׁ הַ"קַּו" מֵאוֹר אֵין־סוֹף,** – שמצד זה שמלובש בהם "אור אין סוף" (שכן, ה"קו" הוא הגילוי של "אור אין סוף" בעולמות), והם מאוחדים בתכלית היחוד עם "אור אין סוף" המלובש בהם, לכן יכול להיות מהם ההתהוות של "יש מאין", **שֶׁ** – כן **הָאוֹר הוּא כְּעֵין הַמָּאוֹר,** – מקור האור, **הוּא מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁמְּציאוּתוֹ הוּא מֵעַצְמוּתוֹ, וְאֵינוֹ עָלוּל מֵאַיִן עֵלָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ חַס־וְשָׁלוֹם,** – שכן, מציאותו איננה מסוג המציאות שיש לה גורם ועילה (מפני ששייך בה ענין של **לא**־מציאות), אלא היא מציאות עצמותית, **וְלָכֵן הוּא לְבַדּוֹ בְּכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן וְאֶפֶס הַמָּחֳלָט מַמָּשׁ,** – לא "אין" שכל ענינו הוא רק העדר ה"יש" – אבל הוא גם לא היפך ה"יש", אלא "אין ואפס המוחלט", העדר ה"יש" החלטי שהוא היפך ה"יש", **בְּלִי שׁוּם עִלָּה וְסִבָּה אַחֶרֶת קוֹדֶמֶת** – ושייכת, **לְיֵשׁ הַזֶּה.** – שכן, ה"אין האלקי" (הכוח האלקי) ממנו בא ה"יש", הוא הרי **היפך** ענין ה"יש", ואינו מהווה **סיבה** כלל **שבהקדמה ובשייכות** ל"יש", כי הוא הרי ההיפך מזה, הוא הענין של "אין" ולא "יש". ולכן, דוקא מהכלים של הספירות ד"אצילות", שבהם מלובש "אור אין סוף", יכולה להיות ההתהוות של "יש מאין"; אבל לא מהמלאכים והנשמות שכבר יצאו ונפרדו מהכלים, שאין הם אלקות ממש שתוכל להיות מהם ההתהוות של "יש מאין". אלא, כיוון שהתהוות ה"יש" היא דוקא בכוח ה"אין סוף", לשם מה זקוקים, איפוא, בזה לענין הכלים של הספירות? אומר על כך רבנו הזקן: **וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַיֵּשׁ הַזֶּה הַנִּבְרָא בְּכֹחַ הָאֵין־סוֹף** – שהוא ענין של "אין סוף" ו"בלי גבול", הרי שהדבר הבא ממנו גם־כן צריך להיות ענין של "בלי גבול", וכדי שה"יש" יהיה **בַּעַל גְּבוּל וּמִדָּה - נִתְלַבֵּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף בְּכֵלִים דִי' סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת,** – שיש בהם כבר הענין והגבלה של "חכמה", "חסד" וכו', **וּמִתְיַחֵד בְּתוֹכָן בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, עַד דְּ"אִיהוּ** – הוא, "אור אין סוף", **וּגְרָמוֹהִי** – והכלים של הספירות, **חַד",** – הם דבר אחד, **לְבַר מִן וְעַל־יָדָן בְּרוּאִים בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית, וּבִפְרָט עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן** – של הכלים של הספירות ד"אצילות", **בְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.** – דבר שמוסיף במיוחד לנבראים ענין הגבול

אגרת הקדש

דא"א וז"א אינן עלמין ממש כעין ההיכלות דאצי' ובחינת יש אלא כעין נשמות המלאכים שיצאו מזיווג הנשיקין ונקראו עלמין לגבי בחי' הגולגלתא ודיקנא) אך אינן אלקות ממש לברוא יש מאין מאחר שכבר יצאו ונפרדו מהכלים די"ס שבהן מלובש הקו מאור א"ס שהאור הוא כעין המאור הוא מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת ליש הזה וכדי שיהיה היש הזה הנברא בכח הא"ס בעל גבול ומדה נתלבש אור א"ס בכלים די"ס דאצילות ומתייחד בתוכן בתכלית היחוד עד דאיהו וגרמוהי חד לברוא בהן ועל ידן ברואים בעלי גבול ותכלית ובפרט ע"י התלבשותן בבי"ע.

שנתלבשו כו' ובעוד אותיות אלו בשרשן ומקורם הן נעלים יותר לאין קץ וגדל יותר כחם ומעלתם אז שאין ערוך בחי' אותיות מים המלובשים במים גשמי' לגבי אותיות אלו שבבחינת חסד עליון כו' וכנ"ל בהקדמה הב' וא"כ בחי' אותיות הנ"ל דיתבין בגולגלתא וכי מפני שלא ירדו בהשתלשלות נגרע ערכן הרי אדרבא הם נעלים יותר לאין קץ מאותיות אלו שירדו מדריגה אחר מדריגה לכן נק' אותיות הנ"ל דיתבין בגולגלתא בשם עלמין ממש שהן הן כח וחיות של תליסר אלף עלמין ממש בחיות רם ונפלא לאין שיעור יותר מהחיות המלובש בעולמות בי"ע כו' (ובזה יובן מ"ש באגה"ק ד"ה איהו וחיוהי וז"ל וקרוב לומר שגם **האלפים ורבבות עלמין דיתבין בגולגלתא דא"א וז"א אינן עלמין ממש כעין היכלות דאצי' ובחי' יש כו'** עכ"ל. ור"ל כי הנברא שנתהווה מהאותיות הוא יש ודבר נפרד משא"כ האותיות עצמן הן בחי' אלקות רק שנק' עלמין לגבי גולגלתא ור"ל שהן בחי' אותיות שכבר נמשכו להיות מקור ושרש להתהוות עלמין כמו בחי' אש שלמעלה שהוא מקור ושרש לאש הגשמי משא"כ בחי' גלגלתא כו', ומש"ש שאינן אלקות ממש לברוא יש מאין ר"ל כי עיקר התהוות היש הוא מבחי' א"ס ב"ה הסוכ"ע רק שהוא ע"י אותיות אלו כו' כצ"ל אם באנו לומר שדבריו באגה"ק הנ"ל עם מ"ש ועמדו רגליו הם שניהם כוונה אחת, אמנם יש לומר ג"כ דהתם באגה"ק פי' בענין אחר שהם ע"ד בחי' נשמות דאצילות ע"ש. אבל מ"מ שני מקומות עולה בקנה אחד שאינן בחי' יש ודבר נפרד כאשר העולמות דבי"ע). **31.** ראה זח"ג קכח, ב.

והגשמה. למרות שאמר לעיל שהתהוות ה"יש" היא בכוח ה"אור אין סוף" על ידי הכלים של כל עשר הספירות ד"אצילות" – יאמר להלן שעיקר ענין הישות בנבראים (שהנבראים יהיו מציאות "יש" ודבר נפרד לגמרי) שבהרגשתם יהיו נפרדים לגמרי מאלקות, – בא מ"מלכות דאצילות". שכן, ענין ה"מלכות" (ומלוכה) הוא דוקא על דברים שהם נפרדים ומבטלים עצמם למלך המולך עליהם, כפי הכלל[32] "אין מלך בלא עם", "עם" – מלשון "עוממות", כלומר, כמו "גחלים עוממות", כך הכוונה ב"עם" לגבי אנשים, היא, כאלה שהם רחוקים ממעלת המלך ואין להם שום קירבה אליו, כפי שיש למשל לאב אל ילדיו, שעל ילדים לא שייך ענין המלוכה, כי־אם דוקא על זרים שהם נפרדים מהמלך. לכן מתהווים ממדת ה"מלכות" נבראים המרגישים עצמם כמציאות "יש" וכדבר נפרד מאלקות, שכן עליהם שייך ענין המלכות, שהם בעבודתם העצמית יתבטלו למלכות שמים.

יום חמישי ד' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 260, אמנם מודעת... עד עמ' קלא, והלידה.

אֲמָנָם מוּדַעַת זֹאת, – הרי ידוע, **שֶׁעִקַּר הִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ וְדָבָר נִפְרָד לְגַמְרֵי,** – מאלקות, **הוּא מִמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת** – מספירת ה"מלכות" של עולם ה"אצילות", **שֶׁנַּעֲשָׂה** – "מלכות דאצילות" נעשית **עַתִּיק דִּבְרִיאָה,** – "עתיק" הוא ענין התענוג, פנימיות הרצון, ו"מלכות דאצילות" נעשית ענין של תענוג ורצון לעולם ה"בריאה" – מצד ספירת ה"מלכות" נוצר תענוג בנבראים המרגישים עצמם ל"מציאות", ועל־ידי־זה מתבצע ענין ה"מלכות", **כִּי "אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עָם וְכוּ'"**[38]. – כנזכר לעיל, שהענין של מלך ומלוכה הוא על "עם" דוקא, על זרים ורחוקים מהמלך, שהם הנבראים של עולם ה"בריאה" והעולמות שלמטה ממנו, שאינם כמו הנאצלים שהם "אצלו וסמוך לו", קרובים ומאוחדים עם אלקות, אלא זה ענין של בריאה ונבראים שעליהם מתבטא ענין המלוכה. **וְגַם רִבּוּי הַנִּבְרָאִים וְהִתְחַלְּקוּתָן** – שכל נברא שונה מזולתו, למרות **שֶׁנִּבְרְאוּ בְּכֹחַ הָ"אֵין־סוֹף"** – שהוא **יָחִיד וּמְיֻחָד בְּתַכְלִית** – הרי מבלי הבט על מה שהנבראים באים מכוח ה"אין סוף" שהוא "יחיד ומיוחד" בתכלית, בכל זאת שיהיו בהם ריבוי גדול והתחלקות, **הוּא עַל־יְדֵי רִבּוּי הָאוֹתִיּוֹת הַיּוֹצְאִין מִמַּלְכוּת,** – הנקראת **"פִּי ה'"**, **"וּרְוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם"**, – כמו שכתוב[33]: "(בדבר ה' שמים נעשו) וברוח פיו כל צבאם" – כל הנבראים, **וְה' מוֹצְאוֹת הַפֶּה** – שלמעלה, כשם שבאדם באות אותיות הדיבור מחמש מוצאות הפה, כך ישנן גם למעלה חמש מוצאות הפה, מהן באות אותיות הדיבור שלמעלה, **הֵן מֵה' גְּבוּרוֹת** – חמש בחינות הגבורה, **דְּנוּקְבָא.** – שב"מלכות", **וְלָזֹאת** – ולכן **נִקְרֵאת** – "מלכות", **"עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא",** – העולם של התגלות, **כִּי בָּהּ נִגְלָה כֹּחַ אוֹר אֵין־סוֹף לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי עֲלָה וְעָלוּל,** – "עילה" ו"עלול" יש גם בנבראים, ואילו בריאת "יש מאין" היא רק בכוח ה"אין סוף", וכוח **זה** בא בגילוי ב"מלכות דאצילות", **אֲבָל ט' סְפִירוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת** – שלפני ספירת ה"מלכות", **נֶאֱצְלוּ בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עֲלָה וְעָלוּל, וְאוֹר הָאֵין־סוֹף הוּא מְלֻבָּשׁ בַּחָכְמָה לְבַדָּהּ.** – "חכמה" כפי שהיא מ"אין סוף" היא כעין "יש מאין", "והחכמה **מאין** תמצא", ו"אור אין סוף" מאיר ב"חכמה" (ועל ידי "חכמה" מאיר "אור אין־סוף" בכל שאר הספירות). הוספת כ"ק רבינו: **ואין סתירה בין הנ"ל דבריאה – הוא לבדו בכחו כו' ומודעת זאת דהוא מל' כי וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב:** – בספר יצירה[34], בענין עשר ספירות: **"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן",** – שה"תחילה" (שהיא למעלה מהראש) נמצאת **בסוף** במדה מרובה יותר מאשר בראש. ה"ראש" בספירות, הוא ספירת ה"חכמה" (הנקראת ראש וראשית, "ראשית חכמה")[35], וה"תחילה" שלמעלה מהראש היא ספירת ה"כתר". הרי שה"תחילה", ספירת הכתר, "נעוץ" ונמצאת בסוף של הספירות, ספירת ה"מלכות", האחרונה בכל הספירות, **כִּי כֶּתֶר הוּא מְמֻצָּע בֵּין הַמַּאֲצִיל** – שהוא "אין סוף", **לַנֶּאֱצָלִים,** – שהם ענין של גבול, **וְיֵשׁ בּוֹ** – ב"כתר", **בְּחִינָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁל הָאֵין־סוֹף.** – שכן, כל ממוצע מכיל שתי המדריגות שהוא הממוצע ביניהן. וכיוון ש"כתר" ממוצע בין "אור אין סוף" לבין "נאצלים", הרי שהוא כולל בתוכו גם מ"אור אין סוף" וגם מה"נאצלים", ובחינת "אור אין סוף" ש"כתר" מכיל בתוכו היא הבחינה האחרונה של "אין סוף", והיא ה"תחילה", הבחינה של "אין סוף" ש"נעוץ" ונמצאת ב"מלכות", וכנזכר

אגרת הקדש

אמנם מודעת זאת שעיקר התהוות היש ודבר נפרד לגמרי הוא ממל' דאצילות שנעשה עתיק דבריאה כי אין מלך בלא עם וכו' וגם ריבוי הנבראים והתחלקותן שנבראו בכח הא"ס יחיד ומיוחד בתכלית הוא ע"י ריבוי האותיות היוצאין ממל' פי ה' וברוח פיו כל צבאם וה' מוצאות הפה הן מה"ג דנוק' ולזאת נקראת עלמא דאתגליא כי בה נגלה כח אור אין סוף לברוא יש מאין שלא ע"י עילה ועלול אבל ט' ספירות הראשונות נאצלו בהשתלשלות עילה ועלול ואור הא"ס הוא מלובש בחכמה לבדה. וז"ש נעוץ תחלתן בסופן כי כתר הוא ממוצע בין המאציל לנאצלים ויש בו בחי' האחרונה של הא"ס ולכן נקרא

---

32. בחיי וישב לח, ל. ובכ"מ. שער היחוד והאמונה פ"ז. 33. תהלים לג, ו. 34. פ"א מ"ז. 35. תהלים קיא, י.

לעיל שב"מלכות" מתבטא כוח ה"אין סוף" לברוא "יש מאין", **וְלָכֵן נִקְרָא** – כתר, **"כֶּתֶר מַלְכוּת"**, – כפי שאומר במאמרו "פתח אליהו" שבתיקוני זוהר – "כתר עליון **איהו** (הוא) כתר מלכות", **כִּי אֵין כֶּתֶר אֶלָּא לְמֶלֶךְ**, – כך הדבר כאן – עיקר ענין הכתר הוא, כדי שיומשך ענין ה"אין סוף" (שב"כתר") ל"מלכות", **וְגַם** – כתר נקרא "כתר מלכות" לא רק מפני שממנו נמשך כוח ה"אין סוף" ל"מלכות", אלא שב"כתר" עצמו יש הענין של "מלכות" **כִּי בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה דְּאֵין־סוֹף הִיא מַלְכוּת דְּאֵין־סוֹף**[36], – הרי שב"כתר" יש גם הענין של "מלכות", שהרי הבחינה האחרונה של "אין סוף" היא "מלכות דאין סוף", **וְלָכֵן גַּם הַמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת נִקְרָא "כֶּתֶר" מִמַּטָּה לְמַעְלָה.** – כשמונים את הספירות מלמטה למעלה, מהספירה התחתונה לספירה העליונה, נקראת "מלכות", הספירה האחרונה, בשם "כתר" לגבי שאר הספירות – וזאת מפני שבה נמצאת בחינת ה"כתר", וזה מאיר לספירות שלמעלה מ"מלכות" באופן של "אור חוזר", כל האמור הוא מצד זה שב"מלכות דאצילות" מתבטא הכוח של "אין סוף" בענין בריאת "יש מאין", שמ"מלכות" מתהווים הנבראים שהם "יש" ו"דבר נפרד" (בהרגשתם) מאלקות. ואילו בנבראים – הרי זה רק שמתבטא **הכוח** של "אין סוף" לברוא "יש מאין", אבל אי אפשר לקרוא לכך **התגלות** של "אור אין סוף", שכן הנבראים הרי מרגישים עצמם למציאות "יש" – אין זה הרי **גילוי** של "אור אין סוף"; להלן יסביר רבנו הזקן, שלאמיתו של דבר נוצרים מצד "מלכות" גם ענינים שהם **גילוי** של אלקות ו"אור אין סוף", כפי שהדבר הוא בלידת והתהוות הנשמות שמ"מלכות", שנשמות הן הרי אלקות, וכפי שאלקות בא בצמצום של נברא, יש מצד "מלכות" גם הענין של **גילוי** אלקות ו"אור אין סוף", **שלכן** זה נקרא "עלמא דאתגליא" – עולמות של התגלות, – שעל ידי ספירה זו **נתגלה** "אור אין סוף" בעולמות (ולא רק **הכוח** של "אין סוף" המתבטא בהתהוות הנבראים, שכפי שהוסבר לעיל זה ענין של העלם בנבראים המרגישים עצמם למציאות "יש").

וּמַה גַּם[37], **כִּי בְּרִיאַת הַנְּשָׁמוֹת - מִמֶּנָּה**, – מ"מלכות", **לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד כִּפְנֵי־עַצְמוֹ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה**, – לא כפי שהנשמות הן בעולם ה"אצילות", שהן שם מהות של אלקות, בטלות ולא מרגישות עצמן ל"יש", אלא כמו שהנשמות הן בעולם ה"בריאה", שם הן מרגישות עצמן ל"יש" ו"דבר נפרד", ויחד עם כך הן ענין של אלקות וממשיכות אלקות בעולמות, **וְ** – מה שנשמות באות מ"מלכות", **נִקְרָא בְּשֵׁם "לֵידָה"**, – שזקוקים לכך לכוח עליון מיוחד של "אין סוף", **כְּקְרִיעַת יַם־סוּף** – שאומר על כך בזוהר[38] **דְּ"בְעַתִּיקָא תַּלְיָא"**. – שהדבר תלוי ב"עתיק" שהוא נעתק ונבדל מעולמות, והוא פנימיות ה"כתר". שכן, ב"כתר" ישנם הרי "עתיק" ו"אריך", "אריך" – ראש ומקור לנאצלים, ו"עתיק" – הבחינה האחרונה של "אין סוף". וכשם שעל קריעת ים־סוף נדרש כוח של "עתיק" (מ"אין סוף"), כך גם ללידת הנשמות, שכפי שמדובר בקבלה זה **אותו** ענין של קריעת ים־סוף, נדרש גם על כך כוח מיוחד של "אין סוף". להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק **ללידת** הנשמות נדרש כוח של "אין סוף", כי־אם גם על ענין **העיבור** של הנשמות, שלפני הלידה, נדרשים אורות עליונים עד "אין סוף". **וְגַם כָּל גִּדּוּל הַנְּשָׁמוֹת כָּל ז' חֲדָשִׁים, מִזִּווּג שֶׁל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת עַד שְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח**, – שכתוב בקבלה[39] ששמיני עצרת הוא היחוד והזיווג "להוליד נשמות", ו"לידת הנשמות" היא בשביעי של פסח, בזמן קריעת ים־סוף, **הוּא כְּמוֹ גִּדּוּל זְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא** – הספירות "ז"א (זעיר אנפין – מדות) ו"מלכות" דאצילות, שהן לפני כן בהעלם, ומתגדלות **בְּבֶטֶן "אִמָּא עִלָּאָה"**, – בפנימיות "בינה" דאצילות, **שֶׁהוּא עַל־יְדֵי אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים מֵ"אִמָּא עִלָּאָה"**, – ספירת ה"בינה", **וּמִלְּמַעְלָה לְמַעְלָה עַד אֵין סוֹף, הַמִּתְלַבֵּשׁ בָּהּ** – ב"בינה" – לשם גידול זו"נ ("זעיר אנפין" ו"מלכות") **כָּל ט' אוֹ ז' יַרְחֵי לֵידָה.** – "זו"נ" דאצילות "נולדות" מ"אימא **עילאה**", "בינה" דאצילות, וכך גם ב"אימא **תתאה**, ב"מלכות", שגידול הנשמות שבה הוא גם־כן על־ידי אורות עליונים והמשכה מ"אור אין סוף". **וְכָכָה הוּא בִּבְרִיאַת נְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים לְעוֹלָם הַבְּרִיאָה.** – שזה גם־כן על־ידי אורות עליונים, עד "אור אין סוף", הנמשכים ב"מלכות". להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק עבור **לידת** הנשמות ועבור **העיבור** נמשכים אורות עליונים, כי־אם גם עבור שורש הענין של עיבור, שיוכל להיות העיבור, זקוקים גם כן להמשכת אורות עליונים. **וְגַם, כָּל עִיקַּר וְשֹׁרֶשׁ הַטִּיפָּה שֶׁ** – "מלכות", **מְקַבֶּלֶת וּמִתְעַבֶּרֶת מִ"זְעִיר אַנְפִּין"**, – (מדות), **הוּא מְמֹחִין דְּ"אַבָּא וְאִמָּא"**, – "חכמה" ו"בינה", **וּבְכָל זִווּג** – של "חכמה" ו"בינה", שיומשך מכך ענין של הולדה, **נִמְשֶׁכֶת** – הטיפה **לְ"אַבָּא וְאִמָּא"** – "חכמה" ו"בינה",

אגרת הקדש

כתר מלכות כי אין כתר אלא למלך וגם כי בחי' אחרונה דא"ס היא מל' דאין סוף ולכן גם המל' דאצי' נקרא כתר ממטה למעלה ומה גם כי בריאת הנשמות ממנה להיות יש ודבר נפרד בפ"ע בעולם הבריאה ונקרא בשם לידה כקריעת י"ם דבעתיקא תליא וגם כל גידול הנשמות כל ז' חדשים מזיווג של שמיני עצרת עד שביעי של פסח הוא כמו גידול זו"נ בבטן אימא עילאה שהוא ע"י אורות עליונים מאימא עילאה ומלמעלה למעלה עד אין סוף המתלבש בה כל ט' או ז' ירחי לידה. וככה הוא בבריאת נשמות ומלאכים לעולם הבריאה וגם כל עיקר ושרש הטיפה שמקבלת ומתעברת מז"א הוא ממוחין דאו"א ובכל

---

36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מההג"ה בפנ"ב (בח"א). ולקמן קלא, ריש ע"ב". **37.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שעי"ז יובן ביותר שאין סתירה בהנ"ל - כי בריאת הנשמות וכו' בעתיקא תליא ואפילו הגידול כו' וההיכלות". **38.** ח"ב נב, ב. **39.** ראה לקו"ת צו טז, ב. וש"נ.

מ"אריך אנפין" ו"עתיק יומין", ומלמעלה למעלה עד אין סוף, רק שהכל בהעלם במוחין, עד לידת הנוקבא – "מלכות" מגלה, הנשמות והמלאכים והיכלות לעולם הבריאה. נמצא, שזהו גילוי אור אין־סוף מש, על־ידי העיבור והלידה. – לא רק המשכה מבוח ה"אין סוף", הנמשכת על־ידי "מלכות" בהתהוות הנבראים, כי־אם גם ענין של גילוי מ"אור אין סוף" שבא על־ידי העיבור ולידת הנשמות, הרי מה ש"מלכות" נקראת "עלמא דאתגליא" – עולמות של התגלות – אינו רק מפני שעל־ידה מתגלה הבוח מ"אין סוף" בנבראים באופן של העלם, כי־אם גם התגלות ממש של אלקות ו"אור אין סוף" בעולמות כפי שזה נעשה על־ידי נשמות.

אגרת הקדש

זיווג נמשכת לאו"א מא"א וע"י ומלמעלה למעלה עד אין סוף רק שהכל בהעלם במוחין עד לידת הנוק' הנשמות והמלאכים וההיכלות לעולם הבריאה. נמצא שזהו גילוי אור א"ם ממש ע"י העיבור והלידה.

יום שישי ה' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלא, ובזה יובן... עד עמ' קלא, וכדלקמן.

ובזה יובן, היות המצות במל' ה' של שם הוי' והתורה בז"א וא"ו של שם הוי'. הגם שלמעלה בא"א המצות הן בגולגלתא בלבנונית היא האורחא דבפלגותא דשערי דמתפלגא לתרי"ג אורחין דאורייתא שבז"א ושרש התורה דנפקא מח"ע הוא במו"ס דא"א והיינו החכמה דטעמי המצות אלא שהוא כחותם המתהפך ונעוץ תחלתן בסופן הוא כח הא"ם ב"ה לברוא יש מאין ולא ע"י עילה ועלול שיהיה העלול מוקף מעילתו ובטל במציאות רק יהיה היש דבר נפרד מאלקות בכדי שיהיה המאציל ב"ה מלך על כל הנפרדים ע"י שיקיימו מצותיו שיצוה עליהם וסוף מעשה במחשבה שלמעלה מחכמה סתימאה שבכתר. כיצד, איפוא, הדבר שכפי שתורה ומצוות הן ב"ספירות" ובאותיות של שם הוי', התורה למעלה מן המצוות (מצוות הן ב"מלכות", אות ה' אחרונה של שם הוי', ותורה היא ב"ד"א", האות וא"ו של שם הוי'), וכפי שתורה ומצוות הן ב"כתר", המצוות הן בבחינה עליונה יותר מאשר ענין התורה? מתרץ רבנו הזקן: **אֶלָּא שֶׁהוּא כַּחוֹתָם הַמִּתְהַפֵּךְ**, – שמה שבחותם הוא צד ימין, הרי בדבר שעליו חותמים הוא צד שמאל, וכן להיפך; וכן גם מה ש"בולט" בחותם, "שוקע" בדבר שעליו חותמים, והאותיות השקועות שבחותם יוצאות בולטות בדבר שעליו חותמים – כך כאן, שמדריגת המצוות כפי שהן ב"כתר", בלמעלה מהשתלשלות, במדריגה עליונה יותר, יורדת בהשתלשלות הספירות למטה מענין התורה, שב"כתר" התורה היא במדריגה תחתונה יותר מאשר מצוות. **וְ"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן"**, – שה"תחילה" והמדריגה העליונה שב"כתר", ששם המצוות מושרשות, נעוצה בסוף ובמדריגה האחרונה של ספירות, ב"מלכות", **הוּא כֹּחַ הָ"אֵין־סוֹף" בְּרוּךְ־הוּא לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן**, – כוח זה (כתר) ישנו, כנזכר לעיל, בספירת ה"מלכות", שממנה נעשית ההתהוות של "יש מאין", **וְלֹא עַל־יְדֵי עִילָּה וְעָלוּל, שֶׁיִּהְיֶה הֶעָלוּל מֻקָּף מֵעִילָּתוֹ וּבָטֵל בִּמְצִיאוּת**, – ל"עילה" שלו, שמסוג התהוות כזו אי אפשר שתתבצע כוונת ותכלית הבריאה, רַק יִהְיֶה הַיֵּשׁ – בהרגשתו, דָּבָר נִפְרָד מֵ – מקורו, מ – **אֱלוּקוּת, בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמַּאֲצִיל בְּרוּךְ־הוּא מֶלֶךְ עַל כָּל** – הנבראים שבהרגשתם הם **הַנִּפְרָדִים**, – מאלקות, **עַל־יְדֵי שֶׁיְּקַיְּמוּ מִצְוֹתָיו שֶׁיְּצַוֶּה עֲלֵיהֶם**, – שדוקא על־ידי־זה

אגרת הקדש

ובזה יובן היות המצות במל' ה' של שם הוי' והתורה בז"א וא"ו של שם הוי'. הגם שלמעלה בא"א המצות הן בגולגלתא בלבנונית היא האורחא דבפלגותא דשערי דמתפלגא לתרי"ג אורחין דאורייתא שבז"א ושרש התורה דנפקא מח"ע הוא במו"ס דא"א והיינו החכמה דטעמי המצות אלא שהוא כחותם המתהפך ונעוץ תחלתן בסופן הוא כח הא"ם ב"ה לברוא יש מאין ולא ע"י עילה ועלול שיהיה העלול מוקף מעילתו ובטל במציאות רק יהיה היש דבר נפרד מאלקות בכדי שיהיה המאציל ב"ה מלך על כל הנפרדים ע"י שיקיימו מצותיו שיצוה עליהם וסוף מעשה במחשבה

וְהַתּוֹרָה – כפי שהיא ב"ספירות" ובאותיות של שם הוי', היא **בְּ"זְעֵיר אַנְפִּין"** – (מדות), האות **וָא"ו** שֶׁל **שֵׁם הֲוָיָ"ה, הֲגַם** – למרות, **שֶׁלְּמַעְלָה** – כפי שמצוות ותורה הן במדריגת "כתר" **בְּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" הַמִּצְוֹת הֵן בְּ"גַלְגַּלְתָּא"**, – ב"גולגולת" ובמקיף שעל המוחין, **בְּ"לַבְנוּנִית"**, – בבחינת "לובן" (חסדים של "אריך אנפין"), **הִיא הָ"אָרְחָא" דְּבֶ"פַּלְגוּתָא דְשַׁעֲרֵי"**, – ה"אורח" (הדרך) שיש בהתחלקות של השערות, **דְּמִתְפַּלְגָא לְתַרְיֵ"ג אָרְחִין** – המתחלקים ל־613 דרכים והמשכות **דְּאוֹרַיְתָא שֶׁבְּ"זְעֵיר אַנְפִּין"**, – של תורה אשר ב"זעיר אנפין", הרי שהמצוות הן בבחינת "גולגלתא" ומקיף, שלמעלה ממוחין "חכמה", **וְשֹׁרֶשׁ הַתּוֹרָה דְּנָפְקָא מֵ"חָכְמָה עִלָּאָה"** – שבאה מ"חכמה עליונה" – היא רק **באה** מ"חכמה עילאה", אבל שרשה הוא למעלה מ"חכמה עילאה", **הוּא בְּ"מֹחָא סְתִימָאָה" דַּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין"**, – בבחינת "מוחא סתימאה" של אריך אנפין – חכמה סתומה שב"כתר", **וְהַיְנוּ** – איזו בחינה בתורה היא ב"חכמה סתימאה" (סתומה) שלמעלה לגמרי משכל ומהשגה, **הַחָכְמָה דְּטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת**, – שהם "סתום ונעלם", ורק בביאת המשיח הוא יגלה טעמי המצוות, שאז תתגלה "חכמה סתימאה", החכמה הסתומה. הרי, כפי שתורה ומצוות הן ב"כתר", המצוות הן בבחינה עליונה יותר מאשר תורה, שתורה היא ב"חכמה סתימאה", ענין המוחין שב"כתר", ואילו מצוות הן ב"גולגלתא", בגולגלות ובמקיף

מתבצעים הרצון והכוונה של הבריאה, מה ש"עלה ברצונו אנא אמלוך", ו"מלוכה" היא דוקא על דברים המרגישים עצמם כנפרדים, **והם** בטלים למלך, ביטולם של הנבראים לאלקות בא על ידי ענין המצוות המעשיות הנעשות **מן ועל-ידי** נבראים גשמיים שהתהוותם היא מספירת ה"מלכות", **וְ"סוֹף מַעֲשֶׂה** – המצוות שמקיימים בדברים גשמיים, עלו **בַּמַּחֲשָׁבָה תְּחִלָּה".** – שהיא למעלה גם מ"ראשית" המחשבה, שב"תחלה" ובמדריגה העליונה יותר של מחשבה, ישנם הכוונה והרצון למצוות מעשיות הנעשות בדברים גשמיים. **וְלָכֵן אָמְרוּ בִּירוּשַׁלְמִי[40]: "וְלֵית לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן** – האם לא סובר ר' שמעון **שֶׁמַּפְסִיק לְלוּלָב וְכוּ'",** – שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמן שיש לקיימה, כמו בקיום מצות לולב, בירושלמי שם מקשה כך על מה שאמר ר' שמעון, שהוא ו"החברים" שלו אינם מפסיקים מלימוד התורה גם לא לקריאת שמע, שואלים על כך בירושלמי: האם לא סובר ר' שמעון שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמנה – כמו לולב וסוכה, שכך הרי צריך להיות גם ביחס למצות קריאת שמע? אלא, להלן, מחלק בירושלמי בין קריאת שמע לבין שאר המצוות. שכן, זה "שינון" וזה "שינון": לימוד התורה וקריאת שמע הם שניהם ענין של שינון ולימוד, ואילו ביחס למצוות מעשיות בודאי שמודה ר' שמעון שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמנה. הוספת כ"ק רבינו: **"ובענין התורה עצמה ג"כ יש קדימת המצות, דמהן התחלתה ותלוי קיומה (בדוגמת שלי' וולד)".** ואומר להלן בירושלמי, אמר רבי יוחנן **וְ"כָל הַלּוֹמֵד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת - נֹחַ לוֹ שֶׁנִּתְהַפְּכָה שִׁלְיָתוֹ עַל פָּנָיו וְכוּ'",** – הוספת כ"ק רבינו: "**ואין ולד**" – ולא היה נולד לכתחילה, הוא משתמש בלשון **זה** דוקא, שנוח לו שנתהפכה **שלייתו**, ואינו אומר סתם – שנוח לו שלא היה נולד, **כִּי הַשִּׁלְיָא נוֹצְרָה תְּחִלָּה מֵהַטִּפָּה, וְהִיא לְבַדָּהּ הָיְתָה עִקַּר הַוָּלָד עַד מ' יוֹם שֶׁהַתְּחִילָה צוּרַת הַוָּלָד. וְכָכָה הַמִּצְוֹת הֵן עִקַּר הַתּוֹרָה וְשָׁרְשָׁהּ, הֵנַּם** – למרות, **שֶׁהַמִּצְוָה הִיא גּוּפָנִית וְ** – אילו, **הַתּוֹרָה הִיא חָכְמָה,** – שהיא דבר רוחני, הוספת כ"ק רבינו: **"ול"ק דא"כ למה תורה למ' ממצות כדלעיל", רַק שֶׁזֶּה** – המצוות הן **בְּחִיצוֹנִיּוּת** – עליונותן מתבטאת בענין מקיף, לא בענין פנימי, **וְזֶה** – תורה היא **בִּפְנִימִיּוּת,** – ומכניסה נשמה וחיות במצוות, **וּכְדִלְקַמָּן.** – וכפי שיוסבר להלן. הרי כיוון שהוא לומד תורה ואינו רוצה לקיים מצוות, חסר הרי העיקר והשורש של תורה, ולכן נוח היה לו אילו שלייתו מתהפכת ולא נשאר ממנו כלום.

אגרת הקדש

תחלה ולכן אמרו בירושלמי ולית ליה לר"ש שמפסיק ללולב וכו' וכל הלומד שלא לעשות נוח לו שנתהפכה שלייתו ע"פ וכו' כי השליא נוצרה תחלה מהטיפה והיא לבדה היתה עיקר הולד עד מ' יום שהתחילה צורת הולד. וככה המצות הן עיקר התורה ושרשה הגם שהמצוה היא גופנית והתורה היא חכמה רק שזה בחיצוניות וזה בפנימיות וכדלקמן.

יום שבת קודש ו' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלא, והנה כמו"כ... עד עמ' 262, להחיותם.

וְהִנֵּה, כְּמוֹ-כֵן מִזִּווּג – ויחוד, **זְעֵיר-אַנְפִּין וְנוּקְבָא דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** – "ז"א" (מדות) ו"מלכות" של העולמות בריאה־יצירה־עשיה, **נִבְרָאוּ מֵאַיִן לְיֵשׁ כָּל הַנִּבְרָאִים** – של עולם ה"בריאה", **וְהַנּוֹצָרִים** – היצורים של עולם ה"יצירה", **וְהַנַּעֲשִׂים,** – הדברים שבעולם ה"עשיה", כפי שהוסבר לעיל, הרי מ"מלכות דאצילות" ומהזיווג של "ז"א" ו"מלכות" דאצילות מתהווים הנשמות והמלאכים של עולם ה"בריאה", נבראים שהם כבר ענין של "יש", וכפי שהסביר רבנו הזקן, הרי זה על ידי כוח ה"אין סוף" הנמשך ב"מלכות" בכלל וביחוד וזיווג "ז"א" ו"מלכות" בפרט, ומצד זה שה"קו" של "אור אין סוף" מלובש בספירות, שבגלל זה יכולה להיות מהם ההתהוות של מציאות "יש", כך גם שמיחוד וזיווג "ז"א" ו"מלכות" מהספירות של העולמות **בריאה־יצירה־עשיה** מתהווים הנבראים של עולמות **אלה** (וכפי שיסכם רבנו הזקן, שגם בהם ישנה ההתלבשות של הארה מה"קו" של "אור אין סוף"), **עַל־יְדֵי אוֹר הַנְּשָׁמָה שֶׁבְּתוֹכָן, שֶׁהִיא** – הנשמה היא, **אֱלֹקוּת, מֵהַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת,** – עשרת הכלים של "מלכות דאצילות" יורדים בספירות של בריאה־יצירה־עשיה להיות

אגרת הקדש

והנה כמו"כ מזיווג זו"ן דבי"ע נבראו מאין ליש כל הנבראים והנוצרים והנעשים ע"י אור הנשמה שבתוכן שהיא אלקות מהכלים די"ס דמל' דאצי' וגם בתוכה הארת

---

40. שבת פ"א ה"ב. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולהעיר אשר כ"ז הוא ג"כ לפנ"ז בירוש' ברכות (פ"א ה"ב) אלא ששם מקדים סוכה ללולב ובשבת לולב ואח"כ סוכה, ולכן מסתבר דכאן הכוונה לסוגיית שבת דוקא (והטעם י"ל כי בשבת הוא עיקר דין זה). אבל צ"ע: בשני הסוגיות (בש"ס שלפנינו) "לעשות לולב ולעשות סוכה" - והחילוק מובן. וראה שו"ע אדה"ז חאו"ח ר"ס תרמ"א. ואכ"מ". וראה לקו"ש חלק כ' ע' 267 הערה 10. וש"נ.

הנשמה והאלקות של הספירות של בריאה־יצירה־עשיה. **וְגַם בְּתוֹכָהּ** – ב"מלכות דאצילות", ישנה **הָאָרַת הַ"קַּו" דְּאוֹר אֵין־סוֹף** – שמצד אור ה"קו" שהוא מעין המאור, יכולה להיות ההתהוות של "יש מאין", כפי שהסביר לעיל, **הַמְלֶכֶשׁ בַּאֲצִילוּת עַד הַ"פַּרְסָא",** – והמסך שבין "אצילות" ל"בריאה", שהאור של בריאה־יצירה־עשיה יהיה מהות אחרת מאשר האור של "אצילות". **וְהָאָרַת הַ"קַּו" שֶׁהָיָה מֵאִיר בַּכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּמַלְכוּת** – של "אצילות", **בְּקַע הַ"פַּרְסָא" עִמָּהֶם, וּמֵאִיר בָּהֶם** – בשלושים הכלים של "מלכות דאצילות" **בוקעים** את הפרסא, שגם אחרי הפרסא לא יהיה זה ענין אחר לגמרי, ענין של נברא ולא אלקות, אלא הם ענין של אלקות ואשר לכן הם אור הנשמה של בריאה־יצירה־עשיה (המהווה ומחיה הנבראים של בריאה־יצירה־עשיה), הרי כך גם ההארה מה"קו" **שבהם** גם כן **בוקעת** את הפרסא איתם וגם הארת ה"קו" מאירה באור הנשמה של בריאה־יצירה־עשיה. **וְכֵן, גַּם הַ"קַּו" בְּעַצְמוֹ** – לא רק הארת ה"קו" המאירה בכלים **דאצילות,** אלא גם ה"קו" בעצמו, **הַמְלֶכֶשׁ בְּסִיּוּם וְסוֹף נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד דְ"אָדָם קַדְמוֹן", שֶׁהוּא סוֹף רַגְלֵי הַיֹּשֶׁר שֶׁלּוֹ** – של 'אדם קדמון', **הַמִּסְתַּיְּמִים בְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה, הִנֵּה הָאָרַת הַ"קַּו" מְאִירָה מִשָּׁם** – מנצח־הוד־יסוד **ד'אדם קדמון',** **וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּאוֹר הַנְּשָׁמָה דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה שֶׁהוּא אֱלֹקוּת.** "א"ק" הוא 'אדם קדמון', שענינו הוא – המחשבה הראשונה האוצרת בתוכה ומקיפה את כל סדר ההשתלשלות ("צופה ומביט עד סוף כל הדורות"), ומהפרטים שבמחשבה הקדומה הזו באה החיות של כל סדר ההשתלשלות, ובזה גופא ישנם "יושר" ו"עיגולים" – "עיגולים" הוא ענין של "מקיף", המקיף על כל מדריגות ההשתלשלות בהשוואה ובאופן שוה, ש"אצילות" ו"עשיה" מוקפים יחד; ו"יושר" הוא הענין של אור פנימי, הנותן חיות בכל ענין של השתלשלות בהתאם למהות ולמדריגת הענין, הרי רגלי **היושר** של 'אדם קדמון' מסתיימים במדריגה **האחרונה** של עולם ה"עשיה", שהיא "מלכות דעשיה". ועל כך הוא אומר, שהארת ה"קו" המאירה עד "מלכות דעשיה" (לא מצד ההתלבשות בכלים ד"אצילות", כי־אם ענין ה"קו" המאיר ב"א"ק" (אדם קדמון) – נמצאת בכל מדריגות ההשתלשלות, עד במדריגה התחתונה של "מלכות דעשיה" הבאה מהמחשבה הקדומה ד"א"ק"), הרי ענין זה והארה זו מה"קו" מאיר ומתלבש באור הנשמה של עשר הספירות של העולמות בריאה־יצירה־עשיה, שהוא אלקות. **וְהָאָרָה דְּהָאָרָה,** – מה"קו", **מִתְלַבֶּשֶׁת בְּנֶפֶשׁ רוּחַ דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – לא רק באור הנשמה, אלא גם בנפש רוח, **וְאַף גַּם בְּכָל הַכֵּלִים שֶׁלָּהֶם.** בכלים של ספירות בריאה־יצירה־עשיה, למרות שאין הם אלקות, שמצד הארת ה"קו" מהכלים דאצילות לא מאירה שם ההארה, שכן "אצילות" אינו מאיר ואינו מתלבש בענין שאיננו אלקות, אך מצד ה"קו" עצמו שלמעלה מ"אצילות" יורדת (מצד המחשבה הקדומה של 'אדם קדמון') הארת ה"קו" באופן של הארה דהארה גם בכלים של ספירות בריאה־יצירה־עשיה. **וְהָאָרָה דְּהָאָרָה דְּהָאָרָה,** – כלומר המדריגה השלישית של הארה, **הוּא בְּכָל הַנִּבְרָאִים** – של עולם ה"בריאה", **וְנוֹצָרִים** – של עולם ה"יצירה", **וְנַעֲשִׂים,** – של עולם ה"עשיה", שעל־ידי־זה מאירה בכל נברא ונוצר ונעשה, הכוונה שבמחשבה הקדומה ד"א"ק", שעל הנברא ונוצר ונעשה להשלים, וכוונה זו היא החיות של הנברא ונוצר ונעשה. הענין של "הארה דהארה דהארה" הוא, **שהארה** איננה העצם, אבל היא עדיין אותו **מהות** של הענין שממנו באה ההארה, כך שהארת ה"קו" היא עדיין מהות של אלקות, ואשר לכן היא מתלבשת רק באור הנשמה של הספירות שהוא אלקות. **הארה דהארה** כבר אינה המהות של המדריגה הקודמת, אך היא עדיין המציאות של הענין הקודם, שלכן ההארה דהארה מתלבשת בנפש ורוח של ספירות בריאה־יצירה־עשיה, שכבר אינה המהות הקודמת (זה לא אלקות), אך זה עדיין **המציאות** של אותו ענין, ענין רוחני של כלים ושל ספירות, שלמרות שאין זה אלקות הרי זה גם כן לא **מציאות** של נברא. **הארה דהארה דהארה** היא כבר גם לא **המציאות** של ההארה האוריגינלית, שלכן ההארה דהארה דהארה של ה"קו" מתלבשת בכל הנבראים, נוצרים ונעשים שהם מציאות של נבראים. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[41]**: "הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם,** – עשית, **וְאַתָּה מְחַיֶּה**

אגרת הקדש

הקו דאור א"ס המלובש באצי' עד הפרסא והארת הקו שהיה מאיר בכלים די"ס דמל' בקע הפרסא עמהם ומאיר בהם בבי"ע כמו באצילות ממש וכן גם הקו בעצמו המלובש בסיום וסוף נה"י דא"ק שהוא סוף רגלי היושר שלו המסתיימים במל' דעשיה הנה הארת הקו מאירה משם ומתלבשת באור הנשמה די"ס דבי"ע שהוא אלקות והארה דהארה מתלבשת בנפש רוח די"ס דבי"ע ואף גם בכל הכלים שלהם והארה דהארה דהארה הוא בכל הנבראים ונוצרים

41. נחמי' ט, ו.

אגרת הקדש

ונעשים כמ"ש הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כולם וכל זאת בבחינת התפשטות החיות להחיותם

אֶת כֻּלָּם", – שנמשכת חיות מ"אור אין סוף", מ"אתה", בכולם (בכל הנבראים), שזה ההארה דהארה דהארה של ה"קו" מ"אור אין סוף", הנמשכת להיות חיות לכל הנבראים. **וְכָל זֹאת בְּבְחִינַת הִתְפַּשְׁטוּת הַחִיּוּת לְהַחֲיוֹתָם.** – שבכך יש הבדל בין אופן ההתלבשות ב"אצילות", ובאור **הנשמה** של בריאה־יצירה־עשיה, ובנפש ורוח **וכלים** של עשר ספירות בריאה־יצירה־עשיה, עד בכל הנבראים.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שלישי עמוד א

שניהם מתקנת חכמים, וגם כאן היה להם לתקן שהחרש יקנה, תשובתך היא, **הָתָם** – שם בשני חרשים, **תַּקִּינוּ לְהוּ רַבָּנַן** – תיקנו להם חכמים שהגבהתם הגבהה כלפי עצמם, **דְּלֹא אָתֵי לְאַנְצוּיֵי** – שאם לא יזכו בה, יגיעו אחרים ויחטפו אותה מהם ויבואו החרשים לריב עמם, אבל **הָכָא** – כאן, בחרש המגביה עם פיקח יחד, אין לחשוש שאם יבואו לקחת מיד החרש שלא זכה, יריב עמם, משום **שֶׁמִּימַר אָמַר** – יאמר החרש, הלא אפילו **הִפְקַח לֹא קָנֵי**, והאם **אֲנָא אֲקָנֵי** – אני אקנה את המציאה, ויסבור שמי שחטף ממנו כדין עשה ולא יריב עמו, וכיון שכן לא הוצרכו לתקן שיזכה בה באופן זה.

הגמרא חוזרת לדברי רמי בר חמא שהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו ומבררת מאיזה דין במשנה הוכיח כן: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַדָּא לְרַב אַשִׁי, דִּיוּקָא** – דיוקו **וְהוֹכַחְתּוּ דְּרָמֵי בַּר חָמָא** מהמשנה, **מַהֵיכָא** – מאיזה דין במשנה למד את דינו.

אִי נִיחָא – אם נאמר **שְׁמֵרֵישָׁא** של המשנה, שנאמר בה 'שְׁנַיִם אוֹחֲזִין **בְּטַלִּית**, זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה, יחלוקו', ומכאן שהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, שאם לא כן, מדוע יחלוקו, הכיצד נעשתה הטלית של שניהם, הלא כיון שאין אדם מגביה עבור חבירו תיעשה ההגבהה של כל אחד כמי שחציה השני מונחת על גבי קרקע ואינה הגבהה, ולא קנה לא זה ולא זה. אם מכאן הוכחתו של רמי בר חמא, יש לדחותה, כיון **דְּהָתָם** – בדין זה במשנה אין הם אומרים שמצאוה יחד, אלא **הַאי קָאָמַר** – זה אומר **כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וַאֲנָא אַגְבַּהְתֵּהּ כּוּלָּהּ** – ואני הגבהתיה כולה לבדי, **וְהַאי אָמַר** – וכן השני אומר **כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וַאֲנָא אַגְבַּהְתֵּהּ כּוּלָּהּ** – ואני הגבהתיה כולה לבדי. וכיון שכל אחד טוען שהוא הגביה את כולה לבדו, גם אם נאמר שמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, אין אדם אחר מן השוק יכול לחוטפה מהם, שהרי אינם אומרים שהגביהו יחד שניתן יהיה לטעון שלא זכו כלל.

אֶלָּא ראייתו של רמי בר חמא היתה **מַהָא דְּקָתָנֵי** – מהמשך דברי המשנה, 'זֶה אוֹמֵר **כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וְזֶה אוֹמֵר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי**', ויש להקשות, **הָא תּוּ** – מה שחזרה המשנה וכתבה זאת, **לָמָּה לִי**, הרי כבר אמרה המשנה 'זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה', **אֶלָּא** ודאי **מִמִּשְׁנָה יְתֵירָה** זו, שלכך כפלה המשנה דברים אלו, בכדי להשמיענו דין נוסף שאם הגביהו יחד חולקים אותה ביניהם, **שְׁמַע מִינָּהּ** – הרי שיש ללמוד מכך את דינו של רמי בר חמא **שֶׁהַמַּגְבִּיהַּ מְציָאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ.**

דוחה הגמרא: **וְהָא אוֹקִימְנָא** – והלא בראש הפרק (ב.) העמדנו את דברי המשנה שאמרה 'זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה' וחזרה ואמרה 'זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי' **שהרישא** 'זה אומר אני מצאתיה' מדברת **בְּמְצִיאָה**, ומתדיינים הם ביניהם מי מצאה והגביהה ראשון, **וְהֵסִיפָא** האומרת 'זה אומר כולה שלי' מדברת **בְּמֻקָּח וּמְמֻכָּר**, ומתדיינים הם ביניהם מי קנאה מבעליה הקודמים, וכיון שכן הרי שאין זו משנה יתירה, ואין ללמוד ממנה את דינו של רמי בר חמא.

אֶלָּא רמי בר חמא למד דין זה **מֵהֵסִיפָא** של המשנה, שנאמר בה 'זֶה **אוֹמֵר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וְזֶה אוֹמֵר חֶצְיָהּ שֶׁלִּי**', ויש להקשות, **הָא תּוּ** – מה שחזרה המשנה לכתוב זאת, **לָמָּה לִי**, הלא ניתן ללמוד דין זה מהאמור ברישא לגבי 'זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי', **אֶלָּא** ודאי **מִמִּשְׁנָה יְתֵירָה** זו שלכך כפלה המשנה דברים אלו, ללמדנו שאם הגביהו יחד קנו שניהם, **וְשְׁמַע מִינָּהּ הַמַּגְבִּיהַּ מְציָאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ.**

דוחה הגמרא: **וּמַאי** – מנין **דְּבִמְצִיאָה** מדברת המשנה, שתלמד ממנה לענין מגביה מציאה לחבירו, **דִּלְמָא** – שמא **בְּמֻקָּח וּמְמֻכָּר** עוסקת המשנה, **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר לפרוך **דְּאִי** עוסקת המשנה **בְּמֻקָּח וּמְמֻכָּר, מַאי לְמֵימְרָא** – מהו החידוש בדבר הרי דין זה נלמד מהרישא, יש להשיב על כך **דְּאִיצְטְרִיךְ** – צריכה המשנה לחדש שכל אחד נשבע, שאילולי היתה המשנה מחדשת זאת, **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – סבור היית לומר **הַאי דְּקָאָמַר** – זה שאמר **חֶצְיָהּ שֶׁלִּי, לְחֵוֵי** – יחשב **כְּמַשִּׁיב אֲבֵידָה**, שהלא יכול היה לומר 'כולה שלי', וממה שהודה ואמר שרק חציה שלו, הרי שאדם נאמן הוא, **וְלִיפְטַר** – ויפטר מלהשבע, **קָמַשְׁמַע לָן** – באה משנתינו להשמיענו שאינו נפטר משום כך משבועה, שיתכן לומר **דְּהַאי אִיעֲרוּמֵי קָא מַעֲרִים** – שזה האומר חציה בערמה בא, **סָבַר** בדעתו, **אִי אֲמִינָא** – אם אומר **שכּוּלָּהּ שֶׁלִּי, בְּעֵינָא אִשְׁתַּבּוּעֵי** – אהיה צריך להשבע, ועל **כֵּן אֵימָא הָכִי** – אומר כך, שרק חציה שלי, **דְּאֲחֵוֵי** – שאהיה על ידי זה **כְּמַשִּׁיב אֲבֵידָה וְאִיפְּטַר** מלהשבע, ועל כן אין נאמן בלא שבועה. ונמצא מכל זה שאין דין זה מיותר כלל ואין ללמוד מכאן שהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו.

אֶלָּא יש לומר שרמי בר חמא למד זאת **מֵהָא** – מדין זה שבמשנה, 'חָיוּ **שְׁנַיִם רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה** וכו' זה אומר כולה שלי וכו' יחלוקו', ויש להקשות, **הָא תּוּ** – מה שחזרה המשנה וכתבה זאת, **לָמָּה לִי**, הרי אפשר ללמוד דין זה מהדין שלפניו לגבי שנים אוחזים בטלית, **אֶלָּא מִמִּשְׁנָה יְתֵירָה** זו **שְׁמַע מִינָּהּ** שהַמַּגְבִּיהַּ מְציָאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ, וזהו מה שבאה המשנה להשמיע.

דוחה הגמרא: **וְדִלְמָא** – ושמא **הָא קָמַשְׁמַע לָן** – באה המשנה להשמיענו דין אחר, **דְּרוֹכֵב נַמִּי קָנֵי** – שגם רוכב קונה את הבהמה, אף שאין זו משיכה, שאינה מנהיגה ברגליו כלל ואינה זזה ממקומה, ולא באה המשנה ללמד את דין המגביה מציאה לחבירו.

מסקנת הגמרא מהיכן למד רמי בר חמא את דינו: **אֶלָּא** ראיית רמי בר חמא היא **מֵסִיפָא**, שנאמר בהמשך המשנה 'בְּזְמַן שֶׁהֵן מוֹדִין **אוֹ** שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עֵדִים חוֹלְקִין **כֻּלּוֹ שֶׁבּוּעָה**', ויש לברר, **בְּמַאי** – במה מדובר כאן, **אִי** מדובר **בְּמֻקָּח וּמְמֻכָּר**, ששניהם מודים שקנאוה יחד, **וכי צְרִיכָא לְמֵימַר** – האם צריך הדבר להיאמר שהם חולקים בלא שבועה, ומה חידוש יש בדבר, **אֶלָּא לָאו** – האם אין הדבר מוכרח שמדובר **בְּמְצִיאָה** ששניהם מודים שהגביהוה יחדיו, ובאה המשנה ללמד שזכו שניהם במציאה ואין אחר יכול לקחתה מהם, **וּשְׁמַע מִינָּהּ** – ואכן, מדברי המשנה הללו אמר רמי בר חמא שיש לשמוע את דינו **שֶׁהַמַּגְבִּיהַּ מְציָאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ.**

בתחילת הסוגיא אמר רבא לחלוק על דברי רמי בר חמא. הגמרא מביאה כיצד יבאר את המשנה שממנה למד רמי בר חמא: **וְרָבָא אָמַר לָךְ**, טעמה של המשנה היתירה שלמדנו ממנה שמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, הוא מחמת שמגביה אותה גם לעצמו, ורק בזה מועילה הגבהתו לחבירו, לפי שאומרים **מָגוּ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִּי לְחַבְרֵיהּ** – מתוך שזכה לעצמו בהגבהה זו, הועיל בה לזכות גם לחבירו, וכמבואר בתחילת הסוגיא:

שנינו במשנה: חָיוּ **שְׁנַיִם רוֹכְבִין** על גבי בהמה או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג, זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי, זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה, ויחלוקו:

הגמרא דנה האם מועילים מעשי קנין של רכיבה או הנהגה: **אָמַר רַב יוֹסֵף, אָמַר לִי רַב יְהוּדָה**

יום ראשון

יום רביעי — **כט אלול, ערב ר"ה** — ה'תש"ג

סְלִיחוֹת בְּאַשְׁמוֹרֶת הַבֹּקֶר, וְאֵין נְפִילַת אַפַּיִם. הַתָּרַת נְדָרִים, וּבַעֲשָׂרָה. עֵרוּב תַּבְשִׁילִין.

שיעורים. חומש: האזינו, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קנ. פה־פז.
תניא: האותיות הנגלות . . . כנודע.

יום הולדת את הצ"צ – שנת תקמ"ט.

מפתגמי רבינו הזקן: מען האָט גאָר קיין השגה ניט, ווי עס איז טייער בא השי"ת דער גוף פון א אידען.

יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת הַ"צֶּמַח צֶדֶק" – שְׁנַת תקמ"ט.

מִפִּתְגָּמֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: אֵין לָנוּ שׁוּם מֻשָּׂג, עַד כַּמָּה יָקָר אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גּוּפוֹ שֶׁל יְהוּדִי.

יום שני

יום חמישי — **א תשרי, א דר"ה** — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: האזינו, חמישי עם פירש"י.
תהלים: א־ט. פח־צ.
תניא: כ. איהו . . . ־258־ בלה"ק.

בִּרְכַּת הַדְּלָקַת הַנֵּרוֹת: שֶׁל יוֹם הַזִּכָּרוֹן. שֶׁהֶחֱיָנוּ. אֵין כּוֹפְלִין "לְעֵלָּא" בַּקִּדּוּשׁ, לְבַד מִגְּעִילָה. לְדָוִד גו' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ גו' – קוֹדֶם עָלֵינוּ. בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם: "תִּקְעוּ", "כִּי חֹק". וְאֵין אוֹמְרִים "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי", וְ"אַתְּקִינוּ". לְתַשְׁלִיךְ: מְנַעֲרִים שׁוּלֵי הַטַּלִּית־קָטָן.
"יְהִי רָצוֹן" שֶׁעַל הַתַּפּוּחַ – אַחַר הַבְּרָכָה וְקוֹדֶם הָאֲכִילָה. אוֹכְלִים רֹאשׁ אַיִל, אֲבָל אֵין אוֹמְרִים "יְהִי רָצוֹן" כִּי־אִם עַל הַתַּפּוּחַ.

יום שלישי

יום ששי — **ב תשרי, ב דר"ה** — ה'תש"ד

לְאֵל עוֹרֵךְ דִּין – בִּתְפִלַּת מוּסָף.

שיעורים. חומש: האזינו, ששי עם פירש"י.
תהלים: י־יז. צא־צג.
תניא: והגם שהיש . . . . ־קל־ עילתו.

בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים הוֹדוּ, אֲבָל אוֹמְרִים פָּתַח אֵלִיָּהוּ.

מַה שֶּׁכָּתוּב בַּסִּדּוּר "שַׁעַר הַ'קְּרִיאַת־שְׁמַע' דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "לְהָבִין הַהֶפְרֵשׁ" (ע"ד עַמּוּד א), שֶׁקֹּדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר אוֹמְרִים "אָנָּא בְּכֹחַ", פֵּרוּשׁוֹ: בְּדֶרֶךְ כְּלָל הֵם הַכַּוָּנוֹת מֵהַפְּסוּקִים שֶׁרָאשֵׁי תֵּבוֹת שֶׁלָּהֶם שֵׁם שֵׁנִי מִשֵּׁם מ"ב, אָמְנָם יֵשׁ שֶׁמְּכַוְּנִים הַתֵּבוֹת "אָנָּא בְּכֹחַ כו'" בְּמַחֲשָׁבָה, אֲבָל אֵין אוֹמְרִים הָאוֹתִיּוֹת וְהַתֵּבוֹת. וְהָעוֹסֵק בְּכַוָּנוֹת צָרִיךְ לִלְמֹד הָעִנְיָנִים בָּרוּר בְּכִתְבֵי הָאֲרִיז"ל, וְאָז כַּוָּנָתוֹ רְצוּיָה.

יום רביעי

שבת — **ג תשרי ש"ת** — ה'תש"ד

מַתְחִילִין "מִזְּמוֹר לְדָוִד" וְלֹא "לְכוּ נְרַנְּנָה", וְכֵן בְּכָל שַׁבָּת מוֹצָאֵי יוֹם־טוֹב.
הַפְּטוֹרָה: שׁוּבָה – יְכָשְׁלוּ בָם. מִי אֵל כָּמוֹךָ – מִימֵי קֶדֶם.

שיעורים. חומש: האזינו, שביעי עם פירש"י.
תהלים: יחכב. צדצו.
תניא: אך נשמת . . . 260 בבי"ע.

בִּיחִידוּת הַ"צֶּמַח צֶדֶק" אֵצֶל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן ב תֵּצֵא בְּשִׁשִּׁי בֶּאֱלוּל תקס"ד סִפֵּר לוֹ רַבֵּנוּ: שַׁבָּת פָּרָשַׁת תָּבוֹא תקכ"ח אָמַר מוֹרִי וְרַבִּי (הָרַב הַמַּגִּיד מִמֵּעֶזְרִיטְשׁ) – תּוֹרָה, וְהַתְחָלָתָהּ "וְשַׁבְתָּ עַד הַוָ"י

אֱלֹקֶיךָ", וּבֵאר כִּי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה צְרִיכָה לִהְיוֹת עַד אֲשֶׁר הֲוָיָ', שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ, אֱלֹקִים בְּגִימַטְרִיָּא הַטֶּבַע, בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים. כָּל הַחֶבְרִיָּא קַדִּישָׁא הָיוּ בְּהִתְעוֹרְרוּת גְּדוֹלָה מִתּוֹרָה הַהִיא. הָרַב הַצַּדִּיק ר' מְשׁוּלָם זוּסְיָא מֵאַנִיפּאָלִי אָמַר, כִּי הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְמַעֲלַת תְּשׁוּבָה כָּזוֹ, וְעַל כֵּן יְחַלֵּק אֶת הַתְּשׁוּבָה לַחֲלָקִים, כִּי תְּשׁוּבָה רָאשֵׁי תֵבוֹת: ת, תָּמִים תִּהְיֶה עִם הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ. ש, שִׂוִּיתִי הֲוָיָ' לְנֶגְדִּי תָּמִיד. ו, וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ. ב, בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ. ה, הַצְנֵעַ לֶכֶת עִם ה' אֱלֹקֶיךָ.

כְּשֶׁסִּפֵּר לִי אָדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ] אֶת הַנַּ"ל, סִיֵּם: תֵּבַת "תְּשׁוּבָה" צְרוּפָה מֵחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, אֲשֶׁר כָּל אוֹת הוּא דֶּרֶךְ וְאֹפֶן בַּעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה – וּבֵאֵר בַּאֲרִיכוּת חֲמִשָּׁה הָאֲפָנִים – וְכֻלָּם בָּאִים מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה.

יום חמישי

יום ראשון — ד תשרי — ה'תש"ד

צוֹם גְּדַלְיָה גְּדֶחָה. אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ. סְלִיחוֹת.

שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: כג־כח. צז־צט.
תניא: אמנם . . . קלא והלידה.

קִצּוּר בֵּאוּר אֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ] בְּאֹפֶן הָא':

ת, תָּמִים תִּהְיֶה עִם הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ. עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַבָּאָה עַל־יְדֵי הַתְּמִימוּת, כַּמָּה בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת בְּעִנְיַן הַתְּמִימוּת, וּבְיַחַס אֶל הַתְּשׁוּבָה הָעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה הִיא תְּמִימוּת הַלֵּב – הַנִּקְרֵאת עֶרְנְסְטְקֵייט [=רְצִינוּת] – כְּאָמוּר בְּאַבְרָהָם "וּמְצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ".

יום שישי

יום שני — ה תשרי — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש"י.
תהלים: כט־לד. ק־קב.
תניא: ובזה יובן . . . קלא וכדלקמן.

קִצּוּר בֵּאוּר אֹפֶן הַב':

ש, שִׂוִּיתִי הֲוָיָ' לְנֶגְדִּי תָּמִיד. הֲוָיָ' מוֹרֶה עַל הִתְהַוּוּת הָעוֹלָם וְהִתְהַוּוּת הַנִּבְרָאִים, אֲשֶׁר הִתְהַוּוּת הַבְּרִיאָה כֻּלָּהּ וְחִיּוּתָהּ הוּא בְּדֶרֶךְ אֵין־עֲרוֹךְ מֵאַיִן לְיֵשׁ. וְהִיא עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַבָּאָה עַל־יְדֵי־זֶה אֲשֶׁר תָּמִיד לְנֶגֶד עֵינָיו עִנְיַן הַהֲוָיָ' שֶׁל הָעוֹלָם וּמְלוֹאוֹ.

שבת קודש

יום שלישי — ו תשרי — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: לה־לח. קג־קה.
תניא: והנה כמו"כ . . . 262 להחיותם.

קִצּוּר בֵּאוּר אֹפֶן הַג':

ו, וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, אֲשֶׁר זֶהוּ כְּלִי לְ"וְאָהַבְתָּ אֵת הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ", וּבֵאוּר בְּמַאֲמָר "כָּל שֶׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ, רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ". עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה בְּסִבַּת לֵב טוֹב.

דין הכהן קודם לדין אחרים? יום ראשון כ"ט אלול ה'תשע"ו

הלכות סנהדרין פרק כא, הלכה ו: הָיוּ לִפְנֵי הַדַּיָּנִים בַּעֲלֵי דִין הַרְבֵּה – מַקְדִּימִין אֶת דִּין הַיָּתוֹם לְדִין הָאַלְמָנָה... וְדִין תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם לְדִין עַם הָאָרֶץ.

בגמרא (נדרים סב, א) למדים שיש להקדים דינו של תלמיד חכם לשל אחרים מדין הכהן, "מה כהן נוטל בראש, אף תלמיד חכם נוטל בראש". ובכהן נאמר "וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב", ודרשו 'וקדשתו' - לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון.

ותמה ה'עין יעקב' (שם): אם כן, וודאי יש להקדים דינו של הכהן עצמו לדין של אחרים, ומדוע לא הביאו הפוסקים הלכה זו?

והוסיף ה'תומים' (חו"מ סי' טו סק"ג): לדעת הסוברים (תוס' חולין פז, א ד"ה חייבו, רא"ש שם ועוד) שהמצוה להקדים את הכהנים לכל דבר שבקדושה היא מדרבנן והלימוד מ'וקדשתו' הוא 'אסמכתא' בעלמא, יש לומר שלא אמרו לכבדו בכל דבר אלא רק במקצת הדברים, אבל לדעת הרמב"ם זו מצות־עשה מדאורייתא (הל' כלי המקדש פ"ד ה"א) ואם כן וודאי יש להקדים דין הכהן לדינם של אחרים!

ומבאר:

א. המצוה לכבד את הכהן ולהקדימו נאמרה רק בדבר שבקדושה, אבל להקדימו ב'דברי ריבות' בינו לחברו אינו כבוד. וגם מה שאמרו בגמרא (שם) שצריך להקדים דין תלמיד חכם, הרי זה משום שהקדמת דינו היא 'דבר שבקדושה', שלא יתבטל מלימודו.

ב. ה'מגן אברהם' (א"ח סי' רא סק"ד) כתב שאין אנו בקיאים ביחוסי כהונה ואין הכהנים מוחזקים ככהנים בוודאי, ולכן "אין מאכילים חלה בזמן הזה לשום כהן" (שם סי' תנט סק"ט בדעת מהר"י וייל). ומטעם זה אין צורך להקדים את דינו.

ובספר 'אורח משפט' (סי' טו סק"ג) תמה על זה, הרי רבים סוברים (ראה שד"ח כללים, מע' כ) שהכהנים בזמננו בחזקת כהנים כשרים לכל דבר, ומבאר:

דין תלמיד חכם קודם לדין של אחרים גם כשהתחילו כבר להישמע טענותיהם של בעלי הדין, כי 'עשה' של 'כבוד התורה' עדיף (שבועות ל, א) ודוחה את ה'עשה' של 'כקטון כגדול תשמעון', אבל בכהן אין להקדים את דינו (כאשר התחיל דין האחר) משום ה'עשה' של 'וקדשתו', כי אין 'עשה' דוחה 'עשה'.

[אך כאשר עדיין לא התחיל הדין השני, וודאי יש להקדים את דין הכהן ואין צורך לכתבו כאן והוא נלמד מדברי הרמב"ם במקום אחר (הל' מתנ"ע פ"ח הי"ז) שיש להקדים את הכהן לכל דבר].

הוצאות משפט על המפסיד יום שני א' תשרי ה'תשע"ז

הלכות סנהדרין פרק כג, הלכה ה: אֲבָל אִם הָיָה עוֹסֵק בְּמְלַאכְתּוֹ, וּבָאוּ לְפָנָיו שְׁנַיִם לְדִין, וְאָמַר לָהֶן... תְּנוּ לִי שְׂכַר בַּטָּלָתִי – הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר נִכָּר שֶׁהוּא שְׂכַר הַבַּטָּלָה בְּלִבַּד וְלֹא יוֹתֵר, וְיִטֹּל מִשְּׁנֵיהֶם בְּשָׁוֶה.

האם מותר להתנות שהמפסיד בדין ישלם את שכר הדיין?

הרמב"ם כותב שגם כאשר הותר לדיין ליטול שכר, עליו ליטול משני הצדדים בשווה. ויש לעיין: הרי לעד מותר ליטול שכר כאשר הוא בטל ממלאכתו לצורך העדות גם אם נוטל מצד אחד בלבד (נתיבות המשפט סי' לד חידושים סקכ"א), ומדוע אם כן לדיין אסור?

ומבאר ה'ערך שי' (חו"מ סי' ט, ה) על פי דיוק לשון הרמב"ם 'אם היה עוסק במלאכתו ובאו לפניו שניים לדין'.

כלומר, מדובר ששני בעלי הדין רוצים לדון בפניו, ולכן מצד הדין שניהם צריכים לשלם את שכרו בשווה ואם לא יתנו בשווה הרי זה נראה שזה שנתן יותר העניק מתנה לדיין והרי זה שוחד, אבל אם רק אחד משניהם רוצה בדיין זה, והשני רוצה לדון בפני דיין אחר שאינו עסוק במלאכה ובכך לחסוך את תשלום השכר, אין איסור שבעל הדין המעוניין בדיין זה דוקא ישלם לבד את שכרו, שהרי מעיקר הדין התשלום מוטל עליו ואין זה נראה שוחד.

ולפי זה יש להתיר גם להתנות שהמפסיד לבדו ישלם את שכר הדיין, כי מאחר ועל דעת כן באו לדין, נמצא שמלכתחילה החיוב חל רק על המפסיד וממילא אין זה נראה שוחד (לב אריה ב, נו).

אך ה'אגרות משה' (חו"מ ב כו, ג) סובר שגם כאשר רק אחד מבעלי הדין מעוניין בדיין זה, אסור שישלם לבדו את שכרו שכן האיסור ליטול שכר מאחד אינו דווקא משום שמשלם יותר מהמוטל עליו מן הדין אלא עצם העובדה שהדיין קיבל ממון מאחד מהם גורמת לו קירוב דעת אליו.

האם רבנים ודיינים רשאים לעסוק במלאכה? יום שלישי ב' תשרי ה'תשע"ז

הלכות סנהדרין פרק כה, הלכה ד: כֵּיוָן שֶׁנִּתְמַנָּה אָדָם פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר, אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּזֶּה בִּפְנֵיהֶם.

וכתב ה'באר יעקב' (חו"מ סי' ח ס"ד) שמותר לו לעשות מלאכה ברבים לצורך מצוה כמסופר בגמרא (קידושין ע, א) אודות רב יהודה שראה את רב נחמן עסוק בבניה, וכאשר העיר לו שפרנס הממונה על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלושה – השיב רב נחמן שהוא בונה מעקה לגגו ובמלאכת מצוה מותר לו להתעסק.

ואדרבה: מלאכה לשם מצוה כבוד היא, כמובא בגמרא

(שבת קיט, א) "גדולי החכמים היו עושים בעצמם מלאכות שאינן לפי כבודם כדי להרבות בכבוד השבת" (הובא בש"ע אדה"ז או"ח סי' ר"נ ס"ד).

ובספר ה'מקנה' (קידושין שם) הביא ראיה גם מהנאמר במשה רבינו "ויבן משה מזבח" (שמות יז, טו), וכן "וישכם בבוקר ויבן מזבח" (שם כד, ד), ובהקמת המשכן נאמר "ויקם משה את המשכן" (שם מ, יח) הרי שמלאכת מצוה מותרת גם לנשיא.

והאם מותר לרב או דיין לעסוק במלאכה לפרנסתו?

הרמב"ם כאן אסר מלאכה, ומשמע לכאורה שאסור גם לצורך פרנסתו אך בהלכות תלמוד תורה (פ"ג ה"י) כתב "כל המשים על ליבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה, הרי זה חלל את ה' ובזה את התורה", הרי שראוי להתפרנס ממלאכה ולא להזדקק לציבור.

וביאר ה'מנחת יצחק' (ח"ד סי' עח): לשיטת הרמב"ם שצריך להתפרנס רק ממלאכה, המתפרנס מהרבנות "הרי זה חילל את ה'" אבל העוסק במלאכה כדי להתפרנס מקדש את ה' בכך שאינו נהנה מדברי תורה, ונמצא שעוסק במלאכה לצורך מצוה ומותר.

אמנם יש סוברים שמותר להתפרנס מן הרבנות "ולכן נהגו בכל מקומות ישראל שהרב של העיר, יש לו הכנסה וסיפוק מאנשי העיר, כדי שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ויתבזה התורה בפני ההמון" (רמ"א יו"ד סי' רמ"ו סכ"א). ולשיטה זו כתב התשב"ץ (סי' קמ"ב) "שהחכמים הממונים פרנסים על הציבור אפילו אפשר להם לעשות מלאכה, אין להם לעסוק במלאכה בדורות הללו שנתמעטו בני עליה".

האם התאריך ידוע לכל?

יום רביעי ג' תשרי ה'תשע"ז

הלכות עדות פרק ב, הלכה ד: כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? עַד חֲצוֹת הַחֹדֶשׁ; אֲבָל אַחַר חֲצוֹת ... אַף עַל פִּי שֶׁכִּוְּנוּ שְׁנֵיהֶם יוֹם אֶחָד מִימֵי הַשַּׁבָּת – עֵדוּתָן בְּטֵלָה; שֶׁאֵין חֲצִי הַחֹדֶשׁ בָּא וּכְבָר יָדְעוּ הַכֹּל אֵימָתַי הָיָה רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ.

במשנה (ר"ה יח, א) נמנה חודש כסלו בין החדשים בהם היו בית־דין שולחים שלוחים להודיע מתי נקבע ראש חודש, כדי שידעו מתי חל חנוכה.

והקשה ה'פני יהושע': אם לאחר רוב החודש כולם יודעים מתי היה ראש חודש, למה היה צורך בשלוחים בכסלו להודיע על חנוכה שחל בכ"ה בו?

ותירץ: השלוחים נועדו עבור המיעוט שאינם יודעים מתי נקבע ראש חודש אלא שבדיני עדות אין מתחשבים עם המיעוט ורק בתחילת החודש כאשר הרוב אינם יודעים בקביעות ראש חודש מסתבר לתלות את הטעות בכך ולא לומר שהעדות מוכחשת.

אך ה'ערוך לנר' (שם) מקשה על כך מלשון הרמב"ם "שאין חצי החודש בא וכבר ידעו הכל אימתי היה ראש החודש", הרי שהדבר ידוע לכל ולא רק לרוב!

ומיישב באופן אחר: כאשר נודע לבית־דין שבעיר על קביעות החודש, אזי משעבר רוב החודש הדבר ידוע לכל, אך במקומות שבהם אפילו בית־דין לא ידעו מתי נקבע ראש החודש, בהכרח לשלוח שלוחים (וראה חכם צבי תוספות חדשים סי' י).

וה'חתם סופר' (פסחים, השמטות כז, א ד"ה ודאתאן) הקשה כעין זה על יו"ט אחרון של פסח וסוכות החלים לאחר רוב ימי החודש ואעפ"כ עושים בהם יום טוב שני, ותירץ לפי דברי הגמרא (מגילה ב, א) שבני הכפרים מקדימים את קריאת המגילה קודם י"ד באדר רק כאשר ישראל על אדמתם ולא בזמן הזה. ופירש רש"י, שכאשר בני ישראל מרוכזים בארץ ישראל מספיקים שלוחי בית דין להגיע לקצה ארץ ישראל עד הפסח, אך לאחר מכן אין השלוחים מגיעים עד הפסח ומסתמכים בקביעת הפסח על התאריך שבו קראו את המגילה בחודש הקודם, ואם יקדימו את קריאת המגילה, עלול לצאת מכשול לגבי קביעת זמן הפסח.

ולפי זה, האמור בהלכה זו שעד רוב החודש כולם יודעים את התאריך, מדובר רק בזמן שישראל היו על אדמתם ודנו דיני נפשות, אך לאחר מכן עשויים לטעות אף לאחר רובו של חודש, ולכן עושים יו"ט שני גם בימים אחרונים של פסח וסוכות.

סמכותו של 'בית־דין לערעורים'

יום חמישי ד' תשרי ה'תשע"ז

הלכות עדות פרק ו, הלכה ה: וּלְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין בּוֹדְקִין אַחַר בֵּית דִּין אַחֵר, אֶלָּא מַחֲזִיקִין אוֹתוֹ שֶׁהֵן בְּקִיאִין וְלֹא יִטְעוּ. אֲבָל בּוֹדְקִין אַחַר הָעֵדִים.

לפי זה מתעוררת השאלה, כיצד יש מקום למושג 'בית דין לערעורים' הנהוג בימינו, והרי 'לעולם אין בית דין בודקין אחר בית דין אחר'?

והנה מדברי ה'ספורנו' (שמות יח, כא) עולה שהמושג של 'בית דין לערעורים' הוא רעיון ישן, שכן הוא מפרש את עצת יתרו למשה רבינו למנות שרי אלפים ושרי מאות, שכל ערכאה תשמש כ'בית דין לערעורים' ביחס לערכאה הנמוכה ממנה: 'כשיהיו ב' מדרגות זו למעלה מזו, הנה ישפוט הקטן ראשונה, והצועק על פסק דינו יצעק אל הגדול ממנו'.

ואין זה סותר למבואר בהלכה זו שאין לבית דין לערער אחר החלטת בית דין אחר, כי אם מלכתחילה כל הציבור הסכימו לכך וגם הדיינים יודעים שכך הוא מנהג המקום, הרי מלכתחילה נכנסו לדון בהסכמה שיוכלו לערער על דינם ואין זה זלזול בכבודם.

ועוד, כאשר הדיין כפה על אחד הצדדים להגיע לדין, הרי הוא רשאי לדרוש לקבל את פסק הדין בכתב כדי שיוכל ללכת לבית דין הגדול לשאול אם לא טעה (נודע ביהודה מהדו"ת חו"מ א), ולפי זה ההלכה שאין בית דין בודקים אחר בית דין אחר אמורה רק אם דנו בהסכמה ולא בכפייה (וכאמור, גם

כשדנו בהסכמה יש אפשרות לערער אם זה מנהג המקום).

ויש אומרים, שמלכתחילה לא נאמר איסור לבית דין לבדוק אחר בית דין אחר אלא שאינם צריכים לעשות כן ואם בא לפניהם פסק של בית דין אחר יכולים לפסוק על פיו ואין צריכים לבדוק בעצמם את נכונותו, אך רשאים לעשות כן אם ירצו.

ויש לדייק כן מדברי הרמב"ם, כי אם אכן היה איסור בכך, מדוע לא הזכירו בהלכות סנהדרין בין ההלכות הנוגעות לבית דין אלא הזכירו כאן בהלכות עדות, אגב הסיפא של דבריו 'אבל בודקין אחר העדים', היינו שצריכים לבדוק את העדים, ואגב כך כתב שאין צריכים לבדוק אחר בית דין אחר, ומשמע שאין בכך איסור.

(ציץ אליעזר טז, סז).

עד רשע שהרהר תשובה — יום שישי ה' תשרי ה'תשע"ז

הלכות עדות, פרק י הלכה ב: אֵי זֶהוּ רָשָׁע? כֹּל שֶׁעָבַר עֲבֵרָה... הֲרֵי זֶה רָשָׁע וּפָסוּל לְעֵדוּת.

הקשה ה'לחם משנה' (הל' אישות פ"ח ה"ה): מדוע רשע פסול לעדות, והרי פסק הרמב"ם (שם) שהמקדש אשה "על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור, הרי זו מקודשת מספק שמא הרהר תשובה בלבו", ואם כן נחשוש גם שמא עד זה הרהר תשובה בלבו ונכשיר את עדותו?

ויש להוסיף ולשאול: בשו"ת 'שתי הלחם' (סי' ל) הוכיח מדברי הגמרא (סנהדרין מז, א) שגם כאשר הרשע התוודה על חטאו עדיין הוא נקרא 'רשע', כל זמן שלא היתה לו כפרה (על ידי יסורים), ואם כן, מדוע רשע המקדש אשה על מנת שהוא צדיק, מקודשת מספק שמא הרהר תשובה – והרי כל זמן שלא הייתה כפרה עדיין נקרא רשע?

ומבאר הגאון מצ'יבין (דובב מישרים א, סי' כב):

חתן ביום חופתו מוחלים לו על כל עוונותיו (ירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג) וכאשר מהרהר בתשובה בעת שמקדש את האישה הרי בו בזמן מתכפר לו החטא, כי הקידושין והכפרה באים יחדיו (בדוגמת "גיטו וידו באין כאחת").

אבל לענין עדות אין בהרהור תשובה כדי להכשיר עדות רשע, כי כל זמן שלא היתה לו כפרה נקרא רשע.

ויש להעיר: מדברי אדה"ז ב'אגרת התשובה' (פ"א), המיוסדים על דברי הגמרא (סנהדרין כה, ב) והשו"ע (חו"מ סי' לד סע' כט), משמע שדי במחשבה לעזוב את החטא, אף ללא יסורים המכפרים, כדי להכשירו לעדות. ולענין ההבדל בין רשע המקדש אשה לעד רשע – כבר ביאר ה'לחם משנה' שרק במקדש אשה חוששים שמא הרהר תשובה בלבו, כיון שאמר במפורש "על מנת שאני צדיק".

דרך תשובה — שבת קודש ו' תשרי ה'תשע"ז

הלכות עדות פרק יב, הלכה ט: וְכֵן מַכָּה שֶׁהָיָה בּוֹדֵק לְעַצְמוֹ וּמוֹכֵר, וְיָצְאַת טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא בִּכְלַל אוֹכְלֵי טְרֵפָה שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת – הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת, עַד שֶׁיֵּרָאֶה מִמַּעֲשָׂיו שֶׁנִּחַם עַל רָעָתוֹ . . וְיַחֲזִיר אֲבֵדָה בְּמָמוֹן חָשׁוּב. אוֹ יוֹצִיא טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ בְּדָבָר חָשׁוּב.

לכאורה, מי שיצאה טריפה תחת ידו פסול לעדות משום שעבר על איסור 'לפני עיור לא תיתן מכשול' וגרם לאחרים לאכול בשר טריפה.

אך אין לפרש כן שהרי כתב הרמב"ם (פ"י ה"ב) שאינו נפסל לעדות אלא אם עבר עבירה שחייבים עליה מלקות, ועל לאו של 'לפני עיור' אין לוקים.

אך הטעם מבואר בלשון הרמב"ם: 'שהרי הוא בכלל אוכלי טריפה שהן פסולין לעדות'. כלומר, מאחר והוא מזלזל באיסור טריפה ואינו נמנע מלהאכיל אחרים, יש להניח שגם הוא עצמו אוכל טריפות, ולכן נפסל לעדות (כסף משנה).

ומדוע כתב הרמב"ם הלכה זו דווקא בטבח הבודק לעצמו?

לדעת ה'טור' (חו"מ סי' לד, ע"פ ביאור הכסף משנה), הבודק לאחרים ויצאה טריפה תחת ידו אינו נפסל לעדות שהרי אין לו הנאת ממון בכך שהכשיר את הטריפה ויש להניח שעשה זאת בשוגג, אך הבודק לעצמו מן הסתם עשה זאת במזיד, כדי להרוויח ממון ולכן נפסל לעדות.

אך ה'כסף משנה' חולק על כך ומפרש שלגבי עצם הפסול אין חילוק בין בודק לעצמו או לאחרים, כי גם כשבודק לאחרים יתכן שעשה זאת במזיד, מתוך זלזול באיסור טריפות, והחילוק הוא רק לגבי ההוכחה הדרושה לחזרה בתשובה. שהבודק לעצמו, מאחר והעבירה נעשתה משום חמדת ממון, עליו להוכיח ששוב לא יעבור על איסור מחמדת ממון, ולכן אינו חוזר לכשרותו אלא אם החזיר אבידה וכד', אך הבודק לאחרים, מאחר והעבירה נעשתה מתוך זלזול ולא מחמדת ממון, גם בתשובה 'רגילה' חוזר לכשרותו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ט אלול תשע"ו־ו' תשרי תשע"ז

יום ראשון כ"ט אלול ה'תשע"ו

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין וְהָעֳנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם

פֶּרֶק תְּשִׁעָה עָשָׂר[1]

1) מספר הלאווין שיש בהם כרת, ואין בהם מיתת בית דין, שלוקים עליהם. מניין הלאווין שיש בהם מיתה בידי שמים ולוקים עליהם. רשימת שאר הלאווין שבתורה, שאין בהם כרת, ולא מיתה בידי שמים, ולוקים עליהם.

1 **א. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת[2] וְאֵין בּוֹ מִיתַת בֵּית**
2 **דִּין[3] שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן[4] - אֶחָד וְעֶשְׂרִים. וְאֵלּוּ הֵן: א)**
3 **הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ[5]. ב) הַבָּא עַל אֲחוֹת אָבִיו[6]. ג) הַבָּא**
4 **עַל אֲחוֹת אִמּוֹ[7]. ד) הַבָּא עַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[8]. ה) הַבָּא**
5 **עַל אֵשֶׁת אָחִיו[9]. ו) הַבָּא עַל אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו[10]. ז)**
6 **הַבָּא עַל הַנִּדָּה[11]. ח) הָאוֹכֵל חֵלֶב[12]. ט) הָאוֹכֵל דָּם[13].**
7 **י) הָאוֹכֵל חָמֵץ בַּפֶּסַח[14]. יא) הָאוֹכֵל בְּיוֹם**
8 **הַכִּפּוּרִים[15]. יב) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[16].**
9 **יג) הָאוֹכֵל הַנּוֹתָר[17]. יד) הָאוֹכֵל פִּגּוּל[18]. טו) הַטָּמֵא**
10 **שֶׁאָכַל בְּשַׂר קֹדֶשׁ[19]. טז) הַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לָעֲזָרָה[20]. יז)**
11 **הַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ[21]. יח) הַמַּעֲלֶה קָדָשִׁים**
12 **בַּחוּץ[22]. יט) הַמְּפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן[23]. כ) הַסָּךְ בְּשֶׁמֶן**
13 **הַמִּשְׁחָה[24]. כא) הַמְּפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת[25].**

2) עונש כרת, שנפשו נכרתת מחיי עולם הבא ואובדת כבהמה, כלשון רבינו בהלכות תשובה פרק ח, הלכה א. 3) של מטה. 4) אבל לא תעשה שיש בו מיתת בית דין אין לוקים עליו, שלא ניתן אלא לאזהרת מיתת בית דין, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב ובביאורנו שם. ולעיל פרק ט"ו, הלכה י־יג נמנו כל שישה ושלושים הרוגי בית־דין. 5) ויקרא יח, ט. 6) שם יב. 7) שם, יג. 8) שם, יח. 9) שם, טז. 10) שם, יד. 11) שם, יט. וכל עריות אלה ענשן כרת, ככתוב (שם, כט) "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות". 12) שם, ז, כג. 13) שם, כו. 14) שמות יג, ג. 15) ויקרא כג, כט. ואזהרה לאוכל לא נתבארה בלשון התורה, אבל כיוון שהזכיר את העונש וחייב כרת למי שיאכל, ידענו שמוזהרים על האכילה, והוא אמרו "כי כל הנפש אשר לא תעונה... ונכרתה" (לשון ספר המצוות לרבינו לא תעשה קצו). וביומא פא, א אמרו: נאמר עונש במלאכה (=ביום הכיפורים) ונאמר עונש בעינוי, מה מלאכה ענש והזהיר, אף עינוי ענש והזהיר. 16) שם, כח. 17) שנשאר מבשר הקדשים אחר זמן הקבוע לאכילתם, ועונשו כרת, ככתוב (שם, יט, ח) "ואוכליו עוונו יישא... ונכרתה הנפש". ולא נתבאר בתורה לאו מפורש לאיסור אכילתו, אבל בפרשת ה"מלואים" אמר הכתוב (שמות כט, לג) "וזר לא יאכל כי קודש הם" אמרו חכמינו (פסחים כד, א) "כל שבקודש פסול, בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו" (ספר המצוות לא־תעשה קלא). וראוי להעיר, שבנוסח הגמרא שלפנינו בפסחים שם מובא הפסוק: "ושרפת את הנותר באש, לא יאכל כי קדש הוא" (שם, לד). וראה ב"ספר המצוות" הוצאת מוסד הרב קוק, בפירושו של הרב קאפח, שם, אות תלו. 18) הוא הקרבן, שחשב האיש בשעת שחיטתו או הקרבתו שיאכל ממנו אחר זמנו, או יקטיר ממנו אחר זמנו ועונשו מפורש בתורה, ויקרא ז, יח. ואזהרתו מהפסוק: "לא יאכל כי קדש הם", כמבואר לעיל באות הקודמת (ספר המצוות לא־תעשה קלב). 19) ויקרא ז, כ, ואזהרתו: "בכל קודש לא תגע" (ויקרא יב, ד), כמבואר במכות יד, ב (ספר המצוות לא־תעשה קכט). 20) לחצר המקדש ואזהרתו: "ולא יטמאו את מחניהם" (במדבר ה, ג). וראה מכות יד, ב. 21) חוץ לעזרה, ועונשו מפורש בויקרא יז, ג־ד. אבל אזהרתו לא נתפרשה בתורה, והיא תתבאר בסמוך. 22) מקריבם בחוץ, ואזהרתו: "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה" (דברים יב, יג). וכל מקום שנאמר בו "השמר" אינו אלא לא־תעשה (זבחים קו, א), ונאמר (שם, יד) "שם תעלה עולותיך ושם תעשה" - הקיש הכתוב עשייה לעלייה (=ההקטרה על האש) מה עלייה ענש והזהיר, אף עשייה ענש והזהיר, והשחיטה בכלל עשייה היא (זבחים קז, א). וראה ספר המצוות לא־תעשה צ. 23) ממזג ורוקח בשמים שונים ועושה אותם כעין שמן המשחה שעשה משה למשכן, ואזהרתו: "ובמתכונתו לא תעשו כמוהו" (שמות ל, לב). 24) את גופו, משמן שעשה משה למשכן ולאהרון ובניו, ואזהרתו: "על בשר אדם לא ייסך" (שם, שם). 25) מחקה ועושה קטורת, כמעשה הקטורת של משה המפורשת שם, לה. ואזהרתו: "במתכונתה לא תעשו לכם (שם, לז). וכל אלה הכריתות מנויות בכריתות ב, א, ונשנו לעניין מלקות במשנה מכות יג, א.

14 **ב. כָּל מְחֻיָּבִין מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[26], שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה**
15 **וְיֵשׁ בָּהֶן מַעֲשֶׂה[27], שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן - שְׁמוֹנָה עָשָׂר.**
16 **וְאֵלּוּ הֵן: א) זָר שֶׁאָכַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[28], בֵּין**
17 **טְהוֹרָה[29] בֵּין טְמֵאָה[30]. ב) זָר שֶׁאָכַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר[31].**
18 **ג) זָר שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים אַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם[32]. ד)**
19 **זָר שֶׁאָכַל חַלָּה[33]. ה) הָאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁלֹּא הוּרַם מִמֶּנּוּ**
20 **תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[34]. ו) הָאוֹכֵל עִסָּה**
21 **שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ[35]. ז) כֹּהֵן טָמֵא שֶׁאָכַל תְּרוּמָה**
22 **טְהוֹרָה[36]. ח) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים שֶׁלֹּא**
23 **לַעֲבוֹדָה[37]. ט) כֹּהֵן שֶׁיָּצָא מִן הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁעַת**
24 **עֲבוֹדָה[38]. י) לֵוִי שֶׁעָבַד בַּעֲבוֹדַת כֹּהֲנִים[39]. יא) זָר**
25 **שֶׁשִּׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ[40]. יב) מְחֻסַּר בְּגָדִים[41] - הֲרֵי הוּא**
26 **כְּזָר, וְלוֹקֶה אִם עָבַד[42]. יג) כֹּהֵן טָמֵא שֶׁשִּׁמֵּשׁ[43]. יד)**
27 **שְׁתוּי יַיִן שֶׁשִּׁמֵּשׁ[44]. טו) טְבוּל יוֹם שֶׁשִּׁמֵּשׁ[45]. טז)**

1 **מְחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁשִּׁמֵּשׁ**[46]. **יז) פְּרוּעַ רֹאשׁ שֶׁשִּׁמֵּשׁ**[47].
2 **יח) קְרוּעַ בְּגָדִים שֶׁשִּׁמֵּשׁ**[48].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מחוסר כיפורים ששימש".

בנוגע למחוסר כיפורים, מביאה הגמרא (סנהדרין פג, ב.) את הפסוק "וכפר עליה הכהן וטהרה", ודורשת: "וטהרה, מכלל שעד כאן היא טמאה". וזהו הקרוי מחוסר כיפורים ש"טבל ועלה" "והעריב שמשו" אלא שעדיין לא הביא קרבנו, שהוא א. אסור באכילת קדשים. ב. אם שימש בבית המקדש חייב מיתה. ג. פוסל את העבודה.

הרמב"ם מביא דרשה זו בשני מקומות, בהלכות ביאת מקדש (פ"ד ה"ה) לגבי מחוסר כיפורים שעבד שעבודתו פסולה, ובפ"ג ה"ז שם לגבי איסור כניסה למקדש, אלא שבו שינה לשון דרשת הגמרא, וכתב: "וטהרה, מכלל שעדיין לא נגמרה טהרתה".

מלשונו משמע שהחיוב על מי שטבל ועלה והעריב שמשו, הוא מצד שנשארה בו מהטומאה אלא שיש חסרון בטהרתו שאמורה להיות מושלמת בהבאת הקרבן.

וכן מדויק גם מדבריו (ריש הל' מחוסרי כפרה) "ולמה נקראו מחוסרי כפרה, שכל אחד מהן אע"פ **שטהר מטומאתו** וטבל והעריב שמשו, עדיין הוא **חסר** ולא **גמרה טהרתו** כדי לאכול בקדשים כו'" היינו שאין זה מצד טומאה אלא חסרון בשלימות הטהרה.

ונפק"מ יש להלכה בפועל, ומשום כך פסק שמחוסר כיפורים שאכל קודש או שימש, אינו חייב מיתה או כרת. משא"כ הראב"ד משיג על הרמב"ם (הל' ביאת מקדש שם) ומביא את הדרשה לפסוק "וכיפר עליה הכהן וטהרה", מכלל שעד עכשיו היתה טמאה, ומוסיף שבתוספתא מס' זבחים, מונה את המחוסר כיפורים בכלל חייבי מיתה. כי לשיטת הראב"ד מחוסר כיפורים הוא לא בעל חסרון בטהרה אלא שעדיין יש עליו מהטומאה, כל עוד לא הביא קרבנו.

(נ"פ לקו"ש חלק כ"ז ע' 80)

26) מיתה בידי שמים קלה מכרת, שהכרת יש עליו עונש לאחר מיתה; ומחוייב מיתה, כשמת נתכפר לו (פירוש המשנה לרבינו סנהדרין פרק ט, משנה ו). ולדעת רש"י בשבת כה, א, כרת - ימיו נכרתים והולך ערירי בלא בנים, ומיתה בידי שמים - ימיו נקצרים אבל אינו הולך ערירי. 27) כי לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב. 28) היא ראשית כל ההפרשות אחרי מריחת הכרי, שנותן לכהן אחד מן החמישים. 29) שחייב עליה מיתה. ככתוב (ויקרא כב, ט) "ומתו בו כי יחללוהו, ואזהרתו: "וכל זר לא יאכל קדש" (שם, י), כמבואר בסנהדרין פג, ב. 30) תוספתא תרומות פרק ו, הלכה ה: "באוכלי תרומה לזרים, טהור שאכל את הטהור וטהור שאכל את הטמא... כולם במיתה", וראה הלכות תרומות פרק ו, הלכה ו. 31) שהלוי מפריש מעשר, מן המעשר שקיבל מבעל הבית, ונותנו לכהן, ודינו כתרומה גדולה, להתחייב עליו מיתה בידי שמים, כמבואר בסוטה מח, א. ואזהרתו מ"וכל זר לא יאכל קודש" המכוון לתרומה, ותרומת מעשר וביכורים וכן חלה הכול נקראים תרומה. כמבואר בספר המצוות לא־תעשה קלג, ובהלכות תרומות פרק י, הלכה ד. 32) חייב מיתה בידי שמים, ואם התרו בו לוקה, שכבר נתבאר באות הקודמת, שגם ביכורים נקראים תרומה "לפי שכיוון שקראם יתעלה 'תרומת ידיך' (דברים יב, יז) חלו עליהם כל דיני התרומה" (ספר המצות לא־תעשה קמח). וכך שנינו (ביכורים פרק ב, משנה א) "התרומה והביכורים חייבים עליהן מיתה". וראה הלכות ביכורים פרק ג, הלכה א. אמנם במכות יט, א הנוסח: "מאימתי חייבים עליהם משיראו פני הבית" אבל רבינו מפרשו: לפנים מחומת ירושלים, כדבריו בספר המצוות לא־תעשה קמא, שמשנכנס לפנים מהחומה רואים פני הבתים שבעיר (כסף משנה בהלכות ביכורים שם). 33) שגם היא נקראת תרומה, ככתוב (במדבר טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" וכמבואר בהלכות ביכורים פרק ה, הלכה י"ד־ט"ו, ובפירוש שנינו (חלה פרק א משנה ט) "החלה והתרומה חייבים עליהן מיתה וחומש". 34) אזהרתו - "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה'" (ויקרא כב, טו) - אשר ירימו: בעתידים להיתרם, הכתוב מדבר, שעדיין לא הורמו קדשיהם מהם וזהו טבל, עונש מיתה - נאמר כאן; ולא יחללו, ונאמר בתרומה; ומתו בו כי יחללוהו, מה שם במיתה אף כאן במיתה (סנהדרין פג, א). וכן האוכל מעשר ראשון, שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר חייב מיתה, ככתוב "ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו" (במדבר יח, לב) ראה ספר המצוות לא־תעשה קנג שזה מכוון לאסור אכילת מעשר ראשון בטבלו. ובתוספתא סוטה פרק י"ג, הלכה י שנינו: "ותרומת מעשר טבל עוון מיתה". והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה כ. וטבל, שהורמו תרומותיו, ולא הופרשו ממנו מעשרותיו יתבאר דינו לקמן הלכה ד לאו עח. 35) הרי היא טבל, שהרי לא ניטלה ממנה תרומתה, כמבואר לעיל, ובפירוש שנינו (שביעית פרק ט, משנה ט) "האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה. וראה חלה פרק ג, משנה א "גלגלה - בחיטים, וטמטמה - בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה", שנגמרה מלאכתה והרי היא טבל. 36) אזהרתו - "איש־איש מזרע אהרן... בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר" (ויקרא כב, ד) איזהו דבר שהוא שווה בזרעו של אהרן (=בין זכרים בין נקיבות) הוי אומר זו תרומה (מכות יד, ב); מיתה - שנאמר (שם, ט) "ושמרו את משמרתי... ומתו בו כי יחללוהו" (סנהדרין פג, א) וכן בספר המצוות לא־תעשה קלו. וכהן טמא שאכל תרומה טמאה, אינו במיתה, שהרי היא מחוללת ועומדת, ואף על פי שהוא בלאו אינו לוקה, כמבואר בהלכות תרומות פרק ז, הלכה א. 37) שנאמר (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת... ולא ימות". וכשנכנס להיכל דינו יתבאר לקמן הלכה ד לא־תעשה כז (ספר המצוות לא־תעשה סח). 38) שנאמר (ויקרא י, ז) "ומפתח

אוהל מועד לא תצאו פן תמותו" (ספר המצוות לא־תעשה קסה). 39) שנאמר (במדבר י, ג) "אך אל כלי הקודש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימותו" וכמבואר בספרי שם. ובנוגע לכהן שעבד עבודת הלויים, ראה להלן הלכה ד, לא־תעשה לב (ספר המצוות לא־תעשה עב). 40) זר - שאינו מזרע אהרן; ששימש - שעבד עבודת הקודש. אזהרתו: "וזר לא יקרב אליכם" (במדבר יח, ד) ועונשו: "והזר הקרב יומת" (שם ז). ובספרי שם אמרו: "והזר הקרב יומת" - לעבודה, (ספר המצוות לא־תעשה עד). 41) בגדי כהונה, שמונה - לכהן גדול; ארבעה - לכהן הדיוט. 42) שנאמר (שמות כט, ט) "וחגרת אתם אבנט... והייתה להם כהונה" - בזמן שבגדיהם עליהם, כהונתם עליהם; אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והרי הם זרים, וזר ששימש במיתה (סנהדרין פג, ב). וראה ספר המצוות עשה לג. 43) במקדש, שנאמר (ויקרא כב, ב) "ויינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי" ולמדו חכמים (סנהדרין פג, ב) גזירה שווה חילול־חילול מתרומה שנאמר בה (שם, ט) "ומתו בו כי יחללוהו" מה שם במיתה אף כאן במיתה (ספר המצוות לא־תעשה עה). וכבר נתבאר לעיל פרק י"ח, הלכה ו, אף על פי שהדין כן, "פרחי כהונה היו מוציאים אותו חוץ לעזרה ופוצעים את מוחו בגזירים". והשווה הלכות ביאת מקדש פרק ד, הלכה ב. 44) במקדש, אזהרתו - שנאמר (ויקרא י, ט) "יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד ולא תמותו". ובתורת כוהנים שם אמרו: "מניין שאינו חייב אלא בשעת עבודה? תלמוד לומר: אתה ובניך... בבואכם אל אוהל מועד" (ספר המצוות לא־תעשה עג). וראה הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה א־ב. ושתוי שנכנס שם ולא עבד, יתבאר דינו להלן הלכה ד לא־תעשה כט. 45) כוהן שטבל לטומאתו ועדיין לא העריב שמשו, ועליו הזהירה תורה (ויקרא כא, ו) "ולא יחללו שם אלוקיהם". ובסנהדרין פג, ב אמרו: אם אינו עניין לטמא ששימש, שכבר נכתב שם, כב, ב, תנהו עניין לטבול יום ששימש, ולמד חילול - חילול מתרומה, כדלעיל (ספר המצוות לא־תעשה עו). 46) שכבר העריב שמשו, ועדיין לא הביא קרבנות טהרתו לכפר עליו, ראה ויקרא טו, יג־טו, ובסנהדרין פג, ב אמרו: "וכפר עליה הכהן וטהרה" (שם יב, ח) - טהרה, מכלל, שהיא טמאה. וטמא ששימש במיתה, אולם מפרשי רבינו העירו, שבפירוש כתב רבינו בהלכות ביאת מקדש פרק ד, הלכה ד, "מחוסר כיפורים שעבד, אף על פי שעבודתו פסולה וחילל הרי זה פטור" ולפיכך החליט הר' יוסף קורקוס (הובא בכסף משנה, כאן) שיש כאן טעות סופר וצריך להיות: "יתר בגדים שימש", שכל כהן, שלבש בגד נוסף על בגדי כהונתו חייב מיתה, כמבואר בזבחים יח, א ובהלכות כלי המקדש פרק י, הלכה ה. 47) שעברו עליו יותר משלושים יום שלא גילח ראשו, ואזהרתו - "ראשיכם אל תפרעו" (ויקרא י, ו). וכן מיתתו - שנאמר שם: "ולא תמותו" וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע ראשם לא ישלחו... ויין לא ישתו כל כהן" הוקש פרוע ראש לשתוי יין, שהוא במיתה (סנהדרין פג, ב) והשווה ספר המצוות לא־תעשה קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ה. ודין כהן שנכנס למקדש פרוע ראש ולא עבד יתבאר להלן הלכה ד, לא־תעשה לג. 48) והתורה אמרה (ויקרא י, ו) "ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו" (ספר המצוות לא־תעשה קסד). ודין כהן שנכנס למקדש קרוע בגדים ולא עבד, יתבאר להלן הלכה ד, לא־תעשה לד, וראה הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה י"ד.

ג. אֲבָל הַמְשַׁמֵּשׁ בְּלֹא קִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם[49], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה[50] - אֵינוֹ לוֹקֶה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה[51]. וְכֵן נָבִיא שֶׁכָּבַשׁ נְבוּאָתוֹ[52], אוֹ שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ, וְהָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי נָבִיא, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלְשְׁתָּן בְּמִיתָה[53] - אֵינוֹ לוֹקֶה. שֶׁהֵן בָּאִין מִכְּלַל עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן; וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - הֲרֵי הוּא כַּעֲשֵׂה[54], וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.

49) שלא רחץ ידיו ורגליו. 50) ככתוב (שמות ל, כא) "ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו". 51) לא הוזכר בה לאו, אלא לשון עשה בלבד ואין לוקים על ביטול מצוות עשה. 52) שלא אמרה, כגון יונה בן אמיתי, ראה יונה א, ג. 53) בידי שמים, ככתוב (דברים יח, יט) "והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנוכי אדרוש מעימו" - קרא בו: "לא ישמע, לא יִשָּׁמע, לא ישמיע" סנהדרין פט, א), וכמבואר בספר המצוות עשה קעב ובהלכות יסודי התורה פרק ט, הלכה ב־ג. 54) יבמות נד, ב. והשווה הלכות אישות פרק א, הלכה ח.

ד. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא כָּרֵת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין[55], שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן - מֵאָה שִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה. וְאֵלּוּ הֵן: א) הָעוֹשֶׂה אֶלִּיל[56]. ב) הָעוֹשֶׂה אֶלִּיל לְנוּי[57]. ג) הַפּוֹנֶה אֶל אֱלִילִים[58] בְּאֶחָד מִן הַמַּעֲשִׂים[59]. ד) הַמֵּקִים מַצֵּבָה[60]. ה) הַנּוֹטֵעַ אִילָן בַּמִּקְדָּשׁ[61]. ו) הַנּוֹתֵן אֶבֶן מַשְׂכִּית[62]. ז) הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה[63]. ח) הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמָהּ[64]. ט) הַנֶּהֱנֶה בָּהּ[65]. י) הַבּוֹנֶה עִיר הַנִּדַּחַת[66]. יא) הַנֶּהֱנֶה מִמֶּנָּהּ[67]. יב) הָעוֹשֶׂה כְּחֲקוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[68]. יג) הַקּוֹסֵם[69]. יד) הַמְעוֹנֵן[70]. טו) הַמְנַחֵשׁ[71]. טז) הַחוֹבֵר[72]. יז) הַדּוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים[73]. יח) הַמּוֹחֵק שֵׁם[74] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, כְּגוֹן הוֹרֵס[75] אֶבֶן מִן הַמִּזְבֵּחַ אוֹ שׁוֹרֵף עֵץ מִן הַמִּקְדָּשׁ[76]. יט) הַמְכַבֶּה אֵשׁ מִן הַמִּזְבֵּחַ[77]. כ) הָעוֹלֶה עָלָיו בְּמַעֲלוֹת[78]. כא) הַנִּכְנָס לָעֲזָרָה בִּבְגָדִים טְמֵאִים[79]. כב) זָב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[80] שֶׁנִּכְנַס לְהַר הַבַּיִת[81]. כג) הַמֵּסִיר בַּדֵּי אָרוֹן[82]. כד) הַמַּזִּיחַ[83] חֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד[84]. כה) הַקּוֹרֵעַ פִּי הַמְּעִיל[85]. כו) הַמַּקְרִיב עַל מִזְבַּח הַזָّהָב[86]. כז) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַהֵיכָל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה[87]. כח) בַּעַל מוּם שֶׁנִּכְנַס לְשָׁם[88]. כט) שָׁתוּי[89] שֶׁנִּכְנַס לְשָׁם[90]. ל) בַּעַל מוּם שֶׁשִּׁמֵּשׁ[91]. לא) עָרֵל שֶׁשִּׁמֵּשׁ[92]. לב) כֹּהֵן שֶׁעָבַד בַּעֲבוֹדַת הַלְּוִיִּם[93]. לג) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ פְּרוּעַ רֹאשׁ[94]. לד) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ קְרוּעַ בְּגָדִים[95]. לה) הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין[96]. לו) הַשּׁוֹחֲטָן[97]. לז) הַזּוֹרֵק דְּמֵיהֶן[98]. לח) הַמַּקְטִיר אֲמוּרֵיהֶן[99]. לט) הַמַּקְרִיב קָרְבְּנוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בַּעֲלֵי מוּמִין[100]. מ) הַמַּטִּיל מוּם בְּקָדָשִׁים בִּזְמַן

1 הַמִּקְדָּשׁ[101]. מא) הָעוֹבֵד בְּקָדְשִׁים[102]. מב) הַגּוֹזֵז
2 אוֹתָן[103]. מג) הַמַּקְטִיר שְׂאוֹר אוֹ דְבַשׁ[104]. מד)
3 הָעוֹשֶׂה שְׁיָרֵי מְנָחוֹת מֵחָמֵץ[105]. מה) הַמַּקְרִיב[106] בְּלֹא
4 מֶלַח[107]. מו) הַמַּקְרִיב אֶתְנַן אוֹ מְחִיר כֶּלֶב[108]. מז)
5 הַנּוֹתֵן שֶׁמֶן עַל מִנְחַת חוֹטֵא[109]. מח) הַנּוֹתֵן עָלֶיהָ[110]
6 לְבוֹנָה[111]. מט) הַנּוֹתֵן שֶׁמֶן בְּקָרְבַּן סוֹטָה[112]. נ) הַנּוֹתֵן
7 עָלָיו[113] לְבוֹנָה. נא) הַמַּבְדִּיל בְּחַטַּאת הָעוֹף[114]. נב)
8 הַמֵּמִר בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[115]. נג) הָאוֹכֵל בְּשַׂר קֹדֶשׁ
9 שֶׁנִּטְמָא[116]. נד) הָאוֹכֵל מִפְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[117]. נה)
10 כֹּהֵן שֶׁאָכַל בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[118] חוּץ לָעֲזָרָה[119]. נו)
11 זָר שֶׁאָכַל בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אַחַר מַתַּן דָּמִים[120]. נז)
12 זָר שֶׁאָכַל בְּשַׂר בְּכוֹר[121]. נח) כֹּהֶנֶת שֶׁנִּשֵּׂאת לְזָר
13 שֶׁאוֹכֶלֶת[122] חָזֶה וָשׁוֹק[123], אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתַת
14 בַּעְלָהּ[124]. נט) חֲלָלָה[125] שֶׁאָכְלָה תְּרוּמָה[126]. ס)
15 הָאוֹכֵל קָדָשִׁים קַלִּים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[127]. סא) הָאוֹכֵל
16 קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים[128]. סב) הָאוֹכֵל בְּכוֹר
17 חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[129]. סג) הָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[130] אַחַר
18 שֶׁרָאָה פְּנֵי הַבַּיִת[131] חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[132]. סד) כֹּהֵן
19 שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם קֹדֶם הַנָּחָה
20 בָּעֲזָרָה[133]. סה) כֹּהֵן שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם
21 אַחַר שֶׁהִנִּיחָם בָּעֲזָרָה[134]. סו) הָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי
22 שֶׁנִּטְמָא בִּירוּשָׁלַיִם קֹדֶם שֶׁיִּפָּדֶה[135]. סז) טָמֵא שֶׁאָכַל
23 מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הַטָּהוֹר בִּירוּשָׁלַיִם[136]. סח) הָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר
24 שֵׁנִי בַּאֲנִינוּת[137], וְכֵן כָּל הַקָּדָשִׁים[138]. סט) עָרֵל
25 שֶׁאָכַל בְּשַׂר קֹדֶשׁ אוֹ תְּרוּמוֹת[139]. ע) הָאוֹכֵל מִמִּנְחַת
26 כֹּהֵן[140], וְכֵן מִכָּל דָּבָר שֶׁהוּא כָּלִיל לָאִשִּׁים[141]. עא)
27 הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[142], וְכֵן מִכָּל הַטָּעוּן
28 שְׂרֵפָה[143]. עב) הַשּׁוֹחֵט פֶּסַח עַל הֶחָמֵץ[144]. עג)
29 הַשּׁוֹבֵר בּוֹ עֶצֶם, בֵּין בָּרִאשׁוֹן בֵּין בַּשֵּׁנִי[145]. עד)
30 הַמּוֹצִיא מִבְּשָׂרוֹ חוּץ לַחֲבוּרָתוֹ[146]. עה) הָאוֹכֵל
31 מִבְּשָׂרוֹ חוּץ מֵחֲבוּרָתוֹ[147]. עו) הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ נָא[148]
32 אוֹ מְבֻשָּׁל[149]. עז) הַנֶּהֱנֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ בְּמֵזִיד[150]. עח)
33 הָאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁעֲדַיִן לֹא הֻפְרַשׁ מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר, אֲפִלּוּ
34 מַעֲשַׂר עָנִי[151], אַף עַל פִּי שֶׁהוּרְמוּ תְּרוּמוֹתָיו[152]. עט)
35 הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר נֶפֶשׁ חַיָּה שֶׁנִּגְמַר דִּינָהּ לִסְקִילָה[153], אַף
36 עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחֲטָה[154]. פ) הָאוֹכֵל בְּהֵמָה טְמֵאָה[155]. פא)
37 הָאוֹכֵל עוֹף טָמֵא[156]. פב) הָאוֹכֵל דָּג טָמֵא[157]. פג)
38 הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הָעוֹף[158]. פד) הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ[159].
39 פה) הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הַמַּיִם[160]. פו) הָאוֹכֵל רֶמֶשׂ
40 הָאֲדָמָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָבֶה[161]. פז) הָאוֹכֵל
41 תּוֹלָעִים שֶׁבַּפֵּרוֹת אַחַר שֶׁפֻּרְשׁוּ[162]. פח) הָאוֹכֵל
42 נְבֵלָה[163]. פט) הָאוֹכֵל טְרֵפָה[164]. צ) הָאוֹכֵל אֵבֶר מִן
43 הַחַי[165]. צא) הָאוֹכֵל גִּיד הַנָּשֶׁה[166]. צב) הָאוֹכֵל בָּשָׂר
44 בְּחָלָב[167]. צג) הַמְבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב[168]. צד) הָאוֹכֵל
45 מִתְּבוּאָה חֲדָשָׁה[169] קֹדֶם הַבָּאַת הָעֹמֶר[170]. צה) הָאוֹכֵל
46 עָרְלָה[171]. צו) הָאוֹכֵל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם[172]. צז) הָאוֹכֵל

47 תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ בַּפֶּסַח[173]. צח) הָאוֹכֵל חָמֵץ אַחַר
48 חֲצוֹת[174]. צט) הַמְקַיֵּם[175] חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ, וּכְגוֹן שֶׁחִמֵּץ
49 עִסָּתוֹ[176]. ק) הַשּׁוֹתֶה יַיִן נֶסֶךְ[177]. קא) נָזִיר שֶׁאָכַל
50 מִגֶּפֶן הַיַּיִן[178]. קב) נָזִיר שֶׁגִּלַּח[179]. קג) נָזִיר שֶׁנִּטְמָא
51 לְמֵת[180]. קד) הַמְגַלֵּחַ אֶת הַנֶּתֶק[181]. קה) הַחוֹתֵךְ
52 סִימָנֵי צָרַעַת[182] אוֹ שֶׁכִּוְּאָן בְּאֵשׁ[183]. קו) הָעוֹבֵד בַּנַּחַל
53 שֶׁנִּתְעָרְפָה בּוֹ הָעֶגְלָה[184]. קז) הַזּוֹרֵעַ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
54 בַּשְּׁבִיעִית[185]. קח) הַזּוֹמֵר אֶת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית[186].
55 קט) הַקּוֹצֵר סָפִיחַ[187] בְּלֹא שְׁנוּי[188]. קי) הַבּוֹצֵר[189]
56 בְּלֹא שְׁנוּי[190]. קיא) הַזּוֹרֵעַ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל. קיב) הַקּוֹצֵר
57 בָּהּ בְּלֹא שְׁנוּי. קיג) הַבּוֹצֵר בָּהּ בְּלֹא שְׁנוּי[191]. קיד)
58 הַמְכַלֶּה[192] פְּאַת שָׂדֶה וְלֹא נְתָנָהּ לְעָנִי[193]. קטו)
59 הַמְעוֹלֵל כַּרְמוֹ וְלֹא נְתָנָהּ[194] לְעָנִי[195]. קטז) הַמְלַקֵּט
60 לֶקֶט[196] וְלֹא נְתָנוֹ לְעָנִי[197]. קיז) פֶּרֶט[198] כַּרְמוֹ וְלֹא
61 נְתָנוֹ לְעָנִי[199]. קיח) הַלּוֹקֵחַ עֹמֶר הַשִּׁכְחָה[200] וְלֹא נְתָנוֹ
62 לְעָנִי[201]. קיט) הַלּוֹקֵחַ אֵם עַל בָּנִים[202] וְלֹא שִׁלַּח
63 הָאֵם[203]. קכ) הַזּוֹרֵעַ כִּלְאַיִם[204] בָּאָרֶץ בִּזְרָעִים[205].
64 קכא) הַזּוֹרֵעַ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם בָּאָרֶץ[206]. קכב) הַמַּרְכִּיב
65 אִילָנוֹת כִּלְאַיִם בְּכָל מָקוֹם[207]. קכג) הַמַּרְכִּיעַ בְּהֵמָה
66 כִּלְאַיִם[208] בְּכָל מָקוֹם. קכד) הַמַּנְהִיג בִּכְלְאַיִם בְּכָל
67 מָקוֹם[209]. קכה) הַחוֹסֵם בְּהֵמָה[210] בְּעֵת מְלָאכָה בְּכָל
68 מָקוֹם. קכו) הַשּׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּכָל מָקוֹם[211].
69 קכז) הַמְמַשְׁכֵּן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ וְלֹא הֶחֱזִיר לוֹ הָעֲבוֹט[212].
70 קכח) הַחוֹבֵל אַלְמָנָה וְלֹא הֶחֱזִיר הַמַּשְׁכּוֹן[213]. קכט)
71 הַחוֹבֵל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ[214]. קל) עֵד
72 זוֹמֵם שֶׁאֵין בּוֹ תַּשְׁלוּמִין[215]. קלא) הַמַּכֶּה חֲבֵרוֹ
73 הַכָּאָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה[216]. קלב) בֵּן סוֹרֵר
74 וּמוֹרֶה בְּעֵדוּת רִאשׁוֹנָה[217]. קלג) הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע[218]
75 שֶׁנִּמְצָא דְּבָרוֹ שֶׁקֶר[219]. קלד) הַמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ
76 בַּה׳[220]. קלה) הַנִּשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר[221]. קלו) הַנִּשְׁבָּע
77 לַשָּׁוְא[222]. קלז) הַמְחַלֵּל נִדְרוֹ[223]. קלח) הַיּוֹצֵא חוּץ
78 לַתְּחוּם בְּשַׁבָּת[224]. קלט) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם
79 טוֹב[225]. קמ) הַמַּקִּיף פְּאַת הָרֹאשׁ[226]. קמא) הַמַּקִּיף
80 פְּאַת זָקָן[227]. קמב) הַשּׁוֹרֵט עַל מֵת[228]. קמג) הַקּוֹרֵחַ
81 רֹאשׁוֹ עַל הַמֵּת[229]. קמד) הַכּוֹתֵב כְּתֹבֶת קַעֲקַע[230].
82 קמה) הַלּוֹבֵשׁ שַׁעַטְנֵז[231]. קמו) הַקּוֹצֵץ אִילְנֵי מַאֲכָל
83 דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה[232]. קמז) אִישׁ שֶׁלָּבַשׁ מַלְבּוּשׁ אִשָּׁה[233].
84 קמח) אִשָּׁה שֶׁלָּבְשָׁה מַלְבּוּשׁ אִישׁ[234]. קמט) כֹּהֵן
85 שֶׁנִּטְמָא לְמֵת[235]. קנ) כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה זוֹנָה
86 וּבְעָלָהּ[236]. קנא) כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ גְּרוּשָׁה וּבְעָלָהּ[237]. קנב)
87 כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ חֲלָלָה וּבְעָלָהּ[238]. קנג) כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּעַל
88 אַלְמָנָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִדְּשָׁהּ[239]. קנד) הַמַּחֲזִיר
89 גְּרוּשָׁתוֹ אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה[240]. קנה) הַנּוֹשֵׂא זְקוּקָה
90 לְיָבָם[241]. קנו) הַבָּא עַל הַקְּדֵשָׁה[242]. קנז) מַמְזֵר[243]
91 שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל[244]. קנח) פְּצוּעַ דַּכָּא[245]
92 שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל. קנט) הַמְסֹרָס אִישׁ[246], וְכֵן

1 שְׁאָר זִכְרֵי בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף[247]. קס) אוֹנֵס שֶׁגֵּרֵשׁ
2 אֲנוּסָתוֹ וְלֹא הֶחֱזִירָהּ[248]. קסא) הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע
3 שֶׁגֵּרֵשׁ אִשְׁתּוֹ וְלֹא הֶחֱזִירָהּ[249]. קסב) הַקָּרֵב אֶל
4 הָעֲרָיוֹת בְּדֶרֶךְ מִדַּרְכֵי הַזְּנוּת[250], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גִּלָּה
5 עֶרְוָה[251]. וְזֶהוּ הֶחָשׁוּד עַל הָעֲרָיוֹת[252]. קסג) הַמִּתְחַתֵּן
6 בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[253]. קסד) גֵּר עַמּוֹנִי שֶׁנָּשָׂא בַּת
7 יִשְׂרָאֵל וּבְעַל[254]. קסה) גֵּר מוֹאָבִי שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל
8 וּבְעַל[255]. קסו) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבָּה נָשִׁים[256]. קסז) מֶלֶךְ
9 שֶׁהִרְבָּה סוּסִים[257]. קסח) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבָּה כֶּסֶף וְזָהָב.[258]

10 נִמְצְאוּ כָּל הַלּוֹקִים[259] מָאתַיִם וְשִׁבְעָה. וְסִימָן לָהֶם:
11 יִלְקוּ זָרִים.

55) לדעת הרש"ש יש כאן טעות סופר וצריך להיות: "ולא מיתה בידי שמים" כי במיתה זו ידובר בפרק זה, כאמור בראש הלכה ב. 56) ובכתב יד התימנים: צלם. ואפילו לזולתנו - לעבדו. ואפילו המזמין הוא גוי, ואזהרתו: "ואלוהי מסכה לא תעשו לכם" (ויקרא יט, ד). ואם יעשנו לעצמו ילקה גם משום: "לא תעשה לך פסל" (שמת כ, ד), כמבואר בספר המצוות לא־תעשה ג וכן בהלכות עבודה זרה פרק ג, הלכה ט. 57) ובכתב יד התימנים: "צורה לנואי". והיא צורת אדם, ואף על פי שלא נעשית כדי לעבדה. ואזהרתה: "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב" (שמות כ, כג), כלומר, צורות כסף וזהב, שאינן אלא לנוי, כדי שלא יטעו בהן הטועים, וידמו שהן לעבודה־זרה (ספר המצוות לא־תעשה ד ובהלכות עבודה־זרה פרק ג, הלכה י). 58) להתעסק בענייניהם. 59) כגון, שהיה האליל מכוסה וגילהו כדי לראותו (מהרש"ל בפירושו לסמ"ג). ואזהרתו: "אל תפנו אל האלילים" (ויקרא יט, ד) ולוקה, כמבואר בעירובין יז, ב (ספר המצוות לא־תעשה י והלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ג). 60) בניין שהכל מתקבצים אצלו, ואפילו לעבוד את ה', שכן היה דרך הגויים. ואזהרתו: "ולא תקים לך מצבה" (דברים טז, כב). וראה ספר המצוות לא־תעשה יא והלכות עבודה־זרה פרק ו, הלכה ו. 61) אף על פי שעשאו לנוי, כיוון שכך היו מכבדים גם לעבודה זרה, שהיו נוטעים לה עצים נאים בבתי עבודתם, ואזהרתו: "לא תיטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלוקיך" (דברים טז, כא) וכמבואר בספר המצוות לא־תעשה יג ובהלכות עבודה־זרה פרק ו, הלכה ט. 62) אבל מצויירת, שהכול סוכים (=מסתכלים) בה, שכך היו עושים אבנים מצויירות, משוכללות בעשייתן לפני הפסילים. ואזהרתו: "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה" (ויקרא כו, א). וראה ספר המצוות לא־תעשה יב והלכות עבודה זרה פרק ו, הלכה ו. 63) שאמר: יאסרו עלי פירות אלו בשם עבודה זרה פלונית אם ארחץ (סנהדרין ס, ב וברש"י). ואזהרתו: "ושם אלוהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג). וראה בהערה הבאה. 64) בין לעצמו, בין לגוי, כגון, שיש לו שותף גוי ונשבע לו באלילו שלא מעל בו. ואזהרתו - כנ"ל בהערה הקודמת (ספר המצוות לא־תעשה יד ובהלכות עבודה זרה פרק ה, הלכה י). ואף על פי שכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, אפשר שנשבע שיאכל ואכל, והרי זה מעשה, וכן אמרו בתמורה (ג, א) בנשבע בשם ה' לשקר, שלוקה, כגון שנשבע שלא לאכול ואכל, שעשה מעשה (לחם משנה). 65) ממנה. שנאמר (דברים ז, כו) "ולא תביא תועבה אל ביתך" (ספר המצוות לא־תעשה כה) ושם לא־תעשה כב מנה רבינו הנהנה מתכשיטים שקישטו בהם עבודה זרה, שהוא לוקה, ככתוב (דברים ז, כה) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם". וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ב ופרק ח, הלכה ז. 66) שהודחו תושביה אחרי עבודה זרה, והתורה אמרה (דברים יג, יז) "והייתה תל עולם לא תיבנה עוד" (ספר המצוות לא־תעשה כג). 67) עיר הנידחת, שנאמר (שם, יח) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם לא־תעשה כד והלכות עבודה זרה פרק ד, הלכה ז־ח). 68) שמתנהג כמנהגם, במלבושם וכינוסם במסיבותיהם, והתורה אמרה (ויקרא כ, כג) "ולא תלכו בחוקות הגוי" (ספר המצוות לא־תעשה ל והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה א). 69) מגיד עתידות על ידי מעשה שהוא עושה, כגון, האוחז במקלו ואומר: אם אלך, או לא אלך, והתורה אמרה (דברים יח, י) "לא יימצא בך... קוסם קסמים" (ספר המצוות לא־תעשה לא והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ו־ז). 70) שמכוונים מעשיו לפי בחירת העיתים על ידי מערכות הכוכבים, לומר: יום זה ראוי לפעולה פלונית, ויום זה אינו ראוי לה, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... מעונן", מלשון עונה ועת (ספר המצוות לא־תעשה לב והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ח־ט). 71) שעושה מעשיו על פי ניחוש, כגון, אלו שאומרים: נפלה פיתי מפי או נפל מקלי מידי, איני הולך למקום פלוני, שאם אלך אין חפצי נעשים, וכן המשים סימנים לעצמו: אם יארע לי כך, אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי - לא אעשה, והתורה אמרה (ויקרא יט, כו) "לא תנחשו" (ספר המצוות לא־תעשה לג והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ד). 72) מדבר דברים שאין להם שום מובן, וחושב בסכלותו שהם מועילים אם יאמרום כך על הנחש או על העקרב - שלא יזיקו, או על האיש - שלא יוזק, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... וחובר חבר" (ספר המצוות לא־תעשה לה, והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י). 73) שעושה מעשים משונים, ומדמה שעל ידי כך יבוא אליו המת בחלום ויודיעו מה ששאל עליו, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... ודורש אל המתים" (ספר המצוות לא־תעשה לה והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י"ג). 74) מן השמות הקדושים, שנקרא בהם הקדוש־ברוך־הוא. 75) דרך השחתה. 76) מעצי הֶקדש, והתורה אמרה (דברים יב, ג־ד) "ונתצתם את מזבחותם.. ואשריהם תשרפון באש... ואבדתם את שמם... לא תעשון כן לה' אלוקיכם" (ספר המצוות לא־תעשה סה והלכות יסודי התורה פרק ו, הלכה א והלכה ז). 77) אפילו גחלת אחת מגחלי המזבח, שנאמר (ויקרא ו, ו) "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" (ספר המצוות לא־תעשה פא, והלכות תמידים ומוספים פרק ב, הלכה ו). 78) במדריגות, כדי שלא יפסע פסיעות גסות בשעת עלייתו ותיגלה ערוותו עליו (ספר המצוות לא־תעשה פ והלכות בית הבחירה פרק א, הלכה י"ז). 79) אף על פי שהוא בעצמו טהור, אלא שבגדיו טמאים טומאת אב הטומאה. והתורה אמרה (במדבר ה, ג) "ולא יטמאו את מחניהם". וב"תורת כוהנים" (אחרי מות פרק י"ב, הלכה

י"ג) אמרו: "ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ ונשא עוונו" (ויקרא יז, טז) - על רחיצת גופו - ענוש כרת, ועל כיבוס בגדיו - בארבעים (ספר המצוות לא־תעשה עז והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ז־י"ז). 80) כגון, נידה ויולדת, שטומאתן יוצאת מגופן. 81) הוא הנקרא מחנה לוייה, והתורה אמרה (דברים כג, יא) "לא יבוא אל תוך המחנה" ואמרו בפסחים סח, א - זה מחנה לוייה, וכן בספרי שם. וראוי להעיר, שטמא מת ואפילו המת עצמו מותר להיכנס להר הבית, שנאמר (שמות יג, יט) "ויקח משה את עצמות יוסף עימו" - עימו במחנה לוייה (ספר המצוות לא־תעשה עח והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ג־ד). ודע, שמצורע הנכנס לירושלים, שהיא מחנה ישראל, לוקה, כמבואר שם הלכה ח, וכבר תמה התוספות יום טוב בכלים פרק א, למה לא מנה רבינו לאו זה בין הלאווין שלוקים עליהם. 82) מתוך טבעותיו, והתורה אמרה (שמות כה, טו) "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו" (ספר המצוות לא־תעשה פו והלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"ג). 83) המסיר. 84) והתורה אמרה (שמות כח, כח) "ולא יזח החושן מעל האפוד", וכל המפרק חיבורם דרך השחתה לוקה (לשון רבינו בהלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה י), וראה ספר המצוות לא־תעשה פז. 85) מעיל כהן גדול, אלא יהיה ארוג כמו סוף וגבול, שנאמר (שמות כח, לב) "כפי תחרא יהיה לו לא יקרע" (ספר המצוות לא־תעשה פח). והוא הדין לכל בגדי כהונה, שהקורעם דרך השחתה לוקה (הלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה ג). 86) שבהיכל, המיוחד להקטרת קטורת, והזאות דם פר ושעיר של יום הכיפורים, ודם פרים ושעירים הנשרפים. וכל המקריב עליו זולת זה, עובר על "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו" (שמות ל, ט) ולוקה, כמבואר בהלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"א וספר המצוות לא־תעשה פב. 87) והתורה אמרה (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכל עת אל הקודש". ואם נכנס לקודש הקדשים, שהוא לפני ולפנים - חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב ובביאורנו שם (ספר המצוות לא־תעשה סח והלכות ביאת מקדש פרק ב, הלכה ד). 88) להיכל. והוא הדין בין האולם ולמזבח, כמבואר בהלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א, שנאמר (ויקרא כא, כג) "אך אל הפרוכת לא יבוא ואל המזבח לא ייגש כי מום בו" (ספר המצוות לא־תעשה סט). 89) רביעית יין חי, או שיכור משאר המשקים המשכרים. 90) להיכל, או בין האולם ולמזבח, שנאמר (ויקרא י, ט) "יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד". ואם עבד כשהוא שתוי חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא־תעשה יד (הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה א־ב וספר המצוות לא־תעשה עג). 91) שעבד במקדש, שנאמר (ויקרא כא, יז) "אשר יהיה בו מום לא יקרב". ולוקה על עבודתו נוסף על המלקות שחייב על כניסתו למזבח (הלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א וספר המצוות לא־תעשה ע). 92) ישראל, שמתו אחיו מחמת מילה, שאין מלים אותו מפני הסכנה, והרי הוא לעניין עבודה כבן־נכר, שנאמר בו (יחזקאל מד, ט) "כל בן נכר ערל־לב וערל־בשר לא יבוא אל מקדשי" ואם עבד לוקה, ואינו חייב מיתה (סנהדרין פג, א והלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה ח). 93) שנאמר (במדבר יח, ג) "ולא ימותו גם הם (=הלויים) גם אתם" - גם אתם הכוהנים, כולל אתכם לאו זה, אלא שאינכם במיתה אלא בלאו, וכמבואר בספרי זוטא לפסוק זה. וגירסת רבינו שם: "ואין הכוהנים על הלויים אלא בלא תעשה" (ספר המצוות לא־תעשה ע"ב והלכות כלי המקדש פרק ג, הלכה י"א), וראה לעיל הלכה ב לא־תעשה י. 94) מגודל שיער למעלה משלושים יום, שנאמר (ויקרא י, ו) "ראשיכם אל תפרעו", וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע לא ישלחו" (ספר המצוות לא־תעשה קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ט"ו). ואם שימש במקדש חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא־תעשה יז. 95) שנאמר (ויקרא י, ו) "ובגדיכם אל תפרומו" (ספר המצוות לא־תעשה קסד והלכות ביאת מקדש שם). ואם שימש ובגדיו קרועים חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא־תעשה יח. 96) למזבח. שנאמר (ויקרא כב, כ) "כל אשר בו מום לא תקריבו" (ספר המצוות לא־תעשה צא והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ב). 97) לשם קרבן, שנאמר (שם, כב) "עוורת או שבור... לא תקריבו אלה לה'" (ספר המצוות לא־תעשה צב והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). 98) על גבי המזבח, שנאמר (שם, כד) "ומעוך וכתות... לא תקריבו לה'" (שם לא־תעשה צג, והלכות איסורי מזבח שם). 99) אלו החלבים (=שהם מורים ואדונים על כל האיברים ועולים על המזבח לחלק אדון העולם, הערוך, ערך מר) והתורה אמרה (שם, כב) "ואשה לא תיתנו מהם על המזבח לה'". נמצא, המקדיש בעל מום ושחטו וזרק דמו והקטיר אימוריו לוקה ארבע מלקויות (ספר המצוות לא תעשה צד והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). 100) שלא נאמר, כיוון שהם גוים יוקרב בעדם בעל מום (ספר המצוות לא־תעשה צו). שנאמר (שם, כה) "ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלוהיכם מכל אלה" (הלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ו). 101) שראוי לקרבן, שנאמר (שם, כא) "כל מום לא יהיה בו" - קרא בו: לא יְהַיֶה בו, כלומר, שלא יטיל בו (=מנחות נו, ב וברש"י שם), שלא יסמא את עינו או יקטע את ידו וכדומה (ספר המצוות לא־תעשה צז והלכות איסורי מזבח שם, הלכה ז־ח). 102) בקרבנות. שאסור לעבוד בהם כל מלאכה שהיא, ככתוב (דברים טו, יט) "לא תעבוד בבכור שורך" והוא הדין לשאר הקדשים (ספר המצוות לא־תעשה קיג, והלכות מעילה פרק א, הלכה ז). 103) את צמרם, ככתוב (שם, שם) "ולא תגוז בכור צאנך" (שם לא־תעשה קיד, והלכות מעילה שם). 104) על המזבח, שנאמר (ויקרא ב, יא) "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'". ואם הקטיר שניהם כאחד, אינו לוקה אלא מלקות אחת, לפי ששניהם נאמרו בלאו אחד (הלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה א וספר המצוות לא־תעשה צח). 105) בכתב יד התימנים: שיירי מנחות חמץ", שיירי מנחות - הם הנשאר לכהנים לאכילה, אחרי שהכהן קמץ ממנה מלוא קומצו ומקטירו על גבי המזבח, ואסור לאפות אותם חמץ, שנאמר (ויקרא ו, י) "לא תיאפה חמץ חלקם נתתי אותה מאשי", כאילו אמר, שחלקם שהוא שיירי המנחה לא ייאפה חמץ (ספר המצוות לא־תעשה קכד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה י"ד). 106) קרבן או מנחה. 107) שנאמר (שם, ב, יג) ולא תשבית מלח ברית אלוקיך" (ספר המצוות

לא־תעשה צט והלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה י"א). 108) אתנן - האומר לזונה: הא לך דבר זה בשכרך; מחיר כלב - האומר לחבירו הא לך טלה זה תחת כלב זה. ושניהם אסורים למזבח, שנאמר (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלוקיך". ואם הקריב שניהם כאחד אינו לוקה אלא מלקות אחת, מפני שנאמרו בלאו אחד, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק ג, הלכה ז (ספר המצוות לא־תעשה ק והלכות איסורי מזבח פרק ד, הלכה ח, טז). 109) המנחה שיקריב העני החוטא, כשיתחייב חטאת בהמה ואין ידו משגת להביאה - קרוייה: מנחת חוטא (הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ד), ואסור ליתן בה שמן, ככתוב (ויקרא ה, יא) "לא ישים עליה שמן" (ספר המצוות לא־תעשה קב והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ז). 110) על מנחת חוטא. 111) מין שרף מעצי בושם, ככתוב (שם, שם) "ולא ייתן עליה לבונה" (ספר המצוות לא־תעשה קג והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ח). 112) שבעלה מביא עליה מנחת קנאות - מזכרת עוון והיא קמח שעורים, והתורה אמרה (במדבר ה, טו) "לא יצוק עליו שמן" (ספר המצוות לא־תעשה קד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ז־ח). 113) על הקרבן וכנ"ל, והתורה אמרה (שם, שם) "ולא ייתן עליו לבונה" (שם, לא־תעשה קה והלכות מעשה הקרבנות שם). 114) שהבדיל ראש העוף מהגוף במליקתו והתורה אמרה (ויקרא ה, ח) "ומלק את ראשו... ולא יבדיל" (ספר המצוות לא־תעשה קיב והלכות מעשה הקרבנות פרק ז, הלכה ו). 115) המחליף בהמת קדשים בבהמת חולין, ואומר: הרי זו תחת זו, והתורה אמרה (שם כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" ואינו לוקה אלא בקדשים שנועדו למזבח, ולא בבהמות שהוקדשו לצרכי בדק הבית (ספר המצוות לא־תעשה קו והלכות תמורה פרק א, הלכה א, יב). 116) ככתוב (שם ז, יט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל", ואם אכל קדשים בטומאת הגוף, חייב כרת, כמבואר לעיל הלכה א, לא־תעשה טו (ספר המצוות לא־תעשה קל והלכות פסולי המוקדשים פרק י"ח, הלכה י"ב). 117) כגון, שנפסלו במחשבה, שחשב הכהן לאכלם חוץ למקומם הראוי, או שהוטל בהם מום, או שנשפך הדם ולא נזרק, ואזהרתו: "לא תאכל כל תועבה" (דברים יד, ג). דרשו בספרי: "בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר" (ספר המצוות לא־תעשה קצ והלכות פסולי המוקדשים שם, הלכה ג־ה). 118) כגון, חטאת ואשם. 119) ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... בקרך וצאנך" - לא בא הכתוב אלא לאוכל מחטאת ואשם אפילו לאחר זריקה חוץ לקלעים, כמבואר במכות יז, א (ספר המצוות לא־תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). 120) הזריקה על המזבח, ואזהרתו: "וזר לא יאכל כי קודש הם" (שמות כט, לג). אבל אם אכלם קודם זריקת הדם, לוקה משום אוכל קודם זריקה (ראה בסמוך לא־תעשה סא) ולא משום זרות (ספר המצוות לא־תעשה קמט והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ח). 121) שנאמר (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... ובכורות בקרך" - "לא בא הכתוב ללמד אלא לזר, שאכל בכור בין לפני זריקה ובין לאחר הזריקה, שהוא עובר בלא תעשה" (מכות יז, א ובספרי). וראה בסמוך לא־תעשה סב (ספר המצוות לא־תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז). 122) בכתב יד התימנים: שאכלה. 123) הניתן לכהנים מזבחי השלמים (ראה ויקרא ז, לד). 124) שחוזרת לבית אביה לאכול בתרומה - בקדשים אסורה, ככתוב (שם כב, יב) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים לא תאכל" (ספר המצוות לא־תעשה קלז והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז). 125) שנולדה מאיסורי כהונה, כגון, אלמנה לכוהן גדול וגרושה לכוהן הדיוט, הרי הוולד הנולד מהם חלל וכן אשה האסורה לכוהן, שנבעלה לכוהן נתחללה בביאתו. 126) שנאמר (שם) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל" - לאיש זר: כיוון שנבעלה לפסול לה, נפסלת לתרומה, כמבואר ביבמות סח, א (ספר המצוות לא־תעשה קלז והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז). 127) שנאמר (דברים יב, יז) לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - זו תודה ושלמים, שהם קדשים קלים, שאין נאכלים אלא במקומם, והוא לפנים מחומת ירושלים, כמבואר במכות שם (ספר המצוות לא־תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). 128) ואפילו כן, שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים כאילו אמר: "לא תוכל לאכול בשעריך קודם שזורקים דמם בשערי המקום" (ספר המצוות לא־תעשה קמז והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ד). 129) כשהוא תמים, ואפילו כהן, שנאמר (שם) ""לא תוכל לאכול בשעריך... ובכורות בקרך" (ספר המצוות לא־תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז). 130) שלא נפדה. 131) כלומר, שנכנס לפנים מחומת ירושלים, ובמכות יט, ב הנוסח: "משראה פני החומה". 132) שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך דגנך... ואכלת לפני ה' אלוקיך" - כיוון שנכנס למקום אכילתו ואכלו בחוץ לוקה (ספר המצוות לא־תעשה קמא והלכות מעשר שני פרק ב, הלכה ה־ו 133) לפני המזבח, ככתוב (שם כו, י) "והנחתו לפני ה' אלוקיך" והרי זה כאילו אכלם בחוץ, ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" (שם יב, יז) - תרומת ידך - אלו הביכורים (מכות יז, א) אבל קריאת פרשת מקרא ביכורים אינה מעכבת בהם (ספר המצוות לא־תעשה קמח והלכות ביכורים פרק ג, הלכה ג־ד). 134) שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" וכבר נתבאר עיל בהערה הקודמת שתרומה זו כוונתה לביכורים, אבל קודם שהונחו בעזרה, הואיל ולא נראו עדיין לאכילה בפנים אין לוקים על אכילתם בחוץ, השווה לעיל. (ספר המצוות לא־תעשה קמח והלכות ביכורים שם, הלכה ג). 135) שאם נטמא עליו לפדותו אפילו בירושלים, כמבואר במכות יט, ב. ואזהרה לאוכלו בטומאה: "ולא ביערתי ממנו בטמא" (שם כו, יד) - בין שהוא טמא והמעשר טהור, בין שהוא טהור והמעשר טמא (ספר המצוות לא־תעשה קנ והלכות מעשר שני פרק ג, הלכה א). 136) שהיא מקום אכילתו, כשהוא טהור, ואזהרתו כנ"ל, "בין שהמעשר טמא והוא טהור בין שהמעשר טהור והאוכל טמא" (שם, שם). 137) ביום שמת לו אחד מקרוביו שחייב להתאבל ולאונן עליו, והתורה אמרה (שם, שם) "לא אכלתי באוני ממנו".

138) אסור לאכלם באנינות מאותו הפסוק, וכן אמר אהרן למשה (ויקרא י, יט) "ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (ספר המצוות לא־תעשה קנא והלכות מעשר שני שם הלכה ה־ז). 139) נאמר: 'תושב ושכיר' בפסח (שמות יב, מה) ונאמר 'תושב ושכיר' בתרומה (ויקרא כב, י) מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל אסור בו (=שבפירוש אמרה תורה (שם, מח) "וכל ערל לא יאכל בו") אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור בו" (יבמות ע, א), והוא הדין לקדשים, שהרי פסח מקדשים קלים הוא, כל שכן לקדשי קדשים שערל אסור בהם (ספר המצוות לא־תעשה קלה, והלכות תרומות פרק ז, הלכה י והלכות מעשה הקרבנות פרק י, הלכה ט), וראה הלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה ח. 140) שהיא כולה כליל על המזבח. 141) כגון, האימורים, שהם כליל למזבח ככל קרבן עולה, ואזהרתם: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" (ויקרא ו, טז) - כל שבכליל תהיה, ליתן לא תעשה על אכילתו, כמבואר במנחות עד, ב (ספר המצוות לא־תעשה קלח והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ג). 142) כגון, פר ושעיר של יום הכיפורים וכן של פר כהן משיח, הנשרפים בבית הדשן שמחוץ לירושלים. 143) כגון, חטאת חיצונה שהובא מדמה להיכל. ואזהרתם: "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אוהל מועד... לא תאכל, באש תישרף" (שם, כג) - כל שהוא טעון שריפה, ליתן עליו לא תעשה על אכילתו (ספר המצוות לא־תעשה קלט והלכות מעשה הקרבונות שם). 144) שיש ברשותו חמץ בשעת שחיטתו, שנאמר (שמות כג, יח) "לא תזבח על חמץ דם זבחי" (ספר המצוות לא־תעשה קטו והלכות קרבן פסח פרק א, הלכה ה). 145) בפסח שני שחל בי"ד באייר, והתורה אמרה בשניהם: "ועצם לא תשברו בו" (שם יב, מו), ובפסח שני: "ועצם לא ישברו בו" (במדבר ט, יב). וכל זה בפסח טהור (ספר המצוות לא־תעשה קכא־ב והלכות קרבן פסח פרק ו, הלכה א). 146) הקבוצה שנתקבצה לאכלו, שנאמר (שמות שם) "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה" (ספר המצוות לא־תעשה קכג והלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה א). 147) שיצא הבשר חוץ לחבורתו, ואפילו חזר לחבורתו אסור לאכלו, הרי הוא כבשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים שאסור באכילה, ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שם כב, ל) - כיוון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה (ספר המצוות שם והלכות מאכלות אסורות פרק ה, הלכה ט, והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ו והלכות קרבן פסח פרק ט הלכה ב). 148) הבשר שנצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם (הלכות קרבן פסח פרק ח, הלכה ו). 149) אלא צלי, שנאמר (שם יב, ט) "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל". ואם אכל נא ומבושל כאחת, אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהם נכללים בלאו אחד (ספר המצוות לא־תעשה קכה והלכות קרבן פסח שם הלכה ד). 150) שנאמר, (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... וכל נדריך אשר תדור" כאילו אמר: לא תוכל לאכול נדריך אשר תידור. ולאוו זה הוא אזהרה לכל מועל, וכן אמרו (סנהדרין פג, א): "הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה" ואם מעל בשוגג מקריב קרבן מעילה (ספר המצוות לא־תעשה קמו והלכות מעילה פרק א, הלכה ג). 151) הניתן בשנה השלישית והשישית לשמיטה. 152) תרומה גדולה ותרומת מעשר, שנאמר (שם, שם) "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך", ונאמר להלן (שם כו, יב) "ואכלו בשעריך ושבעו", מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני, ואמרה תורה, לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר שכתוב בו: בשעריך - בתוכו (מכות טז, ב). אבל האוכל טבל שלא הורמו ממנו תרומותיו חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב, לא־תעשה ה (ספר המצוות לא־תעשה קנג והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה כ־כא).

153) כגון, שהרגה אדם ונתחייבה סקילה. 154) שקדמו בעליה ושחטוה, שנאמר (שמות כא, כח) "סקול ייסקל השור ולא ייאכל את בשרו" ממשמע שנאמר סקול ייסקל, איני יודע שנבילה הוא, ונבילה אסורה באכילה, מה תלמוד לומר ולא ייאכל את בשרו? מגיד הכתוב: שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה" (בבא קמא מא, א) "שנעשה כבהמה טמאה" (ספר המצוות לא־תעשה קפח והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה כ"ב). 155) או חיה טמאה, שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה, שנאמר (דברים יד, ו) "וכל בהמה מפרסת פרסה... מעלת גרה... אותה תאכלו" - שומע אני שכל שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה אסורה, ולאו הבא מכלל עשה - עשה הוא, ובגמל ובחזיר ובארנבת נאמר (שם ז־ח) "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה" וגו', והרי הדברים קל וחומר: מה אלו שיש בהם סימן טהרה אחד הרי הם בלא תעשה על אכילתם, שאר בהמה טמאה וחיה טמאה שאין בהן סימן טהרה כלל אינו דין שאיסור אכילתן הוא בלא־תעשה (ספר המצוות לא־תעשה קעב והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה א־ב). 156) ככתוב (ויקרא יא, יג) "ואת אלה תשקצו מן העוף לא ייאכלו... את הנשר ואת הפרס" וגו'. וסימני עוף טמא מבוארים בהלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה ט"ז־כ (ספר המצוות לא־תעשה קעד והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ד). 157) שאין לו סנפיר וקשקשת, ואזהרתו: "ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו" (שם, יא), וראה הלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה כ"ד (ספר המצוות לא־תעשה קעג והלכות מאכלות אסורות שם).

158) כגון, הזבובים והדבורים והיתושים, ככתוב (דברים יד, יט) "וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו" (ספר המצוות לא־תעשה קעה והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה ה־ו). 159) כגון, התולעים והחיפושיות, נחשים ועקרבים, וכן שמונה שרצים האמורים בתורה (ויקרא יא, כט) "החולד והעכבר והצב" וגו'. ואזהרתם: "וכל השרץ השורץ על הארץ... לא יאכל" (שם, מא), אלא שעל שמונה שרצים הוא לוקה על אכילתם בכעדשה, כשיעור טומאתם, ועל שאר שרצים אינו לוקה על אכילתם אלא בכזית, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ו־ז (ספר המצוות לא־תעשה קעו והלכות מאכלות אסורות שם). 160) כגון, התולעים והעלוקה שבמים, וכן חיות הים, כללו של דבר, כל שאינו בצורת הדגים, כגון, כלב המים והדולפן וכיוצא בהם. ואזהרתם: "אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם" (ויקרא יא, מג) והוא כולל כל מיני שרצים שהם (ספר המצוות לא־תעשה קעט והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ב). 161) שלא נולד מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו וכיוצא בהם, וזהו "השרץ הרומש" שהוא

מתהווה מן העפושים, ואינו מוליד כמוהו בעוד ש"השרץ השורץ" הוא הנולד מזכר ונקבה, ומוליד כמוהו. ואזהרתו: "ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ" (ויקרא יא, מד), כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ג (ספר המצוות לא־תעשה קעז). 162) מן הפרי ורומשים עליו, ואפילו חזרו לתוך הפרי הרי הם אסורים. ואזהרתם: "לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום" (שם, מב). אבל אם לא פירשו, מותר לאכול הפרי והתולעת שבתוכו (ספר המצוות לא־תעשה קעח והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה י"ד). 163) בהמה ועוף שמתו מאליהם או שלא נשחטו כהלכה, שנאמר (דברים יד, כא) "לא תאכלו כל נבלה" (ספר המצוות לא־תעשה קפ והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה א). 164) שטרפה אותה חיית היער, ואינה יכולה עוד לחיות מחמת אותה טריפה ודריסה, וזוהי טריפה האמורה בתורה, ויש עוד מיני מחלות, שאם תֻּחְלֶה בהן הבהמה אינה יכולה עוד לחיות מהן, והואיל והיא נוטה למות, הרי זו אסורה אפילו קָדַם ושחטה. והאוכל מטריפה שנטרפה על ידי חיית השדה לוקה מן התורה, ומבהמה שחלתה ונוטה למות מחמת מחלתה - לוקה מדרבנן (ספר המצוות לא־תעשה קפא). ואזהרה לטריפה: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שמות כב, ל) ושמונה מיני טריפה נאמרו למשה מסיני (הלכות שחיטה פרק ה, הלכה א־ג וספר המצוות שם). 165) שחותך אבר מן הבהמה כשהיא חיה. ואזהרתו: "ולא תאכל הנפש עם הבשר" (דברים יב, כג). והוא הדין כשאוכל כזית בשר מן החי לוקה משום אוכל טריפה. ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", שהרי בשר זה מבהמה שלא נשחטה ולא מתה, - כיוון שנעשית הבהמה בשר בשדה הרי היא טריפה (ספר המצוות לא־תעשה קפב והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה י, ופרק ה, הלכה א־ג). 166) שנאמר (בראשית לב, לג) "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה (=שקפץ ממקומו ועלה) אשר על כף הירך". והאוכל את הגיד בשלימותו אף על פי שאין בו כזית, או כזית מגיד גדול - לוקה (ספר המצוות לא־תעשה קפ"ג והלכות מאכלות אסורות פרק ח, הלכה ב). 167) שנתבשל בחלב, ואף על פי שהוא בעצמו לא בישלו, שנאמר (שמות לד, כו) "לא תבשל גדי בחלב אמו" בפעם השנייה (נוסף על מה שנאמר שם כג, יט) לומר לך, שלוקה על אכילתו, כמבואר בחולין קטו, ב (ספר המצוות לא־תעשה קפז והלכות מאכלות אסורות פרק ט, הלכה א־ב). 168) ואף על פי שלא אכלו, שנאמר (שם) "לא תבשל גדי בחלב אמו" (ספר המצוות לא־תעשה קפו והלכות מאכלות אסורות שם). 169) שנשרשה בארץ אחרי שישה עשר בניסן, שהוא יום הבאת מנחת העומר. 170) שנאמר (ויקרא כג, יד) "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד... הביאכם את קרבן אלוקיכם". ובזמן שאין בית המקדש, אסור לאכול תבואה חדשה עד גמר יום שישה עשר בניסן, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה ב (ספר המצוות לא־תעשה קפט). 171) פירות האילן, שגדלו בשלוש השנים לנטיעתו, ככתוב (ויקרא יט, כג) "וערלתם ערלתו את פריו, שלוש שנים יהיה לכם ערלים, לא ייאכל". ואיסור ערלה נוהג גם בחוץ לארץ, על פי הלכה למשה מסיני (ספר המצוות לא־תעשה קצב והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה י־יא). 172) מין ממיני תבואה או מיני ירקות שנזרעו בכרם, או שנטע הגפן בתוך הירק, שניהם אסורים באכילה, שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאיים, פן תקדש המלאה, הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם" - דרשו חכמינו: פק ת'ק'ד'ש' - פן תוקד אש (חולין קטו, א). וכל מקום שנאמר: "פן" אינו אלא מצוות לא תעשה, כמבואר במכות יג, ב (ספר המצוות לא־תעשה קצג והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה ו). 173) דברים שהחמץ מעורב בהם, כגון, כותח הבבלי (חלב ופת מעופשת מעורבת בתוכו) וכדומה, שנאמר (שמות יב, כ) "כל מחצת לא תאכלו". ואינו לוקה אלא אם יש בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים, אבל אם אין בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים אינו לוקה, אלא מכים אותו מכת מרדות (ספר המצוות לא־תעשה קצח והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ו). 174) חצות יום ארבעה עשר בניסן, שנאמר (דברים טז, ג) "לא תאכל עליו חמץ" כלומר, על קרבן פסח, שזמן שחיטתו הוא מחצות היום ומעלה, ומשעה שהוא ראוי להישחט אסור הוא באכילת חמץ. אבל האוכל חמץ בפסח עצמו חייב כרת (ספר המצוות לא־תעשה קצט והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ח). 175) המניח. 176) בפסח, שעשה בה מעשה, ואזהרתו: "שבעת ימים שאור לא יימצא בבתיכם" (שמות יב, יט). אבל המניח חמץ בביתו ולא עשה בו מעשה (=כגון, שהחמיץ לפני הפסח) הרי זה עובר בלאו ואינו לוקה (ספר המצוות לא־תעשה רא, והלכות חמץ ומצה שם, הלכה ב־ג). 177) שנתנסך לעבודה זרה, והשותה ממנו כל שהוא לוקה, שנאמר (דברים לב, לח) "אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם" יין שנתנסך לה, כזבח שקרב לה, ונאמר בעבודה זרה "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם יג, יח) מאומה - אפילו כל שהוא (ספר המצוות לא־תעשה קצד והלכות מאכלות אסורות פרק י"א, הלכה א־ב) וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ב. 178) כגון, ענבים או צימוקים ואפילו חרצן וזג, ככתוב (במדבר ו, ג־ד) "וענבים לחים ויבשים לא יאכל... מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל" (ספר המצוות לא־תעשה רג־רו והלכות נזירות פרק ה, הלכה ב־ג). 179) בימי נדר נזרו, ככתוב (שם, ה) "כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו", ואחד המגלח ואחד המתגלח בכלל לאו זה (ספר המצוות לא־תעשה רט והלכות נזירות פרק ה, הלכה י"א). 180) טומאת שבעה ימים, כגון, שנגע בו או שנכנס לאהלו, והתורה אמרה (שם, ז) "לאביו ולאמו... לא ייטמא להם במותם" (ספר המצוות לא־תעשה רז והלכות נזירות שם, הלכה ט"ו־יח). 181) השיער הסמוך לנגע הנתק שבראש או בזקן (=שיפול השיער שבהן מעיקרו ויישאר מקום השיער פנוי, וזהו הנקרא נתק), והתורה אמרה (ויקרא יג, לג) "ואת הנתק לא יגלח", שצריך להניח שתי שערות סמוך לו כדי שיהא ניכר אם פשה הנתק (ספר המצוות לא־תעשה שז והלכות טומאת צרעת פרק ח, הלכה ב ופרק י, הלכה א). 182) כגון, שיער לבן שבבהרת (שם, כ) או שקצץ הנגע כולו מבשרו. 183) כדי שישתנה מראה המחייה (שם, כד), והתורה אמרה (דברים כד, ח) "הישמר בנגע הצרעת" - בלא תעשה, תשמור שלא לתלוש ולא לקוץ (ספר המצוות לא־תעשה שח והלכות טומאת צרעת פרק י, שם). 184) באדמת הנחל,

והוא נחל מים ששוטף בחזקה, ואסור בזריעה ובחרישה, ובכל עבודה בגופה של קרקע, ככתוב (שם כא, ד) "לא יעבד בו ולא ייזרע" (ספר המצוות לא־תעשה שט והלכות רוצח פרק י, הלכה ט). 185) היא שנת השמיטה, שעליה נאמר (ויקרא כה, ד) "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ... שדך לא תזרע", ועבודת הארץ אסורה בה (ספר המצוות לא־תעשה רכ והלכות שמיטה ויובל פרק א, הלכה א־ב). 186) כורת ענפיו המיותרים להגדיל את פוריותו, והתורה אמרה (שם, שם) "וכרמך לא תזמור" (ספר המצוות לא־תעשה רכא והלכות שמיטה שם, הלכה ב־ג). 187) מה שהאדמה מצמיחה מעצמה מן הזרע שנפל בה לפני שביעית, או מן העיקרים שנקצרו מקודם וחזרו ועשו, שניהם נקראים ספיח (הלכות שמיטה פרק ד, הלכה א). 188) מן הרגיל, והתורה אמרה (שם, ה) "את ספיח קצירך לא תקצור" - לא תקצרנו כדרך שקוצרים תבואת שאר השנים, שקוצרים כל השדה בבת אחת ומעמידים כרי, אלא קצור מעט־מעט וחבוט ואכול (ספר המצוות לא־תעשה רכב והלכות שמיטה פרק ה, הלכה א). 189) קוטף פרי האילן. 190) מן הרגיל. והתורה אמרה (שם, שם) "ואת ענבי נזירך לא תבצור" שלא תאספם כדרך שאתה אוספם בכל שנה, כגון ענבים - אין דורכים אותם בגת אלא בעריבה, וכן זיתים אין עושים אותם בתוך הבד, אלא כותשם ומכניסם לתוך בד קטן ביותר (ספר המצוות לא־תעשה רכג והלכות שמיטה פרק ד, הלכה כב־כג). 191) והתורה אמרה (שם, יא) "יובל היא... לא תזרעו, ולא תקצרו... ולא תבצרו" (ספר המצוות לא־תעשה רכד־כו והלכות שמיטה פרק י, הלכה ט"ז). 192) לקצור. 193) שצריך היה להשאיר קמה מחוברת לעניים, ככתוב (שם כג, כב) "לא תכלה פאת שדך בקצרך". ואם אכל את התבואה או נשרפה, שאינו יכול עוד ליתנה לעניים ולתקן את הלאו, הרי זה לוקה (ספר המצוות לא־תעשה רי, כיד והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ג). 194) בכתב יד תימן: נתנו. 195) שבצר כל כרמו ולא השאיר בו עוללות, שהן אשכולות קטנים שאין ענביהם נוטפים זה על זה, אלא מפוזרים ודלילים ונקראים עוללות, שהם "לשאר האשכולות כעולל (=יונק) לאיש" והתורה אמרה (שם יט, י) "וכרמך לא תעולל" (ספר המצוות לא־תעשה ריב והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה י"ז־יח). 196) שיבלים הנופלות בשעת הקצירה. 197) והתורה אמרה (שם, ט) "ולקט קצירך לא תלקט". ואם אבדו או נשרפו אחר שליקטם, קודם שיתנם לעניים לוקה (ספר המצוות לא־תעשה ריא והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ד). 198) בדפוס רומי ר"מ וכן בכתב יד תימן: המלקט פרט וכו'. פרט - זה גרגר אחד או שניים הנפרטים (=נופלים) מן האשכול בשעת הבצירה. 199) והתורה אמרה (שם, י) "ופרט כרמך לא תלקט" ואם נבצר ממנו לקיים את העשה: לעני ולגר תעזוב אותם, הרי זה לוקה על לקיטתו לעצמו (ספר המצוות לא־תעשה ריג־ריד והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה ט"ו). 200) ששכחו בשדה בשעת עימור האלומות. 201) והתורה אמרה (דברים כד, יט) "ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו". והוא הדין שכחת האילנות (ספר המצוות לא־תעשה ריד והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ו ופרק ה שם). 202) הציפור ואפרוחיה. 203) והתורה אמרה (שם, כב, ו) "לא תיקח האם על הבנים שלח תשלח את האם", ואם לקחה ומתה קודם שישלחנה לוקה (ספר המצוות לא־תעשה שו והלכות שחיטה פרק י"ג, הלכה א). 204) שני מיני זרעים כאחד. 205) כגון, חיטה ושעורה, או פול ועדשה, וכן כל מיני זרעים הראויים למאכל אדם. ואזהרה לכלאי זרעים "שדך לא תזרע כלאיים" (ויקרא יט, יט). ואין איסורם אלא בארץ ישראל (ספר המצוות לא־תעשה רטו והלכות כלאיים פרק א, הלכה א־ג). 206) בארץ ישראל, שזרע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם זרע הכרם ואז לוקה שתים, אחת משום: שדך לא תזרע כלאיים, ואחת משום: לא תזרע כרמך כלאיים (דברים כב, ט). אבל אם זרע ירק אצל גפן או נטע גפן בצד ירק אינו לוקה, אלא שנאסרו שניהם בהנאה (ספר המצוות לא־תעשה רטז והלכות כלאיים פרק ה, הלכה א, ז). 207) אפילו בחוץ לארץ, כגון, שהרכיב יחור של עץ אתרוג בעץ תפוח, וכן המרכיב אילן בירק לוקה, ואזהרתם: שדך לא תזרע כלאיים (ויקרא שם) ותחילת הפסוק: "בהמתך לא תרביע כלאיים" - מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה, מה בהמתך בין בארץ בין בחוץ לארץ (=שהרי חובת הגוף היא ונוהגת גם בחו"ל) אף שדך (הרכבת אילן) בין בארץ בין בחו"ל, כמבואר בסנהדרין ס, א (ספר המצוות לא־תעשה רטז והלכות כלאיים פרק א, הלכה ה). 208) מין על שאינו מינו בין בבהמה בין בחיה ובעופות, בין בארץ בין בחו"ל, שנאמר (שם, שם) "בהמתך לא תרביע כלאיים" (ספר המצוות לא־תעשה ריז והלכות כלאיים פרק ט, הלכה א). 209) מושך בשני מינים את העגלה או מנהיגם כאחד, שנאמר (דברים כב, י) "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", ומן התורה אינו אסור אלא במין אחד טמא ואחד טהור, אבל מדברי סופרים כל שני מינים שהם כלאיים בהרבעה אסורים במלאכה או בהנהגה כאחד (ספר המצוות לא־תעשה יח והלכות כלאיים פרק ט, הלכה ז־ח. 210) פי בהמה מלאכול מן הדבר שהיא עושה בו בשעת מלאכתה, כגון, שתדוש תבואה או תישא תבן על גבה, שנאמר (שם כה, ד) "לא תחסום שור בדישו" (ספר המצוות לא־תעשה ריט והלכות שכירות פרק י"ג, הלכה ב). 211) בהמה ובנה ביום אחד, בין בחולין בין בקדשים, שנאמר (ויקרא כב, כח) "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (ספר המצוות לא־תעשה קא והלכות שחיטה פרק י"ב, הלכה א). 212) והוא צריך לו, כגון: כר - בלילה, והמחרשה - ביום, והתורה אמרה (דברים כד, יב) "לא תשכב בעבוטו" - לא תשכב ועבוטו עימך (ספר המצוות לא־תעשה רמ והלכות מלווה ולווה פרק ג, הלכה ה). 213) שאסור בכלל למשכן את האלמנה, ככתוב (שם, יז) "ולא תחבול בגד אלמנה", ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזיר לוקה (ספר המצוות לא־תעשה רמא והלכות מלווה שם, הלכה א). 214) כגון, כלי טחינה או כלי בישול ואפייה, ככתוב (שם, ו) "לא יחבול ריחיים ורכב כי נפש הוא חובל" ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזירנו לוקה (ספר המצוות לא־תעשה רמב והלכות מלווה שם, הלכה ב). 215) שהעיד עדות שקר שאין בה עדות ממון, כגון שהעיד על פלוני כוהן, שהוא בן גרושה או בן חלוצה, והוזם. או שהעיד על פלוני שהוא חייב מלקות והוזם,

והתורה אמרה (שמות כ, טו) "לא תענה בריעך עד שקר". ואף על פי שאין בו מעשה, קיבלו חכמינו מפי השמועה, שהכתוב האומר (דברים כח, א-ב) "והרשיעו את הרשע - והיה אם בֶן הכות הרשע" רומז לעד זומם שילקה (ספר המצוות עשה קפ ולא-תעשה רפה והלכות עדות פרק כ, הלכה ח-ט). 216) כי אם יש בה שווה פרוטה (=דמי רפואתו וכדומה) חייב לשלם לו ממון ואין אדם משלם ולוקה. ואזהרה למכה חבירו: "ארבעים יכנו לא יוסיף" (שם, ג) "ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, ציווה הכתוב שלא להכותו על רשעו, קל וחומר לשאר כל האדם" (ספר המצוות לא-תעשה ש והלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה י"ב). 217) שהעידו עליו בפעם הראשונה שגנב משל אביו וקנה בשר ויין ואכל. ולוקה, ככתוב (שם כא, יח) "ויסרו אותו". ואזהרתו: "לא תאכלו על הדם" (ויקרא יט, כו) - לא תאכלו אכילה המביאה לידי שפיכות דמים (ספר המצוות לא-תעשה קצה והלכות ממרים פרק ז, הלכה א, והלכה ז). 218) על אשתו, שלא מצא לה בתולים. 219) שהביא אבי האשה עדים והזימו את עדי הבעל, שאמרו שזנתה תחתיו אחרי האירוסין, הרי העדים נסקלים והבעל לוקה, ככתוב (דברים כב, יח) "ויסרו אותו". ואזהרתו: "לא תלך רכיל בעמך" (ויקרא שם, טז), כמבואר בכתובות מו, א (ספר המצוות לא-תעשה שא והלכות נערה בתולה פרק ג, הלכה א והלכה ו). 220) כגון, שאמר יכהו ה', או: ארור פלוני לה', ואזהרתו: "לא תקלל חרש" (שם, יד), שאפילו חרש שאינו שומע ולא נצטער בקללה, לוקה עליו (ספר המצוות לא-תעשה שיז ולהלן פרק כ"ו, הלכה א). 221) כגון שנשבע שלא אכלתי ואכל, או שלא יאכל ואכל הרי זו שבועת שקר ולוקה. ואזהרתו: ולא תישבעו בשמי לשקר" (שם, יב), כמבואר בשבועות כ, ב (ספר המצוות לא-תעשה סא והלכות שבועות פרק א, הלכה ב-ג). 222) שנשבע על דבר ידוע, שהוא כן, כגון, שנשבע על שמיים, שהם שמיים, או שנשבע לבטל את המצוה, ועוד. ואזהרתו: "לא תישא את שם ה' אלוקיך לשווא" (שמות כ, ו). ואף על פי שאין בה מעשה לוקה, שנאמר שם: "כי לא ינקה ה' את אשר יישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אינו מנקה אותו, אבל בית דין של מטה מלקה אותו ומנקה אותו, כמבואר בשבועות כא, א (ספר המצוות לא-תעשה סב והלכות שבועות פרק א, הלכה ד-ז). 223) שעובר על מה שנדר, ואפילו לא נשבע, והתורה אמרה (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו" - לא יעשה דבריו חולין (ספר המצוות לא-תעשה קנז והלכות נדרים פרק א, הלכה ה). 224) חוץ לתחום העיר, והוא חוץ לשנים עשר מיל. והתורה אמרה (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה (ספר המצוות לא-תעשה שכא והלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א). 225) והתורה אמרה (שם יב, יח) "כל מלאכה לא ייעשה בהם אך אשר ייאכל לכל נפש הוא לבדו ייעשה לכם" (ספר המצוות לא-תעשה שכג והלכות יום טוב פרק א, הלכה א-ב). 226) שמגלח את שער הצדעים בתער, והתורה אמרה (ויקרא יט, כז) "לא תקיפו פאת ראשכם" וחייב מלקות על כל צדע מהם (ספר המצוות לא-תעשה מג והלכות עבודה זרה פרק י"ב, הלכה א, והלכה ו). 227) מגלחו. וחמש פיאות הן: לחי העליון ולחי התחתון מימין וכן מצד שמאל, ושיבולת הזקן. ולוקה על כל פאה ופאה. ואזהרתו: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם) ואינו חייב עד שיגלחנו בתער (ספר המצוות לא-תעשה מד והלכות עבודה זרה שם, הלכה ז). 228) שורט בבשרו מרוב צער על מתו, כדרך שהיו הגויים עושים, והתורה אמרה (שם, כה) "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם" (ספר המצוות לא-תעשה מה והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"ב). 229) תולש שער ראשו מרוב צערו על מתו, כדרך שעושים הסכלים, והתורה אמרה (דברים יד, א) "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". וחייב על כל הראש כבין העיניים, שנאמר (ויקרא כא, ה) לא יקרחו קרחה בראשם (ספר המצוות לא-תעשה קעא והלכות עבודה זרה שם, הלכה ט"ו). 230) ששורט בבשרו וממלא מקום השיטה כוחל או דיו או שאר צבעונים, וזה היה מנהג הגויים שרושמים עצמם לעבודה זרה, שאלו עבדים מכורים הם לה ומורשמים לעבודתה. והתורה אמרה (שם, יט, כח) "וכתובת קעקע לא תתנו בכם" (ספר המצוות לא-תעשה מא והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"א). 231) בגד ארוג מצמר ופשתים, כמו שלבשו כומרי עבודה זרה באותו הזמן. ואזהרתו: "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו" (דברים כב, יא). ואפילו חוט אחד של צמר בבגד גדול של פשתן אסור (ספר המצוות לא-תעשה מב והלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א והלכה ה). 232) (שם כ, יט) "לא תשחית את עצה... ואותו לא תכרות" וכל השחתה בכלל זה, כגון: שישרוף בגד לבטלה או ישבור כלי לבטלה, אלא שאינו לוקה עליהם אלא מכת מרדות מדבריהם, כמבואר בהלכות מלכים פרק ו, הלכה י (ספר המצוות לא-תעשה נז והלכות מלכים שם, הלכה ח). 233) כגון, שילבש בגדים צבעוניים וחלי זהב, במקום שאין לובשים אותם אלא נשים, והתורה אמרה (שם כב, ה) "ולא ילבש גבר שמלת אשה" ובכלל זה אם צבע שערו שחור (ספר המצוות לא-תעשה מ והלכות עבודה זרה פרק י"ב הלכה י). 234) כגון שתשים בראשה מצנפת, או שתלבש שריון או שתגלח ראשה כאיש, שנאמר (שם, שם) "לא יהיה כלי גבר על אשה" (ספר המצוות לא-תעשה לט והלכות עבודה זרה שם). 235) שנגע בו או נכנס לאהלו, והוא אינו מקרוביו המפורשים בכתוב (ויקרא כא, ב-ג). והתורה אמרה (שם, א) "לנפש לא ייטמא בעמיו" (ספר המצוות לא-תעשה קסו והלכות אבל פרק ג, הלכה א-ג). 236) כגון, שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאיש, שהיא אסורה להינשא לו, איסור השווה בכל ישראל, ואינו מיוחד בכוהנים. והתורה אמרה (שם, ז) "אשה זונה וחללה לא ייקחו". אבל אם בא עליה דרך זנות ולא קידשה אינו לוקה, שנאמר: "לא יקחו" - עד שייקח (=בקידושין) ויבעול (ספר המצוות לא-תעשה קנח והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב ופרק י"ח, הלכה א). 237) בין מן הנישואין בין מן האירוסין, כמבואר ביבמות נט, א. והתורה אמרה (שם, שם) "ואשה גרושה מאישה לא ייקחו" (ספר המצוות לא-תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב, והלכה י"י). 238) חללה - זו שנולדה מאיסורי כהונה, וכן אחת הנשים האסורות לכהונה נבעלה לכוהן - נתחללה

(הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה א). והתורה אמרה (שם): "אשה זונה וחללה לא יקחו" (ספר המצוות לא־תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה א־ב). 239) שנאמר (שם, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו" - כיוון שבעלה, חיללה, ופסלה לכהונה, והוא מוזהר שלא יחלל כשרים, לא אשה ולא זרעו, בניגוד לזונה וחללה וגרושה, שהן מחוללות ועומדות קודם בעילתו, ולפיכך אינו לוקה עליהן עד שיקדש ויבעול (ספר המצוות לא־תעשה קסב והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ג). 240) לאיש אחר, והתורה אמרה (דברים כד, ד) "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה". ואפילו לא נישאה לאחר, אלא נתארסה לו אסורה לחזור לראשון, שנאמר (שם, ב) "והייתה לאיש אחר" הוויה - זו קידושין, כמבואר ביבמות יא, ב (ספר המצוות לא־תעשה שנו והלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ב). 241) שמת בעלה בלא בנים והיא זקוקה להתייבם לאחד האחים, או לחלוץ להם, וכל שלא נפטרה מהיבם אסורה להינשא לאיש אחר, ככתוב (שם כה, ה) "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (ספר המצוות לא־תעשה שנז והלכות ייבום פרק ב, הלכה י"ח). 242) שבועל אשה לשם זנות בלא קידושין, והתורה אמרה (שם כג, יח) "לא תהיה קדשה מבנות ישראל" (ספר המצוות לא־תעשה שנה והלכות אישות פרק א, הלכה ד). 243) ממזר - זה שנולד מן העריות שחייבים אליהן איסור כרת, חוץ מן הנידה, שהבן הנולד ממנה הוא פגום לכהונה ואינו ממזר. 244) והתורה אמרה (שם, ג) "לא יבוא ממזר בקהל ה'". והראב"ד שואל: מה צורך בנישואין, והלא אם יבעל ולא יקדש תחילה הרי זה לוקה, וכבר השיב רבינו לחכמי לוניל והצדיק את שיטתו בזה. ראה במוספנו תשובות הרמב"ם להלכות איסורי ביאה, פרק ט"ו, הלכה ב (ספר המצוות לא־תעשה שנד והלכות איסורי ביאה שם, הלכה א־ב). וראה תשובות הרמב"ם סימן קנב. 245) כל שנפצעו ביציו. ובספר המצוות מגדיר רבינו: מי שנשחתו אברי התשמיש שלו עד שאי אפשר לו להוליד. והתורה אמרה (שם, ב) "לא יבוא פצוע דכה וכרות שפכה בקהל ה'" (ספר המצוות לא־תעשה שס והלכות איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכה א־ג). 246) מפסיד איברי הזרע. 247) והתורה אמרה (ויקרא כב, כד) וכתות ונתוק וכרות - ובארצכם לא תעשו" - קיבלו חז"ל (ספרא, שם) "ובכם לא תעשו", כלומר "עניין הכתוב לא יעשה זאת בישראל, בין בגופם בין בגוף אחרים" (ספר המצות לא־תעשה שסא והלכות איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכה ט־י). 248) והתורה אמרה (דברים כב, כט) "ולו תהיה לאשה תחת אשר עינה לא יוכל שלחה כל ימיו". ואם גירשה ומתה, או שנישאה לאחר הרי זה לוקה, שאינו יכול לקיים עוד העשה: ולו תהיה לאשה (ספר המצוות לא־תעשה שנח והלכות נערה פרק א, הלכה ז). 249) והתורה אמרה (שם, יט) "ולו תהייה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו", וגם זה לוקה, כדרך שלוקה האונס שגירש אנוסתו ולא החזירה, (ספר המצוות לא־תעשה שנט והלכות נערה פרק ג, הלכה ד). 250) כגון, החיבוק והנישוק וכיוצא בהם מפעולות שאדם נהנה בהן. 251) שלא בא עליה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ו) "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערווה" - כלומר, לא תתקרבו אליהן קירבה המביאה לגלות ערווה (ספר המצוות לא־תעשה שנג והלכות איסורי ביאה פרק כ"א, הלכה א־ב). 252) שאמרו עליו שהוא פסול לעדות אשה (סנהדרין כו, ב). וכן מלקים אותו על "לא טובה השמועה" (קידושין פא, א) וכמבואר לקמן פרק כ"ד, הלכה ה. 253) והתורה אמרה (דברים ז, ג) "ולא תתחתן בם, בתך לא תיתן לבנו ובתו לא תיקח לבנך" אחד שבעה עממים ואחד כל האומות באיסור זה (ספר המצוות לא־תעשה נב והלכות איסור ביאה פרק י"ב, הלכה א), וראה שם הלכה ד־ז. 254) והתורה אמרה (שם כג, ד) "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'" אפילו אחר שנתגיירו אסורים הם לבוא בקהל (ספר המצוות לא־תעשה נג והלכות איסורי ביאה פרק י"ב, הלכה י"ז). 255) כנ"ל בהערה הקודמת. וכבר ביאר רבינו, שם הלכה כ"ה, שסנחריב מלך אשור בלבל את כל האומות ועירבן זה בזה, וכל הפורש מהן להתגייר, חזקתו שפירש מן הרוב, ולפיכך כל הגרים מותרים בזמן הזה לבוא בקהל ה' בכל מקום שהוא, אחד הזכרים ואחד הנקיבות. 256) נוסף על שמונה־עשרה הראויות לו, והתורה אמרה (שם יז, יז) "ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו" - קיבלו חכמינו שמותר לו ליקח עד שמונה־עשרה (ספר המצוות לא־תעשה שסד והלכות מלכים פרק ג, הלכה ב). 257) נוסף על כדי מרכבתו, אפילו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך שעושים שאר המלכים, והתורה אמרה (שם, טז) "רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצריימה למען הרבות סוס" (ספר המצוות לא־תעשה שסג והלכות מלכים שם, הלכה ג). 258) והניחו בגנזיו לעצמו, להתגאות בו או להתנאות בו, והתורה אמרה (שם, יז) "וכסף וזהב לא ירבה לו מאד". אבל כסף וזהב שירבה לאוצר בית ה' להיות שם מוכן לצרכי ציבור ולמלחמותיו - מצווה להרבותו (ספר המצוות לא־תעשה שסה והלכות מלכים שם, הלכה ד). 259) כולל מצוות לא תעשה שיש בהן כרת, או מיתה בידי שמים, המנויות לעיל הלכה א־ב שלוקים עליהן, כמבואר שם.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) שאין בית־דין מעניש על־פי אומד הדעת, אלא על־פי ראייה ברורה. דין עובר עבירה באונס. האיסור לחוס על העבריין, או לרחם בדין על הנאשם בכל חיוב שהוא. אזהרת חכמינו למי שמגיס ליבו בהוראה, וכן לתלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. זיקת הדיינים לדין פחות משווה פרוטה.

א. אֵין בֵּית דִּין עוֹנְשִׁין בְּאֹמֶד הַדַּעַת[2], אֶלָּא עַל פִּי 1
עֵדִים בְּרֵאִיָּה בְּרוּרָה. אֲפִלּוּ רָאוּהוּ הָעֵדִים רוֹדֵף אַחַר 2
חֲבֵרוֹ, וְהִתְרוּ בּוֹ, וְהֶעְלִימוּ עֵינֵיהֶם, אוֹ שֶׁנִּכְנַס 3
אַחֲרָיו לְחָרְבָּה וְנִכְנְסוּ[3] אַחֲרָיו, וּמְצָאוּהוּ הָרוּג 4
וּמְפַרְפֵּר[4] וְהַסַּיִּף[5] מְנַטֵּף דָּם בְּיַד הַהוֹרֵג, הוֹאִיל וְלֹא 5
רָאוּהוּ בְּעֵת שֶׁהִכָּהוּ - אֵין בֵּית דִּין הוֹרְגִין בְּעֵדוּת 6
זוֹ[6]. וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: וְנָקִי וְצַדִּיק אַל 7
תַּהֲרֹג[7]. וְכֵן אִם הֵעִידוּ עָלָיו שְׁנַיִם שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה 8
זָרָה, זֶה רָאָהוּ שֶׁעָבַד אֶת הַחַמָּה וְהִתְרָה בּוֹ, וְזֶה 9
רָאָהוּ שֶׁעָבַד אֶת הַלְּבָנָה וְהִתְרָה בּוֹ - אֵין מִצְטָרְפִין[8]. 10

1 שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג. הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם צַד
2 לְנַקּוֹתוֹ וְלִהְיוֹתוֹ צַדִּיק - אַל תַּהַרְגֶהוּ[9].

2) השערה ע"פ השכל וההגיון. 3) בכת"י תימן: שנכנס אחריו. והכוונה, שהרודף נכנס אחרי הנרדף. 4) מפרכס ומזדעזע. 5) החרב. 6) סנהדרין לז, ב "אם כך ראיתם - לא ראיתם כלום", שהרי התורה אמרה: על־פי שנים עדים (=עדי ראיה) יומת המת. 7) מכילתא פרשת משפטים לפסוק זה. מי שהוא נקי ע"פ דין תורה - אל תהרגנו. וכתב רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת רצ: "לפי שהדברים האפשריים יש מהם שאפשרותם קרובה מאד, ומהם שאפשרותם רחוקה מאד... וה"אפשר" רחב מאד. ואילו הרשתה תורה לקיים ענשים כאפשר הקרוב מאד... כי אז היו מקיימים את הענשים במה שהוא יותר רחוק מזה... עד שיקיימו את הענשים וימיתו בני אדם באומדן קל, לפי דמיון השופט, לפיכך סתם (=הבורא) יתעלה את הפתח הזה, וציוה שלא יקויים שום עונש אלא עד שיהיו שם עדים המעידים, שברור להם אותו המעשה... ויותר טוב ויותר רצוי לפטר אלף חוטאים, מלהרוג נקי אחד ביום מן הימים". 8) שעל כל עבירה אין בה אלא עד אחד, ואינו נאמן. 9) מכילתא שם, והכתוב מסיים: "כי לא אצדיק רשע". כלומר, אם יצא מידך זכאי - יש לי הרבה שלוחים להמיתו במיתה שנתחייב בה (ירושלמי סנהדרין פ"ד, ה"ג. וכן ברש"י לתורה שם). ובסנהדרין שם אמרו: "מיום שחרב בית־המקדש אע"פ שבטלה סנהדרין, דין ארבע מיתות (=פורענות בידי שמים) לא בטל, מי שנתחייב סקילה: או נופל מן הגג, או חיה דורסתו" וכו'.

3 ב. כָּל מִי שֶׁעָשָׂה דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין[10]
4 בְּאֹנֶס - אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה
5 מְצֻוֶּה שֶׁיֵּהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר. אַף עַל פִּי שֶׁחִלֵּל אֶת
6 הַשֵּׁם[11] וְהוּא אָנוּס - אֵינוֹ נֶהֱרָג. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלַנַּעֲרָה
7 לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר[12]. זוֹ אַזְהָרָה לְבֵית דִּין, שֶׁלֹּא יַעֲנְשׁוּ
8 אֶת הָאָנוּס[13].

10) כגון ע"ז, גילוי עריות ושפיכות דמים, ראה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"ב. 11) שכל מי שנצטווה להיהרג ולא לעבור, ועבר ולא נהרג - הרי זה מחלל את השם, ועבר על לא־תעשה (ויקרא כב, לב) "ולא תחללו את שם קדשי" (שם, ה"ד). 12) וכדברי הכתוב, שם כח "צעקה הנערה המאורשה ואין מושיע לה". וכן אמרו (נדרים כז, א) "אנוס - רחמנא פטריה". 13) ולדעת הרמב"ן בהשגותיו על 'ספר המצוות' לרבינו שורש ח, אין זו אזהרה אלא שלילת עונש מיתה, ולא יותר. אולם רבינו סובר, הואיל והכתוב מדגיש: "אין לנערה חטא מות" - איך יעלה על הדעת שבית־הדין יענשה, כמו שאמרו (סנהדרין פב, ב) "היתכן, שהתורה פטרתו - ואנו נעמוד ונהרגנו". ועל־כרחך, זה שאמרה תורה: "ולנערה לא תעשה דבר", לאזהרה היא ולאיסור לאו (מגילת אסתר, שם).

9 ג. אִישׁ שֶׁאֲנָסוּהוּ עַד שֶׁבָּא עַל הָעֶרְוָה - חַיָּב מִיתַת
10 בֵּית דִּין; שֶׁאֵין קִשּׁוּי[14] אֶלָּא לְדַעַת[15]. אֲבָל הָאִשָּׁה
11 הַנִּבְעֶלֶת בְּאֹנֶס, אֲפִלּוּ אָמְרָה אַחַר שֶׁנֶּאֱנְסָה[16]: הַנִּיחוּ
12 לוֹ - הֲרֵי הִיא פְּטוּרָה[17], מִפְּנֵי שֶׁיִּצְרָהּ נִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ[18].

14) התקשות האבר. 15) מרצון. והרי הוא כעושה מעשה מעצמו. שכל שאינו מרוצה בדבר אי־אפשר לו להתקשות, וכיון שנתקשה - ודאי מרוצה הוא (כסף־משנה). ועדיין קשה, איך ממיתים אותו, והלא אין עונש מיתה בלא התראה, וזה שאנסוהו לבעול - ודאי לא התרו בו? וע"כ, לא נתכוון לומר שממיתים אותו, אלא יש עליו דין חיוב מיתת בית־דין, כאדם שעשה במזיד בלא התראה, ומאחר שלא הותרה כחוק, אין בית־דין ממיתים אותו. וזה שדייק רבינו וכתב: חייב מיתת בית־דין, ולא כתב: בית־דין ממיתים אותו, כדרך שכתב בהלכה הקודמת: אין בית־דין ממיתים אותו (כסף־משנה). 16) בסוף הביאה. 17) "שאלמלא נזקק לה - היא שוכרתו" (לשון התלמוד כתובות נא, ב). 18) "וגם זה אונס, שבתחילת בעילה שהיא באונס - הלבישה הבועל יצר" (רש"י שם). ושם מדובר לענין היתר האשה לחזור לבעלה, וממנו למד רבינו לענין פטור העונש. והשווה הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ט: "שמשהתחיל לבעול באונס - אין בידה שלא תרצה, שיצר האדם וטבעו כופה אותה לרצות". וראה הל' אישות פכ"ד, הי"ט.

13 ד. אָסוּר לְבֵית דִּין לָחוּס עַל הַהוֹרֵג. שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ:
14 כְּבָר נֶהֱרַג זֶה, וּמַה תּוֹעֶלֶת יֵשׁ בַּהֲרִיגַת הָאַחֵר?
15 וְנִמְצְאוּ מִתְרַשְּׁלִין בַּהֲרִיגָתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָחוֹס עֵינְךָ
16 עָלָיו, וּבִעַרְתָּ דַּם הַנָּקִי[19]. וְכֵן אָסוּר לְבֵית דִּין לָחוּס
17 עַל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב קְנָס[20]. שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: עָנִי הוּא זֶה,
18 שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה עָשָׂה. אֶלָּא מַגְבִּין מִמֶּנּוּ כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ
19 בְּלֹא חֲנִינָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ[21]. וְכֵן בְּדִינֵי
20 מָמוֹנוֹת אֵין מְרַחֲמִין עַל הַדַּל. שֶׁלֹּא תֹּאמַר: עָנִי הוּא
21 זֶה, וּבַעַל דִּינוֹ עָשִׁיר; הוֹאִיל וַאֲנִי וְהֶעָשִׁיר חַיָּבִין
22 לְפַרְנְסוֹ - אֲזַכֶּנּוּ בַּדִּין, וְנִמְצָא מִתְפַּרְנֵס בְּכָבוֹד. עַל
23 זֶה הִזְהִירָה תּוֹרָה: וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ. וְנֶאֱמַר: לֹא
24 תִשָּׂא פְּנֵי דָל[22]. אָסוּר לְהַדֵּר פְּנֵי גָדוֹל. כֵּיצַד? הֲרֵי
25 שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ שְׁנַיִם לְדִין, אֶחָד חָכָם גָּדוֹל וְאֶחָד
26 הֶדְיוֹט - לֹא תַקְדִּים לִשְׁאֹל בִּשְׁלוֹמוֹ שֶׁל גָּדוֹל, וְלֹא
27 תַּסְבִּיר לוֹ פָּנִים, וְלֹא תְכַבְּדֶנּוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִסְתַּתְּמוּ
28 טַעֲנוֹתָיו שֶׁל אַחֵר; אֶלָּא אֵינוֹ נִפְנֶה לְאֶחָד מֵהֶן עַד
29 שֶׁיִּגְמֹר הַדִּין. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל. אָמְרוּ
30 חֲכָמִים[23]: אַל תֹּאמַר: עָשִׁיר הוּא זֶה, בֶּן גְּדוֹלִים הוּא
31 זֶה, הֵיאַךְ אַבַּיְּשֶׁנּוּ וְאֶרְאֶה בְּכִשָּׁתוֹ? לְכָךְ נֶאֱמַר: לֹא
32 תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל.

19) 'ספרי' שופטים אות קפז. ונוסח הכתוב: "לא תחוס עינך עליו, ובערת" וגו'. 20) תשלום על שקיטע יד חבירו או סימא עינו. 21) "נפש בנפש, עין בעין, שן בשן, יד ביד", השווה הל' חובל פ"א, ה"ד וב'ספר המצוות' ל"ת רעט. 22) 'תורת כהנים' פ' קדושים לפסוק זה, וכן בספרי דברים אות יז. 23) 'תורת כהנים' שם, וראה שבועות ל, ב לענין תלמיד־חכם ועם־הארץ שבאו לדון.

ה. בָּאוּ לְפָנֶיךָ שְׁנַיִם, אֶחָד כָּשֵׁר וְאֶחָד רָשָׁע - אַל תֹּאמַר: הוֹאִיל וְרָשָׁע הוּא וְחֶזְקָתוֹ מְשַׁקֵּר, וְחֶזְקַת זֶה שֶׁאֵינוֹ מְשַׁנֶּה בִּדְבָרוֹ, אַטֶּה הַדִּין עַל הָרָשָׁע[24]. עַל זֶה נֶאֱמַר: לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֶבְיוֹן בְּמִצְוֹת, לֹא תַטֶּה דִּינוֹ[25].

24) לחייבו, מבלי לחקור באמיתת הדבר. 25) מכילתא לפרשת משפטים לפסוק זה.

ו. לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט - זֶה הַמְעַוֵּת אֶת הַדִּין, וּמְזַכֶּה אֶת הַחַיָּב וּמְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי. וְכֵן הַמְעַנֶּה[26] אֶת הַדִּין, וּמַאֲרִיךְ בִּדְבָרִים בְּרוּרִים כְּדֵי לְצַעֵר אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִים - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל עָוֶל[27].

26) המשהה את פסק הדין. 27) כמו שאמרו (אבות פ"ה, מ"ט) "חרב באה לעולם על עינוי הדין ועל עיוות הדין", ומפרש רבינו שם: "עינוי הדין" - הוא: איחור המשפט ועיון בו ימים רבים בדרך המבואר. ו"עיוות הדין" - הוא, שידון במה שאינו ראוי.

ז. הַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה[28], וְקוֹפֵץ וְחוֹתֵךְ[29] אֶת הַדִּין קֹדֶם שֶׁיַּחְקְרֵהוּ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ עַד שֶׁיְּהֵא לוֹ בָּרוּר כַּשֶּׁמֶשׁ - הֲרֵי זֶה שׁוֹטֶה, רָשָׁע וְגַס רוּחַ[30]. כָּךְ צִוּוּ חֲכָמִים[31]: הֱוֵי מְתוּנִים בַּדִּין[32]. וְכֵן אִיּוֹב הוּא אוֹמֵר: וְרִב לֹא יָדַעְתִּי אֶחְקְרֵהוּ.

28) מתגאה בלבו להורות בלי מורא ובלי מתינות. 29) ממהר ופוסק. 30) אבות פ"ד, מ"ז, שוטה - שמרבה עליו איבה; רשע - שאינו מקפיד אם יגזול ויוציא מידי הזכאי שלא כדין; גס רוח - שגאוותו הביאתו לקפוץ ולהורות בחפזון לקנות לו שם כאחד הגדולים (תוספות יו"ט שם). 31) אבות פ"א, מ"א. וכן אמרו (סנהדרין ז, ב) "צדק את הדין ואח"כ תחתכהו". 32) השווה סנהדרין לה, א "אשרו חמוץ - אשרי דיין שמחמץ את דינו, וברש"י שם.

ח. כָּל דַּיָּן שֶׁבָּא לְפָנָיו דִּין, וְהִתְחִיל לְדַמּוֹתוֹ בְּדִין פָּסוּק שֶׁכְּבָר יָדַע אוֹתוֹ, וְיֵשׁ בַּמְּדִינָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה[33] וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ וְנִמְלָךְ בּוֹ - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל הָרְשָׁעִים שֶׁלִּבָּם גַּס בְּהוֹרָאָה[34]. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: רָעָה עַל רָעָה תָּבוֹא לוֹ[35]. שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מִגַּסּוּת הָרוּחַ הֵן, הַמְּבִיאוֹת לִידֵי עִוּוּת הַדִּין. כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה - זֶה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה[36]; וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֵגֶיהָ - זֶה שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאֵינוֹ מוֹרֶה[37]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדּוֹר צָרִיךְ לוֹ; אֲבָל אִם יָדַע שֶׁיֵּשׁ לְשֵׁם רָאוּי לְהוֹרָאָה, וּמְנַע עַצְמוֹ מִן הַהוֹרָאָה - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[38]. וְכָל הַמּוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִן הַדִּין - מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ אִיבָה וְגָזֵל וּשְׁבוּעַת שָׁוְא[39]; וְהַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה - שׁוֹטֶה, רָשָׁע וְגַס רוּחַ[40].

33) אע"פ שאינו רבו. ובמקום רבו - יתבאר דינו בסמוך ה"ט. 34) שיכול להיות, שדין זה אינו דומה לראשון (סמ"ע לחו"מ סימן י ס"ק ה). 35) יבמות קט, ב "רע ירוע כי ערב זר (משלי יא, טו) - רעה אחר רעה תבוא... לתוקע עצמו לדבר הלכה". ומפרש רש"י: סומך ונשען על ההלכה שהוא יודע. 36) הפילה - לשון נפל, שלא מלאו ימיו. 37) עצומים - לשון מחרישים ומתאפקים מלהורות (ע"ז יט, ב וברש"י), והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ד. 38) כמו שאמרו (ברכות סג, א) "בשעת המכניסים - פזר (=שאין חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים, פזר אתה לשנות לתלמידים, רש"י), בשעת המפזרים - כנס", ומפרש רש"י: כנס אתה ולא תיטול שררה עליהם, שאף זו לכבוד שמים לאחוז במדת הענוה. ובמדרש תנחומא פ' משפטים אות ב, אמרו: "מעשה ברבי אסי כשנסתלק מן העולם מצאוהו בוכה, אמרו לו: רבי, מפני מה אתה בוכה?... יש גמילות חסדים שלא עשית? ועל כל מידות שהיו בך היית מתרחק מן הדינים... אמר להם: בני, עליה אני בוכה, שמא אתן דו"ח על שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל". 39) שמא יחייב שבועה למי שאינו חייב בה, ונמצא מביא לידי שבועת שוא (אבות פ"ד, מ"ז וברע"ב שם). 40) שם. וכבר נתבאר לעיל ה"ז.

ט. תַּלְמִיד אַל יוֹרֶה הֲלָכָה לִפְנֵי רַבּוֹ[41], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָחוֹק מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת[42] - כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל[43].

41) במקום רבו, כי בפניו ממש חייב מיתה, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ה ה"ב, ע"פ סוגיית התלמוד ברכות לא, ב. 42) שהן שנים־עשר מיל, והמיל אלפים אמה. 43) סנהדרין ה, ב. שכל מי שהוצרך לשאול, היה מוכרח לפנות אל משה שנמצא מחוץ למחנה, ככתוב (שמות לג, ז) "והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה", ושטח מחנה ישראל שלש פרסאות (רש"י שם). ובהל' תלמוד תורה שם, כותב רבינו: "במה דברים אמורים, בדבר שנקרה מקרה, אבל לקבוע עצמו להוראה... אפילו הוא בסוף העולם ורבו בסוף העולם - אסור לו להורות עד שימות רבו, אלא־אם־כן נטל רשות מרבו". וכן נפסק להלכה ביו"ד רמב, סעיף ד.

י. אַל תֹּאמַר: שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בְּדִין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הוֹצָאַת מָמוֹן הַרְבֵּה מִזֶּה וּנְתִינָתוֹ לָזֶה. לְעוֹלָם יְהִי דִין אֶלֶף מָנֶה וְדִין פְּרוּטָה אַחַת שָׁוִין בְּעֵינֶיךָ לְכָל דָּבָר[44].

44) סנהדרין ח, א "כקטן כגדול תשמעון" (דברים א, יז), שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה - לענין הקדמה, ומפרש רש"י: בא לפניך דין של פרוטה, וחזר ובא דין אחר של מנה (=מאה זוז), הקודם לפניך - הקדם לחתוך. וכתב הרדב"ז: מסתבר, אם הדיון של פרוטה מצריך עיון ומיתון, ואותו של מנה הוא פשוט מאד, חותכים תחילה הדין של מנה, שאין ראוי לענות אותו מפני מיתון של זה.

יא. אֵין הַדַּיָּנִין יוֹשְׁבִין לָדוּן בְּדִין פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[45]. וְאִם הֶזְקִקוּ לְשָׁוֶה פְּרוּטָה - גּוֹמְרִין אֶת דִּינוֹ אֲפִלּוּ לְפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[46].

45) בבא־מציעא נה, א, שאין זה נקרא ממון לענין גזל. כדברי רבינו בהל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו: "וכל פחות מפרוטה אינו ממון ואין בית־דין נזקקים לו". ומדברי רבינו שם ה"ה, משמע שבכלים הראויים לעשות בהם מלאכה, אפילו אינם שוים פרוטה - נזקקים עליהם ונשבעים עליהם. וכן פסק השו"ע בחו"מ פח, סעיף ג. 46) בבא־מציעא שם עמ' ב, ומפרש רש"י: אם חזר השני (הנתבע) ותבעו פחות משוה פרוטה - נזקקים לו. ומדברי רבינו, נראה כוונתו, דוקא אם התובע חזר ותבע "גומרים את דינו", שהרי זה כאילו תבע מתחילה פחות מפרוטה זו עם הפרוטה שתבע בראשונה, אבל אם הנתבע תובע, הרי זה כאיש אחר ואין נזקקים לו. ויתכן שגם רבינו יודה בזה, שהרי אם יזכה הנתבע יצטרך בית־דין לנכות לו ממה שחייבוהו לפרוע תחילה, והרי זה דין אחד (כסף־משנה).

יב. כָּל הַמַּטֶּה מִשְׁפַּט אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - עוֹבֵר בְּלָאו אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט. וְאִם הָיָה גֵּר - עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר[47]. וְאִם הָיָה[48] יָתוֹם - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, שֶׁנֶּאֱמַר: מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם[49].

47) 'ספרי' פ' כי־תצא לפסוק זה. 48) הגר. 49) מתוך פירוש רבינו הלל ל'ספרי' שם, נראה שכן היא הגירסא בדברי ה'ספרי'. וכתב הרדב"ז: הואיל ונאמר: "משפט גר יתום", ולא נאמר: גר ויתום, אנו למדים, שאם היטה משפט יתום ישראל - אינו עובר אלא בלאו אחד הכולל כל ישראל. והשווה 'ספר המצוות' ל"ת רפ.

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) מתבארת בו 'מצוות עשה' לשפוט משפט צדק. השוויית זכויות הופעת בעלי הדין. יחס בית הדין לתלמיד חכם המופיע בדין. דין מי מקדימים בתור בעלי הדין. אזהרה לדיין לא לשמוע דברי אחד מבעלי הדין שלא בפני בעלי הדין. אזהרה לדיין לא לשמוע דברי אחד מבעלי הדין שלא בפני בעל דין חבירו. שאסור לדיין להיות מליץ וסניגור לדברי בעל הדין. המקרים המיוחדים בהם מותר לדיין לסעוד מעט לאחד מבעלי הדין.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁפֹּט הַשּׁוֹפֵט בְּצֶדֶק. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ. אִי זֶהוּ צֶדֶק הַמִּשְׁפָּט? זוֹ הַשְׁוָיַת שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִין בְּכָל דָּבָר[2]. לֹא יְהֵא אֶחָד מְדַבֵּר כָּל צָרְכּוֹ, וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ: קַצֵּר דְּבָרֶיךָ! וְלֹא יַסְבִּיר פָּנִים לְאֶחָד וִידַבֵּר לוֹ רַכּוֹת, וְיֵרַע פָּנָיו לְאַחֵר וִידַבֵּר לוֹ קָשׁוֹת[3].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה לשפוט השופט בצדק כו'".

ובהמשך לזה כתב "...היה אחד מהם מלובש בגדים יקרים, והשני מלובש בגדים בזויין, אומר למכובד או הלבישהו כמותך עד שתדון עמו או לבוש כמותו עד שתהיו שווין כו'".

והגם שעניין הלבוש לא ישנה מאומה במעמדו ומצבו של העני, ציוותה התורה "בצדק תשפוט עמיתך" שיש לעשות כל התלוי בו כדי להשוותו בדין.

ומכאן הוראה לכל אחד ואחד מישראל, לעשות כל התלוי בו לטובתו של יהודי אחר, גם אם מדובר בהטבת מצב רוחו לשעה אחת בלבד! ואין צריך לומר שלא לפגוע בו או לומר לו מילים קשות, כי גם רגע אחד בצער של יהודי - נוגע.

(ע"פ יין מלכות סי' קפ"ח)

2) שבועות ל, א. 3) תוספתא סנהדרין פ"ו, ה"ב: "ולא יהא מאריך פניו כנגד אחד ולא מעיז כנגד אחד". ובכתובות מו, א דרשו: "לא תלך רכיל בעמך - אזהרה לבית־דין שלא יהא רך לזה (=לשון רך לי תהיה, רש"י) וקשה לזה".

ב. שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִין, שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם מְלֻבָּשׁ בְּגָדִים יְקָרִים, וְהַשֵּׁנִי מְלֻבָּשׁ בְּגָדִים בְּזוּיִין - אוֹמֵר לַמְכֻבָּד: אוֹ הַלְבִּישֵׁהוּ כְּמוֹתְךָ עַד שֶׁתָּדוּן עִמּוֹ, אוֹ לְבַשׁ כְּמוֹתוֹ עַד שֶׁתִּהְיוּ שָׁוִין, אַחַר כָּךְ תַּעֲמִדוּ בְּדִין[4].

4) שבועות לא, א, ומפרש רש"י: שלא תגרום לנו לישא לך פנים, או יסתתמו דברי שכנגדך מפני חשיבותך וכו', שנאמר: "מדבר שקר תרחק", ומפרש רש"י: כיון שאיש מריבו מסותם, מעמיד זה את שקרו.

ג. לֹא יִהְיֶה אֶחָד יוֹשֵׁב וְאֶחָד עוֹמֵד, אֶלָּא שְׁנֵיהֶם עוֹמְדִים[5]. וְאִם רָצוּ בֵּית דִּין לְהוֹשִׁיב אֶת שְׁנֵיהֶם - מוֹשִׁיבִין[6]. וְלֹא יֵשֵׁב אֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה, אֶלָּא זֶה בְּצַד זֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁעַת מַשָּׂא וּמַתָּן[7]; אֲבָל בִּשְׁעַת גְּמַר דִּין - שְׁנֵיהֶם בַּעֲמִידָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל מֹשֶׁה[8]. וְאֵי זֶהוּ גְּמַר דִּין? אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבַעֲלֵי דִינִין; אֲבָל הָעֵדִים - לְעוֹלָם בַּעֲמִידָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים[9].

5) שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'". 6) שבועות ל, א "אינו אסור אלא שלא יהא אחד עומד ואחד יושב". 7) כשבית־הדין שומע דבריהם וטענותיהם וחוקרם. 8) ותחילת הפסוק: "וישב משה לשפוט את העם" - כלומר, משה ישב לגמור הדין, ואז עמד העם עליו. 9) ופסוק זה מדבר בעדים, וכן דרשו: "כשהוא אומר: אשר להם הריב, הרי בעלי דינין אמור, הא מה אני מקיים: ועמדו שני האנשים - בעדים" (שם). ושם עמ' ב אמרו: בשעת גמר דין - דיינים בישיבה, ובעלי דינים בעמידה, שהרי עדים כגמר־דין דומה (=קבלת עדות, היא כשעת גמר־דין, 'תוספות' לסנהדרין יט, ב), וכתוב בהם: ועמדו שני האנשים.

ד. תַּלְמִיד חָכָם וְעַם הָאָרֶץ שֶׁבָּאוּ לְדִין - מוֹשִׁיבִין אֶת הֶחָכָם[10], וְאוֹמְרִים לְעַם הָאָרֶץ: שֵׁב! אִם לֹא יָשַׁב - אֵין מַקְפִּידִין עַל כָּךְ[11]. וְלֹא יַקְדִּים הַתַּלְמִיד כְּשֶׁיָּבוֹא לְדִין וְיֵשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ כְּרוֹצֶה[12] לָדוּן לְפָנָיו.

וְאִם הָיָה קָבוּעַ לוֹ[13] זְמַן לִקְרוֹת[14], וּבָא זְמַנוֹ - מֻתָּר[15].

10) שמצוה לכבדו ולהדרו, ככתוב (ויקרא יט, לב) "והדרת פני זקן", וכמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א. 11) שבועות ל, ב. 12) בכת"י תימן: שרוצה לדון לפניו. כלומר, אל ישב לפני רבו קודם שיבוא בעל־דינו, ואפילו יושב ושותק, שלא יחשדהו בעל־דינו, שבא להטעים את דבריו לפני הדיין, וזה אסור כמבואר בסמוך ה"ז. 13) בכת"י תימן: היה קבוע לו. 14) שיעור קבוע לתלמיד עם רבו. 15) שהכל יודעים שבא לפניו ללמוד תורה כדרכו תמיד (שם). ובכת"י תימן: ובא בזמנו, וכבר העיר הכסף־משנה, שזוהי נוסחת רבינו האמיתית.

ה. כְּבָר נָהֲגוּ כָּל בָּתֵּי דִינֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַחַר הַגְּמָרָא[16] בְּכָל הַיְשִׁיבוֹת[17], שֶׁמּוֹשִׁיבִין בַּעֲלֵי דִינִין וּמוֹשִׁיבִין הָעֵדִים, כְּדֵי לְסַלֵּק הַמַּחְלֹקֶת[18]. שֶׁאֵין בָּנוּ כֹּחַ לְהַעֲמִיד מִשְׁפְּטֵי הַדָּת עַל תִּלָּם[19].

16) בדפ' רומי ובכת"י: התלמוד. 17) בסורא ובפומבדיתא שבבבל. 18) שלא יקפידו עמי הארץ, ויריבו כשיצוום לעמוד. הואיל ובדיעבד כשרה עדות אפילו בישיבה, כמבואר בירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ח, שאפילו הדיינים שקיבלו עדות עומדים (=שהדיינים עמדו) - דינם דין, וכמו כן בישיבת העדים, ראה 'תוספות' זבחים טז, א ד"ה: מה ליושב. - לפיכך התירו הגאונים הדבר "כדי לסלק המחלוקת" (ע"פ כסף־משנה והגהות מיימוניות). 19) מכונם ומקומם הקבוע, מלשון הכתוב (יהושע יא, יג) "הערים העומדות על תלם". וכתב הב"ח, הובאו דבריו בש"ך לחו"מ סי' יז ס"ק ז, "מכל־מקום העדים ובעלי־דין עצמם כל מי שנגעה יראת ה' בלבבו, ועמדו רגלי אבותיו על הר סיני, יחושו לכבוד התורה... לקיים: ועמדו שני האנשים, וראוי להם להשיב לדיינים: ואנחנו נעמוד לפני ה' ולפניכם, כי המשפט לאלוקים הוא".

ו. הָיוּ לִפְנֵי הַדַּיָּנִים בַּעֲלֵי דִין הַרְבֵּה - מַקְדִּימִין אֶת דִּין הַיָּתוֹם לְדִין הָאַלְמָנָה. שֶׁנֶּאֱמַר: שִׁפְטוּ יָתוֹם רִיבוּ אַלְמָנָה. וְדִין אַלְמָנָה קוֹדֵם לְדִין תַּלְמִיד חָכָם[20]. וְדִין תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם לְדִין עַם הָאָרֶץ[21]. וְדִין הָאִשָּׁה קוֹדֵם לְדִין הָאִישׁ; שֶׁבִּשֶּׁת הָאִשָּׁה מְרֻבָּה[22].

20) שדמעתה מצויה וצערה מרובה, וכן אמרו (שבת יא, א) "תחת תלמיד־חכם (=לשמשו), ולא תחת יתום ואלמנה", הרי שיש להזהר בכבודם ביותר (אור שמח). 21) כמבואר לעיל אות ט. וגם משום ביטול תורה, כמבואר בבבא־בתרא כב, א: כיון שחכמים הם, יש להעדיפם שלא יטרדו מגירסתם. וכן אמרו (כתובות קו, א) "עשה של כבוד התורה עדיף". ובשבועות ל, א מסופר: רב עולא היה לו דין לפני רב נחמן, שלח לו רב יוסף: עולא חברינו עמית בתורה ובמצוות, הבין רב נחמן, שהתכוון להקדימו לאחרים. והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, ה"י. 22) יבמות ק, א.

ז. אָסוּר לַדַּיָּן לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ[23]. וַאֲפִלּוּ דָּבָר אֶחָד - אָסוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: שָׁמֹעַ בֵּין אֲחֵיכֶם[24]. וְכָל הַשּׁוֹמֵעַ מֵאֶחָד - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא[25]. וּבִכְלַל לָאו זֶה: אַזְהָרָה לִמְקַבֵּל לָשׁוֹן הָרָע, וּמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, וּמֵעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר[26]. וְכֵן בַּעַל דִּין מֵזְהָר שֶׁלֹּא יַשְׁמִיעַ דְּבָרָיו לַדַּיָּן קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ[27]. וְגַם עַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[28] נֶאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[29].

23) אפילו בא חבירו, ויצא לרגע, אסור להשמיע דבריו שלא בפניו. 24) כשיהיו שניהם יחד שמעו דבריהם, ולא תשמעו דברי זה שלא בפני זה, שמסדר דברי שקר כדברי אמת, לפי שאין מכחישין, ומכיון שלב הדיין נוטה לו לזכות, שוב אין לבו מהפך בזכות השני (סנהדרין ז, ב וברש"י). 25) שם. 26) פסחים קיח, א, שכשמספר או מעיד, הרי נושא בפיו שמע שוא (רשב"ם), והשווה 'ספר המצוות' לרבינו ל"ת רפא. 27) סנהדרין שם קרא: לא תשיא, אל תגרום שהדיין ישמע דבריך שלא בפני חברך. 28) ראה בסמוך ה"י, ולקמן פכ"ב, ה"ב־ג. 29) שבועות לא, א, שהמטעים דבריו שלא בפני בעל־דינו אינו בוש מדברי שקר (רש"י).

ח. לֹא יִהְיֶה הַדַּיָּן שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַתֻּרְגְּמָן[30], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מַכִּיר לָשׁוֹן בַּעֲלֵי דִינִין וְשׁוֹמֵעַ טַעֲנוֹתֵיהֶם. וְאִם אֵינוֹ מָהִיר בִּלְשׁוֹנָם כְּדֵי לְהָשִׁיב לָהֶם - יַעֲמֹד הַתֻּרְגְּמָן לְהוֹדִיעַ אוֹתָם פְּסַק הַדִּין[31], וּמֵאֵי זֶה טַעַם חַיֵּב זֶה וְזִכָּה זֶה[32].

30) שאין האמת יכולה להתברר אלא כששומע מפי בעלי־הדין עצמם (סמ"ע לחו"מ סי' יז, ס"ק יד). 31) מכות ו, ב, וראה בחו"מ כח, ו לענין לשון העדים, שאין מעמידים מתרגם בין הדיין והעדים. 32) ראה לעיל פ"ו, ה"ו.

ט. צָרִיךְ הַדַּיָּן לִשְׁמֹעַ טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִינִין וְלִשְׁנוֹת טַעֲנוֹתֵיהֶן[33]. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ, זֹאת אוֹמֶרֶת זֶה בְּנִי הַחַי וּבְנֵךְ הַמֵּת[34]. וּמְצַדֵּק אֶת הַדִּין בְּלִבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ חוֹתְכוֹ[35].

33) לחזור עליהן בפני בעלי הדין, שמא לא עמד היטב על דברי טענותיהם, וכששונה אותן בפניהם יגיבו על כך ויתקנום, וגם שתהא דעת הצדדים נוחה, שלא יערערו על הדיינים, לומר שפסקו ולא הבינו טענותיהם כראוי (סמ"ע לחו"מ סי' יז, ס"ק טו). 34) ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח, הרי שחזר על דבריהן. 35) סנהדרין ז, ב, שנאמר: "ושפטתם צדק" - מה שהוא צדק ואמת בלבך, אותו תשפוט לאחרים. אבל כל עוד לבו נוקפו, לא יחתוך הדין.

י. מִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מֵלִיץ[36] לְדִבְרָיו שֶׁל בַּעַל דִּין?[37] שֶׁנֶּאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. אֶלָּא יֹאמַר[38] מַה שֶּׁנִּרְאֶה לוֹ וְיִשְׁתֹּק[39]. וְלֹא יְלַמֵּד אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין טְעָנָה כְּלָל. אֲפִלּוּ הֵבִיא[40] עֵד אֶחָד - לֹא יֹאמַר לוֹ: אֵין מְקַבְּלִין עֵד אֶחָד! אֶלָּא יֹאמַר לַנִּטְעָן[41]: הֲרֵי זֶה הֵעִיד עָלֶיךָ! הַלְוַאי שֶׁיּוֹדֶה וְיֹאמַר: אֱמֶת הֵעִיד! עַד

1 שֶׁיִּטְעַן הוּא וְיֹאמַר: עֵד אֶחָד הוּא, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן
2 עָלַי[42]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[43].

36) סניגור. 37) לומר, יפה הוא טוען ועי"ז הוא מעודדו ונעשה לו סניגור. 38) הבעל־דין. 39) הדיין, ולא יגיב (שבועות ל, ב), וראה בסמ"ע שם, יז. 40) התובע. 41) הנתבע. 42) ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח, רב הונא היה מבזה את הדיין, שהיה אומר: אין מקבלים עד אחד. 43) וכן אמרו (אבות פ"א, מ"ח) "אל תעש עצמך כעורכי הדיינים" ומפרש רבינו שם: "אע"פ שידע בו שהוא העשוק, ושחברו טוען עליו שקר... עם כל זה אין מותר לו שילמדהו טענה, שתצילהו ותועילהו כלל".

3 יא. רָאָה הַדַּיָּן זְכוּת לְאֶחָד מֵהֶן, וּבַעַל דִּין מְבַקֵּשׁ
4 לְאָמְרָהּ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְחַבֵּר[44] הַדְּבָרִים, אוֹ שֶׁרָאָהוּ
5 מִצְטַעֵר לְהַצִּיל עַצְמוֹ בְּטַעֲנַת אֱמֶת, וּמִפְּנֵי הַחֵמָה
6 וְהַכַּעַס נִסְתַּלֵּק[45] מִמֶּנּוּ, אוֹ נִשְׁתַּבֵּשׁ מִפְּנֵי הַסִּכְלוּת -
7 הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְסַעֲדוֹ מְעַט, לַהֲבִינוֹ[46] תְּחִלַּת הַדָּבָר,
8 מְשׁוּם פְּתַח פִּיךָ לְאִלֵּם[47]. וְצָרִיךְ לְהִתְיַשֵּׁב בְּדָבָר זֶה
9 הַרְבֵּה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין[48].

44) לנסחם ולהסבירם. 45) בכת"י תימן: נסתלקה. 46) להסבירו. 47) ירושלמי סנהדרין שם. כאילו בעל־דין זה אלם הוא ולפיכך אינו טוען, ועלינו לפתוח לו פה שיוכל לטעון זכויותיו. וכן אמרו (כתובות לו, א ובגיטין לז, ב) "כגון זה, פתח פיך לאלם הוא". השווה הל' שמיטה ויובל פ"ט, הכ"ד: "כשיביא בעל־חוב את שטרו... אומרים לנתבע שלם לו, ואם טען הנתבע איה פרוזבול שלו? אומר (=הדיין) לתובע, היה לך פרוזבול ואבד? אם אמר הן - נאמן", וזה נקרא בגיטין שם "פתח פיך לאלם". 48) הרבה צריך לשקול ולהבחין בין סעד קל זה, לאיסור של "עושה עצמו כעורכי הדיינים", בזה שמלמדו טענות ודרכים איך לזכות על־ידו. ומצינו ברבי יוחנן (כתובות נב, ב) שהצטער מאד על שסייע במידת מה לאחד מבעלי הדין, ע"י הדרכה בטענות, ולבסוף הרגיש והתחטא: "עשינו עצמנו כעורכי הדיינים", ומפרש רש"י: עורך הדין לפני הדיינים לזכותו... שעורך את הדיינים להפוך לבם לטובתו של זה.

יום שני א' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) בו מתבארת מצוות לא־תעשה, שלא ייירא הדיין מפני איש בעל זרוע. שמצוה על הדיין לומר לבעלי הדין בתחילה: בדין אתם רוצים, או בפשרה. האיסור לדיין לומר: אני זיכיתי וחבריי חייבו. מנהג דייני ירושלים בסדרי הדיון. הליכות נקיי הדעת שבירושלים בדרכי חברתם.

10 א. שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ לְדִין, אֶחָד רַךְ[2] וְאֶחָד קָשֶׁה[3]:
11 עַד שֶׁלֹּא תִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵיהֶם, אוֹ מִשֶּׁתִּשְׁמַע אֶת
12 דִּבְרֵיהֶם וְאִי אַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה[4] - אַתָּה
13 רַשַּׁאי לוֹמַר לָהֶם: אֵינִי נִזְקָק לָכֶם[5]! שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב
14 הַקָּשֶׁה, וְנִמְצָא רוֹדֵף אַחַר הַדִּין[6]. אֲבָל מִשֶּׁתִּשְׁמַע אֶת
15 דִּבְרֵיהֶם וְתֵדַע לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה - אִי אַתָּה רַשַּׁאי
16 לוֹמַר: אֵינִי נִזְקָק לָכֶם! שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי
17 אִישׁ[7]. שֶׁלֹּא תֹּאמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי רָשָׁע הוּא, שֶׁמָּא
18 יַהֲרֹג אֶת בְּנִי, שֶׁמָּא יַדְלִיק אֶת גְּדִישִׁי, שֶׁמָּא יְקַצֵּץ
19 נְטִיעוֹתַי[8]. וְאִם הָיָה מְמֻנֶּה לָרַבִּים - חַיָּב לְהִזָּקֵק
20 לָהֶם[9].

2) נוח. 3) בעל מריבה ומטריח דיינים. 4) מי זכאי ומי חייב. 5) לעיין בדינכם ולפסוק לכם. 6) להפוך את הדין לזכותו. 7) סנהדרין ו, ב, וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ונמצא חזק: שאם היו שניהם חזקים, אין לו לחוש, שהשני יסייעו, וכך נפסק להלכה בחושן משפט יב, א. 8) ספרי דברים אות יז. 9) אפילו בתחילה, שאין לו לחוש לקשה, שהרבים יסייעוהו ויצילוהו (רדב"ז).

21 ב. וְכֵן תַּלְמִיד שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ, וְרָאָה זְכוּת
22 לֶעָנִי וְחוֹבָה לֶעָשִׁיר[10], אִם שָׁתַק - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר
23 מִשּׁוּם לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ[11]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: מִדְּבַר
24 שֶׁקֶר תִּרְחָק[12]. וּמִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁלֹּא יוֹשִׁיב תַּלְמִיד בּוּר[13]
25 לְפָנָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[14].

10) ורבו טועה בדין. 11) סנהדרין שם - לא תכניס דבריך מפני איש, ומפרש: לא תגורו מלשון כנוס, ככתוב (דברים כח, לט): "ויין לא תשתה ולא תאגור". וכתב הסמ"ע לחושן משפט ט, יח: הוא הדין כששניהם עניים או עשירים, אלא נקט: אחד עני, להורות שאפילו הוא חושש משום כבוד רבו, ומשום כבוד העשיר, בכל זאת לא ישתוק. 12) שבועות לא, א, שגורם לפסוק דין שקר. 13) עם הארץ, ויישא וייתן עימו ויטעהו. 14) שם ל, ב, וברש"י.

26 ג. וּמִנַּיִן לְתַלְמִיד שֶׁרָאָה רַבּוֹ שֶׁטּוֹעֶה בַּדִּין, שֶׁלֹּא
27 יֹאמַר: אַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיִּגְמֹר הַדִּין וְאֶסְתְּרֶנּוּ וְאֶבְנֶנּוּ[15],
28 כְּדֵי שֶׁיִּקָּרֵא הַדִּין עַל שְׁמִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: מִדְּבַר
29 שֶׁקֶר תִּרְחָק[16].

15) מלשון בניין, וכן הנוסח בתלמוד (שם לא, א). 16) ובחושן משפט סימן ט, ח מסיים: אלא יאמר לו דרך כבוד: רבי! כך וכך לימדתני. וראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט.

30 ד. מִצְוָה לוֹמַר לְבַעֲלֵי דִינִים בַּתְּחִלָּה: בְּדִין אַתֶּם
31 רוֹצִים אוֹ בְּפִשְׁרָה[17]? אִם רָצוּ בִּפְשָׁרָה - עוֹשִׂין[18]
32 בֵּינֵיהֶן פְּשָׁרָה. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁעוֹשִׂין פְּשָׁרָה תָּמִיד -
33 הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וְעָלָיו נֶאֱמַר: מִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ
34 בְּשַׁעֲרֵיכֶם. אֵי זֶהוּ מִשְׁפַּט שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ שָׁלוֹם[19]? הֱוֵי
35 אוֹמֵר: זֶה בְּצוּעַ[20]. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: וַיְהִי דָוִד
36 עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ. אֵי זֶהוּ מִשְׁפָּט שֶׁיֵּשׁ
37 עִמּוֹ צְדָקָה[21]? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶהוּ בְּצוּעַ וְהִיא הַפְּשָׁרָה[22].
38 בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? קֹדֶם גְּמַר דִּין. אַף עַל פִּי
39 שֶׁשָּׁמַע דִּבְרֵיהֶם וְיָדַע לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה - מִצְוָה
40 לִבְצֹעַ. אֲבָל אַחֲרֵי שֶׁגָּמַר הַדִּין וְאָמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי

אַתָּה זַכַּאי, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב - אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן[23], אֶלָּא יִקַּב הַדִּין אֶת הָהָר[24].

17) הסכם על ידי וויתור מסויים מכל צד. פשרה - לשון פושרים, לא חם ולא קר (פירוש המשנה לרבינו כתובות פרק י, משנה ה). והבדל יש בין דין לפשרה, שבראשון, אחד יוצא זכאי והשני חייב, ובפשרה אין הזכאי זוכה בכול, ואין החייב מפסיד הכול. 18) הדיינים מפשרים. 19) "והלא במקום שיש משפט אין שלום"? שהחייב יוצא מקופח ובלתי מרוצה. 20) מיצוע הדין. 21) "והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה"? שמשמעה: וויתור ועשייה לפנים משורת הדין. 22) סנהדרין ו, ב. שהפשרה כאילו מבצעת וחותכת התביעה בין שני הצדדים כנ"ל. 23) לומר לצדדים: יריאים אנו שמא טעינו בדין ודיינים אחרים יהפכו את פסק דיננו (תוספות שם דיבור המתחיל: נגמר הדין). 24) לנהוג לפי מידת הדין ללא משוא פנים ורחמים. וראה בתוספות שם, אם חייב בית הדין שבועה לאחד מהם, רשאי הבית דין לפשר ביניהם, כדי להיפטר מעונש שבועה. וכן בחושן משפט יב, ב.

ה. אַף עַל פִּי שֶׁרָצוּ בַּעֲלֵי הַדִּין בִּפְשָׁרָה בְּבֵית דִּין - יֵשׁ לָהֶם[25] לַחֲזֹר וְלִתְבַּע אֶת הַדִּין, עַד שֶׁיִּקְנוּ מִיַּד שְׁנֵיהֶם[26].

25) רשאים הם. 26) קבלת קניין סודר (ראה לעיל פרק ז, הלכה ב ובביאורנו), המבטאת את הסכמתם והתחייבותם ההדדית (סנהדרין ו, א) "פשרה צריכה קניין".

ו. יָפֶה כֹּחַ פְּשָׁרָה מִכֹּחַ הַדִּין. שֶׁשְּׁנֵי הֶדְיוֹטוֹת שֶׁדָּנוּ - אֵין דִּינֵיהֶן דִּין[27], וְיֵשׁ לְבַעֲלֵי דִּינִין לַחֲזֹר בָּהֶן; וְאִם עָשׂוּ פְּשָׁרָה[28] וְקָנוּ מִיָּדָן - אֵין יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן[29].

27) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה י, שאין בית דין פחות משלושה, אבל אחד מומחה מותר לו לדון יחידי ודינו דין, שם הלכה י. 28) אפילו אחד עשה פשרה ביניהם. 29) כי קבלת הקניין מידם מחייבתם, ולפיכך, נקט רבינו שהמפשרים היו שניים, כדי שיהיו עדים שהסכימו וקנו מידם, אבל כל שהצדדים אינם מכחישים את הקניין אפילו אחד מפשר ביניהם מועיל (סנהדרין שם, וכן דעת הרדב"ז בהבנת דברי רבינו). ומובן, שאם קנו מיד שניהם, שדיין אחד ידון להם - דינו דין, ואין יכולים לחזור בהם, כמבואר לעיל פרק ז, הלכה ב, אלא שסתם דין אינו על ידי קניין, וכל פשרה אינה מועילה אלא על ידי קניין (כסף משנה).

ז. אָסוּר לְאֶחָד מִן הַדַּיָּנִים, כְּשֶׁיֵּצֵא מִבֵּית דִּין, לוֹמַר: אֲנִי הוּא הַמְזַכֶּה אוֹ הַמְחַיֵּב, וַחֲבֵרַי חוֹלְקִין עָלַי; אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁהֵם רַבּוּ עָלַי? וְאִם אָמַר כֵּן - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סוֹד[30]. וּמַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד, שֶׁהוֹצִיא דְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לְאַחַר שְׁתַּיִם וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְהוֹצִיאוּהוּ בֵּית דִּין מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְהִכְרִיזוּ עָלָיו: זֶה מְגַלֶּה סוֹד הוּא[31]!

30) משנה בסנהדרין כט, א. 31) שם לא, א ודבר לשון הרע היה (=רש"י שם). ובכלל זה, שלא יאמר אחד לנידון, הדיין עשה לך שלא כדין במה שחייב אותך, כמוכח מסוגיית התלמוד בבא קמא צט, ב בעובדה של שחיטה מוגרמת (ש"ך לחושן משפט יט, סעיף קטן ב).

ח. שָׁאַל אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִּינִים לִכְתֹּב לוֹ פְּסַק דִּין[32] - כּוֹתְבִין לוֹ כָּךְ: בָּא פְּלוֹנִי לְבֵית דִּין שֶׁל פְּלוֹנִי עִם פְּלוֹנִי בַּעַל דִּינוֹ שֶׁטָּעָנוֹ בְּכָךְ, וְיָצָא זַכַּאי אוֹ חַיָּב[33]. וְנוֹתְנִין לוֹ. וְאֵין מַזְכִּירִין שֵׁם הַמְזַכִּין וְלֹא שֵׁם הַמְחַיְּבִין[34], אֶלָּא: בֵּית דִּין שֶׁל פְּלוֹנִי, מִדִּבְרֵיהֶם נִזְדַּכָּה פְּלוֹנִי[35].

32) שרוצה להראותו לבית דין גדול, אולי יוכל לסתור הדין, ראה לעיל פרק ו, הלכה ו ובביאורינו שם. 33) ואין צריכים לכתוב לו הטעמים והראיות, אלא הטענות והפסק דין (חושן משפט יד, ד). כי כל בית דין יפה, כשישמע הטענות יידע לפסוק לפיהן, שתורה אחת לכולנו (סמ"ע שם). 34) במקרה והדין נחתך על פי רוב דעות נגד דעת המיעוט. 35) מסגנון זה יבינו שלא נחתך על פי דיעה אחידה, ולא יזכירו את שם הדיין החולק, כדי שלא ילכו רכיל, וגם לא יסתמו לכתוב: פלוני יצא זכאי, שזה נראה כשקר, כאילו כל הדיינים זיכוהו פה אחד (סנהדרין ל, א כדעת רבי אליעזר).

ט. כַּךְ הָיָה מִנְהָגָם שֶׁל אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: מַכְנִיסִין בַּעֲלֵי דִּינִין וְשׁוֹמְעִים דִּבְרֵיהֶם וְטַעֲנוֹתֵיהֶם, וּמַכְנִיסִים הָעֵדִים וְשׁוֹמְעִים דִּבְרֵיהֶם. וּמוֹצִיאִין כָּל אָדָם לַחוּץ[36], וְהַדַּיָּנִים נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בֵּינֵיהֶם בַּדָּבָר, וְגוֹמְרִין אֶת הַדָּבָר. וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיסִין בַּעֲלֵי דִּינִים, וְגָדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִים[37] אוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב. כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵדַע אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִּינִים אֵי זֶה דַּיָּן הוּא מִי שֶׁזִּכָּה אוֹתוֹ, וְלֹא אֵי זֶה דַּיָּן הוּא שֶׁחִיְּבוֹ[38].

36) שלא ישמעו את הוויכוח של הדיינים מי המזכה ומי המחייב, וגם שלא ישאו פנים לאחד מבעלי הדין (פירוש המשנה לרבינו שם פרק ג, משנה ז). 37) לחלוק לו כבוד, שכן מידת החכמים, שאינם מדברים בפני מי שהוא גדול מהם, כדברי המשנה באבות פרק ה, משנה ז (תוספות יום טוב שם). 38) משנה בסנהדרין כט, ובגמרא שם ל, א כדברי רבי נחמיה שם. ורבינו בפירושו שם הוסיף: "כדי שיהיו הדיינים אהובים אצל בני אדם".

י. דַּיָּן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא גַּזְלָן אוֹ רָשָׁע[39] - אָסוּר לְהִצְטָרֵף עִמּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[40]. וְכַךְ הָיוּ נְקִיֵּי הַדַּעַת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם עוֹשִׂין: אֵין יוֹשְׁבִים בְּדִין עַד שֶׁיֵּדְעוּ עִם מִי הֵם יוֹשְׁבִים[41], וְלֹא חוֹתְמִים אֶת הַשְּׁטָר עַד שֶׁיֵּדְעוּ מִי חוֹתֵם עִמָּהֶם[42], וְלֹא נִכְנָסִים לִסְעֻדָּה עַד שֶׁיֵּדְעוּ מִי מֵסֵב עִמָּהֶן[43].

39) עובר עבירות שבין אדם לשמים. 40) שבועות ל, ב, וזה עלול להטעותו ולהטותו מדרך האמת. 41) שמא יצטרף עם אנשים שאינם הגונים ונמצא בכלל קשר בוגדים

(לעיל פרק ב, הלכה י"ד). 42) שמא יחתמו עימהם עד אחד פסול, ומבטל עדות כולם ונמצאו בושים בדבר (סנהדרין כג, א וברש"י). 43) שגנאי הוא לתלמיד חכם לישב אצל עם הארץ בסעודה (שם וברש"י), וראה ברכות מג, ב "שישה דברים גנאי לו לתלמיד חכם... ואל יסב בחבורה של עמי הארץ", וכן בהלכות דעות פרק ה, הלכה ב, ובהלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה י"א.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) איסור לקיחת שוחד אפילו לזכות את הזכאי. מקרי שוחד דברים, שצריך הדיין להתרחק מהם. האיסור לדון לאהובו או לשנוא עליו. חרדת הדיין מאימת הדין.

1 **א. לֹא תַקַּח שֹׁחַד. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְעַוֵּת אֶת הַדִּין[2],**
2 **אֶלָּא אֲפִלּוּ לְזַכּוֹת אֶת הַזַּכַּאי[3] וּלְחַיֵּב אֶת הַחַיָּב -**
3 **אָסוּר, וְעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וַהֲרֵי הוּא בִּכְלַל אָרוּר**
4 **לֹקֵחַ שֹׁחַד[4]. וְחַיָּב לְהַחֲזִיר הַשֹּׁחַד כְּשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ הַנּוֹתֵן[5].**

2) לזכות את החייב, שעל זה הוא מוזהר משום: לא תטה משפט. 3) שלא יחייבו אם זכאי הוא (כתובות קה, א וברש"י). 4) ושם עמ' ב אמרו: "מה שוחד? שהוא חד", כלומר, הנותן והמקבל נעשים לב אחד, כיון שלקח ממנו שוחד, נתקרבה דעתו אצלו ונעשה כגופו, "ואין אדם רואה חובה לעצמו" (שם). 5) כמו שאמרו (תמורה ד, ב) כל דבר שאמרה תורה אל תעשה ועשה, אינו עשוי ואינו מועיל, ושם ו, ב הסיקו, שרבית שלקח המלוה יוצאה ללווה ע"י תביעתו בבית־הדין, וממנה למד רבינו לענין שוחד (ביאור הגר"א לחו"מ ט, ב). וכן אמר הנביא שמואל (שמואל־א, יב, ג) "ומיד מי לקחתי כופר ואעלים עיני בו ואשיב לכם".

5 **ב. וּכְשֵׁם שֶׁהַלּוֹקֵחַ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, כַּךְ הַנּוֹתֵן.**
6 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל[6].**

6) כמו שאמרו לענין איסור ריבית (בבא־מציעא עה, ב) שהלווה הנותן עובר משום ולפני עור וגו'. הוא־הדין לענין שוחד (ביאור הגר"א שם ס"ק ג).

7 **ג. כָּל דַּיָּן שֶׁיּוֹשֵׁב וּמְגַדֵּל מַעֲלָתוֹ, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת שָׂכָר**
8 **לְחַזָּנָיו[7] וּלְסוֹפְרָיו[8] - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַנּוֹטִים אַחֲרֵי**
9 **הַבֶּצַע. וְכֵן עָשׂוּ בְּנֵי שְׁמוּאֵל. וּלְכַךְ נֶאֱמַר לָהֶם[9]:**
10 **וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבֶּצַע וַיִּקְּחוּ שֹׁחַד[10]. וְלֹא שֹׁחַד מָמוֹן**
11 **בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ שֹׁחַד דְּבָרִים. וּמַעֲשֶׂה בְּדַיָּן אֶחָד,**
12 **שֶׁהָיָה עוֹלֶה בְּדוּגִית[11] קְטַנָּה לַעֲבֹר בַּנָּהָר, וּפָשַׁט**
13 **אֶחָד יָדוֹ וְסִיעוֹ בַּעֲלִיָּתוֹ, וְהָיָה לוֹ דִּין, וְאָמַר לוֹ**
14 **הַדַּיָּן: הֲרֵינִי פָּסוּל לְךָ לְדִין[12]. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד,**
15 **שֶׁהֶעֱבִיר אֶבְרָה[13] - נוֹצָה שֶׁל עוֹף - מֵעַל רְדִידוֹ[14]**
16 **הַדַּיָּן, וְאַחֵר כִּסָּה רַק[15] מִלִּפְנֵי הַדַּיָּן, וְאָמַר לוֹ: הֲרֵינִי**
17 **פָּסוּל לְךָ לְדִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁהֵבִיא מַתָּנָה אַחַת**
18 **מִמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה לְדַיָּן כֹּהֵן, וְאָמַר לוֹ: פָּסוּל אֲנִי לְךָ**
19 **לְדִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאָרִיס[16] אֶחָד שֶׁל דַּיָּן, שֶׁהָיָה מֵבִיא**
20 **לוֹ תְּאֵנִים מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. פַּעַם**
21 **אַחַת הִקְדִּים וְהֵבִיא בַּחֲמִישִׁי בַּשַּׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ**
22 **דִּין. וְאָמַר לוֹ הַדַּיָּן: הֲרֵינִי פָּסוּל לְךָ לְדִין. אַף עַל**
23 **פִּי שֶׁהַתְּאֵנִים מִשֶּׁל דַּיָּן, הוֹאִיל וְהֵבִיאָן שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן**
24 **- נִפְסַל לוֹ לְדִין[17].**

7) שמשיו המזמינים את הנתבעים לדין. 8) הכותבים את פסקי הדין. 9) בכת"י תימן: בהן. 10) ואמרו (שבת נו, א) "כל האומר בני שמואל חטאו (במקח שוחד והטיית דין) אינו אלא טועה... ומה אני מקיים "ויטו אחרי הבצע"? שלא עשו כמעשה אביהם, שהיה שמואל הצדיק מחזר בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם... והם לא עשו כן אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם". 11) סירה, מלשון הכתוב (עמוס ד, ב) "ואחריתכן כסירות דוגה". 12) כתובות קה, ב. 13) כנף, הנוצות הגדולות בכנף, מלשון הכתוב (דברים לב, יא) "ישאהו על אברתו". ובכת"י תימן, תיבה זו איננה. ויתכן, שסגנון זה נמשך אחר הכתוב (איוב לט, יג) "אם אברה חסידה ונוצה". 14) צעיף עליון, ככתוב (ישעיה ג, כג) "והצניפות והרדידים". 15) שעל הארץ. 16) פועל המעבד אדמת בעל השדה, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול, והשאר לבעל השדה. 17) כתובות שם, וכן סנהדרין ז, ב. וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ט, ס"ק ד שאפילו שוחד דברים ממש, כגון להקדים שלום לדיין, כשלא היה דרכו להקדים לו עד כה - אסור. כמו שאסרו זה לענין ריבית, ראה הל' מלוה ולוה פ"ה, הי"ב.

25 **ד. כָּל דַּיָּן שֶׁשָּׁאַל שְׁאֵלָה[18] - פָּסוּל לְדִין לָזֶה**
26 **שֶׁהִשְׁאִילוֹ[19]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה לוֹ**
27 **לַדַּיָּן לְהַשְׁאִיל; אֲבָל הָיָה לוֹ לְהַשְׁאִיל - כָּשֵׁר, שֶׁהֲרֵי**
28 **גַּם זֶה שׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ.**

18) כלים, או חפץ שימושי איזה שהוא. 19) כתובות קה, ב ורש"י שם מפרש: שרגיל לשאול, משמע מזה, שאם אינו רגיל לשאול ממנו אלא במקרה בלבד, מותר לו לדונו, וכן בשו"ע חו"מ סי' ט, סע' א.

29 **ה. כָּל דַּיָּן שֶׁנּוֹטֵל שְׂכָרוֹ לָדוּן - דִּינָיו בְּטֵלִים[20].**
30 **וְהוּא שֶׁלֹּא[21] יִהְיֶה שָׂכָר הַנִּכָּר; אֲבָל אִם הָיָה עוֹסֵק**
31 **בִּמְלַאכְתּוֹ, וּבָאוּ לְפָנָיו שְׁנַיִם לְדִין, וְאָמַר לָהֶן: תְּנוּ**
32 **לִי מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה תַּחְתַּי עַד שֶׁאָדוּן לָכֶם, אוֹ תְּנוּ לִי**
33 **שְׂכַר בַּטָּלָתִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר נִכָּר**
34 **שֶׁהוּא שְׂכַר הַבַּטָּלָה בִּלְבַד וְלֹא יוֹתֵר[22], וְיִטֹּל**
35 **מִשְּׁגִיהֶם בְּשָׁוֶה זֶה בִּפְנֵי זֶה[23] - כְּגוֹן זֶה מֻתָּר[24].**

20) משנה, בבכורות כט, א. וכתב הר"ן בקידושין סוף פ"ב, שלא דין זה בלבד, שנטל עליו שכר, הוא בטל, אלא כל דיניו שדן קודם לכן בטלים אלא־אם־כן ידוע שלא נטל בהם שכר, זהו ששנינו: "דיניו בטלים". 21) כבר העיר ה"פרי חדש", שהנוסחה האמיתית היא: "והוא שיהיה שכר הניכר", וכן הנוסח בדפ' וינציאה, כלומר: שיהא ניכר ששכר זה הוא שכר הדיינות. 22) כתובות קה, א. וביר־ושלמי סנהדרין פ"א, ה"א אמרו: נותנים לדיין שכר בטלו, ולעד שכר בטלו. 23) שאם יטול מזה שלא בפני זה, יחשוב חבירו שנתן לו יותר, או הנותן עצמו יחשוב שלא נטל רק ממנו ויחשדהו שנוטל שוחד (כסף־משנה).

24) ואם הוא שכר בטלה, אלא שאינו ניכר לאחרים, על זה שנינו (כתובות קה, א) "מכוער הדיין שנוטל שכר לדון, אלא שדינו דין".

ו. אָסוּר לַדַּיָּן לָדוּן לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֲבוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שׂוֹשְׁבִינוֹ[25] וְלֹא רֵעוֹ אֲשֶׁר כְּנַפְשׁוֹ; וְלֹא לְמִי שֶׁשּׂוֹנְאוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ[26]; אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִים שָׁוִין בְּעֵינֵי הַדַּיָּנִים וּבְלִבָּם[27]. וְאִם לֹא הָיָה מַכִּיר אֶת אֶחָד מֵהֶם וְלֹא מַעֲשָׂיו - אֵין לְךָ דַּיָּן צֶדֶק כָּמוֹהוּ[28].

25) ידידו המלווה אותו בימי חופתו. "רעה דוד" (שמואל־ב, טו, לז) מתרגם יונתן: "שושבינא דדוד". 26) כתובות קה, ב, אוהבו - לא יראה לו חובה; שונאו - לא יראה לו זכות. ובשבת קיט, א אמר מר בר רב אשי: פסול אני לדון לתלמיד־חכם, מתוך שחביב עלי כגופי, ואין אדם רואה חובה לעצמו, וראה סנהדרין כט, א. ומדקדוק לשון רבינו: אסור לדיין לדון, נראה שאין זה אלא איסור, אבל אין הדין נפסל משום כך (רדב"ז, וכן בשו"ע חו"מ ז, ז). 27) סנהדרין ז, ב, "לא תכירו פנים במשפט - לא תכירהו (=מחמת אהבה); לא תנכרהו" (=מחמת שנאה), וכן בבאורי הגר"א (חו"מ ז, ל). 28) 'ספרי' דברים, פט"ז: "ושפטתם צדק - צדיק בצדקו, תובע ומביא ראיות" (ביאור הגר"א שם, אות לא), כוונת ה'ספרי', שלא ידון הדיין ע"פ השערה, מתוך נאמנות של בעל־דין אחד נגד חבירו, אלא שיהיה "צדיק בצדקו", במה שנוגע לדין זה, ע"פ ראיות והוכחות, ומכאן, שיותר טוב שלא יכיר הדיין את הבעל־דין ואת מעשיו, כדי שהכרעת המשפט תוחלט רק ע"פ צדקת המשפט הנידון (באר אליה, להרב ר' א"י הכהן קוק).

ז. כָּל שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁשּׂוֹנְאִים זֶה אֶת זֶה - אֲסוּרִין לֵישֵׁב בְּדִין זֶה עִם זֶה[29]. שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לִיצִיאַת מִשְׁפָּט מְעֻקָּל[30], מִפְּנֵי הַשִּׂנְאָה שֶׁבֵּינֵיהֶן דַּעַת כָּל אֶחָד נוֹטָה לִסְתֹּר דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ.

29) סנהדרין כט, א. 30) מלשון הכתוב (חבקוק א, ד) "על כן יצא משפט מעוקל".

ח. לְעוֹלָם יִרְאֶה דַּיָּן עַצְמוֹ כְּאִלּוּ חֶרֶב מֻנַּחַת לוֹ עַל צַוָּארוֹ[31], וְגֵיהִנֹּם פְּתוּחָה לוֹ מִתַּחְתָּיו[32]. וְיֵדַע אֶת מִי הוּא דָן, וְלִפְנֵי מִי הוּא דָן[33], וּמִי עָתִיד לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ אִם נָטָה מִקַּו הָאֱמֶת. שֶׁנֶּאֱמַר: אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל[34]. וְאוֹמֵר: רְאוּ מָה אַתֶּם עֹשִׂים, כִּי לֹא לְאָדָם תִּשְׁפְּטוּ כִּי לַיְיָ[35].

31) סנהדרין ז, א וכגירסת הרי"ף שם, ונוסח התלמוד: כאילו חרב מונחת לו בין יריכיו. 32) שם. החרב - רומזת לעונש בעולם־הזה, והגיהנם — לעולם־הבא (סמ"ע לחו"מ ח, ח). 33) את הקב"ה (סנהדרין ו, ב). 34) מכאן, שהוא דן לפני הקב"ה, והכתוב מסיים: "בקרב אלהים ישפוט", כלומר: הקב"ה הנזכר בראש הפסוק, ישפוט בקרב אלהים - הם הדיינים להפרע מהם (סמ"ע שם, יא). 35) הרי שהוא כדן את הקב"ה.

ט. כָּל דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ דָן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ - גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל[36]. וְכָל דַּיָּן שֶׁנּוֹטֵל מִזֶּה וְנוֹתֵן לָזֶה שֶׁלֹּא כַּדִּין - הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ נְפָשׁוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ[37]. וְכָל דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת - כְּאִלּוּ תִּקֵּן אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ[38], וְגוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּשְׁרֶה בְּיִשְׂרָאֵל. שֶׁנֶּאֱמַר: אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל[39]. וְשֶׁמָּא יֹאמַר הַדַּיָּן: מַה לִּי וְלַצָּרָה הַזֹּאת?[40] תַּלְמוּד לוֹמַר: וְעִמָּכֶם בְּדָבַר מִשְׁפָּט[41] - אֵין לַדַּיָּן אֶלָּא מַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת[42].

36) סנהדרין ז, א. 37) שם. 38) שבת י, א "כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית". 39) סנהדרין שם. 40) שאם יטעה יענש. 41) לפי הטענות שעמכם במשפט, לפי אותם דברים תשפטו, ולא תיענשו (שם ו, ב וברש"י). 42) עליו להתכוון להוציאו לאמיתו, ושוב לא יענש (שם וברש"י).

י. וּלְעוֹלָם יִהְיוּ בַּעֲלֵי דִינִין לְפָנֶיךָ כִּרְשָׁעִים[43], וּבְחֶזְקַת שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן טוֹעֵן שֶׁקֶר[44], וְדוּן לְפִי מַה שֶּׁתִּרְאֶה מִן הַדְּבָרִים. וּכְשֶׁיִּפָּטְרוּ מִלְּפָנֶיךָ - יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּצַדִּיקִים, כְּשֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין, וְדוּן כָּל אֶחָד מֵהֶם לְכַף זְכוּת[45].

43) שלא יטה לבך לאחד מהם, לומר: איש פלוני חשוב הוא ולא יטעון שקר, שאם אתה אומר כן, אין אתה רואה לו חובה (אבות פ"א מ"ח וברע"ב). 44) כדי שיחפש בטענותיהם וברמאות של כל אחד, ועי"ז ירד לאמיתת הדין (תוספות יו"ט שם). 45) שלא תחשוד בחייב לומר: גזלן היה זה, אלא תזכהו לומר: שמא טועה היה ולא נתכוון לגזול (שם וברע"ב).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) דיני ממונות שחותכים בהם על פי אומדנות חזקות, למרות שאין בהם ראיות ברורות. אזהרה לדיין לא לחתוך הדין כשיודע בו שהוא מרומה. הסמכות לדיין לענוש ולהכות משום סייג וגדר בלבד. שלא יהיה כבוד הבריות קל בעיני הדיין.

א. יֵשׁ לַדַּיָּן לָדוּן בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת עַל פִּי הַדְּבָרִים שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה לָהֶן שֶׁהֵן אֱמֶת, וְהַדָּבָר חָזָק בְּלִבּוֹ שֶׁהוּא כֵּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיָה יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהַדָּבָר כֵּן הוּא, שֶׁהוּא דָן כְּפִי מַה שֶּׁיּוֹדֵעַ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּתְחַיֵּב אָדָם שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין[2], וְאָמַר לַדַּיָּן אָדָם שֶׁהוּא נֶאֱמָן אֵצְלוֹ וְשֶׁדַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת עַל דְּבָרָיו, שֶׁזֶּה הָאִישׁ חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה - יֵשׁ לַדַּיָּן לַהֲפֹךְ הַשְּׁבוּעָה[3] עַל שֶׁכְּנֶגְדּוֹ[4], וְיִשָּׁבַע וְיִטֹּל; הוֹאִיל וְסָמְכָה דַעְתּוֹ שֶׁל דַּיָּן עַל דִּבְרֵי זֶה[5]. אֲפִלּוּ הָיְתָה אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד[6] נֶאֱמָנִים אֵצְלוֹ, הוֹאִיל וּמָצָא הַדָּבָר חָזָק וְנָכוֹן בְּלִבּוֹ - סוֹמֵךְ עָלָיו וָדָן[7]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם יָדַע הוּא עַצְמוֹ שֶׁזֶּה

1 חָשׁוּד. וְכֵן אִם יָצָא[8] שְׁטַר חוֹב לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ אָדָם
2 שֶׁסָּמַךְ עָלָיו, אֲפִלּוּ אִשָּׁה אוֹ קָרוֹב[9]: זֶה פָּרוּעַ הוּא!
3 אִם סָמְכָה דַעְתּוֹ עַל דְּבָרָיו - יֵשׁ לוֹ לוֹמַר לָזֶה: לֹא
4 תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[10]. אוֹ אִם הָיָה עָלָיו[11] שְׁטַר חוֹב
5 לְאַחֵר[12] - יִתֵּן לָזֶה שֶׁלֹּא נִפְגַּם שְׁטָרוֹ כְּלָל[13], וְיַנִּיחַ
6 זֶה שֶׁנִּפְגַּם שְׁטָרוֹ בְּדִבְרֵי הָאֶחָד[14]. אוֹ יַשְׁלִיךְ הַשְּׁטָר
7 בְּפָנָיו[15] וְלֹא יָדוּן בּוֹ. כְּפִי מַה שֶׁיִּרְאֶה. וְכֵן מִי שֶׁבָּא
8 וְטָעַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ פִּקָּדוֹן אֵצֶל פְּלוֹנִי שֶׁמֵּת בְּלֹא צַוָּאָה,
9 וְנָתַן סִימָנִין מֵבְהִקִּין[16], וְלֹא הָיָה זֶה הַטּוֹעֵן רָגִיל
10 לְהִכָּנֵס בְּבֵית זֶה הָאִישׁ שֶׁמֵּת[17], אִם יָדַע הַדַּיָּן שֶׁזֶּה
11 הַמֵּת אֵינוֹ אָמוּד[18] לִהְיוֹת לוֹ חֵפֶץ זֶה[19], וְסָמְכָה דַעְתּוֹ
12 שֶׁאֵין זֶה הַחֵפֶץ שֶׁל מֵת - מוֹצִיאוֹ מִן הַיּוֹרְשִׁין וְנוֹתְנוֹ
13 לָזֶה הָאָמוּד בּוֹ[20] וְנָתַן סִימָנִים[21]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.
14 שֶׁאֵין הַדָּבָר מָסוּר אֶלָּא לְלִבּוֹ שֶׁל דַּיָּן, לְפִי מַה
15 שֶׁיִּרְאֶה לוֹ שֶׁהוּא דִּין הָאֱמֶת. אִם כֵּן, לָמָּה הִצְרִיכָה
16 תּוֹרָה שְׁנֵי עֵדִים? שֶׁבִּזְמַן שֶׁיָּבוֹאוּ לִפְנֵי הַדַּיָּן שְׁנֵי
17 עֵדִים - יָדוּן עַל פִּי עֵדוּתָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ
18 אִם בֶּאֱמֶת הֵעִידוּ אוֹ בְּשֶׁקֶר[22].

2) שהיה אדם תובעו ממון והוא כפר. 3) אע"פ שבדרך כלל אין עד אחד נאמן לפסול את חבירו לשבועה. 4) התובע. 5) כתובות פה, א. 6) שהם פסולים לעדות לגמרי. 7) שם, רבא האמין את אשתו בעדות כזו, בהיותו משוכנע שהיא לא תשקר. 8) מידי המלוה הטוען את הלווה. 9) שהם פסולים לעדות, כי אילו עד אחד כשר, נאמן לטעון שטר פרוע הוא זה, לחייב את המלוה להשבע, אפילו כשאין דעת הדיין סומכת על דבריו, כמבואר בהל' מלוה ולווה פי"ד, ה"א. 10) כתובות שם, וכפירוש ה'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. 11) על הלווה. 12) שלוה ממנו כסף, ואין לו לשלם אלא לאחד מהם. 13) שלא ערערו עליו לומר: פרוע הוא. 14) כדעת רב אלפס שם: "בשודא דדיינא", וכפי שפירשו הרא"ש שם פ"ט, אות ו. 15) וגם לא יקרענו, אלא שלא יגבה בו. ויתכן, אם ילך לבית־דין אחר, שאינו סומך על עד פסול זה, יגבה בו (רא"ש שם בשם רש"י). וכן סיכמו בכתובות פה, א שלא קורעים השטר לגמרי. 16) מצויינים וברורים ביותר. 17) שנוכל לחשוד בו, שהסתכל בסימנים והתחקה עליהם. 18) אין אנשים אומדים אותו על כך (רש"י לגיטין נב, ב). 19) כגון שהיה עני, והחפץ הוא דבר יקר מאד. 20) שהוא מוחזק כעשיר, ואנשים אומדים אותו בחפץ כזה. 21) אבל אילו היה הנפקד "אמוד בו" - אין סימני המפקיד מועילים לו, כי שמא קנהו הנפקד ממנו (כתובות פה, ב) והשווה הל' שאלה פ"ו, ה"ד. וכתבו ה'תוספות' שם, אע"פ שאילו היה הנפקד חי וטוען שלי הוא החפץ הוא נאמן, אע"פ שאינו אמוד, כי אולי מציאה מצא או קיבלו במתנה, בכל זאת אין אנו טוענים כן לטובת היתומים, כי זהו דבר נדיר מאד. 22) ומכאן, שאם יודע הדיין שהעידו שקר, עליו לדון כפי מה שהוא יודע ולא יחוש לעדים (רדב"ז, וראה בסמוך ה"ג).

19 **ב. כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הֵן עִקַּר הַדִּין. אֲבָל מִשֶּׁרַבּוּ בָּתֵּי**
20 **דִּינִין שֶׁאֵינָן הֲגוּנִים, וַאֲפִלּוּ הָיוּ הֲגוּנִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם**
21 **- אֵינָן חֲכָמִים כָּרָאוּי וּבַעֲלֵי בִּינָה, הִסְכִּימוּ רֹב בָּתֵּי**
22 **דִּינֵי יִשְׂרָאֵל: שֶׁלֹּא יַהַפְכוּ שְׁבוּעָה[23] אֶלָּא בִּרְאָיָה**
23 **בְּרוּרָה. וְלֹא יִפְגְּמוּ שְׁטָר וַיַּפְסִידוּ חֶזְקָתוֹ בְּעֵדוּת**
24 **אִשָּׁה אוֹ פָּסוּל. וְכֵן בִּשְׁאָר כָּל הַדִּינִין. וְלֹא יָדוּן הַדַּיָּן**
25 **בִּסְמִיכַת דַּעְתּוֹ וְלֹא בִּידִיעָתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמַר כָּל**
26 **הֶדְיוֹט: לִבִּי מַאֲמִין לְדִבְרֵי זֶה, וְדַעְתִּי סוֹמֶכֶת עַל זֶה.**
27 **וְכֵן אֵין מוֹצִיאִין מִן הַיְּתוֹמִים אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה,**
28 **לֹא בְּדַעַת הַדַּיָּן וְלֹא בְּאֲמִדַּן הַמֵּת[24] אוֹ הַטּוֹעֵן[25]. וְאַף**
29 **עַל פִּי כֵן, אִם הֵעִיד אָדָם נֶאֱמָן בְּדָבָר מִכָּל הַדְּבָרִים,**
30 **וְנָטְתָה דַעַת הַדַּיָּן שֶׁאֱמֶת הוּא אוֹמֵר - מַמְתִּין בַּדִּין[26],**
31 **וְאֵינוֹ דוֹחֶה עֵדוּתוֹ, וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִם בַּעֲלֵי דִּינִין עַד**
32 **שֶׁיּוֹדוּ לְדִבְרֵי הָעֵד, אוֹ יַעֲשׂוּ פְּשָׁרָה[27], אוֹ יִסְתַּלֵּק מִן**
33 **הַדִּין[28].**

23) על התובע. 24) אם הוא אמוד או לא. 25) דעת הגאונים, הובאה ברי"ף לכתובות פ"ט. 26) משהה הדין ומחמיצו. 27) רי"ף שם. 28) וכתוב ב"הגהות מיימוניות": צריכים הדיינים להתרחק בכל יכלתם, שלא יקבלו עליהם דין תורה (אלא דרך פשרה), כי מאד נתמעטו הלבבות. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: בימי שמעון בן שטח ניטלו דיני ממונות, אמר רבי שמעון בר יוחאי: ברוך ה' שאיני חכם לדון. ופירש ה"פני משה": איני יכול לדון, ואין עלי עונש המשפט, וחושך עצמו מן הדין היה.

34 **ג. וּמִנַּיִן לַדַּיָּן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּדִין שֶׁהוּא מְרַמֶּה[29], שֶׁלֹּא**
35 **יֹאמַר: אֶחְתְּכֶנּוּ[30], וְיִהְיֶה הַקּוֹלָר[31] תָּלוּי בְּצַוְּארֵי**
36 **הָעֵדִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[32]. כֵּיצַד**
37 **יַעֲשֶׂה? יִדְרֹשׁ בּוֹ וַיַּחְקֹר הַרְבֵּה בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה**
38 **שֶׁל דִּינֵי נְפָשׁוֹת[33]. אִם נִרְאֶה לוֹ לְפִי דַעְתּוֹ [שֶׁאֵין בּוֹ**
39 **רַמָּאוּת - חוֹתֵךְ אֶת הַדִּין עַל פִּי הָעֵדוּת. אֲבָל אִם**
40 **הָיָה לִבּוֹ נוֹקְפוֹ] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רַמָּאוּת; אוֹ שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ**
41 **סוֹמֶכֶת עַל דִּבְרֵי הָעֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל**
42 **לְפַסְלָן; אוֹ שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה שֶׁבַּעַל דִּין זֶה רַמַּאי וּבַעַל**
43 **עָרְמָה, וְהִשִּׁיא[34] אֶת הָעֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים**
44 **וּלְפִי תֻּמָּם הֵעִידוּ, וְזֶה הִטְעָם; אוֹ שֶׁנִּרְאֶה לוֹ מִכְּלַל**
45 **הַדְּבָרִים, שֶׁיֵּשׁ שָׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים מְסֻתָּרִין[35], וְאֵינָן**
46 **רוֹצִים לְגַלּוֹתָם - כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אָסוּר**
47 **לוֹ לַחְתֹּךְ אוֹתוֹ הַדִּין, אֶלָּא יִסְלַּק עַצְמוֹ מִדִּין זֶה,**
48 **וִידִינֶנּוּ מִי שֶׁלִּבּוֹ שָׁלֵם בַּדָּבָר[36]. וַהֲרֵי הַדְּבָרִים**
49 **מְסוּרִים לַלֵּב. וְהַכָּתוּב אוֹמֵר: כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים**
50 **הוּא[37].**

29) שמבין מדברי העדים שאין עדותם אמת. 30) אפסקנו. 31) שלשלת העוון. 32) שבועות ל, ב. 33) שהיא מדוקדקת מאד, ומבוארת בהל' עדות פ"א, ה"ד־ה. 34) שידלם או הסיתם. 35) נעלמים. 36) ודוקא שלא נתברר אצלו שהוא מרומה, אבל אם יודע הדיין בבירור שעידי שקר הם, אינו רשאי להסתלק מן הדין אלא ידון כפי ידיעתו את האמת (רדב"ז). "וכשהיה הרא"ש רואה באומד

מוכח, שהדין מרומה, היה כותב ונותן ביד הנתבע, שאין לשום דיין להשתדל בדין זה" (שו"ע חו"מ טז, ג). וכתוב בהגהות מיימוניות, כל זה כשהתובע רמאי, אבל אם הנתבע טוען ברמאות - יש לחתכו, ואין הדיין יכול להסתלק, שלא יהא חוטא נשכר. וכן בשו"ע שם סעיף ד. 37) שאל יתנצל הדיין לומר, איני רואה בטענות שום צד של רמאות, כי דברים אלה מסורים ללב, והקב"ה יודע מה שבלבו, ועל כגון זה נאמר (ויקרא כה, יז) "ויראת מאלהיך" (סמ"ע לחו"מ טו, יא). וראה בבא־מציעא נח, ב "כל דבר המסור ללב, נאמר בו: ויראת מאלהיך".

1 **ד. יֵשׁ לְבֵית דִּין לְהַלְקוֹת מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב מַלְקוּת,**
2 **וְלַהֲרֹג מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב מִיתָה. וְלֹא לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי**
3 **תּוֹרָה[38], אֶלָּא לַעֲשׂוֹת סְיָג[39] לַתּוֹרָה. וְכֵיוָן שֶׁרוֹאִים**
4 **בֵּית דִּין שֶׁפָּרְצוּ הָעָם בַּדָּבָר[40], יֵשׁ לָהֶן לִגְדֹּר וּלְחַזֵּק**
5 **הַדָּבָר כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לָהֶם. הַכֹּל הוֹרָאַת שָׁעָה, לֹא**
6 **שֶׁיְּקַבֵּעַ הֲלָכָה לְדוֹרוֹת. מַעֲשֶׂה וְהִלְקוּ אָדָם שֶׁבָּעַל**
7 **אִשְׁתּוֹ תַּחַת אִילָן[41]. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁרָכַב עַל סוּס**
8 **בְּשַׁבָּת בִּימֵי יְוָנִים[42], וְהֵבִיאוּהוּ לְבֵית דִּין וּסְקָלוּהוּ[43].**
9 **וּמַעֲשֶׂה וְתָלָה שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח שְׁמוֹנִים נָשִׁים[44] בְּיוֹם**
10 **אֶחָד בְּאַשְׁקְלוֹן. וְלֹא הָיוּ שָׁם כָּל דַּרְכֵּי הַדְּרִישָׁה**
11 **וַחֲקִירָה וְהַהַתְרָאָה, וְלֹא בְּעֵדוּת בְּרוּרָה, אֶלָּא הוֹרָאַת**
12 **שָׁעָה כְּפִי מַה שֶּׁרָאָה[45].**

38) שיתכוון לבוד מלבו חיוב מיתה לשאינו חייב. 39) גדר. 40) הרסו את הגדר וזלזלו בו. 41) בפרהסיא, והרי זו פריצות גדר הערוה. וכלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פכ"א הי"ד: "שלא יראה כזנות, וירגילו עצמם לידי זנות". 42) שהיוונים גזרו גזירות על ישראל, והיו המצוות בזויות בעיניהם. 43) אע"פ שאין זה אלא איסור מדרבנן בלבד, ואין עליו עונש מיתה, כמבואר בהל' שבת פכ"א ה"ט. 44) מכשפות. 45) שהיו בנות ישראל פרוצות בכשפים, ותלאן לפרסם חומר העוון, ודן את כולן ביום אחד, אע"פ שאין דנים שנים ביום אחד - מפני קרוביהן שלא יתקשרו להצילן (סנהדרין מה, ב וברש"י), ושאר כל ההוראות מנויות שם מו, א.

13 **ה. וְכֵן יֵשׁ לְבֵית דִּין בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן לְהַלְקוֹת**
14 **אָדָם שֶׁשְּׁמוּעָתוֹ רָעָה[46], וְהָעָם מְרַגְּנִים עָלָיו[47] שֶׁהוּא**
15 **עוֹבֵר עַל הָעֲרָיוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה קוֹל שֶׁאֵינוֹ פּוֹסֵק,**
16 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48], וְלֹא יִהְיוּ אֵלּוּ אוֹיְבִים יְדוּעִים**
17 **שֶׁמּוֹצִיאִין עָלָיו שְׁמוּעָה רָעָה[49]. וְכֵן מְבַזִּין אֶת זֶה**
18 **שֶׁשְּׁמוּעָתוֹ רָעָה, וּמְחָרְפִין אֶת יוֹלַדְתּוֹ[50] בְּפָנָיו[51].**

46) ששומעים עליו, שהוא עובר עבירות (קידושין פא, א), שנאמר (שמואל־א ב, כד) "אל בני, כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע". 47) מדברים בו. "ודבת עם" (יחזקאל לו, ג) מתרגם יונתן: ורננת עם. 48) בהל' סוטה פ"ב, הי"ד. 49) כי אם יש לו אויבים - הם הם שהוציאו הקול ואין חוששים לו (יבמות כה, א). 50) אמו. 51) מגילה כה, ב, ומפרש רש"י שם, ד"ה: בגימ"ל ושי"ן בשם תשובות הגאונים: מותר לבזות גם את אמו שילדתו. וכתב הר"ן שם: כל זה באדם רגיל, אבל תלמיד־חכם - אסור לבזותו אלא כסהו כלילה, והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"א.

19 **ו. וְכֵן יֵשׁ לַדַּיָּן תָּמִיד לְהַפְקִיר מָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים,**
20 **וּמְאַבֵּד וְנוֹתֵן[52] כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לִגְדֹּר פִּרְצוֹת הַדָּת**
21 **וּלְחַזֵּק הַבֶּדֶק[53], אוֹ לִקְנֹס אַלָּם[54] זֶה. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר**
22 **בְּעֶזְרָא: וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבוֹא לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים כַּעֲצַת**
23 **הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִים יָחֳרַם כָּל רְכוּשׁוֹ. מִכָּאן, שֶׁהַפְּקֵר**
24 **בֵּית דִּין - הֶפְקֵר[55].**

52) מזה לזה. ובכת"י תימן: ומאבד זכותם כפי מה שיראה. 53) הסדק, שנראה בחומת הדת. 54) תקיף ואנס. 55) מועד קטן טז, א. ובגיטין לו, ב. ושם הוסיפו עוד מקור, שנאמר (יהושע יט, נא) "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן... וראשי האבות" וגו' - וכי מה ענין ראשים אצל אבות? לומר לך, מה אבות מנחילים את בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילים העם כל מה שירצו.

25 **ז. וְכֵן יֵשׁ לַדַּיָּן לְנַדּוֹת[56] וּלְהַחֲרִים[57] מִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן**
26 **נִדּוּי, כְּדֵי לִגְדֹּר פֶּרֶץ, כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לוֹ וְהַשָּׁעָה**
27 **צְרִיכָה לְכָךְ. וְיֹאמַר, שֶׁנִּדָּהוּ וְהֶחֱרִימָהוּ[58] עַל דַּעְתּוֹ[59].**
28 **וִיפַרְסֵם חֶטְאוֹ בָּרַבִּים. שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹרוּ מֵרוֹז אָמַר**
29 **מַלְאַךְ יְיָ[60], אֹרוֹ אָרוֹר יֹשְׁבֶיהָ, כִּי לֹא בָאוּ לְעֶזְרַת**
30 **יְיָ[61].**

56) להרחיקן, שאומר: פלוני יהא בשמתא. 57) לומר עליו: פלוני מוחרם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ב. והמנודה - אין כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה, ולא יושבים בארבע אמותיו, אבל מלמד הוא לאחרים ומלמדים אותו, ונשכר לאחרים, ושוכר. יותר עליו המוחרם, שאינו שונה לאחרים ואין שונים לו, אינו נשכר ואין נשכרים לו, ואחרי שישב בנידוי שלשים יום ולא ביקש להתירו - מנדים אותו שנית, ישב שלשים יום אחרים ולא ביקש להתירו - מחרימים אותו (שם ד־ו). 58) בכת"י תימן: או שהחרימהו. 59) השליח אומר: שמנדהו על דעתו של גדול בית־הדין, כדי שהחטוא יחוש לנפשו, שאם לא ידגיש שליח בית־הדין, שזה על דעת גדול בית־הדין, אין להאשים את החוטא כשלא יחוש לדבריו (כסף־משנה). 60) הרי שמחרימו על דעת הגדול. 61) הרי שמפרסם חטאו ברבים (מועד קטן טז, א).

31 **ח. וְכֵן יֵשׁ לַדַּיָּן לַעֲשׂוֹת מְרִיבָה עִם הָרָאוּי לָרִיב**
32 **עִמּוֹ, וּלְקַלְלוֹ וּלְהַכּוֹתוֹ וְלִתְלֹשׁ שְׂעָרוֹ, וּלְהַשְׁבִּיעוֹ**
33 **בֵּאלֹהִים בְּעַל כָּרְחוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אוֹ שֶׁלֹּא עָשָׂה.**
34 **שֶׁנֶּאֱמַר: וָאָרִיב עִמָּם וָאֲקַלְלֵם[62], וָאַכֶּה מֵהֶם אֲנָשִׁים**
35 **וָאֶמְרְטֵם, וָאַשְׁבִּיעֵם בֵּאלֹהִים[63].**

62) את אלה שהושיבו נשים נכריות. 63) שלא יתנו בנותיהם לבני הגויים (מועד קטן, שם).

36 **ט. וְכֵן יֵשׁ לוֹ לִכְפּוֹת[64] יָדִים וְרַגְלַיִם, וְלֶאֱסֹר בְּבֵית**
37 **הָאֲסוּרִים, וּלְדָחֹף וּלְסָחֹב עַל הָאָרֶץ. שֶׁנֶּאֱמַר: הֵן**
38 **לְמוֹת[65] הֵן לִשְׁרֹשׁ[66], הֵן לַעֲנָשׁ נִכְסִין[67] וּלְאֲסוּרִין[68].**

64) לקשור. 65) ארתחשסתא מלך פרס נתן רשות לעזרא לענוש את העבריינים כל אחד כראוי לו וכראות עיניו. 66) לעקרו מן השורש אותו ואת זרעו (רש"י לעזרא שם), אבל בתלמוד מועד קטן שם, אמרו: לשרושי - זו הרדפה, ומפרש רבינו: לסחוב על הארץ (כסף־משנה). 67) עונש ממון. 68) מפרש רבינו: לאסרו בבית הסוהר, אבל רש"י שם מפרש: לקשרו על העמוד ולהלקותו, וכן בעזרא מפרש רש"י: "ולאסורין - לייסרו ביסורין", ועונש בית הסוהר לא הוזכר בדבריו.

1 **י. כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - לְפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה הַדַּיָּן שֶׁזֶּה**
2 **רָאוּי לְכָךְ וְשֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה. וּבְכֹל יִהְיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם**
3 **שָׁמַיִם[69]. וְאַל יִהְיֶה כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת קַל בְּעֵינָיו, שֶׁהֲרֵי**
4 **הוּא דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[70]. וְכָל שֶׁכֵּן**
5 **כְּבוֹד בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב[71], הַמַּחֲזִיקִין בְּתוֹרַת**
6 **הָאֱמֶת, שֶׁיִּהְיֶה זָהִיר שֶׁלֹּא יַהֲרֹס כְּבוֹדָם; אֶלָּא**
7 **לְהוֹסִיף בִּכְבוֹד הַמָּקוֹם בִּלְבַד. שֶׁכָּל הַמְבַזֶּה אֶת**
8 **הַתּוֹרָה[72] - גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת; וְהַמְכַבֵּד אֶת**
9 **הַתּוֹרָה - גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת[73]. וְאֵין כְּבוֹד**
10 **הַתּוֹרָה אֶלָּא לַעֲשׂוֹת עַל פִּי חֻקֶּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ[74].**

69) לגדור פרצות הדת, ולעשות סייג לתורה, וכן אמרו (אבות פ"ב, מי"ב) "וכל מעשיך יהיו לשם שמים". 70) של החכמים, שעליהם אמרה תורה (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך" (ברכות יט, ב) וכדברי רבינו בהל' אבל פ"ג הי"ד: "מיטמא (הכהן) בטומאה מדבריהם לכבוד הבריות, כיצד? אָבל שהלך בבית הפרס, הכל הולכים אחריו שם לנחמו" וכו'. 71) כדברי רבי עקיבא, במשנה בבא־קמא צ, ב. 72) העוסקים וההוגים בה. 73) אבות פ"ד מ"ו, וכפירוש רבינו והרע"ב שם. 74) כמו שאמרו (מדרש 'שמות רבה' פרשה ל אות כג) "שלא נתן לכם הקב"ה את התורה, אלא על־מנת שתעשו את הדינים", וכשהוא משתדל לעשות סייג לתורה ולדון את הפורצים בה, הרי זה מכבד את התורה.

יום שלישי ב' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) האיסור לפרנס ומנהיג, לנהוג בשררה ובגסות על הציבור. הכיבוד ההדדי בין הדיין והציבור. שאסור לפרנס ולדיין להתבזות בפני הציבור. שלא לפגוע בכבודו של שליח בית־דין, המוזמן לבוא לבית־דין ולא בא, מה עונשו. זמנים ידועים שאין קובעים בהם ימי דיון לבעלי דין.

11 **א. אָסוּר לְאָדָם לִנְהֹג בִּשְׂרָרָה עַל הַצִּבּוּר וּבְגַסּוּת**
12 **הָרוּחַ[2], אֶלָּא בַּעֲנָוָה וְיִרְאָה. וְכָל פַּרְנָס[3] הַמִּטִּיל אֵימָה**
13 **יְתֵרָה עַל הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם - נֶעֱנָשׁ, וְאֵינוֹ**
14 **רוֹאֶה לוֹ בֵּן תַּלְמִיד חָכָם. שֶׁנֶּאֱמַר: לָכֵן יֵרָאוּהוּ**
15 **אֲנָשִׁים, לֹא יִרְאֶה כָּל חַכְמֵי לֵב[4].**

2) יהירות. 3) מנהיג. "את שלושת הרועים" (זכריה יא, ח) מתרגם יונתן: ית תלתא פרנסיא. 4) ראש השנה יז, א, אליהוא אמר לאיוב: לפי שהיית מטיל אימה יתירה על דורך חינם, לפיכך, לא זכית להתקיים לך בנים חכמי לב (רש"י לאיוב שם), ובסנהדרין צב, א אמרו: "כל פרנס שמנהיג את הציבור בנחת, זוכה ומנהיגם לעולם הבא". והשווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ג.

16 **ב. וְכֵן אָסוּר לוֹ לִנְהֹג בָּהֶן קַלּוּת רֹאשׁ, אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁהֵן עַמֵּי הָאָרֶץ[5]. וְלֹא יַפְסִיעַ[6] עַל רָאשֵׁי עַם הַקֹּדֶשׁ[7].**
18 **אַף עַל פִּי שֶׁהֵן הֶדְיוֹטוֹת וּשְׁפָלִים - בְּנֵי אַבְרָהָם**
19 **יִצְחָק וְיַעֲקֹב הֵם, וְצִבְאוֹת הַשֵּׁם שֶׁהוֹצִיא מֵאֶרֶץ**
20 **מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה. וְסוֹבֵל טֹרַח הַצִּבּוּר**
21 **וּמַשָָּׂאן. כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: כַּאֲשֶׁר יִשָָּׂא הָאֹמֵן**
22 **אֶת הַיֹּנֵק[8]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וָאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם. זוֹ**
23 **אַזְהָרָה לַדַּיָּן, שֶׁיִּסְבֹּל אֶת הַצִּבּוּר כַּאֲשֶׁר יִשָָּׂא הָאוֹמֵן**
24 **אֶת הַיּוֹנֵק. צָא וּלְמַד מִמֹּשֶׁה, רַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים.**
25 **כֵּיוָן שֶׁשָּׁלְחוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְרַיִם, וְנֶאֱמַר[9]:**
26 **וַיְצַוֵּם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ מִפִּי הַקַּבָּלָה[10], שֶׁאָמַר**
27 **לָהֶם לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן: עַל מְנָת שֶׁיִּהְיוּ מְקַלְּלִים אֶתְכֶם**
28 **וְסוֹקְלִין אֶתְכֶם בָּאֲבָנִים.**

5) שאינם בני תורה, וחכמינו אמרו (נדרים פא, א) "מפני מה אין מצויים תלמידי חכמים לצאת תלמידי חכמים מבניהם... משום שקורים לאנשים חמורים" (=מבזים אותם מפני תורה שבהם, רש"י). 6) בכתב יד תימן: ולא יפסע. 7) סנהדרין ז, ב. כשהיה המתורגמן דורש היו הציבור יושבים לארץ, והמפסיע ביניהם לילך ולישב במקומו, נראה כמפסיע על ראשם (רש"י). 8) שם ח, א. 9) בכתב יד תימן: הקדוש־ברוך־הוא להם במצרים נאמר וכו'. 10) ספרי פרשת בהעלותך אות צא.

29 **ג. כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּצְטַוָּה הַדַּיָּן לִנְהֹג בְּמִצְוָה זוֹ, כָּךְ נִצְטַוּוּ**
30 **הַצִּבּוּר לִנְהֹג כָּבוֹד בַּדַּיָּן. שֶׁנֶּאֱמַר: וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם. זוֹ**
31 **אַזְהָרָה לַצִּבּוּר שֶׁתְּהֵיֶה אֵימַת הַדַּיָּן עֲלֵיהֶן[11]. וְלֹא**
32 **יִתְבַּזֶּה בִּפְנֵיהֶם, וְלֹא יִנְהַג קַלּוּת רֹאשׁ בְּעַצְמוֹ[12].**

11) סנהדרין שם. 12) כמבואר בסמוך הלכה ד.

33 **ד. כֵּיוָן שֶׁנִּתְמַנָּה אָדָם פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר, אָסוּר**
34 **בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּזֶּה**
35 **בִּפְנֵיהֶם[13]. אִם הַמְּלָאכָה בָּרַבִּים אֲסוּרָה עָלָיו, קַל**
36 **וָחֹמֶר לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת[14] וּלְהִשְׁתַּכֵּר בִּפְנֵי רַבִּים**
37 **וּבִכְנִיסַת עַמֵּי הָאָרֶץ וּבִסְעֻדַּת מֵרֵעוּת[15]. אוֹי לָהֶם**
38 **לְאוֹתָן הַדַּיָּנִים שֶׁנָּהֲגוּ בְּכָךְ מֵעֶלְבּוֹן תּוֹרַת מֹשֶׁה!**
39 **שֶׁבָּזוּ דִּינָיהָ, וְהִשְׁפִּילוּהָ עַד אָרֶץ, וְהִגִּיעוּהָ עַד**
40 **עָפָר[16], וְגָרְמוּ רָעָה לָהֶן וּלְבְנֵי בְנֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה**
41 **וְלָעוֹלָם הַבָּא[17].**

13) קידושין ע, א. שגנאי הוא ושפלות לדור שכפופים לזה, שאין לו מי שיעשה מלאכתו (רש"י). וביר‌ושלמי סנהדרין פרק ב, הלכה ו אמרו: כל דיין, שאין לו מי שישמשנו אסור לו לקבל מינוי דיין, וכן בשולחן ערוך חושן משפט ח, ד. 14) אפילו בסעודת מצוה. 15) שהיא סעודת הרשות, הרי

זה קל וחומר בנו של קל וחומר (סמ"ע שם סעיף קטן כב). 16) על פי מליצת הכתוב בישעיה כה, יב. 17) פסחים מט, א "וגורם שם רע לו ולבניו עד סוף כל הדורות". והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ב־ג, ובביאורנו שם אות יד בשם ה"זוהר".

1 **ה. אָסוּר לִנְהֹג קַלּוּת רֹאשׁ בִּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין[18]. וַהֲרֵי**
2 **הַשָּׁלִיחַ נֶאֱמָן כִּשְׁנַיִם לְעִנְיַן הַנִּדּוּי. שֶׁאִם אָמַר: פְּלוֹנִי**
3 **הִקְלָנִי[19], אוֹ הִקְלָה הַדַּיָּן, אוֹ לֹא רָצָה לָבוֹא לְדִין -**
4 **מְשַׁמְּתִין[20] אוֹתוֹ עַל פִּיו. אֲבָל אֵין כּוֹתְבִין פִּתְחָא[21]**
5 **עָלָיו עַד שֶׁיָּבוֹאוּ שְׁנַיִם וְיָעִידוּ עָלָיו שֶׁנִּמְנַע לָבוֹא**
6 **לְבֵית דִּין[22].**

18) ההולך להזמין איש לדין. 19) ביזה אותי. 20) מנדים, וכמבואר לעיל פרק כ"ד, הלכה ז ובביאורנו שם. 21) שטר־שמתא. המודיע שפלוני נתנדה על שלא רצה לבוא לדין. ומוסרים אותו בידי התובע, ראה בהלכות מלווה פרק כ"ב, הלכה ג. ונקרא פיתחא - שזוהי הפתיחה וההתחלה לסדר הפעולות שבית דין נוקט לגביית החוב מידי הלווה למלווה (הערוך). ויש מפרשים: לשון חרב שלופה, ככתוב (תהילים נה, כב) "והמה פתיחות". ורש"י שם מפרש: לשון קללה הוא בארמית, כמו פתיחה שבש"ס, שהוא "שטר שמתא". 22) בבא קמא קיב, ב, כי הואיל ויצטרך לשלם דמי סופר הדיינים, כשיתירו לו את נידויו, כמבואר בסמוך הלכה ח, אין אנו מוציאים ממון פחות משני עדים (שם).

7 **ו. אֵין שְׁלִיחַ בֵּית דִּין חַיָּב בַּאֲמִירַת דְּבָרִים[23] מִשּׁוּם**
8 **לָשׁוֹן הָרָע[24]. וְכָל הַמְצַעֵר שְׁלִיחַ בֵּית דִּין - יֵשׁ לְבֵית**
9 **דִּין רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[25].**

23) דברי הגנאי של הנתבע לדיין. 24) מועד קטן טז, א. שנאמר: "העיני האנשים ההם תנקר" ומניין ידע משה לכתוב את זה בספר, אם לא שהשליח סיפר לו (רש"י שם). 25) קידושין יב, ב. מכת מרדות - מפורשת לעיל פרק י"ח, הלכה ה.

10 **ז. שָׁלִיחַ שֶׁאָמַר: פְּלוֹנִי שְׁלָחַנִי בְּשֵׁם אֶחָד מִן**
11 **הַדַּיָּנִים, וְלֹא רָצָה בַּעַל דִּין לָבוֹא - אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו**
12 **פִּתְחָא שֶׁל שַׁמְתָּא, עַד שֶׁיֹּאמַר מִשֵּׁם שְׁלָשְׁתָּן. בַּמֶּה**
13 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ בְּיוֹם שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ**
14 **לִישִׁיבַת הַדַּיָּנִים; אֲבָל בְּיוֹם הַיָּדוּעַ שֶׁהַדַּיָּנִים יוֹשְׁבִים**
15 **בּוֹ לְדִין - הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁכָּל הַדַּיָּנִים מְקֻבָּצִין, וְאַף**
16 **עַל פִּי שֶׁבָּא הַשָּׁלִיחַ בְּשֵׁם אֶחָד - כְּאִלּוּ בָּא בְּשֵׁם**
17 **שְׁלָשְׁתָּן[26].**

26) סנהדרין ח, א. ודווקא, שיהא שווה לשני הדיינים הנשארים, אבל לא שיהא הפחות שבכולם (ש"ך לחושן משפט יא, ג).

18 **ח. מִי שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ בֵּית דִּין לָבוֹא, וְלֹא בָּא לְדִין -**
19 **מְנַדִּין אוֹתוֹ[27], וְכוֹתְבִין עָלָיו פִּתְחָא, וְנוֹתֵן שְׂכַר**
20 **הַסּוֹפֵר[28]. וּבְעֵת שֶׁיָּבוֹא קוֹרְעִין הַפִּתְחָא[29]. כָּתְבוּ לוֹ**
21 **פִּתְחָא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קִבֵּל הַדִּין, כֵּיוָן שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי**
22 **מְקַבֵּל הַדִּין - קוֹרְעִין נִדּוּיוֹ[30]. קָבְעוּ לוֹ בֵּית דִּין זְמַן**
23 **שֶׁיָּבוֹא הַיּוֹם, וְלֹא בָּא כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם - כּוֹתְבִין עָלָיו**
24 **פִּתְחָא לָעֵרֶב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה**
25 **בַּמְּדִינָה[31], וּמָרַד וְלֹא בָּא; אֲבָל אִם הָיָה בַּכְּפָרִים[32]**
26 **וְיוֹצֵא וְנִכְנָס - קוֹבְעִים לוֹ זְמַן שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי[33].**
27 **וְאִם שָׁלַם יוֹם שֵׁנִי וְלֹא בָּא - אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו פִּתְחָא**
28 **עַד לְמָחָר[34].**

27) מרחיקים אותו מן הציבור, אין כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה ואין יושבים עימו בארבע אמותיו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד. 28) כשיבוא לבקש היתר נידויו, משלם שכר כתיבת הפיתחא. 29) אבל לא כשיבטיח לבוא ועדיין לא בא. 30) אף על פי שעדיין לא קיימו בפועל, כי שמא אין לו כסף כעת, ומשתדל להשיג, אבל כשלא הופיע לפני בית הדין, הרי זו חציפות ואין מתרצים לו עד שיבוא ממש (בבא קמא קיג, א וברש"י). 31) בעיר. 32) שהם חוץ לעיר והרי הוא טרוד ואנוס. 33) שהם ימי ישיבה קבועים של הדיינים, ואם לא יבוא ביום שני, מזמנים אותו ליום חמישי, ואם לא יבוא, מזמנים אותו שוב ליום שני הבא (רש"י שם). והוא הדין אם הדיינים יושבים בקביעות בכל יום, שולחים לו שלוש הזמנות זו אחר זו בכל יום שהוא, וכמבואר בחושן משפט יא, א. 34) בבא קמא שם.

29 **ט. אֵין קוֹבְעִין זְמַן[35] לֹא בִּימֵי נִיסָן וְלֹא בִּימֵי תִּשְׁרֵי,**
30 **מִפְּנֵי שֶׁהָעָם טְרוּדִין בַּמּוֹעֲדוֹת. וְלֹא בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְלֹא**
31 **בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב. אֲבָל קוֹבְעִין בְּנִיסָן שֶׁיָּבוֹא אַחַר נִיסָן,**
32 **וּבְתִשְׁרֵי שֶׁיָּבוֹא אַחַר תִּשְׁרֵי. אֲבָל לֹא קוֹבְעִין בְּעֶרֶב**
33 **שַׁבָּת שֶׁיָּבוֹא אַחַר שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל טְרוּדִין בְּעֶרֶב**
34 **שַׁבָּת[36].**

35) לבוא לדין. 36) ויכול להתנצל ולומר: מפני טרדות שבת ויום־טוב שכחתי את דבר ההזמנה (בבא קמא שם).

35 **י. מִי שֶׁהוּא בַּמְּדִינָה, וְהָלַךְ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין וְלֹא**
36 **מְצָאוֹ - אֵין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן עַד שֶׁיִּמְצָא אוֹתוֹ הַשָּׁלִיחַ**
37 **וְיֹאמַר לוֹ. הָיָה בִּכְפָר חוּץ לַמְּדִינָה, אִם דַּרְכּוֹ לָבוֹא**
38 **בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - אוֹמֵר הַשָּׁלִיחַ אֲפִלּוּ לְאֶחָד מִן**
39 **הַשְּׁכֵנִים, אֲפִלּוּ לְאִשָּׁה: אִם יָבוֹא פְּלוֹנִי, הוֹדִיעוּהוּ**
40 **שֶׁבֵּית דִּין קָבְעוּ לוֹ זְמַן שֶׁיָּבוֹא[37] לְבֵית דִּין. וְאִם לֹא**
41 **בָּא - מְנַדִּין אוֹתוֹ לָעֵרֶב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
42 **כְּשֶׁאֵין הַדֶּרֶךְ שֶׁדַּרְכּוֹ לֵילֵךְ בָּהּ[38] עַל מְקוֹם בֵּית דִּין;**
43 **אֲבָל אִם דַּרְכּוֹ עֲלֵיהֶן - אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעוּ**
44 **הַשָּׁלִיחַ בְּעַצְמוֹ; שֶׁמָּא לֹא אָמְרוּ לוֹ הַשְּׁכֵנִים, שֶׁהֲרֵי**
45 **הֵם אוֹמְרִין: דַּרְכּוֹ עַל פֶּתַח בֵּית דִּין, וּכְבָר הָלַךְ**
46 **אֲלֵיהֶם וְנִפְטַר[39]. וְכֵן אִם לֹא בָּא בַּמְּדִינָה עַד לְמָחָר**
47 **- אֵין סוֹמְכִין עַל הַשְּׁכֵנִים, שֶׁמָּא שָׁכְחוּ וְלֹא אָמְרוּ**
48 **לוֹ.**

37) ובכתב יד תימן: שיבוא היום. 38) חזרה לביתו.

39) נמצא שלא קיבל בכלל את ההזמנה, וצריך השליח להזמינו בעצמו (שם).

יא. מִי שֶׁבָּא לְבֵית דִּין וְקִבֵּל הַדִּין, וְאָמְרוּ לוֹ לְשַׁלֵּם, וְהָלַךְ וְלֹא שִׁלֵּם - אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ[40] עַד שֶׁיַּתְרוּ בּוֹ שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, וְאַחַר כָּךְ מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן מַה שֶּׁהוּא חַיָּב. וְאִם עָמַד שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא תָּבַע לְהַתִּיר נִדּוּיוֹ - מַחֲרִימִין אוֹתוֹ[41].

40) לאלתר, שהרי לא התחצף, אלא משתמט מלשלם. 41) והחרם חמור מהנידוי, שאינו שונה לאחרים ואין שונים לו ואינו נשכר ואין נשכרים לו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ה. ולדעת הרשב"א הובאה ברדב"ז כאן: החרם - הוא מן התורה; ונידוי אינו אלא מדברי חכמים. וראה תשובות הרשב"א תקצא וב"נודע ביהודה" מהדורא תניינא יורה דעה קמו. ודווקא כאן, שהסירוב הוא בענייני ממון - אזי מתרים בו תחילה, אבל כשהתחצף כלפי הדיינים, או שאמר איני מקבל עלי הדין, מנדים אותו לאלתר, כמבואר במועד קטן טז, א. ואם עמד שלושים יום ולא ביקש להתירו מנדים אותו שנית, וכשישב שלושים יום אחרים בנידויו - מחרימים אותו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ו. נמצאת ההתראה שמתרים במסרב לשלם, משמשת כנידוי של שלושים יום הראשונים, ואם ישב אחריה שלושים יום בנידוי ולא יתבע להתירו, מחרימים אותו (כסף משנה).

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) דיני מקלל נשיא, דיין, אביו, או אחד משאר ישראל. חומר עוון מחרף תלמיד חכם, או המבזה את בית הדין. האיסור להישפט בפני ערכאות של גויים.

א. כָּל הַמְקַלֵּל דַּיָּן מִדַּיְּנֵי יִשְׂרָאֵל - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל[2]. וְכֵן אִם קִלֵּל הַנָּשִׂיא, אֶחָד רֹאשׁ סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה אוֹ הַמֶּלֶךְ[3] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר. וְלֹא דַּיָּן וְנָשִׂיא בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַמְקַלֵּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ. וְלָמָּה נֶאֱמַר חֵרֵשׁ?[4] שֶׁאֲפִלּוּ זֶה שֶׁהוּא אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְלֹא נִצְטַעֵר בְּקִלְלָה זוֹ - לוֹקֶה עַל קִלְלָתוֹ[5]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַמְקַלֵּל אֶת הַקָּטָן הַנִּכְלָם - לוֹקֶה. (הֲרֵי הוּא כְּחֵרֵשׁ[6]).

2) אלהים זה, חול הוא (סנהדרין סו, א), ומכוון אל הדיין המכונה בשם זה, ככתוב (שמות כב, ז) "ונקרב בעל הבית אל האלקים". 3) וב'ספר המצוות' ל"ת שטז, כותב רבינו: "ושם זה כלומר: נשיא, מניחו הכתוב על המלך אשר בידו השלטון, והוא אמרו: "אשר נשיא יחטא" (ויקרא ד. כב). והחכמים אומרים אותו בסתם על ראשי ישיבה של שבעים זקנים בלבד... לפי שענין לאו זה להזהיר מלקלל כל מי שיש בידו שלטון, והוא במעלה הגבוהה ביותר, בין שזו מעלה שלטונית או מעלה תורנית, והיא הישיבה". וכן אמרו (בבא־בתרא ד, א) "ולא יהא אלא נשיא, וכתיב ונשיא בעמך לא תאור". 4) שבועות לו, א. 5) כמו שאמרו במכילתא (שמות כא, יז) "לא תקלל חרש - דיבר הכתוב באומללים שבאדם". וב'ספר המצוות' ל"ת שיז, כותב רבינו: "והיה עולה על דעתנו שכוונת התורה, שאסרה קללת אדם מישראל, היא: אם הוא שומע את זה, מחמת הבושה והצער המגיעים לו, אבל קללת החרש כיון שאינו שומע... אין חטא בדבר - לפיכך השמיענו שאסור... לפי שאין התורה מביטה על מצב המתחרף בלבד, אלא הביטה גם על מצב המחרף, שהוזהר שלא יעורר נפשו לנקמה ולא ירגילנה לכעוס". ומקור הדברים ב'פסיקתא' הובאה בכסף־משנה: "ולא תקלל חרש - מרבה אני אפילו בר ישראל שאינו שומעך, ק"ו לפניו". וצ"ל: ק"ו לפקח (באר אליהו להרב קוק לחו"מ סי' כז, ס"ק ה), וראה בסמוך בביאורנו אות ו. 6) כמו שאמרו (בבא־קמא פו, ב) קטן יש לו בושת - שכשמכלימים אותו הוא נכלם, ומכאן למד רבינו לענין חיוב קללתו (כסף־משנה). וראוי להעיר, שב'טור' חו"מ סימן כז מביא דברי רבינו בנוסח זה: שהמקלל את הישן חייב מפני שהוא כחרש, והכסף־משנה סובר שזוהי הגירסא הנכונה.

ב. הַמְקַלֵּל אֶת הַמֵּת - פָּטוּר[7]. הוֹאִיל וּמְקַלֵּל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל[8] - חַיָּב, לָמָּה יִחֵד לָאו עַל דַּיָּן וְלָאו עַל נָשִׂיא? לְחַיְּבוֹ שְׁתַּיִם. נִמְצֵאתָ לָמֵד: שֶׁהַמְקַלֵּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן - לוֹקֶה אַחַת; וְאִם קִלֵּל דַּיָּן - לוֹקֶה שְׁתַּיִם; וְאִם קִלֵּל נָשִׂיא - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. וּבֵן[9] נָשִׂיא שֶׁקִּלֵּל אָבִיו - חַיָּב מִשּׁוּם אַרְבָּעָה שֵׁמוֹת: שְׁלֹשָׁה שֶׁל כָּל אָדָם, וְאֶחָד מִשּׁוּם הָאָב[10].

7) 'תורת כהנים' פ' קדושים: "לא תקלל חרש - אין לי אלא חרש, מניין לרבות כל אדם? תלמוד־לומר: ונשיא בעמך (=כל מי שבעמך) לא תאור, אם כן למה נאמר חרש? מה חרש מיוחד שהוא בחיים (=שאינו חסר לו, אלא חוש השמע בלבד), יצא המת שאינו בחיים". וכן אמרו (סנהדרין פה, א) "ונשיא בעמך - במקויים שבעמך" ולא מי שנגמר דינו למיתה, שאין חייבים על קללתו, כמבואר בהל' ממרים פ"ה, הי"ב. וראה שם ה"א. 8) למעט גויים, כמו ששנינו במס' סופרים פ"ד, ה"ט: "גויים ומתים פטור", וכגירסת הגר"א שם. 9) כך הוא הנוסח בכת"י התימנים. ובדפוסים כתוב: וכן נשיא, וזוהי טעות גלויה וניכרת. 10) ובמכילתא (שמות כב, כז) אמרו: "מכאן אמרו: יש מדבר דבר אחד, וחייב עליו משום ארבעה דברים: משום האב, ומשום דיין, ומשום נשיא, ומשום בעמך".

ג. הַמְקַלֵּל עַצְמוֹ - לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁקִּלֵּל אֲחֵרִים. שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ[11]. וְאֶחָד הַמְקַלֵּל עַצְמוֹ אוֹ חֲבֵרוֹ אוֹ נָשִׂיא אוֹ דַּיָּן - אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיְּקַלֵּל בְּשֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת, כְּגוֹן יָהּ וֵאלֹהִים וְשַׁדַּי וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[12], אוֹ בְּכִנּוּי מִן הַכִּנּוּיִים[13], כְּגוֹן חַנּוּן וְקַנָּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[14]. הוֹאִיל וְהוּא חַיָּב אִם קִלֵּל בְּכָל הַכִּנּוּיִים, כָּךְ אִם קִלֵּל בְּכָל לָשׁוֹן - חַיָּב; שֶׁהַשֵּׁמוֹת שֶׁקּוֹרְאִין בָּהֶן הַגּוֹיִם לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא - הֲרֵי הֵן

1 כְּכָל הַכִּנּוּיִים[15]. וְאָרוּר - בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ קְלָלָה, בּוֹ
2 נִדּוּי[16].

11) שבועות לו, א, "וכל מקום שנאמר: השמר, פן ואל - אינו אלא לא־תעשה" (שם). 12) והם מנויים בהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. 13) תארי כבוד שמכנים בהם את שם ה'. 14) כגון רחום, ארך אפים ורב חסד (שבועות לה, א) "בכולם עובר בלא־תעשה", והשווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב. ולדעת הראב"ד אינו לוקה כשמקלל בכינוי מן הכינויים עד שיקלל בשם מן השמות שאינם נמחקים, והוא סובר שכן הוא בירושלמי, וכוונתו לירושלמי שבועות פ"ד, ה"י: "קללם בכינוי, רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרים" (פרי חדש). אבל יש לדחות שזה מדובר במקלל אביו ואמו ולענין מיתה, כמבואר במשנה, שם לה, א. אבל המקלל את חבירו, שהוא בלאו, לוקה גם בכינוי, כמפורש במשנה שם, וכמבואר שם בגמרא (לו, א) "אמר רבי ינאי ודברי הכל", שגם החכמים מודים לרבי מאיר בזה. 15) השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ה ובביאורנו שם. והגר"א לחו"מ כז, ב מביא ראיה לזה מדברי הש"ס (סנהדרין ס, א) בקשר לפסוק (שופטים ג, כ) "ויאמר אהוד, דבר אלקים לי אליך ויקם מעל הכסא" - ומה עגלון מלך מואב שהוא גוי ולא ידע אלא בכינוי - עמד, ישראל ושם המפורש על־אחת־כמה־וכמה (=שצריך לקום עם הזכרתו), הרי שהשמות שקוראים הגויים נקראים כינוי. 16) כל הלשונות הללו הוא משמש: אם חכם נידהו בלשון ארור צריכים לפרוש ממנו; אם השביעו חבירו ב"ארור" וקיבלו עליו - הרי זו שבועה, וכן המקלל את חבירו בלשון: ארור הוא לה', קללה היא וחייב המקלל (שבועות לו, א וברש"י). והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג.

3 ד. אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיַּתְרוּ בּוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, כִּשְׁאָר כָּל
4 חַיָּבֵי לָאוִין[17]. אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה שָׁם הַתְרָאָה[18]; אוֹ
5 שֶׁקִּלֵּל בְּלֹא שֵׁם וּבְלֹא כִּנּוּי, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: אָרוּר
6 פְּלוֹנִי; אוֹ שֶׁהָיְתָה הַקְּלָלָה בָּאָה מִכְּלַל הַדְּבָרִים, כְּגוֹן
7 שֶׁאָמַר: אַל יְהִי פְּלוֹנִי בָּרוּךְ לַיְיָ, אוֹ אַל יְבָרְכֵהוּ
8 אֵל[19], וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ לוֹקֶה[20].

17) ראה לעיל פט"ו, ה"ד. וכבר ביארנו לעיל פי"ח ה"ב, למה לוקה המקלל את חבירו, למרות שהוא לאו שאין בו מעשה. 18) רבינו משמיענו, שלא נאמר הואיל ודרך המקלל לקלל מתוך ריתחא וכעס, לא יצטרך התראה (כסף־משנה). 19) שמשמעו: יהיה מקולל, שכשהקב"ה מסתיר פניו ממנו מלברכו, הרי הוא מקולל ממילא (סמ"ע לחו"מ כז, ז). 20) משנה בשבועות לה, א וכדעת החכמים, שאין אומרים בזה: "מכלל לאו אתה שומע הן", וכהסבר הרמב"ן הובא בר"ן שם, שהתורה כתבה (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה" - אינו חייב (=בשבועת העדות) עד שישמע קול אלה עצמה, ולא ששמעה ברכה הנשמעת מתוכה קללה. וכן לענין מקלל חבירו.

9 ה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה, אִם הֵרֵף תַּלְמִיד חָכָם -
10 מְנַדִּין אוֹתוֹ[21]. וְאִם רָצוּ הַדַּיָּנִים לְהַכּוֹתוֹ מַכַּת
11 מַרְדּוּת[22] - מַכִּין. וְעוֹנְשִׁין אוֹתוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ[23],
12 שֶׁהֵרֵי בָּזָה אֶת הַזָּקֵן[24]. וְאִם הֵרֵף עַם הָאָרֶץ - עוֹנְשִׁין
13 הַדַּיָּנִים בַּדָּבָר כְּפִי מַה שֶּׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה לוֹ[25] לְפִי
14 הַמְּחָרֵף וּלְפִי זֶה שֶׁנִּתְחָרֵף[26].

21) קידושין ע, ב. 22) נוסף על הנידוי, או שרואים שהנידוי קל בעיניו וההכאה קשה לו (סמ"ע שם כז, ט). 23) קידושין שם. 24) זה שקנה חכמה. וראה ברכות יט, א "בית־דין מנדים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, הי"ב. 25) דעת רב שרירא גאון, הובאה בראש לב"ק פ"ח אות טו, בקשר למה שאמרו בגמרא שם צא, א "ביישו בדברים - פטור מכלום" - שמנדים אותו עד שייפסנו כראוי לפי כבודו, וכמו שאמרו בערכין טו, א "נמצא האומר בפיו, חמור מן העושה מעשה". וראה הל' חובל ומזיק פ"ג, ה"ה. 26) כמו שאמרו (ב"ק פג, ב) "הכל לפי המבייש והמתבייש" - שאינו דומה מתבייש מן הקטן, למתבייש מאדם גדול ומכובד, שזה שביישו זה הקל - בשתו מרובה (הל' חובל פ"ג, ה"א).

15 ו. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לַדַּיָּן אוֹ לַנָּשִׂיא[27] לִמְחֹל עַל
16 כְּבוֹדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחֹל עַל קְלָלָתוֹ. וְכֵן שְׁאָר הָעָם,
17 אַף עַל פִּי שֶׁמָּחַל הַמְּקַלֵּל - מַלְקִין אֶת הַמְקַלֵּל;
18 שֶׁכְּבָר חָטָא וְנִתְחַיֵּב[28]. אֲבָל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב נִדּוּי מִפְּנֵי
19 שֶׁהִפְקִיר[29] בְּבֵית דִּין, וְרָצוּ בֵּית דִּין לִמְחֹל עַל כְּבוֹדָן
20 וְלֹא נִדּוּהוּ - הָרְשׁוּת בְּיָדָן[30]. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה בַּדָּבָר
21 הֶפְסֵד בִּכְבוֹד הַבּוֹרֵא. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ הָעָם מְבַעֲטִין
22 בְּדִבְרֵי תּוֹרָה וּבַדַּיָּנִים, הוֹאִיל וּפָקְרוּ[31] הָעָם בַּדָּבָר -
23 צְרִיכִין לְחַזֵּק וְלַעֲנֹשׁ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לָהֶם[32].

27) בנשיא תורה ידובר כאן, אבל נשיא שהוא מלך במובן המדיני - אין כבודו מחול (קידושין לב, ב). וראה הל' מלכים פ"ב, ה"ג. 28) כיון שהתורה חייבתו מלקות, חטא למקום, ואין מחילת זה מועילה לו (כסף־משנה). וב"אור שמח" מסביר, שאין זה עדיף ממקלל עצמו שלוקה כלעיל ה"ג. ובוודאי המקלל עצמו מחל על כבודו כלפי עצמו. ומה גם לפי המבואר לעיל אות ד שהחטא הוא מצד המחרף, שלא ירגיל את נפשו לנקמה וכעס, ובמובן זה אין מחילת המקולל מצילתו. 29) התחצף. 30) שאפילו נשיא שמחל על כבודו - כבודו מחול (קידושין לב, ב). ומצינו ברבי יהושע בן לוי ששלח לקרוא לאדם אחד שלש פעמים - ולא בא, שלח לו: אלמלא אני שלא החרמתי אדם מימי הייתי מחרימך, שעל עשרים וארבעה דברים מנדים - וזה אחד מהם (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"א). והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, הי"ג: "אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו, אינו שבח לתלמיד להנהיג עצמו בדבר זה... וחכמים גדולים היו משתבחים... שמעולם לא נידו אדם... וזו היא דרכם של תלמידי חכמים שראוי לילך בה". 31) כפרו ופרקו העול. 32) וכן אם ביזו תלמיד־חכם או חרפוהו בפרהסיא "אסור לו למחול על כבודו, ואם מחל נענש, שזה בזיון תורה". וראה בביאורנו שם.

24 ז. כָּל הַדָּן בְּדַיָּנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[33] וּבְעַרְכָּאוֹת[34]
25 שֶׁלָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ דִינֵיהֶם כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי
26 זֶה רָשָׁע, וּכְאִלּוּ הֵרֵף וְגִדֵּף וְהֵרִים יָד בְּתוֹרַת מֹשֶׁה

רַבֵּנוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם. לִפְנֵיהֶם - וְלֹא לִפְנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[35]; לִפְנֵיהֶם - וְלֹא לִפְנֵי הֶדְיוֹטוֹת[36]. הָיְתָה יַד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים תַּקִּיפָה, וּבַעַל דִּינוֹ אַלָּם, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּדַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל - יִתְבָּעֶנּוּ לְדַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה. אִם לֹא רָצָה לָבוֹא - נוֹטֵל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין, וּמַצִּיל בְּדַיָּנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מִיָּד בַּעַל דִּינוֹ[37].

33) בכתב־יד התימנים: בדיני גוים. 34) מקום מושב משפטיהם. 35) מדרש תנחומא פ' משפטים אות ג: "שכל מי שמניח דייני ישראל והולך לפני גויים, כפר בהקב"ה תחילה ואחרי־כן כפר בתורה, שנאמר: כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים" - כשאויבינו פלילים, זוהי עדות לעילוי יראתם (רש"י לשמות שם). 36) שאינם מומחים (גיטין פח, ב). ובשו"ע חו"מ סי' כו סע' א "ויש ביד בית־דין לנדותו ולהחרימו עד שיסלק יד עכו"ם מעל חבירו". 37) שלא לתת יד לבעלי זרוע שאינם מצייתים לדיננו (רדב"ז). ומקור הדברים בתשובת רב פלטוי גאון, הובאה ברא"ש לב"ק פ"ח אות יז, בקשר למה שאמרו (שם צב, ב): קראת חברך ולא ענך, דחה קיר גדול והשלך עליו - "מכאן לראובן שיש לו תביעה על שמעון ומסרב לבוא עמו לדין, שרשאי להביאו לערכאות של נכרים, כדי להוציא את שלו מתחת ידו", וכן בהגהות מיימוניות.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן

הִלְכוֹת עֵדוּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת: שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: א) לְהָעִיד לְבֵית דִּין לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוּת. ב) לִדְרֹשׁ וְלַחְקֹר הָעֵדִים. ג) שֶׁלֹּא יוֹרֶה הָעֵד בְּדִין זֶה שֶׁהֵעִיד עָלָיו בְּדַיְנֵי נְפָשׁוֹת. ד) שֶׁלֹּא יָקוּם דָּבָר בְּעֵד אֶחָד. ה) שֶׁלֹּא יָעִיד בַּעַל עֲבֵרָה. ו) שֶׁלֹּא יָעִיד קָרוֹב. ז) שֶׁלֹּא לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר. ח) לַעֲשׂוֹת לְעֵד זוֹמֵם כַּאֲשֶׁר זָמַם. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מתבארת בו המצוה, על היודע עדות לחבירו שיבוא לפני בית־דין ויעיד. האישים הפטורים מלהעיד, משום כבודם. חקירת העדים ובדיקתם בשאלות שונות.

א. הָעֵד מְצֻוֶּה לְהָעִיד בְּבֵית דִּין בְּכָל עֵדוּת שֶׁיּוֹדֵעַ. בֵּין בְּעֵדוּת שֶׁיְּחַיֵּב בָּהּ אֶת חֲבֵרוֹ[2], בֵּין בְּעֵדוּת שֶׁיְּזַכֶּהוּ בָּהּ[3]. וְהוּא שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ לְהָעִיד[4] בְּדַיְנֵי מָמוֹנוֹת[5]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ[6].

2) לשלם לתובע כפי תביעתו, נמצא שהוא מעיד לטובת התובע ולרעת הנתבע. 3) כגון שיודע ששטר זה הוא פרוע, ומעיד לטובת הלווה ומזכהו מלשלם. ודקדק רבינו לכתוב: "את חבירו" למעט גוי, שאינו חייב להעיד לו (סמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק ב). 4) אבל אם לא תבעו הבעל־דין, אינו חייב להעיד מעצמו, שנאמר: אם לוא יגיד וגו' לו - בוא"ו, קרא בו: לו לא יגיד, ונשא עוונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור (שבועות לה, א). 5) אבל בדיני נפשות אפילו לא תבעוהו חייב להעיד, כדי להנקם מהרוצח, וכדברי הרא"ש (מכות פ"א, אות יא), שכל הרואה דבר ערוה חייב להעיד, לקיים מה שנאמר: ובערת הרע מקרבך (כסף־משנה). 6) זה מוסב על תחילת ההלכה, לומר שמכאן אתה שומע שמצוה להעיד, שהרי אם לא יגיד ישא עוון. ושיעור הכתוב כך הוא: או ראה או ידע - יגיד, ואם לא יגיד - ונשא עונו (רדב"ז). ומדברי רבינו משמע, שאפילו עד אחד חייב להעיד, שאע"פ שאין עד אחד מחייבו ממון - מחייבו שבועה, ואולי לא ירצה הנתבע להשבע וישלם, נמצא מרויח התובע בעדותו, אבל אם אינו יכול לחייבו גם שבועה, פטור מלהעיד (חו"מ סי' כח סעיף א), וראה בסמוך ה"ב בביאורנו אות יג, והשווה לקמן פי"ז, ה"ז "עד אחד שכבש עדותו - פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים" (ע"פ בבא־קמא נו, א).

ב. הָיָה הָעֵד חָכָם גָּדוֹל, וְהָיָה בְּבֵית דִּין[7] פָּחוּת מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה, הוֹאִיל וְאֵין כְּבוֹדוֹ שֶׁיֵּלֵךְ לִפְנֵיהֶם - עֲשֵׂה שֶׁל כְּבוֹד תּוֹרָה[8] עָדִיף[9], וְיֵשׁ לוֹ לְהִמָּנַע[10]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדוּת מָמוֹן; אֲבָל בְּעֵדוּת שֶׁמַּפְרִישׁ בָּהּ מִן הָאִסּוּר[11], וְכֵן בְּעֵדוּת נְפָשׁוֹת[12] אוֹ מַכּוֹת[13] - הוֹלֵךְ וּמֵעִיד. שֶׁנֶּאֱמַר: אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה לְנֶגֶד יְיָ. כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם - אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לָרַב[14].

7) בכת"י התימנים: והיה בית־דין. 8) שנצטוינו לכבד את החכמים, ככתוב: "והדרת פני זקן" וכמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א. 9) שבועות ל, ב. 10) אינו חייב לילך, אבל בית־דין שולח אליו שלשה אנשים ומעיד בפניהם (חו"מ סי' כח סעיף ה, ובסמ"ע שם). 11) כגון אשה הבאה לפני חכם להתירה להנשא, ועד זה יודע שבעלה חי. 12) שיודע להעיד זכות על הנידון, ובעדותו יצילנו מעונש מות. וכן להיפך, אם בעדותו יבררו את האמת ויחייבוהו מיתה, חייב להעיד, כדי לקיים: ובערת הרע מקרבך, ואם לא יעיד - הרי זה כאילו הרג את הנרצח, כיון שיודע לנקום את נקמתו ואינו נוקם (כסף־משנה). 13) אם דנים את הנידון על עבירה שיש בה עונש מלקות, אם יודע לו זכות לפטרו, יעיד משום פגמו של לוקה, שהתורה קוראתו: רשע. וכן שמא תארע לו תקלה ע"י ההכאה והרי זו כדיני נפשות, ואם יודע לו חובה - מצוה להעיד, משום: ובערת הרע מקרבך (משנה־למלך). 14) לגדול (שבועות ל, ב). ובכת"י התימנים: "אין משגיחים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ג. ועד אחד לא יעיד אלא כשרוצה להפריש מן האיסור שעדיין לא נעשה, אבל אם כבר נעשה האיסור, לא יעיד - שאינו אלא כמוציא שם רע על חבירו, שהרי עדותו של אחד אינה מתקבלת בבית־דין, ואין זו אלא הוצאת שם רע (הגהות מיימוניות לקמן פ"ה, ה"א). וכן בחו"מ סי' כח, סעיף א.

ג. כֹּהֵן גָּדוֹל - אֵינוֹ חַיָּב לְהָעִיד[15]. אֶלָּא עֵדוּת שֶׁהִיא

1 **לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד[16] - הוֹלֵךְ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל**
2 **וּמֵעִיד בָּהּ. אֲבָל בִּשְׁאָר הָעֵדֵיוֹת - פָּטוּר[17].**

15) שזלזול הוא לו לבוא להעיד לבעל־דין (סנהדרין יח, ב וברש"י). 16) שם, כרב יוסף. וכל זה מצד הדין, אבל ממעשה שאירע בימי שמעון בן שטח, שגזרו חכמים לא לדון את מלכי ישראל, שאינם נכנעים לדברי תורה, כמבואר לעיל בהל' סנהדרין פ"ב, ה"ה ובביאורנו שם - אינו מעיד אלא למלכי בית דוד בלבד, שכשרים הם ודנים אותם, כמבואר שם יט, א (כסף־משנה להל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). וראה לקמן הל' מלכים פ"ג, ה"ז. 17) שאין זה כבוד לילך ולהעיד (הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). ומובן, שבעדות להפריש בה מן האיסור, גם כהן גדול מעיד, כמבואר לעיל ה"ב, ש"אין חולקים כבוד לרב" (לחם־משנה, וכן ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב, דיבור־המתחיל: מעיד), וראה הל' שגגות פ"י, ה"ז: "המלך וכהן משיח מביאים קרבנם על שבועת העדות".

3 **ד. מִצְוַת עֲשֵׂה לִדְרֹשׁ אֶת הָעֵדִים[18] וּלְחָקְרָן[19]**
4 **וּלְהַרְבּוֹת בִּשְׁאֵלָתָן. וּמְדַקְדְּקִין עֲלֵיהֶן, וּמַסִּיעִין[20]**
5 **אוֹתָן מֵעִנְיָן לְעִנְיָן בְּעֵת הַשְּׁאֵלָה, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתְּקוּ[21] אוֹ**
6 **יַחְזְרוּ בָּהֶן[22] אִם יֵשׁ בְּעֵדוּתָן דֹּפִי[23]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְדָרַשְׁתָּ**
7 **וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב. וּצְרִיכִין הַדַּיָּנִים לְהִזָּהֵר בְּעֵת**
8 **חֲקִירַת הָעֵדִים[24], שֶׁמָּא מִתּוֹכָהּ יִלְמְדוּ לְשַׁקֵּר. וּבְשֶׁבַע**
9 **חֲקִירוֹת בּוֹדְקִין אוֹתָם: בְּאֵי זֶה שָׁבוּעַ?[25] בְּאֵי זוֹ**
10 **שָׁנָה? בְּאֵי זֶה חֹדֶשׁ? בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ? בְּאֵי זֶה יוֹם**
11 **מִימֵי הַשַּׁבָּת? וּבְכַמָּה שָׁעוֹת בַּיּוֹם? וּבְאֵי זֶה**
12 **מָקוֹם?[26] אֲפִלּוּ אָמַר: הַיּוֹם הֲרָגוֹ, אוֹ אֶמֶשׁ הֲרָגוֹ -**
13 **שׁוֹאֲלִין לָהֶן: בְּאֵי זֶה שָׁבוּעַ? בְּאֵי זוֹ שָׁנָה? בְּאֵי זֶה**
14 **חֹדֶשׁ? בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ? בְּאֵי זֶה יוֹם? בְּאֵי זוֹ שָׁעָה?[27]**
15 **וּמִכְּלַל הַחֲקִירוֹת, יָתֵר עַל הַשֶּׁבַע הַשָּׁווֹת בַּכֹּל[28]:**
16 **שֶׁאִם הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה - שׁוֹאֲלִין לָהֶן:**
17 **אֶת מָה עָבַד?[29] וּבְאֵי זוֹ עֲבוֹדָה עָבַד?[30] הֵעִידוּ**
18 **שֶׁחִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת - שׁוֹאֲלִין אוֹתָן: אֵי זוֹ מְלָאכָה**
19 **עָשָׂה? וְהֵיאַךְ עָשָׂה?[31] הֵעִידוּ שֶׁאָכַל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים**
20 **- שׁוֹאֲלִין אוֹתָן: אֵי זֶה מַאֲכָל אָכַל? וְכַמָּה אָכַל?[32]**
21 **הֵעִידוּ שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ - שׁוֹאֲלִין אוֹתָן: בַּמֶּה**
22 **הֲרָגוֹ?[33] וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי הוּא מִכְּלַל**
23 **הַחֲקִירוֹת[34].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה לדרוש את העדים..... אם יש בעדותן דפי".

עניין זה הובא בסיום מסכת יבמות, כי יש בו תוכן זהה לכללות ויסוד המסכת.

בסיום המסכת נאמר: "דבר תורה, אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה, שנאמר: משפט אחד יהיה לכם. ומפני מה אמרו (חכמים) דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני לווין".

ואף "שנצטוינו לחתוך את הדין על־פי שני עדים כשרים", והגם שיתכן שהעידו שקר - הואיל וכשרים הם אצלנו מעמידין אותן על כשרותן, ואעפ"כ מצוה לחקור את העדים ולהרבות בשאלתן, כי אף שהתורה מצד עצמה כפי שהיא מצד 'גדרי הנותן' קובעת ש"על־פי שני עדים יקום דבר" יש בה גם מ'גדרי המקבל', שמצדם יתכן שיש דופי בעדותן, ולכן אמרה תורה ש"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה".

באו חכמים והתחשבו עוד יותר בגדרי העולם והמקבל, ומצד החשש שלא תנעול דלת בפני לווין, עקרו דין תורה שחייב חקירה ודרישה בדיני ממונות.

זהו גם תוכנה הכללי של מסכת יבמות, שמצד דין תורה "מצות יבום קודמת למצות חליצה", אבל חכמים שהתחשבו בגדרי העולם - באו ותיקנו ש"עכשיו שאין מתכוונין לשם מצוה" ולדעת אבא שאול "הכונס את יבמתו לשם נוי ולשם אישות ולשום דבר אחר - כאילו פוגע בערוה, וקרוב אני בעיני להיות הולד ממזר" - "אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום".

(מתוך ה'הדרן' למסכתות בני"ך, סה"ש תנש"א ח"ב ע' 848).

18) לבדקם, אם עדותם מכוונת. 19) שבע חקירות המנויות להלן. 20) מעבירים. 21) ימנעו עצמם מלהעיד מחמת ריבוי השאלות ועומק החקירה. סנהדרין לב, ב: "מסיעים את העדים ממקום למקום" - ומפרש רבינו: מענין לענין. 22) על מה שכבר הספיקו להעיד לפני גמר החקירה. 23) פגם וספק. 24) שלא יאמרו: שמא כך וכך היא מעשה, או אם הדבר היה כך היה פלוני זכאי, ומתוך דבריהם לומדים העדים לשקר (אבות פ"א, מ"ט): "הוי מרבה לחקור את העדים, והוי זהיר בדבריך" וכו'. 25) שמיטה, של יובל. 26) סנהדרין מ, א, שכל שבע חקירות אלו, מביאות העדים לידי הזמה, שיבואו עדים אחרים ויאמרו: והלא עמנו הייתם באותו יום במקום פלוני. ולפיכך שואלים אותם באיזו שעה? כי שמא אין עדים להזימם לכל היום, ויש עדים להזימם לאותה שעה (רש"י שם). וכן אמרה תורה (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" - הרי שלש חקירות: "והוגד לך ושמעת ודרשת היטב (שם יז, ד) - הרי שתים אחרות: "ודרשו השופטים היטב" (שם יט, יח) - הרי שתים נוספות, נמצאו שבע חקירות הן (גמרא שם). 27) שם עמ' ב, והכל כדי להטריחם ולהכביד עליהם, אולי ישתקו או יחזרו בהם, כלעיל אות כ (רש"י, שם). 28) בכל עדות שהיא. 29) לאליל פעור או מרקוליס (ובמשנה, שם: את מי עבד). 30) בזביחה או בהשתחוואה. שאלו החקירות שייכות לגוף המעשה, בעוד ששבע חקירות הקודמות הן חקירות חיצוניות ואינן בגוף המעשה. 31) ביחיד, או בשנים בשותפות, נתכוון לאותה מלאכה, או נתכוון לעשות מלאכה זו ונעשתה לו אחרת (ראה הל' שבת פ"א, ה"ח, טו). 32) כשיעור החיוב, או פחות ממנו (ראה הל' שביתת עשור פ"ב, ה"א־ה). 33) בסייף או ברומח. 34) כדין

החקירות, אבל שמן הנכון הוא: "דרישות", כמבואר בסמוך ה"ה. והשווה לקמן פ"ג ה"ג: "שהרי הכחישו בדרישה".

ה. הַחֲקִירוֹת וְהַדְּרִישׁוֹת הֵן הַדְּבָרִים שֶׁהֵן עִקַּר הָעֵדוּת[35], וּבָהֶן יִתְחַיֵּב[36] אוֹ יִפָּטֵר. וְהֵן כַּוָּנַת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה[37], וְכִוּוּן הַזְּמַן וְכִוּוּן הַמָּקוֹם[38], שֶׁבָּהֶן יָזֹמוּ[39] הָעֵדִים אוֹ לֹא יָזֹמוּ; שֶׁאִין אָנוּ יְכוֹלִים לְהָזֵם הָעֵדִים עַד שֶׁיְּכַוְّנוּ הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם[40].

35) בניגוד לבדיקות, שאינן בגוף העדות, וכפי שיתבאר בסמוך ה"ו. 36) הנידון. 37) מה עשה ואיך עשה. 38) מתי עשה, ואיפה מקום המעשה. 39) יוכחשו, ע"י שיבואו עדים אחרים להזימם. 40) ואז ישמעו אחרים ויבואו להזים, לומר: והלא באותו מקום ובאותו יום עמנו הייתם. וכלל הוא: "כל עדות שאי־אתה יכול להזימה - לא שמה עדות" (סנהדרין מא, א), הואיל ואי־אפשר לקיים בה: ודרשת וחקרת ודרשו השופטים והנה עד שקר העד (רש"י שם). וראה ברש"י לפסחים יב, א ד"ה: דהויא ליה, שהתורה אמרה: ודרשו השופטים והנה עד שקר העד... ועשיתם לו כאשר זמם וגו' - עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה - היא עדות, ואם לא - לא. ובנוגע לדרישות, שהן כוונת המעשה, אע"פ שאין בהן משום הזמה - בכל זאת הואיל והן נוגעות בגוף המעשה שהוא עיקר העדות, ודאי שהן מעכבות, שבלעדן אין העדות ראויה להתקיים (לחם־משנה).

ו. וְעוֹד מַרְבִּין לִבְדֹּק הָעֵדִים בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָן עִקַּר בְּעֵדוּת וְאֵינָהּ תְּלוּיָה בָּהֶם. וְהֵם הַנִּקְרָאִים בְּדִיקוֹת[41]. וְכָל הַמַּרְבֶּה בִּבְדִיקוֹת - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. כֵּיצַד הֵן הַבְּדִיקוֹת? הֲרֵי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁהָרַג, וְנֶחְקְרוּ בְּשֶׁבַע חֲקִירוֹת שֶׁמָּנִינוּ, שֶׁהֵן בְּכַוָּנַת הַזְּמַן וְכַוָּנַת הַמָּקוֹם, וְנִדְרְשׁוּ בְּכַוָּנַת הַמַּעֲשֶׂה, וְכִוְּנוּ הַמַּעֲשֶׂה[42] וְכִוְּנוּ הַכְּלִי שֶׁהָרְגוּ בּוֹ[43], בּוֹדְקִין אוֹתָן עוֹד וְאוֹמְרִים לָהֶן: מֶה הָיָה לָבוּשׁ הַנֶּהֱרָג אוֹ הַהוֹרֵג, בְּגָדִים לְבָנִים אוֹ שְׁחֹרִים? עַפַּר הָאָרֶץ שֶׁנֶּהֱרַג עָלֶיהָ - לָבָן אוֹ אָדֹם? אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הֵם הַבְּדִיקוֹת. מַעֲשֶׂה שֶׁאָמְרוּ הָעֵדִים: הֲרָגוּ בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי תַּחַת הַתְּאֵנָה[44]. וּבָדְקוּ הָעֵדִים וְאָמְרוּ לָהֶם: תְּאֵנִים שֶׁלָּהּ שְׁחֹרוֹת הָיוּ אוֹ לְבָנוֹת? עֲקָצִין[45] שֶׁל אוֹתָם הַתְּאֵנִים אֲרֻכּוֹת הָיוּ אוֹ קְצָרוֹת? וְכָל הַמַּרְבֶּה בִּבְדִיקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[46].

41) סנהדרין מ, א. וחילוק בדין ישנו בין חקירות ודרישות לבדיקות, כמבואר בסמוך פ"ב, ה"א. 42) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. 43) ראה לעיל ה"ד ובביאורנו אות לא. 44) עץ התאנה. 45) עוקץ - זנב הפרי במקום חיבורו לאילן. 46) סנהדרין שם.

יום רביעי ג' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) הבדלים דיניים בין חקירות לבדיקות. סטיות והכחשות בעדים והעדות קיימת.

א. מַה בֵּין חֲקִירוֹת וּדְרִישׁוֹת[2] לִבְדִיקוֹת[3]? בַּחֲקִירוֹת וּדְרִישׁוֹת, אִם כִּוֵּן הָאֶחָד אֶת עֵדוּתוֹ[4], וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[5]; אֲבָל בִּבְדִיקוֹת, אֲפִלּוּ שְׁנֵיהֶן אוֹמְרִין: אֵין אָנוּ יוֹדְעִין - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[6]. וּבִזְמַן שֶׁהֵן מַכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה, אֲפִלּוּ בַּבְּדִיקוֹת - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[7]. כֵּיצַד? הֵעִידוּ שֶׁהָרַג זֶה אֶת זֶה, וְאָמַר הָאֶחָד כְּשֶׁנֶּחְקַר: בְּשָׁבוּעַ פְּלוֹנִי, בְּשָׁנָה פְּלוֹנִית, בְּחֹדֶשׁ פְּלוֹנִי, בְּכַךְ וְכַךְ בַּחֹדֶשׁ, בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת, בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי הֲרָגוֹ. וְכֵן כְּשֶׁדָּרְשׁוּ: בַּמָּה הֲרָגוֹ? אָמַר: הֲרָגוֹ בְּסַיִף[8]. וְכֵן הָעֵד הַשֵּׁנִי כִּוֵּן עֵדוּתוֹ בַּכֹּל, חוּץ מִן הַשָּׁעוֹת, שֶׁאָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ בְּכַמָּה שָׁעוֹת הָיָה בַּיּוֹם; אוֹ שֶׁכִּוֵּן אֶת הַשָּׁעוֹת, וְאָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ בַּמָּה הֲרָגוֹ, וְלֹא הִבַּנְתִּי בַּכְּלִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ - הֲרֵי עֵדוּתָן בְּטֵלָה[9]. אֲבָל אִם כִּוְּנוּ הַכֹּל, וְאָמְרוּ לָהֶן הַדַּיָּנִים: כְּלִיו[10] הָיוּ שְׁחֹרִים אוֹ לְבָנִים? וְאָמְרוּ: אֵין אָנוּ יוֹדְעִים, וְלֹא שַׂמְנוּ לִבֵּנוּ לִדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶן מַמָּשׁ - הֲרֵי עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[11].

2) נתפרשו לעיל פרק א, הלכה ה. 3) נזכרו לעיל, שם, הלכה ו. 4) שהשיב תשובות מליאות על כל מה שנשאל. 5) סנהדרין מ, א. כיוון שאמר איני יודע אי אתה יכול להזימו באותה חקירה, וכל עדות שאין אתה יכול להזימה אינה עדות (רש"י שם), וראה בביאורנו לעיל פרק א. 6) שם, שאין ההזמה תלוייה בהן, אלא בחקירות, לומר: עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר. 7) שם, שאין זו עדות מכוונת, והתורה אמרה (דברים יג, טו) "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דבריהם מכוונים (שם מא, א) וראה בביאורנו לקמן סוף הלכה ב. 8) דרישה זו אינה מכלל שבע החקירות, אלא מתוך שהיא נוגעת בגוף המעשה הרי היא מעיקרי העדות, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ד־ה. 9) שאם לא ידע לכוון את גוף המעשה אין כאן עדות כלל. 10) של הנהרג או ההורג. 11) משנה בסנהדרין מ, א וכפי שנתבאר בגמרא שם מא, ב, הואיל ואתה יכול לקיים בה תורת הזמה בשטח החקירות - עדותם קיימת.

ב. אָמַר אֶחָד: כֵּלִים שְׁחֹרִים הָיָה לָבוּשׁ, וְהַשֵּׁנִי אָמַר: לֹא כֵן, אֶלָּא לְבָנִים הָיָה לָבוּשׁ - הֲרֵי עֵדוּתָן בְּטֵלָה; וּכְאִלּוּ אָמַר אֶחָד בָּרְבִיעִי בְּשַׁבָּת, וְהַשֵּׁנִי בַּחֲמִישִׁי, שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת; אוֹ שֶׁאָמַר הָאֶחָד בְּסַיִף הֲרָגוֹ, וְהַשֵּׁנִי אָמַר בְּרֹמַח, שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת. שֶׁנֶּאֱמַר:

1 נָכוֹן הַדָּבָר, וְכֵיוָן שֶׁהִכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה בְּאֵי זֶה מִכָּל
2 הַדְּבָרִים - אֵין זֶה נָכוֹן[12].

12) ברייתא שם מא, א, וכן דעת רבא שם ל, ב. ובנוגע להכחשת העדים בבדיקות - בדיני ממונות, ראה לקמן פרק ג, הלכה ג.

3 ג. הָיוּ הָעֵדִים מְרֻבִּים, שְׁנַיִם מֵהֶן כִּוְּנוּ עֵדוּתָן
4 בַּחֲקִירוֹת וּבַדְּרִישׁוֹת, וְהַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ -
5 תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם, וְיֵהָרֵג[13]. אֲבָל אִם הִכְחִישׁ אֶת
6 שְׁנֵיהֶן, אֲפִלּוּ בַּבְּדִיקוֹת - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[14].

13) שם מא, ב כדברי רבא, שהרי אפשר לקיים תורת הזמה בעדות השניים, ואף על פי שלקמן פרק כ, הלכה ג פסק רבינו, שאם היו שלושה והוזמו מקצתם אינם נענשים עד שיוזמו כולם - שם ידובר כשהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חבירו, ואילו כאן ידובר שכל אחד העיד אחר שיעור כדי דיבור חבירו ואז נענשים השניים, אף על פי שלא הוזם השלישי, כמבואר בדברי רבינו שם (לחם משנה). ואין זה דומה למה שאמרו; נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות בטלה עדות כולם, ראה לקמן פרק ה, הלכה ג - שהואיל ואינו יודע לכוון עדותו אינו נחשב כעד כלל. 14) שם מ, א "אחד חקירות ואחד בדיקות - בזמן שמכחישים זה את זה עדותם בטילה" וסובר רבינו שזה מוסב על כל מה ששנינו במשנה שם, אפילו כשהם שלושה עדים (כסף משנה). כיוון שבאו כולם להעיד על דבר אחד, והוכחשו - בטלה עדותם, כמבואר לקמן פרק ה, הלכה ג ובביאורנו שם.

7 ד. עֵד אֶחָד אוֹמֵר: בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת, בִּשְׁנַיִם לַחֹדֶשׁ,
8 וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת, בִּשְׁלִשָּׁה לַחֹדֶשׁ -
9 עֵדוּתָן קַיֶּמֶת; שֶׁזֶּה[15] יוֹדֵעַ בְּעִבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ[16], וְזֶה
10 אֵינוֹ יוֹדֵעַ[17]. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? עַד חֲצוֹת
11 הַחֹדֶשׁ; אֲבָל אַחַר חֲצוֹת הַחֹדֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר הָאֶחָד:
12 בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּשִׁבְעָה עָשָׂר
13 בַּחֹדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁכִּוְּנוּ שְׁנֵיהֶם יוֹם אֶחָד מִימֵי
14 הַשַּׁבָּת - עֵדוּתָן בְּטֵלָה; שֶׁאֵין חֲצִי הַחֹדֶשׁ בָּא וּכְבָר
15 יָדְעוּ הַכֹּל[18] אֵימָתַי הָיָה רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ[19].

15) האומר בשניים לחודש. 16) שהחודש העבר היה מלא, ויום ראשון של חודש, שהוא יום שלושים מחודש העבר היה. 17) וסובר שחודש העבר חסר היה ומנה מיום השלושים (סנהדרין מ, א). 18) ובדפוס וינציאה שי"א: אלא כבר ידעו. 19) ולפיכך, אין לתלות, שהשני טעה, אלא יש כאן הכחשה בחקירות ועדותם בטלה (שם מא, ב). ומדברי רבינו נראה, שאם עד אחד אמר: בחמישה עשר לחודש, והשני אמר: בשישה עשר לחודש - עדותם קיימת, שאין עדותם בטלה אלא אם הייתה כולה ברובו של חודש (רדב"ז).

16 ה. אָמַר הָאֶחָד: בִּשְׁלִשָּׁה[20], וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בַּחֲמִשָּׁה
17 - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[21]. אָמַר עֵד אֶחָד: בִּשְׁתֵּי שָׁעוֹת בַּיּוֹם,
18 וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת - הֲרֵי עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[22];
19 שֶׁדֶּרֶךְ הָעָם לִטְעוֹת בְּשָׁעָה אַחַת[23]. אֲבָל אִם אָמַר
20 הָאֶחָד: בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּחָמֵשׁ - עֵדוּתָן
21 בְּטֵלָה[24]. אָמַר עֵד אֶחָד: קֹדֶם הֶנֵּץ הַחַמָּה, וְאֶחָד
22 אוֹמֵר: בְּהֶנֵּץ הַחַמָּה[25] - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[26], אַף עַל פִּי
23 שֶׁהִיא שָׁעָה אַחַת[27]; שֶׁהַדָּבָר נִכָּר לַכֹּל[28]. וְכֵן אִם
24 נֶחְלְקוּ בִּשְׁקִיעָתָהּ[29].

20) בחודש. 21) שבשני עיבורים וודאי לא טעה לחשבם חסרים. ומה גם שנתבאר בהלכה הקודמת, שאחרי עיבור רוב ימי החודש וודאי שמע אימתי היה ראש חודש, נמצא, שידע על החודש שעבר, שהיה מעובר ולא היה לו לטעות, ועל כורחך שהוכחשו בחקירות ועדותם בטילה (סנהדרין מא, ב). 22) שם מ, א. 23) לפי מסקנת הסוגייה בפסחים יב, א "אדם טועה שתי שעות חסר משהו" - ואפילו בדקנו את העד הראשון ואמר שנתכוון לתחילת השעה השנייה, ובדקנו את השני ואמר שנתכוון לסוף השעה השלישית אין זו עדות מוכחשת, שאחד מהם טעה בשתי שעות חסר משהו, ולפי זה מה שכתב רבינו "בשעה אחת" - כוונתו, שהוא מחליף שם השעה השנייה בשלישית או להיפך, שכשעומד בשעה השלישית קורא אותה שנייה וטועה מתחילת השעה השנייה עד סוף השלישית, ומפני שאין הטעות אלא בשעה אחת, שהשלישית הוא קורא שניה, מנסח רבינו: "בשעה אחת" כלומר, הוא טועה בשם השעה, ולמעשה נמשכת טעותו מתחילת שעה אחת עד סוף השעה שאחריה (כסף משנה). והשווה הלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט "שמא יטעה בין חמישית לשישית". 24) סנהדרין שם. וכדעת החכמים, שאין אדם טועה שתי שעות מליאות, ועדות מוכחשת היא ובטלה. וראה בתוספות שם מא, ב דיבור המתחיל אחד אומר בשלושה. 25) כשמתחיל הנץ. 26) שאין כאן טעות אלא כזב (פסחים יב, ב וברש"י). 27) משעה שהתחילה לזרוח על ראשי ההרים עד שתעלה השמש כולה על פני הארץ. אמנם בהלכות קריאת שמע פרק א, הלכה י"א כותב רבינו: "ושיעור זה כמו עישור שעה קודם שתעלה השמש" אולם בדפוסי רומי ר"מ ושונצינו הנוסח: "כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש", ובגירסה זו תומך גם הרמ"א ב"דרכי משה" לטור אורח חיים סימן נח, האומר, שהיא ההתאם לחכמת התכונה. 28) ואין מי שיטעה בו, ועל כורחך עדות מוכחשת היא זו ובטילה. 29) אחד אמר לפני השקיעה היה מעשה, והשני אומר בתוך השקיעה, שאף היא משמשת סימן מובהק ואין טועים בה, ודין זה נלמד מהדין הקודם של "הנץ החמה" המבואר בפסחים שם ובסנהדרין מב, א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) החקירות בדיני ממונות ובדיני קנסות. קבלת עדות בכתב. דין חזרת העדים לאחר העדתם. קבלת עדות שלא בפני בעל דין.

25 א. אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת בִּדְרִישָׁה
26 וַחֲקִירָה[2]. שֶׁנֶּאֱמַר: מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם[3]. אֲבָל
27 אָמְרוּ חֲכָמִים: כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹיִן[4], אֵין

עֵדֵי מָמוֹן צְרִיכִין דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה. כֵּיצַד? אָמְרוּ הָעֵדִים: בְּפָנֵינוּ הִלְוָה זֶה אֶת זֶה מָנֶה[5] בְּשָׁנָה פְּלוֹנִית, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כִּוְּנוּ אֶת הַחֹדֶשׁ, וְלֹא אֶת הַמָּקוֹם שֶׁהִלְוָה בּוֹ, וְלֹא אֶת הַמָּנֶה אִם הָיָה מִמַּטְבֵּעַ פְּלוֹנִי אוֹ מִמַּטְבֵּעַ פְּלוֹנִי[6] - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות, בדרישה וחקירה".

וצריך להבין, איך יתכן שהתורה תצווה על דרישה וחקירה, הגם שעלולים לבוא על־ידם ל"תנעול דלת בפני לווין" הרי זה בגדר ש"לפני עיור לא תתן מכשול".

והביאור בהקדים: בחיובי האדם בהודאת פיו, יש חילוק אם מודה בדיני נפשות ש"שאין ממיתין בית־דין ולא מלקין את האדם על־פי הודאת פיו אלא על־פי שני עדים", אבל בממון "הודאת פיו כמאה עדים דמי". וידוע הביאור בזה, שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה, שנאמר "הנפשות לי הנה", אבל ממונו הוא שלו. ואע"פ שגם הממון הוא של הקב"ה, הרי שנתנו לבעלות האדם, ולכן בנוגע לממון מורגשת בעלותו, משא"כ על גופו ובוודאי על נפשו.

אמנם, כל זה הוא בחיצוניות, אבל בפנימיות ובאמת, גם הנפשות וגם הממון הם של הקב"ה, ומכיון שציוויי התורה מתייחסים למצבו של יהודי כשהוא כדבעי - "אלוקים עשה את האדם ישר" - אין חשש שאדם ינעול את דלתו בפני הלווין אם יאבד ממון בהלוואה, כי יודע היטב שממילא כל רכושו של הקב"ה, אבל מצד ירידת הדורות לא "מונח" אצל האדם שבאמת גם ממונו הוא כולו של הקב"ה, ולכן באו הגזירות והתקנות שנתחדשו בימי בית שני, שאז הוצרכו להוסיף גזירות וסייגים על ציוויי התורה, ואמרו שא"צ דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין.

על־פי־זה יובן דין נוסף ברמב"ם "אין אדם נפסל (לעדות) על־פי עצמו. כיצד, הרי שבא לבית־דין ואמר שגנב או גזל או הלווה בריבית, אע"פ שמשלם על־פי עצמו אינו נפסל", כי הדין הוא ש"פלגינן דיבוריה" (מחלקים את דבריו), בנוגע לחיוב הממון מקבלים את דבריו, אבל את אותם הדברים עצמם אין מקבלים לשים את עצמו רשע. והלא כל חיוב הממון שאנו מחייבים אותו הוא מכיון שמאמינים לדבריו, וא"כ מדוע שלא יפסל על סמך דבריו.

והביאור הוא על־פי המבואר לעיל שגם ממונו של אדם הוא של הקב"ה, וזה שאנו מחייבים אותו ממון הוא לא בהכרח מפני שמאמינים לדבריו (כי אז היה גם נפסל לעדות), אלא שיתכן באמת שלא היו דברים מעולם, וכשבית־דין רואים אדם שטבעו להיות "בהול על ממונו" ואומר שחייב ממון לפלוני, הרי זו הוכחה שרצונו של הקב"ה (שהוא גם בעל הממון) שממון זה יגיע לפלוני. כלומר, אילו בפנימיות ובאמיתיות היה הממון של האדם, לא יתכן להאמין לדבריו ולא לפוסלו, אבל מכיון שהממון הוא של הקב"ה, יתכן באמת שלא היו דברים מעולם, ובכל זאת הקב"ה רצה שממון מסוים משלו יגיע לפלוני.

(ע"פ יין מלכות סי' קפ"ט)

2) שדורשים את העדים וחוקרים אותם שבע חקירות, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. 3) דיני ממונות כדיני נפשות, וכיון שבדיני נפשות נאמר (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת" — הוא־הדין לדיני ממונות (סנהדרין לב, א). 4) שהמלווים ימנעו מלהלוות, שמא יכפור הלווה והעדים יטעו ולא יכוונו עדותם - ויפסיד (שם, ורש"י שם ג, א). 5) מאה זוז. 6) מנה שחור או לבן, כמבואר בסמוך ה"ג.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּהוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת[7], מַתָּנוֹת וּמְכִירוֹת[8] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל בְּדִינֵי קְנָסוֹת[9] - צְרִיכִין דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה[10]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמַלְקוּת[11] וּבְגָלוּת[12]. וְכֵן אִם רָאָה הַדַּיָּן שֶׁהַדִּין מְרֻמֶּה[13] וְחָשַׁשׁ לוֹ - צָרִיךְ דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה[14].

7) הודאות - שמביא המלוה עדים, האומרים: בפנינו הודה לו הלווה, שחייב כך וכך; הלוואות - שהעדים מעידים: בפנינו הלוהו כך וכך, והלווה כופר בשתיהן. 8) כיון שהן מצויות ויש בהן חסרון כיס דינן כהלוואות (סמ"ע לחו"מ סי' ל, סעיף א, וראה ב'תוספות' לסנהדרין ג, א דיבור־המתחיל שלא תנעול). 9) כגון גזילות וחבלות ותשלומי כפל וכו' המנויים לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין שם. 10) סנהדרין לב, ב שמתוך שאינם מצויים, ומקצתם אין בהם חסרון כיס, אין לחוש בהם לנעילת דלת, והעמידום על דין תורה, השווה הל' סנהדרין שם, ה"ט. 11) שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, ש"מלקות - במקום מיתה היא עומדת", ודינה כדיני נפשות לענין דרישה וחקירה (הל' סנהדרין פט"ז, ה"א, ד). 12) שהרג נפש בשגגה ונתחייב לגלות ודינו כדיני נפשות, שהרי התורה קוראתו רוצח, ככתוב (במדבר לה, ו) "לנוס שמה הרוצח", וכבר כתב רבינו בהל' סנהדרין פי"א, ה"ד: "אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקיות ואחד דיני גלות - הדינים האלו שוים בהן", ומקורו בסנהדרין לג, ב. 13) שמכיר בתובע שהוא רמאי או שמבין טענת רמאי בדבריו (רש"י שם לב, ב). 14) שם לב, ב. ואין צורך לומר אם יודע הדיין בוודאי שהדין מרומה, שמחוייב לחקור בו הרבה כבדיני נפשות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ג (הגהות רבי עקיבא איגר). וראה לעיל בביאורינו שם.

ג. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדֵי מָמוֹנוֹת צְרִיכִין דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה, אִם הִכְחִישׁוּ הָעֵדִים זֶה אֶת זֶה בַּדְּרִישׁוֹת אוֹ בַּחֲקִירוֹת - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[15]. וְאִם הִכְחִישׁוּ הָעֵדִים זֶה אֶת זֶה בַּבְּדִיקוֹת - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[16]. כֵּיצַד? אֶחָד אוֹמֵר: בְּנִיסָן לָוָה מִמֶּנּוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא בְּאִיָּר; אוֹ שֶׁאָמַר הָאֶחָד: בִּירוּשָׁלַיִם, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר:

לֹא כִּי, אֶלָּא בְּלֹד הָיֵינוּ - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[17]. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: חָבִית שֶׁל יַיִן הִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: שֶׁל שֶׁמֶן הָיְתָה - עֵדוּתָן בְּטֵלָה; שֶׁהֲרֵי הִכְחִישׁוּ בַּדְּרִישָׁה[18]. אֲבָל אִם אָמַר הָאֶחָד: מָנֶה שָׁחֹר[19], וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: מָנֶה לָבָן הָיָה[20]; זֶה אוֹמֵר: בַּדְּיוֹטָא[21] הָעֶלְיוֹנָה הָיוּ כְּשֶׁהִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בַּדְּיוֹטָא הַתַּחְתּוֹנָה[22] הָיוּ - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[23]. אֲפִלּוּ אָמַר הָאֶחָד: מָנֶה הִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: מָאתַיִם[24] - חַיָּב לְשַׁלֵּם מָנֶה; שֶׁיֵּשׁ בִּכְלַל מָאתַיִם מָנֶה[25]. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: דְּמֵי חָבִית שֶׁל יַיִן יֵשׁ לוֹ בְּיָדוֹ, וְזֶה אוֹמֵר: דְּמֵי חָבִית שֶׁל שֶׁמֶן[26] - מְשַׁלֵּם בַּפְּחוֹת שֶׁבַּדָּמִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[27].

15) הואיל וההזמה תלויה בהן, דין הוא - אם הוכחשו בהן הרי הם כאילו הוכחשו בגוף העדות ובטלה (רדב"ז). וראה באות הבאה. 16) סנהדרין ל, ב, כדברי רב יהודה, והואיל והדגיש בדבריו: "הוכחשו בבדיקות - כשירה" - מכאן אתה למד שהוכחשו בחקירות פסולה. כי דווקא הבדיקות שאינן נוגעות לגוף העדות אין קפידא בהכחשתן, ואע"פ שהתורה אמרה: "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דברים מכוונים אפילו בבדיקות (ראה לעיל פ"ב, ה"ג) - אין זה אלא בדיני נפשות בלבד (רדב"ז). 17) שהרי הוכחשו בחקירות, שהן: בזמן ובמקום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. 18) שהיא נוגעת בגוף העדות, ודינה כחקירות (שם, ה"ה). 19) שהכסף הושחר מחמת יושנו. 20) והמלוה תובעו שניהם, כי אם לא תבעו אלא מנה אחד, הרי בהכרח עד אחד מוכחש מפי התובע עצמו, ואיך יצטרף לעדות (חו"מ סי' ל, סעיף ב. ובסמ"ע שם ס"ק יא). 21) בכת"י תימן: בדייטי, דיוטא - קומה. ורש"י בסנהדרין לא, א מפרש: "עליה הבולטת לרשות הרבים על פני רוחב הבית, ובני רה"ר עוברים תחתיה". 22) וכגון שכל אחד מהם יכול לראות שתי הדיוטות כאחת, שאם לא כן הרי הוכחשו בחקירת המקום ועדותם בטלה, כלעיל (כסף־משנה). 23) סנהדרין לא, א כחכמי נהרדעא, ורבי - שם. 24) וזה תובעו שניהם, כנ"ל באות יט. 25) כיון ששניהם מעידים על מנה, ובאותו מנה אין הם מכחישים זה את זה, והלך אחרי פחות שבהם (סנהדרין שם, וברש"י). 26) זה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית יין, וזה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית שמן, ששניהם מעידים על דמי חבית יין הפחותה שבשניהם (שם וברש"י). שדרך בני אדם לטעות בזה, וכן במנה שחור ולבן ואין זו עדות מוכחשת, וכן אמרו (בבא־בתרא נו, ב) לענין חזקה, שבין חיטים לשעורים אין דרך העדים לדקדק בהן ('נמוקי יוסף' שם) והשווה הל' טוען ונטען פט"ו ה"ב: "שאין העד מדקדק בזה". 27) כל מקום שנוכל ליישב דברי העדים שאינם מכחישים זה את זה - מיישבים דבריהם, כמבואר ברמ"א חו"מ סי' ל, סעיף ב.

ד. דִּין תּוֹרָה: שֶׁאֵין מְקַבְּלִין עֵדוּת, לֹא בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת וְלֹא בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, אֶלָּא מִפִּי הָעֵדִים. שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים - מִפִּיהֶם וְלֹא מִכְּתָב יָדָן[28]. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים: שֶׁחוֹתְכִין[29] דִּינֵי מָמוֹנוֹת בְּעֵדוּת שֶׁבִּשְׁטָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָעֵדִים קַיָּמִים[30], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין[31]. וְאֵין דָּנִין בְּעֵדוּת שֶׁבִּשְׁטָר בְּדִינֵי קְנָסוֹת[32], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמַכּוֹת וּבְגָלוּת; אֶלָּא מִפִּיהֶן, וְלֹא מִכְּתַב יָדָן[33].

28) גיטין עא, א וכן בירושלמי יבמות פט"ז ה"ז: "על־פי עדים, לא על־פי כתבם ולא על־פי מתורגמן". ולפי זה, אין העדים יכולים לשלוח עדותם בכתב לבית־דין, וכן דעת רש"י בפירושו לתורה דברים יט, טו. אבל דעת רבינו־תם - הובאה ב'תוספות' ליבמות לא, ב - שנוהגים עכשיו לשלוח עדות בכתב לבית־דין, כל זמן שזוכרים עדותם. ודווקא אילם, שאינו ראוי להגיד בפה, אינו יכול להעיד בכתב. ובהתאם לכך - כתב הסמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק מב, - נהגו מורי הוראה, שלא להטריח על תלמידי חכמים, ושולחים עדותם בכתב־ידם לבית־דין. וראה בסמוך אות לב, דעת רבינו בזה. 29) פוסקים ומחליטים. 30) שמתו. 31) שידאג המלוה שמא יכפור הלווה והעדים אינם, וימנע מלהלוות (גיטין לו, א) "תקינו רבנן עדי חתימה מפני תיקון העולם, דזימנין דמייתי סהדי או דאזלי למדינת הים". וסובר רבינו, שזה מוסב על כל השטרות ולא על גט נשים בלבד (הגר"א לחו"מ סי' כח, ס"ק נו). רמז לכך דברי הנביא (ירמיה לב, מד) "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום, והעד עדים". 32) שאין לחוש בהם מפני נעילת דלת, וכמבואר לעיל אות ט. 33) ולדעת הלחם־משנה, יתכן שרבינו יודה לדעת רבינו־תם לשלוח העדות בכתב לבית־דין כל זמן שהעדים חיים וראויים להגיד, ולא נתכוון אלא למעט שטר המופיע חתום לפנינו, ועדיו אינם קיימים עוד, שמתו ואינם ראויים להגיד, ובשטר כזה סובר רבינו שאינו מועיל מדין תורה. ראיה לדבר דברי רבינו לקמן פ"ט, הי"א: "צריך להעיד בבית־דין בפיו, או שיהיה ראוי להעיד בפיו", פרט לחרש שאינו ראוי לזה, כמבואר שם. וראה הל' גירושין פי"ג הכ"ח שמתירים אשה להנשא ע"פ שטר שמצאו כתוב בו: מת איש פלוני בן פלוני, שהקילו בהתרת עגונה אפילו כשהעד אינו ראוי להגיד, כמבואר שם.

ה. כָּל עֵד שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתוֹ בְּבֵית דִּין, בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - אֵין יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[34]. כֵּיצַד? אָמַר: מֵטְעָה הָיִיתִי[35], שׁוֹגֵג הָיִיתִי[36], וְנִזְכַּרְתִּי שֶׁאֵין הַדָּבָר כֵּן, לְפַחֲדוֹ עָשִׂיתִי[37] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֲפִלּוּ נָתַן טַעַם לִדְבָרָיו[38]. וְכֵן אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹסִיף בְּעֵדוּתוֹ תְּנַאי[39]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דְּבָרִים שֶׁיֹּאמַר הָעֵד אַחַר שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתוֹ, שֶׁיָּבוֹא מִכְּלָלָן בִּטּוּל הָעֵדוּת אוֹ הוֹסָפַת תְּנַאי בָּהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[40].

34) כתובות יח, ב שנאמר (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו" - כיון שהגיד, שוב אינו חוזר ומגיד, שהגדה אחת נכתבה בה (רש"י שם), וראה במשנה שבועות לא, ב "הואיל ואינם יכולים לחזור ולהעיד". ובתוספתא כתובות פ"ב, מ"א "עד שלא נחקרה עדותם בבית־דין, אמרו בדאים אנו - הרי אלו נאמנים; משנחקרה עדותם בבית־דין, אמרו: בדאים אנו - אינם נאמנים". 35) טעיתי במה שהגדתי מתחילה. בבא־בתרא קסז, ב בעובדא של רב ירמיה.

36) שכוח הייתי. 37) הוכרחתי מחמת איומיו עלי להעיד שקר במזיד, ואנוס הייתי (כתובות יח, ב). 38) למה העיד מתחילה אחרת (סנהדרין מד, ב). 39) לומר על תנאי זה מכר פלוני שדהו, שיעשה לו הלוקח כך וכך, והמוכר טוען לא קיים לי תנאי ואינו מכר (כתובות יט, ב וברש"י). 40) ומסתבר, אם יש בלשון עדותו שתי משמעויות - נאמן לומר: כך נתכוונתי להגיד (רדב"ז). וכן אם טעה בעדותו טעות מוכחת מאליה, כגון שהצריכוהו בית־דין להביא עדים שאינו רמאי והביא עדים, ושאלם בית־הדין: יודעים אתם בו שהוא רמאי? ואמרו כן. העיר בעל הדין: וכי אני רמאי? אמרו, לא אמרנו אלא שאינך רמאי - שומעים להם, שבוודאי אין אדם מביא עדים להעיד חובה לעצמו, ומקורו בבבא־מציעא כח, ב וכן בחו"מ סי' כט, סעיף א. ורבינו רמז על כך לקמן פכ"א ה"ז, וכביאורנו שם.

1 **ו. עֵדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר - הֲרֵי זֶה כְּמִי**
2 **שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתָן בְּבֵית דִּין[41], וְאֵין יְכוֹלִין לַחֲזֹר**
3 **בָּהֶן[42]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאֶפְשָׁר לְקַיֵּם**
4 **הַשְּׁטָר[43] שֶׁלֹּא מִפִּיהֶן, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה**
5 **כָּתַב יָדָן, אוֹ שֶׁהָיָה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר[44];**
6 **אֲבָל אִם אִי אֶפְשָׁר לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר אֶלָּא מִפִּיהֶן[45],**
7 **וְאָמְרוּ: כְּתַב יָדֵנוּ הוּא זֶה, אֲבָל אֲנוּסִים הָיִינוּ[46],**
8 **קְטַנִּים הָיִינוּ, קְרוֹבִים הָיִינוּ, מֻטְעִים הָיִינוּ - הֲרֵי**
9 **אֵלּוּ נֶאֱמָנִים[47], וְיִבָּטֵל הַשְּׁטָר.**

41) שאין אדם חצוף לזייף חתימתם (גיטין ג, א וברש"י). 42) כתובות יח, ב. 43) לאשר את חתימת ידם. 44) שהם חתומים על שטר אחר שהוחזק כבר בבית־דין ואושר, וכשהופיע שטר חתום זה, אנו מדמים חתימות זה לזה ואין אנו זקוקים לקיומם. 45) שאנו זקוקים לאישור חתימת ידם. 46) מחמת איום נפשות. 47) שם, כיון שאין כתב־ידם ניכר אלא על פיהם, הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כשם שאתה מאמינם על זה, כך האמינם על זה, והכל הגדה אחת היא (רש"י שם).

10 **ז. אָמְרוּ: פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיִינוּ בַּעֲבֵרָה[48], אוֹ שֹׁחַד**
11 **לָקַחְנוּ עַל עֵדוּת זוֹ[49] - אֵין נֶאֱמָנִים; שֶׁאֵין אָדָם**
12 **מֵשִׂים עַצְמוֹ רָשָׁע[50], עַד שֶׁיָּעִידוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁהוּא**
13 **רָשָׁע. וְכֵן אִם אָמְרוּ: אֲמָנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ[51] - אֵין**
14 **נֶאֱמָנִים; שֶׁהַמֵּעִיד עַל שְׁטַר אֲמָנָה - כְּמֵעִיד בְּשֶׁקֶר[52].**

48) שעברנו עבירה שחייבים עליה מלקות, והרשעים פסולים לעדות, כמבואר לקמן ס"י, ה"א־ב. 49) וחתמנו שקר. 50) לפסול עצמו מחזקתו, שקרוב הוא אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות (כתובות שם, וברש"י) והשווה לקמן פי"ב, ה"ב. 51) חתימתנו. שהאמינו הלווה למלוה ולא לוה ממנו כלום, אלא כתב לו שטר ומסרו למלוה, שאם יצטרך ללוות ילווה, והאמינו שלא יתבענו אלא־אם־כן מלווהו. 52) שאסור לו לאדם שישהה שטר אמנה בתוך ביתו, שנאמר (איוב יא, יד) "ואל תשכן באהלך עַוְלָה" - ואסור לעדים לחתום על "עַוְלָה", וכשאמרו: אמנה היו דברינו, אינם נאמנים להרשיע את עצמם (כתובות יט, א). ובכל זאת לא נפסלו בזה להעיד עדות אחרת כאילו העידו עדות שקר ממש, וזה שהדגיש רבינו: "כמעיד בשקר" שדומה למעיד שקר, אבל אין לו דין מעיד שקר ממש (רדב"ז).

15 **ח. אָמְרוּ הָעֵדִים: שְׁטַר מֶכֶר זֶה מוֹדָעָה נִמְסְרָה לָנוּ**
16 **עָלָיו[53], אַף עַל פִּי שֶׁכְּתַב יָדָן[54] יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר[55]**
17 **- הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין[56].**

53) המוכר הודיע לנו לפני כתיבת השטר, שהוא מוכר מחמת אונס והכרנו באונסו, והרי המכר בטל, כמבואר בהל' מכירה פ"י, ה"א. 54) חתימתם. 55) ואין אנו זקוקים לקיים השטר על פיהם, נמצא שאין לומר כאן: הפה שאסר הוא הפה שהתיר. 56) והמכר בטל (כתובות יט, ב) כרב אשי האומר: זה ניתן להכתב. ומפרש הר"ן: שבידם לכתוב נוסח המודעה של המוכר, ולציין בו תאריך שלפני זמן שטר המכר, נמצא שאין אלו חוזרים ומגידים, שעדיין לא הגידו כלום, כיון שבידם לפסול הגדת המכר משעה ראשונה, ולפיכך אפילו כשכתב־ידם יוצא ממקום אחר - נאמנים. ולדעת רש"י ו'תוספות' שם, דיבור־המתחיל: אמר רב נחמן, אינם נאמנים אלא כשאין כתב־ידם ממקום אחר, שהם מפרשים: "זה נותן להכתב" שמותר היה להם לחתום על שטר המכר כדי להציל האנוס מאונסו, ולפי־זה אינם עדיפים מאנוסים היינו מחמת נפשות שאינם נאמנים אלא כשאין כתב־ידם יוצא ממקום אחר, כאמור לעיל ה"ו.

18 **ט. אָמְרוּ: עַל תְּנַאי הָיָה שְׁטָר זֶה[57]: אִם הָיָה כְּתַב**
19 **יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר - אֵין נֶאֱמָנִין[58]; וְאִם אֵין**
20 **הַשְּׁטָר מִתְקַיֵּם אֶלָּא מִפִּיהֶם - נֶאֱמָנִים[59]. וְאוֹמֵר[60]**
21 **לְבַעֲלֵי הַדִּין[61]: קַיְּמוּ הַתְּנַאי[62] וּבוֹאוּ לָדוּן[63].**

57) שטר מכר זה, ועל תנאי מסויים מכר זה את מקחו, והואיל ולא קיים הלוקח את תנאו - רוצה המוכר לבטל את שטר המכר. 58) הואיל ולא נזכר בשטר שום תנאי, אין הם יכולים לבטלו בהגדתם השניה, שאין עדים מגידים וחוזרים ומגידים. 59) שהפה שאסר - הוא הפה שהתיר, והכל הגדה אחת היא. 60) הדיין. 61) הלקוחות. 62) לבעלים המוכרים. 63) אם עדיין יעכבו את המכירה (כתובות יט, ב). כדעת רבינו היא גם דעת רש"י שם. אבל רב האי גאון (הובאו דבריו ב'טור' חו"מ סימן מו) סובר, שאפילו כתב־ידם יוצא ממקום אחר, נאמנים לומר תנאי היו דברינו, שאין זו הגדה שניה, שהרי השטר חל ויהיה כשר כשיתקיים התנאי, והרבה מן הראשונים סוברים כמותו, אולם הרמב"ן ז"ל הכריע כדעת רבינו, ונימוקיו הובאו בר"ן לכתובות שם. וראה בש"ך לחו"מ סימן סב, ס"ק לד.

22 **י. אָמַר אֶחָד מִן הָעֵדִים: עַל תְּנַאי הָיוּ הַדְּבָרִים[64],**
23 **וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי[65] - הֲרֵי כָּאן עֵד**
24 **אֶחָד[66].**

64) והואיל ואין כתב־ידו יוצא ממקום אחר הרי הוא נאמן, כאמור בהלכה הקודמת. 65) ולדבריו, הרי זה מכר גמור וחייב המוכר להעביר את ממכרו ללוקח. 66) נמצא שאין השטר חתום אלא בעד אחד (כתובות יט, ב) כדעת רב הונא

בריה דרב יהושע, ולפי זה אם המכר הוא מטלטלין, יצטרך המוכר שהוא הנתבע ע"י הלוקח, להישבע שבועת התורה להכחיש את העד האומר שלא היה שם תנאי, כדין כל עד אחד המחייב שבועה את הנתבע (ראה הל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו), ואפילו העד האומר תנאי היה שם - מסייע למוכר, אין הוא פוטרו מלהשבע, וזה שדקדק רבינו: הרי כאן עד אחד, כלומר וחייב שבועה. וכן היא דעת רבי מאיר הלוי ב'טור' חו"מ סימן מו (לחם־משנה).

1 **יא. גַּם בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת[67] אֵין מְקַבְּלִין עֵדוּת אֶלָּא בִּפְנֵי**
2 **בַּעַל דִּין[68]. אִם הָיָה בַּעַל דִּין[69] חוֹלֶה, אוֹ שֶׁהָיוּ**
3 **הָעֵדִים מְבַקְּשִׁים לֵילֵךְ לִמְדִינַת הַיָּם וְשָׁלְחוּ[70] לְבַעַל**
4 **דִּין וְלֹא בָּא - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִים עֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנָיו[71].**
5 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדוּת עַל פֶּה; אֲבָל בִּשְׁטָר**
6 **- מְקַיְּמִין בֵּית דִּין אֶת עֵדָיו[72] שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין[73].**
7 **וַאֲפִלּוּ הָיָה עוֹמֵד[74] וְצוֹוֵחַ וְאוֹמֵר: שְׁטָר מְזֻיָּף**
8 **הוּא[75]! עֵדֵי שֶׁקֶר הֵן[76]! פְּסוּלֵי עֵדוּת הֵן[77]! - אֵין**
9 **מַשְׁגִּיחִין בּוֹ; אֶלָּא מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטָר, וְאִם יֵשׁ לוֹ**
10 **רְאָיָה לִפְסֹל[78] - יִפְסֹל[79].**

67) כבדיני נפשות, בניגוד לדרישה וחקירה שנוהגת רק בדיני נפשות ולא בדיני ממון, כמבואר לעיל ה"א. 68) הנתבע, שנאמר (שמות כא, כט) "והועד בבעליו" - אמרה תורה: יבוא בעל השור (=שהזיק) ויעמוד על שורו (בבא־קמא קיב, ב) וב'ספרי' שופטים אות קצ, דרשו: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו. 69) ושמא ימות טרם שיקבלו העדות. 70) הדיינים. 71) בבא־קמא שם. ובירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ט, משמע שאם בעל הדין אינו מצוי בעיר, מקבלים עדים שלא בפניו, ואין אומרים נחכה עד שישלחו לו, כי בינתיים ילכו העדים למדינת הים (וכן בחו"מ סי' כח, סעיף טז). וכתב הרדב"ז: אם ראה בית־דין שהנתבע משתמט מלבוא, כדי שלא יקבלו העדות, מנדים אותו עד שיבוא, ואם לא בא - מקבלים העדים, אפילו שאין בדעתם ללכת למדינת הים, וכך נהג במצרים. וכתב הר"ן לכתובות פי"א בענין המוכרת שלא בבית־דין צריכה שבועה (שם צח, א), שכל נתבע הבא לפטור עצמו, מקבלים עדיו אפילו שלא בפני בעל דינו התובע, וכן בחו"מ סי' כח, סעיף יח. ומקורו בבבא־מציעא לב, א שאלמנה צריכה בית־דין של הדיוטות להעיד עליה שלא מכרה בזול, ועדותם מועילה, אע"פ שהיתומים קטנים הם, וראה ביאור הגר"א שם. 72) מאשרים את חתימת ידיהם. 73) שמן התורה - עדים החתומים על השטר, הרי הם כנחקרה עדותם בבית־דין, ואינו צריך קיום אלא מדבריהם, ולפיכך מקיימים אפילו שלא בפניהם (בבא־קמא שם, וכפירוש ה'תוספות' דיבור־המתחיל: מקיימים). 74) הנתבע. 75) המלוה זייף את חתימת העדים וחיקה את חתימתם, כפי שחתמו בשטרות אחרים שמהם בית־הדין רוצה לקיימו. 76) וחתמו למלוה בשקר. 77) רשעים, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. 78) את העדים או השטר. 79) וכל שלא הביא, הרי השטר בכשרותו וגובים על פיו (בבא־קמא שם). והשווה הל' מלוה פכ"ב, ה"ב: "אם נראה לדיינים שיש ממש בדבריו, קובעים לו זמן להביא עדיו. ואם נראה להם שאינו בא אלא בעלילות דברים ובטענות של דופי - אומרים לו: שלם, ואח"כ אם יש לו ראיה יחזיר".

11 **יב. כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְאָיָה בְּעֵדִים[80] - מִטַּפֵּל בָּעֵדִים**
12 **עַד שֶׁיְּבִיאֵם לְבֵית דִּין[81]. וְאִם יָדְעוּ בֵּית דִּין שֶׁבַּעַל**
13 **דִּינוֹ אַלָּם[82], וְטָעַן הַתּוֹבֵעַ שֶׁהָעֵדִים מִתְפַּחֲדִים מִבַּעַל**
14 **דִּינוֹ שֶׁיָּבוֹאוּ וְיָעִידוּ לוֹ - הֲרֵי בֵּית דִּין כּוֹפִין אֶת בַּעַל**
15 **דִּינוֹ שֶׁיָּבִיא הוּא הָעֵדִים[83]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים**
16 **אֵלּוּ דָּנִין בָּהֶן לְאַלָּם.**

80) להוציא ממון מידי הנתבע. 81) בבא־קמא מו, ב שנאמר (שמות כד, יד) "מי בעל דברים (=תובע) יגש אליהם" - יגיש ראיה אליהם. 82) הנתבע הוא תקיף ואיש זרוע. 83) שיעידו כדבריו, שאינו חייב לתובע כלום, והם אינם חשודים לשקר מחמת יראה, כי די להם שישתקו מחמתו, אבל לא יעיזו בשום פנים להעיד שקר בגלל אלמותו (בבא־מציעא לט, ב). ושמא תאמר, אם כן לא הנחת חיים לאַלמים, שבעל־דינו יטעון שעדיו מתפחדים ממנו, ונמצאו מפסידים כל אשר להם? - כיון שאַלמים הם, לא איכפת לנו בהפסדם, וכך נידונם עד שיחזרו בתשובה ויהיו כשאר כל אדם, ויידונו כמותם (כסף־משנה). וראה ב'תוספות' שם ד"ה זיל את.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) ראייה מאוחרת בעדות נפשות. עדות נפרדת בדיני ממונות. צירופים חלקיים בעדות ממון. הצורך בכל אחד מהעדים להעיד על כל הדבר.

17 **א. עֵדֵי נְפָשׁוֹת[2] צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם רוֹאִים אֶת**
18 **הָעוּשָׁה עֲבֵרָה כְּאֶחָד[3]. וּצְרִיכִין לְהָעִיד כְּאֶחָד[4],**
19 **וּבְבֵית דִּין אֶחָד[5]. אֲבָל דִּינֵי מָמוֹנוֹת אֵין צְרִיכִין לְכָךְ.**
20 **כֵּיצַד[6]? הָיָה אֶחָד רוֹאֶהוּ מֵחֲלוֹן זֶה כְּשֶׁעָבַר הָעֲבֵרָה,**
21 **וְהָעֵד הָאַחֵר רוֹאֶהוּ מֵחֲלוֹן אַחֵר: אִם הָיוּ שְׁנֵי**
22 **הָעֵדִים רוֹאִין זֶה אֶת זֶה - מִצְטָרְפִין, וְאִם לָאו - אֵין**
23 **מִצְטָרְפִין[7]. הָיָה זֶה הַמַּתְרֶה בּוֹ[8] רוֹאֶה הָעֵדִים,**
24 **וְהָעֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רוֹאִין זֶה אֶת**
25 **זֶה - הַמַּתְרֶה מִצְרָפָן[9]. הָיוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּבַיִת אֶחָד,**
26 **וְהוֹצִיא אֶחָד מֵהֶן רֹאשׁוֹ מִן הַחַלּוֹן, וְרָאָהוּ זֶה**
27 **שֶׁעוּשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ, וְהִכְנִיס**
28 **רֹאשׁוֹ, וְחָזַר הָעֵד הַשֵּׁנִי וְהוֹצִיא רֹאשׁוֹ מֵאוֹתוֹ הַחַלּוֹן**
29 **וְרָאָהוּ[10] - אֵין מִצְטָרְפִין, עַד שֶׁיִּרְאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[11].**
30 **הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה, וּשְׁנֵי עֵדִים**
31 **רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן אַחֵר, וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ בָּאֶמְצַע:**
32 **בִּזְמַן שֶׁמִּקְצָתָן רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ - הֲרֵי זוֹ עֵדוּת**
33 **אַחַת[12]; וְאִם לֹא הָיוּ רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ וְלֹא צָרַף**
34 **אוֹתָן הַמַּתְרֶה[13] - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי עֵדֻיּוֹת. לְפִיכָךְ, אִם**
35 **נִמְצֵאת כַּת אַחַת מֵהֶן זוֹמְמִין - הוּא וָהֵן נֶהֱרָגִין,**
36 **שֶׁהֲרֵי הוּא נֶהֱרָג בְּעֵדוּת הַכַּת הַשְּׁנִיָּה[14].**

2) המעידים על אדם שעבר עבירה שחייבים עליה עונש

מיתת בית־דין. 3) פרט לראוהו זה אחר זה, וכמבואר בסמוך. 4) זה במעמד זה, בניגוד לעדי ממונות, ששומעים דבריו של זה היום, וכשיבוא חבירו למחר שומעים לו, כמבואר בסמוך ה"ד. 5) שכל אותם כ"ג דיינים שקיבלו עדותם, הם־הם ידונו אותו, לא שיצטרפו קצת מבית־דין זה וקצת מבית־דין אחר (=כגון שהעידו עדותם גם לפני בית־דין שני) וידונו אותו, בניגוד לדיני ממונות, שבא אחד מכל בית־דין, ושלשתם לדונו, כמבואר בסמוך ה"ו (כסף־משנה). 6) זה חוזר אל דיני נפשות. 7) מכות ו, ב "מנין לעדות מיוחדת (=אחד רואהו מחלון זה, ואחד מחלון זה) שהיא פסולה, שנאמר (דברים יז, ו) "לא יומת על־פי עד אחד" - אחד - אחד. 8) בעבריין, שאין עונש בלא התראה, "ובין שהתרה בו אחד מן העדים, ובין שהתרה בו אחר בפני עדים... הרי זה נהרג" (הל' סנהדרין פי"ב, ה"ב). 9) מכות שם, אלא שגירסת התלמוד שם: "אם היו רואים את המתרה, או המתרה רואה אותם מצטרפים". וגירסת רבינו שם, כנראה "היו רואים את המתרה והמתרה רואה אותם" (כסף־משנה). וכן בדין, שאיך אפשר להסתפק באמירת המתרה שראה אותם, ולהרוג העבריין על פיו, והלא עד אחד הוא? אבל לגירסת רבינו אינו נהרג עד שהעדים יראו את המתרה והם יעידו שראוהו. וראה ב'תוספות' שם ד"ה או מתרה. 10) אע"פ שכל אחד מהם ראהו עושה כדי חיוב מלאכה גמורה. 11) מכות, שם. 12) ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות - בטלה העדות כולה. וכן אם נמצאה כת אחת מהן זוממת - אינה נהרגת עד שיזומו כולם. ואפילו אלה שלא ראו זה את זה מצטרפים לעדות אחת, כמבואר ב'תוספות' שם ד"ה שמקצתן. 13) צירוף הדדי, כאמור לעיל אות ח. 14) שלא הוזמה (שם).

ב. אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאוּ אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ - עֵדוּתָן מִצְטָרֶפֶת[15]. כֵּיצַד? אָמַר הָאֶחָד: בְּפָנַי הִלְוָהוּ בְּיוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ בְּפָנַי הוֹדָה לוֹ[16], וְאָמַר הָעֵד הַשֵּׁנִי: וְכֵן אֲנִי מֵעִיד שֶׁהִלְוָהוּ בְּפָנַי אוֹ הוֹדָה בְּיוֹם אַחֵר - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[17].

15) לעדות אחת, וכמבואר לעיל אות יא. ובכת"י תימן: אע"פ שראו זה אחר זה - עדותן מצטרפת. 16) שהוא חייב לו. 17) מכות שם, שנאמר: לא יומת על־פי עד אחד - בדיני נפשות הוא דאין כשירה (=עדות מיוחדת), אבל בדיני ממונות כשירה. וכן בסנהדרין ל, א "רבי יהושע בן קרחה אומר: אפילו בזה אחר זה", שהרי מבין שניהם הוא חייב מנה מכל־מקום. וכן הכתוב אומר (ויקרא ה, א) "והוא עד או ראה או ידע" — מכל־מקום, אפילו כל אחד ראה לעצמו (שם).

ג. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: בְּפָנַי הִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּפָנַי הוֹדָה לוֹ[18]; אוֹ שֶׁאָמַר הָרִאשׁוֹן: בְּפָנַי הוֹדָה, וְהַשֵּׁנִי שֶׁהֵעִיד אַחַר זְמַן אָמַר: בְּפָנַי הִלְוָהוּ[19] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[20].

18) ויתכן, ששניהם מעידים על מנה אחד, שהודאת העד השני מכוונת לאותה ההלוואה של העד הראשון. 19) נמצאת ההלוואה אחרי ההודאה, ושני מנים נפרדים הם, וכל אחד מהם מעיד על מנה אחר (לחם־משנה). ובכל זאת, הואיל ושניהם מעידים שחייב לו מנה - מצטרפים. ומדובר כאן, שהמלוה תובעו שני מנים, אחד מניסן ואחד מתשרי, אבל אם אינו תובעו אלא מנה אחד והם מעידים על שני מנים, על־כרחך אחד מהם שקרן לפי דברי התובע, שהוא נאמן על עצמו, ולפיכך נשבע הלווה שבועה מן התורה להכחיש את העד האמיתי ונפטר (כסף־משנה, וכן בחו"מ סי' ל, סעיף ז). 20) סנהדרין ל, ב כחכמי נהרדעא ע"פ רבי יהושע בן קרחה, וכדעת רב אלפס שם.

ד. וְכֵן בְּעֵת שֶׁמְּעִידִין בְּבֵית דִּין - יָבוֹא אֶחָד וְשׁוֹמְעִין דְּבָרָיו הַיּוֹם, וּכְשֶׁיָּבוֹא הָעֵד הַשֵּׁנִי לְאַחַר זְמַן - שׁוֹמְעִין דְּבָרָיו. וּמִצְטָרְפִין זֶה לָזֶה, וּמוֹצִיאִין בָּהֶן הַמָּמוֹן[21].

21) שם עמ' א וכדעת רבי נתן. וכן רבן שמעון בן גמליאל סובר כמותו כהכרעת הסוגיא בכתובות כו, ב. וכל זה בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות הרי צריכים שיראו שניהם את העדות כאחת, ומשווים אנו את הגדת העדות בפני בית־דין לראיית העדות, שנאמר: "או ראה... אם לוא יגיד", מה הראיה כאחת, אף ההגדה כאחת (קרית ספר) ע"פ הסוגיא בסנהדרין שם עמ' ב.

ה. וְכֵן אִם הָיָה עֵד אֶחָד בִּכְתָב[22] וְאֶחָד עַל פֶּה[23] - מִצְטָרְפִין[24]. וְאִם אָמַר זֶה שֶׁלֹּא כָּתַב עֵדוּתוֹ: אֲנִי קָנִיתִי מִיָּדוֹ[25] עַל דָּבָר זֶה, וְלֹא בָא הַמַּלְוֶה הַזֶּה וְלֹא שָׁאַל מִמֶּנִּי לִכְתֹּב - שְׁנֵיהֶם מִצְטָרְפִין לַעֲשׂוֹת הַמִּלְוֶה בִּשְׁטָר, וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר פָּרַעְתִּי[26].

22) חתום בשטר. 23) המעיד שראה ההלוואה או שמע הודאת הלווה בפני המלוה. 24) ואפילו אם יכפור הלווה ויטעון לא לוויתי, אינו נאמן להכחיש השנים ואפילו בשבועה (בבא־בתרא קסה, א). אבל אם טען הלווה: פרעתי, אינו נאמן אפילו אם אין למלוה אלא עד אחד בכתב בלבד, ואין עמו עד בעל־פה, כדברי רבינו בהל' מלוה פי"ד, ה"י: "הוציא עליו שטר־חוב בעד אחד, ולווה טען פרעתי - הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע ומשלם" (פרישה לחו"מ סימן נא). 25) קיבלתי קנין סודר מידו של הלווה לכתוב שטר ולחתום עליו ולמסרו למלוה, ואילו רציתי לכתוב שטר הייתי זכאי לכך ולא הוצרכתי להמלך שנית לשאלו אם מסכים הוא לכתיבה, ש'כלל' הוא (בבא־בתרא מ, א) "סתם קנין לכתיבה עומד". 26) לשון זה תמוה, שהרי כבר נתבאר לעיל אות כג שאפילו אין למלוה אלא עד אחד בכתב, אין הלווה יכול לטעון פרעתי, שהמלוה יכול להשיבו: שטרך בידי מה עושה, למה לא לקחתיו ממני, ולפיכך נכונה היא גירסת ה'טור' בחו"מ סי' נא המצטט את דברי רבינו: "מצטרפים ונעשה מלוה בשטר גמורה" — כלומר, שהמלוה יכול לטרוף אפילו מן הלקוחות כשטר גמור, בניגוד לדין הקודם שאין שם קנין, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין כדין כל מלוה על־פה (ב"ח שם). ולדעת ה'בית יוסף' שם אין צורך להגיה כאן בדברי רבינו, אלא נקט אחד מהענינים, שמלוה בשטר מועיל להם,

והוא־הדין לכולם, כגביה מן המשועבדים וכדומה. וראה ב'דרישה' שם.

1 **ו. הָעִיד הָאֶחָד בְּבֵית דִּין זֶה[27], וְהָעֵד הַשֵּׁנִי בְּבֵית דִּין**
2 **אַחֵר - יָבוֹא בֵּית דִּין אֵצֶל בֵּית דִּין וְיִצְטָרְפוּ עֵדוּתָן[28].**
3 **וְכֵן אִם הֵעִידוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּבֵית דִּין זֶה[29], וְחָזְרוּ**
4 **וְהֵעִידוּ בְּבֵית דִּין אַחֵר[30] - יָבוֹא אֶחָד מִכָּל בֵּית דִּין[31]**
5 **וְיִצְטָרְפוּ[32]. אֲבָל הָעֵד עִם הַדַּיָּן שֶׁהֵעִידוּ שְׁנֵי הָעֵדִים**
6 **בְּפָנָיו[33] - אֵין מִצְטָרְפִין[34].**

27) על הלוואה או הודאה, כנ"ל ה"ב. 28) ושני בתי־הדין ישפטו יחד לפי העדות המצטרפת, שהרי נתבאר לעיל ה"ד שבדיני ממון אין צורך ששניהם יעידו כאחד, וכאן החידוש שעדותם כשרה אפילו לפני שני בתי־דין נפרדים (בבא־בתרא קסה, ב). וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ל, ס"ק לד: דוקא כל שני בתי הדין מצטרפים, אבל מקצת מבית־דין אחד ומקצת מבית־דין שני אינם מצטרפין להעשות בית־דין חדש, כיון שלא העיד אלא אחד מהעדים בכל בית־דין, הרי זה כעד מפי עד. 29) לקיים חתימת ידי עדי השטר. 30) והלכו להם שנים מבית־הדין למדינת הים, ולא נשאר אלא דיין אחד. 31) ובחו"מ סי' ל סי"ב, הנוסח: וחזרו והעידו בבית־דין אחר וחזרו והעידו בבית־דין שלישי, יבוא אחד מכל בית־דין וכו'. כלומר, שמכל שלשה בתי־הדין נשארו אחד־אחד. 32) לקיים השטר (בבא־בתרא שם) וכאן, אפילו דיין אחד מכל בית־דין מצטרף, הואיל ומתחילה העידו שני עדים לפניו ונתקבלה עדותם, אין זה כעד מפי עד, אלא דיין המאשר את הקיום שנתאשר לפניו (סמ"ע שם). 33) כשישב עם עוד שני דיינים כאחד. 34) אחרי שהלכו שני הדיינים, אין הדיין הנשאר יכול להצטרף עם עד אחד להעיד לפני בית־דין אחר על קיום השטר, מפני שאין עדותם אחידה, העד מעיד שמכיר חתימת ידי השטר, והדיין מעיד שנתקבלה העדות לפניו במושב שלשה חברי בית־דין (כתובות כא, א), וראה ברי"ף לבבא־בתרא קסה, ב.

7 **ז. אַף עַל פִּי שֶׁמִּצְטָרְפִין הָעֵדוּת[35] בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת,**
8 **צָרִיךְ שֶׁיָּעִיד כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם בְּכָל דָּבָר[36], כְּמוֹ**
9 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[37]. אֲבָל אִם הֵעִיד עֵד אֶחָד בְּמִקְצָת דָּבָר,**
10 **וְהֵעִיד הַשֵּׁנִי בְּמִקְצָתוֹ - אֵין מְקַיְּמִין הַדָּבָר מֵעֵדוּת**
11 **שְׁנֵיהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים יָקוּם דָּבָר[38].**
12 **כֵּיצַד? זֶה אוֹמֵר: פְּלוֹנִי אָכַל שָׁדֶה זוֹ שָׁנָה פְּלוֹנִית,**
13 **וְזֶה הֵעִיד שֶׁאָכְלָהּ שָׁנָה שְׁנִיָּה, וְזֶה הֵעִיד שֶׁאָכְלָהּ**
14 **שָׁנָה שְׁלִישִׁית[39] - אֵין מִצְטָרְפִין עֵדוּת שְׁלָשְׁתָּן**
15 **וְאוֹמְרִים: חֲרֵי אֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד**
16 **הֵעִיד בְּמִקְצָת הַדָּבָר[40]. וְכֵן אִם הֵעִיד זֶה: אֲנִי רָאִיתִי**
17 **שַׁעֲרָה אַחַת בְּצַד יְמִינוֹ שֶׁל זֶה, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי**
18 **רָאִיתִי שַׁעֲרָה אַחַת בְּצַד שְׂמֹאלוֹ שֶׁל זֶה בְּאוֹתוֹ**
19 **הַיּוֹם[41] - אֵין מִצְטָרְפִין[42] דִּבְרֵי שְׁנֵיהֶם כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר:**
20 **חֲרֵי הֵעִידוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁהָיָה זֶה גָּדוֹל בְּיוֹם פְּלוֹנִי; לְפִי**
21 **שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לֹא הֵעִיד אֶלָּא בְּמִקְצָת הַסִּימָנִין[43].**
22 **אֲפִלּוּ הֵעִידוּ שְׁנַיִם בְּשַׁעֲרָה אַחַת, וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם**
23 **בְּשַׁעֲרָה אַחֶרֶת[44]; שֶׁהֲרֵי כָּל כַּת מֵהֶם הֵעִידָה עַל חֲצִי**
24 **דָּבָר, וְאֵין זוֹ עֵדוּת[45]. אֲבָל אִם הֵעִידָה הָאַחַת**
25 **שֶׁרָאֲתָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּצַד יָמִין, וְהֵעִידָה הַשְּׁנִיָּה**
26 **שֶׁרָאֲתָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּצַד שְׂמֹאל[46] - מִצְטָרְפִין[47].**
27 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ.**

35) בכת"י תימן: העדים. 36) בכת"י הנ"ל: הדבר. 37) לעיל ה"ב, ששניהם מעידים על אותו הסכום. ככתוב שם: "וכן אני מעיד שהלוהו בפני". 38) "דבר - ולא חצי דבר" (בבא־קמא ע, ב). 39) והרי היא חזקה, להעמיד השדה בידו, ראה הל' טוען ונטען פי"א ה"ב, כי אין אדם נזהר בשטרו כל ימיו אלא עד שלש שנים, שם ה"ד. 40) בשליש החזקה, שכל אחד אינו מעיד אלא על שנה אחת. וראה לקמן פכ"א ה"ז, ובביאורנו שם. 41) שמבן שלש־עשרה שנה ומעלה, אם הביא שתי שערות למטה במקומות הידועים לשיער - נקרא גדול (הל' אישות פ"ב, ה"י). 42) בכת"י תימן: מצרפין. 43) ששערה אחת אינה אלא מקצת סימני הבגרות (סנהדרין ל, ב) "אחד אומר אחת בגבה, ואחד אומר אחת בכריסה - חצי דבר וחצי עדות היא", ומפרש רבינו: גבה וכריסה - צד ימין וצד שמאל (כסף־משנה). 44) אין מצרפין עדותם. 45) [בבא־בתרא נו, ב]. 46) נוסח זה משובש הוא, שהרי אם כת אחת מעידה על שתי שערות, למה לנו לצרף עדות הכת השניה, ובדפוס וינציאה שי"א, וכן בכת"י תימן, הנוסח: "אבל אם העיד האחד שראה שתי שערות... והעיד השני שראה שתי שערות". 47) שהרי כל אחד משניהם העיד על דבר שלם (סנהדרין שם). וכתב הכסף־משנה: דוקא לעניני ממונות מצרפים עדותם, שיחשב כגדול לענין מקח וממכר, או להעיד עדות שבממון, אבל לעניני נפשות כגון קידושין וגיטין וכדומה, אינו נעשה גדול עד ששני העדים יראו שתי השערות כאחד, כמבואר לעיל ה"א. וכן נראה מדקדוק לשון רבינו בתחילה הלכה זו: "אע"פ שמצטרפים העדות בדיני ממונות" וכו' - הרי שכל הלכה זו עוסקת בדיני ממונות בלבד. וכן ב'בית יוסף' לחו"מ סוף סימן ל.

יום חמישי ד' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) המקומות שבהם האמינה התורה עד אחד. דין עדים רבים שבאו להעיד וביניהם אחד קרוב או פסול. שטר שעדי חתימתו מרובים ואחד מהם קרוב או פסול לעדות. לימוד זכות או חובה על ידי עד המעיד. המקרים בהם יכול עד להיעשות דיין.

28 **א. אֵין חוֹתְכִין[2] דִּין מִן הַדִּינִין עַל פִּי עֵד אֶחָד, לֹא**
29 **דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְלֹא דִּינֵי נְפָשׁוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יָקוּם עֵד**
30 **אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת[3]. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[4]**
31 **לָמַדְנוּ שֶׁקָּם הוּא לִשְׁבוּעָה[5], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת**
32 **טוֹעֵן[6].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין חותכין דין מן הדינין על־פי עד אחד".

וממשיך: "בשני מקומות האמינה תורה עד אחד, בסוטה שלא תשתה מי מרים ("שנאמר: ועד אין בה, והרי כאן עד") ובעגלה ערופה שלא תיערף ("שנאמר ולא נודע מי הכהו, הא אם נודע לא היו עורפין, אפילו אם ראה ההורג עד אחד").

ויש לחקור בגדר הדין של עד אחד, מפני מה אין חותכין הדין על פיו:

א. עד אחד הוא סוג בירור אחר לגמרי (באיכות) משני עדים, ועל סוג בירור זה אמרה תורה שאין לסמוך עליו מפני שהוא "סוג" אחר של עדות. ולפי־זה יש להסביר שלסוג האחר של העדות האמינה תורה רק בשני מקרים; סוטה שלא תשתה, ועגלה ערופה שלא תיערף.

ב. הבירור שעושה עד אחד, הוא מאותו הסוג והגדר דשני עדים, אלא שיש כאן חסרון בכמות, ולכן מכיון שבדיני ממונות ודיני נפשות יש צורך בבירור גמור, לא מספיק הבירור דעד אחד, ובכל זאת בנוגע שלא להשקות סוטה ולא לערוף את עגלה ערופה, מספיק גם "קצת" בירור אף שאין זה בירור בשלימות לעניין חיוב מיתה. ועל־פי־זה יש לפרש כך גם בשבועה, שגם על־ידי עד אחד נעשה חיוב השבועה, כיון שה"קצת" בירור שגורם העד אחד אינו מספיק לחייב ממון, אבל כן מספיק לחייבו שבועה.

אמנם, כל זה הוא בעדי בירור שמעידים על המציאות, אבל בעדי קיום מסתבר לומר (גם לאופן השני) שעד אחד הוא כלום, ולא נעשה על־ידו מאומה, כי גם אם החסרון הוא בכמות, הרי כל זמן שחסר בשיעור זה של שני עדים לא נפעל דבר! בדיוק כמו משא כבד שצריך שני אנשים להרימו, ואדם אחד לבד אינו יכול להרימו כלל.

(ע"פ יין מלכות סי' ק"צ)

2) פוסקים, מוציאים החלטה. 3) ספרי שופטים אות קפח: "אין לי אלא לדיני נפשות (=עוון - משמעו חטא שיש בעונשו מיתה ככתוב בעובד עבודה זרה "עוונה בה", במדבר טו, לא), לדיני ממונות מניין, תלמוד לומר לכל עוון" כל - בא לרבות דיני ממונות (רבינו הלל). 4) שקיבלו רבותינו איש מפי איש עד למשה מסיני. 5) שאם כפר הנתבע ועד אחד מעיד, שהוא חייב לתובע הרי זה נשבע מן התורה (ספרי שם ושבועות מ, א). 6) פרק א הלכה א.

1 **ב. בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת הֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד: בְּסוֹטָה**
2 **שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה מֵי מָרִים[7], וּבְעֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁלֹּא תֵּעָרֵף,**
3 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[8]. וְכֵן מִדִּבְרֵיהֶן, בְּעֵדוּת אִשָּׁה[9] שֶׁיָּעִיד**
4 **לָהּ שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ[10].**

7) שאם קינא לה בעלה ונסתרה אחר הקינוי בעדים והרי היא עומדת לשתות מי המרים לבדקה אם טמאה היא, ובא עד והעיד עליה שנטמאה בפניו, אינה שותה, שנאמר (במדבר ה, יג) "ועד אין בה" - והרי עד (הלכות סוטה פרק א, הלכה י"ד). 8) בהלכות רוצח פרק ט, הלכה י"ב, שאם בא עד אחד והעיד שראה את הרוצח אינה נערפת, שנאמר (דברים כא, א) "כי ימצא חלל באדמה... לא נודע מי היכהו" - והרי נודע. 9) להתירה להינשא. 10) הרי זה נאמן, "שהדבר עשוי להיגלות" (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה ט"ו), וגם הקלו חכמים בדבר זה, כדי שלא יישארו בנות ישראל עגונות (שם פרק י"ג, הלכה כ"ט, ובביאורנו שם).

5 **ג. וְכָל מָקוֹם שֶׁעֵד אֶחָד מוֹעִיל, אִשָּׁה וּפָסוּל[11]**
6 **כְּמוֹ כֵן מְעִידִים[12]. חוּץ מֵעֵד אֶחָד שֶׁל שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין**
7 **מְחַיְּבִין שְׁבוּעָה אֶלָּא בְּעֵדוּת כָּשֵׁר, הָרָאוּי לְהִצְטָרֵף**
8 **עִם אַחֵר[13] וְיִתְחַיֵּב זֶה הַנִּשְׁבָּע מָמוֹן עַל פִּיו. עַל פִּי[14]**
9 **שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים[15] - לַעֲשׂוֹת**
10 **שְׁלֹשָׁה כְּשְׁנַיִם: מַה שְּׁנַיִם, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ**
11 **פָּסוּל - בָּטְלָה הָעֵדוּת[16]; אַף שְׁלֹשָׁה, וְהוּא הַדִּין**
12 **לְמֵאָה, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל - בָּטְלָה**
13 **הָעֵדוּת[17]. בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת[18].**

11) לעדות מדבריהם, אבל גזלן גמור, וכן כל הפסול בעבירה מן התורה, אינו נאמן להתיר אשה להינשא (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה י"ז). 12) שכן שנינו (סוטה מז, א) שאפילו העידה אשה שראתה את הרוצח אין העגלה נערפת. וביבמות קכב, א שנינו: "הוחזקו להיות משיאין (=אשה) עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה". וכן בסוטה לא, א לעניין עדות סוטה שלא תשתה מי מרים. והשווה הלכות סוטה פרק א, הלכה ט"ו. 13) כדקדוק לשון הברייתא (שבועות מ, א) "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה". ובתורת כהנים פרשת ויקרא (דבורא דחטאות) פרק ז: "הודע אליו - ולא שאמרו לו אחרים (=והוא מכחישם)... מניין אפילו אמרה לו אשה, אוציא - אשה, שאין אשה כשרה לעדות, מניין אפילו אמרו לו קרובים (=שהם כשרים להעיד במקום אחר), אוציא... קרובים שאינם כשרים להעיד בו, מנין אפילו אמר לו עד אחד, אוציא... עד אחד שאין מחייבו אלא שבועה, מניין אפילו אמרו לו שניים" וכו', הרי שקרוב ואשה אינם מחייבים שבועה, אלא עד אחד כשר בלבד. וראה בתשובות רבי עקיבא איגר קעט ראייה לדברי רבינו. 14) בדפוסים קדומים וכן בכתב יד תימן כאן תחילת ההלכה. 15) "אם מתקיימת העדות בשניים למה פרט הכתוב בשלושה"? 16) שהרי לא נשאר אלא עד אחד. 17) שנאמר: עדים, אפילו מאה במשמע. 18) משנה במכות ה, ב וכדעת רבי שם.

14 **ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ כֻּלָּן**
15 **לְהָעִיד; אֲבָל אִם לֹא נִתְכַּוְּנוּ כֻּלָּם לְהָעִיד - מַה יַּעֲשׂוּ**
16 **שְׁנֵי אַחִים בִּכְלַל הָעָם, וְרָאוּ הָעָם[19] כְּשֶׁהָרַג זֶה אֶת**
17 **זֶה, אוֹ כְּשֶׁחָבַל בּוֹ[20], אוֹ כְּשֶׁחָטַף חֵפֶץ מִיָּדוֹ[21].**

19) בדפוסים קדומים: וראו כשהרג. ותיבת: העם, אינה. 20) בגופו. 21) האם תיפסל עדות כולם, בגלל האחים שראו אף הם את המעשה, ועל כורחך, אינם פוסלים אם לא נתכוונו להעיד (משנה שם).

ה. וְכֵיצַד בּוֹדְקִין אֶת הַדָּבָר[22]? כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְבֵית דִּין עֵדִים מְרֻבִּין כַּת אַחַת, אוֹמֵר[23] לָהֶם: כְּשֶׁרְאִיתֶם זֶה שֶׁהָרַג אוֹ חָבַל, לְהָעִיד בָּאתֶם אוֹ לִרְאוֹת? כָּל מִי שֶׁאוֹמֵר: לֹא לְהָעִיד עָלָיו, אֶלָּא לִרְאוֹת מָה הַדָּבָר, וּבִכְלַל הָעָם בָּאתִי - מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ. וְכָל מִי שֶׁאוֹמֵר: לֹא הָיִיתִי עוֹמֵד אֶלָּא לְהָעִיד וּלְכַוֵּן הָעֵדוּת - מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ. אִם נִמְצָא בְּאֵלּוּ שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לְהָעִיד קָרוֹב אוֹ פָּסוּל - עֵדוּת כֻּלָּם בְּטֵלָה[24]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[25]? כְּשֶׁהָיָה בָּהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל; אֲבָל אִם כֻּלָּם כְּשֵׁרִים - אֶחָד שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהָעִיד אוֹ שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהָעִיד, הוֹאִיל וְרָאָה הַדָּבָר וְכִוֵּן עֵדוּתוֹ וְהָיָה שָׁם הַתְּרָאָה[26], חוֹתְכִין הַדִּין עַל פִּיו. בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת[27], בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת.

22) אם מתחילה נתכוונו להעיד או לראות בלבד. 23) ובכתב יד תימן: אומרים. 24) שם, ו, א. ואפילו של אלה שלא באו אלא לראות בלבד, כיוון שבעדים העיקריים נמצא פסול (לחם משנה). 25) בכתב יד תימן: והייתה. 26) בדיני נפשות אין עונשים בלא התראה, ואפילו התרה בו אחר בפני העדים, נענש, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. 27) בבא בתרא קיג, ב "שלושה שנכנסו לבקר את החולה (=ולא להעיד) רצו כותבים" - מעידים על מה ששמעו מפי החולה המצווה, הרי שאפילו לא נתכוונו להעיד עדותם כשרה, וכפירוש הרשב"ם שם. אולם בכריתות יב, ב אמרו: "דאי בעי אמר לא נתכוונתי לעדות", הרי שצריך כוונה להעיד.

ו. שְׁטָר שֶׁהָיוּ עֵדָיו מְרֻבִּין, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב[28] אוֹ פָּסוּל, אוֹ שֶׁהָיוּ בָּהֶם שְׁנַיִם קְרוֹבִים זֶה לָזֶה, וַהֲרֵי אֵין הָעֵדִים קַיָּמִין כְּדֵי לִשְׁאֹל אוֹתָן[29]: אִם יֵשׁ שָׁם עֵדוּת בְּרוּרָה שֶׁכֻּלָּם יָשְׁבוּ לַחְתֹּם[30], שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוְּנוּ לְהָעִיד[31] - הֲרֵי זֶה בָּטֵל; וְאִם לָאו - תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בַּשְּׁאָר. וְלָמָּה מְקַיְּמִין הָעֵדוּת בַּשְּׁאָר[32]? שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁחָתְמוּ הַכְּשֵׁרִים וְהִנִּיחוּ מָקוֹם לַגָּדוֹל לַחְתֹּם[33], וּבָא זֶה הַקָּרוֹב אוֹ הַפָּסוּל וְחָתַם שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּם[34].

28) ללווה או למלווה. 29) אם נתכוונו להעיד, או לשם מילוי המקום החלק שבשטר חתמו. 30) כאחד, זה בפני זה. 31) הרי זה כאילו אמרו; להעיד באנו. 32) והלא חתימתם מוכיחה, שנתכוונו להעיד. 33) שיחתום מלמעלה, משום כבודו. 34) ואין זו עדות אחת, אלא עדות אחרת לגמרי ואין בכוחם לבטל את הכשרים, שחתמו במעמד נפרד, ואין לומר בהם: "נמצא אחד מהם קרוב" וכו' שאין לפסולים שום שייכות לכשרים (רי"ף למכות ו, א בשם גאון). ומקורו בבבא בתרא קסב, ב "תתקיים עדות בשאר" ומפרשים, כשאין שם עדים כשישבו כולם לחתום (כסף משנה). והשווה הלכות גירושין פרק ט, הלכה כז. וכתב הרדב"ז אף על פי שהדבר ספק הוא אם חתמוהו כאחד או לא - בכל זאת מוציאים מן הלקוחות על פי שטר זה, כי כל הדין שקרוב או פסול מבטלים כל העדות בדיני ממונות - אינו אלא חומרא מדרבנן, ומכיוון שאין זה אלא ספק ב"דרבנן" הולכים להקל ומקיימים השטר.

ז. אַף עַל פִּי[35] שֶׁהָעֵד שֶׁחָתוּם מִתְּחִלָּה בַּשְּׁטָר הוּא הַפָּסוּל - הֲרֵי הַשְּׁטָר כָּשֵׁר[36].

35) בדפוסים קדומים, אין כאן תחילת הלכה ומשפט זה קשור עם ההלכה הקודמת. 36) ואין אומרים השניים הראשונים ישבו לחתום כאחד עם האחרים הכשרים. וכל שכן אם הפסולים חתמו בסוף וודאי שיש לתלות שחתמו שלא מדעת הראשונים והם כעדות אחרת, וכן דעת רבינו תם בתוספות, גיטין יח, ב דיבור המתחיל אמרי לה. וראה בחושן משפט מה, סעיף יב ברמ"א שם, שיש אומרים, שאין להכשיר שטר שחתומים בו פסולים, אלא אם כן שני האחרונים הם כשרים, שאז תולים לומר, שהרחיקו האחרונים את חתימתם, בכוונה להשאיר מקום חלק למי שגדול מהם, ומילא המלווה את הרווח בחתימת הקרובים, שלא מדעתם. והשווה גיטין י, ב "רווחא שביק למאן דקשיש מיניה".

ח. כָּל עֵד שֶׁהֵעִיד בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - אֵינוֹ מוֹרֶה בְּדִין זֶה הַנֶּהֱרָג, וְלֹא יְלַמֵּד עָלָיו לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה. וְאִם אָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעֵד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת - בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה. וּמַהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר לָמוּת[37]? כְּלוֹמַר: עֵד שֶׁהֵעִיד בְּנֶפֶשׁ לָמוּת - לֹא יַעֲנֶה דָּבָר, אֶלָּא יָעִיד וְיִשְׁתֹּק[38]. אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת - יֵשׁ לוֹ לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת אוֹ חוֹבָה[39]. אֲבָל לֹא יִמָּנֶה עִם הַדַּיָּנִים, וְלֹא יֵעָשֶׂה דַּיָּן; שֶׁאֵין עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן אֲפִלּוּ בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת[40].

37) שמשמעו: לימוד חובה המביא לידי המתה? 38) סנהדרין לד, א, שנראה כנוגע בעדותו. שמתחרט ודואג שמא ייגמר הדין לחובה ויביא הנידון עדים להזימו, והעד אינו יכול לחזור בו לאחר כדי־דיבור, מכיוון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (רש"י שם). 39) שם לב, א "דיני ממונות הכול מלמדים עליו זכות וחובה", ופירשו שם (לג, ב): הכול - ואפילו עדים. 40) בבא קמא צ, ב בעובדה של רבי יהודה נשיאה העוסקת בדיני ממונות. והטעם, שעדות - אינה כשרה עד שאתה יכול להזימה וכיוון שהוא העד והוא הדיין, לא יקבל הזמה על עצמו (תוספות שם). והרשב"ם בבבא בתרא קיד, א מפרש: שגזירת הכתוב היא, שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים (=העדים)... לפני ה'" - אלו הדיינים, ראה שבועות ל, א, צריך שהעד יעיד לפני הדיין, אבל אין העד יכול להיעשות דיין בעדות עצמו. ודווקא עד שהעיד, כגון, אם העיד אחד מהדיינים בפני חביריו על מעשה שראה אינו יכול להצטרף עימהם לדון על אותו מעשה. אבל אם לא העיד כלל אלא ראה את המעשה וראוי להעיד, אינו נפסל משום כך להיות דיין, כדברי רבי טרפון האומר (בבא קמא שם) "סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתם נעשו עדים ומקצתם נעשו דיינים" (כסף משנה וכן בחושן משפט ז, סעיף ה). והשווה

הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה ו והלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה ט).

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[41]? בְּדָבָר שֶׁצָּרִיךְ עֵדִים מִן הַתּוֹרָה, וְצָרִיךְ דַּיָּנִים לָדוּן בְּאוֹתוֹ הַדָּבָר מִן הַתּוֹרָה[42]; אֲבָל בְּשֶׁל דִּבְרֵיהֶם - עַד נַעֲשֶׂה דַּיָּן. כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֵבִיא הַגֵּט[43], וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם[44] - הוּא וּשְׁנַיִם[45] נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָהּ[46], וְנִמְצָא כְּאִלּוּ נְטָלוּהוּ[47] מִבֵּית דִּין[48]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[49].

41) שאין עד נעשה דיין. 42) כגון, קידוש החודש, שאינו אלא על פי דיינים, וכן התוקע לחבירו נותן לו סלע (ראה בבבא קמא צ, ב), שהוא חייב לשלם לו מן התורה, ואינו אלא על פי דיינים, ראה הלכות חובל ומזיק פרק ג, הלכה ט. 43) מארץ ישראל לחוץ לארץ. 44) שהצריכוהו חכמים לומר כן, להעיד על זהות הגט ובזה הוא מקויים, ראה הלכות גירושין פרק ז, הלכה ה. 45) מצטרפים עימו, להיות בית דין של שלושה כדי לקיים את הגט. 46) ואין הבעל יכול עוד לערער עליו לומר, גט שנמסר לה מזוייף הוא. 47) בדפוס וינציאה שי"א ובכתב יד תימן: נטלתו. ומוסב אל האשה. 48) ואף על פי שהשליח המביא הוא עצמו עד - ומן התורה עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותם בבית דין - ובשל "דבריהם" עד נעשה דיין (גיטין ה, ב והלכות גירושין פרק ז, הלכה י"ט). 49) כגון, האמור לקמן פרק ז, הלכה ו, ומקורו בכתובות כא, ב "הנח לעדות החודש דאורייתא; וקיום שטרות דרבנן".

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) חמישה דרכים בהם מאשרים את זהות השטר בבית־דין. אין בית־דין בודק אחר בית־דין אחר, אבל בודק הוא אחר העדים. שלושה דיינים שישבו לאשר השטר ומת אחד מהם לפני חתימתם.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁקִּיּוּם שְׁטָרוֹת[3] מִדִּבְרֵיהֶם[4], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין[5]. אַף עַל פִּי כֵן, אֵין מְקַיְּמִין שְׁטָרוֹת אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה[6], אֲפִלּוּ שְׁלָשְׁתָּן הֶדְיוֹטוֹת[7], מִפְּנֵי שֶׁהוּא דִּין[8]. וּלְפִיכָךְ[9] אֵין מְקַיְּמִין שְׁטָרוֹת בַּלַּיְלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10].

2) לעיל פ"ג, ה"ד. 3) אישור חתימת ידי העדים החתומים בשטר. 4) ומן התורה אין צורך בקיום, שעדים החתומים על השטר נעשו כמו שנחקרה עדותם בבית־דין (גיטין ג, א). 5) שאם לא היו מצריכים קיום, לא היה לשטר שום ערך, שמא יבוא כל מי שירצה ויזייף חתימת העדים, ומתוך שהקיום הוא לצורך השטר ולתועלתו, והשטר עצמו תוקן, שלא לנעול דלת בפני לווים, נמצא שהקיום עצמו הוא: שלא לנעול דלת (לחם־משנה). 6) בבא־בתרא מ, א. 7) שכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, שדיני ממונות אינם צריכים דיינים מומחים. 8) ושנים שדנו - אין דיניהם דין (שם, פ"ב, ה"י). 9) הואיל וזה נקרא דין. 10) שם פ"ג, ה"ג "שהדינים כנגעים... מה ראיית נגעים ביום בלבד, אף הדינים ביום בלבד". וראה בחו"מ סי' מ"ו סעיף ד, שנהגו: שהרב התופס ישיבה מקיים ביחיד.

ב. בְּאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה דְּרָכִים מִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר בְּבֵית דִּין. הַדֶּרֶךְ הָאֶחָד: שֶׁיִּהְיוּ דַּיָּנִים מַכִּירִין כְּתַב יְדֵי הָעֵדִים, שֶׁזּוֹ עֵדוּת פְּלוֹנִי וְזוֹ עֵדוּת פְּלוֹנִי[11]. הַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִי: שֶׁיַּחְתְּמוּ הָעֵדִים בִּפְנֵיהֶם[12]. הַדֶּרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי: שֶׁיָּבוֹאוּ הָעֵדִים הַחֲתוּמִים בִּפְנֵיהֶם, וְיֹאמַר כָּל אֶחָד וְאֶחָד: זֶה כְּתַב יָדִי[13], וַאֲנִי עֵד בַּדָּבָר הַזֶּה[14]. הַדֶּרֶךְ הָרְבִיעִי: שֶׁאִם מֵתוּ עֵדֵי הַשְּׁטָר אוֹ שֶׁהָיוּ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת - יָבוֹאוּ עֵדִים וְיָעִידוּ עַל כְּתַב יָדָן שֶׁהוּא זֶה[15]. הַדֶּרֶךְ הַחֲמִישִׁי: שֶׁיִּהְיֶה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִשְּׁטָרוֹת אֲחֵרִים, וְעוֹרְכִין[16] בֵּית דִּין זֶה הַכְּתָב לְאוֹתוֹ הַכְּתָב שֶׁבִּשְׁטָרוֹת אֲחֵרִים, וְיִהְיֶה דּוֹמֶה זֶה לָזֶה, וְיֵרָאֶה לָהֶם בְּיַחַד[17] שֶׁכְּתַב יְדֵי אֵלּוּ הוּא כְּתַב יְדֵי אֵלּוּ[18].

11) כתובות כא, ב "דיינים המכירים חתימות ידי העדים, אינם צריכים להעיד בפניהם" וכן פסק הרי"ף שם. 12) שאם בהכרת כתב ידי העדים מקיימים, כל־שכן אם העדים חתמו בפניהם (כסף־משנה). 13) שם, כ, ב. וכדעת החכמים, שאין צריכים לצרף עמהם עד אחר להעיד על חתימות שניהם, כי כל אחד מהם מתכוון להעיד על הסכום שבשטר. כלומר, ראינו המלווה וחתמנו, נמצא שיש כאן שני עדים על המלוה, וראה לקמן פ"ז ה"ד, ובביאורנו. 14) כלומר, בהסתכלי בכתב־ידי אני נזכר במלוה עצמה, אבל אם לא יזכור העדות כלל אינו יכול להעיד על כתב־ידו, כמבואר לקמן פ"ח ה"א (לחם־משנה). ובכל זאת, אם לא הדגיש בפירוש שהוא עד בדבר, מקיימים השטר, שמן הסתם הוא זוכר עדותו (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק טו), וכן מנהג העולם, שאינו אומר, אלא: זה כתב־ידי ומקיימים השטר (רדב"ז). 15) כתובות כא, א. והוא־הדין אפילו הם במדינה יכולים אחרים לקיים חתימתם, וכמשמעות דברי רבינו לעיל פ"ג ה"ו: "כגון שהיו שם עדים שזה כתב ידם" (כסף־משנה). 16) מדמים, ככתוב (ישעיה מ, יח) "ומה דמות תערכו לו". 17) לכל שלושת הדיינים. 18) כתובות יח, ב "או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר". וראה לקמן פ"ז, ה"ה.

ג. אֵין מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטָר מִשְּׁטָרוֹת אֲחֵרִים, אֶלָּא מִשְּׁנֵי שְׁטָרוֹת שֶׁל שְׁתֵּי שָׂדוֹת[19] שֶׁאֲכָלוּם בַּעֲלֵיהֶן[20] שָׁלֹשׁ שָׁנִים אֲכִילָה גְּלוּיָה[21], נְכוֹנָה, בְּלֹא שׁוּם יִרְאָה וְלֹא פַּחַד מִתְּבִיעָה בָּעוֹלָם[22], כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹכְלִין כָּל בַּעֲלֵי שָׂדוֹת שְׂדוֹתֵיהֶן[23]. אוֹ מִשְּׁנֵי שִׁטְרֵי כְּתֻבּוֹת[24]. וְהוּא שֶׁיָּצְאוּ שְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר, לֹא מִתַּחַת יְדֵי זֶה שֶׁרוֹצֶה לְקַיֵּם שִׁטָּרוֹ, שֶׁמָּא הוּא זִיֵּף הַכֹּל[25]. וְכֵן מְקַיְּמִין הַשְּׁטָר מִשְּׁטָר שֶׁקָּרָא עָלָיו עַרְעָר[26] וְהֶחֱזַק בְּבֵית דִּין[27]. מְקַיְּמִין מִמֶּנּוּ לְבַדּוֹ[28], כְּמוֹ שֶׁמְּקַיְּמִין מִשִּׁטְרֵי שְׁתֵּי שָׂדוֹת אוֹ מִשְּׁתֵי כְּתֻבּוֹת[29].

19) שטרי מכר של שתי שדות. 20) הלקוחות. 21) לעיני כל. 22) שלא ערער עליה מערער, לומר שהשדה היא שלו, ודאי שטר מכר זה כשר הוא, ואינו מזוייף ע"י הלוקח. 23) השווה הל' טוען ונטען פי"א ה"ב: "כדרך שנהנים כל

אדם באותה קרקע". 24) של שתי נשים היושבות תחת בעליהן בכתובות אלו, והדבר ידוע שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, כמבואר בהל' אישות פ"י, ה"י. 25) שגם שני השטרות מזויפים הם על־ידו (כתובות כ, א). ורש"י שם, מפרש: שמא הסתכל בכתב אותם שטרות וחיקה לחתום דוגמת חתימתם. ולדבריו אפילו שני השטרות מקויימים הם ע"י בית־דין, יש לחוש שמא זייף החתימה בשטר השלישי שבידו. 26) שהלווה ערער עליו לומר מזוייף הוא. ערער = ערר. התנגדות, טענה מנומקת נגד פסק־דין או החלטה מסויימת, מלשון הכתוב (שם טו, ה) "זעקת שבר יעערו". 27) קויים בבית־דין ע"י זהות חתימת העדים. 28) אפילו אין עמו שטר אחר. 29) שלא הוחזקו בבית־דין. נמצא כל שטר שהוחזק בבית־דין, ואפילו יצא עליו ערעור, וכל־שכן לא יצא עליו ערעור כלל והוחזק בבית־דין, מקיימים ממנו לבדו (כתובות שם) וכגירסת הרי"ף שם: "אין מקיימים את השטר משטר שקראו עליו ערעור אלא־אם־כן הוחזק בבית־דין". וכן דעת הר"ן שם בכוונת דברי רבינו. ורש"י שם גורס: "אין מקיימים את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית־דין". ולדבריו, כל שלא קראו עליו ערעור אין מקיימים ממנו אפילו הוחזק בבית־דין, שחוששים שמא מזוייף הוא כולו. אבל אם קראו עליו ערעור, עמדו עליו ודקדקו בו, ולא קיימוהו אלא־אם־כן נתברר להם שזוהי חתימת העדים. וראה בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לז.

ד. בֵּית דִּין שֶׁכָּתְבוּ: בְּמוֹשַׁב שְׁלֹשָׁה הָיֵינוּ וְנִתְקַיֵּם שְׁטָר זֶה בְּפָנֵינוּ - הֲרֵי זֶה מְקַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ מֵחֲמִשָּׁה דְּרָכִים נִתְקַיֵּם; שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שֶׁמָּא יִטְעוּ[30]. וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל בָּתֵּי דִינִין שֶׁרָאִינוּ וְשָׁמַעְנוּ, שֶׁיִּכְתְּבוּ הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּתְקַיֵּם בָּהּ לִפְנֵיהֶם[31].

30) בבא־בתרא קלח, ב. והשווה הל' יבום פ"ד, הכ"ט. 31) כתובות כא, א בסדר קיום השטר של בית־דינו של שמואל, שפורטו בו דרכי הקיום, וכביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק כח. וזהו סדר הקיום המנוסח בחו"מ סי' מ"ו, סעיף ג, ותרגמתיו ללשון־הקודש: "במושב שלשה כאחד היינו, ובא פלוני ופלוני והעידו לפנינו על חתימת ידיהם, ומשנתברר לנו שזוהי חתימת ידם, אישרנוהו וקיימנוהו כראוי".

ה. וּלְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין בּוֹדְקִין אַחַר[32] בֵּית דִּין אַחֵר, אֶלָּא מַחֲזִיקִין אוֹתוֹ שֶׁהֵן בְּקִיאִין וְלֹא יִטְעוּ. אֲבָל בּוֹדְקִין אַחַר הָעֵדִים.

32) שמא טעו, או לא דקדקו בעדותם כל הצורך (בבא־בתרא שם).

ו. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם[33] - צְרִיכִין לִכְתֹּב: בְּמוֹשַׁב שְׁלֹשָׁה הָיֵינוּ וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ[34]. שֶׁמָּא יֹאמַר הָרוֹאֶה: בֵּית דִּין[35] בִּשְׁנַיִם קִיְּמוּהוּ[36]. אֲפִלּוּ הָיָה כָּתוּב בּוֹ 'בְּבֵית דִּין'[37], יֹאמַר: שֶׁמָּא דִּמּוּ[38] שֶׁשְּׁנַיִם בֵּית דִּין הֵם[39]. וְאִם יֵשׁ בּוֹ מַשְׁמָע שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה[40] - אֵינוֹ צָרִיךְ[41].

33) עד שלא חתמו. 34) שמת, עד שלא הספיק לחתום. 35) בכת"י תימן, תיבת בית־דין איננה. 36) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שאין קיום שטרות אלא בפני שלשה. 37) ואין בית־דין פחות משלשה. 38) בטעות. 39) כדברי שמואל, האומר (סנהדרין ג, א) "שנים שדנו דיניהם דין, אלא שנקראו בית־דין חצוף", בעוד שהלכה היא: אין דיניהם דין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"י. 40) כגון שהיה כתוב בו: ואמר לנו פלוני, או: ואמרנו לו לפלוני, שמוכח הדבר שקיימוהו בשלשה, ראה 'טור' חו"מ סי' מ"ו, ומקורו ברש"י לכתובות כב, א דיבור־המתחיל: ואמר לנא, כלשון השני שם. 41) להדגיש: ואחד איננו, שהרי סגנונו מוכיח עליו שנתקיים בפני שלשה, למרות שלא חתמו בו אלא שנים (כתובות כב, א). והשווה הל' טוען ונטען פ"ז, ה"ד.

ז. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר, וּבָאוּ שְׁנֵי עֵדִים וְעֵרְעֲרוּ עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁהוּא גַּזְלָן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[42], וּבָאוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים וְהֵעִידוּ שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה[43]: אִם עַד שֶׁלֹּא חָתְמוּ הֵעִידוּ שֶׁחָזַר - הֲרֵי זֶה חוֹתֵם עִמָּהֶם, שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשָׁה הָיוּ[44]; וְאִם אַחַר שֶׁחָתְמוּ הַשְּׁנַיִם הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה - אֵינוֹ חוֹתֵם עִמָּהֶן, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁאֵינוֹ בְּעֵת חֲתִימַת הַשְּׁנַיִם[45]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁעֵרְעֲרוּ עָלָיו בַּעֲבֵרָה[46]; אֲבָל עֵרְעֲרוּ עָלָיו בִּפְגַם מִשְׁפָּחָה, כְּמוֹ[47] שֶׁאָמְרוּ: אִמּוֹ לֹא נִשְׂתַּחְרְרָה[48] וְעֶבֶד הוּא, אוֹ לֹא נִתְגַּיְּרָה וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים הוּא, וְנוֹדַע אַחַר שֶׁחָתְמוּ הַשְּׁנַיִם שֶׁאֵין בְּמִשְׁפַּחְתּוֹ פְּגָם וְשֶׁהוּא כָּשֵׁר[49] - הֲרֵי זֶה חוֹתֵם עִמָּהֶם, שֶׁזֶּה גִּלּוּי דָּבָר שֶׁהָיָה מִקֹּדֶם הוּא[50].

42) נמצא שהוא פסול לדין, וקיום שטרות הוא דין, כמבואר לעיל ה"א. 43) לפני שישב לקיים השטר. 44) שלשתם היו כשרים בשעת החתימה, וקיומם קיום, והרי זה כאילו ישב בית־דין אחר שהכשירוהו. 45) שאותה שעה עדיין פסול היה, ונתבטלה ההתוועדות הראשונה, ואפילו יוכשר אח"כ, יצטרכו לחזור ולהתוועד ולחתום מחדש (כתובות כב, א) וכפירוש ה'תוספות' שם, בשם רבינו חננאל. ויתכן, שיצטרכו לקבל העדות שנית ולחתום (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק סג). 46) שהוא גזלן או עבר שאר עבירה, שנפסל עליה לדון, ראה לקמן פ"י, ה"א־ב. 47) בכת"י תימן: כגון. 48) משפחותה, וכנענית היתה. 49) שנשתחררה אמו ואח"כ ילדתו, או שנשתחרר העבד לפני שישב בדין. 50) הוברר הדבר שלא היה פסול בשעת החתימה, ולא נתבטלה ההתוועדות הראשונה, בניגוד לגזלן שחזר בתשובה, שלא נתכשר אלא מיום שהועד עליו בבית־דין והלאה ('תוספות' שם). ולדעת רש"י שם, הכוונה, שהדיינים שחתמו אינם מעידים על השלישי להכשירו, שהם כנוגעים בעדותם, שגנאי הוא להם לישב עם דיין פסול בדין, ועד שלא חתמו אינם כנוגעים בדבר ומעידים עליו להכשירו.

ח. מֻתָּר לִכְתֹּב הַקִּיּוּם[51] בַּשְּׁטָר קֹדֶם שֶׁיִּתְקַיֵּם הַשְּׁטָר[52]; שֶׁאֵין הַכְּתִיבָה עִקָּר, אֶלָּא הַחֲתִימָה[53]. וְאֵין

1 **הַדַּיָּנִים צְרִיכִין לִקְרוֹת הַשְּׁטָר שֶׁמְּקַיְּמִין אוֹתוֹ, אֶלָּא**
2 **מְקַיְּמִין אוֹתוֹ מֵעֵדָיו[54], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדְעוּ מַה**
3 **כָּתוּב בּוֹ[55].**

51) טופס הקיום ללא חתימת הדיינים. 52) ואין זה נראה כשקר, מה שכתוב בטופס שהעידו על החתימה - ועדיין לא זיהו את חתימתם (כתובות פה, א). 53) ובית־הדין לא יחתום עד שיקיימוהו עדיו. 54) מהעדת עדיו. ובדפוס וינציאה שי"א: "לקרות השטר, שמקיימים אותו מעדיו" וכו'. 55) כתובות קט, ב, שהרי אינם מעידים אלא ששטר זה בא לפניהם, והעדים הכירו חתימתו. וכתב הר"ן שם, שבכל זאת צריכים הדיינים לקרוא בשטר מי הם המלוה והלווה, כדי שלא יהיו קרובים לדיינים ולא לעדי הקיום. והשווה הל' טוען ונטען פט"ז, ה"ב.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) עדות הקרוב על חתימת יד קרובו. מת אחד מעידי חתימת השטר, ואין אלא עד אחד המכיר את חתימתו. בקיום שטרות גם העד נעשה דיין.

4 **א. מֵעִיד קָרוֹב עַל כְּתַב[2] קְרוֹבוֹ. כֵּיצַד? שְׁטָר שֶׁעֵדָיו**
5 **רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּמֵתוּ אוֹ שֶׁהָלְכוּ לִמְדִינַת הַיָּם, וּבָא**
6 **בְּנוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְאָמַר: זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, וּבָא בְּנוֹ**
7 **שֶׁל שִׁמְעוֹן וְאָמַר: זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי - הֲרֵי אֵלּוּ**
8 **כְּשְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים שֶׁאֵינָן קְרוֹבִים[3]; וְאִם יִצְטָרֵף**
9 **עִמָּהֶם שְׁלִישִׁי וְהֵעִיד עַל כְּתַב יָדָן שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הֲרֵי**
10 **נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר[4].**

2) חתימת־עד. 3) שאלו הן שתי עדויות נפרדות, שהאב חתם על הממון שבשטר, ובנו מעיד על זהות חתימתו, וכיוצא בזה שנינו (בבא־בתרא נו, ב) "שלשה אחים ואחד (=מן השוק) מצטרף עמהם, הרי אלו שלש עדויות" לענין שלש שנות חזקה, וכל אח מעיד על אכילת שנה אחת, ועדותם כשירה, הואיל ואין כאן עדות קרובים בעדות אחת, אע"פ שעדותם מצטרפת להשלים את החזקה, ועל־ידה אנו מוציאים את הקרקע מידי המערער (ר"ן לכתובות כח, א). 4) שצריך שני עדים על כל כתב־יד משניהם, כמבואר בסמוך ה"ג.

11 **ב. וְאֵלּוּ[5] מִדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמָנִים הַגְּדוֹלִים לְהָעִיד בְּגָדְלָם**
12 **מַה שֶּׁרָאוּ בְּקָטְנָם[6]: נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר כְּשֶׁהוּא גָדוֹל:**
13 **זֶהוּ כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, זֶהוּ כְּתַב יָדוֹ שֶׁל רַבִּי[7], זֶהוּ**
14 **כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָחִי[8], שֶׁהָיִיתִי מַכִּיר בִּכְתַב יָדָם**
15 **כְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן[9]. וְהוּא שֶׁיִּצְטָרֵף עִמּוֹ אַחֵר שֶׁמַּכִּיר**
16 **כְּתַב יָדָן כְּשֶׁהוּא גָדוֹל[10].**

5) עדי קיום אלה, ונמשך רבינו אחרי לשון המשנה בכתובות כח, א הפותחת בנוסח זה: "ואלו נאמנים להעיד בגודלם מה שראו בקוטנם". 6) אע"פ שתחילתו בפסלות, שהרי עדות קטן אינה כלום, ראה לקמן פי"ד, ה"ב. 7) אע"פ שאינו רגיל עמו, ולא הרבה לתת עיניו בכתב־יד בקטנותו. 8) אע"פ שאינו רגיל עמו הרבה, וגם אין אימתו עליו, בניגוד לרבו שאימתו עליו וידקדק שלא לשקר בכתב־ידו. 9) כתובות שם, הואיל וקיום שטרות אינו אלא מדבריהם (ראה לעיל פ"ו ה"א, ובביאורנו) האמינוהו חכמים בשל דבריהם. והשווה לקמן פי"ד, ה"ג. אבל בדבר שצריך עדות מן התורה, נתבאר שם ה"ב "כל שתחילתו בפסלות, אע"פ שסופו בכשרות - פסול". 10) שהרי צריך שני עדים על כל כתב־יד משניהם (כתובות שם). ואפילו אותו אחר הוא קרוב לעדי השטר, הרי הם כשרים לקיימו, שכן אמרו שם: "והוא שיש גדול עמו" - ולא אמרו: "והוא שיש רחוק עמו" (ר"ן שם, וכן בביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק מב). אבל עדי הקיום עצמם לא יהיו קרובים זה לזה, כמבואר בחו"מ שם.

17 **ג. שְׁטָר שֶׁעֵדָיו רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ**
18 **שֶׁזֶּה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְזֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן -**
19 **נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר[11]. אֲבָל אִם הֵעִיד זֶה עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁל**
20 **רְאוּבֵן, וְהַשֵּׁנִי הֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן - לֹא**
21 **נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר; לְפִי שֶׁצָּרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים עַל כְּתַב כָּל**
22 **אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם[12]. וְאִם יֵשׁ שְׁלִישִׁי מֵעִיד עַל כְּתַב**
23 **רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן כְּאֶחָד - נִתְקַיֵּם[13].**

11) כתובות יט, ב "אבל אנוסים היו... הרי אלו נאמנים". ומשמע, אילו לא היו אומרים: אנוסים היו, הרי הם נאמנים לקיימו (כסף־משנה). 12) ובכת"י תימן: על כל כתב־יד אחד משניהם. וכל זה, כשאחרים מאשרים כתיבת־יד עדי השטר, אבל אם עדי השטר עצמם מעידים על השטר לקיימו, אין צורך בשנים על כל חתימה, שהרי על הממון שבשטר הם מעידים, כלומר: ראינו המלוה וחתמנו, וממילא יש כאן שנים, כמבואר בכתובות כא, א. וזהו שהדגיש רבינו לעיל פ"ו, ה"ב: "שיבואו העדים החתומים בפניהם, ויאמר כל אחד ואחד: זה כתב ידי, ואני עד בדבר הזה". והשווה דברי רבינו לקמן פ"ח, ה"א: "שאין אדם מעיד על כתב־ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה". 13) שהרי יש שני עדים על כל חתימה, וכן אמרו במשנה (שם כ, ב) "צריכים לצרף עמהם אחר".

24 **ד. אָמַר הָרִאשׁוֹן: זֶה כְּתַב יָדִי[14], וְהֵעִיד הוּא וְאַחֵר**
25 **עַל כְּתַב יְדֵי הַשֵּׁנִי[15] - לֹא נִתְקַיֵּם; לְפִי שֶׁנִּמְצָא**
26 **שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי הַמָּמוֹן שֶׁבַּשְּׁטָר תָּלוּי בְּעֵדוּת הָאֶחָד[16].**
27 **וְכֵן אִם הֵעִיד אָחִיו אוֹ בְּנוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן[17] עִם אַחֵר**
28 **עַל כְּתַב יְדֵי הַשֵּׁנִי - לֹא נִתְקַיֵּם; שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי**
29 **הַמָּמוֹן תָּלוּי בְּעֵדוּת הַקְּרוֹבִים[18].**

14) והרי הוא נאמן לבדו על חתימתו, כמבואר לעיל אות יא. 15) כגון שהלך השני, ואינו לפנינו. 16) שבעדותו על חתימת השני, יוצא רבע הסכום על פיו, והוא כבר העיד על חצי הסכום עם קיום כתב־ידו, והתורה אמרה (דברים יט, טו) "על־פי שני עדים... יקום דבר" - חצי דבר על־פי זה, וחצי דבר על־פי זה (כתובות כא, א וברש"י). אבל בדין שבהלכה הקודמת, מתוך שכל אחד מהעדים זקוק לעדות חבירו, ואחד משלים את השני, יוצא כל הסכום שבשטר על־פי כולם שוה בשוה. 17) שקיים את כתב־ידי עצמו. 18) שהראשון ואחיו קרובים הם זה לזה (בבא־בתרא נז, א).

ה. שְׁנַיִם שֶׁחַתּוּמִין עַל הַשְּׁטָר, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן[19] - צָרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים לְהָעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁל מֵת. וְאִם לֹא נִמְצָא אֶלָּא עֵד אֶחָד עִם זֶה הָעֵד הַחַי - כּוֹתֵב חֲתִימַת יָדוֹ בִּפְנֵי עֵדִים[20], אֲפִלּוּ עַל הַחֶרֶס[21], וּמַשְׁלִיכוֹ בְּבֵית דִּין, עַד שֶׁתַּחְזַק[22] כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין[23], וְלֹא יִהְיֶה צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁזֶּה כְּתַב יָדוֹ, וְיָעִיד הוּא וְאַחֵר עַל כְּתַב יְדֵי הַמֵּת, וְיִתְקַיֵּם כְּתַב יָדוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[24].

19) והרי נתבאר לעיל ה"ד, שאין הראשון יכול להצטרף עם אחר להעיד על כתב יד המת. 20) והם יעידו שזוהי חתימתו, כדי לקיים השטר ממנה. 21) אע"פ שאין כותבים עליו שטר חוב, שהוא ניתן להזדייף, שאדם יכול למחוק כתבו, ומניח חתימת העדים, וכותב למעלה ממון הרבה (גיטין יא, א וראה הל' מלוה פכ"ז, ה"א) - בכל זאת מותר לקיים ממנו כתב־ידו, וכל־שכן אם יחתום על מגילת קלף בראשה, שמקיימים ממנה, אבל באמצע המגילה אסור לו לכתוב כתב־ידו, שמא ימצאנה אדם רמאי ויכתוב מעליה כל מה שירצה, כגון: "אני פלוני הח"מ לויתי מנה מפלוני" (כתובות כא, א וב'תוספות' שם) וראה בסמ"ע לחו"מ סי' מ"ו ס"ק לז. 22) ובכת"י תימן: שיוחזק. 23) ע"י השוואת כתב זה לכת"י שבשטר, ראה לעיל פ"ו, ה"ב. 24) ובכת"י תימן: שלא מפיו. והוא ואחד יצטרפו על כתב־יד השני, ורק חצי הסכום שבשטר יהיה תלוי בעדותם (כתובות שם). והוא־הדין אם יש שנים המכירים את חתימת יד החי, אינו מעיד על כתב־יד עצמו, אלא מצטרף עם השני להעיד על כתב המת (חו"מ סי' מ"ו, סעיף יג).

ו. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר, שְׁנַיִם מֵהֶן מַכִּירִין חֲתִימַת יְדֵי עֵדִים, וְאֶחָד אֵינוֹ מַכִּיר: עַד שֶׁלֹּא חָתְמוּ - מְעִידִין בְּפָנָיו[25] וְחוֹתֵם[26]; שֶׁהָעֵדִים נַעֲשִׂים דַּיָּנִים בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[27]. אֲבָל אַחַר שֶׁחָתְמוּ - אֵין מְעִידִין בְּפָנָיו וְחוֹתֵם; [שֶׁהֲרֵי בְּעֵת שֶׁחָתְמוּ לֹא הָיוּ מַכִּירִין אֶלָּא הַשְּׁנַיִם][28], וְאֵין מְקַיְּמִין[29] אֶלָּא עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלָשְׁתָּן מַכִּירִין, אוֹ יָעִידוּ הָעֵדִים עַל הַכְּתָב בִּפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

25) שזוהי חתימת יד העדים. 26) עמהם, על אישור בית־הדין. 27) לעיל פ"ה, ה"ט. ואע"פ שבשעת קבלת העדים אין כאן אלא דיין אחד - בשל דבריהם, אפילו בשעה שמעידים נעשים דיינים (כסף־משנה). 28) נמצא שחתמו שקר, שהעידו ששלשתם מכירים, ולא הכירו אלא שנים (כתובות כא, ב). 29) בכת"י תימן: אלא שנים, ואין מקיימים בשנים, אלא.

ז. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ חֲתוּמִין עַל הַשְּׁטָר וָמֵתוּ, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: כְּתַב יָדָן הוּא זֶה, אֲבָל אֲנוּסִים הָיוּ, קְטַנִּים הָיוּ, פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיוּ[30], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֵדִים אֲחֵרִים שֶׁזֶּה כְּתַב יָדָן[31], אוֹ שֶׁהָיָה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִשְּׁטָר אַחֵר שֶׁקָּרָע עָלָיו עַרְעָר וְהֶחְזַק בְּבֵית דִּין[32] - הֲרֵי זֶה לֹא נִתְקַיֵּם[33]; אֶלָּא מַעֲמִידִין[34] הַשְּׁנַיִם שֶׁבַּשְּׁטָר כְּנֶגֶד הַשְּׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עֲלֵיהֶן שֶׁהֵן פְּסוּלִין, וְאֵין גּוֹבִין בּוֹ כְּלוּם[35].

30) בעבירה, נמצאת עדותם בטלה, ראה לעיל פ"ג, ה"ו־ז. 31) ואפשר איפוא לקיים השטר על־ידם שלא מפי המערערים. 32) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. 33) שהרי אלו השנים פוסלים אותו. 34) בכת"י תימן: מעמידים. 35) כי מעמידים הממון בחזקתו - בחזקת הלווה (כתובות יט, ב - כ, א), ואם תפס המלוה מידי הלווה, ובא הלווה לתבוע ממנו, אין מוציאים ממנו, הואיל ושנים כנגד שנים הם - העמד ממון על חזקתו (רש"י שם). וכל זה, כשמעידים פסולים היו באותה השעה ועתה כשרים הם, נמצא שלא באו לפסול אלא את השטר, אבל אם אמרו פסולים הם גם עכשיו, נמצא שבאו לפסול את העדים הראשונים - ודאי נאמנים הם לפסלם, והשטר בטל מאליו, ואפילו תפס המלוה מוציאים ממנו (רדב"ז, וכן בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לז בשם הר"ן).

יום שישי ה' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) דין המכיר חתימת ידו ואינו זוכר את גוף העדות. הנזכר בעדות מתוך הכתב.

א. מִי שֶׁחָתַם עַל הַשְּׁטָר, וּבָא לְהָעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין, וְהִכִּיר כְּתַב יָדוֹ שֶׁזֶּהוּ בְּוַדַּאי, אֲבָל אֵינוֹ זוֹכֵר הָעֵדוּת כְּלָל, וְלֹא יִמְצֵא בְּלִבּוֹ זִכָּרוֹן כְּלָל שֶׁזֶּה לָוָה מִזֶּה לְעוֹלָם[2] - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְהָעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא זֶה[3] בְּבֵית דִּין. שֶׁאֵין אָדָם מֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא זֶה, אֶלָּא עַל הַמָּמוֹן שֶׁבַּשְּׁטָר הוּא מֵעִיד שֶׁזֶּה חַיָּב לָזֶה[4]; וּכְתַב יָדוֹ הוּא כְּדֵי לְהַזְכִּירוֹ הַדָּבָר, אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר - לֹא יָעִיד[5].

2) ובכתב יד התימנים: מעולם. 3) בכתב יד הנ"ל: על כתב ידו זה בבית דין. 4) כתובות כא, א. וכדעת החכמים שם. 5) שם כ, א "רבי יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכר מעצמו". ומפרש רש"י: אלא לאחר שראה בשטר נתן בליבו ונזכר... אבל אינו נזכר לגמרי לא, דרחמנא אמר: מפיהם ולא מפי כתבם. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: "רבי יוחנן (=האומר אף על פי שאינו זוכר מעצמו) כרבנן", האומרים על ממון שבשטר הם מעידים, וזכירה מתוך השטר חשובה זכירה, אבל כל שאין זוכרים כלל אפילו מתוך השטר - אינם מעידים. וזה שדקדק רבינו לעיל פרק ו, הלכה ב ואמר: "ויאמר כל אחד ואחד זה כתב ידי ואני עד בדבר הזה", כלומר, אני זוכר את העדות. והשווה לקמן הלכה ד.

ב. אֶחָד הַזּוֹכֵר אֶת הָעֵדוּת[6] וְאֶחָד שֶׁרָאָה כְּתַב יָדוֹ[7] אוֹ שֶׁהִזְכִּירוּהוּ אֲחֵרִים וְנִזְכַּר, אֲפִלּוּ הִזְכִּירוֹ הָעֵד הַשֵּׁנִי שֶׁהֵעִיד, אִם נִזְכַּר - הֲרֵי זֶה מֵעִיד[8]. אֲבָל אִם הִזְכִּיר אוֹתוֹ הַתּוֹבֵעַ עִצְמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּזְכַּר - אֵינוֹ מֵעִיד; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה דּוֹמֶה בְּעֵינֵי בַּעַל דִּין[9] כְּאִלּוּ הֵעִיד שֶׁקֶר בְּדָבָר שֶׁלֹּא יָדַע[10].

6) בטרם ראותו את כתב ידו. 7) ונזכר ממנו. 8) כתובות שם. ואין אומרים עד שני נוגע בעדותו הוא, שנוח לו שחבירו יסכים עימו כדי שייאמנו דבריו ויעשו פרי (סמ"ע לחושן משפט סימן כח, סעיף קטן מה). 9) התובע. 10) ונמצא התובע חושדו כשקרן (שם).

1 **ג. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ תַּלְמִיד חָכָם, וְהִזְכִּיר**
2 **הַתּוֹבֵעַ הַזֶּה אֶת הָעֵד וְנִזְכַּר - הֲרֵי זֶה יָעִיד לוֹ;**
3 **שֶׁתַּלְמִיד חָכָם יוֹדֵעַ, שֶׁאִלּוּ לֹא זָכַר הַדָּבָר - לֹא הָיָה**
4 **מֵעִיד[11]. וְקַל הוּא שֶׁהֵקִלּוּ בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, שֶׁאַף עַל**
5 **פִּי שֶׁשָּׁכַח הַדָּבָר מִכַּמָּה שָׁנִים, וְהַכְּתָב הוּא שֶׁהִזְכִּירוֹ**
6 **- הֲרֵי זֶה מֵעִיד[12].**

11) שם עמוד ב. "ואי צורבא מרבנן הוא אפילו עצמו". ומפרש רבינו, שזה מוסב אל התובע. אבל רש"י שם מפרש, שהעד הוא תלמיד חכם, ולפיכך אינו חשוד להעיד שקר בדבר שאינו יודע. וכן נוסחה ההלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן כח, סעיף יד, שהכול תלוי בעד. והטור שם מצטט את דברי רבינו כך: לפיכך אם היה הבעל דין תלמיד חכם וכו', וייתכן שזה מוסב אל הנתבע, שאם הוא תלמיד חכם לא יחשוד בעד שאינו זוכר (כסף משנה). 12) כמו שמצינו לעיל פרק ג הלכה א שהקילו בדיני ממונות שאינם צריכים דרישה וחקירה, כדי שלא תנעל דלת בפני לווין. אבל בדיני נפשות מבואר ביבמות לא, ב שאם לא יזכרו העדים את עדותם אלא מתוך הכתב, אסור להם להעיד, כמו שאמרו שם: "זימנין דחזי מכתבא ואתו מסהדי ורחמנא אמר: מפיהם ולא מפי כתבם", וסובר רבינו שאפילו בזוכרים עדותם מתוך הכתב ידובר שם (כסף משנה).

7 **ד. הוֹאִיל וְהַדָּבָר כֵּן[13], שְׁטָר שֶׁיָּצָא לְבֵית דִּין, וּבָאוּ**
8 **עֵדִים וְאָמְרוּ: כְּתַב יָדֵנוּ הוּא זֶה, אֲבָל מֵעוֹלָם לֹא**
9 **יָדַעְנוּ עֵדוּת זוֹ, וְאֵין אָנוּ זוֹכְרִים שֶׁזֶּה לָוָה מִזֶּה אוֹ**
10 **מָכַר לוֹ - לֹא נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר, וַהֲרֵי הֵן כְּחֵרְשִׁים[14] עַד**
11 **שֶׁיִּזְכְּרוּ עֵדוּתָן. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ דָן כֵּן - לֹא יָדַע בְּדִינֵי**
12 **מָמוֹנוֹת בֵּין יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ[15]. אֲבָל אִם הָיָה כְּתַב יָדָן**
13 **יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁהָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה כְּתַב**
14 **יָדָן[16] - מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטָר, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל**
15 **דִּבְרֵיהֶן שֶׁאוֹמְרִין: אֵין אָנוּ זוֹכְרִין עֵדוּת זוֹ; שֶׁמָּא**
16 **חָזְרוּ בָּהֶן, וְזֶה שֶׁאָמְרוּ: אֵין אָנוּ זוֹכְרִין - כְּדֵי לְבַטֵּל**
17 **הַשְּׁטָר. וּכְאִלּוּ אָמְרוּ: קְטַנִּים הָיִינוּ, פְּסוּלֵי עֵדוּת**
18 **הָיִינוּ - שֶׁאֵינָן נֶאֱמָנִים, הוֹאִיל וּמִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר שֶׁלֹּא**
19 **עַל פִּיהֶם[17]. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה מְקַיְּמִין כָּל הַשְּׁטָרוֹת,**
20 **וְאֵין אָנוּ צְרִיכִין לְהָבִיא עֵדִים וְלִשְׁאֹל אוֹתָם אִם הֵם**
21 **זוֹכְרִים עֵדוּת זוֹ אוֹ אֵינָם זוֹכְרִים אוֹתָהּ; שֶׁאֲפִלּוּ בָּאוּ**
22 **וְאָמְרוּ: אֵין אָנוּ זוֹכְרִים אוֹתָהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן,**
23 **הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ שֶׁלֹּא מִפִּיהֶן[18].**

13) שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה אלא על הממון שבשטר, שזה חייב לזה, לעיל הלכה א. 14) כחרשים, שאינם שומעים ואינם מדברים, שפסולים לעדות הואיל ואינם בני דעת והרי הם כשוטים, כמבואר לקמן פרק ט, הלכה י"א. ובכתב יד התימנים: והרי הוא כחרש. כלומר, השטר אינו אלא כחרס. וכן נוסח המהרי"ק בסוף שורש עד. 15) אינו יודע כלום, אפילו להבחין בין ידו הימנית לשמאלית, כלשון הכתוב יונה ד, יא. והשווה אמרה זו במדרש עשרת הדברות ז. והראב"ד חולק: "ויש מי שאין מורים כן ויודעים בדינים כמותו" ולדעתו מה שאמר רב יוחנן (כתובות כ, א): "אף על פי שאינו זוכר מעצמו" - כוונתו, אפילו שאינו זוכר כלל את עדותו אלא מכיר את כתב ידו, הרי זה מעיד על השטר ומקיימו. ומובן, שבאופן זה יצטרך שיעיד כל אחד על כתב ידו ועל כתב יד חבירו, או שיצטרף עימהם אחר שיעיד על כתב־יד שניהם, כדי שתהא על כל חתימה שני עדים, שהרי אינם מעידים על ההלוואה אלא על כתב ידיהם (חושן משפט מו, סעיף י). וכדעת רבינו מבואר בהלכות גדולות סימן נא בשם רבנן בתראי החולקים על מר יהודאי גאון, ודעתם מסכמת לגמרי כדברי רבינו כאן. 16) ראה לעיל פרק ו, הלכה ב־ג. 17) כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ו. 18) כדעת רבנן בתראי בהלכות גדולות סימן נא.

24 **ה. אֶחָד הַכּוֹתֵב עֵדוּתוֹ עַל הַשְּׁטָר[19], אוֹ שֶׁנִּמְצָא**
25 **אֶצְלוֹ כָּתוּב בְּפִנְקָסוֹ בִּכְתַב יָדוֹ: פְּלוֹנִי הֵעִיד אוֹתִי**
26 **עָלָיו בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּכָךְ וְכָךְ: אִם זָכַר מֵעַצְמוֹ[20], אוֹ**
27 **הִזְכִּירוּהוּ אֲחֵרִים וְנִזְכַּר - מֵעִיד[21]; וְאִם לָאו - אָסוּר**
28 **לְהָעִיד. שֶׁאֵין זֶה דּוֹמֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁאָמַר לוֹ אָדָם**
29 **נֶאֱמָן: פְּלוֹנִי יֵשׁ לוֹ אֵצֶל פְּלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ, וְהֵעִיד הוּא**
30 **שֶׁיֵּשׁ לָזֶה אֵצֶל זֶה, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִן הַדָּבָר כְּלוּם,**
31 **אֶלָּא מִפִּי הָאַחֵר שָׁמַע וְהֵעִיד[22].**

19) שהוא חתום כהלכה בשני עדים ונמסר ליד המלווה. 20) אפילו אחרי שהסתכל בכתב ידו. 21) כתובות כ, א "כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים". ומפרש רבינו שזה מכוון גם לשטר ממש, וגם לרשימה שבפנקסו, ובלבד שיזכור עדותו, כמבואר שם (כסף משנה). 22) ואין זה אלא "עד מפי עד" ופסול, כמבואר בסנהדרין כט, א ולקמן פרק י"ז, הלכה א. ובמדרש רבה שמות פרשה מ"ו, אות א: "אפשר שלא היה משה מאמין בהקדוש־ברוך־הוא שאמר לו: כי שיחת עמך (=שלא שיבר את הלוחות עד אשר קרב אל המחנה וראה בעיניו?) אלא, הודיע משה דרך ארץ לישראל, אפילו שיהא אדם שומע דבר מן יחידי נאמן, אסור לקבל עדותו לעשות דבר על פיו אם אינו רואה". ובירושלמי תענית פרק ד, הלכה ה אמרו בקשר לזה: "מכאן שלא יהא אדם דן אומדות".

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) עשרה מיני פסלות בעדים. שלבים שונים בעדות השוטים וחולי נכפה.

32 **א. עֲשָׂרָה מִינֵי פַּסְלוּת הֵם. כָּל מִי שֶׁנִּמְצָא בּוֹ אֶחָד**
33 **מֵהֶן - הֲרֵי הוּא פָּסוּל לְעֵדוּת. וְאֵלּוּ הֵן. הַנָּשִׁים,**
34 **וְהָעֲבָדִים, וְהַקְּטַנִּים, וְהַשּׁוֹטִים, וְהַחֵרְשִׁים,**
35 **וְהַסּוּמִים[2], וְהָרְשָׁעִים[3], וְהַבְּזוּיִין[4], וְהַקְּרוֹבִין[5],**
36 **וְהַנּוֹגְעִין בְּעֵדוּתָן[6]. הֲרֵי אֵלּוּ עֲשָׂרָה[7].**

2) העֻרִים. וכל אלה מפורשים לפנינו בפרק זה. 3) כגון שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, או שלקח ממון שאינו שלו בחמס, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב-ד. 4) שאינם מקפידים על בשתם, וכמבואר לקמן פי"א ה"ה. 5) לבעלי הדין, או שהעדים קרובים זה לזה בינם לבין עצמם, וכמבואר לקמן פי"ג ה"א, ופי"ד ה"ו. 6) שעדותו מביאה לו תועלת והנאה, והרי זה כ"מעיד על עצמו", לקמן פט"ו, ה-א. 7) וכולם מתבארים והולכים מכאן עד פט"ז, ה"ד.

1 **ב. נָשִׁים פְּסוּלוֹת לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי**
2 **שְׁנַיִם עֵדִים - לְשׁוֹן זָכָר, וְלֹא לְשׁוֹן נְקֵבָה[8].**

8) שנים, ולא שתים. ובשבועות ל, א דרשו: "ועמדו שני האנשים (דברים יט, יז) בעדים - הכתוב מדבר (=ללמדך שאין עדות בנשים, רש"י), ...נאמר כאן שני, ונאמר להלן (שם, טו) שני (=על-פי שני עדים), מה להלן בעדים - אף כאן בעדים". וכן ב'ספרי' שם אות קצ. ומקור דרשת רבינו - אינו ידוע.

3 **ג. וְכֵן הַטִּמְטוּם[9] וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[10] פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
4 **סְפֵק אִשָּׁה[11]. וְכָל מִי שֶׁהוּא סְפֵק כָּשֵׁר סְפֵק פָּסוּל -**
5 **הֲרֵי הוּא פָּסוּל. שֶׁאֵין הָעֵד בָּא אֶלָּא לְהוֹצִיא מָמוֹן**
6 **עַל פִּיו אוֹ לְחַיֵּב[12] עַל פִּיו[13], וְאֵין מוֹצִיאִין מָמוֹן**
7 **מִסָּפֵק[14] וְאֵין עוֹנְשִׁין מִסָּפֵק דִּין תּוֹרָה[15].**

9) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, וערוותו אטומה. 10) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות (הל' אישות פ"ב, הכ"ד-כה). 11) תוספתא ביכורים פ"ב, מ"ד: "ופסול לכל עדות שבתורה כנשים". 12) עונש, מכות או מיתה. 13) ובכת"י תימן: על פיו עוון. רומז לדברים יט, טו. 14) כתובות כ, א ובבא-קמא מו, א. 15) שאם ממון (=שניתן לחזרה) אין מוציאין, עונש הגוף לא כל-שכן (ע"פ הכסף-משנה). ובשו"ע חו"מ סי' לה, סעיף יד, כתב הרמ"א: תקנת קדמונים היא, שבמקום שאין אנשים רגילים להיות, כגון בבית-הכנסת של נשים, ...שאשה רגילה ולא אנשים... נשים נאמנות.

8 **ד. הָעֲבָדִים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר:**
9 **וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו. מִכְּלָל**
10 **שֶׁאָחִיו כָּמוֹהוּ: מָה אָחִיו בֶּן בְּרִית[16], אַף הָעֵד בֶּן**
11 **בְּרִית[17]. קַל וָחֹמֶר לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[18]: אִם עֲבָדִים,**
12 **שֶׁהֵן בְּמִקְצָת מִצְוֹת, פְּסוּלִין; הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לֹא כָּל**
13 **שֶׁכֵּן[19]?!**

16) שחייב בכל המצוות, שנכרת עליהן בברית, ככתוב (שם כח, סט) "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל". 17) והעבד אינו חייב אלא במצוות שהנשים חייבות (בבא-קמא פח, א): "אף אני אביא את העבד שאינו בכל המצוות ופסול להעיד". 18) שאינם אלא בשבע מצוות בלבד. 19) וכן אמרו (שם יד, ב) "ועל-פי עדים בני חורין בני ברית". ופירשו בגמרא, שם טו, א: בני חורין - למעט עבדים; בני ברית - למעט נכרים. ולדעת רש"י בגיטין כג, ב עבד - בן-ברית הוא, ככתוב (דברים כט, י-יא) "מחוטב עציך עד שואב מימיך, לעברך בברית ה' אלקיך". ויתכן, שלא נתכוון רבינו אלא לומר, שאינו "בכל המצוות" (אור שמח).

14 **ה. מִי שֶׁחֵצְיוֹ עֶבֶד וְחֵצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[20] - פָּסוּל[21].**

20) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר אחד מהם חלקו, ראה הל' עבדים פ"ז, ה"ד. 21) להעיד, שעדיין אינו בן ברית עד שישתחרר לגמרי, וכן אסור הוא בבת ישראל, כמבואר שם, ה"ז. ובבבא-קמא פח, א אמרו: "ומה אשה שהיא ראויה לבוא בקהל - פסולה לעדות, עבד שאינו ראוי לבוא בקהל - אינו דין שפסול לעדות".

15 **ו. כָּל מִי שֶׁנִּשְׁתַּחְרֵר[22] וַהֲרֵי הוּא מְחֻסַּר גֵּט שִׁחְרוּר[23]**
16 **- פָּסוּל[24]; עַד שֶׁיַּגִּיעַ גֵּט לְיָדוֹ[25], וְיֵעָשֶׂה מִכְּלַל בְּנֵי**
17 **בְּרִית, וְאַחַר כָּךְ יָעִיד[26].**

22) כגון שהפקירו רבו, שאינו יכול להשתעבד בו עוד, כמבואר בגיטין לח, ב, או עבד שברח מבית האסורין ונתייאש ממנו רבו, שם עמ' א. 23) שטר שחרור להתירו בבת ישראל, שם. 24) שעדיין אינו בן-ברית גמור. 25) ובכת"י תימן: הגט לידו, ויטבול ויעשה. והכוונה לטבילה לשם גירות שהיא אחר שחרורו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ג, הי"ב. 26) ומקור הדברים, בירושלמי יבמות פי"א, ה"ה: כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה, הרי כל אחד מהם הוא ספק כהן - ספק עבד, וכשיגדילו חייבים לשחרר זה את זה כמבואר שם ה"ו, ובכל זאת אמרו שם ה"ה, שכל עוד שלא נשתחררו אינם יכולים להעיד שום עדות, והרי הללו דינם כמעוכבי גט שחרור בלבד, כמבואר בגיטין מב, ב - ובכל זאת אינם מעידים (אור שמח). ומכאן גם המקור להלכה ג', שכל ספק כשר ספק פסול - אינו מעיד (קרית מלך).

18 **ז. הַקְּטַנִּים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר**
19 **בְּעֵדִים: וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים. אֲנָשִׁים - וְלֹא**
20 **קְטַנִּים[27]. אֲפִלּוּ הָיָה הַקָּטָן נָבוֹן וְחָכָם - הֲרֵי הוּא**
21 **פָּסוּל, עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[28] אַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה**
22 **שָׁנָה גְּמוּרוֹת. וְאִם הִגִּיעַ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא הֵבִיא**
23 **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְנוֹלַד בּוֹ סִימָן מִסִּימָנֵי סְרוּס[29] - הֲרֵי**
24 **זֶה סָרִיס[30], וְיָעִיד. וְאִם לֹא נוֹלַד בּוֹ - לֹא יָעִיד עַד**
25 **רֹב שְׁנוֹתָיו[31], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[32].**

27) בבא-בתרא קנה, ב. 28) למטה, במקומות הידועים לשיער (הל' אישות פ"ב, ה"י). 29) ששערו לקוי, ובשרו מחליק, ואין מימי רגליו מחמיצים, ועוד (שם, הי"ג). 30) ולפיכך לא הביא שתי שערות, ודינו כדין גדול לכל דבריו (שם, הי"א). 31) עד שיהיה בן שלשים וחמש שנים ויום אחד, שזהו רובן של שבעים שנה, שהן שני חיי האדם, ככתוב (תהלים צ, י) "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" (שם, ובבבא-בתרא קנה, ב). 32) פ"ב, שם.

26 **ח. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לִכְלַל שְׁנוֹתָיו שֶׁנִּרְאוּ בּוֹ סִימָנֵי**
27 **בַּגְּרוּת מִלְּמַעְלָה[33] - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה[34]; וְאִם לָאו**
28 **- אֵין מְקַבְּלִין עֵדוּתוֹ עַד שֶׁיְּבַדֵּק[35]. וּבֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה**
29 **שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ**

בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן[36] - אֵין עֵדוּתוֹ עֵדוּת בְּקַרְקָעוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְדַקְדֵּק בַּדְּבָרִים, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ[37]. אֲבָל בְּעֵדוּת מִטַּלְטְלִין - מְקַבְּלִין עֵדוּתוֹ, הוֹאִיל וְהוּא גָּדוֹל[38].

33) שערות הזקן ושערות בית השחי. 34) בסימנים של מטה, שכלל הוא: "אי־אפשר לעליון לבוא עד שלא בא התחתון" (נדה מח, א). וראה בפירושנו להל' אישות פ"ב, אות ע. 35) לראות אם יש בו סימנים של מטה, כמפורש במשנה שם: "אפשר לתחתון לבוא עד שלא בא העליון". 36) מקח וממכר. 37) בבא־בתרא קנה, ב. ועדות קרקעות צריכה דקדוק גדול, שחיות האדם תלויה בהן (רדב"ז). 38) ואינו שוטה (בבא־בתרא שם). והשווה הל' מכירה פכ"ט, הי"ב־יג, שבקרקע שירש מאבותיו, אפילו הוא בקי במשא ומתן והוא גדול, אין ממכרו ממכר עד שיהיה בן עשרים שנה, "שמא ימכור בזול, מפני שדעתו נוטה אחר המעות, ועדיין לא נתיישבה דעתו בדרכי העולם".

ט. הַשּׁוֹטֶה פָּסוּל לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן מִצְוֹת[39]. וְלֹא שׁוֹטֶה שֶׁהוּא מְהַלֵּךְ עָרֹם וּמְשַׁבֵּר כֵּלִים וְזוֹרֵק אֲבָנִים בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל מִי שֶׁנִּטְרְפָה[40] דַּעְתּוֹ, וְנִמְצֵאת דַּעְתּוֹ מְשֻׁבֶּשֶׁת תָּמִיד בְּדָבָר מִן הַדְּבָרִים[41], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר וְשׁוֹאֵל כָּעִנְיָן בִּשְׁאָר דְּבָרִים - הֲרֵי זֶה פָּסוּל, וּבִכְלַל שׁוֹטִים יֶחְשָׁב[42]. הַנִּכְפֶּה[43]: בְּעֵת כְּפִיָּתוֹ - פָּסוּל, וּבְעֵת שֶׁהוּא בְּרִיא - כָּשֵׁר[44]. וְאֶחָד הַנִּכְפֶּה מִזְּמַן לִזְמַן אוֹ הַנִּכְפֶּה תָּמִיד בְּלֹא עֵת קָבוּעַ[45]. וְהוּא שֶׁלֹּא תִּהְיֶה דַּעְתּוֹ מְשֻׁבֶּשֶׁת תָּמִיד, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ שָׁם נִכְפִּים שֶׁגַּם בְּעֵת בְּרִיאוּתָם דַּעְתָּם מִטָּרֶפֶת עֲלֵיהֶם. וְצָרִיךְ לְהִתְיַשֵּׁב בְּעֵדוּת הַנִּכְפִּין הַרְבֵּה[46].

39) שהוא פטור מכל המצוות, הואיל ואינו בר דעת, כמבואר בחגיגה ב, ב. ובבבא־בתרא קכח, א אמרו: "שפוי (=חכם) ונשתטה פסול". ומקורו בתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "והוא עד... או ידע (ויקרא ה, א) - להוציא את השוטה". 40) נתבלבלה. 41) כגון שהוא מקרע את בגדיו. 42) חגיגה ג, ב וכדעת רבי יוחנן שם. וראה נדה יג, ב: "שנטרפה דעתה, היינו שוטה". 43) נופל לארץ בהכרח מחמת חולי המשגע אותו לעתים. 44) ראש השנה כח, א. 45) הרי זה כשר כשהוא בריא. 46) כמו שאמרו (גיטין סז, ב) "נשתתק... בודקין אותו". ומפרש רש"י לראות אם דעתו מיושבת (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לה, ס"ק יח).

י. הַפְּתָאִים בְּיוֹתֵר, שֶׁאֵין מַכִּירִין דְּבָרִים שֶׁסּוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה[47], וְלֹא יָבִינוּ עִנְיְנֵי הַדָּבָר כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבִינִין שְׁאָר עַם הָאָרֶץ, וְכֵן הַמְּבֹהָלִים וְהַנֶּחְפָּזִים בְּדַעְתָּם[48] וְהַמִּשְׁתַּגְּעִים בְּיוֹתֵר[49] - הֲרֵי אֵלּוּ בִּכְלַל הַשּׁוֹטִים[50]. וְדָבָר זֶה לְפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה הַדַּיָּן, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְכַוֵּן הַדַּעַת[51] בִּכְתָב.

47) זה ההבדל בין פתי לשוטה, שהשוטה דעתו מטורפת לגמרי בדבר מהדברים, והפתי אינו מטורף לגמרי בשום דבר, אבל גרוע מהשוטה שאין לו שכל גמור ואינו מבין שום דבר, כדרך שמבינים אותו שאר בני אדם. בעוד שהשוטה, בשאר דברים הוא מבין כשאר בני אדם (סמ"ע לחו"מ שם, ס"ק כא). 48) אינם מבינים לרדת לסוף הענין ולתכלית המעשה. 49) כמו שאמרו (בבא־בתרא קנה, ב) "שטותא יתירתא חזא ביה" (=ראה בו שטות יתירה), וביטל את ממכרו, כדין שוטה שממכרו בטל. 50) מקורו בתשובת הרי"ף, הובאה ב"העיטור" אות ק (כסף־משנה). 51) ובכת"י תימן: הדעות.

יא. הַחֵרֵשׁ - כְּשׁוֹטֶה, שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ נְכוֹנָה וְאֵינוֹ בֶּן מִצְוֹת[52]. וְאֶחָד חֵרֵשׁ מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר[53], אַף עַל פִּי שֶׁרְאִיָּתוֹ רְאִיָּה מְעֻלָּה וְדַעְתּוֹ נְכוֹנָה - צָרִיךְ לְהָעִיד בְּבֵית דִּין בְּפִיו[54], אוֹ שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לְהָעִיד בְּפִיו[55], וְיִהְיֶה רָאוּי לִשְׁמֹעַ הַדַּיָּנִים וְהָאִיּוּם שֶׁמְּאַיְּמִין עָלָיו[56]. וְכֵן אִם נִשְׁתַּתֵּק[57], אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְדַּק בַּדֶּרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְעִנְיַן גִּטִּין[58] וְנִמְצֵאת עֵדוּתוֹ מְכֻוֶּנֶת, וְהֵעִיד בְּפָנֵינוּ בִּכְתַב יָדוֹ - אֵינוֹ עֵדוּת כְּלָל[59]. חוּץ מֵעֵדוּת אִשָּׁה[60], לְפִי שֶׁבָּעֲגוּנָה הֵקֵלּוּ[61].

52) וזה בחרש, שאינו שומע ואינו מדבר, כמו שאמרו (חגיגה ב, ב) "חרש שדיברו חכמים בכל מקום (=להשוותו כשוטה) - שאינו שומע ואינו מדבר", ומפרש רש"י: שאינו בן דעת. 53) עדותו פסולה. 54) גיטין עא, א שנאמר (דברים יז, ו) "על־פי שנים עדים" - מפיהם ולא מפי כתבם. 55) מלשון זה משמע, שאם פיקח שלח עדותו בכתב - עדותו כשירה, שהרי ראוי הוא להעיד בפיו. וכן דעת ה'תוספות' ביבמות לא, ב, וכבר העירונו על זה בפירושנו לעיל פ"ג אות לב. אבל ה'טור' חו"מ סימן לה, מצטט דברי רבינו כך: צריך להעיד בבית־דין בפיו, ויהיה ראוי לשמוע הדיינים. ואם כן, אין מכאן ראיה, ויתכן שרבינו סובר כדעת רש"י (דברים יט, טו) שאין אדם שולח עדותו בכתב בשום פנים. 56) כמבואר לקמן פי"ז, ה"ב. ובתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו שנינו: "ושמעה - להוציא את החרש... אם לא יגיד ונשא את עוונו - להוציא את האילם". 57) נעשה אילם מחמת חולי, בניגוד ל"שומע ואינו מדבר" - שהוא מלידה. 58) ששואלים אותו שאלות שונות בסירוגין, אם אמר על לאו - לאו, ועל הן - הן, סימן שדעתו מיושבת עליו, כמבואר בהל' גירושין פ"ב, הט"ז. 59) גיטין עא, א. 60) להעיד עליה שמת בעלה להתירה להנשא (שם). 61) שאפילו עד מפי עד, וקרוב או שפחה התירו בעדות עגונה, כמבואר בהל' גירושין פי"ב, הט"ו. פי"ג, הכ"ט.

יב. הַסּוּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁמַּכִּירִין הַקּוֹל[62] וְיָדְעוּ הָאֲנָשִׁים[63] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה[64]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה. מִי שֶׁהוּא רָאוּי לִרְאוֹת - הוּא שֶׁמֵּעִיד[65]. וְהַסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - כָּשֵׁר לְהָעִיד[66].

62) גיטין כג, א. 63) מכירים הם את בעלי הדין. 64) בבא־בתרא קכח, א. 65) תוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "או ראה - להוציא את הסומא". והשווה דברי רש"י נדה

מט, ב: "אבל בשתי עיניו פסול, דכתיב או ראה". 66) נדה שם. והשווה לעיל הל' סנהדרין פי"א, הי"א.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) שאסור להצטרף לעדות הרשע אפילו בעדות אמת. איזהו רשע הפסול לעדות. סוגים שונים בגזלנים הפסולים לעדות.

1 **א. הָרְשָׁעִים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל**
2 **תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה**
3 **לָמְדוּ[2]: אַל תָּשֶׁת רָשָׁע עֵד[3]. וַאֲפִלּוּ עֵד כָּשֵׁר שֶׁיּוֹדֵעַ**
4 **בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא רָשָׁע, וְאֵין הַדַּיָּנִים מַכִּירִין רִשְׁעוֹ -**
5 **אָסוּר לוֹ לְהָעִיד עִמּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵדוּת אֱמֶת;**
6 **מִפְּנֵי שֶׁמִּצְטָרֵף עִמּוֹ, וְנִמְצָא זֶה הַכָּשֵׁר הֵשִׁית יָדוֹ עִם**
7 **הָרָשָׁע עַד שֶׁנִּתְקַבְּלָה עֵדוּתוֹ[4]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עַד**
8 **כָּשֵׁר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּעֵדוּת לַחֲבֵרוֹ, וְיָדַע שֶׁהָעֵד הַשֵּׁנִי**
9 **עִמּוֹ עֵד שֶׁקֶר, שֶׁאָסוּר לוֹ לְהָעִיד. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תָּשֶׁת**
10 **יָדְךָ עִם רָשָׁע[5].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרשעים פסולין לעדות מן התורה..".

בגדר הפסול של עד רשע, ישנה חקירה ב"צפנת פענח" האם הפסול הוא שמפני רשעותו חשוד על עדות שקר ולכן אינו נאמן, או שאין זה קשור עם נאמנות אלא שהוא פסול עצמי שהתורה פסלתו לעדות.

ויש לפשוט החקירה שאין הפסול מצד נאמנות אלא מכיון שפסלתו תורה, ושלוש ראיות לדבר:

א: הדין הוא "אי זה הוא רשע, כל שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות" (הל' עדות פ"י ה"ב), והרי מצינו שמי שנחשד על דבר אחד אינו חשוד על עניין אחר, וא"כ מדוע יחשד על עדות שקר כשעבר עבירה שאינה שייכת כלל לגדר נאמנות.

ב: "אפילו עד כשר שיודע בחברו שהוא רשע... אסור לו להעיד עמו אע"פ שהוא עדות אמת" (רמב"ם ריש פ"י מהל' עדות), והגם שאין כאן חשש של עדות שקר - אסור לו להעיד משום "אל תשת ידך עם רשע".

ג: הפסול של עד רשע הוא גם בעדי קיום (כעדי קידושין) שאין שם ספק בנוגע למציאות אלא שנוכחותם של העדים פועלת את חלות הדבר ובכל זאת פסול, וא"כ משמע שאינו פסול מצד הנאמנות אלא שהוא פסול עצמי שפסלתו התורה.

('יין מלכות' סי' קצ"א)

2) סנהדרין כז, א. 3) שכוונת הכתוב: אל תשת ידך עם רשע - לא לקבלו כעד. וב"ספר המצוות" לרבינו, ל"ת רפו: "בא הפירוש: אל תשת רשע עד, אל תשת חומס עד", והוא ב"מכילתא" פ' משפטים לפסוק זה. 4) שבועות ל, ב שגורם לפסוק הדין ע"פ שנים עדים, ואין כאן אלא עד אחד (רש"י שם). 5) ועד שקר זה, רשע הוא ברמותו את בית־הדין. ונמצא גם העד הכשר המצטרף עמו הופך להיות עד חמס, בהיותו גורם להוציא ממון על־פיו שלא כדין. ראה בסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק א.

ב. אֵי זֶהוּ רָשָׁע? כֹּל שֶׁעָבַר עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ
11 **מַלְקוּת[6] - זֶהוּ רָשָׁע, וּפָסוּל[7]. שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה קָרְאָה**
12 **לְמְחַיֵּב מַלְקוּת רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת**
13 **הָרָשָׁע. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מְחַיֵּב מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁהוּא**
14 **פָּסוּל. שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת.**
15

6) ראה לעיל הל' סנהדרין פי"ח ה"א, על איזו עבירה חייבים מלקות. 7) וכן אמרו (סנהדרין כו, ב) "ארבעים בכתפיה וכשר"? - הרי שאם הוא חייב מלקות, לא יתכן שיכשר לעדות.

ג. עָבַר עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ מַלְקוּת מִן הַתּוֹרָה -
16 **הֲרֵי זֶה פָּסוּל מִן הַתּוֹרָה; וְאִם הָיָה הַחִיּוּב שֶׁבָּהּ**
17 **מִדִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה פָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם. כֵּיצַד? אָכַל**
18 **בְּשַׂר בְּהֵמָה בְּחָלָב, אוֹ שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת[8] וּשְׁקָצִים[9]**
19 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בֵּין לְתֵאָבוֹן[10] בֵּין לְהַכְעִיס[11], אוֹ שֶׁחִלֵּל**
20 **אֶת יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, אוֹ שֶׁלָּבַשׁ שַׁעַטְנֵז שֶׁהוּא**
21 **שׁוּעַ[12] אוֹ טָוִוי[13] אוֹ נוּז[14] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת מִן**
22 **הַתּוֹרָה. אֲבָל אִם אָכַל בְּשַׂר עוֹף בְּחָלָב, אוֹ שֶׁחִלֵּל**
23 **יוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל גָּלֻיּוֹת[15], אוֹ שֶׁלָּבַשׁ בֶּגֶד צֶמֶר**
24 **שֶׁאָבַד בּוֹ חוּט שֶׁל פִּשְׁתָּן[16] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - הֲרֵי הוּא**
25 **פָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם[17]. וּכְבָר מָנִינוּ[18] כָּל עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין**
26 **עָלֶיהָ מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּכָל מְצָוָה וּמְצָוָה דְּבָרִים**
27 **שֶׁאֲסוּרִין[19] מִן הַתּוֹרָה וּדְבָרִים שֶׁאֲסוּרִין מִדִּבְרֵיהֶם.**
28

8) בהמה שמתה מאליה, או שאירע פיסול בשחיטתה הרי היא כמתה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פ"ד, ה"א. ובהל' שחיטה פ"ג, הי"ח: "שאין מוציא מידי נבלה אלא שחיטה כשרה". 9) כל המינים הטמאים שאסרתם התורה באכילה, כלשון הכתוב (ויקרא יא, יא): "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו". וראה בתוספות יו"ט למכות פ"ג, מ"ב. 10) כגון שהמינים הטמאים הם בזול יותר מהמינים הטהורים, וזה בוודאי פסול לעדות, שמשום חימוד מממון - חשוד הוא להעיד שקר, והרי זה "עד חמס". 11) אע"פ שאינו חשוד על חימוד ממון - בכל זאת "רשע" הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכדעת אביי. 12) חלק, וסרוק במסרק, ומעורב מצמר ופשתים. 13) שמערב צמר ופשתים, וטווה מהם חוטים. 14) שארג אריגה מחוטי צמר ופשתים כאחד. והשווה כלאים פ"ט, מ"ח: "לא תלבש שעטנז - דבר שהוא שוע טווי ונוז". שעטנ"ז - נוטריקון: שוע טווי ונוז. וכן בתרגום ירושלמי (דברים כב, יא) "בכסו דשיע ועזיל (=טווי) וניז". וכן אמר רב אשי (נדה סא, ב) "או שוע או טווי או נוז". וראה ברדב"ז להל' כלאים פ"י ה"ב, המצטט נוסח ערבי של פירוש המשנה (כלאים פ"ט, מ"ח) לרבינו: "וזה אצלי מאמר בלתי אמיתי, אלא שכל אחד מהם, כלאים של תורה". 15) שעושים אותו רק בגולה, שלא ידעו מתי נקבע החודש בארץ ישראל. 16) שארוג בו חוט אחד של פשתן ואין מקומו ניכר, ולא שהוא ידוע בוודאי שהוא

בבגד, שאם כן, יש בו איסור תורה (ראה נדה סא, ב), אלא שהוא ספק אם נארג שם או לא (לחם־משנה), והשווה הל' כלאים פ"י הכ"ז: "וכבר ביארנו... שכל איסור ספיקות - מדברי סופרים". 17) כל אלה אין איסורם מן התורה אלא מדברי חכמים, ואינו לוקה עליהם אלא מכת מרדות בלבד, שהיא מדבריהם. וההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם, מבואר לקמן פי"א, ה"ז. 18) לעיל הל' סנהדרין פי"ט, ובסוף הפרק מסכם שם רבינו: "נמצאו כל הלוקים ר"ז". 19) בכת"י תימן: שאיסורם.

1 **ד. וְעוֹד יֵשׁ שָׁם רְשָׁעִים שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת, אַף עַל**
2 **פִּי שֶׁהֵן בְּנֵי תַּשְׁלוּמִין וְאֵינָן בְּנֵי מַלְקוּת[20]. הוֹאִיל**
3 **וְלוֹקְחִים מָמוֹן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלָּהֶם בְּחָמָס - פְּסוּלִין[21].**
4 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָקוּם עֵד חָמָס בְּאִישׁ. כְּגוֹן הַגַּנָּבִים**
5 **וְהַחַמְסָנִים[22], אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיר - פָּסוּל לְעֵדוּת**
6 **מֵעֵת שֶׁגָּנַב אוֹ גָזַל[23]. וְכֵן עֵד זוֹמֵם[24], אַף עַל פִּי**
7 **שֶׁהוּזַם בְּעֵדוּת מָמוֹן[25] וְשִׁלֵּם - הֲרֵי זֶה פָּסוּל מִן**
8 **הַתּוֹרָה לְכָל עֵדוּת[26]. וּמֵאֵימָתַי הוּא נִפְסָל? מֵעֵת**
9 **שֶׁהֵעִיד בְּבֵית דִּין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּזַם עַל אוֹתָהּ**
10 **עֵדוּת אֶלָּא אַחַר כַּמָּה יָמִים[27]. וְכֵן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית,**
11 **אֶחָד הַמַּלְוֶה וְאֶחָד הַלּוֶה - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין לְעֵדוּת[28].**
12 **אִם רִבִּית קְצוּצָה[29] עָשׂוּ - הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה,**
13 **וְאִם אֲבַק רִבִּית[30] עָשׂוּ - הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם.**
14 **וְכֵן כָּל הָעוֹבֵר עַל גְּזֵל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי הוּא פָּסוּל**
15 **מִדִּבְרֵיהֶם. כֵּיצַד? הַחַמְסָנִים, וְהֵם הַלּוֹקְחִים קַרְקַע**
16 **אוֹ מִטַּלְטְלִין שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן הַבְּעָלִים, אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁנּוֹתְנִין הַדָּמִים - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם[31]. וְכֵן**
18 **הָרוֹעִים, אֶחָד רוֹעֵי בְּהֵמָה דַּקָּה[32] וְאֶחָד רוֹעֵי בְּהֵמָה**
19 **גַּסָּה[33] שֶׁל עַצְמָן - הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין; שֶׁחֲזָקָתָן פּוֹשְׁטִין**
20 **יְדֵיהֶן בְּגָזֵל, וּמַנִּיחִים בְּהֶמְתָּן לִרְעוֹת בְּשָׂדוֹת**
21 **וּפַרְדֵּסִים שֶׁל אֲחֵרִים. וּלְפִיכָךְ, סְתַם רוֹעֶה[34] -**
22 **פָּסוּל[35]. וּמְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[36] -**
23 **פְּסוּלִין[37]; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ - כְּשֵׁרִין[38]. וּמֵתֵּר לְגַדֵּל**
24 **בְּהֵמָה גַּסָּה בְּכָל מָקוֹם[39]. וְכֵן הַמּוֹכְסִין[40] - סְתָמָן**
25 **פְּסוּלִין; מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן לִקַּח יוֹתֵר מִדְּבָר הַקָּצוּב לָהֶם**
26 **בְּדִין הַמַּלְכוּת, וְלוֹקְחִין הַיָּתֵר לְעַצְמָן[41]. אֲבָל גַּבָּאֵי**
27 **מְנָת הַמֶּלֶךְ[42] - סְתָמָן[43] כְּשֵׁרִים. וְאִם נוֹדַע שֶׁלָּקְחוּ**
28 **אֲפִלּוּ פַּעַם אַחַת יֵתֵר מִן הָרָאוּי לָהֶם לִגְבּוֹת - הֲרֵי**
29 **אֵלּוּ פְּסוּלִין[44]. וְכֵן מַפְרִיחֵי יוֹנִים בְּיִשּׁוּב - פְּסוּלִין;**
30 **מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁגּוֹזְלִים יוֹנִים שֶׁל אֲחֵרִים בְּחִנָּם[45].**
31 **וְכֵן סוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית. וְהֵם בְּנֵי אָדָם שֶׁיּוֹשְׁבִין בְּטֵלִים,**
32 **וְכֵיוָן שֶׁבָּאָה שְׁבִיעִית[46] פּוֹשְׁטִים יְדֵיהֶן וּמַתְחִילִין**
33 **לִשָּׂא וְלִתֵּן בְּפֵרוֹת[47]; שֶׁחֲזָקַת אֵלּוּ שֶׁהֵן אוֹסְפִין פֵּרוֹת**
34 **שְׁבִיעִית וְעוֹשִׂין בָּהֶן סְחוֹרָה[48]. וְכֵן מְשַׂחֵק בְּקוּבְיָא[49].**
35 **וְהוּא שֶׁלֹּא תִּהְיֶה לוֹ אֻמָּנוּת[50] אֶלָּא הוּא. הוֹאִיל וְאֵינוֹ**
36 **עוֹסֵק בְּיִשּׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁאוֹכֵל**
37 **מִן הַקּוּבְיָא, שֶׁהוּא אֲבַק גָּזֵל[51]. וְלֹא בְּקוּבְיָא בִּלְבַד,**
38 **אֶלָּא אֲפִלּוּ מְשַׂחֲקִים בִּקְלִפֵּי אֱגוֹזִים וּקְלִפֵּי רִמּוֹנִים[52].**

39 **וְכֵן לֹא יוֹנִים בִּלְבַד אָמְרוּ[53], אֶלָּא אֲפִלּוּ הַמְשַׂחֲקִים[54]**
40 **בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, וְאוֹמֵר: כָּל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ, אוֹ**
41 **כָּל הַנּוֹצֵחַ אֶת חֲבֵרוֹ - יִטֹּל בְּעָלָיו אֶת שְׁנֵיהֶן. וְכֵן**
42 **כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּשִׂחוֹק זֶה. וְהוּא שֶׁלֹּא תִּהְיֶה לוֹ אֻמָּנוּת**
43 **אֶלָּא שְׂחוֹק זֶה - הֲרֵי הוּא פָּסוּל. וְכָל אֵלּוּ פְּסוּלִין**
44 **מִדִּבְרֵיהֶם[55].**

20) וכלל הוא: "כל לאו שניתן לתשלומין, כגון לא תגזול ולא תגנוב - אין לוקים עליו" (לעיל הל' סנהדרין פי"ח, ה"ב) אלא משלם מה שגזל ונפטר לו. 21) שחשודים הם לקבל ממון ולהעיד שקר. 22) שחוטף מהבעלים חפץ בעל־כרחם, ואע"פ שנותן דמיו, אין הבעלים רוצים למכרו בכלל. ויש להעיר, שבסנהדרין כה, ב אמרו שחמסן אינו פסול אלא מדבריהם, ורבינו עצמו מביאו להלן בהלכה זו בין אלה שפסולים מדבריהם, ולפיכך החליט הכסף־משנה לגרוס כאן: והגזלנים, ואמנם בכת"י תימן הנוסח: הגנבים והגזלנים. 23) עד שישוב ויְוַדַּע שחזר בו מדרכו הרעה, כמבואר לקמן פי"ב, ה"ד. ואפילו העדות שראה אחר החזרת הכסף פסול לה, עד שיחזור בתשובה, שעדיין יש לחוש, שמא משום סכום גדול יותר מזה שהחזיר, יעיד שקר (רדב"ז). וכן אמרו (סנהדרין כה, ב) "ואימתי חזרתן... ויחזרו בהם חזרה גמורה". 24) שהעיד בשקר, ונודע בעדים שהעיד בשקר, כלשון רבינו לקמן פי"ח, ה"א. 25) כי אם הוזם בעדות שאינה של ממון - הרי הוא לוקה, ומכיון שלקה - חוזר לכשרותו, לקמן פי"ב ה"ד, ובוודאי אם לא ילקה לא יועיל לו כל סכום שהוא לחזור להכשרו, אלא אפילו זה שהוזם בעדות ממון והחזיר הממון, פסול הוא עד שישוב בתשובה (כסף־משנה). 26) גם לעדות ממון, וגם לעדות נפשות, שהרי רשע הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכרבי מאיר שם. ולא כרבי יוסי, האומר שם: "הוזם בדיני ממונות - כשר לדיני נפשות", שהחשוד לדבר קל - אינו חשוד לדבר חמור. 27) שמשעה שהעיד - רשע הוא, ואסור לשית יד עם רשע (שם, וכאביי). 28) שם כה, א, ששניהם עוברים על לא־תעשה, וכיון שחימוד ממון מעבירו על דת, הרי זה כ"עד חמס" (רש"י שם). ואע"פ שהלווה אינו לוקח כלום אלא נותן למלווה - גם הלווה מחמת חימוד ממון, שהוא חושב לעשות בו עסקיו, עובר על לאו: לא תשיך לאחיך (רא"ש שם). אבל הערב והעדים והסופר הכותב את השטר אע"פ שעוברים על לאו: לא תשימון עליו נשך, כמבואר בהל' מלוה פ"ד ה"ב - אינם נפסלים לעדות, שהרי אינם חייבים מלקות על לאו זה, וגם לא נטלו ממון על כך שיחשבו כעידי חמס (כסף־משנה). ולדעת המגיד־משנה בהל' מלוה (שם ה"ו), אין העדים נפסלים משום שלאו זה (=לא תשימון עליו נשך) אינו ידוע לכל, ורבים סוברים שאינו אלא אזהרה למלוה בלבד. 29) ששיעורה קבוע מראש, כגון המלוה את חבירו ארבעה דינרים להחזיר לו חמשה, והיא האסורה מן התורה. 30) מעין ריבית, כאבק הזה שאינו עפר ממש אלא כעין עפר. כגון הנותן מעות לחבירו לישא וליתן בהן, קרוב לשכר ורחוק מהפסד, שאם יהיה רווח תתן לי חלקי מן הרווח, ואם יהיה הפסד יפסיד

הלווה לבד, הרי זה אבק ריבית, ואינו אסור אלא מדבריהם (הל' מלוה פ"ד הי"ד, ופ"ה ה"ח). 31) סנהדרין כה, ב כיון שחוטפים הם, יש לחוש שמשום חימוד ממון - חשוד הוא להעיד שקר. והשווה הל' גזילה פ"א, הי"א: "התאוה מביאה לידי חימוד, והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור, אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים, יבוא לידי גזל, שנאמר: וחמדו בתים וגזלו". 32) כגון עזים וצאן. 33) בקר וכיוצא בו. 34) שעדיין לא ראינו שיכניס בהמותיו בשדות אחרים. 35) סנהדרין שם, אבל רועה בהמות אחרים בשכר, ואין לו חלק אפילו בוולדות - כשר לעדות, שאין אדם חוטא ולא לו, ונזהר יפה שלא יכנסו בשדות אחרים (בבא־מציעא ה, ב), וזהו שדקדק רבינו, וכתב: בהמה גסה של עצמם. 36) אפילו בביתם ובחצרם, ואינם מרעים אותה בשדה כלל. 37) סנהדרין שם, שאי־אפשר לשמרה, והיא משתמטת וברוחת לשדות אחרים ומפסידתן. 38) שלא גזרו אלא בארץ ישראל משום ישוב ארץ ישראל, שלא תחרב ע"י היזקה של זו, כמבואר בבבא־קמא עט, ב. והשווה הל' נזקי ממון פ"ה, ה"ב. 39) אפילו בא"י, שאפשר לשמרה שלא תזיק, וגם היא דרושה מאד ליישוב למשא ולחרישה (בבא־קמא שם). וכל זה לגדל בביתו, אבל לרעותה בשדה אסור, שהרי היא נכנסת בשדות אחרים ומפסידתם וכאמור לעיל, אם לא שעומד עליה לשמרה שלא תזיק. 40) קונה מנת המלך בסכום קצוב לשנה, והוא גובה את המס לעצמו מכל יחיד ויחיד (כסף־משנה). 41) והרי הם כגזלנים (סנהדרין שם). 42) ממונים מטעם המלך לגבות מס גולגולת וארנונא מישראל חבריהם, ואינם קונים את הכנסת המסים מאת המלך בסכום קצוב לשנה. 43) כל עוד לא שמענו שהם לוקחים יותר מהראוי. 44) שם. ובסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק לד, מגדיר: מוכסן - הוא הגובה למלך לפי הסחורה או לפי ממונו של אדם, ובדבר שאינו ידוע לכל, יוכל ליטול יותר מהראוי, ואין מרגיש בו, ולפיכך סתמו פסול; גבאי - שגובה לפי הגולגולת או לפי הבתים דבר השוה לכל, ובקושי יוכל ליטול יותר מקצבתו, ולפיכך סתמו כשר. ולדעת הכסף־משנה כל שנודע שהוא לוקח היתר לעצמו - הרי הוא פסול מן התורה כגזלן גמור. ולדעת ה'תוספות' בסנהדרין שם, אלה גרועים מגזלן, שאינם יודעים למי להחזיר. וגם, כיון שהם עוסקים עדיין בגבאות ובמוכסנות - חשודים הם לחזור לקלקולם. 45) שמלמדים אותן להביא יונים משובכות אחרים לבית בעלים על־כרחן, ויש בזה משום גזל (סנהדרין כה, א). וכנימוקו של רבינו בהל' גזילה פ"ו, ה"ד: "שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משובך אחר או נקבה ותביא זכר, ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה - הרי זה גזלן מדבריהם". ודוקא בישוב, אבל במדבר אין לחוש לכך, שאם מרחיק את השובך מן הישוב ארבעה מילין, מותר לו להפריח משם יונים, כמו ששנינו (בבא־קמא עט, ב) "אין פורסים נישובים (=פחים ללכוד בהן יונים) ליונים, אלא־אם־כן היה רחוק מן הישוב שלשים ריס". והשווה הל' גזילה שם ה"ח. 46) שנת השמיטה. 47) שהם הפקר לכל. 48) והתורה אמרה (ויקרא כה, ו) "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" - לאכלה ולא לסחורה, כמבואר בע"ז סב, א. ומתוך שחימוד ממון מעבירם על דברי תורה - הרי הם כרשעי חמס, ופסולים להעיד שנוטים אחרי הבצע (סנהדרין כד, ב וברש"י). וביירושלמי שם פ"ג, ה"ה אמרו: "איזהו תגר שביעית, זה שיושב ובטל כל שני שבוע, כיון שבאה שביעית התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית", והם־הם דברי רבינו. אבל אם אינם בטלים כל השנים, אזי אפילו אם הם עוסקים במכירת פירות בשביעית, אין לפסלם, שיש לתלות שהם מוכרים פירות של השנה הששית ואין להם עסק בפירות שביעית (כסף־משנה). 49) עצמות או אבנים שמשחקים בהן משחקי מזל שונים, וכפירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פ"ג, מ"ג): "שחוק ידוע... על תנאי שמשימין כספים, למי שיעשה כך או שלא יעשה, שיקח אותם כפי שמסכימים באותו השחוק". 50) התעסקות. 51) מעין גזל (משנה, שם כד, ב). וכפירוש רבינו שם: "מיסודי התורה, שהאדם אין לו להתעסק בעולם הזה אלא באחד משני דברים: או בתורה כדי שתשלם נפשו בחכמתה, או במלאכה שתועיל לו בהתמדת המציאות... אלא שראוי למעט בה, ולהרבות בתורה, כמו שאמרו: הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה". ובהל' גזילה פ"ו, ה"י־יא, כותב רבינו: "המשחקים בקוביא כיצד, אלו שמשחקים בעצים או בצרורות או בעצמות... ועושים תנאי ביניהם, שכל הנוצח את חבירו באותו שחוק, יקח ממנו כך וכך... אע"פ שברצון הבעלים לקח, הואיל ולקח ממון חבירו בחינם דרך שחוק והיתול הרי זה גוזל... והמשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל, אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים". 52) אע"פ שאינם מיוחדים לכך (סנהדרין כה, ב וברש"י). 53) שם, "מפריחי יונים - אלו שממרים (=מרגיזים אותן להלחם זו עם זו - רש"י) את היונים". 54) ובכ"י תימן, וכן בדפוסי רומי ווינציאה: הממירין (=מתערבים). 55) סנהדרין שם. שכל אלו, גזל מדבריהם הוא, כמבואר בהל' גזילה פ"ו, ה"י. וראוי להעיר, שה'טור' בחו"מ סימן לד - סובר, שלפיכך כל אלה שאינם עוסקים ביישובו של עולם פסולים להעיד, מפני שאינם יודעים כמה טורח האדם אחר הממון, ונקל בעיניהם להעיד שקר להפסיד ממון חבריהם, ולפיכך אם יש להם אומנות אחרת כשרים, שיודעים להעריך טרחתו של אדם להשיג ממונו.

ה. אָרִיס[56] שֶׁלָּקַח דָּבָר מוּעָט מִן הַפֵּרוֹת שֶׁבִּכְּרוּ[57] בִּימֵי נִיסָן וִימֵי תִּשְׁרֵי[58] קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁלָּקַח שֶׁלֹּא מִדַּעַת בַּעַל הַשָּׂדֶה - אֵינוֹ גַּנָּב[59] וְכָשֵׁר לְעֵדוּת[60]; שֶׁאֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה מַקְפִּיד עָלָיו[61]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

56) פועל המעבד אדמת אחרים, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול והשאר נותן לבעלים. 57) הקדימו להתבשל. 58) ניסן - זמן קציר; תשרי - זמן בציר ואסיף. 59) שמורה היתר לעצמו, כיון שעוסק במלאכה - מותר לו ליקח דבר מועט, אבל משנגמרה מלאכתם אין כאן שום היתר, ודרך גניבה הוא נוטל ופסול. 60) סנהדרין כו, ב, ורבינו גורס שם: ובדבר שלא נגמרה מלאכתו, כגירסת הרי"ף שם, וגירסת התלמוד שלפנינו: ובדבר שנגמרה מלאכתו. וראה ברש"י שם. 61) הואיל והוא אריס ולוקח

דבר מועט. אבל שאר פועל, שאינו חולק בגוף הפירות, ואינו נוטל אלא שכרו בלבד, אפילו לקח דבר מועט - הריהו כגנב ופסול לעדות (כסף־משנה ע"פ משמעות הסוגיא שם).

יום ש"ק ו' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) קבלת עדות מעם הארץ ומהבזויים. ההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם. עדות החשוד על דבר, כלפי אחרים. העדות על מלכי ישראל וכהן גדול.

1 **א. מִי שֶׁאֵינוֹ לֹא בְּמִקְרָא וְלֹא בְּמִשְׁנָה[2] וְלֹא בְּדֶרֶךְ**
2 **אֶרֶץ[3] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת רָשָׁע, וּפָסוּל לְעֵדוּת**
3 **מִדִּבְרֵיהֶם[4]. שֶׁכָּל מִי שֶׁיָּרַד עַד כָּךְ - חֲזָקָה שֶׁהוּא**
4 **עוֹבֵר עַל רֹב הָעֲבֵרוֹת שֶׁיָּבוֹאוּ לְיָדוֹ[5].**

2) שלא קרא מקרא ולא שנה משנה. 3) שאין משאו ומתנו בנחת עם הבריות (רע"ב לקידושין פרק א, משנה י). ורבינו בפירושו שם אומר: "דרך ארץ - חבורת בני אדם, חבורה טובה בנחת ובמוסר". 4) קידושין מ, ב. 5) כפירוש רש"י שם דיבור המתחיל ופסול לעדות: כיוון ש"אינו מן היישוב" אין הוא מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים.

5 **ב. לְפִיכָךְ, אֵין מוֹסְרִין[6] עֵדוּת לְעַם הָאָרֶץ וְאֵין**
6 **מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ עֵדוּת[7]. אֶלָּא אִם כֵּן הֶחְזַק שֶׁהוּא עוֹסֵק**
7 **בְּמִצְוֹת וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים, וְנוֹהֵג בְּדַרְכֵי הַיְשָׁרִים[8],**
8 **וְיֵשׁ בּוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ - מְקַבְּלִין עֵדוּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
9 **עַם הָאָרֶץ וְאֵינוֹ לֹא בְּמִקְרָא וְלֹא בְּמִשְׁנָה[9].**

6) אין מייחדים אותו מתחילה להיות עד. 7) אם ייחדוהו אין בית הדין מקבל ממנו עדותו (פסחים מט, ב). 8) הרגלים טובים ונימוסים נאים. והרי"ף בפסחים שם מוסיף: שאינו חשוד על שבועת שקר וגזל. 9) זהו שאמרו (חגיגה כב, א): כמי מקבלים היום עדות מעם הארץ - כרבי יוסי, כלומר, שרבי יוסי חושש לאיבה, שלא ייטור לנו עם הארץ שנאה, שאנו מרחיקים אותו מחברתנו, לפיכך מקבלים ממנו עדות, וזה רק כשישנו על כל פנים בדרך ארץ (רי"ף לפסחים שם).

10 **ג. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: כָּל תַּלְמִיד חָכָם - בְּחֶזְקַת כָּשֵׁר,**
11 **עַד שֶׁיִּפָּסֵל[10]. כָּל עַם הָאָרֶץ[11] - בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא**
12 **פָּסוּל[12], עַד שֶׁיֵּחָזֵק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַיְשָׁרִים[13].**

10) בעבירה, או באיסורי גזל המנויים לעיל פרק י, הלכה ד. 11) שאינו במקרא ובמשנה. 12) שמן הסתם אינו גם בדרך ארץ, וכמשמעות לשון הסוגייא בפסחים מט, ב שסתם עם הארץ אינו בכולן. 13) ואותו הכשירו בחגיגה כב, א - על פי רבי יוסי, וכתב הרדב"ז: ובזה טועים כמה מקבלי עדות שמקבלים עדות מכל הבא לפניהם וסומכים לומר: כל ישראל בחזקת כשרים הם. וזה אינו, שאף על פי שהם בחזקת כשרות, שאינם עוברים עבירות - אינם בחזקת כשרים להעיד אלא אם־כן הם תלמידי חכמים.

13 **ד. וְכָל מִי שֶׁיִּקַּבֵּל עֵדוּת עַם הָאָרֶץ טֶרֶם שֶׁתִּהְיֶה לוֹ**
14 **חֲזָקָה זוֹ, אוֹ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים וְיָעִידוּ שֶׁהוּא נוֹהֵג**
15 **בְּמִצְוֹת וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ - הֲרֵי זֶה הֶדְיוֹט, וְעָתִיד לִתֵּן אֶת**
16 **הַדִּין[14]; שֶׁהֲרֵי מְאַבֵּד מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל פִּי**
17 **רְשָׁעִים.**

14) כיוון שאינם ראויים להעיד נמצא הדיין שקיבל עדותם מוציא ממון של ישראל שלא כדין. ובקידושין מ, ב אמרו: "כל שאינו לא במקרא... ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב" ומפרש רבינו שם: אין תועלת בו ביישוב העולם, אבל להוציאו מן המקום - תועלת למדינה.

18 **ה. וְכֵן הַבְּזוּיִין פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִדִּבְרֵיהֶם. וְהֵם**
19 **הָאֲנָשִׁים שֶׁהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בַּשּׁוּק בִּפְנֵי כָּל הָעָם[15],**
20 **וּכְגוֹן אֵלּוּ שֶׁהוֹלְכִין עֲרֻמִּים בַּשּׁוּק[16] בְּעֵת שֶׁהֵן**
21 **עוֹסְקִין בִּמְלָאכָה מְגֻוֶּלֶת, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ[17] שֶׁאֵין**
22 **מַקְפִּידִין עַל הַבֹּשֶׁת. שֶׁכָּל אֵלּוּ חֲשׁוּבִין כְּכֶלֶב, וְאֵין**
23 **מַקְפִּידִין עַל עֵדוּת שֶׁקֶר[18]. וּמִכְּלַל אֵלּוּ: הָאוֹכְלִין**
24 **צְדָקָה שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּפַרְהֶסְיָא. אַף עַל פִּי**
25 **שֶׁאֶפְשָׁר לָהֶן שֶׁיִּזּוֹנוּ בְּצִנְעָה, מְבַזִּים עַצְמָן וְאֵינָן**
26 **חוֹשְׁשִׁין. כָּל אֵלּוּ פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם[19].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכן הבזויין פסולין לעדות מדבריהם".

ההסבר לסיבת הפסול של הבזויין, יובן על־פי מה שכתב בפי"ז ה"ב שמזהירים את העדים "ומודיעין אותם כח עדות שקר, ובושת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא", אזהרה שלא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שהעונש עליהם ארבע מיתות בית־דין. והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי על־ידי הנהגתו הטובה והישרה הוא מעיד על ה"טוב" ו"היושר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן, כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותכנו, ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר בושת לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש כמו אדם שמביישים אותו, שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל ממנו את ערך תוכנו.

ובזה יובן גם מדוע פסלו את הבזויין מדבריהם, כיון שתוכנו של יהודי הוא להיות עד על ה"טוב" של הקב"ה, ולכן לא יכול להיות איש בזוי כי הוא נוגד את כל תוכנו ועניינו - "אתם עדי", ואם אינו יכול להעיד על הקב"ה - מופקע ממנו גדר עד ופסול לעדות.

(ע"פ לקו"ש חלק כ"ז עמוד 258 הערה 58)

~ נקודות משיחות קודש ~

וכן האוכלין צדקה של גויים בפרהסיא".

בגמרא (סנהדרין כו, ב.) "אמר רב נחמן, אוכלי דבר אחר פסולים לעדות, הני מילי בפרהסיא אבל בצנעא לא כו'".

ואם אי אפשר לי' מותר אף בפרהסיא". ופירשו כל המפרשים ש"אוכלי דבר אחר, היינו לוקחי צדקה מעכו"ם".

ובטעם האיסור כתב רש"י שהוא "חילול ה' מחמת ממון, והוי לי' עד חמס מחמת ממון". אבל הרמב"ם כאן כתב הטעם, שהאוכלין צדקה של גויים בפרהסיא הם בכלל הבזויין שפסולים לעדות.

ויש לומר סיבת החילוק בין רש"י לרמב"ם בספר הי"ד, כי מקור הדין שהבזויין פסולים לעדות הוא בסוף פ"א דקידושין, בנוגע למי שאינו מן הישוב, **ויש אומרים** שפסול לעדות כיון שאינו מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים ואינו בוש לזלזל בעצמו וליפסל.

רש"י בסנהדרין פירש אליבא דכו"ע, ולא רק כה'יש אומרים' שדווקא האוכל בשוק פסול לעדות, וממילא הלוקח צדקה מן העכו"ם לא נחשב לפסול לכולי עלמא, ולכן הוצרך לפרש שלקיחת צדקה מעכו"ם אסור מצד חילול ה'.

אבל הרמב"ם בספר הי"ד פירש אליבא דהלכתא של ה'יש אומרים' שאוכל בשוק "פסול לעדות", ולכן כתב ש"מכלל אלו האוכלים צדקה של עכו"ם בפרהסיא כו' מבזין את עצמן ואינן חוששין".

(ע"פ רשימות ח', ק"ט ס"א)

15) קידושין מ, ב. אבל האוכל בשוק שלא בפני כל העם אינו נפסל לעדות, אבל יש בו משום גנאי לתלמיד חכם, כמו שאמרו בירושלמי (מעשרות פרק ג, הלכה ב) "אין שבחו של תלמיד חכם להיות אוכל בשוק" (כסף משנה). ולדעת הב"ח לחושן משפט סימן לד כוונת רבינו שאינו נפסל לעדות אלא כשאוכל בשוק בפני הכול כשהוא מהלך ואם אוכל בשוק כשהוא יושב במקום אחד אין בו אלא משום גנאי לתלמיד חכם בלבד. 16) "שאין לך משוקץ ומתועב לפני המקום יותר ממי שמהלך בשוק ערום" (יבמות סג, ב). 17) "הגרע (=מקיז דם) והבלן והבורסקי... רבי יוסי אומר פסולים לעדות הם" (תנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז). 18) קידושין מ, ב וכדברי רש"י שם: "הואיל ואינו מקפיד על כבודו אינו בוש לזלזל בעצמו ולהיפסל. 19) סנהדרין כו, ב "אוכלי דבר אחר פסולים לעדות" ומפרש רש"י: מקבלי צדקה מן הגויים, והרי זה חילול השם מחמת ממון. והשווה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה ט: "אסור לישראל ליטול צדקה מן הגוי בפרהסיא" וכו'.

1 **ו. מַה בֵּין פָּסוּל לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה[20] לְפָסוּל**
2 **מִדִּבְרֵיהֶם? שֶׁהַפָּסוּל מִן הַתּוֹרָה שֶׁהֵעִיד - עֵדוּתוֹ**
3 **בְּטֵלָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְרִיזוּ עָלָיו בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת**
4 **וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת[21]; וְהַפָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם - צָרִיךְ**
5 **הַכְרָזָה[22]. לְפִיכָךְ, כָּל עֵדוּת שֶׁהֵעִיד קֹדֶם שֶׁהִכְרִיזוּ**
6 **עָלָיו - מְקַבְּלִין אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְאַבֵּד זְכוּת הָעָם,**
7 **שֶׁהֲרֵי לֹא יָדְעוּ שֶׁהוּא פָּסוּל[23], וְאֵין פְּסוּלוֹ אֶלָּא**
8 **מִדִּבְרֵיהֶם[24].**

20) ראה לעיל פרק י, הלכה ג-ד. 21) שעבירה שלו מפורסמת לכל (סנהדרין שם וברש"י). 22) להודיע פסולו ברבים. 23) ומסרו לו עדות על ממונם. 24) ולפיכך, כל עוד שלא נודע פסולו לא תיקנו חכמים לבטל עדותו. ומי שהוציאוהו הקהל מבית הכנסת מפני ששחק בקובייא, אין לך הכרזה גדולה מזו (בית יוסף לחושן משפט לד בשם הראב"ן).

9 **ז. עֵד אֶחָד נֶאֱמָן בְּאִסּוּרִין[25], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל**
10 **לִשְׁאָר עֵדְיוֹת. שֶׁהֲרֵי רָשָׁע בַּעֲבֵרָה[26] שֶׁשָּׁחַט -**
11 **שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[27], וְנֶאֱמָן לוֹמַר: כַּהֲלָכָה שָׁחַטְתִּי.**
12 **אֲבָל הֶחָשׁוּד עַל דָּבָר - אֵינוֹ נֶאֱמָן עַל שֶׁלּוֹ[28], אֲבָל**
13 **נֶאֱמָן הוּא עַל אֲחֵרִים[29].**

25) להתיר, כגון שהיו לפנינו שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור, נאמן לומר זו של היתר (גיטין ב, ב). ובדבר שבידו לתקן נאמר להתיר אפילו בדבר שהוחזק בו איסור, וכדברי רש"י שם: "שהרי האמינה תורה כל אחד ואחד מישראל על הפרשת תרומה ועל השחיטה ועל ניקור הגיד והחלב". ומקור הדברים, ממה שהאמינה תורה לנידה לספור לעצמה שבעה נקיים, שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה שבעת ימים" - לה לעצמה, כמבואר בכתובות עב, א (תוספות שם דיבור המתחיל עד אחד נאמן). ובנוגע לקביעת דבר איסור, וודאי שעד אחד נאמן להחזיק איסור בדבר שאין טיבו ידוע לנו, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה ו ובביאורנו שם. 26) שעבר עבירה ופסול לעדות ממון. 27) חולין ג, א ישראל מומר אוכל נבילות לתיאבון... מותר לאכול משחיטתו" ושם ד, ב אמרו: "מומר לדבר אחד לא הוי מומר לכל התורה כולה", והשווה הלכות שחיטה פרק ד, הלכה י"ד-ט"ו. 28) להעיד על אותו דבר שהוא חשוד עליו, בשעה שהעדות נוגעת לעצמו. 29) כגון כהן, שהוא חשוד להטיל בעצמו מום בבכור, כדי שישחטנו במדינה ולא יצטרך להביאו קרבן - נאמן להעיד על בכור של כהן אחר במום הראוי לבוא בידי אדם, שמאליו נפל, ולא הטילו בעליו בידיים (בכורות לה, א) וכדעת רבן שמעון בן גמליאל שם.

14 **ח. לְפִיכָךְ, הֶחָשׁוּד עַל דָּבָר - יֵשׁ לוֹ לָדוּן בּוֹ**
15 **וּלְהָעִיד בּוֹ לַאֲחֵרִים. חֲזָקָה אֵין אָדָם חוֹטֵא כְּדֵי**
16 **שֶׁיֵּהָנוּ אֲחֵרִים[30]. כֵּיצַד? נֶאֱמָן עַם הָאָרֶץ לוֹמַר:**
17 **פֵּרוֹת פְּלוֹנִי מְחֻקָּנִים הֵם[31], וְנֶאֱמָן הַנֶּחְשָׁד לִמְכֹּר**
18 **בְּשַׂר בְּכוֹר[32] לוֹמַר: בָּשָׂר זֶה שֶׁמּוֹכֵר פְּלוֹנִי חֵלִין**
19 **הוּא. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר הָאִסּוּרִין. לְפִי**
20 **שֶׁאֵימַת הָאִסּוּרִים עַל הָרְשָׁעִים[33], וְאֵין אֵימַת**
21 **הַמָּמוֹן[34] עֲלֵיהֶם.**

30) כמו שאמרו (בבא מציעא ה, ב): "חזקה אין אדם חוטא ולא לו". 31) מעושרים הם, ואף על פי שעם הארץ חשוד שלא להפריש מעשרות מפירות שלו - נאמן הוא על אחרים, ובלבד "שלא ייראה כעושה קנוניא" - כלשון רבינו בהלכות מעשר פרק י"ב, הלכה י"ז. 32) באטליז, שבכור אינו נמכר בשוק של טבחים, אלא בביתו של כהן, ואפילו נפל בו מום, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה י"ב.

או שהוא חשוד למכור בשר בכור תמים, אף על פי שהוא קרבן, ובזמן הזה אין לשחטו עד שייפול בו מום. 33) ואינו עלול להכשיל אחרים באכילת איסור. 34) בדפוסים קדומים: בעל הממון. והכוונה, שלא איכפת להם להעיד שקר ולהפסיד בעדותם ממון אחרים שלא כדין, ולפיכך אינם נאמנים להעיד בעדות ממון. ומקור דברי רבינו מסתימת המשנה (דמאי פרק ד, משנה ו) "הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם, אמר מי כאן נאמן, מי כאן מעשר? אמר לו אחד, אני איני נאמן, איש פלוני נאמן, הרי זה נאמן" וכפירוש רבינו שם, שאין אדם חוטא ולא לו. וכן דעת רבן שמעון בן גמליאל בבכורות לה, א "נאמן הוא על של חבירו ואין נאמן על של עצמו", וקבעו בגמרא שם עמוד ב הלכה כמותו, וכן ביומא עח, א. ולדעת הראב"ד אין החשוד נאמן על של אחרים. כדברי סתם משנה (בכורות פרק ד, משנה י) "החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו". אולם רבינו סובר שמשנה זו על פי רבי מאיר היא, החולק עם רבן שמעון שם פרק ה, משנה ד, וידוע, שסתם ואחרי כן מחלוקת אין הלכה כסתם. ומה גם שבגמרא שם לה, ב קבעו הלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכנ"ל. והשווה הלכות שמיטה פרק ח, הלכה י"ז. ולדעת בעל "מחנה אפרים" מקור דברי רבינו בסנהדרין כו, ב: החשוד על העריות אינו נאמן להוציאה (=לומר מת בעלה ותינשא, כי נוח לו שתהיה פנויה), ונאמן להכניסה (=לומר פלוני קידשה, ואסורה לעולם).

ט. מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל[35] - לֹא מְעִידִין[36] וְלֹא מְעִידִין עֲלֵיהֶן; מִפְּנֵי שֶׁהֵן אַלְמִים[37], בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, וְאֵינָן נִכְנָעִין תַּחַת עֹל הַדַּיָּנִים[38]. אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל - מְעִידִין עָלָיו[39], וּמֵעִיד הוּא לַמֶּלֶךְ בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[40].

35) לממשלת עשרת השבטים, בניגוד למלכי בית דוד הנקראים: מלכי יהודה, ראה מלכים־ב כג, כב. 36) בדפוסי רומי ווינציאה תיבות אלו אינן, שמלך אין כבודו להעיד, ואפילו מלכי בית דוד הכשרים אינם הולכים להעיד משום כבודם, קל וחומר מכהן גדול שאינו מעיד, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ג. וראה לקמן הלכות מלכים פרק ג, הלכה ז. 37) אימתנים. 38) ו"שמא תבוא מהם תקלה" כמו שאירע בינאי המלך והסנהדרין בימי שמעון בן שטח, כמסופר בסנהדרין יט, א וכמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ה. ובנוגע למלכי יהודה דינם מתבאר לקמן הלכות מלכים שם. 39) סנהדרין יח, א. 40) לעיל פרק א, הלכה ג ובביאורנו שם.

י. הַמּוֹסְרִין[41] וְהָאֶפִּיקוֹרוֹסִין[42] וְהַמּוּמָרִים[43] - לֹא הִצְרִיכוּ חֲכָמִים לִמְנוֹתָן בִּכְלַל פְּסוּלֵי עֵדוּת; שֶׁלֹּא מָנוּ אֶלָּא רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל[44], אֲבָל אֵלּוּ הַמּוֹרִידִין הַפּוֹפְרִין - פְּחוּתִין הֵן מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. שֶׁהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - לֹא מַעֲלִין[45] וְלֹא מוֹרִידִין[46], וְיֵשׁ לַחֲסִידֵיהֶן[47] חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[48]; וְאֵלּוּ מוֹרִידִין וְלֹא מַעֲלִין[49], וְאֵין לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[50].

41) המוסר חבירו ביד גוי להורגו, או המוסר ממון חבירו בידו, כמבואר בהלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ב. 42) האומר שאין נבואה כלל, או שאין הבורא יודע מעשה בני אדם (שם, הלכה ח). ובכלל האפיקורסין כל מי שעושה עבירה להכעיס, כמבואר בהלכות גזילה פרק י"א, הלכה ב, וכלשון רבינו בהלכות רוצח פרק ד, הלכה י: "אפילו אכל נבילה או לבש שעטנז להכעיס הרי זה אפיקורוס". 43) מומר לעבירה אחת, שהורגל ונתפרסם בה, "כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו" או שהוא מומר לכל התורה, כגון, החוזר לדתי הגויים בשעה שגוזרים גזירה ויידבק בהם ויאמר: "מה בצע לי להידבק בישראל שהם שפלים ונרדפים, טוב לי שאדבק באלו שידם תקיפה" (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ט). ובנוסח ה"לחם משנה" תיבת "והמומרים" אינה, שהיא בכלל האפיקורסים, ראה עבודה זרה כו, ב. וראוי להעיר שנוסח רומי ווינציאה שי"א הוא: "המוסרים והאפיקורסים והמינים והמשומדים". 44) העוברים עבירה להנאת עצמם, ואינם עומדים ברשעם תמיד, ואמונת ה' בליבם, ראה הלכות רוצח פרק ד, הלכה י"ב. 45) מן הבור להצילם. 46) לבור, להמיתם, ראה הלכות רוצח שם, הלכה י"א, והלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א. 47) המקיימים שבע מצוות בני נח. 48) ראה לקמן הלכות מלכים פרק ח, הלכה י"א ומקורו בסנהדרין קה, א. 49) "מפני שהם מְצֵרִים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם שם רשעים ירקב" (הלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א), כמו שאמרו (עבודה זרה שם) "המינים והמסורות והמומרים מורידים ולא מעלים". 50) השווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה ו, על פי הסוגיא בראש השנה יז, א.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) על איזו עבירה נפסל אדם לעדות, ועל איזו אינו נפסל. אם אדם נפסל על פי עצמו. תשובתם של פסולי עדות משום ממון, ודרכי חזרתם.

א. כָּל הַנִּפְסָל בַּעֲבֵרָה, אִם הֵעִידוּ עָלָיו שְׁנֵי עֵדִים שֶׁעָשָׂה עֲבֵרָה פְּלוֹנִית, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ[2], שֶׁהֲרֵי[3] אֵינוֹ לוֹקֶה[4] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת[5]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁעָבַר עַל דְּבָרִים שֶׁפָּשַׁט[6] בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן עֲבֵרָה, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר[7] אוֹ לַשָּׁוְא[8], אוֹ גָּזַל אוֹ גָּנַב[9], אוֹ אָכַל נְבֵלָה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ; אֲבָל אִם רָאוּהוּ עֵדִים עוֹבֵר עַל דָּבָר שֶׁקָּרוֹב הָעוֹשֶׂה לְהִיוֹת שׁוֹגֵג[10] - צְרִיכִין לְהַזְהִירוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִפָּסֵל. כֵּיצַד? רָאוּהוּ קוֹשֵׁר[11] אוֹ מַתִּיר בְּשַׁבָּת - צְרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ שֶׁזֶּה חִלּוּל שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁרֹב הָעָם אֵינָן יוֹדְעִין זֶה. וְכֵן אִם רָאוּהוּ עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב - צְרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת, שֶׁמָּא שׁוֹכֵחַ הוּא. וְכֵן הַמְשַׁחֵק בְּקוּבְיָא תָּמִיד, אוֹ מִי שֶׁנַּעֲשָׂה מוֹכֵס אוֹ גַּבַּאי שֶׁמּוֹסִיף לְעַצְמוֹ[12] - צְרִיכִין הָעֵדִים לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת. שֶׁרֹב הָעָם אֵינָן יוֹדְעִים דְּבָרִים אֵלּוּ[13]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[14]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל עֲבֵרָה שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִים לָעֵדִים שֶׁזֶּה יָדַע שֶׁהוּא רָשָׁע וְעָבַר בְּזָדוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת, וְאֵינוֹ לוֹקֶה[15].

2) שלא לעשותה. 3) כאילו היה כתוב: והרי. 4) כי אין מלקות בלא התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פט"ז ה"ד, וראה שם פי"ב, ה"ב. 5) מן התורה, הואיל וזוהי עבירה שיש בה מלקות, אילו התרו בו, ראה לעיל פ"י, ה"ב (ש"ך לחו"מ סי' לד ס"ק כד). 6) נפוץ וידוע. 7) והתורה אמרה (ויקרא יט, יב) "ולא תשבעו בשמי לשקר". 8) שנשבע על דבר ידוע, שאין בו ספק לאדם שהוא כן, כגון שנשבע על אבן זו, שהיא אבן (הל' שבועות פ"א ה"ה), והתורה אמרה (שמות כ, ו) "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". 9) אלו עבירות אין לוקים עליהן, שהרי לאו שלהן ניתן לתשלומין (הל' סנהדרין פי"ח ה"ב), ובכל זאת פסולים הם להעיד, הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס, והם "עדי חמס", כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. 10) שאינו יודע שזוהי עבירה. 11) קשר של קיימא, והוא מעשה אומן כגון קשר הגמלים וקשר הספנים (הל' שבת פ"י, ה"א). 12) יתר על מה שקצוב לו בדין המלכות, כלשון רבינו לעיל פ"י, ה"ד. 13) כמו שאמרו (בבא־מציעא ה, ב): לא תחמוד - משמע לאנשים בלא כסף, בעוד שלפי הדין אפילו יתן כסף ואין המוכר רוצה למכרו, אסור לחמוס החפץ ממנו, ובכל זאת אין החמסן פסול לעדות מן התורה, ועל־כרחך משום שאינו יודע שזוהי עבירה (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לד ס"ק נג). 14) כמו שאמרו (סנהדרין כו, ב) אלה הקוברים מת ביום־טוב אין לפסלם לעדות, אע"פ שהם רשעים, שמחללים יום־טוב משום שכר ממון - משום שהם טועים וסוברים שמצוה הם עושים בקבורת המת. 15) שהרי בתחילה רצו בגמרא (שם) לפסול לעדות את אלה הקברנים "הואיל והם רשעים". אע"פ שלא התרו בהם - שאילו התרו בהם, אין להצדיקם ולומר: מצוה הם עושים - הרי שאפילו לא התרו בהם, ואינם לוקים בפועל, בכל זאת בדין הוא שיפסלו לעדות, אם לא שיש להצדיקם, כי טועים הם לחשוב, שמצוה הם עושים (כסף־משנה).

1 **ב. אֵין אָדָם נִפְסָל בַּעֲבֵרָה[16] עַל פִּי עַצְמוֹ. כֵּיצַד?**
2 **הֲרֵי שֶׁבָּא לְבֵית דִּין וְאָמַר שֶׁגָּנַב אוֹ גָזַל אוֹ הִלְוָה**
3 **בְּרִבִּית, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ[17] - אֵינוֹ**
4 **נִפְסָל[18]. וְכֵן אִם אָמַר שֶׁאָכַל נְבֵלָה אוֹ בָּעַל אֲסוּרָה[19]**
5 **- אֵינוֹ נִפְסָל, עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם שְׁנֵי עֵדִים; שֶׁאֵין אָדָם**
6 **מֵשִׂים אֶת עַצְמוֹ רָשָׁע[20]. לְפִיכָךְ, רְאוּבֵן שֶׁהֵעִיד עָלָיו**
7 **שִׁמְעוֹן שֶׁהִלְוָה בְּרִבִּית, וְהֵעִיד לֵוִי וְאָמַר: לִי הִלְוָה[21]**
8 **בְּרִבִּית - הֲרֵי רְאוּבֵן נִפְסָל בְּעֵדוּת שִׁמְעוֹן וְלֵוִי. אַף**
9 **עַל פִּי שֶׁהֲרֵי הוֹדָה לֵוִי שֶׁלָּוָה בְּרִבִּית[22] - אֵינוֹ מֵשִׂים**
10 **עַצְמוֹ רָשָׁע, וְנֶאֱמָן עַל רְאוּבֵן וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל**
11 **עַצְמוֹ[23]. וְכֵן מִי שֶׁהֵעִיד שֶׁפִּלּוֹנִי רְבָעוֹ[24], בֵּין בְּאָנְסוֹ[25]**
12 **שֶׁל גְּרָבָע בֵּין בִּרְצוֹנוֹ - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין**
13 **לְהָרְגוֹ[26]. פִּלּוֹנִי בָּא עַל אִשְׁתִּי - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין**
14 **לְהָרְגוֹ, אֲבָל לֹא לְהָרְגָהּ[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[28].**
15 **פִּלּוֹנִי רָבַע אֶת שׁוֹרִי - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין לְהָרְגוֹ[29];**
16 **שֶׁאֵין אָדָם קָרוֹב אֵצֶל מָמוֹנוֹ[30].**

16) בכת"י תימן, תיבה זו איננה. 17) שהודאת בעל־דין כמאה עדים היא, כמבואר בבבא־מציעא ג, ב. 18) לעדות.

19) אשה האסורה לו, או ביאת האסורה לו, כגון אשתו נדה. 20) שאדם קרוב הוא אצל עצמו, והתורה פסלה קרוב לעדות (סנהדרין ט, ב וברש"י). 21) אותו ראובן. 22) נמצא, שגם הוא רשע (ראה לעיל פ"י, ה"ד), ורשע פסול להעיד. 23) סנהדרין כה, א "פלגינן (=חולקים) דיבורו", כלומר מאמינים אותו לגבי המלוה, ולא לגבי עצמו, כמבואר שם י, א, והשווה הל' גירושין פי"ג, ה"י. 24) במשכב זכור. 25) על כרחו. 26) אע"פ שלדבריו, שנרבע "ברצונו" - הרי זה רשע, אינו נפסל משום כך להעיד, שאין אדם משים עצמו רשע, ולפיכך נאמן הוא כלפי חבירו ואינו נאמן כלפי עצמו, ומאמינים לו שפלוני רבע, ולא רבע אותו (סנהדרין ט, ב וב'תוספות' שם). 27) לפי שקרוב הוא אצל אשתו ואינו נאמן עליה, וחולקים דיבורו, לומר: בא על אשת איש אבל לא על אשתו (שם י, א). 28) השווה הל' עבדים פ"ז, ה"ב. 29) את הרובע ואת שורו, כדין שור נרבע שהוא בסקילה. 30) ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו", כי גם על ממונו נאמן, שאין בזה פסול קרבה, שכבר נתבאר לעיל: אדם משלם ע"פ עצמו, הרי שאין בזה דין של קרבה לעצמו (סנהדרין שם, וכפירוש רש"י).

17 **ג. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל אֶחָד שֶׁהוּא פָּסוּל בַּעֲבֵרָה**
18 **מֵאֵלּוּ הָעֲבֵרוֹת[31], וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה**
19 **וְחָזַר בּוֹ, אוֹ שֶׁלָּקָה[32] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[33]. אֲבָל אִם בָּאוּ**
20 **שְׁנַיִם וְהִכְחִישׁוּם, וְאָמְרוּ: לֹא עָשָׂה עֲבֵרָה זוֹ וְלֹא**
21 **נִפְסַל - הֲרֵי זֶה סְפֵק פָּסוּל[34]. לְפִיכָךְ לֹא יָעִיד, וְאֵין**
22 **מוֹצִיאִין מָמוֹן בְּעֵדוּתוֹ[35], וְלֹא יָדוּן[36], עַד שֶׁיִּוָּדַע**
23 **שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה.**

31) שאדם נפסל עליהן לעדות. 32) ובסמוך בהלכה הבאה יתבאר, שמ"שלקה בבית־דין חוזר לכשרותו". 33) כתובות כב, א: "יודעים אנו בו שעשה תשובה". השווה לעיל פ"ו, ה"ז. 34) מאחר ששנים נגד שנים הם - הרי זה ספק פסול, ספק כשר (שם, וכפירוש רש"י). 35) ואין אומרים העמד עד זה על חזקת כשרותו, שחזקת ממון שכנגדה עדיפה, ולפיכך העמד ממון על חזקתו ואין להוציאו מידי המוחזק בעדות מסופקת זו (רי"ף שם). וכן אמרו (שם כ, א): העמד שנים נגד שנים, והעמד ממון בחזקת בעליו. ולדעת הרדב"ז לא יעיד בין להוציא ממון בין להעמיד. 36) כל שפסול להעיד - פסול גם לדון, כמפורש בנדה מט, ב. וכן פירש רש"י בסנהדרין כד, ב ד"ה ואלו הן הפסולים. והשווה לקמן פט"ז, ה"ד: "וכן שאר מיני פסולין, כשם שפסולים בעדים - כך פוסלים בדיינים".

24 **ד. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מַלְקוּת, בֵּין שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה[37] בֵּין**
25 **שֶׁלָּקָה בְּבֵית דִּין - חוֹזֵר לְכַשְׁרוּתוֹ[38]. אֲבָל שְׁאָר**
26 **פְּסוּלֵי עֵדוּת, שֶׁהֵן פְּסוּלִין מִשּׁוּם מָמוֹן שֶׁחָמְסוּ אוֹ**
27 **שֶׁגָּזְלוּ, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלְּמוּ - צְרִיכִין תְּשׁוּבָה[39], וַהֲרֵי**
28 **הֵן פְּסוּלִין עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁחָזְרוּ בָּהֶן מִדַּרְכָּן הָרָע[40].**

37) כשלא היתה שם התראה, או שחסר דבר מהתנאים המחייבים אותו מלקות, ומספיקה לו התשובה בלבד (כסף־משנה). 38) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פי"ז, ה"ז:

"שנאמר (דברים כה, ג) "ונקלה אחיך לעיניך" - כיון שלקה, הרי הוא אחיך", ע"פ המשנה במכות כג, א. ובהל' טוען ונטען פ"ב ה"י, כותב רבינו: "אם היו עליו (=על החשוד על השבועה) עדים שלקה ועשה תשובה, יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועות". נראה מדבריו, שאפילו לקה, כל עוד שלא נכנע לבו - אינו חוזר לכשרותו עד שתצטרף התשובה עם המלקות (כסף־משנה). וראה בלחם־משנה שם. וראוי להעיר שבכת"י תימן הנוסח כאן, כך הוא: "כל מי שנתחייב מלקות, כיון שלקה בבית־דין חוזר לכשרותו". ותיבות: "בין שעשה תשובה" אינן. וכן הנוסח בסמ"ג לאוין ריד. 39) כיון שחמס או גזל, הרי הוא "רע לשמים ורע לבריות" ואינו חוזר לכשרותו עד שישוב גם לשמים (רדב"ז). 40) ומדברי רבינו לעיל פ"ו ה"ז, משמע שגזלן וכל פסולי עדות מחמת חמס אינם כשרים להעיד אלא משעה שיעידו עליהם בבית־דין שחזרו בתשובה, וכל השטרות שחתמו עליהם בינתיים (=בין התשובה עד שהעידו עליהם בבית־דין) פסולים (כסף־משנה שם), וכן נראה משו"ע חו"מ סימן מ"ו סעיף כ"ו (ש"ך שם ס"ק לד).

ה. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת מַלְוִים בְּרִבִּית? מִשֶּׁיִּקְרְעוּ שְׁטָרוֹתֵיהֶן[41] מֵעַצְמָן, וְיַחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה שֶׁלֹּא יַלְוּוּ בְּרִבִּית אֲפִלּוּ לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[42].

41) השטרות שכתוב בהם קרן וריבית - קורעים, וגובים את הקרן בעל־פה (סמ"ע לחו"מ סי' לד, ס"ק עג). 42) שבדרך כלל מותר להלוות להם בריבית כדי חייו, כמבואר בהל' מלוה פ"ה ה"ב, אבל אלה הפסולים צריכים להזהר מלהלוות להם בריבית, כדי שישתכח מהם שם ריבית (סנהדרין כה, ב וברש"י).

ו. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת הַמְשַׂחֲקִין בְּקוּבְיָא? מִשֶּׁיְּשַׁבְּרוּ אֶת פְּסִיפָסֵיהֶם[43], וְיַחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אֲפִלּוּ בְּחִנָּם[44].

43) אבני משחקם, ובכת"י תימן: פסיסיהן מעצמם. וראה לעיל פ"י, ה"ד: "ולא בקוביא בלבד, אלא אפילו משחקים בקליפי אגוזים וקליפי הרימונים". 44) שם.

ז. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת מַפְרִיחֵי יוֹנִים? מִשֶּׁיְּשַׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים שֶׁצָּדִין בָּהֶן[45], וְיַחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה שֶׁאֲפִלּוּ בַּמִּדְבָּר[46] לֹא יַעֲשׂוּ[47].

45) וגוזלים יונים של אחרים, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. 46) שהוא מקום הפקר, ובדרך כלל מותר לצוד שם יונים, שאין להן שום בעלים. 47) סנהדרין שם. וכתב הרמ"א בחו"מ סי' לד סעיף לא: "יש אומרים שגם כאן, ובמשחקים בקוביא, צריכים להחזיר המעות שהרויחו".

ח. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת סוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית?[48] מִשֶּׁתַּגִּיעַ שְׁבִיעִית וְיִבָּדְקוּ[49]. וְלֹא חֲזָרַת דְּבָרִים בִּלְבַד[50], אֶלָּא כּוֹתֵב[51]: אֲנִי פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי כִּנַּסְתִּי מָאתַיִם זוּז מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית, וַהֲרֵי הֵם נְתוּנִים בְּמַתָּנָה לַעֲנִיִּים.

48) ראה לעיל פ"י, ה"ד: "שחזקת אלו שהם אוספים פירות שביעית ועושים בהם סחורה". 49) בסנהדרין שם: "משתגיע שביעית אחרת ויבדלו", כלומר, שלא ישאו ויתנו בפירותיהם, ויפקירו גינותיהם לעניים (רש"י שם). וכן הנוסח בשו"ע שם, סעיף לב. ורבינו נמשך אחר גירסת התוספתא שם פ"ה, ה"ב: "עד שתגיע שמיטה אחרת ויבדק", כלומר, יבדקו אחריו אם אינו נושא ונותן עוד. 50) "אלא חזרת ממון", כלשון הגמרא שם. ומפרש רש"י: "לא חזרת דברים - לומר: לא נוסיף עוד, אלא חזרה הניכרת, שיפזרו פירות שביעית שבגינותיהם לעניים". 51) בגמרא שם: אומר: אני פלוני וכו', ורבינו מציין: כותב, ליתר קיום, שישמור לעשות מה שקיבל על עצמו (סמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק עט).

ט. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת הַמּוֹעֵל בִּשְׁבוּעָה?[52] מִשֶּׁיָּבוֹא לְבֵית דִּין שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיֹאמַר לָהֶם: חָשׁוּד אֲנִי[53]. אוֹ יִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ בְּמָמוֹן חָשׁוּב[54], וִישַׁלֵּם וְלֹא יִרְצֶה לְהִשָּׁבַע[55]. וְכֵן טַבָּח[56] שֶׁהָיָה בּוֹדֵק[57] לְעַצְמוֹ וּמוֹכֵר, וְיָצָאת טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ[58], שֶׁהֲרֵי הוּא בִּכְלַל אוֹכְלֵי טְרֵפָה[59] שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת, עַד שֶׁיַּרְאֶה מִמַּעֲשָׂיו שֶׁנִּחַם עַל רָעָתוֹ. וְיִלְבַּשׁ שְׁחוֹרִים[60], וִיכַסֶּה שְׁחוֹרִים, וְיֵלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיַחֲזִיר אֲבֵדָה בְּמָמוֹן חָשׁוּב[61]. אוֹ יוֹצִיא טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ בְּדָבָר חָשׁוּב[62].

52) החשוד להשבע לשקר, ראה לעיל ה"א. 53) ואיני כשר להשבע, אבל בעירו אין זו חזרה, שהרי ממילא לא ישביעוהו, כי מכירים אותו שהוא חשוד (סמ"ע לחו"מ שם ס"ק פ). 54) בסכום גדול. 55) כל זה בירושלמי שבועות פ"ז ה"ד, וראה ב"מראה הפנים" שם. 56) שוחט. 57) בודק סכינו, ואת סירכות הריאה בבהמות שלו. 58) נמצא שהכשיל את הציבור באכילת טריפה. 59) מכיון שהוא מאכיל טריפה, חזקה שהוא עצמו אוכל טריפה, וממילא פסול הוא לעדות, שעבר על לאו שיש בו מלקות (כסף־משנה). 60) שלבישת שחורים מכניעה את היצר הרע שבאדם, השווה קידושין מ, א דברי רש"י שם: "ילבש שחורים - שלא יראה עצמו בכבודו, אולי ירך לבבו בכך", וכן ב'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. 61) כיון שמחזיר אבידה בדבר חשוב, ודאי חזר בו מחמדת ממון (סנהדרין כה, א וברש"י). אבל בעירו אין זו ראיה, כי שמא בהערמה עשה כן (גמרא שם). 62) ששחט בהמה משלו ויצאה טריפה, לא אכלה אלא מכרה לגויים, והפסיד ממון הרבה (סנהדרין שם). וכגירסת הרי"ף שם שגורס: "ילבש שחורים ויתכסה שחורים... יוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב ומשלו". ובנוסח התלמוד שלפנינו, לא נזכר שילבש שחורים וכו'. וכתב ה'נמוקי יוסף': יצאה טריפה מתחת ידו - שחטה לעצמו ולא למכרה לאחרים, שהרי העבירו אותו בעירו מלהיות טבח לאחרים, ולשם כך הלך למקום שאין מכירים, לשוב בתשובה, ואיך ימכור לאחרים ויעבור על גזירת הדיינים.

י. וְכֵן עֵד זוֹמֵם[63] שֶׁהָלַךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ,

וְנָתְנוּ לוֹ מָמוֹן חָשׁוּב לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר, וְלֹא רָצָה - הֲרֵי זֶה עָשָׂה תְּשׁוּבָה, וְחָזַר לְכַשְׁרוּתוֹ[64]. וְכֵן כֹּל שֶׁיּוֹצֵא בָּזֶה.

63) שהעיד שקר ונודע בעדים שהעיד שקר, כלשון רבינו לקמן פי"ח, ה"א. 64) זה נלמד מהדין של טבח, הנזכר בהלכה הקודמת (כסף־משנה).

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) מי הם הקרובים הפסולים להעיד. דין ארוסה וקרוביה לעניין עדות.

א. הַקְּרוֹבִים פְּסוּלִים לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[2] לָמְדוּ, שֶׁבְּכְלַל לָאו זֶה: שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל פִּי בָּנִים[3], וְלֹא בָּנִים עַל פִּי אָבוֹת[4]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קְרוֹבִים[5]. אֵין פְּסוּלִין מִדִּין תּוֹרָה אֶלָּא קְרוֹבִים מִמִּשְׁפַּחַת אָב בִּלְבַד[6], וְהֵם: הָאָב עִם הַבֵּן וְעִם בֶּן הַבֵּן, וְהָאַחִין מִן הָאָב זֶה עִם זֶה, וּבְנֵיהֶן זֶה עִם זֶה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַדּוֹדִים[7] עִם בֶּן אָחִיו. אֲבָל שְׁאָר הַקְּרוֹבִים מִן הָאֵם אוֹ מִדֶּרֶךְ הָאִישׁוּת[8] - כֻּלָּן פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם[9].

2) מתורה שבעל־פה, שקיבלו ממשה, כמבואר לקמן בהל' ממרים פ"א, ה"ב. 3) על־פי עדות בנים. 4) שאם ללמד שלא יומתו בנים בעוון אבות, הרי כבר נאמר (שם) "איש בחטאו יומתו", אלא לא יומתו בנים בעדות אבות וכו' (סנהדרין כז, ב). 5) כמבואר שם, הואיל ונאמר: "אבות על בנים", ולא נאמר: על בן - מכאן שאפילו הבנים עצמם פסולים זה לזה, כלומר: בני האבות, שהם בני אחי האב, והם שני בשני (ראה לקמן ה"ג), פסולים להעיד זה לזה, וכן לא יעידו שניהם לאחרים, כמבואר שם כח, א. וראה לקמן הט"ו, שפסול הקרובים אינו אלא גזירת הכתוב, לא מפני שהם אוהבים זה את זה, ועיין בביאורנו שם. 6) כדברי רבי עקיבא במשנה שם "וכל הראוי ליורשו", ומפרש רש"י: שהם קרובי האב, אבל קרובי האם אינם ראויים ליורשו, כמו ששנינו (בבא־בתרא קח, א): "ואחי האם מנחילים ולא נוחלים", וראה בפירוש המשנה לרבינו בסנהדרין שם. 7) בכת"י תימן: הדוד. 8) שבאו לו ע"י נישואין, כגון אחות אשתו או בתה. 9) ואע"פ שאמרו בסנהדרין כח, א "אמר קרא, "אבות" "אבות" שתי פעמים, אם אינו ענין לקרובי האב, תנהו ענין לקרובי האם" - סובר רבינו שאין זו אלא אסמכתא בלבד, וכמו שאמרו (קידושין כד, ב) "נראים דברי רבי עקיבא (=שהעבד צריך גט שחרור) בשאר איברים, הואיל ...ומדרש חכמים הוא", ואע"פ שדרשום בכלל ופרט וכלל, אין להם תוקף אלא כמדרש חכמים בלבד (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יב). וה"קרית ספר" מסביר, שכוונת הגמרא לרבות קרובי האם, שתחילת קריבתם מוצאה מצד האב, כגון בני ראובן לבני דינה, שהם קרובים להם מצד דינה אמם, אבל תחילת קריבתם היא מצד יעקב אבי ראובן ודינה, ואלה פסולם הוא מן התורה, אבל קרובי האם שאין קריבתם אלא מצד האם בלבד, כגון שני אחים מאם ולא מן האב, שאין תחילת קריבתם אלא מצד האם, אין פסולם אלא מדברי חכמים בלבד, ובהם עוסק רבינו לומר שאינם אלא מדבריהם.

ב. הַגֵּרִים אֵינָן בְּדִין הַקְּרוֹבִים. אֲפִלּוּ שְׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים[10] שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ - מְעִידִין זֶה לָזֶה. שֶׁהַגֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד הוּא חָשׁוּב[11].

10) אע"פ ש"טיפה אחת היתה ונחלקה לשתים", ובוודאי מאב אחד הם (יבמות צח, א). 11) והרי הם זרים זה לזה, ואין לגזור שמא יבואו להתיר עדות אחים ישראל, כי עדות לבית־דין מסורה, ובית־דין יודע, שגרים אין להם דין אחוה (שם כב, א), והשווה הל' איסורי ביאה פי"ד, הי"א־יב. ואם היתה הורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה, כגון שנתגיירה אמם בהיותה מעוברת, פסולים הם להעיד זה לזה, שהרי חייבים הם כרת משום אשת אח, כמבואר בהל' איסורי ביאה שם הי"ד, הרי שמן התורה הם אחים גמורים, ואיך יעידו זה לזה (ש"ך לחו"מ סי' לג ס"ק ז).

ג. הָאַחִים זֶה עִם זֶה, בֵּין מִן הָאֵם בֵּין מִן הָאָב[12] - הֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן. וּבְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שֵׁנִי בְּשֵׁנִי. וּבְנֵי בְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שְׁלִישִׁי בִּשְׁלִישִׁי[13].

12) סנהדרין כח, ב "תנא, אחיו מן האב. וקתני - אחיו מן האם". 13) שם עמ' א.

ד. וּלְעוֹלָם שְׁלִישִׁי בְּרִאשׁוֹן[14] - כָּשֵׁר[15], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁלִישִׁי בִּשְׁנִי[16]. אֲבָל שֵׁנִי בְּשֵׁנִי[17], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֵׁנִי בְּרִאשׁוֹן[18] - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִים[19].

14) כגון בן ימואל בנו של שמעון, לראובן אחי שמעון אבי אביו. 15) בבא־בתרא קכח, א וכדעת רבא. ולדעת רבינו־תם בסנהדרין כח, א שלישי בראשון פסול, כדעת רב שם, וכן משמע בירושלמי שם פ"ג ה"ו, ששאלו: "משה, מהו שיהא מותר באשת פינחס" (=בן אלעזר בנו של אהרן אחיו), ומתוך שלא שאלו אלא לאשת פינחס, משמע שלפינחס עצמו פסול הוא - הרי שראשון בשלישי פסול, ורבינו מכריע כסוגיית הבבלי בבבא־בתרא נגד הירושלמי (רדב"ז). 16) כגון בן חנוך בנו של ראובן, לימואל בן שמעון אחי ראובן, שאפילו רב הפוסל שלישי בראשון - מכשיר שלישי בשני, כמבואר בסנהדרין שם. 17) שני בני אחים זה לזה. 18) ימואל בן שמעון לראובן אחי אביו. 19) משנה שם כז, ב. שנאמר: "לא יומתו אבות על בנים" - שני אבות בעדות בניהם, ועל־כרחך בשני אחים ובניהם - הכתוב מדבר, שבאב ובנו לא היה הכתוב קוראם: "אבות", שהרי אב אחד הוא לבניו, ובוודאי הכוונה לשני אחים שהם שני אבות לבניהם, שלא יעידו הם לבני אחיהם, ולא בני אחיהם להם, ולא בני האחים זה לזה - מכאן לראשון בשני, ושני בשני, שפסולים להעיד (רש"י שם).

ה. הָאָב עִם בְּנוֹ - כְּרִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן הוּא. לְפִיכָךְ: הָאָב עִם בֶּן בְּנוֹ - פָּסוּל[20]; וְעִם בֶּן בֶּן בְּנוֹ, שֶׁהוּא רְבִיעִי מִמֶּנּוּ - כָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי בְּרִאשׁוֹן[21]. וְכֵן הַדֶּרֶךְ בִּנְקֵבוֹת. כֵּיצַד? שְׁתֵּי אֲחָיוֹת אוֹ אָח וַאֲחוֹתוֹ, בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם - הֲרֵי הֵם רִאשׁוֹן

בְּרִאשׁוֹן. בְּנֵיהֶם, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת - שֵׁנִי בְּשֵׁנִי. בְּנֵי בְּנֵיהֶם אוֹ בְּנוֹת בְּנוֹתֵיהֶן - שְׁלִישִׁי בִּשְׁלִישִׁי. כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מוֹנֶה בִּזְכָרִים רִאשׁוֹן שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי, כָּךְ אַתָּה מוֹנֶה בִּנְקֵבוֹת[22].

~ נקודות משיחות קודש ~

"ועם בן בן בנו כשר".

לעניין כיבוד אב, אין חיוב על הנין לכבד את אבי אבי אביו, וכל שמצינו בהלכה (שו"ע סי' ר"מ סכ"ד) הוא שחייב לכבד אבי אביו,

ומקורו הוא ברש"י על הפסוק "ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק (ויגש מו, א.) "חייב אדם בכבוד אביו יותר מאבי אביו כו'" (והיינו שיש גם חיוב על אבי אביו, אלא שהוא פחות), ולכן - עם בן בן בנו כשר.

והגם שלא מצינו ראיה לכיבוד אב ואם יותר משלושה דורות, יש רמז לכך ממאמר חז"ל (בבא בתרא צא, ב.) על הפסוק "וישם כסא לאם המלך", האמור בשלמה ומדבר ברות, ומ"מ אין זה אלא אלא רמז בעלמא. ולעניין הלכה, בכיבוד אב ואם הוא עד אבי אביו, ובעדות עד בן בנו.

(ע"פ לקו"ש חלק כ' עמוד 644)

20) שזה ראשון בשני. 21) רי"ף שם, דיבור־המתחיל: קסבר מר בר רב אשי. 22) משנה שם ובגמרא.

ו. כָּל אִשָּׁה שֶׁאַתָּה פָּסוּל לָהּ[23], כָּךְ אַתָּה פָּסוּל לְבַעְלָהּ; שֶׁהַבַּעַל כְּאִשְׁתּוֹ. וְכָל בַּעַל שֶׁאַתָּה פָּסוּל לוֹ[24], כָּךְ אַתָּה פָּסוּל לְאִשְׁתּוֹ; שֶׁהָאִשָּׁה כְּבַעְלָהּ[25].

23) כגון אחותך או אחות אביך. 24) כגון אחי אביך. 25) שם כח, ב "מנין שהאשה כבעלה, דכתיב (ויקרא יח, יד), ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא, והלא אשת דודו היא, מכלל דאשה כבעלה". וראה לקמן הי"ג.

ז. כָּל שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהֵן זוֹ עִם זוֹ שֵׁנִי בְּשֵׁנִי[26] - בַּעֲלֵיהֶן מְעִידִין זֶה לָזֶה[27]. אֲבָל אִם הָיוּ רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח זֶה אִשָּׁה וְזֶה בִּתָּהּ[28] - אֵין מְעִידִין זֶה לָזֶה[29].

26) כגון בנות שתי אחיות. 27) שאין אומרים שתי פעמים "בעל כאשתו" אלא בקריבה קרובה, אבל בקריבה רחוקה כ"שני בשני", אין אומרים בה בעל כאשתו, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין כח, ב (רדב"ז). וכן לא מצינו בכל הסוגיא שם בעל כאשתו אלא "ראשון בשני", כגון בעל חורגתו (=בת אשתו) ואשת חורגו, אבל לא מצינו בעל כאשתו ב"שני בשני" ומבואר שם עמ' א, שכל מה שלא נשנה לפסול, הרי הוא כשר ממילא, כלשון הגמרא שם: "שני בראשון – תנן, שלישי בראשון - לא תנן" (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יד). 28) והן ראשון בראשון, כמבואר לעיל ה"ה. 29) כמבואר בירושלמי שם פ"ג ה"ו, שאסור לו להעיד לבעל חורגתו.

ח. וְכֵן בַּעֲלֵי אַחָיוֹת - פְּסוּלִין זֶה לָזֶה, וַהֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן[30].

30) וזהו "גיסו" ששנינו במשנה שם כז, ב, ומפרש רש"י: בעל אחות אשתו.

ט. וְכֵן לֹא יָעִיד לְבֶן אַחוֹת אִשְׁתּוֹ[31], וְלֹא לְבַעַל בַּת אַחוֹת אִשְׁתּוֹ[32]. אֲבָל מְעִיד הוּא לְבֶן בַּעַל אַחוֹת אִשְׁתּוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת[33].

31) שהרי זה ראשון בשני. 32) שהוא לו ראשון בשני, שהבעל כאשתו. 33) ירושלמי שם "גיסו" - יש מי ששונה: יש לו בנים וחתנים (=שהם קרובים, ואסורים להעיד), ויש מי ששונה: אין לו בנים וחתנים; מי שאומר יש לו - ממנה (=מאחות אשתו); מי שאומר אין לו - ממקום אחר", כלומר שיש לו מאשה אחרת, וכן פוסק הרי"ף בסנהדרין שם.

י. כָּל אִישׁ שֶׁאֵין אַתָּה מֵעִיד לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל קְרוֹבָתְךָ[34] - הֲרֵי אַתָּה מֵעִיד לִשְׁאָר קְרוֹבָיו, כְּגוֹן בְּנוֹ[35] וְאָחִיו. וְכֵן כָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין אַתָּה מֵעִיד לָהּ מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֵשֶׁת קְרוֹבְךָ[36] - הֲרֵי אַתָּה מֵעִיד לִשְׁאָר קְרוֹבֶיהָ[37].

34) כגון בעל אחותך. 35) שיש לו מאשה אחרת. 36) כגון אשת אחיך. 37) שאינם מאחיך. הואיל ואין להם שום קריבה עמך, וזה נלמד מדין "אחי האח" הנזכר בסמוך הי"ב (כסף־משנה).

יא. אֲבִי כַּלָּה וַאֲבִי חָתָן[38] - מְעִידִים זֶה לָזֶה[39].

38) אפילו לאחר נישואי הזוג הצעיר, והם נקראים כיום: מחותנים. 39) סנהדרין כח, ב. ואין אומרים מחמת שנתקרב בנו של ראובן לשמעון (=שנעשה חתנו) יפסל ראובן לשמעון, כי אינם קרובים זה לזה אלא "כי אכלא לדנא", כמגופה (=מכסה) שאינה דומה לחבית.

יב. אֲחִי הָאָח מִן הָאֵם[40] - מְעִידִין זֶה לָזֶה, שֶׁהֲרֵי אֵין בֵּינֵיהֶן קֵרְבָה כְּלָל. כֵּיצַד? רָחֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְיוֹסֵף וְיָלְדָה מִמֶּנּוּ רְאוּבֵן, וְהָיָה לְיוֹסֵף בֵּן מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת וְהוּא מְנַשֶּׁה[41], וּמֵת יוֹסֵף, וְנִשֵּׂאת לְשִׁמְעוֹן וְיָלְדָה מִמֶּנּוּ יְהוּדָה - הֲרֵי מְנַשֶּׁה וִיהוּדָה מְעִידִין זֶה לָזֶה[42].

40) שיש לאחיו מאמו אח מצד האב. 41) נמצאים מנשה וראובן, אחים מן האב. 42) שאין ביניהם שום קריבה, אלא שראובן אחי יהודה מאמו - הוא אחי מנשה מצד אביו, וזהו שאמרו שם: "רב חסדא, הכשיר באחי האח". ומכאן למד רבינו דינו הנזכר לעיל ה"י, וכמבואר לעיל אות לו.

יג. הָאִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ - רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן. לְפִיכָךְ אֵינוֹ מֵעִיד לֹא לִבְנָהּ[43] וְלֹא לְאֵשֶׁת בְּנָהּ[44], וְלֹא לְבִתָּהּ וְלֹא לְבַעַל בִּתָּהּ[45], וְלֹא לְאָבִיהָ[46] וְלֹא לְאִמָּהּ[47], וְלֹא לְבַעַל אִמָּהּ[48] וְלֹא לְאֵשֶׁת אָבִיהָ[49].

43) שהרי זה ראשון בשני. 44) שאשה כבעלה.

45) שבעל כאשתו, אבל לבן בנה כשר, שהרי זה ראשון בשלישי, וכן שנינו (שם כז, ב) "וחורגו לבדו" - ולא בנו וחתנו, ואע"פ שאשתו פסולה להעיד בבן־בנה, שהיא נקראת ראשון בשני, כמבואר לעיל ה"ה? - הבעל נחשב לגבי בן בנה ראשון בשלישי, שהוא ואשתו ראשון בראשון ואינם גוף אחד, והשני לאשתו הוא שלישי לו (סמ"ע לחו"מ סי' לג ס"ק טו). 46) שכן שנינו שם: וחמיו. 47) שאפילו לאחי חמותו אסור להעיד, כמבואר שם כח, א - לחמותו לא כל־שכן. 48) אע"פ שאינו חמיו, שהבעל כאשתו. 49) שהאשה כבעלה, ואע"פ שאינה חמותו. אבל לאבי אביה או אבי אמה כשר להעיד, שאינו אלא שלישי בראשון, ואע"פ שהיא אסורה להם - היא נחשבת "שני בראשון" והוא אינו כגופה, וכמבואר לעיל אות מד (סמ"ע שם ס"ק טז), וכן דעת הגר"א בביאורו שם.

יד. אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה הָאֵרוּסִין[50] - הֲרֵי הִיא כִּנְשׂוּאָה[51] לְעִנְיַן עֵדוּת. [בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?] בַּאֲרוּסָתוֹ עַצְמָהּ, שֶׁאֵינוֹ מֵעִיד לָהּ; אֲבָל אִם הֵעִיד לְקָרוֹבֵי אֲרוּסָתוֹ, כְּגוֹן בַּעַל אֲחוֹתָהּ אוֹ בְּנָהּ וּבִתָּהּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין פּוֹסְלִין אוֹתָהּ[52] עַד שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה[53].

50) שעדיין לא נכנסה לחופה. 51) סנהדרין כח, ב שהרי נתקרבה דעתו אליה. 52) העדות. ובדפוס וינציאה שי"א, וכן בכת"י תימן: אותו. 53) שעדיין לא נתקרבה דעתו כלפי קרוביה. וכוונת רבינו לומר, ודאי לכתחילה אסור לו להעיד גם לקרוביה, אבל אם העיד אין פוסלים עדותו (הרי"ף בתשובותיו, וכן דעת גאון, הובאו בהגהות מרדכי לסנהדרין שם, וכן ב"העיטור" אות ק קבלת עדות). וכתב הרמ"א בחו"מ סי' לג סעיף ט: דוקא ארוסה, אבל שידוכין אינם פוסלים, אולם אם מעיד לזכותה בממונות, אפשר שהוא נוגע בדבר ופסול.

טו. זֶה שֶׁפָּסְלָה תּוֹרָה עֵדוּת הַקְּרוֹבִים - לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת אוֹהֲבִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מֵעִיד לוֹ לֹא לְטוֹבָתוֹ וְלֹא לְרָעָתוֹ[54], אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא[55]. לְפִיכָךְ, הָאוֹהֵב וְהַשּׂוֹנֵא - כָּשֵׁר לְעֵדוּת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל לְדַיָּנוּת[56]; שֶׁלֹּא גָּזְרָה תּוֹרָה אֶלָּא עַל הַקְּרוֹבִים[57].

54) כדברי הכתוב: לא יומתו אבות על בנים וגו', והרי זו חובה לאב. 55) בבא־בתרא קנט, א שאפילו משה רבינו פסול להעיד לחותנו, ועל־כרחך שאינו חשוד לשקר, אלא "גזירת מלך היא". ובספר המצוות לרבינו ל"ת רפז, כותב: "והוא־הדין לדיני ממונות (=פסולים הקרובים להעיד), אלא שנזכר בדיני נפשות דרך הפלגה, שלא נאמר: כיון שיש כאן איבוד נפש, אין הקרוב חשוד על כך ונעשה ע"פ דבריו... לפיכך הביא למשל את הקרובים שאהבתם חזקה וגדולה ביותר... אפילו עדות האב על הבן, ואפילו היא לחייבו מיתה, לא נקבל - וזוהי גזירת הכתוב שאין לה טעם כלל". 56) ראה הל' סנהדרין פכ"ג ה"ו, ובביאורנו שם. 57) וב'ספר החינוך' מצוה תקצו, משתדל להטעים גזירה זו: "כי מהיות הקרובים שוכנים תמיד זה אצל זה, ישיבתם וקימתם יחד אי־אפשר להם להנצל, שלא יתקוטטו זה עם זה לפעמים, ואילו יאמינו בעדותם זה על זה, אולי בכעסם תמיד אלו עם אלו, תעלה חמתם לפי שעה, ויבואו לפני הדין ויחייבו את ראשם למלך, וכשוך החימה, כמעט שיחנוק עצמו הקרוב מדאגתו על קרובו ועל מעשהו, וכל דרכי השם ישרים".

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ט אלול תשע"ו־ו' תשרי תשע"ז

יום א' כ"ט אלול ה'תשע"ו

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת[1]

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שגזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובים או שנפלו עליו שלשת לוגים מים שאובים שהוא טמא. מי שנפלו עליו שלשת לוגים מים משני כלים, או נפלו על ראשו ולא על רובו וכו'. ודין הספרים שמטמאים התרומה והידיים.

א. הַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ[2] בְּמַיִם שְׁאוּבִין[3], אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רֻבּוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין[4] מַיִם שְׁאוּבִין - הֲרֵי הוּא כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה עַד שֶׁיִּטְבֹּל[5]. וְאִם נָגַע בָּאֳכָלִין[6] - עֲשָׂאָן שְׁלִישִׁי; וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקִין טְמֵאִים[7] - עֲשָׂאָן[8] תְּחִלָּה[9] לְטַמֵּא אֳכָלִים וּמַשְׁקִין אֲחֵרִים, אֲבָל לֹא לְטַמֵּא כֵּלִים[10]. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל אָדָם זֶה? מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ טְבוּלֵי יוֹם[11] טוֹבְלִין בִּמְעָרוֹת שֶׁמֵּימֵיהֶן רָעִים[12], וְאַחַר כָּךְ הָיוּ רוֹחֲצִין בְּמַיִם שְׁאוּבִים יָפִים דֶּרֶךְ נְקִיּוּת. וּפָשַׁט הַמִּנְהָג כָּךְ, עַד שֶׁהָיוּ רֹב הָעָם מְדַמְּיִם שֶׁמַּיִם שְׁאוּבִים שֶׁרּוֹחֲצִין בָּהֶן בְּאַחֲרוֹנָה הֵן שֶׁמְּטַהֲרִין, לֹא הַטְּבִילָה שֶׁבְּמֵי מִקְוֶה, וְהָיוּ טוֹבְלִין בִּזְלִזּוּל בְּלֹא כַּוָּנָה[13]. וּלְפִיכָךְ גָּזְרוּ, שֶׁכֹּל שֶׁבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִים אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ - נִטְמָא וְנַעֲשָׂה כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה. אֲפִלּוּ טָהוֹר[14] שֶׁאֵינוֹ טְבוּל יוֹם, אִם נָפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין אוֹ שֶׁבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין - הֲרֵי זֶה כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה עַד שֶׁיִּטְבֹּל. טָבַל - אֵינוֹ צָרִיךְ

הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ, מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר טֻמְאָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶן. וְכֵן הָאוֹכֵל אֳכָלִין טְמֵאִים וְהַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין טְמֵאִין וְטָבַל - אֵינוֹ צָרִיךְ הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ. וְכֵן כֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמַשְׁקִין - כֵּיוָן שֶׁמַּטְבִּילָן טָהֲרוּ, וְאֵין צְרִיכִין הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ. מִפְּנֵי שֶׁטֻּמְאוֹת אֵלּוּ עִקָּרָן מִדִּבְרֵיהֶן.

2) רוב הגוף בלי הראש. 3) ממים שנשאבו בכלים. פרטי דיניהם ראה בהלכות מקוואות. 4) לא נתברר אם גם בבא ראשו צריך שלושה לוגין. ראה לקמן הלכה ד. 5) אבל אינו צריך הערב שמש, כמו שיתבאר לקמן. 6) של תרומה. 7) יש לתקן את התיבה "טמאים" ולגרוס "טימאם". 8) צריך להיות "ועשאן" וכן הגירסא בדפוס רומא (ר"מ). 9) נתבאר בפרק הקודם, שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה (ראשון לטומאה). 10) הטעם מבואר בסוף הלכה זו. 11) טמאים שטבלו בו ביום וטרם שקעה השמש נקראים "טבולי יום". 12) מזוהמים. בקיץ קשה היה למצוא בארץ ישראל בור שיש בו ארבעים סאה מים נקיים. 13) לא דקדקו לטבול כדין. 14) במשנה זבים שם נאמר: "הבא ראשו ורובו במים שאובים וטהור שנפלו על ראשו שלושה לוגים מים שאובים", משינוי סגנון זה בין רישא לסיפא, הרישא אומרת "הבא" סתם והסיפא אומרת "וטהור שנפלו וכו'" למדו בתוספות שבת שם דיבור המתחיל וטהור, שטהור הבא ראשו ורובו במים שאובים לא נטמא, ודעת רבינו אינה כן ואינו מחלק בין טבול יום ובין טהור.

ב. מִי שֶׁנָּפְלוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה לֹגִין מַיִם שְׁאוּבִין מִשְּׁנֵי כֵּלִים אוֹ מִשְּׁלֹשָׁה: אִם הִתְחִיל הַשֵּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרִאשׁוֹן - מִצְטָרְפִין, וְאִם לָאו - אֵין מִצְטָרְפִין. נָפְלוּ מֵאַרְבָּעָה כֵּלִים - אֵין מִצְטָרְפִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִתְחִיל זֶה עַד שֶׁלֹּא פָּסַק זֶה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. נָפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ אֲבָל לֹא עַל רֻבּוֹ, אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֻבּוֹ וְלֹא עַל רֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ בִּלְבַד מִלְּמַעְלָה וְעַל רֻבּוֹ נָפְלוּ מִן הַצַּד אוֹ מִלְּמַטָּה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיִּפְּלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רֻבּוֹ הַסָּמוּךְ לְרֹאשׁוֹ כְּדַרְכּוֹ[15]. וְכֵן אִם בָּא רֹאשׁוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין וְלֹא בָּא רֻבּוֹ, אוֹ בָּא רֻבּוֹ וְלֹא בָּא רֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁבָּא רֹאשׁוֹ בִּלְבַד וּבָא מִשְּׁאָר גּוּפוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין מִלְּמַטָּה אוֹ מִן הַצַּד - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיָּבוֹא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ הַסָּמוּךְ לְרֹאשׁוֹ כְּדַרְכּוֹ.

15) על השכיח בלבד גזרו, ולא גזרו על הבלתי שכיח, ואין הדבר שכיח, שאדם יתרחץ באופן משונה כזה.

ג. הַבָּא מֵרֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ הַחֲצִי[16] בְּמַיִם שְׁאוּבִין וְנָפְלוּ עַל הַחֲצִי הָאַחֵר מַיִם שְׁאוּבִין, הוֹאִיל וְחֶצְיוֹ בִּנְפִילָה וְחֶצְיוֹ בְּבִיאָה - טָהוֹר[17].

16) החצי מראשו ורובו. 17) בעייא שנשארה בתיקו שם, ומפני שטומאה זו גזירת חכמים היא, פסק רבינו לקולא.

ד. הָיוּ שְׁלֹשֶׁת הַלֹּגִין שֶׁנָּפְלוּ עָלָיו אוֹ שֶׁבָּא בָּהֶן מִקְצָתָן שְׁאוּבִין וּמִקְצָתָן אֵינָן שְׁאוּבִין, אוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן יַיִן דְּבַשׁ וְחָלָב - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיִּהְיוּ הַשְּׁלֹשָׁה כֻּלָּן מַיִם שְׁאוּבִין. שְׁלֹשֶׁת לֹגִין אֵלּוּ[18] שֶׁנָּפְלוּ עַל הַטָּהוֹר אוֹ שֶׁבָּא בָּהֶן וְטִמְּאוּהוּ, כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשָׂה כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה - הֲרֵי הַמַּיִם הָאֵלּוּ טְמֵאִין, שֶׁהֲרֵי נָגְעוּ בְּשֵׁנִי. וַהֲרֵי אֵלּוּ הַמַּיִם אוֹמְרִין לְזֶה הַטָּהוֹר: טִמֵּאנוּ אוֹתוֹ וְטִמְּאָנוּ[19].

18) פירוש, שהם כולם שאובים. התיבה "אלו" אינה נמשכת לשאובים מעורבים שבתחילת הלכה זו. 19) שנינו היינו טהורים ואנחנו טימאנו אותו תחילה ואחר כך הוא טימא אותנו. [בתוספות יום טוב זבים פרק ה משנה י"ב למד מלשונו של רבינו בהלכה זו - "שלושת הלוגין שנפלו עליו או שבא בהן" - ששיעור זה נאמר גם בבא ראשו ורובו].

ה. בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מַנִּיחִין כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה בְּצַד הַסְּפָרִים, וְאוֹמְרִים: זֶה קֹדֶשׁ וְזֶה קֹדֶשׁ. וּבָאִין הָעַכְבָּרִים וְקוֹרְעִין אֶת הַסְּפָרִים. לְפִיכָךְ גָּזְרוּ, שֶׁכָּל תְּרוּמָה שֶׁתִּגַּע בְּאֶחָד מִכִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ - נִטְמֵאת, וַהֲרֵי הִיא כִּשְׁלִישִׁי לְטֻמְאָה כְּאֵלּוּ נָגְעוּ בְּשֵׁנִי. וְנִמְצָאוּ כָּל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ פּוֹסְלִין אֶת הַתְּרוּמָה כְּשֵׁנִי. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא מִי שֶׁהָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת וְנָגַע בְּאֶחָד מִכִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ - נַעֲשׂוּ יָדָיו שְׁנִיּוֹת וּמְטַמְּאִין אֶת הַתְּרוּמָה וְאֶת הַמַּשְׁקִין. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַיָּדַיִם מִתְטַמְּאוֹת אֶלָּא מֵרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - הֵן מִתְטַמְּאוֹת מִן הַסֵּפֶר[20].

20) שהוא עצמו שני.

ו. רְצוּעוֹת תְּפִלִּין עִם הַתְּפִלִּין[21], וְגִלְיוֹן שֶׁבַּסֵּפֶר[22] שֶׁלְּמַעְלָה וְשֶׁלְּמַטָּה[23] שֶׁבַּתְּחִלָּה וְשֶׁבַּסּוֹף[24] כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין לַסֵּפֶר[25], וְסֵפֶר שֶׁנִּמְחַק וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ שְׁמֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, וּמְגִלָּה שֶׁכָּתוּב בָּהּ מִן הַתּוֹרָה שְׁמֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, כְּפָרָשַׁת 'וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן'[26] - הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם. וְלֹא דִּבְרֵי תּוֹרָה בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, אֲפִלּוּ שִׁיר הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת שֶׁהֵן דִּבְרֵי חָכְמָה, מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.

21) כשהן מחוברות לתפילין. 22) המקומות שנשארו ללא כתב. 23) וכל שכן הגליון שבין דף לדף. 24) שבתחילת הספר ושבסופו. בבבא בתרא יג, ב אמרו שצריך להשאיר גליון בתחילת הספר ובסופו. 25) למעט הגיליונות שנחתכו (שבת קטז, א). 26) בפרשה זו ישנן שמונים וחמש אותיות והוא ספר שלם בפני עצמו ולפיכך יריעה שכתוב בה 85 אותיות נתקדשה.

ז. תַּרְגּוּם שֶׁבְּעֶזְרָא[27] וְשֶׁבְּדָנִיֵּאל[28] - הֲרֵי הוּא מִכְּלַל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ. אֲבָל תַּרְגּוּם[29] שֶׁכְּתָבוֹ עִבְרִית וְעִבְרִית שֶׁכְּתָבוֹ תַּרְגּוּם, אוֹ שֶׁכָּתַב כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ בִּכְתָב עִבְרִי[30] - אֵינָן מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם, עַד שֶׁיִּהְיוּ כְּתוּבִים אַשּׁוּרִית עַל הָעוֹר וּבִדְיוֹ.

27) פרק ד מפסוק ז ואילך עד סוף הפרק, כל פרק ה וי"ט פסוקים הראשונים מפרק ו כתובים ארמית. 28) פרקים ב עד ז. 29) מה שנכתב בכתבי הקודש בלשון ארמית. 30) כתב עתיק מאוד ואמרו (בסנהדרין כא, ב) שבתחילה ניתנה התורה בכתב זה ובימי עזרא נשתנה ברוח הקודש לכתב אשורי, הוא הכתב שלנו.

1 **ח. הַכּוֹתֵב הַלֵּל[31] וּשְׁמַע[32] לְתִינוֹק לְהִתְלַמֵּד בּוֹ, אַף**
2 **עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[33] - הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.**

31) פרקי הלל שבספר תהלים (קיג־קיח). 32) פרשת שמע ישראל (דברים ו). 33) שאסור לכתוב פרשיות אלא ספרים שלמים (הלכות ספר תורה פרק ז הלכה י"ד).

3 **ט. הַמְּשִׁיחוֹת[34] וְהָרְצוּעוֹת שֶׁתְּפָרָן לְסֵפֶר[35], אַף עַל**
4 **פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַיְּמָן[36] - כָּל זְמַן שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין**
5 **לַסֵּפֶר מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.**

34) חוטים. 35) תפר בהן את יריעות ספרי קודש. 36) שאין תופרים את הספרים אלא בגידים. [ויש מפרשים שתפרם לספר ממש על מנת לקשור בהם את הספר].

6 **י. תִּיק שֶׁל סֵפֶר וּמִטְפָּחוֹת סְפָרִים בִּזְמַן שֶׁהֵן**
7 **תְּפוּרוֹת[37] - מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם. אֲבָל הַבְּרָכוֹת, אַף**
8 **עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵאוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם וּמֵעִנְיָנִים הַרְבֵּה**
9 **שֶׁל תּוֹרָה - אֵינָן מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.**

37) לספר.

10 **יא. סִפְרֵי הַמִּינִים[38] - אֵינָן מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.**
11 **פָּרָשַׁת סוֹטָה[39], הוֹאִיל וְלִמְחִיקָה עוֹמֶדֶת - אֵינָהּ**
12 **מְטַמְּאָה אֶת הַיָּדַיִם.**

38) כנראה הכוונה לכופרים בקדושתם של ספרי התנ"ך ומכל שכן אלה שכותבים לשם אלילים. 39) הפרשה בספר במדבר פרק ה, הנמחקת למים המאררים שמשקים את הסוטה, ויש בה יותר מן 85 אותיות.

יום ב' א' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר הטעון הערב שמש מן התורה או מדברי סופרים. טבול יום מה פוסל. ומשקין היוצאים מכל המטמאים. אם שלישי שבתרומה ורביעי שבקודש מטמאים משקה או אוכל אחר. מה שהאדם למד מכל מה שהקדמנו למעלה.

13 **א. כָּל הַמִּתְטַמֵּא בְּאָב מְאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, בֵּין אָדָם**
14 **בֵּין כֵּלִים - הֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[2],**
15 **עַד שֶׁיִּטְבֹּל. טָבַל - הֲרֵי הוּא כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה[3] עַד**
16 **שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד**
17 **הָעֶרֶב וְטָהֵר. הַכָּתוּב קָרָא לְטְבוּל יוֹם טָמֵא[4].**

2) בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ח. 3) פסחים יד, א: "שמן שנפסל בטבול־יום, מאי הוי? שלישי". ומכאן שטבול־יום דינו כשני. 4) ומכאן שמטמא מדאורייתא (שבת יד, ב).

18 **ב. אֶחָד טְבוּל יוֹם[5] מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה, כְּגוֹן שֶׁטָּבַל**
19 **מִזִּיבוּת מִטֻּמְאַת מֵת וְצָרַעַת[6], וְאֶחָד טְבוּל יוֹם**
20 **מִטֻּמְאַת שֶׁרֶץ[7] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, כָּל הַטָּעוּן הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ,**
21 **בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, בֵּין מִדִּבְרֵי תּוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵי**
22 **סוֹפְרִים[8] - הֲרֵי הוּא כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב**
23 **שִׁמְשׁוֹ.**

5) תוספתא טהרות פ"א ה"ג. 6) כל אלה טומאה חמורה הם, והאדם הוא אב הטומאה. 7) טומאה קלה, שהאדם הוא ראשון לטומאה. 8) רבינו מגדיר בכמה מקומות במונח "דברי סופרים", דברים שלא נכתבו בתורה שבכתב בפירוש, ואף־על־פי שהם מדאורייתא (ראה פיה"מ כלים פי"ז מי"ב, כסף־משנה הלכות אישות פ"א ה"ד, ויד מלאכי כללי רמב"ם אות ו). ונראה שגם כאן התכוון לטומאות של תורה שאינן כתובות בפירוש, כגון כל הטומאות מהדרשה של "חרב הרי הוא כחלל", [ראה הלכות טומאת מת פ"ה ה"ג. ושם בהלכה ה, כותב רבינו בפירוש: ואף־על־פי שהן דברי קבלה, אינן דברי תורה]. אבל בטומאות שהן מדרבנן ממש, הטבילה לבדה מטהרת בלי הערב שמש, כמו ששנינו (פרה פי"א מ"ה): "כל הטעון ביאת מים (טבילה) מדברי סופרים . . . לאחר ביאתו (לאחר שטבל) מותר בכולן (חולין, תרומה וקודש)". והמשנה מתכוונת לטמאות של דבריהם ממש. [אמנם גם במשנה מצאנו שקראו "דברי סופרים" לדינים שהם מן התורה ולא נכתבו במקרא, כגון: חמורים דברי סופרים מדברי תורה (סנהדרין פח, ב), אבל מקרים נדירים הם].

24 **ג. טְבוּל יוֹם[9] פּוֹסֵל[10] אָכְלֵי תְּרוּמָה וּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה,**
25 **וְאָכְלֵי הַקֹּדֶשׁ וּמַשְׁקֵה הַקֹּדֶשׁ, פּוֹסֵל הַכֹּל[11]. כֵּיצַד?**
26 **טְבוּל יוֹם שֶׁנָּגַע בָּאֲכָלִין שֶׁל תְּרוּמָה - עַשָּׂאָן שְׁלִישֵׁי**
27 **לְטֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁנִי. וְכֵן אִם נָגַע בְּמַשְׁקִין שֶׁל**
28 **תְּרוּמָה - טְמֵאִין, וַהֲרֵי הֵן שְׁלִישִׁי[12] לְטֻמְאָה. נָגַע**
29 **טְבוּל יוֹם בְּמַשְׁקִין שֶׁל קֹדֶשׁ - טִמְּאָן, וַהֲרֵי הֵן רְבִיעִי**
30 **לְטֻמְאָה. וְכֵן אִם נָגַע בְּאָכְלֵי הַקֹּדֶשׁ - עֲשָׂאָן רְבִיעִי.**
31 **אֲבָל אִם נָגַע בְּאָכְלֵי חֻלִּין וּמַשְׁקֵה חֻלִּין - הֲרֵי הֵן**
32 **טְהוֹרִין. וְדִין מְחֻסַּר כִּפּוּרִים[13] וּטְבוּל יוֹם בְּנְגִיעַת**
33 **הַקֹּדֶשׁ אֶחָד הוּא. הֲרֵי נִתְבָּאֵר לְךָ מִכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים,**
34 **שֶׁאֵין שָׁם[14] מַשְׁקִין שְׁנִיּוֹת לְעוֹלָם, אֶלָּא הַמַּשְׁקִין**
35 **תְּחִלָּה לְעוֹלָם; חוּץ מִמַּשְׁקִין שֶׁנָּגַע בָּהֶן טְבוּל יוֹם,**
36 **שֶׁהֵן שְׁלִישִׁי אִם הָיוּ תְּרוּמָה, אוֹ רְבִיעִי אִם הָיוּ קֹדֶשׁ.**

9) פרה פי"א מ"ה. 10) כל מקום שנאמר "פסול", הכוונה שהדבר עצמו נטמא, אבל אינו מטמא אחרים (לקמן פי"א ה"א). 11) ואינו מטמא, אף־על־פי שטבול־יום הוא כשני (למעלה ה"א), ושני מטמא את הקודש להיות שלישי, ושלישי עושה רביעי בקודש. כחכמים במעילה ח, ב. ונתפרש שם טעמם, מכיוון שטבל - טומאתו קלושה ואין כוחה יפה לטמא אלא לפסול. 12) בניגוד לכלל שבידינו: כל הפוסל את התרומה, מטמא משקין להיות תחילה (שם). [בהלכה זו משתמש רבינו במונחים "טמאים" "טימאם", במקום "פסולים" "פוסלם", אלא שהוא מבאר מיד שאינם

פוסלים אחרים]. 13) יולדת, זב וזבה ומצורע מחוייבים להביא קרבנות אחר שטבלו והעריב שמשם, וכל זמן שלא הקריבו קרבנותיהם נקראים "מחוסרי כפרה" (ראה הלכות משכב ומושב פ"ה ה"ד, בהערות והשלמות). והמדובר במחוסרי כיפורים שאינו טבול־יום, אבל לפני הערב שמש דינו כראשון לגבי קודש. [בדפוס רומא (ר"מ) חסרה כל פיסקא זו של דין מחוסר כיפורים. ונראה שמחקוה מפני שהיא נראית סותרת את דברי רבינו בהלכות משכב ומושב שם. אולם פירושינו כאן ושם - מסלקים את הסתירה]. 14) צורה סגנונית ערבית, והכוונה היא חיזוק השלילה, כאילו אמר: לא יימצא לעולם. ראה הלכות יסודי התורה פ"א ה"א.

1 **ד. כָּל הַמְטַמְּאִין[15], בֵּין חֲמוּרִין בֵּין קַלִּין[16], מַשְׁקִין**
2 **הַיּוֹצְאִין מֵהֶן, כְּגוֹן רֶקֶן וּמֵימֵי רַגְלֵיהֶן - הֲרֵי הֵן**
3 **כְּמַשְׁקִין שֶׁנָּגְעוּ בָּהֶן. אֵלּוּ וְאֵלּוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, כְּמוֹ**
4 **שֶׁבֵּאַרְנוּ. חוּץ מִזָּב וַחֲבֵרָיו[17], שֶׁמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן**
5 **- אַב טֻמְאָה, וּמַשְׁקִין שֶׁהַזָּב וַחֲבֵרָיו נוֹגְעִין בָּהֶן -**
6 **תְּחִלָּה. אֲפִלּוּ אוֹכֵל אֲכָלִין טְמֵאִין אוֹ שׁוֹתֶה מַשְׁקִין**
7 **טְמֵאִין, הַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִמֶּנּוּ קֹדֶם שֶׁיִּטְבֹּל - כְּמוֹ**
8 **הַמַּשְׁקִין שֶׁנָּגַע בָּהֶן, שֶׁהֵן תְּחִלָּה[18]. וְכֵן טְבוּל יוֹם,**
9 **מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - כְּמַשְׁקִין שֶׁהוּא נוֹגֵעַ בָּהֶן,**
10 **שֶׁאֵין מְטַמְּאִין אֲחֵרִים כְּלָל[19]; אֶלָּא אִם נָגַע[20]**
11 **בְּמַשְׁקֶה חֵלִין - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה**
12 **תְּרוּמָה - הֲרֵי הֵן שְׁלִישִׁי, וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה קֹדֶשׁ -**
13 **הֲרֵי הֵן רְבִיעִי.**

15) טבול־יום פ"ב מ"א. 16) בחולין פח, א פירשו: קלין - שרץ; חמורין - זב. 17) זבה, נדה, יולדת ומצורע. 18) אף־על־פי שטומאתם גזירת חכמים. לדעת רבינו, מה שאמרו שם "קלין - שרץ", הכוונה משרץ ולמטה, למעט מת, שמקומו בין החמורים, אבל גם טמאים מדרבנן בכלל. 19) אבל פוסלים תרומה וקודש, כמבואר לקמן. ואפילו אם נגע במשקין או אוכלין של תרומה ונעשו שלישי, אין אוכלים אלו פוסלים את הקודש, ואף־על־פי ששלישי לטומאה עושה רביעי בקודש. ונראה להסביר טעמו, מפני שאילו נגע טבול יום בקודש, היה עושהו רביעי שאינו פוסל קודש אחר בנגיעתו, אין הדבר מתקבל על הדעת בנגע בתרומה שתפסול את הקודש. ואין לדמות זה לאותם הדברים שהומלץ עליהם במשנה (פרה פ"ח): "מטמאיך לא טימאוני - ואתה טימאתני". 20) טבול־יום.

14 **ה. וְעַתָּה יִתְבָּאֵר לְךָ[21], שֶׁאֵין שְׁלִישִׁי שֶׁבִּתְרוּמָה וְלֹא**
15 **רְבִיעִי שֶׁבַּקֹּדֶשׁ מְטַמֵּא מַשְׁקֶה אַחֵר[22] אוֹ אֹכֶל אַחֵר,**
16 **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין מְטַמְּאִין כֵּלִים. לְפִיכָךְ, קְדֵרָה**
17 **שֶׁמְּלֵאָה מַשְׁקִין[23] וְנָגַע בָּהּ[24] טְבוּל יוֹם: אִם הָיָה**
18 **מַשְׁקֶה חֵלִין - הַכֹּל טָהוֹר, וְאִם הָיָה מַשְׁקֶה תְּרוּמָה**
19 **- הַמַּשְׁקִין פְּסוּלִין וְהַקְּדֵרָה טְהוֹרָה. וְאִם הָיוּ יָדָיו**
20 **טְמֵאוֹת[25] - הַמַּשְׁקֶה טָמֵא[26], בֵּין מַשְׁקֶה תְּרוּמָה בֵּין**
21 **מַשְׁקֶה חֵלִין. וְזֶה חֹמֶר בַּיָּדַיִם מִבִּטְבוּל יוֹם[27]. וְחֹמֶר**
22 **בִּטְבוּל יוֹם מִבְּיָדַיִם טְמֵאוֹת: שֶׁסְּפֵק טְבוּל יוֹם -**
23 **פּוֹסֵל מִסָּפֵק[28], וּסְפֵק הַיָּדַיִם - טָהוֹר, כְּמוֹ**
24 **שֶׁיִּתְבָּאֵר[29].**

21) טהרות פ"ב מ"ג, ד' וה'. 22) הסגנון אינו מדוייק, שהרי שלישי שבתרומה מטמא משקין של קודש, כמבואר במשנה ו שם, וכן פסק רבינו לקמן פי"א ה"ח. ורבינו התכוון לדומה לה בדרגת הקדושה, כגון תרומה. או הכוונה לנגעו טבול־יום. 23) טבול־יום פ"ב מ"ב. 24) במה שבתוכה. 25) מגזירת ידיים (ראה למעלה פ"ח ה"ח). 26) אבל הקדירה טהורה. [דעת רבינו שמשקין שנגעו בידיים - אינם מטמאים כלים. ומה שאמרו במשנתנו "הכל טמא", מפרש רבינו שם בין חולין ובין תרומה. ודעת הר"ש משנץ שכן מטמאין, ומפרש "הכל טמא" היינו המשקין והקדירה]. 27) שידיים מטמאות משקה חולין, וטבול־יום אינו מטמא. 28) משנה זבים פרק ב, ב. וראה לקמן פי"ג ה"ט. 29) לקמן פי"ד ה"א.

25 **ו. אֶחָד טָהוֹר שֶׁהָיוּ יָדָיו טְמֵאוֹת אוֹ[30] טְבוּל יוֹם**
26 **שֶׁיָּדָיו טְמֵאוֹת[31] - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא מַשְׁקֶה חֵלִין**
27 **וְעוֹשֶׂה אוֹתָן תְּחִלָּה לְטַמֵּא אֲכָלִין וּמַשְׁקִין, כְּמוֹ**
28 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[32]. וּמֵאַחַר שֶׁמַּשְׁקֶה שֶׁיָּצָא מִטְּבוּל יוֹם -**
29 **כְּמַשְׁקִין שֶׁנָּגַע בָּהֶן, טְבוּל יוֹם שֶׁנָּפַל מֵרֵיקוֹ אוֹ מִימֵי**
30 **רַגְלָיו עַל כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[33], מִפְּנֵי**
31 **שֶׁהֵן כְּמַשְׁקִין שֶׁנָּגַע בָּהֶן.**

30) בין . . . ובין. 31) מגזירת ידיים. 32) למעלה פ"ח ה"י. 33) משנה, נדה עא, ב.

32 **ז. מִכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים[34] שֶׁהִקְדַּמְנוּ לְבָאֲרָם אַתָּה לָמֵד,**
33 **שֶׁהָאָדָם יִהְיֶה אָב לְטֻמְאָה וְיִהְיֶה רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה**
34 **מִדִּבְרֵי תּוֹרָה. וּלְעוֹלָם לֹא יִהְיֶה הָאָדָם שֵׁנִי אֶלָּא**
35 **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְהוּא הָאוֹכֵל אֲכָלִין טְמֵאִים אוֹ**
36 **הַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ הַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם**
37 **שְׁאוּבִין, שֶׁכָּל אֵלּוּ כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה מִדִּבְרֵיהֶם. וְכֵן**
38 **שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶס[35] יִהְיוּ אַב טֻמְאָה**
39 **וְיִהְיוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה. וְלֹא יִהְיֶה הַכְּלִי**
40 **לְעוֹלָם שֵׁנִי לְטֻמְאָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. שֶׁאִם**
41 **יִטַּמָּא בְּמַשְׁקִין טְמֵאִים - יִהְיֶה שֵׁנִי מִדִּבְרֵיהֶן, כְּמוֹ**
42 **שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

34) ראה הלכות טומאת מת פ"ח. 35) שאינו אב הטומאה לעולם, ואפילו אם נגע במת. ראה הלכה ח.

43 **ח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[36], שֶׁכְּלֵי חֶרֶס לֹא יִהְיֶה אַב טֻמְאָה**
44 **לְעוֹלָם, לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְיִהְיֶה**
45 **רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, וְשֵׁנִי מִדִּבְרֵיהֶן, אִם**
46 **נִטְמָא בְּמַשְׁקִין, כִּשְׁאָר הַכֵּלִים. וְלֹא יִהְיֶה הָאָדָם וְלֹא**
47 **הַכֵּלִים שְׁלִישִׁי וְלֹא רְבִיעִי לְעוֹלָם, לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה**
48 **וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.**

36) שם ה"ח.

49 **ט. הָאֲכָלִים לֹא יִהְיוּ אַב טֻמְאָה לְעוֹלָם, לֹא מִדִּבְרֵי**

תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵיהֶם. וְיִהְיוּ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי מִדִּבְרֵי תּוֹרָה. שֶׁהָאָדָם אוֹ הַכְּלִי שֶׁהוּא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, אִם נָגַע בְּאֹכֶל - עֲשָׂאָהוּ שֵׁנִי[37]. וְהָאֲכָלִין יִהְיוּ שְׁלִישִׁי[38] וּרְבִיעִי[39] לְטֻמְאָה מִדִּבְרֵיהֶן בִּלְבַד[40].

37) מן התורה. ודווקא אדם או כלי, אבל אוכל ראשון שנגע באוכל - לא טימאהו מן התורה אלא מגזירת חכמים, ולפיכך דייק רבינו וכתב: שהאדם או הכלי (ראה למעלה פ"ז ה"א). 38) תרומה וקודש. 39) בקודש. 40) וכן כתב בסוף הפרק גבי טבול־יום שפוסל מדבריהם. ודבריו אלה נראים נוגדים דברי עצמו בפרק יא ה"ג וה"ד, שלמד שלישי מן הכתוב ורביעי מקל־וחומר, ומקור דבריו שם בברייתא פסחים יח, ב: "למדנו שלישי בקודש מן התורה, ורביעי מקל־וחומר" [ראה צל"ח פסחים בסוגיא ר' חנינא סגן הכהנים אות סט, ומנחת־חינוך מצוה קמה, וראה בביאורנו לקמן בפי"א].

י. הַמַּשְׁקִין יִהְיוּ אַב טֻמְאָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, כְּגוֹן מֵי חַטָּאת וְרֹק הַזָּב וּמֵימֵי רַגְלָיו. וְיִהְיוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁנָּגְעוּ בְּאָב מְאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת. וְכֵן אִם נָגְעוּ הַמַּשְׁקִין בּוֹלֵד הַטֻּמְאָה, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים - נִטְמְאוּ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, וַהֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה לְטַמֵּא אֲחֵרִים מִדִּבְרֵיהֶן[41]. וְכֵן אִם נָגְעוּ בְּשֵׁנִי, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים בֵּין בָּאֲכָלִין - נַעֲשׂוּ רִאשׁוֹן לְטַמֵּא אֲחֵרִים מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[42]. וְיִהְיוּ[43] הַמַּשְׁקִין שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי מִדִּבְרֵיהֶם. כֵּיצַד? אִם נָגַע טְבוּל יוֹם בְּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה - עֲשָׂאָהוּ שְׁלִישִׁי, וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה קֹדֶשׁ - עֲשָׂאָהוּ רְבִיעִי. וְאֵין אַתָּה מוֹצֵא מַשְׁקִין שְׁנִיּוֹת לְעוֹלָם, וְלֹא מַשְׁקֶה שֶׁאֵינוֹ תְּחִלָּה[44], חוּץ מִמַּשְׁקֶה טְבוּל יוֹם[45] אוֹ מְחֻסַּר כִּפּוּרִים בְּקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, שֶׁהוּא[46] פּוֹסֵל מִדִּבְרֵיהֶם[47] וְאֵינוֹ מְטַמֵּא.

41) נתבאר למעלה פ"ז ה"ה. וראה שם ה"א. 42) שם. 43) ויש גם אפשרות שיהיו. 44) שיהיו שלישי או רביעי. 45) הסגנון מסובך קצת, וכוונתו ברורה: שניות לא יהיו לעולם. אבל שלא יהיו תחילה, יש אפשרות - כגון נגיעת טבול־יום. 46) טבול־יום. 47) ראה מה שכתבנו בסוף ה"ט.

יום ג' ב' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק אֶחָד עָשָׂר[1]

1) יבאר כל מקום שנאמר באוכלין "פסול" — מה דינו. אם שני עושה שלישי בחולין ואם שלישי עושה רביעי בתרומה או רביעי וחמישי בקודש וכו'. ודין בשר תאווה אם מטמא הקודש ופוסל התרומה. וחיבורי אוכלין ע"י משקין אם הם חיבור. שני שבחולין ושלישי שבתרומה ורביעי שבקודש מה פוסלים. האוכל שלישי שבתרומה עצמה או חולין שנעשו על טהרת תרומה. כל קודש האמור בענין אוכלין ומשקין. כל דבר שוודאי מטמא את החולין מן התורה.

א. כָּל מָקוֹם[2] שֶׁנֶּאֱמַר בָּאֲכָלִין פָּסוּל - הוּא שֶׁיִּהְיֶה הָאֹכֶל עַצְמוֹ טָמֵא, וְלֹא יְטַמֵּא אֹכֶל אַחֵר; אֶלָּא אִם נָגַע בְּאֹכֶל אַחֵר - הֲרֵי הוּא טָהוֹר.

2) טהרות פ"ב מ"ג־ו.

ב. הָרִאשׁוֹן שֶׁבְּחֻלִּין[3] - טָמֵא וּמְטַמֵּא. הַשֵּׁנִי - פָּסוּל וְלֹא מְטַמֵּא. וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין[4]. מִנַּיִן לְאֹכֶל שֵׁנִי שֶׁהוּא פּוֹסֵל בְּחֻלִּין? שֶׁנֶּאֱמַר: וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ, כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא[5]. נִמְצָא הַשֶּׁרֶץ אָב, וּכְלִי חֶרֶס שֶׁנָּפַל הַשֶּׁרֶץ לַאֲוִירוֹ רִאשׁוֹן, וְהָאֹכֶל שֶׁבַּכְּלִי שֵׁנִי, וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר יִטְמָא. וְכֵן שֶׁרֶץ[6] שֶׁנָּפַל לַאֲוִיר הַתַּנּוּר[7] - הַפַּת שֵׁנִיָּה, שֶׁהַתַּנּוּר רִאשׁוֹן.

3) שם. 4) שם. 5) במה דברים אמורים, ששני בחולין פסול מן התורה? כשנגע בכלי או באדם שהוא ראשון או אב, אבל אוכל ראשון אינו פוסל את השני מן התורה אלא מדרבנן (למעלה פ"ז ה"א). 6) לא נתבאר מה זה מוסיף על האמור למעלה. 7) התנורים בתקופת המשנה היו של חרס.

ג. הָרִאשׁוֹן[8] וְהַשֵּׁנִי שֶׁבִּתְרוּמָה - טְמֵאִים וּמְטַמְּאִים[9]. הַשְּׁלִישִׁי - פָּסוּל וְלֹא מְטַמֵּא. וְאֵין שְׁלִישִׁי עוֹשֶׂה רְבִיעִי בִּתְרוּמָה. מִנַּיִן לְאֹכֶל שְׁלִישִׁי שֶׁהוּא פּוֹסֵל[10] בִּתְרוּמָה? שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחַר יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים. נִמְצָא טְבוּל יוֹם אָסוּר בִּתְרוּמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ[11], וְאִם נָגַע בָּהּ - פְּסָלָהּ, וּטְבוּל יוֹם כְּשֵׁנִי לְטֻמְאָה הוּא. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה.

8) טהרות, שם. 9) השני פוסל אוכלין ואינו מטמא, ונקט לשון "מטמא" מפני שהוא מטמא משקין. 10) צ"ל פסול. 11) יבמות עד, ב.

ד. הָרִאשׁוֹן[12] וְהַשֵּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי בְּקֹדֶשׁ - טְמֵאִין וּמְטַמְּאִין[13]. הָרְבִיעִי - פָּסוּל וְאֵינוֹ מְטַמֵּא. וְאֵין רְבִיעִי עוֹשֶׂה חֲמִישִׁי לְעוֹלָם. וּמִנַּיִן לִשְׁלִישִׁי בְּקֹדֶשׁ שֶׁהוּא טָמֵא? שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל; וּכְבָר קָרָא הַכָּתוּב לַשֵּׁנִי טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁבְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ שֶׁנָּגַע בְּשֵׁנִי - נִטְמָא וְיִשָּׂרֵף. וּמִנַּיִן לִרְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ שֶׁהוּא פָּסוּל? מִקַּל וָחֹמֶר[14]: וּמַה מְּחֻסַּר כִּפּוּרִים, שֶׁהוּא מֻתָּר בִּתְרוּמָה, אָסוּר בְּקֹדֶשׁ עַד שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ; הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהוּא פָּסוּל בִּתְרוּמָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ?! אֲבָל הַחֲמִישִׁי טָהוֹר.

12) טהרות, שם. 13) ראה הערה ח. 14) פסחים יח, ב.

ה. בְּשַׂר תַּאֲוָה[15], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר, גָּזְרוּ עָלָיו[16] שֶׁיִּהְיֶה כִּשְׁלִישִׁי לְטֻמְאָה: מְטַמֵּא אֶת הַקֹּדֶשׁ[17], וְאֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עָלָיו אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יְעָרְבוּהוּ עִם בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ

1 **וְיָבוֹאוּ לִטְעוֹת וְלִשְׁגוֹג בּוֹ, וִידַמּוּ שֶׁהַבָּשָׂר זֶה[18] הוּא**
2 **חֹל וְהוּא קֹדֶשׁ[19] וְיֹאכְלֻנוּ בְּטֻמְאָה.**

15) בשר חולין נקרא "בשר תאוה", מלשון הכתוב (דברים יב, כ): כי תאוה נפשך לאכול בשר. 16) תוספתא, נדה פ"ט ה"י. 17) פירוש – פוסל (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). 18) בשר הקודש. 19) והרי הוא קודש.

3 **ו. חִבּוּרֵי אֳכָלִין[20] עַל יְדֵי מַשְׁקִין[21] - הֲרֵי הֵן חִבּוּר**
4 **לְטַמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין[22]. וְהַדָּבָר סָפֵק, אִם חֲשׁוּבִים**
5 **כְּגוּף אֶחָד לִמְנוֹת בָּהֶן רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי[23], אוֹ**
6 **חוֹשְׁבִים זֶה הָאֹכֶל שֶׁנָּגְעָה בּוֹ הַטֻּמְאָה רִאשׁוֹן,**
7 **וְהָאֹכֶל הַמְחֻבָּר לוֹ שֵׁנִי.**

20) איבעיא בזבחים קה, ב. 21) שתי חתיכות אוכלין, וביניהם משקה הנוגע בשניהם. 22) אם נגעה טומאה באחד מהם – נטמא גם השני (כך מפרש רבינו האיבעיא שם, ולא כפירוש רש"י). 23) פירוש, הדבר ספק אם שניהם כגוף אחד ממש גם לענין מנין דרגות הטומאה, ואם נגעה נבילה בחתיכה אחת נעשתה גם השניה ראשון לטומאה ועושה שני.

8 **ז. הַשֵּׁנִי שֶׁבַּחֲלִין[24] פּוֹסֵל אָכְלֵי תְּרוּמָה וְעוֹשֶׂה אוֹתָן**
9 **שְׁלִישִׁי. וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה חֲלִין - טִמְּאָן[25]. וְאֵין**
10 **צָרִיךְ לוֹמַר, אִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה אוֹ בְּמַשְׁקֶה**
11 **קֹדֶשׁ, שֶׁהוּא מְטַמֵּא אֶת הַכֹּל.**

24) טהרות פ"ב מ"ו. 25) נעשו ראשון. נתבאר כבר כמה פעמים, שכל הפוסל את התרומה - מטמא משקין להיות תחילה.

12 **ח. הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבִּתְרוּמָה[26] שֶׁנָּגַע בְּאָכְלֵי קֹדֶשׁ - פְּסָלָן**
13 **וְנַעֲשׂוּ רְבִיעִי. וְאִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה הַקֹּדֶשׁ - טִמְּאָן**
14 **וְנַעֲשׂוּ תְּחִלָּה[27]. אֲבָל אִם נָגַע שְׁלִישִׁי שֶׁבִּתְרוּמָה**
15 **בְּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[28]. וְכֵן רְבִיעִי**
16 **שֶׁבְּקֹדֶשׁ, אִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה קֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.**

26) שם. 27) שכל משקה שנטמא הוא ראשון (ראה למעלה פ"י ה"י). 28) שאין רביעי בתרומה.

17 **ט. חֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה[29] - הַשְּׁלִישִׁי**
18 **שֶׁבָּהֶן פָּסוּל כִּתְרוּמָה[30], וְאִם נָגַע[31] בְּקֹדֶשׁ - אֵינוֹ**
19 **עוֹשֵׂהוּ רְבִיעִי[32], וַאֲפִלּוּ מַשְׁקֶה קֹדֶשׁ אֵינוֹ פּוֹסֵל.**
20 **וְחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ - הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבָּהֶן**
21 **טָהוֹר כְּחֻלִּין[33].**

29) נזהרו לעשותן בטהרה כמו בעשיית תרומה. 30) הלכה פסוקה היא בחולין דף לג ולד, שחולין שנעשו על טהרת תרומה דינם כתרומה. 31) המשקה. 32) טהרות פ"ב מ"ו, ראה פירוש המשנה שם. 33) חולין לג, ב - לפי דעת רבי יהושע. בטהרות שם קובע רבינו, שכל מקום שנאמר בו חולין שנעשו על טהרת הקודש הם כקודש, הכוונה לפי שיטת משנה ראשונה בנדה עא, ב - שטבול יום אסור לנגוע במים שהוכנו לשטוף בהם את הפסח, אבל משנה אחרונה מתירה לנגוע מפני שטבול יום הוא כשני, ואינו פוסל את המים שהם חולין, ואף־על־פי שנעשו על טהרת הקודש. וכן כתב גם בפירושו לחגיגה יח, ב. ופסק כאן כמשנה אחרונה. ולמה החמירו בחולין שנעשו על טהרת תרומה יותר משנעשו על טהרת הקודש? מפני שכהנים רגילים לאכול גם חולין בטהרת תרומה, ולפיכך חלה על חולין אלה קדושת תרומה, מה־שאין־כן בטהרת הקודש, שרק יחידים נוהגים שמירה קפדנית זו, בטלה דעתם ולא חלה כל קדושה על אותם החולין (רש"י חולין, שם).

22 **י. הָאוֹכֵל רְבִיעִי שֶׁבְּקֹדֶשׁ - אָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל אֶת**
23 **הַקֹּדֶשׁ[34], וּמֻתָּר לִגַּע בְּקֹדֶשׁ וְאֵינוֹ פּוֹסְלוֹ[35]. אֲפִלּוּ**
24 **תַּבְשִׁיל[36] שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ הַקֹּדֶשׁ וְאֵין בּוֹ[37] כְּזַיִת בִּכְדֵי**
25 **אֲכִילַת פְּרָס[38] - הֲרֵי זֶה לֹא יֵאָכֵל[39] בִּרְבִיעֵי שֶׁל**
26 **קֹדֶשׁ[40], אֶלָּא בַּחֲמִישִׁי[41], שֶׁהוּא טָהוֹר כְּמוֹ**
27 **שֶׁבְּאַרְנוּ[42].**

34) גזרו חכמים שאדם האוכל יהיה טמא כטומאת המאכל, ואע"פ שהמאכל אינו מטמא אוכלין בנגיעה (חולין לד, א) ואסור לו לאכול קודש. [שם מדובר בשלישי לענין תרומה (ראה הלכה הבאה) ורבינו למד מתרומה לקודש, כשם ששלישי בתרומה פוסל את האוכלו לאכול בתרומה, אע"פ שאינו פוסל תרומה בנגיעה, כך גם ברביעי בקודש]. 35) שרביעי אינו עושה חמישי. 36) של חולין או תרומה. 37) בקודש. 38) פרס הוא חצי ככר לחם ששיעורו שש ביצים. וכזית בכדי אכילת פרס - פירושו, שנתערב כזית (כחצי ביצה) קודש בחמשה כזיתים של התבשיל, וביחד הם ששה (ויש אומרים: כזית בששה כזיתים). 39) אף־על־פי שבדינים אחרים אינו נידון כאילו הוא בעין. 40) פירוש, אדם שאכל רביעי של קודש, לא יאכל תערובת זו. 41) הוא־הדין שמותר לאוכלו בלי כל תערובת. רבינו מפרש מה ששנינו: "והחמישי נאכל בנזיד הקודש", הכוונה למעט רביעי שאינו נאכל אפילו בתערובת, אבל אינו ממעט חמישי בלי תערובת. וכאן נקט – כדרכו – לשון המשנה. 42) למעלה ה"ד.

28 **יא. הָאוֹכֵל שְׁלִישִׁי שֶׁבַּתְּרוּמָה עַצְמָהּ אוֹ שֶׁל חֻלִּין**
29 **שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל אֶת**
30 **הַתְּרוּמָה[43] עַד שֶׁיִּטְבֹּל[44], וּמֻתָּר לִגַּע בִּתְרוּמָה[45] וַהֲרֵי**
31 **הִיא טְהוֹרָה. בַּאֲכִילָה עָשׂוּ מַעֲלָה, בִּנְגִיעָה לֹא עָשׂוּ**
32 **מַעֲלָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְרוּמָה עַצְמָהּ; אֲבָל**
33 **תַּבְשִׁיל שֶׁנִּתְעָרְבָה בּוֹ תְּרוּמָה, אִם אֵין שָׁם כְּזַיִת בִּכְדֵי**
34 **אֲכִילַת פְּרָס - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵאוֹתוֹ תַּבְשִׁיל[46]**
35 **כְּדֶרֶךְ שֶׁמֻּתָּר לִגַּע בִּתְרוּמָה.**

43) מימרא של עולא, חולין לד, ב. 44) ואינו צריך הערב שמש. 45) זבחים צט, ב: "באכילה עביד (עשו) רבנן מעלה (טהרה מסוג גבוה), בנגיעה לא עביר רבנן מעלה". 46) טהרות פ"ב מ"ג: "והשלישי נאכל בנזיד הדמע", פירוש, בתבשיל שנתערבה בו תרומה. ובחולין שם אמרו, שמדובר כשאין בתבשיל כזית תרומה בכדי אכילת פרס, ומכאן המקור להלכה זו.

יב. הָאוֹכֵל[47] שְׁלִישִׁי שֶׁבִּתְרוּמָה אוֹ שֶׁל חֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֲרַת הַתְּרוּמָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְנְגִיעַת תְּרוּמָה - הֲרֵי הוּא כְּשֵׁנִי לְעִנְיַן קֹדֶשׁ[48]; שֶׁטָּהֲרַת תְּרוּמָה טֻמְאָה הִיא אֵצֶל הַקֹּדֶשׁ[49]. אֲבָל הָאוֹכֵל שְׁלִישִׁי שֶׁבְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[50]; שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ אֶלָּא קֹדֶשׁ מִקֹּדֶשׁ[51] בִּלְבַד.

47) שם מ"ב כרבי יהושע. כדי להסביר הלכה זו, עלינו לבאר מתחילה את דברי רבי יהושע במשנה שם על־פי פירושו של רבינו. שנינו שם: "רבי יהושע אומר, אוכל אוכל ראשון ואוכל שני – שני, שלישי – שני לקודש ולא שני לתרומה, בחולין שנעשו על טהרת תרומה". פירוש, אדם שאכל דבר מאכל שהוא ראשון לטומאה או שני לטומאה, נעשה גופו שני לטומאה ואסור לאכול תרומה וקודש, ואם נגע בתרומה – נפסלה, ואם נגע בקודש – נטמאה. אם אכל דבר שהוא שלישי לטומאה, נעשה גופו שני לענין קודש, ואם נגע בקודש עשהו שלישי, אבל לענין תרומה אינו שני אלא שלישי ואסור לאכול תרומה, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, ומותר לנגוע בה. ומסיים רבי יהושע, שכל זה אמור בחולין שנעשו על טהרת תרומה. ומבאר רבינו שם, שהוא־הדין בתרומה ממש. ולתוספת ביאור ייאמר, שרבי יהושע משמיענו ריבותא, שאפילו בשלישי שבחולין שנעשו על טהרת תרומה גם־כן עושים שני לקודש. ורבינו מוסיף כאן ריבותא, שאפילו אם אכל שלישי של תרומה, שהיא פסולה מן הדין, אף־על־פי־כן מותר בנגיעת תרומה. מתוך ביאור זה מוסברים דברי רבינו מאליהם. ראה בהערה הבאה. 48) משמע שהוא עושה שלישי וזה עושה רביעי, ואין כל הבדל בזה בין תרומה ממש ובין חולין על טהרת תרומה. [בפירושו למ"ו שם בדין נגיעה, מחלק רבינו בין שני אלה ואומר, שחולין על טהרת תרומה אינם עושים רביעי בקודש (וכן פסק למעלה ה"ט). ואילו כאן באוכל לא חילק. ונראה טעמו, שבאוכל החמירו חכמים ונתנו עליו טומאה חמורה יותר מטומאת הדבר שאכל, הרחיבו גזירתם גם על חולין בטהרת תרומה, מה־שאין־כן בנגיעה]. 49) בחולין לה, א - אמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא, האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת הקודש, טהור לאכול בקודש, שאין לך דבר שעושה רביעי בקודש אלא קודש מקודש (פירוש, קדושת גופו ממש) בלבד. והקשו עליו מהמשנה שהבאנו למעלה: "שלישי שני לקודש ולא שני לתרומה, בחולין שנעשו על טהרת תרומה" והרי חולין אלה אינם קודש מקודש, ועושים שני בקודש? והשיב רבי יצחק: "הנח לתרומה, שטהרתה טומאה אצל הקודש", כלומר לא נעשה שני מפני שהחולין היו שלישי, אלא מפני שלא נעשו על טהרת הקודש. פירוש, לא נזהרו לשמרם שמירה מעולה מפני הטומאה כמו ששומרים על קודש, אלא שמירה פחות קפדנית כעין שמירת תרומה. ומפני שרבינו פסק למעלה (ה"ט), שחולין שנעשו על טהרת הקודש, השלישי שבהן טהור (ראה שם בביאורנו טעמו של דבר), וכן בסוף הלכה זו הוא מביא להלכה את דברי רבי יצחק, הוכרח לקבל גם נימוקו למה נעשה שני. 50) ומותר לו לאכול קודש. למעלה בהלכה ט, כתב רבינו דין זה לענין נגיעה, וכאן מלמדנו שגם לענין אכילה הדין כן, שלא תטעה לומר שדינם כרביעי שאינם פוסלים את הקודש בנגיעה, והאוכלם נפסל גופו מלאכול קודש (ראה ה"י). 51) מקודש קדושה מליאה (ראה הי"א) ולא חולין שנעשו על טהרת הקודש. [ומדובר במעלות היתירות שגזרו בקודש, אבל טומאות שהם מעיקר הדין, כגון שלישי שבתרומה – עושה רביעי, כמו שנתבאר למעלה בה"ח].

יג. כָּל קֹדֶשׁ[52] הָאָמוּר בְּעִנְיַן טֻמְאַת אָכָלִין וּמַשְׁקִין הוּא קָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ הַמְּקֻדָּשִׁין, כְּגוֹן בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[53] וּבְשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים[54], וְחַלּוֹת תּוֹדָה[55] וּרְקִיקֵי נָזִיר[56] שֶׁנִּשְׁחַט עֲלֵיהֶן הַזֶּבַח[57], וְהַמְּנָחוֹת[58] שֶׁקָּדְשׁוּ בִּכְלִי[59], וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם[60] וְלֶחֶם הַפָּנִים[61] מִשֶּׁקָּרְמוּ בַּתַּנּוּר[62]; אֲבָל חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר שֶׁלֹּא נִשְׁחַט עֲלֵיהֶן הַזֶּבַח, וְהַמְּנָחוֹת שֶׁלֹּא קָדְשׁוּ בִּכְלִי - אֵינָן לֹא כְּקֹדֶשׁ וְלֹא כְּחֻלִּין אֶלָּא כִּתְרוּמָה[63].

52) תוספתא, טהרות פ"א ה"ד (ראה שם גירסת הגר"א). 53) עולות, חטאות ואשמות ושלמי ציבור, שמקריבים בחג השבועות. 54) תודה ושלמים. 55) המביא קרבן תודה, צריך להביא עמו ארבעים לחם אפוי מארבעה מינים (ויקרא ז, יב). 56) נזיר שהשלים ימי נזירותו, מביא שלושה קרבנות, ועמהם עשרים לחם מצה משני מינים (במדבר ו, טו). דיניהם מפורשים בהל' מעשה הקרבנות ס"ט. [לא נתבאר לי למה קורא רבינו ללחמי תודה "חלות" וללחמי נזיר "רקיקים", בעוד שהמקריב תודה, וכן גם הנזיר מביאים חלק חלות וחלק רקיקים, וההבדל בין חלות ורקיקים הוא, שהחלות נילושות בשמן והרקיקים במים, ומושחים אותם בשמן אחר אפייתם והלחם סופגו]. 57) שחיטת הקרבנות מקדשת את הלחמים בקדושה מלאה. 58) הבאות בפני עצמן, לא כתוספת לקרבן. 59) שנתנו אותן בכלי שרת שבמקדש. 60) שהציבור מקריב בחג השבועות. 61) שנים עשר לחמים שמניחים בכל שבת על השולחן שבהיכל, ומחלקים אותם לכהנים בשבת שלאחריה (ויקרא כד, ה). 62) שעלה עליהם קרום מחום התנור. שתי הלחם ולחם הפנים מתקדשים קדושה מלאה עם תחילת אפייתם שהיא העלאת הקרום. 63) שם.

יד. הַחַלָּה[64] וְהַבִּכּוּרִים[65] וְתַשְׁלוּמֵי תְּרוּמָה[66] [וְחֵמְשָׁהּ] - הֲרֵי הֵן כִּתְרוּמָה[67].

64) שמפרישים מן העיסה (במדבר טו, כ). 65) פירות העץ והאדמה הראשונים (דברים כו, ב). 66) זר (לא כהן) שאכל תרומה, מחוייב לשלם לכהן את מחירה עם תוספת חומש המחיר. 67) חלה עליהם קדושת תרומה לכל דבר. תוספתא שם ה"ה.

טו. הַטֶּבֶל[68] וְהַמְּדֻמָּע[69] וְגִדּוּלֵי תְּרוּמָה[70], וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְרִאשׁוֹן[71], וְעִסָּה הַטְּבוּלָה לְחַלָּה[72] - הֲרֵי הֵן כְּחֻלִּין[73], וְהָרִאשׁוֹן טָמֵא בָּהֶן, וְהַשֵּׁנִי פָּסוּל, וְאֵין בָּהֶן שְׁלִישִׁי.

68) תבואה ופירות ארץ ישראל לפני הפרשת תרומות ומעשרות. 69) תרומה שנתערבה בחולין ואין בחולין פי מאה. מן התורה בטלה התרומה ברוב חולין, וחכמים גזרו שלא תיבטל אלא במאה. 70) תרומה שנזרעה והצמיחה תבואה, התבואה החדשה אסורה מגזירת חכמים (שבת יז, ב). 71) מצוה מן התורה להפריש שתי מעשרות מגידולי קרקע האמורים למעלה, מעשר ראשון ניתן ללויים, ומעשר שני מעלים לירושלים ונאכל שם בטהרה לכל אדם מישראל. 72) לפני הפרשת חלתה. 73) טבל, גידולין ומעשרות, נשנו בתוספתא שם. וטבול לחלה, נאמר בסוטה ל, ב בלשון שני.

1 **טז. כָּל דָּבָר[74] שֶׁוַּדָּאוֹ[75] מְטַמֵּא אֶת הַחֻלִּין מִן הַתּוֹרָה**
2 **- גָּזְרוּ עַל סְפֵקוֹ בְּחֻלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה שֶׁתֵּעָשֶׂה**
3 **אוֹתָהּ הָעִסָּה בְּטָהֳרָה. וּמַפְרִישִׁים מִמֶּנָּה חַלָּה,**
4 **וְחַלָּתָהּ תְּלוּיָה, לֹא נֶאֱכֶלֶת[76] וְלֹא נִשְׂרֶפֶת[77].**

74) נדה ז, א. מסקנת אביי. 75) אם טומאתו וגם נגיעתו ודאי. 76) שאסור לאכול חלה טמאה כמו תרומה טמאה. 77) שמא היא טהורה, ואסור לאבד בידים תרומה וחלה טהורה.

יום ד' ג' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שאחת עשרה מעלות עשו חכמים לקודש על התרומה.

5 **א. אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת[2] עָשׂוּ חֲכָמִים לְקֹדֶשׁ עַל**
6 **הַתְּרוּמָה, וְאֵלּוּ הֵן: יֵשׁ לְאָדָם לְהַטְבִּיל כֵּלִים בְּתוֹךְ**
7 **כֵּלִים[3] לִתְרוּמָה, אֲבָל לֹא לְקֹדֶשׁ. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִהְיֶה**
8 **פִּי הַכְּלִי[4] צַר וְלֹא יִהְיֶה בּוֹ כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[5], וְנִמְצָאוּ**
9 **הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ כְּאִלּוּ טְבָלוּם בַּמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי, לֹא**
10 **בַּמִּקְוֶה. מֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַכְּלִי הַגָּדוֹל**
11 **שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכוֹ הַכֵּלִים הַטְּמֵאִין טָהוֹר; אֲבָל אִם הָיָה**
12 **טָמֵא - מִתּוֹךְ שֶׁעָלְתָה לוֹ טְבִילָה, עָלְתָה טְבִילָה**
13 **לַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ אֲפִלּוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּקֹדֶשׁ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחת עשרה מעלות עשו חכמים לקדש על התרומה.. כו'".

ובסיום הפרק חילק: "שש מעלות ראשונות עשאום בין לקדש בין לחולין שנעשו על טהרת הקדש, וחמש אחרונות עשאום בקדש בלבד.. כו'". המספר עשר מורה על סדר השתלשלות ואילו י"א ("אחת עשרה מעלות") על למעלה מסדר השתלשלות כידוע בעניין עבודת הקטורת שעל ידי י"א סממנים שבה היו מבררים בחינת הי"א דלעומת זה.

ובעבודת האדם: חולין שנעשו על טהרת הקדש היא העבודה עם עצמו ובה עשו רק שש מעלות כי לא כל אחד ראוי לעבודה נעלית זו, על דרך שמצינו בהלכה ד"מחזי כיוהרא". אבל גם כאשר יהודי נמצא בדרגא זו שע"פ דין יכול להקריב קרבנות ולאכול קדשים, הוסיפו "חמש אחרונות" כדי שיהיו "אחת עשרה מעלות לקדש כו'" כי ענייני הקדש הם ההתעסקות עם הזולת וכדי להדר ולהוסיף בזה באופן של "לפנים משורת הדין" שזהו עניין החסידות והפצתה, צריך להגיע לעבודה הקשורה עם בחינת י"א - למעלה מסדר השתלשלות, ובעבודה זו יש להדר בכל ההידורים מבלי לחשוש ל"מחזי כיוהרה" או שלא להלך בגדולות.

(יין מלכות סימן קמו)

2) בחגיגה כ, א נשנו החומרות שהטילו חכמים בטהרת הקודש יותר מבתרומה מבלי לקבוע מספרן. ובגמרא שם כא, ב נחלקו רבי אילא ורבא במספרן - רבי אילא קובע שהן עשר ורבא אומר שהן אחת עשרה - ויש במחלוקתם זו עניין לדין (יבואר לקמן), ופסק רבינו כרבא מפני שגם רב נחמן סובר כמותו. 3) מותר להניח כלים טמאים קטנים בתוך כלי גדול טהור ולהטבילם במקווה וייטהרו. 4) החיצון. 5) כעובי השפופרת שנותנים בפי הנוד. במקוואות פרק ו משנה ז שנינו: "עירוב מקוואות כשפופרת הנוד". פירוש אם יש שני מקוואות זה בצד זה, באחד יש שיעור מקווה (ארבעים סאה מים) ובשני פחות מכשיעור זה וצינור מחברם, דינם כמקווה אחד כשרוחב הצינור הוא כשפופרת הנוד ומותר לטבול במקווה החסר, ואם הצינור פחות משיעור זה אינו מערב את שני המקוואות. ושם מבואר ששפופרת הנוד רוחב חללה "כשתי אצבעות חוזרות למקומן", פירוש, שאפשר לגלגל שתי אצבעות בחללו של הצינור. ובכלי בתוך כלי יש לחשוש, שמא יטביל כלים זעירים, כגון מחטים וכדומה, בכלי שפיו צר ואם כן המים שבתוכו אינם כמחוברים למקווה ומתוך כך לא עלתה טבילה למחטים שבתוכו, ובתרומה לא גזרו. נימוק זה אמרו שם בשם רבא.

14 **ב. כְּלִי[6] שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ,**
15 **וְלֹא בֵּית אֶצְבַּע[7] שֶׁבָּעֲבִי שְׂפָתוֹ. וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ אוֹ**
16 **שֶׁבְּבֵית צְבִיעָתוֹ טְהוֹרִין. וְשׁוֹתֶה בּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ**
17 **שֶׁמָּא יִגְּעוּ מַשְׁקִין שֶׁבְּפִיו בַּאֲחוֹרֵי הַכְּלִי וְיַחְזְרוּ**
18 **וְיִטַּמְּאוּ תּוֹכוֹ. מֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לִתְרוּמָה; אֲבָל**
19 **לְקֹדֶשׁ, נִטְמְאוּ אֲחוֹרָיו - נִטְמְאוּ כֻּלָּן[8].**

6) מעלה שנייה ששנו חכמי המשנה שם. 7) במשנה שלפנינו כתוב "בית הצביטה" וגם רבינו בפירושו שם גורס כך ומפרש שם שהיה שקע בעובי שפת הכלי, כדי להשים שם אצבע להחזיק את הכלי ולא יכניס את האצבע לתוך הכלי עצמו. [כנראה קיבל פירושו של רבי יוחנן (שם כב, ב) "מקום שנקיי הדעת צובעין בו" ומפרש כהערוך, שצובעין הוא מלשון "הצביעו" במשנה יומא כב, א שפירושו הוציאו אצבע]. 8) אחוריים, תוך ובית אצבע.

20 **ג. הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס[9] - מֵתָּר לוֹ לִשָּׂא עִמּוֹ תְּרוּמָה**
21 **כְּאֶחָד, וְהוֹאִיל וְאֵין הַנּוֹשֵׂא נוֹגֵעַ בַּתְּרוּמָה[10] וְלֹא**

תְּרוּמָה נוֹגַעַת בַּמִּדְרָס - הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה. אֲבָל לֹא הַקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ. מַעֲשֶׂה הָיָה[11] בְּאֶחָד, שֶׁנָּשָׂא חָבִית שֶׁל קֹדֶשׁ [12]טְמֵאָה בַּמִּדְרָס שֶׁנָּשָׂא עִמָּהּ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה גָּזְרוּ, שֶׁהַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס לֹא יִשָּׂא אֶת הַקֹּדֶשׁ. וְלֹא גָּזְרוּ אֶלָּא בְּמִדְרָס עִם הַקֹּדֶשׁ[13], כַּמַּעֲשֶׂה שֶׁהָיָה. וְאִם עָבַר וְנָשָׂא, הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בַּקֹּדֶשׁ - הֲרֵי הַקֹּדֶשׁ טָהוֹר[14].

9) דבר שהזב עמד, ישב או שכב עליו נקרא בלשון חכמים "מדרס הזב" או מקוצר: "מדרס", והוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים ואוכלין ומשקין. 10) רבינו במשנה מפרש, כגון שהמדרס והתרומה מונחים על לוח עץ שאינו מקבל טומאה והאדם מרים את הלוח, אבל אם האדם נוגע בשניהם, הוא נטמא מפני שנשא את המדרס ומטמא את התרומה. [ורש"י פירש, שהתרומה מונחת בכלי חרס שאינו מקבל טומאה אלא מתוכו והאדם אינו נוגע באווירו, ולפיכך לא נטמאה התרומה על ידי נגיעתו של נושא המדרס]. 11) שם כב, ב. נימוק הגזירה. 12) צריך להיות: "וטימאה" או "ונטמאה". 13) אבל לא בטומאה אחרת, כגון שרץ ונבילה ורק בקודש ולא בתרומה. במקום שגזרו טומאה מפני מעשה שהיה, גזרו כעין המעשה בלבד ולא במקרים שאינם דומים לו מכל הבחינות. 14) מחלוקת אמוראים (שם כג, א) ופסק להקל כמו בכל ספק דרבנן.

ד. בִּגְדֵי אוֹכְלֵי תְּרוּמָה[15], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין וְנִזְהָרִין מִן הַטֻּמְאוֹת - הֲרֵי בִּגְדֵיהֶן מִדְרָס לְקֹדֶשׁ[16].

15) שנשמרו בטהרת תרומה. 16) מטמאים אדם וכלים כמדרס הזב. זאת היא מעלה רביעית.

ה. כְּלִי שֶׁהוּא מְפֻצָּל[17] וְלוּחוֹתָיו וְקוֹרוֹתָיו מְקֻשָּׁרוֹת, כְּגוֹן מִטָּה וְכַיּוֹצֵא בָהּ: אִם נִטְמָא וְצָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ לִתְרוּמָה - יֵשׁ לוֹ לְהַטְבִּילוֹ כֻּלּוֹ כְּאֶחָד כְּשֶׁהוּא מְקֻשָּׁר; אֲבָל לְקֹדֶשׁ - מַתִּיר[18] וּמְנַגֵּב[19], שֶׁמָּא יֵשׁ שָׁם דָּבָר הַחוֹצֵץ[20], וּמַטְבִּיל וְאַחַר כָּךְ קוֹשֵׁר.

17) מחובר מחלקים שונים שאפשר לפרקם. 18) את החבלים הקושרים את חלקי הכלי זה לזה. 19) מנקה במטלית כל חלק בפני עצמו. 20) מפריע את מי המקווה מלהגיע למקום שהוא דבוק בו (מעלה חמישית).

ו. כֵּלִים הַנִּגְמָרִין בְּטָהֳרָה[21], אֲפִלּוּ הָיָה הָעוֹשֶׂה אוֹתָן תַּלְמִיד חָכָם וְנִזְהָר בָּהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ צְרִיכִין טְבִילָה לְקֹדֶשׁ, וְאֵינָן צְרִיכִין הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ; אֲבָל לִתְרוּמָה - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּלֹא טְבִילָה, שֶׁהֲרֵי נַעֲשׂוּ בְּטָהֳרָה. וּמִפְּנֵי מָה הִצְרִיכוּם טְבִילָה לְקֹדֶשׁ? גְּזֵרָה מִשּׁוּם רֹק עַם הָאָרֶץ שֶׁיִּגַּע בָּהֶן[22] בִּשְׁעַת מְלָאכָה וַעֲדַיִן [23]הוּא לַח[24].

21) גמר מלאכה שלהם היה בטהרה, והמלאכה עד סמוך לגמר עשה עם הארץ. 22) שמא נפל הרוק על הכלי בשעת עשייתו, ורוקו של עם הארץ מטמא (ראה הלכות משכב ומושב פרק י). 23) אחרי גמר מלאכה. 24) ומטמא את הכלי, אבל לפני שנגמרה מלאכתו אין עליו דין כלי ואינו מקבל טומאה (מעלה שישית).

ז. אַחַר שֶׁנִּגְמַר הַכְּלִי - מְצָרֵף[25] מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ לְקֹדֶשׁ, אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה. כֵּיצַד? כְּלִי שֶׁהוּא מָלֵא פֵּרוֹת פְּרוּדִין זֶה מִזֶּה, כְּגוֹן צִמּוּקִין וּגְרוֹגָרוֹת, וְנָגְעָה טֻמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶן - נִטְמָא כָּל מַה שֶּׁבַּכְּלִי לְקֹדֶשׁ, אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה. וְכָל הַמַּעֲלוֹת[26] שֶׁל דְּבָרֵיהֶם הֵם[27]. וְרֶמֶז יֵשׁ לְמַעֲלָה זוֹ בַּתּוֹרָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל מַה שֶּׁבַּכַּף - הֲרֵי הוּא כְּגוּף אֶחָד. אֲפִלּוּ שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ[28] מְצָרֵף מַה שֶּׁעָלָיו לְקֹדֶשׁ. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ צְבוּרִין עַל גַּבֵּי הַלּוּחַ אוֹ עַל גַּבֵּי הָעוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַפֵּרוֹת נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה.

25) עושה את כל הגושים שבו כגוש אחד לעניין טומאה. 26) לרבות זו. 27) כרבי יוחנן שם כד, א, שאמר: "מעדותו (עדויות פרק ח משנה א) של רבי עקיבא נשנית משנה זו" פירוש, שנינו שם: "העיד רבי שמעון בן בתירא על אפר חטאת שנגע טמא במקצתו נטמא כולו. הוסיף רבי עקיבא על הסולת ועל הקטורת וכו' שנגע טבול יום במקצתם שפסל את כולם". ומפני שטומאת אפר פרה היא מדרבנן, שהרי אין עליו כל קדושה, למדו בגמרא (שם כג, ב) שגם הסולת והדומה לו - מדרבנן. 28) זו היא מעלה שביעית.

ח. הָיוּ שְׁנֵי הַצְּבוּרִין[29] בְּתוֹךְ הַכְּלִי וְדָבָר אַחֵר[30] בֵּינֵיהֶן וְנִטְמָא אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן: אִם הָיָה הַדָּבָר שֶׁבֵּינֵיהֶן צָרִיךְ לַכְּלִי[31] - הַכְּלִי מְצָרְפָן וְנִטְמָא הַכֹּל; וְאִם אֵינוֹ צָרִיךְ לַכְּלִי[32] - לֹא נִטְמָא אֶלָּא זֶה שֶׁנָּגְעָה בּוֹ הַטֻּמְאָה בִּלְבַד.

29) כגון עישרון סולת למנחה והניח חצי עישרון בצד זה של הכלי וחציו השני בצד אחר. 30) לא סולת של מנחה העומדת להקטרה (כסף משנה). 31) כגון לבונה. 32) כגון בשר או שיירי מנחה הנאכלים לכהנים. [הכסף משנה מבאר, שאם האמצעי שביניהם הוא גם כן סולת היה מצטרף עם אותו חצי העישרון שנגעה בו הטומאה שהרי ביניהם אין הפסק. וזה לא כפירוש רש"י, ראה ראב"ד].

ט. הָיוּ שְׁנֵי צְבוּרִין בִּכְלִי, וְהַצִּבּוּר הָאֶחָד מְחֻבָּר לַמַּיִם שֶׁאַחוֹרֵי הַכְּלִי, וְנָגַע טָמֵא בַּצִּבּוּר הַשֵּׁנִי[33] - נִטְמְאוּ שְׁנֵיהֶן[34] בְּצֵרוּף הַכְּלִי, וְנִטְמְאוּ הַמַּיִם שֶׁאַחוֹרֵי הַכְּלִי[35] מֵחֲמַת זֶה הָאֹכֶל הַמְחֻבָּר לָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אַחוֹרֵי הַכְּלִי. נָגַע הַטָּמֵא בַּמַּיִם שֶׁאַחוֹרֵי הַכְּלִי - נִטְמָא הָאֹכֶל הַמְחֻבָּר לָהֶן, וְהַדָּבָר סָפֵק אִם נִטְמָא הָאֹכֶל הַשֵּׁנִי בְּצֵרוּף הַכְּלִי אוֹ לֹא נִטְמָא מֵחֲמַת הַצֵּרוּף[36].

33) שאינו נוגע לא במים ולא בציבור המחובר להם. 34) שני הציבורים. 35) רבי ירמיה שואל שם אם הצירוף מועיל לטמא גם מה שמחוץ לכלי כשהוא מחובר למה

שבתוך הכלי, והוסיף ושאל: "אם תימצי לומר כיוון דמחבר מחבר (ונטמאו שני הציבורים), חיבור מים וצירוף כלי מהו"? ודרכו של רבינו לפסוק כאם תמצי לומר. 36) בעייא שנייה של רבי ירמיה, אם צירוף הכלי מוגבל לנגיעת טומאה בפנים הכלי ולא בנגיעה מבחוץ או בין כך ובין כך מצרף. בעיא זו לא נפשטה. מובן שהאוכל הנוגע במים נטמא מפני הנגיעה הישירה במים הטמאים.

1 **י. אֹכֶל קֹדֶשׁ שֶׁנִּטְמָא וְהִנִּיחוֹ בִּכְלִי, וּבְתוֹךְ הַכְּלִי**
2 **אֹכֶל קֹדֶשׁ אַחֵר טָהוֹר, וְאֵין נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה - הַטָּהוֹר**
3 **בְּטָהֳרָתוֹ[37] וְהַטָּמֵא בְּטֻמְאָתוֹ. בָּא טְבוּל יוֹם וְנָגַע**
4 **בָּאֹכֶל הַטָּמֵא - יֵשׁ בְּדָבָר זֶה סָפֵק, אִם נִפְסַל הַטָּהוֹר**
5 **מֵחֲמַת מַגַּע טְבוּל יוֹם מִפְּנֵי צֵרוּף הַכְּלִי אוֹ לֹא**
6 **נִפְסַל; שֶׁלֹּא נָגַע טְבוּל יוֹם אֶלָּא בְּאֹכֶל שֶׁשָּׁבַע מִן**
7 **הַטֻּמְאָה[38] וְלֹא הוֹסִיף לוֹ כְּלוּם[39].**

37) לא אמרו הכלי מצרף, אלא כששניהם מונחים בכלי בשעה שנגעה טומאה באחד מהם. 38) כאדם השבע שאינו מקבל אוכל, כך הוא אינו בולע טומאה. 39) ומתוך כך לא נטמא הציבור השני. והטומאה הראשונה גם כן אינה מטמאה, כמו שאמרנו בבבא הקודמת. ולמה נקט טבול יום ולא טומאה סתם? מפני שקודש הנוגע בטבול יום אינו מטמא ולא פוסל קודש אחר בנגיעה, ואם כן לעולם אינו מוסיף טומאה. אבל שרץ או נבילה מוסיף טומאה, במקרה שהחלק הטמא היה שני או שלישי או רביעי (ראה רש"י שם בראש העמוד).

8 **יא. הָרְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ - פָּסוּל; אֲבָל בִּתְרוּמָה - טָהוֹר.**
9 **וְכֵן שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה, אִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה קֹדֶשׁ - הֲרֵי**
10 **זֶה נִטְמָא[40], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁבִּתְרוּמָה אוֹ**
11 **שֶׁבְּקֹדֶשׁ אִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה - לֹא פְּסָלוֹ.**

40) עשה ראשון.

12 **יב. מִי שֶׁנִּטְמְאַת יָדוֹ אַחַת וְנָגַע בָּהּ בְּיָדוֹ שְׁנִיָּה אוֹ**
13 **בְּיַד חֲבֵרוֹ - פָּסַל[41] אֶת הַשְּׁנִיָּה וַהֲרֵי הִיא כִּשְׁלִישִׁי.**
14 **וְאִם הָיְתָה יָדוֹ בְּלוּלָה[42] בְּמַשְׁקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
15 **נָגַע - נִטְמָאת חֲבֵרְתָּהּ[43]. וְצָרִיךְ לְהַטְבִּיל אֶת שְׁתֵּיהֶן[44]**
16 **וְאַחַר כָּךְ יִגַּע בְּקֹדֶשׁ. אֲבָל בִּתְרוּמָה, אִם נִטְמָאת יָדוֹ**
17 **הָאַחַת - לֹא נִטְמָאת חֲבֵרְתָּהּ, וַאֲפִלּוּ נָגַע בָּהּ כְּשֶׁהִיא**
18 **נְגוּבָה[45]. וְאֵין צָרִיךְ לְהַטְבִּיל יָדוֹ שֶׁנִּטְמָאת, אֶלָּא**
19 **נוֹטְלָהּ וְנוֹגֵעַ בִּתְרוּמָה.**

41) אם תיגע בקודש תפסול אותו, אבל לא תטמאהו. כרבי יוסי בן יהודה שם. 42) רטובה, ונטמאה היד בנגיעתה במשקה ונעשית שנייה מגזירת טומאת משקין ולא משום המעלה שבקודש. 43) נעשית שנייה כמותה. ונראה טעמו, שמא נגעה היד השנייה במשקין שעל יד הטמאה ונעשתה שני. [רבינו למד חשש זה ממה שאמרו שם: "היינו רבותיה דנגובה". ראה רש"י שם]. 44) נתבאר למעלה פרק ח הלכה ז שלקודש לא די בנטילת ידיים אלא צריכות טבילה במקווה כשירה כמו ששנינו (שם יח, ב): "נוטלים לידים לחולין למעשר ולתרומה, ולקודש מטבילין". מובן, שאם היא נגובה וגם לא נגע בידו האחרת מטביל את היד הטמאה בלבד. 45) כלומר, אם היא נגובה, אבל אם היא לחה נטמאת השנייה מפני נגיעתה במשקה (מעלה תשיעית). [למה לא מנו כאן שתי מעלות, א. יד מטמאה חבירתה לקודש ולא לתרומה; ב. לקודש צריכה טבילה ולתרומה מספיקה נטילה? בתוספות שם כ, ב דיבור המתחיל חומר פירשו, שנמנו רק המעלות שהן חומרות לעניין טומאה (בלשון הגמרא: "דררא דטומאה", ראה תוספות נדה ו, א דיבור המתחיל אבל), ולפיכך, לא מנו את הטבילה].

20 **יג. אֲכָלִין נְגוּבִין שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרוּ[46] - אוֹכְלִין אוֹתָם**
21 **בְּיָדַיִם מְסֹאָבוֹת[47]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְרוּמָה;**
22 **אֲבָל בְּקֹדֶשׁ - חִבַּת הַקֹּדֶשׁ מַכְשַׁרְתָּן[48], וְאָסוּר לְמִי**
23 **שֶׁיָּדָיו טְמֵאוֹת לֶאֱכֹל קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר. וַאֲפִלּוּ לֹא**
24 **נָגַע בּוֹ אֶלָּא בְּכוּשׁ[49] אוֹ שֶׁתָּחַב לוֹ חֲבֵרוֹ[50] לְתוֹךְ פִּיו**
25 **- הֲרֵי זֶה אָסוּר[51]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם נָגְעָה**
26 **טֻמְאָה בָּאֲכָלִין שֶׁל קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרוּ - שֶׁנִּטְמְאוּ,**
27 **מִפְּנֵי שֶׁחִבַּת הַקֹּדֶשׁ מַכְשַׁרְתָּן.**

46) שלא נרטבו באחד משבעת המשקין (ראה פרק א מהלכות טומאת אוכלין הלכה א והלכה ב). 47) סתם ידיים שגזרו עליהם להיות שניות (ראה למעלה פרק ה הלכה ח, או אם נגעו בראשון לטומאה ולא נטמא האדם). 48) את אוכלי הקודש ומקבלים טומאה בלי הכשר משקין (שם כד, ב). 49) פלך של עץ שאינו מקבל טומאה. 50) שידיו טהורות. 51) בגמרא שם מנמק רבי חנינא בן אנטיגנוס שמא יקח צנון או בצל לח ויאכל ביחד עם הקודש ויטמאוהו, שהרי המשקין שעל הצנון או הבצל שנגעו בידיו נעשו ראשון. (זאת היא מעלה עשירית).

28 **יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לִפְסֹל הָאֹכֶל עַצְמוֹ**
29 **וּלְאָסְרוֹ בַּאֲכִילָה; אֲבָל לִמְנוֹת בּוֹ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי - הֲרֵי**
30 **זֶה סָפֵק[52]. כֵּיצַד? נָגַע אֹכֶל שֶׁנִּטְמָא בְּלֹא הֻכְשַׁר**
31 **בְּאֹכֶל שֵׁנִי שֶׁהֻכְשַׁר - הֲרֵי זֶה הַשֵּׁנִי סָפֵק, מִפְּנֵי**
32 **שֶׁהָרִאשׁוֹן לֹא הֻכְשַׁר.**

52) בעייא שלא נפשטה בחולין לו, א בצריך של מנחות שלא הוכשר אם חיבת הקודש מועילה גם למנות ראשון ושני או לפסול בלבד. [הכסף משנה שואל, הלא למעלה פרק ח הלכה ג פסק רבינו בצריך של מנחות שמונים בו ראשון ושני ונתבאר שם שהסתמך על מה שאמרו במנחות קב, שמדרבנן אין כל ספק שמונים ראשון ושני, והשואל שאל מהו דין תורה, ולמה כתב כאן "הרי זה ספק" ומשמע אפילו מדרבנן? והוא מבאר: שם המדובר בטומאה דאורייתא גזרו חכמים למנות ראשון ושני בלי הכשר מים, אבל כאן בטומאת ידיים, שכל עיקרה מגזירת חכמים אפשר שלא החמירו אלא לפסול בלבד, ולא למנות ראשון ושני. ומזה יוצא שכל דברי רבינו בהלכה זו נמשכים לדין ראשון שבהלכה הקודמת ובדילוג על בבא שנייה שם המדברת בנגעה טומאה באוכלין].

33 **טו. הָאוֹנֵן[53] אַחַר שֶׁתַּם זְמַן אֲנִינוּתוֹ, וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים**
34 **אַחַר שֶׁהֵבִיא כַּפָּרָתוֹ - צְרִיכִין טְבִילָה לַאֲכִילַת**

1 הַקֹּדֶשׁ, אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה; שֶׁהָאוֹנֵן וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים
2 מֻתָּרִין לֶאֱכֹל אֶת הַתְּרוּמָה. וּמִפְּנֵי מָה הִצְרִיכוּם
3 טְבִילָה לְקֹדֶשׁ? שֶׁהֲרֵי עַד עַתָּה הָיוּ אֲסוּרִין לֶאֱכֹל אֶת
4 הַקֹּדֶשׁ וְהִסִּיחוּ דַּעְתָּן[54], וְשֶׁמָּא נִטְמְאוּ וְהֵם לֹא יָדְעוּ.
5 וְלֹא עָשׂוּ מַעֲלָה זוֹ אֶלָּא לַאֲכִילָה; אֲבָל לִנְגִיעָה -
6 נוֹגְעִים בַּקֳּדָשִׁים קֹדֶם טְבִילָה[55].

53) אבל לפני קבורת המת. 54) מלשמור על טהרת הקודש. 55) זבחים צט, ב: באכילה עביד (עשו) חכמים מעלה, בנגיעה לא עביד חכמים מעלה.

7 טז. שֵׁשׁ מַעֲלוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת עֲשָׂאוּם בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין
8 לְחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ; וְחָמֵשׁ אַחֲרוֹנוֹת,
9 שֶׁהֵן מִן הַכְּלִי מְצָרֵף מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ וָהָלְאָה - עֲשָׂאוּם
10 בְּקֹדֶשׁ בִּלְבַד, אֲבָל לֹא בְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת
11 הַקֹּדֶשׁ, אֶלָּא הֲרֵי הֵן בְּחָמֵשׁ אֵלּוּ כְּחֻלִּין. לְפִיכָךְ,
12 חֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ - הָרִאשׁוֹן טָמֵא בָּהֶן,
13 וְהַשֵּׁנִי פָּסוּל, וְהַשְּׁלִישִׁי טָהוֹר בְּחֻלִּין, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ.

יום ה' ד' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שחמש מעלות עשו חכמים בבגדים. ואם צריך טבילה לתרומה ולקודש מחמת היסח הדעת. ואם צריך כוונה לטבילה ולנטילה. כל הכלים שגזרו שיהיו בחזקת טומאה. תרומה וקדשים שנטמאו בספק אב מאבות הטומאות של תורה. על כמה ספיקות שורפים את התרומה, ואם שורפים על שני ספיקות.

14 א. חָמֵשׁ מַעֲלוֹת[2] עָשׂוּ חֲכָמִים בִּבְגָדִים, וְאֵלּוּ הֵן:
15 בִּגְדֵי עַמֵּי הָאָרֶץ - מִדְרָס[3] לְאוֹכְלֵי חֻלִּיהֶן בְּטָהֳרָה.
16 וְכֵן עַמֵּי הָאָרֶץ עַצְמָן - כְּזָבִין[4] לִטְהָרוֹת, כְּמוֹ
17 שֶׁבַּאֲרְנוּ[5]. וּבִגְדֵי אוֹכְלֵי חֻלִּיהֶן בְּטָהֳרָה - מִדְרָס
18 לְאוֹכְלֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[6]. אֲבָל אוֹכְלֵי חֻלִּיהֶן בְּטָהֳרָה,
19 וְהֵן הַנִּקְרָאִים פְּרוּשִׁים - אֵינָם כְּזָבִים[7]. אֲפִלּוּ
20 לִתְרוּמָה הֲרֵי זֶה הַפְּרוּשׁ טָהוֹר, אֲפִלּוּ אִם נָגַע בָּהּ
21 בְּגוּפוֹ. וּבִגְדֵי אוֹכְלֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - מִדְרָס לְאוֹכְלֵי
22 תְּרוּמָה. וּבִגְדֵי אוֹכְלֵי תְּרוּמָה - מִדְרָס לְקֹדֶשׁ. אֲבָל
23 אוֹכְלֵי תְּרוּמָה עַצְמָן - אֵינָן כְּזָבִין לְקֹדֶשׁ. וּבִגְדֵי
24 אוֹכְלֵי קֹדֶשׁ - מִדְרָס לְחַטָּאת[8], כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ בְּהִלְכוֹת
25 פָּרָה אֲדֻמָּה[9]. אֲבָל הַטָּהוֹר לְקֹדֶשׁ - אֵינוֹ כְּזָב
26 לְחַטָּאת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"..בגדי עם הארץ מדרס.. כו'"

לשיטת הרמב"ם, גזירת חכמים על טומאת עם הארץ אינה רק מצד חשש טומאה (טומאת ספק) אלא שהטילו על עמי הארץ "**חזקת טומאה**" כיון שאינם "בקיאין בדקדוקי טהרות וטומאות" ולכן סבר הרמב"ם שהטעם שברגל הם "בחזקת טהרה" אינו משום החשש ד"הוה לאינצויי והי' כל אחד ואחד עושה במה לעצמו כו'" (כשיטת רש"י) כי אין זה טעם מספיק להוציאם מ"חזקת טומאה" אלא מפני ש"הכל מטהרין עצמם ברגל", וכן בטהרת פרת חטאת מפני חומרתה אין מזלזלין בה, ומשום כך נאמנים גם על טהרת יין ושמן של נסכים ועל התרומה בשעת הגתות שבכולם נזהרים גם עמי הארץ ולכן במקרים אלו לא החילו עליהם חכמים חזקת טומאה.

(על פי לקו"ש חלק לז ע' 23 והערה 31)

2) משנה, חגיגה יח, ב. 3) הטילו עליהם טומאה כטומאת הכלים שדרס עליהם זב. 4) מטמאים את הטהרות במגע. 5) בפ"י מהלכות מטמאי משכב ומושב. 6) כרב אחא בר אדא (שם יט, ב). 7) ירושלמי שם פ"ב ה"ז. 8) לפרה אדומה שנקראה חטאת, וחכמים החמירו בטהרתה. 9) פי"ג ה"א.

27 ב. וְכֵן[10] עָשׂוּ חֲכָמִים מַעֲלוֹת בִּטְבִילָה. כֵּיצַד? מִי
28 שֶׁטָּבַל בְּלֹא כַּוָּנָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְחֻלִּין[11], וְאָסוּר
29 בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לִטְבֹּל לְמַעֲשֵׂר. טָבַל
30 לְמַעֲשֵׂר - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה לְמַעֲשֵׂר, וְאָסוּר
31 בִּתְרוּמָה. טָבַל לִתְרוּמָה - הֶחְזַק[12] לִתְרוּמָה, וְאָסוּר
32 בְּקֹדֶשׁ. טָבַל לְקֹדֶשׁ - הֶחְזַק לְקֹדֶשׁ, וְאָסוּר לְחַטָּאת.
33 טָבַל לְחַטָּאת - הֶחְזַק לַכֹּל; שֶׁהַטּוֹבֵל לֶחָמוּר - הֶחְזַק
34 לַקַּל. טָבַל סְתָם וְלֹא נִתְכַּוֵּן לְאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי
35 זֶה טָהוֹר לְחֻלִּין בִּלְבַד, וְטָמֵא כְּשֶׁהָיָה אֲפִלּוּ
36 לְמַעֲשֵׂר[13]. וְכֵן הַטּוֹבֵל יָדָיו אוֹ הִטְבִּילָן - צָרִיךְ כַּוָּנָה
37 אֲפִלּוּ לְמַעֲשֵׂר. וּמִן הַמַּעֲשֵׂר וָמַעְלָה צָרִיךְ כַּוָּנָה, אֲבָל
38 לְחֻלִּין אֵינוֹ צָרִיךְ כַּוָּנָה. וְכָל הַמַּעֲלוֹת הָאֵלּוּ מִדִּבְרֵי
39 סוֹפְרִים[14]; אֲבָל דִּין תּוֹרָה, הוֹאִיל וְטָבַל מִכָּל מָקוֹם
40 - הֲרֵי הוּא טָהוֹר לַכֹּל.

10) משנה שם יח, ב. 11) במשנה שם כתוב: "טבל ולא הוחזק (פירוש, לא התכוון) כאילו לא טבל", אבל בגמרא שם יט, א פירשו, כאילו לא טבל למעשר, אבל לחולין הטבילה מטהרתו. 12) הרי הוא בחזקת טהרה. 13) שני, ומכל־שכן לחמורים ממעשר. 14) בגמרא שם משמע, שמעלות דרבנן הן.

41 ג. מִי שֶׁהָיָה[15] טָהוֹר לִתְרוּמָה וְהִסִּיחַ אֶת לִבּוֹ מִלֶּאֱכֹל
42 - נִטְמָא בְּהֶסַּח הַדַּעַת, וְאָסוּר לֶאֱכֹל תְּרוּמָה עַד
43 שֶׁיִּטְבֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ[16]. הָיוּ
44 יָדָיו טְהוֹרוֹת לִתְרוּמָה וְהִסִּיחַ לִבּוֹ מִלֶּאֱכֹל, אַף עַל
45 פִּי שֶׁאוֹמֵר: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ יָדַי - הֲרֵי יָדָיו
46 טְמֵאוֹת בְּהֶסַּח הַדַּעַת, שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת[17]. אִם
47 לִתְרוּמָה כֵּן, קַל וָחֹמֶר לְקֹדֶשׁ שֶׁכָּל הַמַּסִּיחַ דַּעְתּוֹ
48 צָרִיךְ טְבִילָה. וְאִם לֹא שָׁמַר עַצְמוֹ מִטֻּמְאַת מֵת וְלֹא
49 יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא נִטְמָא - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ הַזָּאָה שְׁלִישִׁי
50 וּשְׁבִיעִי[18], מִפְּנֵי הֶסַּח הַדַּעַת. וְאִם יָדַע שֶׁלֹּא נִטְמָא

בְּמֵת וְהִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִשְּׁאָר טֻמְאוֹת - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ טְבִילָה וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ[19] אַף לִתְרוּמָה. וְדָבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁכָּל אֵלּוּ הַטְּבִילוֹת מִדִּבְרֵיהֶן.

15) טהרות פרק ז מ"ח. כחכמים. 16) מותר לאכול תרומה אפילו לפני שקיעת החמה. זבחים צט, א. 17) רגילות להתעסק ולנגוע בכל דבר (טהרות שם). 18) צריך להזות עליו מי אפר פרה אדומה ביום השלישי וביום השביעי כמו על טמא מת ממש. 19) למעלה המדובר כשהסיח דעתו מלאכול תרומה אבל יודע הוא שלא נטמא, הטילו עליו חובת טבילה בלבד ואינו צריך הערב שמש, וכאן המדובר כשהסיח דעתו מלהשמר מטומאה, ולפיכך צריך הערב שמש, שמא נגע בטומאה.

ד. וְכֵן גָּזְרוּ חֲכָמִים[20] עַל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחוֹבוֹת, אֲפִלּוּ בַּמִּדְבָּרוֹת[21], שֶׁיִּהְיוּ בְּחֶזְקַת טֻמְאָה, שֶׁמָּא בִּזָּב אוֹ בְּמֵת נִטְמְאוּ. וְכֵן הָרֵקִין הַנִּמְצָאִין שָׁם - בְּחֶזְקַת טֻמְאָה, שֶׁמָּא רֹק זָב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ הוּא הָרֹק הַזֶּה.

20) שבת טו, ב. 21) שאין אנשים מצויים שם.

ה. כָּל הַכֵּלִים[22] הַנִּמְצָאִין בִּירוּשָׁלַיִם - טְהוֹרִין, אֲפִלּוּ נִמְצְאוּ דֶּרֶךְ יְרִידָה לְבֵית הַטְּבִילָה[23]. שֶׁלֹּא גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים בִּירוּשָׁלַיִם[24], חוּץ מִן הַסַּכִּינִים לִשְׁחִיטַת הַקֳּדָשִׁים[25], מִפְּנֵי חֻמְרַת הַקֳּדָשִׁים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסַכִּין הַנִּמְצֵאת בִּירוּשָׁלַיִם בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה; אֲבָל אִם מָצָא סַכִּין בִּירוּשָׁלַיִם בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן - שׁוֹחֵט בָּהּ הַקֳּדָשִׁים מִיָּד[26], וַאֲפִלּוּ חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[27]; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל הַסַּכִּינִין הַנִּמְצָאִים בַּיּוֹם הַזֶּה[28]. וְכֵן אִם מְצָאָהּ בְּיוֹם טוֹב[29] - שׁוֹחֵט בָּהּ מִיָּד; שֶׁחֶזְקַת כָּל הַכֵּלִים בְּיוֹם טוֹב טְהוֹרִין.

22) שקלים פ"ח מ"א. 23) ויש להניח, שנאבדו כשהוליכו אותם לטבילה מטומאתם. פסק כר' יוסי שם. [בעירובין מו, ב אמרו: הלכה כר' יוסי מחבריו]. 24) פסחים יט, ב. 25) בשקלים שם שנינו, שאם מצא סכין בשלושה עשר בניסן, צריך להטבילה לשחיטת הפסח בארבעה עשר. ומפרש רבינו, שהכוונה לנמצאה בירושלים, ומשמיעה המשנה שאף־על־פי שכל ישראל מטהרים סכיניהם לשחיטת הפסח, חוששים שמא נאבדה לפני טבילתה. ומובן שמכל־שכן בכל ימות השנה. 26) מטבילים היו סכיניהם בשלושה עשר בניסן, כדי שיעריב שמשם לפני ארבעה עשר. ואין אנו חוששים, שמא נאבדה בשלושה עשר לפני הטבילה, ונמצא בי"ד, מפני שמכבדים היו את שווקי ירושלים בכל יום. רש"י בפסחים ע, א מפרש מפני שעולי רגל מרובים, אין לחשוש שאיש לא ראה את הסכין זמן רב. ולפלא בעיני, למה נטה רש"י מהנימוק שלמעלה? והלא גמרא ערוכה היא (בפסחים ז, א) שוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום? 27) לא חששו שמא הסכין טמאה ותטמא את הקדשים, ונמצא שהשוחט חילל את השבת שהיא עבירה חמורה (רבינו בפירושו למשנתנו). 28) כל אדם מטביל את סכינו לשחיטת הפסח. 29) שם.

ו. מָצָא[30] הַסַּכִּין בִּשְׁלִשָׁה עָשָׂר - מַזֶּה עָלֶיהָ[31] וּמַטְבִּילָהּ, וְשׁוֹחֵט בָּהּ לְמָחָר; מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאוּהָ בְּיוֹם זֶה כְּאִלּוּ יוֹם שְׁלִשָׁה עָשָׂר שְׁבִיעִי שֶׁלָּהּ[32].

30) שם. 31) במשנה כתוב: "שונה ומטביל". ומפרש רבינו "שונה" היינו הזאה שניה שמזים ביום השביעי לטומאה. ראה למעלה ה"ג. 32) שכל אחד מטהר סכינו לשחיטת פסח, ומפני שהם יודעים שצריך לטהר מטומאת מת, יש לתלות שהזה הזאה ראשונה ארבעה ימים לפני י"ג בניסן. ולא חששו שמא לא הגיע עדיין יום שביעי לטומאה. ולזה התכוון רבינו באמרו: עשאוה כאילו יום י"ג שביעי שלה.

ז. מָצָא סַכִּין קְשׁוּרָה לְסַכִּין הַיְדוּעָה אֶצְלוֹ[33], בֵּין בְּיוֹם טוֹב בֵּין בִּשְׁאָר הַיָּמִים - הֲרֵי הִיא כָּמוֹהָ[34]: אִם טְהוֹרָה - טְהוֹרָה, וְאִם טְמֵאָה - טְמֵאָה.

33) הוא יודע אם טהורה היא או טמאה. 34) רבינו למד זה, מדין קופיץ הקשור לסכין - שנשנה במשנתנו, שהרי אין כל טעם לחלק בין קופיץ לבין סכין לענין זה. [בכסף־משנה מתפלא למה השמיט רבינו דיני קופיץ שנאמרו במשנתנו. ותירץ, מפני שלרבנן דין קופיץ כדין סכין, ורק במקרה בלתי שכיח, כשנשיא גוסס בשלושה עשר ומת בי"ד, שונה דין קופיץ מדין סכין, לפיכך לא הקפיד להודיע דין זה].

ח. כָּל הָרֵקִין[35] הַנִּמְצָאִים בִּירוּשָׁלַיִם בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ[36] - גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן טֻמְאָה[37] כִּשְׁאָר הָרֵקִין הַנִּמְצָאִים בְּכָל מָקוֹם. וְכָל הָרֵקִין הַנִּמְצָאִים בַּצְּדָדִין[38] בִּירוּשָׁלַיִם - טְהוֹרִים; שֶׁהַפְּרוּשִׁים הֵן שֶׁמְּהַלְּכִין בַּצְּדָדִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְטַמְּאוּ בְּמַגַּע עַמֵּי הָאָרֶץ. וּבִשְׁעַת הָרֶגֶל[39]: שֶׁבְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ - טְהוֹרִים, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל טְהוֹרִים בָּרֶגֶל; וְשֶׁבַּצְּדָדִין - טְמֵאִים[40], שֶׁהַטְּמֵאִים בָּרֶגֶל מְעַטִּים וְהֵן פּוֹרְשִׁים לְצִדֵּי הַדְּרָכִים.

35) שם. 36) באמצע רחובות העיר. 37) שמא הוא של עם הארץ, שרוקו מטמא מדרבנן כרוק הזב. 38) בצידי הרחובות. 39) ב"ימים טובים". 40) כר' יוסי שם.

ט. כְּשֵׁם[41] שֶׁהָרִאשׁוֹן עוֹשֶׂה שֵׁנִי וְהַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי[42], כֵּן סְפֵק רִאשׁוֹן עוֹשֶׂה סְפֵק שֵׁנִי וּסְפֵק שֵׁנִי עוֹשֶׂה סְפֵק שְׁלִישִׁי.

41) תוספתא טהרות פ"ה ה"ה. 42) בתרומה.

י. תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[43] שֶׁנִּטְמְאוּ בִּסְפֵק אָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי אֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּטֻמְאָה זוֹ. כְּגוֹן שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ[44] אִם נָגַע בְּאָב זֶה אוֹ לֹא נָגַע.

43) כל הדינים מכאן עד סוף הפרק, מקורם במשניות טהרות פ"ד, ממשנה ד ואילך. 44) פירוש, מה שאמרנו "בספק אב", המדובר בספק אם נגע או לא, והטומאה היא ודאית, ולפיכך רק בטומאה של תורה שורפים תרומה

וקדשים, ולא בטומאה דרבנן, אבל כשהספק הוא בטומאה עצמה והנגיעה ודאית, שנינו (שם מי"א): דבר שהוא אב הטומאה והוא מדברי סופרים - ספיקו טמא. [ולא נתברר לי, למה כתב רבינו "בספק אב", הלא גם כשנגעו באדם או בכלים שהם ראשון דאורייתא, הדין כן? ואולי נקט לשון המשנה שהבאנו "אב הטומאה, והוא מדברי סופרים", ושם לא טימאו אלא אב הטומאה בלבד, ואפילו בנגיעה ודאית, ומלמדנו רבינו שבדאורייתא אפילו ספק נגיעה טמא].

1 **יא. וְיֵשׁ שָׁם[45] סְפֵקוֹת שֶׁאֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן וְאֵין**
2 **אוֹכְלִין אוֹתָן אֲכָלִין שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ בָּהֶן, אֶלָּא תּוֹלִין,**
3 **לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין[46]. וְיֵשׁ שָׁם סְפֵקוֹת שֶׁשּׁוֹרְפִין**
4 **עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר קָדָשִׁים[47].**

45) ויש במציאות. ניב שכיח בסגנונו של רבינו. 46) מניחים אותם עד שירקבו. 47) שהחמירו חכמים בטהרתם, ולפיכך טומאה שגורמת לשריפת תרומה, על־אחת־כמה־וכמה שתגרום שריפה לקדשים.

5 **יב. אֲבָל עַל סְפֵק סְפֵק הַטֻּמְאָה[48] - אֵין שׁוֹרְפִין עָלָיו**
6 **תְּרוּמָה לְעוֹלָם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר קָדָשִׁים[49]; אֶלָּא**
7 **תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין.**

48) כשיש שני ספיקות לצד טהרה, כגון ספק נגע בבית הפרס (מקום שנחרש בו קבר) שטימאו חכמים מספק את הנוגע בו, שמא נגע בעצם כשעורה, ובספק נגע יש שני ספיקות (רבינו בפירושו למשנה יא שם. 49) ["אין צריך לומר" זה, לכאורה סותר ל"אין צריך לומר" שבהלכה יא, שנאמר גבי שורפים. ובכסף־משנה מבאר, שיש פנים לכאן ולכאן. "אין צריך לומר" בדין שורפים, מנומק בסוף ההלכה הקודמת. וה"אין צריך לומר" כאן, בדין אין שורפים, מוסבר מפני שהאיסור לשרוף קדשים טהורים חמור יותר משריפת תרומה. והדברים אינם מניחים את הדעת, שהרי במקרה שיש פנים לכאן ולכאן, צריך לומר בפירוש דין שניהם].

8 **יג. עַל שִׁשָּׁה סְפֵקוֹת[50] שׁוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה, וְכֻלָּם**
9 **גְּזֵרָה מִדִּבְרֵיהֶם[51]. וְאֵלּוּ הֵן: עַל בֵּית הַפְּרָס[52]. וְעַל**
10 **עָפָר הַבָּא מֵאֶרֶץ הָעַמִּים[53]. וְעַל בִּגְדֵי עַם הָאָרֶץ[54].**
11 **וְעַל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים[55]. וְעַל הָרֵקִים הַנִּמְצָאִים. וְעַל**
12 **מֵי רַגְלֵי אָדָם טָמֵא[56] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵי רַגְלֵי בְּהֵמָה**
13 **מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה וְאֵין יָדוּעַ אִם בָּטְלוּ מַרְאִיתָן[57] אִם**
14 **לֹא. כֵּיצַד? אִם נִטְמֵאת תְּרוּמָה מֻחֶמֶת אֶחָד מִשִּׁשָּׁה**
15 **אֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר טֻמְאָתָן בְּסָפֵק - הֲרֵי זוֹ**
16 **תִּשָּׂרֵף, הוֹאִיל וּוַדַּאי סְפֵקוֹת אֵלּוּ טֻמְאָתָן מִן הַתּוֹרָה,**
17 **שֶׁהַמֵּת וְהַזָּב טְמֵאִין מִן הַתּוֹרָה. וְאַחַת תְּרוּמָה שֶׁנִּגְּעָה**
18 **בְּאַחַת מִשֵּׁשׁ טֻמְאוֹת הָאֵלּוּ אוֹ שֶׁנִּטְמֵאת מֻחֶמֶת אַחַת**
19 **מֵהֶן וַהֲרֵי הִיא שְׁלִישִׁי לְאַחַת מֵהֶן[58] - הֲרֵי זוֹ תִּשָּׂרֵף.**
20 **אֲבָל אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ בְּכָל מָקוֹם אִם נָגַע בְּבֵית הַפְּרָס**
21 **וּבְאֶרֶץ הָעַמִּים אוֹ לֹא נָגַע, אִם נָגַע בִּבְגָדִים וְרֵקִין**
22 **וְכֵלִים וּמֵי רַגְלַיִם אוֹ לֹא נָגַע - הֲרֵי אֵלּוּ תּוֹלִין. מִפְּנֵי**
23 **שֶׁעִקַּר טֻמְאָתָן מִפְּנֵי הַסָּפֵק, שֶׁמָּא טְמֵאִין הֵן אוֹ**
24 **טְהוֹרִים; וְאִם תֹּאמַר טְמֵאִין, שֶׁמָּא נָגַע שֶׁמָּא לֹא**
25 **נָגַע. וְנִמְצְאוּ שְׁנֵי סְפֵקוֹת, וְאֵין שׁוֹרְפִין עַל שְׁנֵי**
26 **סְפֵקוֹת אֶלָּא תּוֹלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[59].**

50) שם מ"ה. 51) מה־שאין־כן בשאר טומאות דרבנן, שאין שורפים אלא תולים. 52) ביארנו בהלכה הקודמת, ראה הלכות טומאת מת פ"י וי"א. 53) תרומה וקדשים שנגעו באפר חוץ־לארץ שהובא לארץ ישראל. ראה הלכות טומאת מת שם. 54) שהם טמאים כמדרס הזב מספק, שמא ישבה עליהם אשתו נדה (חולין לח, ב). 55) שהם טמאים מספק, כאמור למעלה בהלכה ד. 56) טהרות פ"ד מ"ה. במשנה כתוב "אדם" סתם, ורבינו הוסיף מסברת עצמו את המלה "טמא", פירוש שידוע לנו שהם מאדם טמא, שאם לא ברור לנו, הרי יש כאן שני ספיקות: שמא מאדם טהור הם, ואפילו אם מאדם טמא - שמא בטלו. ראה בהערה הבאה. [ודעת הר"ש שם, שהחמירו אפילו בשני ספיקות]. 57) רבינו מפרש משנתנו ע"פ התוספתא שם פ"ה ה"ב. שנינו שם: "נתערבו (מי רגלים טמאים) במי רגלים אחרים (טהורים), רואין אותן כאילו הן יין במים, אם בטלו מראיהן - טהורין, ואם לאו - טמאים". פירוש, אם כמות יין ככמותם של מי הרגלים הטמאים, נתערבה בכמות מים ככמות הטמאים, היה מראה היין בטל, וכל התערובת היתה מקבלת מראה מים - טהורים, ואם לאו - טמאים. ומלשונו של רבינו משמע, שהמדובר במחצה על מחצה, ולמד זה מלשון המשנה "שהם כנגד מי רגלי בהמה". [אולם כיצד אפשר לקיים יחד את השיעור שבתוספתא ואת הדיוק מלשון המשנה?]. 58) כגון אם נגעה התרומה בדבר שנגע בדבר שנטמא מאב הטומאה. 59) למעלה הי"ב. חומרות יתירות גזרו חכמים בששה ספיקות אלה, עשו הספק כוודאי, ואת שני הספיקות כספק אחד.

יום ו' ה' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבארו ששנים עשר ספיקות טיהרו חכמים ומה דינם לכל דבר.

27 **א. שְׁנֵים עָשָׂר סְפֵקוֹת[2] טִהֲרוּ חֲכָמִים, וְאֵלּוּ הֵן: סְפֵק**
28 **מַיִם שְׁאוּבִים לְמִקְוֶה. סְפֵק טֻמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי**
29 **הַמַּיִם. סְפֵק מַשְׁקִין לְטַמֵּא אֲחֵרִים. אֲבָל לְטֻמְאַת**
30 **עַצְמָן - טְמֵאִים מִסָּפֵק. סְפֵק הַיָּדַיִם, בֵּין לְטֻמְאַת**
31 **עַצְמָן בֵּין לְטַמֵּא אֲחֵרִים בֵּין לְטָהֲרַת יָדַיִם מִטֻּמְאָתָן.**
32 **סְפֵק דִּבְרֵי סוֹפְרִים. סְפֵק הַחֵלִּין. סְפֵק קָרְבָּנוֹת. סְפֵק**
33 **נְגָעִים. סְפֵק עוֹבֵר וְעוֹמֵד. סְפֵק שְׁרָצִים. סְפֵק רְשׁוּת**
34 **הָרַבִּים. סְפֵק שְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת.**

2) טהרות פ"ד מ"ז. רבינו השמיט שני ספקות שנאמרו במשנה: ספק נזירות וספק בכורות, מפני שאין להם שייכות לדיני טומאה שבהם הוא עוסק כאן, ובמקומם הוסיף: ספק עובר ועומד, וספק שתי רשויות. וכל השנים־עשר יבוארו בהלכות הבאות.

35 **ב. סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין לַמִּקְוֶה כֵּיצַד? שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם**
36 **שְׁאוּבִין שֶׁנָּפְלוּ לְמִקְוֶה - פְּסָלוּהוּ. סָפֵק נָפְלוּ סָפֵק לֹא**

נָפְלוּ; וַאֲפִלּוּ נָפְלוּ[3], סָפֵק יֵשׁ בָּהֶן שִׁעוּר אוֹ אֵין בָּהֶן - סְפֵקוֹ טָהוֹר, וְהֲרֵי הַמִּקְוֶה בִּכְשֶׁרוּתוֹ. וְאֵין מוֹרִין לוֹ[4] לִטְבֹּל בְּמִקְוֶה זֶה וְלַעֲשׂוֹת טְהָרוֹת לְכַתְּחִלָּה; וְאִם טָבַל וְעָשָׂה - טָהֲרוֹתָיו טְהוֹרוֹת.

3) פירוש, או אפילו ידוע לנו שנפלו, אלא שאין אנו יודעים אם היו בהם שלושה לוגין. והרי כאן שני דינים: א. ספק נפלו, ספק לא נפלו; ב. ודאי נפלו מים שאובים, אלא שאין הדבר ידוע אם היה בהם כשיעור הזה (רבינו בפירושו למשנתינו). 4) כרבי יוסי, בתוספתא מקוואות פ"ב ה"ג, בשני מקוואות.

ג. סְפֵק טֻמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם כֵּיצַד? שֶׁרֶץ[5] שֶׁהָיָה צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, בֵּין שֶׁהָיוּ הַמַּיִם בְּכֵלִים[6] אוֹ בְּקַרְקָעוֹת, וְיָרַד לַמַּיִם[7], אֲפִלּוּ אֵין שָׁם אֶלָּא מְלֹא אָדָם וְטֻמְאָה[8] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[9], עַד שֶׁיֵּדַע וַדַּאי שֶׁנָּגַע. וְלֹא אָמְרוּ סְפֵק טֻמְאָה צָפָה טָהוֹר אֶלָּא לְשֶׁרֶץ בִּלְבַד[10]. וְכָל הַנִּתְּלִים[11] וְהַנִּגְרָרִין[12] - הֲרֵי הֵן כְּמֻנָּחִין[13].

5) במשנתינו (טהרות פ"ד, ז-ח) כתוב טומאה צפה סתם, ואפשר לפרש כל טומאה שהיא. אולם בגמרא נזיר (סג, ב) אמרו: "צפה אינה מטמאה לענין שרץ" ולמדו זה מהכתוב, ומשמע שמת מטמא, וכן שנינו שם (סד, א) בפירוש. 6) כתנא-קמא במשנתינו. 7) וכל-שכן אם לא היתה הטומאה במים כשירד, ונפלה שם לפני שעלה. 8) שהמקום צר מאוד, והדעת נותנת שנגע. 9) כרבי יוסי, שם. 10) מפני שזה נלמד מהכתוב (ויקרא יא, כט): בשרץ השורץ על הארץ. 11) הטומאה תלויה בחבל וכדומה. 12) אם מישהוא גורר שרץ על פני המים, ואדם אחר נכנס לתוכם. 13) נזיר, שם. ופירשו ב'תוספות' שם ד"ה כל, מפני שאדם אוחז בשרץ אין דינו כצף.

ד. שֶׁרֶץ[14] שֶׁהָיָה מֻנָּח בִּכְלִי וּכְלִי צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אוֹ שֶׁהָיָה מֻנָּח עַל הַמֵּת[15] אוֹ עַל הַנְּבֵלָה, וַאֲפִלּוּ נִמּוֹחַ הַנְּבֵלָה[16] אוֹ בְּשַׂר מֵת שֶׁתַּחְתָּיו, אוֹ שֶׁהָיָה מֻנָּח עַל שִׁכְבַת זֶרַע הַצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הֲרֵי זֶה כְּמֻנָּח עַל הָאָרֶץ, שֶׁסְּפֵקוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. הָיָה שֶׁרֶץ עַל גַּבֵּי שֶׁרֶץ צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הֲרֵי זֶה כְּטֻמְאָה עָבָה שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וּסְפֵקוֹ טָהוֹר. הָיָה מֻנָּח עַל גַּבֵּי מֵי חַטָּאת[17] וּמֵי חַטָּאת צָפִין עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא כְּמֻנָּח אוֹ אֵינוֹ כְּמֻנָּח. לְפִיכָךְ יֵרָאֶה לִי, שֶׁסְּפֵקוֹ טָהוֹר.

14) הדינים שבהלכה זו, הם בעיות בנזיר שם. וכל בעיא אחוזה בזו שקדמה לה, כחוליה בשרשרת של "אם תמצי לומר". ורבינו פוסק בכל מקום כ"אם תימצי לומר". 15) על כזית מן המת וברור לו שלא נגע במת, שאם לא כן הרי נטמא - לדעת רבינו, שטומאה צפה אינה טהורה אלא בשרץ בלבד. 16) ונעשתה כמשקה סמיך (עבה). 17) שהם סמיכים מפני האפר שבהם. דין זה הוא האחרון בשרשרת הבעיות, ונשאר בתיקו.

ה. כְּדֶרֶךְ שֶׁטְּהָרוּ[18] סְפֵק טֻמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת, כָּךְ טְהָרוּ סְפֵק טָהֳרָה הַצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם[19] בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת. כֵּיצַד? עֲרֵבָה שֶׁהִיא טְמֵא מֵת וְכִכַּר תְּרוּמָה כָּרוּךְ בְּסִיב[20] אוֹ בְּגֵיר וְנָתוּן בְּתוֹכָהּ, וְיָרְדוּ לְתוֹכָהּ מֵי גְשָׁמִים וְנִתְמַלְּאת, וְנִפְשַׁשׁ הַגֵּיר וַהֲרֵי הַכִּכָּר צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם[21] וְהַגֵּיר מַבְדִּיל בֵּינוֹ לְבֵין הַמַּיִם, וְסָפֵק נָגַע צִדּוֹ[22] בָּעֲרֵבָה סָפֵק לֹא נָגַע - הֲרֵי הוּא בְּטָהֳרָתוֹ[23], מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָף.

18) תוספתא, טהרות פ"ה ה"ד. 19) פירוש, הטומאה נחה והטהרה צפה, וספק אם נגעה בטומאה שהיא נחה. 20) גידולים דומים לחוטים שעל גזעי אילנות ואינם מקבלים טומאה. וכן נייר אינו מקבל טומאה. 21) ולא טימאו המים את הכיכר. 22) של הכיכר. 23) שם.

ו. שֶׁרֶץ[24] שֶׁנִּמְצָא צָף עַל גַּבֵּי בּוֹר בְּתוֹךְ הַגַּת[25]: לִתְרוּמָה - סְפֵקוֹ טָמֵא[26], וּלְפוֹעֲלִין[27] - סְפֵקָן טָהוֹר[28], מִפְּנֵי שֶׁהִיא טֻמְאָה צָפָה.

24) שם פי"א ה"ט. 25) שדורכים בו יין, והשרץ צף על גבי היין. 26) במים טיהרו חכמים אף לתרומה (ראה הלכה ה), אבל לא ביין. 27) אוכלי חולין בטהרה. 28) בתרומה ממש לא טיהרו אלא במים, אבל לאוכלי חולין בטהרה לא חילקו בין מים ליין (כסף-משנה).

ז. סְפֵק מַשְׁקִין[29] לְטַמֵּא אֲחֵרִים - טָהוֹר[30], לְטֻמְאַת עַצְמָן - טָמֵא, כֵּיצַד? הָיָה מַקֵּל בְּיָדוֹ וּבְרֹאשׁוֹ מַשְׁקִין טְמֵאִים וּזְרָקָן לְתוֹךְ כִּכָּרוֹת טְהוֹרוֹת, סָפֵק נָגְעוּ הַמַּשְׁקִין בַּכִּכָּרוֹת סָפֵק לֹא נָגְעוּ - טְהוֹרוֹת. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם נָגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בִּכְלִי זֶה אוֹ לֹא נָגְעוּ - הֲרֵי הַכְּלִי טָהוֹר. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם נָגְעוּ מַשְׁקִין אֵלּוּ הַטְּמֵאִין בְּמַשְׁקִין אֲחֵרִים אוֹ לֹא נָגְעוּ - הֲרֵי הַמַּשְׁקִין הָאֲחֵרִים טְהוֹרִין. אֲבָל טָמֵא שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ לְבֵין מַשְׁקִין טְהוֹרִין, אוֹ שֶׁזָּרַק כִּכָּר טָמֵא[31] לְבֵין מַשְׁקִין טְהוֹרִין, סָפֵק נָגַע בַּמַּשְׁקִין סָפֵק לֹא נָגַע - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין בְּסָפֵק. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

29) טהרות פ"ד מ"ט. 30) שמשקין אינם מטמאים אחרים מן התורה אלא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא. פסק כתנא-קמא. [לקמן (ה"ח) מבאר ה'כסף משנה' דעת רבינו, שלא אמרו ספק ליטמא – טמא, אלא במשקין לבד, אבל ספק אוכלין טהור אפילו לטומאת עצמם. ונראה טעמו, מפני שחכמים החמירו בטומאת משקין יותר מבטומאת אוכלין. ודבריו תמוהים מאוד, שהרי לקמן בהלכה יוד, בהניח הכיכר עד שיינגבו משקין ספק טמאים שנפלו עליה, כתב רבינו שהיא טמאה, ומנמק: "והרי אין כאן משקין אלא כיכר" וצע"ג]. 31) ראה לקמן פט"ו ה"ו.

ח. חָבִית[32] שֶׁהִיא מְלֵאָה מַשְׁקִין וּפָשַׁט הַטָּמֵא אֶת יָדוֹ לַאֲוִירָהּ[33], סָפֵק נָגַע בַּמַּשְׁקִין סָפֵק לֹא נָגַע בָּהֶן

- הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין[34], וְהֶחָבִית טְהוֹרָה[35]; שֶׁאֵין סְפֵק
הַמַּשְׁקִין מְטַמֵּא. וְכֵן אִם נִכְנְסוּ מַשְׁקִין שֶׁהֵן טְמֵאִין
מִסָּפֵק לַאֲוִיר הֶחָבִית[36] - הֲרֵי הֶחָבִית טְהוֹרָה[37],
וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָהּ טְהוֹרִין[38], שֶׁאֵינָן מִתְטַמְּאִין אֶלָּא
מִן הֶחָבִית[39]. וְאִם נִתְעָרְבוּ מַשְׁקִין אֵלּוּ הַסָּפֵק
בַּמַּשְׁקִין שֶׁבַּחָבִית - הֲרֵי כָּל הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין
בְּסָפֵק[40], וְהֶחָבִית טְהוֹרָה[41]. וְכֵן אִם נָפְלוּ מַשְׁקִין אֵלּוּ
לְתוֹךְ הַתַּנּוּר[42] - הֲרֵי הַפַּת וְהַתַּנּוּר טְהוֹרִין[43].

32) תוספתא, שם פ"ה ה"ו וה"ז. 33) סתם חבית של חרס היא שמטמאה מאוירה בלי נגיעה. 34) נתבאר בהלכה הקודמת, שספק משקין לטומאת עצמם – טמא. 35) אף־על־פי שמשקין מטמאים כלים. בתוספתא שם ה"ו, הגירסא "טבול יום". ונראה, שגם בדברי רבינו יש להגיה ולכתוב "טבול יום" במקום "טמא", שהרי טמא מטמא את החבית כשהושיט ידו לאוירה. ובדוחק אפשר ליישב את הגירסא שלפנינו ולפרש באדם שהוא ראשון לטומאה, שאינו מטמא כלים. 36) ולא נגעו לא בחבית ולא במשקין שבה. 37) כמו בדין הקודם. 38) אף־על־פי שספק משקין להיטמא – טמא. 39) אם נפל שרץ לאויר כלי חרס, ואוכלין או משקין בתוכו, נטמא הכלי כאילו נגע בו השרץ ונעשה ראשון, אבל האוכלין והמשקין אינם מתטמאים ישר מן השרץ אלא מאויר הכלי, ולפיכך נעשו שניים, ובנידון שלפנינו - מכיוון שהחבית טהורה לא נטמאו המשקין כלל. 40) מפני תערובת משקין שהם טמאים מספק. 41) כמו בדינים הקודמים. 42) של חרס. 43) שם.

ט. הַמְרַבֵּץ[44] בֵּיתוֹ בְּמַיִם טְמֵאִים אוֹ שֶׁזִּלְּפָן[45] וְהָיוּ
שָׁם טְהָרוֹת, סָפֵק נִתְּזוּ עֲלֵיהֶן סָפֵק לֹא נִתְּזוּ - סְפֵקוֹ
טָהוֹר[46].

44) שם ה"ח. 45) שפך טיפות טיפות. 46) כדין ספק משקין לטמא אחרים.

י. זִלֵּף[47] מַשְׁקִין טְהוֹרִין וּטְמֵאִים בְּתוֹךְ הַבַּיִת,
וְנִמְצְאוּ אַחַר כָּךְ מַשְׁקִין[48] עַל כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה:
נְטָלָהּ[49] וְנִשְׁאַל עָלֶיהָ[50] - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה; שֶׁסְּפֵק
הַמַּשְׁקִין לְטַמֵּא - טָהוֹר. הִנִּיחַ הַכִּכָּר עַד שֶׁיִּנָּגְבוּ
הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה בְּסָפֵק; שֶׁסְּפֵק טֻמְאָה
בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[51], וַהֲרֵי אֵין
כָּאן מַשְׁקִין, אֶלָּא כִּכָּר[52] שֶׁהִיא סָפֵק טְמֵאָה סָפֵק
טְהוֹרָה.

47) שם. 48) ספק טהורים ספק טמאים. 49) בעוד המשקין על הכיכר. 50) שאל לחכם מה דינה. 51) לקמן פט"ז וי"ח. 52) ואם נטהרה יטעו הרואים, שאינם יודעים שספק משקין לפנינו, ויחשבו שספק ברשות היחיד אפילו לטומאת עצמו טהור. [ראב"ד כאן. ונראה שאינו משיג אלא מפרש סברתו של רבינו, שכל זמן שהמשקין קיימים, אנו דנים את השאלה מבחינת המשקין, והרי קבלה בידינו, שספק משקין לטמא אחרים – טהור, אבל כשנתנגבו המשקין, יצא הענין מדין טומאת משקין, ולפיכך דנים את הכיכר ככל ספק טומאה ברה"י].

יא. סְפֵק[53] יָדַיִם[54], בֵּין לְהִתְטַמֵּא בֵּין לְטַמֵּא אֲחֵרִים
בֵּין לְטָהֲרָתָן[55] - טָהוֹר, כֵּיצַד? הָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת
וּלְפָנָיו שְׁנֵי כִּכָּרִים טְמֵאִין[56], סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע;
אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו טְמֵאוֹת וּלְפָנָיו שְׁנֵי כִּכָּרִים טְהוֹרִים,
סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע; אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו אַחַת טְהוֹרָה
וְאַחַת טְמֵאָה וּלְפָנָיו שְׁנֵי כִּכָּרִים טְהוֹרִים וְנָגַע בְּאֶחָד
מֵהֶן, וְסָפֵק בַּטְּמֵאָה נָגַע סָפֵק בַּטְּהוֹרָה; אוֹ שֶׁהָיוּ
יָדָיו טְהוֹרוֹת וּלְפָנָיו שְׁנֵי כִּכָּרִים, אֶחָד טָהוֹר וְאֶחָד
טָמֵא, וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶם, סָפֵק בַּטָּמֵא נָגַע סָפֵק
בַּטָּהוֹר נָגַע; אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת
טְמֵאָה וּלְפָנָיו כִּכָּר טָמֵא וְכִכָּר טָהוֹר וְנָגַע בִּשְׁנֵיהֶן,
סָפֵק טְמֵאָה בַּטָּמֵא וְהַטְּהוֹרָה בַּטָּהוֹר אוֹ טְמֵאָה
בַּטָּהוֹר וְהַטְּהוֹרָה בַּטָּמֵא - הַיָּדַיִם כְּמוֹת שֶׁהָיוּ,
וְהַכִּכָּרִים כְּמוֹת שֶׁהָיוּ[57]. וְכֵן אִם הָיוּ יָדָיו טְמֵאוֹת
וְהִטְבִּילָן[58] אוֹ נִטְלָן[59], סָפֵק שֶׁהַמַּיִם שֶׁטָּהֲרוּ בָּהֶן
כְּשֵׁרִים לַיָּדַיִם סָפֵק שֶׁהֵן פְּסוּלִין[60], סָפֵק יֵשׁ בָּהֶן
כַּשִּׁעוּר[61] סָפֵק אֵין בָּהֶן, סָפֵק שֶׁהָיָה דָּבָר חוֹצֵץ עַל
יָדוֹ סָפֵק שֶׁלֹּא הָיָה - הֲרֵי יָדָיו טְהוֹרוֹת.

53) ידים פ"ב מ"ד. 54) דיני טומאת ידים, נתבארו למעלה בפ"ח. 55) אם הטומאה היא וודאית, אלא שנסתפק אם טיהר אותן כדין. 56) שהם ראשונים לטומאה, נתבאר למעלה (פ"ח ה"א), שידיים אינם מתטמאים אלא מראשון לטומאה. זאת דוגמא להתטמא. 57) עד כאן דוגמאות לטמא, ומכאן ואילך דוגמאות "לטהרתן". 58) לקודש (ראה למעלה פי"ב הי"ב). 59) לתרומה. 60) כגון מים שנעשתה בהם מלאכה. [רבינו בפ"ו מהל' ברכות ה"ז מונה ארבעה דברים הפוסלים את המים]. 61) שיעור לנטילה – רביעית הלוג, לטבילה – ארבעים סאה, כמו לטבילת הגוף.

יב. הָיְתָה יָדוֹ אַחַת טְמֵאָה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זוֹ הִיא -
אוֹמְרִין לוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה טְהָרוֹת[62] עַד שֶׁיִּטֹּל שְׁתֵּי
יָדָיו; וְאִם נָגַע בְּאַחַת מֵהֶן בִּטְהָרוֹת קֹדֶם שֶׁיִּטֹּל יָדָיו
- טָהֲרוֹתָיו טְהוֹרוֹת.

62) רבינו מדמה דין זה לדין שני מקוואות, בתוספתא מקוואות פ"ב ה"ג, שהובאה למעלה ה"ב.

יום ש"ק ו' תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר ששנים עשר ספיקות טיהרו חכמים ומה דינם לכל דבר.

א. סְפֵק דִּבְרֵי סוֹפְרִים כֵּיצַד? סָפֵק אָכַל אֲכָלִין
טְמֵאִין וְשָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין[2] סָפֵק שֶׁלֹּא אָכַל וְשֶׁלֹּא
שָׁתָה, סָפֵק שֶׁבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין אוֹ שֶׁנָּפְלוּ
עָלָיו שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין סָפֵק שֶׁלֹּא בָּא וְשֶׁלֹּא
נָפְלוּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן אִם אָכַל אֲכָלִין טְמֵאִין אוֹ
שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ בָּא בְּמַיִם שְׁאוּבִין אוֹ נָפְלוּ
עָלָיו שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, וְסָפֵק נָגַע בִּטְהָרוֹת

אֵלּוּ סָפֵק לֹא נָגַע - הֲרֵי טְהָרוֹת אֵלּוּ טְהוֹרוֹת. וְכֵן הָאוֹכֵל סְפֵק אֲכָלִין טְמֵאִים וְהַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין שֶׁהֵן טְמֵאִים בְּסָפֵק - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן הָאוֹכֵל תְּרוּמָה תְּלוּיָה[3] - טָהוֹר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ מִוַּלְדֵי טֻמְאוֹת[4] שֶׁהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[5] - סְפֵקָן טָהוֹר. אֲבָל אַב [הַטֻּמְאָה] שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - סְפֵקוֹ טָמֵא; אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הָאָב עַצְמוֹ טָמֵא בְּסָפֵק, כְּגוֹן בֵּית הַפִּרְסָ וְאֶרֶץ הָעַמִּים, שֶׁאֵין שׁוֹרְפִין עַל סְפֵק מַגָּעָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

2) נתבאר למעלה (פרק ח הלכה י) שחכמים גזרו עליו שיהיה כשני לטומאה. 3) תרומה שהיא טמאה מדרבנן אסורה באכילה ואסור לשרוף אותה, שהתורה אסרה לשרוף תרומה טהורה והרי תרומה זו טהורה מן התורה, ולפיכך נקראת "תלוייה", לא נאכלת ולא נשרפת. 4) כל הטומאות מראשון ולמטה נקראים "וולד הטומאה". 5) כגון גויים, עבודה זרה, יין נסך וכדומה, שהם גזירת חכמים.

ב. סְפֵק הַחֵלִין הִיא טָהֲרַת אוֹכְלֵי חֵלֵיהֶן בְּטָהֲרָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִים פְּרוּשִׁים. כֵּיצַד? אוֹכְלֵי חֵלֵיהֶן בְּטָהֲרָה שֶׁנּוֹלַד לָהֶן סְפֵק טֻמְאָה בְּטָהֲרוֹתֵיהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים, כְּכָל[6] הַסְּפֵקוֹת כֻּלָּן. וְאֵין לָהֶן טֻמְאָה אֶלָּא טֻמְאָה וַדָּאִית.

6) צריך להיות: "בכל" (דפוס רומא ר"מ).

ג. סְפֵק הַקָּרְבָּנוֹת כֵּיצַד? מְחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁיֵּשׁ עָלָיו סְפֵק חֲמִשָּׁה קָרְבָּנוֹת, כְּגוֹן הָאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ סְפֵק חָמֵשׁ זִיבוֹת אוֹ סְפֵק חָמֵשׁ לֵדוֹת[7] - מֵבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד וְטָהוֹר לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים, וְאֵין הַשְּׁאָר עָלָיו חוֹבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה.

7) כגון שהפילה וספק אם נגמרה צורת הוולד או לא. יולדת וזבה מחוייבת להביא קרבנות וכל זמן שלא הביאה אסורה לאכול קודש.

ד. סְפֵק נְגָעִים כֵּיצַד? עַד שֶׁלֹּא נִזְקַק לְטֻמְאָה[8] - סְפֵקוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שִׁשִּׁי מֵהִלְכוֹת נְגָעִים[9].

8) אם נולד הספק לפני שטימאו הכהן. מצורע אינו נטמא כל זמן שלא אמר הכהן שהוא טמא. 9) הלכה ה. [במקומן נקראו: "הלכות טומאת צרעת"].

ה. סְפֵק עוֹמֵד וְעוֹבֵר כֵּיצַד? מְצֹרָע שֶׁיּוֹשֵׁב תַּחַת הָאֵילָן וְהַטָּהוֹר עוֹבֵר, סְפֵק הֶאֱהִיל עָלָיו הָאֵילָן וְטָמֵא סָפֵק לֹא הֶאֱהִיל עָלָיו; וְכֵן אִם הָיָה הַטָּהוֹר יוֹשֵׁב תַּחַת הָאֵילָן[10] וְהַמְּצֹרָע עוֹבֵר תַּחְתָּיו, סָפֵק עָמַד הַמְּצֹרָע וְנִטְמָא הַטָּהוֹר סָפֵק לֹא עָמַד - סְפֵקוֹ טָהוֹר.

10) בתורת כהנים פרשת תזריע הלכה י"ב סימן יד למדו מן הכתוב (ויקרא יג, מו): "הטמא עומד תחת האילן והטהור עובר - טמא (מפני שהאילן מאהיל עליו ועל המצורע שמקומו כאן), הטהור עומד תחת האילן והטמא עובר - טהור (מפני שאין זה מקום מושבו של המצורע, שהרי הוא רק עובר), אם עמד - טמא".

ו. סְפֵק שְׁרָצִים[11] זֶה סְפֵק הַנִּזְרָקִין. כֵּיצַד? זָרַק שֶׁרֶץ אוֹ דָּבָר טָמֵא לְבֵין הַכִּכָּרוֹת, אוֹ שֶׁזָּרַק כֹּפֶר לְבֵין הַטְּמֵאוֹת, וְסָפֵק נָגַע[12] סָפֵק לֹא נָגַע - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, הוֹאִיל וּמָצָא הַכֹּפֶר הַטָּהוֹר שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּטֻמְאָה. שֶׁכָּל הַטֻּמְאוֹת - כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן, וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁמָּא נָגַע בּוֹ וְאַחַר כָּךְ נָפַל בְּצִדּוֹ, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן.

11) שם פרק ד הלכה י"ב: "ספק שרצים כשעת מציאתן". ובתוספתא שם (פר ה הלכה ה) אמרו: "ואיזהו ספק שרצים שטיהרו חכמים? זה ספק הנזרקין". 12) בשעה שעבר עליהן, אבל אחר שנח אינו נוגע בכיכרות.

ז. הַשֶּׁרֶץ בְּפִי הַחֵלְדָּה וּמְהַלֶּכֶת עַל גַּבֵּי כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, סָפֵק נָגַע[13] סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָהוֹר[14], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָחָה הַטֻּמְאָה[15]. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בּוֹ וְנוֹגֵעַ[16] בַּכִּכָּרוֹת, סָפֵק חַי סָפֵק מֵת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנִּטְלַתּוּ וְהָלְכָה לָהּ; אֲבָל אִם נִמְצָא מֵת בְּפִיהָ[17] - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאוֹת[18]. רָאוּהוּ חַי בְּפִיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּצָאוּהוּ[19] מֵת בְּפִיהָ - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת[20]. וְכֵן הַשֶּׁרֶץ בְּפִי הַחֵלְדָּה וְהַנְּבֵלָה בְּפִי הַכֶּלֶב וְעָבְרוּ בֵּין הַטְּהוֹרִים אוֹ שֶׁעָבְרוּ טְהוֹרִים בֵּינֵיהֶן - סְפֵקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לַטֻּמְאָה מָקוֹם קָבוּעַ[21]. הָיוּ מְנַקְּרִין בָּהֶן עַל הָאָרֶץ - הֲרֵי הֵן כְּמֻנָּחִין[22], וּמְטַמְּאִין לְמַפְרֵעַ מִסָּפֵק אִם הָיוּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[23].

13) השרץ המת. 14) אפילו ברשות היחיד. 15) טומאה שהיא בתנועה נכללה בגדר "הנזרקים", שספקם טהור. 16) פירוש ראינו שהשרץ נגע בכיכרות. 17) אחר שירדה מן הכיכרות. 18) שכל הטומאות כשעת מציאתן. 19) אחר כן. 20) מפני שהייתה לו (לשרץ זה) חזקת טהרה. 21) פי בעלי חיים אינו מקום קבוע, ולפיכך הוא בכלל "נזרקים". 22) אף על פי שבשעת הניקור השרץ מתנועע. 23) בהלכה ח, שברשות הרבים אפילו טומאה מונחת אינה מטמאה מספק.

ח. סְפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים כֵּיצַד? טֻמְאָה שֶׁמֻּנַּחַת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, סָפֵק נָגַע בָּהּ סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָהוֹר. הָיְתָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְסָפֵק נָגַע בָּהּ סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָמֵא. וְכָל אֵלּוּ הַסְּפֵקוֹת[24] שֶׁטִּהֲרוּ חֲכָמִים אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת לְהִשָּׁאֵל[25], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[26].

24) עשרת הספיקות שנמנו בהלכות הקודמות לזו. 25) דעת רבינו, שכל אלו הספיקות טיהרו חכמים מנימוק זה (כסף משנה). 26) לקמן פרק ט"ז הלכה ב, שמי שאין

בו דעת להישאל ספיקו טהור אפילו ברשות היחיד. והטעם, מפני שספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא למדנו מסוטה, ואשה יש בה דעת להישאל ולענות על השאלה ואפשר ללמוד ממנה את הדומה לה בלבד.

ט. סְפֵק שְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת כֵּיצַד? הָיָה דָּבָר טָמֵא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְדָבָר טָהוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁהָיָה הַדָּבָר לְהֵפֶךְ, וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶם וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זֶה מֵהֶן נָגַע, אוֹ שֶׁהֵסִיט[27] אֶת אֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה הֵסִיט, אִם הָיָה הַדָּבָר הַטָּמֵא מְטַמֵּא בְּמַשָּׁא[28], אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן מְטַמֵּא בְּאֹהֶל וְהֶאֱהִיל עַל אֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן הֶאֱהִיל - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. אַף עַל פִּי שֶׁסְּפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים טָהוֹר, כְּשֶׁיָּבוֹא לִשְׁאֹל אוֹמְרִין לוֹ: אִם טָבַלְתָּ, אֵין בְּכָךְ הֶפְסֵד[29]. אִם טָבַל - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח; וְאִם לֹא טָבַל וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת, שֶׁסְּפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים - טָהוֹר.

27) הזיז ממקומו. 28) דעת רבינו שהיסט כמשא. 29) ולפיכך תטבול.

י. שֶׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא שָׁרוּף[30] וּמֻנָּח עַל גַּבֵּי אֳכָלִין, וְכֵן טַלִּית שֶׁנִּמְצֵאת בְּלוּיָה[31] וּמַמָּח שֶׁנִּמְצֵאת שְׁבוּרָה אוֹ חֲלוּדָה[32] בֵּין הַכֵּלִים - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד; וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא אַחַר שֶׁנָּגַע בָּאֳכָלִין נִשְׂרַף וְאַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ הַכֵּלִים בְּמַגַּע הַטַּלִּית וְהַמַּמָּח נִשְׁבְּרָה אוֹ הֶחֱלִידָה וּבָלְתָה הַטַּלִּית עַד שֶׁטָּהֲרָה[33], שֶׁכָּל הַטֻּמְאוֹת כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן.

30) ואינו מטמא. 31) וידוע שנטמאה לפני שבלתה. 32) ויצאה מטומאתה מפני שאינה ראוייה להשתמש בה. 33) בגד טמא שבלה - נטהר.

יא. שְׁנֵי עֵדִים אוֹמְרִין לוֹ נִטְמָא, וְהוּא אוֹמֵר טָהוֹר אֲנִי - הוּא נֶאֱמָן עַל יְדֵי עַצְמוֹ[34]. וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין אוֹמְרִין לוֹ עֲסֹק בִּטְהָרוֹת; אֶלָּא אִם עָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת, וְיָחוּשׁ לְעַצְמוֹ[35]. עֵד אוֹמֵר נִטְמָא, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא נִטְמָא, בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָהוֹר. שְׁנַיִם אוֹמְרִים נִטְמָא, וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר לֹא נִטְמָא, בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי זֶה נִטְמָא. עֵד אוֹמֵר נִטְמָא, וְעֵד אוֹמֵר לֹא נִטְמָא; אִשָּׁה אוֹמֶרֶת נִטְמָא, וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת לֹא נִטְמָא: בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָמֵא, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - טָהוֹר[36].

34) כחכמים שם ונימוקם אמרו בכריתות יב, א: "שאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים" 35) פירוש, הוא עצמו גם כן ייזהר ולא יעסוק לכתחילה בטהרות עד שיטבול (כסף משנה). 36) ככל ספק טומאה רגיל. [רבינו אינו מבאר דין שניים אומרים נטמאת ושניים אומרים לא נטמאת וגם במשנה אינו, אולם בתוספתא שם הלכה י שנינו שדינו כמו בעד אחד].

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ט אלול תשע"ו־ו' תשרי תשע"ז

יום ראשון כ"ט אלול ה'תשע"ו

מצות לא תעשה רפ. מצות עשה קעז. מצות לא תעשה רעו. עדר.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וּשְׁמֹנִים —— הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַדַּיָּן מִלְּהַטּוֹת בְּדִינוֹ גֵּרִים וִיתוֹמִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם" (דברים כד, יז) הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁהַמַּטֶּה מִשְׁפַּט אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל עוֹבֵר בְּלָאו אֶחָד וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט" (ויקרא יט, טו); וְאִם הִטָּה מִשְׁפַּט גֵּר —— עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. וּבְסִפְרֵי (פרשת תצא שם): "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר, מְלַמֵּד שֶׁכָּל־הַמַּטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר —— עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְאִם הָיָה גֵּר יָתוֹם —— עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין".

הַמִּצְוָה הַקע"ז —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּ הַדַּיָּנִים לְהַשּׁוֹת בֵּין בַּעֲלֵי הַדִּין וְלִשְׁמוֹעַ כָּל־אֶחָד מֵהֶם עִם אֹרֶךְ דְּבָרָיו אוֹ קִצּוּרָם, וְהוּא אָמְרוֹ: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ" (שם) וּבָא הַפֵּרוּשׁ בְּסִפְרָא (פרשת קדושים): "שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד מְדַבֵּר כָּל־צָרְכּוֹ וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ: קַצֵּר דְּבָרֶיךָ". זֶהוּ אַחַד הָעִנְיָנִים שֶׁכּוֹלְלָם צִוּוּי זֶה בִּמְקוֹמוֹת מְפֻזָּרִים בַּתַּלְמוּד.

כַּוָּנוֹת צִוּוּי זֶה בִּמְקוֹמוֹת מְפֻזָּרִים בַּתַּלְמוּד.

הַמִּצְוָה הָרע"ו —— הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַדַּיָּן מִלִּירוֹא מֵאָדָם מַזִּיק בְּלִיַּעַל וְרַע הַמִּדּוֹת עַד שֶׁלֹּא יִפְסוֹק עָלָיו דִּין צֶדֶק (ויזכהו מפחד), אֶלָּא חַיָּב לִפְסוֹק וְלֹא יָחוּשׁ לְמַה־שֶּׁיִּקָּרֶה לוֹ מִן־הַנִּזָּקִים מֵאוֹתוֹ אָדָם. אָמַר יִתְעַלֶּה "לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ" (דברים א, יז) וּלְשׁוֹן סִפְרָא: "לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ, שֶׁמָּא תֹּאמַר מִתְיָרֵא אֲנִי מֵאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁמָּא יַהֲרוֹג אֶת־בְּנִי, שֶׁמָּא יַדְלִיק גְּדִישִׁי (ערימת תבואה), שֶׁמָּא יִקְצוֹץ אֶת־נְטִיעוֹתַי —— תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ".

הַמִּצְוָה הָעד"ר —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַדַּיָּן מִלְּקַחַת שֹׁחַד מִבַּעֲלֵי הַדִּין אֲפִלּוּ לָדוּן בְּצֶדֶק, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח" (שמות כג, ח). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה (בדברים טז, יט). וּבְסִפְרֵי (תחלת פרשת שופטים שם): "לֹא תִקַּח שֹׁחַד אֲפִלּוּ לְזַכּוֹת זַכַּאי וּלְחַיֵּב חַיָּב". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסַנְהֶדְרִין.

יום שני א' תשרי ה'תשע"ז
מצות לא תעשה שטו. רפא. שטז.

הַמִּצְוָה הַשט"ו —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּקַלֵּל אֶת־הַדַּיָּן, וְהוּא אָמְרוֹ: "אֱלֹהִים (דיין) לֹא תְקַלֵּל" (שמות כב, כז). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה —— לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הָרפ"א —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַדַּיָּן מִלִּשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי אֶחָד מִבַּעֲלֵי הַדִּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּינוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא" (שם כג, א) לְפִי שֶׁעַל הָרֹב יִהְיוּ דִּבְרֵי בַּעַל דִּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין —— שָׁוְא, וּלְפִיכָךְ הֵזְהַר הַדַּיָּן מִלִּשְׁמוֹעַ אוֹתָם הַדְּבָרִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בְּדַעְתּוֹ מֵשֶׁג בִּלְתִּי נָכוֹן וּבִלְתִּי אֲמִתִּי וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא —— אַזְהָרָה לַדַּיָּן שֶׁלֹּא יִשְׁמַע מִבַּעַל דִּין עַד שֶׁיְּהֵא בַּעַל דִּינוֹ עִמּוֹ; אַזְהָרָה לְבַעַל דִּין שֶׁלֹּא יַשְׁמִיעַ דְּבָרָיו לַדַּיָּן עַד שֶׁיְּהֵא חֲבֵרוֹ עִמּוֹ". וּבָאַזְהָרָה עַל עִנְיָן זֶה בְּעַצְמוֹ אָמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק" (שם, ז), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ד' מִשְּׁבוּעוֹת (לא.). וּבִכְלַל לָאו זֶה אָמְרוּ עוֹד: אַזְהָרָה לְמְסַפֵּר לְשׁוֹן הָרָע, וּמְקַבֵּל לְשׁוֹן הָרָע, וּמֵעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַכּוֹת (כג.).

הַמִּצְוָה הַשט"ז —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּקַלֵּל אֶת־הַנָּשִׂיא, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר" (שם כב, כז) וְשֵׁם זֶה, כְּלוֹמַר: נָשִׂיא, מַנִּיחוֹ (מתאר ומתכוין) הַכָּתוּב עַל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לוֹ הַמֶּמְשָׁלָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא" (ויקרא ד, כב) וְהַחֲכָמִים אוֹמְרִים אוֹתוֹ בִּסְתָם. (נותנים תואר זה) עַל רָאשֵׁי יְשִׁיבָה שֶׁל שִׁבְעִים זְקֵנִים בִּלְבָד. וּבְכָל־הַתַּלְמוּד וְהַמִּשְׁנָה אוֹמְרִים (חגיגה פרק ב משנה ב — טז:): "נְשִׂיאִים וַאֲבוֹת בֵּית דִּין, וְנָשִׂיא וְאַב בֵּית דִּין". וְעוֹד אָמְרוּ (סנהדרין יט:): "נָשִׂיא (הסנהדרין וכדומה בלשון חז"ל) שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ —— כְּבוֹדוֹ מָחוּל; מֶלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ —— אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל". וְדַע שֶׁלָּאו זֶה כּוֹלֵל גַּם אֶת־הַנָּשִׂיא (שבלשון חז"ל נקרא "נשיא") עִם הַמֶּלֶךְ, לְפִי שֶׁעִנְיָן לָאו זֶה לְהַזְהִיר מִלְּקַלֵּל כָּל־מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ שִׁלְטוֹן וְהוּא בַּמַּעֲלָה הַגְּבוֹהָה בְּיוֹתֵר, בֵּין שֶׁזּוֹ מַעֲלָה שִׁלְטוֹנִית אוֹ מַעֲלָה תּוֹרָנִית וְהִיא הַיְשִׁיבָה. וְכָךְ נִרְאָה מִדִּינֵי מִצְוָה זוֹ. וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה —— לוֹקֶה.

יום שלישי ב' תשרי ה'תשע"ז
מצות לא תעשה שיז.
מצות עשה קעח.

הַמִּצְוָה הַשי"ז —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּקַלֵּל אֵיזֶה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ" (ויקרא יט, יד). וּשְׁמַע מִמֶּנִּי מַה הוּא עִנְיָן אָמְרוֹ: "חֵרֵשׁ". כְּשֶׁהַנֶּפֶשׁ מִתְעוֹרֶרֶת (מתוך תאוות נקם) לְהִנָּקֵם מִן־הַמַּזִּיק לְפִי צוּרַת הַנֶּזֶק הַנִּקְבָּע בַּדִּמְיוֹן (במחשבת הניזוק ובדימיונו הלא מדוייק), לֹא תֶחְדַּל לְהִתְעוֹרֵר עַד אֲשֶׁר תַּעֲנִישׁ אֶת־הַמַּזִּיק לְפִי אֹפֶן הַנֶּזֶק הַנִּקְבָּע בַּדִּמְיוֹן; וְרַק כְּשֶׁתַּעֲנִישֶׁנּוּ תָּנוּחַ אוֹתָהּ הַהִתְעוֹרְרוּת וְתִעָּדֵר אוֹתָהּ הַצּוּרָה מִן־הַדִּמְיוֹן. יֵשׁ שֶׁתַּעֲנִישֵׁהוּ בִּקְלָלָה וּבִזָּיוֹן בִּלְבַד וְתָנוּחַ בְּדַעְתָּהּ (בהעריכה) אֶת־עֶרְךְ הַנֶּזֶק שֶׁיִּגִּיעַ לַמַּזִּיק בְּאוֹתָם הַדְּבָרִים וְאֶת־בָּשְׁתּוֹ בָּהֶם. וְיֵשׁ שֶׁהַדָּבָר הוּא גָּדוֹל יוֹתֵר וְלֹא תָּשׁוּךְ אוֹתָהּ הִתְעוֹרְרוּת עַד שֶׁיַּשְׁמֵד כָּל־רְכוּשׁוֹ, וְאָז תָּנוּחַ בְּדַעְתָּהּ אֶת־עֶרְךְ הַצַּעַר שֶׁהִגִּיעַ לוֹ בְּאָבְדַן רְכוּשׁוֹ. וְיֵשׁ שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר חָמוּר יוֹתֵר וְלֹא תָּנוּחַ עַד שֶׁתִּנָּקֵם מִמֶּנּוּ בְּגוּפוֹ בְּמִינֵי מַכּוֹת וְחִסּוּר אֵבָרִים. וְיֵשׁ שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר חָמוּר יוֹתֵר, וְלֹא תָּנוּחַ אוֹתָהּ הַהִתְעוֹרְרוּת, עַד שֶׁיִּקַּח אֶת־נַפְשׁ הַמַּזִּיק וְיַשְׁמִידֵהוּ מִן הַמְּצִיאוּת —— וְזוֹהִי הַתַּכְלִית. וְיֵשׁ שֶׁתִּהְיֶה הִתְעוֹרְרוּת הַנֶּפֶשׁ מוּעֶטֶת מִכְּדֵי בַּקָּשַׁת עֹנֶשׁ הַמַּזִּיק מֵחֲמַת קַלּוּת חֶטְאוֹ, עַד שֶׁתָּנוּחַ בִּצְעָקָה וָכַעַס עָלָיו וּקְלָלָה —— אֲפִלּוּ לֹא יִשְׁמַע אִלּוּ הָיָה נוֹכֵחַ שָׁם. וְזֶה מְפֻרָסָם מִמַּעֲשֵׂי בַּעֲלֵי הַחֵמָה וְהַכַּעַס שֶׁנִּפְשָׁם שׁוֹכֶנֶת (נרגעת) בְּשֶׁעוּר כָּזֶה בַּחֲטָאִים הַקַּלִּים מְאֹד, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא יָדַע הַחוֹטֵא עַל כַּעַסָם וְלֹא שָׁמַע קִלְלָתָם. וְהָיָה עוֹלֶה בְּדַעְתֵּנוּ שֶׁכַּוָּנַת הַתּוֹרָה, שֶׁאָסְרָה קִלְלַת אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, הִיא: אִם הוּא שׁוֹמֵעַ אֶת־זֶה, מֵחֲמַת הַבּוּשָׁה וְהַצַּעַר הַמַּגִּיעִים לוֹ: אֲבָל קִלְלַת הַחֵרֵשׁ כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מִצְטַעֵר בְּכָךְ, הֲרֵי אֵין חֵטְא בַּדָּבָר —— לְפִיכָךְ הִשְׁמִיעָנוּ שֶׁהוּא אִסּוּר, וְהִזְהִיר עָלָיו, לְפִי שֶׁאֵין הַתּוֹרָה מַקְפִּידָה עַל מַצַּב הַמִּתְחָרֵף בִּלְבָד (שאז יש לאסור רק כאשר מתבייש — כששומע), אֶלָּא הִקְפִּידָה גַּם עַל מַצַּב הַמִּחָרֵף, שֶׁהֵזְהַר שֶׁלֹּא יְעוֹרֵר נַפְשׁוֹ לִנְקָמָה וְלֹא יַרְגִּילֶנָּה לִכְעוֹס. וְכָךְ מָצָאנוּ שֶׁבַּעֲלֵי הַקַּבָּלָה (חז"ל) הֵבִיאוּ רְאָיָה לְאִסּוּר קִלְלַת כָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל מִמַּה־שֶּׁנֶּאֱמַר "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ". וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "אֵין לִי אֶלָּא חֵרֵשׁ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת כָּל־הָאָדָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: 'חֵרֵשׁ'? מָה חֵרֵשׁ מְיֻחָד (שכמעט כל מעלתו בזה) שֶׁהוּא בַּחַיִּים; יָצָא הַמֵּת שֶׁאֵינוֹ בַּחַיִּים". וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שמות כא, יז): "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ" דִּבֵּר הַכָּתוּב בָּאֲמֻלָּלִין שֶׁבְּאָדָם". וּמַה־שֶּׁאָמַרְנוּ לוֹקֶה —— בִּתְנַאי שֶׁיְּקַלֵּל בְּשֵׁם (השם). וְכֵן אִם

קִלֵּל עַצְמוֹ — לוֹקֶה. הִגֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁהַמְקַלֵּל אֶת־חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם — עוֹבֵר בְּלָאו אֶחָד, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ"; וְהַמְקַלֵּל אֵיזֶה דַּיָּן — עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין וְלוֹקֶה שְׁתַּיִם; וְהַמְקַלֵּל נָשִׂיא — לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שמות כב, כז): "אֲנִי אֶקְרָא "נָשִׂיא בְּעַמְּךָ" אֶחָד נָשִׂיא וְאֶחָד דַּיָּן בְּמִשְׁמַע, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל"? לְחַיֵּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ: יֵשׁ מְדַבֵּר דָּבָר אֶחָד וְחַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם אַרְבָּעָה דְּבָרִים. בֶּן־נָשִׂיא שֶׁקִּלֵּל אֶת־אָבִיו — חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם אַרְבָּעָה דְּבָרִים: מִשּׁוּם הָאָב, וּמִשּׁוּם דַּיָּן, וּמִשּׁוּם נָשִׂיא, וּמִשּׁוּם 'בְּעַמְּךָ' מִכָּל־מָקוֹם" (סתם אדם). הִגֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִשְּׁבוּעוֹת (לה.).

הַמִּצְוָה הַקע"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהָעִיד עֵדוּת לִפְנֵי הַדַּיָּנִים עַל כֹּל מַה־שֶּׁאָנוּ יוֹדְעִים, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בְּכָךְ מִשּׁוּם מִיתַת מִי שֶׁמְּעִידִים עָלָיו, אוֹ הַצָּלָתוֹ; הֶפְסֵד מָמוֹנוֹ אוֹ הַרְוָחָתוֹ — חַיָּבִים אָנוּ לְהָעִיר עַל כָּל־זֶה וּלְהוֹדִיעַ לַדַּיָּנִים מַה־שֶּׁרָאִינוּ אוֹ שָׁמַעְנוּ (מפי אחד הצדדים). וּכְבָר הֵבִיאוּ רַבּוֹתֵינוּ עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם רַאֲיָתָם עַל חִיּוּב הַגֶּדֶת הָעֵדוּת מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע" (שם ה, א) וְהָעוֹבֵר עַל מִצְוָה זוֹ — וְהוּא הַכּוֹבֵשׁ עֵדוּתוֹ — חֵטְאוֹ גָּדוֹל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִם־לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ" (שם). וְזֶהוּ דָּבָר כְּלָלִי. אַךְ אִם הָעֵדוּת שֶׁכְּבָשָׁהּ הִיא עֵדוּת מָמוֹן וְנִשְׁבַּע עָלֶיהָ הָעֵד תּוֹךְ כְּבִישָׁתָהּ — חַיָּב קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב (שם, ה־י) וּלְפִי הַתְּנָאִים הַנִּזְכָּרִים בִּשְׁבוּעוֹת (פרק ד משנה א — ל.). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסַנְהֶדְרִין (פרק ד משנה ה — לז:) וּבִשְׁבוּעוֹת (שם).

יום רביעי ג' תשרי ה'תשע"ז
מצות עשה קעט.

הַמִּצְוָה הַקע"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַחְקוֹר עֵדוּת הָעֵדִים וְלִדְרוֹשׁ אוֹתָהּ הֵיטֵב, וְאָז נַעֲנִישׁ וְנִפְסוֹק הַדִּין. וּלְדַקְדֵּק בְּכָךְ כְּכָל־הָאֶפְשָׁר, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִשְׁפּוֹט בְּדִבּוּר רִאשׁוֹן וּבִמְהִירוּת, וְנָרֵעַ לַזַּכָּאִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר" (דברים יג, טו) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְחִלּוּקֶיהָ וְאֵיךְ הֵן הַדְּרִישׁוֹת וְאֵיךְ הֵן הַחֲקִירוֹת, וְאֵיךְ חַיָּבִים לְדַקְדֵּק בְּכָךְ וְאֵיךְ תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת אוֹ תִּדָּחֶה לְפִי הַחֲקִירוֹת הָאֵלֶּה, בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (מ.).

יום חמישי ד' תשרי ה'תשע"ז
מצות לא תעשה רצא.

הַמִּצְוָה הָרצ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הָעֵד שֶׁלֹּא לְדַבֵּר בְּדִינוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהוּא מֵעִיד עָלָיו אֲפִלּוּ הוּא חָכָם אוֹ יוֹדֵעַ, הֲרֵי זֶה לֹא יִהְיֶה עֵד וְ(גם) דַּיָּן וְיוֹרֶה — אֶלָּא יָעִיד בְּמַה־שֶּׁרָאָה וְיִשְׁתּוֹק, וְהַדַּיָּנִים — יַעֲשׂוּ עַל פִּי עֵדוּתוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לָהֶם, וְהַזְהַר שֶׁלֹּא לְדַבֵּר שׁוּם דָּבָר נוֹסָף עַל הָעֵדוּת. וְזֶהוּ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת בִּלְבָד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְעֵד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת" (במדבר לה, ל) וְכָפַל אֶת־הָאַזְהָרָה בְּעִנְיָן זֶה וְאָמַר: "לֹא יוּמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד" (דברים יז, ו), כְּלוֹמַר: לֹא יוּמַת בְּהוֹרָאַת הָעֵד. וּבִגְמָרָא סַנְהֶדְרִין אָמְרוּ: "וְעֵד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ — בֵּין לְזִכּוּת בֵּין לְחוֹבָה". וּבֵאֲרוּ שֶׁטַּעַם הַדָּבָר: "מִשּׁוּם דְּמִחֲזֵי (שנראה) כְּנוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ". וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת בִּלְבַד הוּא שֶׁאָסוּר לוֹ לְלַמֵּד לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה.

יום שישי ה' תשרי ה'תשע"ז
מצות לא תעשה רפח.

הַמִּצְוָה הָרפ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלַּעֲנוֹשׁ אוֹ לְהוֹצִיא מָמוֹן בְּעֵדוּת עֵד אֶחָד, אֲפִלּוּ הָיָה בְּתַכְלִית הַכַּשְׁרוּת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל־עָוֹן וּלְכָל־חַטָּאת" (דברים יט, טו) אָמְרוּ (ספרי שם): "לְכָל־עָוֹן אֵינוֹ קָם, אֲבָל קָם הוּא לִשְׁבוּעָה" (שאם יש עד אחד נגד כפירת הנתבע בחוב התובע — חייב שבועה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּמְקוֹמוֹת מְפֻזָּרִים בִּיבָמוֹת וּכְתֻבּוֹת וְסוֹטָה וְגִטִּין וְקִדּוּשִׁין וּמְקוֹמוֹת שׁוֹנִים בְּסֵדֶר נְזִיקִין.

יום שבת קודש ו' תשרי ה'תשע"ז
מצות לא תעשה רפו.

הַמִּצְוָה הָרפ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַדַּיָּן מִלְּקַבֵּל עֵדוּת בַּעַל עֲבֵרָה וְלַעֲשׂוֹת עַל פִּי עֵדוּתוֹ וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַל־תָּשֶׂת יָדְךָ עִם־רָשָׁע לִהְיוֹת עֵד חָמָס" (שמות כג, א) בָּא הַפֵּרוּשׁ (מכילתא פרשת שופטים): "אַל־תָּשֶׂת רָשָׁע עֵד, אַל־תָּשֶׂת חוֹמֵס עֵד" — לְהוֹצִיא אֶת־הַחַמְסָנִים (המוציא חפץ בכח ומשלם לו תמורתו) וְאֶת־הַגַּזְלָנִים שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָקוּם עֵד־חָמָס בְּאִישׁ" ("ובערת הרע מקרבך" — דברים יט, טז), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' מִסַּנְהֶדְרִין (כז.).

ישעיה פרק ל כג-כז

כג וְנָתַן מְטַר זַרְעֲךָ אֲשֶׁר־תִּזְרַע אֶת־הָאֲדָמָה וְלֶחֶם תְּבוּאַת הָאֲדָמָה וְהָיָה דָשֵׁן וְשָׁמֵן יִרְעֶה מִקְנֶיךָ בַּיּוֹם
הַהוּא כַּר נִרְחָב: כד וְהָאֲלָפִים וְהָעֲיָרִים עֹבְדֵי הָאֲדָמָה בְּלִיל חָמִיץ יֹאכֵלוּ אֲשֶׁר־זֹרֶה בָרֵחַת וּבַמִּזְרֶה:
כה וְהָיָה | עַל־כָּל־הַר גָּבֹהַּ וְעַל כָּל־גִּבְעָה נִשָּׂאָה פְּלָגִים יִבְלֵי־מָיִם בְּיוֹם הֶרֶג רָב בִּנְפֹל מִגְדָּלִים: כו וְהָיָה
אוֹר־הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה וְאוֹר הַחַמָּה יִהְיֶה שִׁבְעָתַיִם כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים בְּיוֹם חֲבֹשׁ יְהוָה אֶת־שֶׁבֶר
עַמּוֹ וּמַחַץ מַכָּתוֹ יִרְפָּא: (פ) כז הִנֵּה שֵׁם־יְהוָה בָּא מִמֶּרְחָק בֹּעֵר אַפּוֹ וְכֹבֶד מַשָּׂאָה שְׂפָתָיו מָלְאוּ זַעַם
וּלְשׁוֹנוֹ כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת:

רש"י

(כג) ונתן. הקב"ה את מטר זרעך: **ושמן.** ל' דבר שמן ואינו ל' שמן לפיכך טעמו למטה ונקוד קמץ: **כר נרחב.** עד שיהיו הכרים שמנים ורחבים: **כר.** כבש. ל"א מישור נרחב כמו (בראשית יב) ככר הירדן וכמו (ויקרא כג) כרמל כר שהוא מלא תבואה: **(כד) והאלפים.** שוורי': **בליל חמיץ.** כמו (איוב ז) על בלילו, קשין ותבן מחומצין ומחוזקין בתבואה שבתוכם יאכלו: **אשר זורה.** התבואה פעמיים אחת ברחת ואחת במזרה כדי לנקות התבואה לפיכך יהיה התבן בלול בתבוא' שזורה במזרה אצל הקשין: **רחת.** פיל"א בלע"ז: **מזרה.** יו"ן בלע"ז, ומדרש אגדה בליל ל' בלול שיהא האוכל בלול בתבן: **(כה) יבלי מים.** נהרי מים כמו (ירמיה יז) ועל יובל ישלח שרשיו: **ביום הרג רב.** שיהא טבח גדול (בארץ אשור), ויונתן תרגם ביום קטול רב במיפל רברבין: **(כו) שבעתים כאור שבעת הימים.** שבעתים שבע שבעיות כאור של שבעת הימים הרי ארבעים ותשע שביעיות העולים לשלש מאות וארבעים ושלשה: **(כז) שם ה'.** גבורתו שתהא לו לשם מה שיעשה סנחריב: **בא ממרחק.** להאמין מה שהבטיח זה ימים רבים: **משאה.** ה"א יתירה ואינו אלא כמו משא לפיכך נקודה רפי:

מצודת דוד

(כג) ונתן מטר זרעך. האל יתן מטר לצורך זרעך וכו' וכן יתן לך לחם תבואת האדמה כי לא יבוא שדפון וירקון ולא יאכלנו הארבה: **והיה דשן ושמן.** ארצך תהיה דשן ושמן לגדל פירות משובחים: **ירעה.** כל אחד ממקניך ירעה במרעה טובה עד שכל אחד מהכרים יהיה רחב ובעל בשר: **(כד) עובדי האדמה.** כי בהם חורשים השדה לזריעה: **בליל חמיץ יאכלו.** מאכלם יהיה תבואה בלולה במוץ המוחזק ברוב תבואה: **אשר זורה.** ר"ל יחזקו המוץ בתערובות תבואה נקיה אשר זורה ברוח על ידי הרחת ובמזרה להסיר הפסולת כי מרוב הברכה יאכילו גם לבהמות תבואה נקיה: **(כה) והיה על כל הר וכו'. פלגים.** מרוב המטר: **ביום הרג רב.** כל זה הטובה יהיה בעת שיהיה הרג רב במחנה אשור על ידי המלאך המכה בם: **בנפול מגדלים.** באבדן השרים הגדולים שבהם: **(כו) כאור החמה.** תבהיק אורה כמו אור החמה: **יהיה שבעתים כאור וכו'.** יהיה שבעה פעמים ככה וחזר ופירש שיהיה כאור שבעת הימים ביחד והוא ענין משל על רוב הטובה כלפי שנאמר ביום רעה שמש וירח קדרו (יואל ב): **ביום חבוש.** זה הטובה יהיה בעת ירפא שברם ומכתם ר"ל אחר מפלת אשור שיהיה מכה בהם: **(כז) הנה שם ה'.** מפלת אשור שהוא שם גבורתו של המקום הנה המפלה ההיא בא ממרחק, רצה לומר מן השמים על ידי המלאך המכה בהם: **בוער אפו.** הבערת האף וכובד המשא העמוסה על אשור בא ממרחק מן השמים: **שפתיו.** שפתי ה' והוא דברי הנבואה על מפלת אשור: **ולשונו וכו'.** כפל הדבר במ"ש:

מצודת ציון

(כג) דשן. ענינו כמו שמן: **כר.** כבש שמן וכן שלחו כר (לעיל טו): **(כד) והאלפים.** השוורים כמו שגר אלפיך (דברים ז): **והעירים.** כן יקראו החמורים עודם קטנים: **בליל.** מל' בלבול וערבוב: **חמיץ.** מל' חמץ ור"ל מחוזק כדבר המחמץ: **זורה.** ענין פזור התבואה מול הרוח להפריח הפסולת וכן זורה את גורן (רות ג): **ברחת.** שם כלי שזורין בו התבואה ונקרא כן לפי שמניפין אותו אל הרוח: **ובמזרה.** גם הוא שם כלי עשוי לזרות בו התבואה: **(כה) פלגים.** אמות המים המתפלגים ומתפרדים אילך ואילך: **יבלי מים.** גם הוא מענין פלגים כמו ועל יובל ישלח שרשיו (ירמיה יז) וכפל המלה בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב): **(כו) חבוש.** ענין כריכת מטלית על מקום השבר כמו ולא חובשו (לעיל א): **ומחץ.** ענין מכה ופצע כמו מחץ ראש (תהלים קי): **(כז) זעם.** כעס וקצף: **אוכלת.** שורפת:

אגרות קודש

[ה'תשל"ב]

תמצא רב (המדבר אנגלית) שיסביר לבתה כהנ"ל (וגם להנכרי – כי גם בשבילו אסון גדול הוא).

יוסיפו (היא ובעלה שי') ביר"ש ויהדות שלהם.

איוב פרק ט טז־כח

טז אִם־קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי לֹא־אַאֲמִין כִּי־יַאֲזִין קוֹלִי: יז אֲשֶׁר־בִּשְׂעָרָה יְשׁוּפֵנִי וְהִרְבֶּה פְצָעַי חִנָּם: יח לֹא־יִתְּנֵנִי
הָשֵׁב רוּחִי כִּי יַשְׂבִּעֵנִי מַמְּרֹרִים: יט אִם־לְכֹחַ אַמִּיץ הִנֵּה וְאִם־לְמִשְׁפָּט מִי יוֹעִידֵנִי: כ אִם־אֶצְדָּק פִּי
יַרְשִׁיעֵנִי תָּם־אָנִי וַיַּעְקְשֵׁנִי: כא תָּם־אָנִי לֹא־אֵדַע נַפְשִׁי אֶמְאַס חַיָּי: כב אַחַת הִיא עַל־כֵּן אָמַרְתִּי תָּם
וְרָשָׁע הוּא מְכַלֶּה: כג אִם־שׁוֹט יָמִית פִּתְאֹם לְמַסַּת נְקִיִּם יִלְעָג: כד אֶרֶץ | נִתְּנָה בְיַד־רָשָׁע פְּנֵי־שֹׁפְטֶיהָ
יְכַסֶּה אִם־לֹא אֵפוֹא מִי־הוּא: כה וְיָמַי קַלּוּ מִנִּי־רָץ בָּרְחוּ לֹא־רָאוּ טוֹבָה: כו חָלְפוּ עִם־אֳנִיּוֹת אֵבֶה
כְּנֶשֶׁר יָטוּשׁ עָלֵי־אֹכֶל: כז אִם־אָמְרִי אֶשְׁכְּחָה שִׂיחִי אֶעֱזְבָה פָנַי וְאַבְלִיגָה: כח יָגֹרְתִּי כָּל־עַצְּבֹתָי יָדַעְתִּי
כִּי־לֹא תְנַקֵּנִי:

רש"י

(טז) לא אאמין. לא אוכל להאמין מיראתי אותו כי איך לא איראנו: **(יז) אשר בשערה.** נתחלפה צורתי (ס"א שורתי) לפניו: **ישופני.** יכתתני ואכות אותו טחון (דברים ט) מתרגמינן ושפית יתיה: **פצעי.** מכה המוציאה דם וליחה: **(יח) לא יתנני.** אינו מניחני להשיב רוחי אלי: **(יט) אם לכח.** איך אריב עמו אם לכח הוא בא אמיץ הנה הוא: **ואם למשפט** מי יוכל להועידני לפניו ולהחזיק דבר משפטי: **(כ) הלא אם אצדק פי ירשיעני.** כי יסתמו דברי מיראה ויעקשני פי: **(כא) תם אני.** יודע אני בעצמי שאני תם ואעפ"כ לא אדע נפשי במה אמצא נופש: **(כב) אחת היא.** בעולם ועליה אמרתי שתם ורשע הוא מכלה בעבורה, ומה היא: **(כג) אם שוט.** ל' של שטן ימית פתאום את הצדיק: **למסת נקיים.** שהמית ילעג: **(כד) ביד רשע.** כלפי שטן: **פני שופטיה יכסה.** מהבחין בדבר אמת: **ואם לא איפוא.** דבר אמת דבר זה מי הוא המכלה את התמימים: **(כה) וימי.** עם כליון שאר התמימי' קלו מני רץ: **(כו) אבה.** שם נהר שוטף: **יטוש.** יפרח: **(כז) שיחי.** דברי צערי: **פני.** חמתי: **ואבליגה.** אתחזק כמו המבליג שוד על עז (עמוס ה): **(כח) יגורתי כל עצבותי.** שלא יניחוני מלצעוק: **ידעתי כי לא תנקני.** מעווני מלהפרע ממנו:

מצודת דוד

(טז) אם קראתי. אם כשאקרא אל ה' וישיב לי עכ"ז לא אאמין בעצמי אשר ישמע קולי והוא מדרך הפלגה לומר כ"כ הדבר נמנע בעיני עד שאכחיש גם את עצמי: **(יז) אשר בשערה.** הלא הוא אשר כתת אותי ברוח סערה והרבה פצעי בחנם על לא חמס בכפי ואם הייתי נחשב בעיניו היה משדד המערכ' בעבורי (ואף כי תלה היסורים במשפט המערכה עכ"ז יחשב כאלו המקום כתת אותו כי הוא נתן הממשלה ביד המערכה): **(יח) לא יתנני.** אינו מניח אותי להשיב נשימתי אלי כי כל היום ימר לנפשי עד ישביעני מן המרירות: **(יט) אם לכח.** ר"ל הנה הרעות שהביא עלי אם המה מצד הכח והתוקף שיש לו בזולת שמירת המשפט הן ידעתי כי אמיץ הוא וכל יוכל ולא יבצר ממנו אבל אם המה מצד המשפט כאשר יאמרו חברי מי הוא אשר יקבע לי יום מיועד ונקרבה יחד למשפט לברר הדין עם מי: **(כ) אם אצדק.** היתכן אם אמנם אני צדיק במעשי ופי יעשה אותי לרשע בתמיה וכי בעבור אמרי פי אחשב לרשע הלא מעצמי אני תם וישר והוא עשה אותי לעקש בהבאת היסורים על לא חמס ועי"ז הנה נעשיתי עקש להרהר ולהתרעם: **(כא) תם אני.** עם כי אני תם וישר ולא ימצא בי עון עכ"ז לא אכיר בי נפשי החיונית כי הריני כמת ובעבור זה אמאס חיי כי טוב לי המיתה: **(כב) אחת היא.** בזה ישיב על מה שאמר בלדד שרעות הצדיקים המה לטובה ולא כן רעות הרשעים וע"ז אמר הלא מין אחת הם ודרך אחת להם ואיך א"כ ישתנו בפעולתם ע"כ אמרתי שהרעה מכלה התם והרשע זה כזה כי אין טובה באה מן הרעה: **(כג) אם שוט.** ר"ל אף לפי דבריך אשר שבט המכה ימית פתאו' את הרשע כאשר יקבל די גמול מעט מעט' הטוב שעשה ולא כן ימהר להמית את הצדיק הלא גם זאת עוד לטובה יחשב להרשע כי הוא שוחק ומלעיג על המסת הנקיים באריכות ימי היסורין וטובה בעיניו המיתה הפתאומית: **(כד) ארץ נתנה.** הנה הרשע בעודו כל הארץ שלו היתה לעשות בה חפצו לגזול ולעשוק ולרב חזקו הנה שופטי הארץ יעלימו עין ממנו וכאילו יכסה פניהם לבל יסתכלו במעשיו: **אם לא.** ר"ל אם תאמר לא כן הוא איה פה האיש ומי הוא אשר יכזב את אמרי: **(כה) וימי.** אבל אני עם כל צדקותי הנה מהרו ימי ללכת בקלות רב יותר מהאדם הרץ וברחו ממני וכאילו לא ראו טובה כי הכל נשכח עתה בבוא מרבית הרעה: **(כו) חלפו.** עברו עם האניות ההולכות על נהר אבה הממהרות ללכת, עפו מהר כנשר הממהר לעוף בעבור השגת האוכל: **(כז) אם אמרי.** אם אחשב אשכח יללתי וספור תלאותי ואעזוב כעסי ואתחזק להתאפק מלצעוק ומלהתרעם: **(כח) יגורתי.** אאסוף כל העצבון אשר לי לאצרם תוך הלב מבלי לצעוק עוד, הנה עם כל זה ידעתי שלא תנקה אותי מן היסורין ולא ארויח א"כ מאומה:

מצודת ציון

(יז) בשערה. כמו בסערה בסמ"ך: **ישופני.** יכתת אותי כמו הוא ישופך ראש (בראשית ג): **פצעי.** הוא מכה המוציאה דם: **(יח) יתנני.** ענין עזיבה וכן ולא נתן סיחון (במדבר כא): **רוחי.** על הנשימה יאמר: **(יט) יועידני.** ענינו עת קבוע וכן מי כמוני ומי יועידני (ירמיה מט): **(כג) שוט.** שרביט כמו שוט לסוס (משלי כו): **למסת.** מלשון המסה והמגה: **(כו) יטוש.** ימהר ויפרח כי כנשר חש לאכול (חבקוק א) תרגומו דטוס למיכל: **(כז) שיחי.** סיפור התלאות: **פני.** כעסי כמו אתן את פני (ויקרא כ): **ואבליגה.** אתחזק כמו המבליג שוד (עמוס ה): **(כח) יגורתי.** אאסוף כמו אוגר בקיץ (משלי י):

ג שִׁעוּר תְּרוּמָה: עַיִן יָפָה—אֶחָד מֵאַרְבָּעִים. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מִשְׁלֹשִׁים. וְהַבֵּינוֹנִית — מֵחֲמִשִּׁים, וְהָרָעָה — מִשִּׁשִּׁים. תָּרַם וְעָלָה בְּיָדוֹ אֶחָד מִשִּׁשִּׁים — תְּרוּמָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִתְרוֹם. חָזַר וְהוֹסִיף, חַיָּב בַּמַּעֲשְׂרוֹת. עָלָה בְּיָדוֹ מִשִּׁשִּׁים וְאֶחָד — תְּרוּמָה, וְיַחֲזֹר וְיִתְרֹם כְּמוֹת שֶׁהוּא לָמוּד; בַּמִּדָּה וּבַמִּשְׁקָל וּבַמְּנָיָן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף שֶׁלֹּא מִן הַמֻּקָּף.

ד הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: צֵא וּתְרֹם — תּוֹרֵם כְּדַעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ דַּעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, תּוֹרֵם כַּבֵּינוֹנִית: אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים. פִּחֵת עֲשָׂרָה אוֹ הוֹסִיף עֲשָׂרָה, תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. אִם נִתְכַּוֵּן לְהוֹסִיף אֲפִלּוּ אַחַת — אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה.

פירוש ברטנורא

ג עין יפה אחד מארבעים. מי שהוא נדיב לב ותורם בעין יפה מפריש א' מארבעים: **והבינונית אחד מחמשים.** לאו דברי ב"ש נינהו אלא ת"ק קאמר לה. ומעין יפה דב"ש אתה למד לדבריהם עין רעה ובינונית אע"ג דלא תני לה במתניתין: **ועלה בידו אחד משישים.** כגון שתרם מאומד ועלה בידו אחד משישים והוא עין רעה: **חזר והוסיף חייב במעשרות.** דכבר נפטרו ואין שם תרומה חל על מה שמוסיף, הלכך התוספת הואת הויא טבל גמור וחייבת במעשרות: **משישים ואחד.** כגון שהיו בכרי ששים ואחד סאין ועלה בידו סאה, אותה סאה תרומה: **ויחזור ויתרום כמו שהוא למוד.** [אם הוא רגיל] לתרום אחד משישים יפריש עדיין אחד משישים בסאה, ואם הוא רגיל לתרום אחד מחמשים נמצאו דנשארו עדיין י"א סאין שלא תרמו: **במדה ובמשקל.** כלומר אותו מותר שהוא תורם, מותר לתרום במדה ובמשקל ובמנין. דלא אמרו לתרום מאומד, אלא בתחלת התרומה: **אף שלא מן המוקף.** דסבר ר"י אין צריך לתרום מן המוקף אלא בתחלת תרומה. ואין הלכה כר' יהודה: **מוקף.** קרוב וסמוך ובאותו מקום עצמו:

ד כדעתו של בעל הבית. לפי שיש תורם בעין יפה, ויש בעין רעה, ויש בבינונית: **פיחת עשרה.** ותרם מארבעים: **או הוסיף עשרה.** ותרם משששים: **תרומתו תרומה.** דכיון דבאחד משעורי חכמים תרם יכול למימר ליה אנא להכי אמרתיך: **ואם נתכוין להוסיף.** שהיה יודע דעתו של בעל הבית ובמתכוין הוסיף, אפילו אחד, אין תרומתו תרומה:

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ג

כבר הזכרנו, שהתורה לא נתנה שיעור לתרומה, ואפילו חיטה אחת פוטרת את הכרי, אלא שחכמים קבעו בה שיעור. משנתנו באה ללמד בענין השיעור שקבעו חכמים.

שִׁעוּר תְּרוּמָה – גדולה: **עַיִן יָפָה, אֶחָד מֵאַרְבָּעִים** – נדיב לב התורם בעין יפה מפריש אחד מארבעים (2.5%), **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מִשְׁלֹשִׁים** – אחד משלושים. **וְהַבֵּינוֹנִית** – התורם בעין בינונית, **מֵחֲמִשִּׁים** – מפריש אחד מחמישים (2%). זוהי דעת תנא קמא; ובית שמאי סוברים: אחד מארבעים (**תוספתא**). **וְהָרָעָה** – התורם בעין קמצנית, **מִשִּׁשִּׁים** – מפריש אחד מששים; ולדעת בית שמאי אחד מחמישים (**תוספתא**). בירושלמי סמכו שיעורים אלו על מקראות (**עיין "תוספות יום טוב"**). **תָּרַם** – מאומד, על דעת להפריש בעין יפה או בינונית, **וְעָלָה בְּיָדוֹ אֶחָד מִשִּׁשִּׁים** – שטעה באומד דעתו, **תְּרוּמָה** – הרי זו תרומה, **וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִתְרוֹם** – שנית או להוסיף על תרומתו, הואיל ותרם כאחד השיעורים שקבעו חכמים. **חָזַר וְהוֹסִיף** – עד אחד מחמישים או עד אחד מארבעים, **חַיָּב בַּמַּעֲשְׂרוֹת** – חייב להפריש מעשרות מן התוספת, שאמנם תרומה פטורה מן המעשרות, אבל תוספת זו לא חלה עליה שם תרומה והיא חייבת במעשרות. **עָלָה בְּיָדוֹ מִשִּׁשִּׁים וְאֶחָד** – אחד מששים ואחד, כגון שהיו בכרי ששים ואחד סאים, וכשתרם עלה בידו סאה אחת בלבד, נמצא תרם פחות מכשיעור התרומה שקבעו חכמים, **תְּרוּמָה** – מה שעלה בידו הרי זה תרומה, **וְיַחֲזֹר וְיִתְרֹם כְּמוֹת שֶׁהוּא לָמוּד** – ויוסיף על מה שתרם עד שיהא ביחד כדי שיעור התרומה שהוא רגיל לתרום, כגון שאם הוא רגיל לתרום אחד מחמישים, וכשתרם מששים ואחד סאים שבכריו ועלה בידו סאה אחת, נמצא שאינה פוטרת אלא חמישים סאה, הריהו מוסיף לתרום כשיעור אחד מחמישים על אחת עשרה הסאים הנותרות, **בַּמִּדָּה וּבַמִּשְׁקָל וּבַמְּנָיָן** – התוספת שהוא מוסיף מותר לו לתרום במידה או במשקל או במנין, שכן מה ששנינו (לעיל א, ז): "אין תורמין לא במידה ולא במשקל ולא במנין" אלא באומד, היינו דווקא בתחילת הפרשת התרומה, אבל בכגון זה שהוא בא לתקן טעותו ולהשלים תרומתו, רשאי הוא לתרום את התוספת במידה או במשקל או במנין. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף שֶׁלֹּא מִן הַמֻּקָּף** – שכן ההלכה היא, שאין תורמים תרומה גדולה אלא מן המוקף (חלה א, ט), היינו מן הסמוך והקרוב (הרמב"ם מפרש: "מוקף" – מה שהוא תוך היקף מקום אחד), וסובר רבי יהודה, שאף הלכה זו אינה נוהגת אלא בהתחלת הפרשת התרומה, אבל בענייננו שהוא בא להוסיף כדי להשלים שיעור תרומתו, רשאי הוא לתרום את התוספת אף שלא מן המוקף. ברם, תנא קמא סובר, שאף התוספת לא יתרום אלא מן המוקף כדין התרומה הראשונה. וכן הלכה.

באור משנה ד

כבר הזכרנו שרשאי אדם לעשות שליח להפריש לו תרומות ומעשרות, שנאמר (במדבר יח, כח): "כן תרימו גם אתם תרומת ה'", ודרשו: "גם אתם" – לרבות שלוחכם. משנתנו באה ללמד, כיצד השליח עושה שליחותו בשיעור התרומה.

הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: צֵא וּתְרֹם – ולא אמר לו כמה יתרום, **תּוֹרֵם כְּדַעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – אם השליח יודע, שבעל הבית רגיל לתרום בעין יפה, הרי הוא תורם אחד מארבעים; ואם הוא רגיל לתרום בעין רעה, יתרום אחד מששים; ואם בעין בינונית, יתרום אחד מחמישים. **אִם** השליח **אֵינוֹ יוֹדֵעַ דַּעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, תּוֹרֵם כַּבֵּינוֹנִית** – כשיעור העין הבינונית, **אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים** – שהואיל ורוב בני אדם תורמים בעין בינונית, הולכים אחר הרוב (**"משנה ראשונה"**). **פִּחֵת עֲשָׂרָה** – אם אותו שליח, שאינו יודע דעתו של בעל הבית, תרם אחד משישים, ונמצא פוחת את התרומה, **אוֹ הוֹסִיף עֲשָׂרָה** – שתרם אחד מארבעים (**הרמב"ם**); ויש מפרשים להיפך: פיחת עשרה – שתרם אחד מארבעים, או הוסיף עשרה – שתרם אחד משישים (**ר"ש; ברטנורא**), **תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה** – שהואיל ותרם כאחד השיעורים שקבעו חכמים, אף על פי שבא בעל הבית ואמר שדעתו אינה נוחה משיעור זה, יכול השליח לומר לו: "כך אמדתיך", ולכן תרומתו תרומה (**ר"ש**). **אִם נִתְכַּוֵּן לְהוֹסִיף אֲפִלּוּ אַחַת** – אבל אם ידע דעתו של בעל הבית והוסיף בכוונה, אפילו הוסיף אחת על מה שבעל הבית רגיל לתרום, **אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה** – שהואיל ולא תרם כדעתו של בעל הבית נתבטלה שליחותו, ולכן אין תרומתו תרומה. – כך מבארים רוב מפרשי המשנה (**הר"ש; הריבמ"ץ; ברטנורא ועוד**). אבל הרמב"ם מפרש: פיחת עשרה או הוסיף עשרה – שבדעתו היה לתרום כבינונית ועלתה בידו בטעות אחד מארבעים או אחד מששים, תרומתו תרומה. (מאחר שפיחת או הוסיף שלא בכוונה). ואם נתכוון להוסיף – על הבינונית, אפילו אחד מתשעים ותשעה, אין תרומתו תרומה (**הל' תרומות ד, ז; עיין בפירושו של הרמב"ם למשנתנו, שמפרש שם קצת באופן אחר**).

ה הַמַּרְבֶּה בִּתְרוּמָה — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֶחָד מַעֲשָׂרָה, כִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר; יָתֵר מִכָּאן, יַעֲשֶׂנָּה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לְמָקוֹם אַחֵר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מֶחֱצָה חֻלִּין וּמֶחֱצָה תְּרוּמָה. רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים: עַד שֶׁיְּשַׁיֵּר שָׁם חֻלִּין.

ו בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים מְשַׁעֲרִים אֶת הַכַּלְכָּלָה: בַּבְּכוּרוֹת וּבַסְּיָפוֹת וּבְאֶמְצַע הַקַּיִץ. הַמּוּנָה מְשֻׁבָּח, וְהַמּוּדֵד מְשֻׁבָּח מִמֶּנּוּ, וְהַשּׁוֹקֵל מְשֻׁבָּח מִשְּׁלָשְׁתָּן.

פירוש ברטנורא

ה אחד מעשרה. יכול להרבות ולהפריש תרומה, הואיל ואשכחן שם תרומה במקום אחר שהיא אחד מעשר. ואם רבה יותר אין שם תרומה על אותו רבוי, והוא חולין הטבולין למעשר ומדומע בתרומה, וזו היא תקנתו שיעשנו תרומת מעשר למקום אחר ויתנהו ללוי שיעשנו תרומת מעשר על מעשר טבל שלו והלוי יתן לו חולין כנגד אותו רבוי. והא דקאמר יעשנו תרומת מעשר למקום אחר ולא אמר יעשנו תרומה למקום אחר, לפי שאין תורמין שלא מן המוקף, אבל תרומת מעשר מפרישין אותה שלא מן המוקף: **מחצה חולין ומחצה תרומה.** דסבר יכול אדם לעשות חצי כריו תרומה, דכתיב (דברים יח) ראשית דגנך, דיו לראשית שיהיה כדגן, [ראשית היא תרומה], ודגן הוא השיריים: **עד שישייר שם חולין.** לא בעינן רק שיהיו שיריה ניכרין. והלכה כר"ט ור"ע:

ו הכלכלה. הסל שמודדים בו להפריש המעשרות ותרומת מעשר, שאין מפרישים אותן אלא במדה ובמנין ובמשקל, כדתנן ואל תרבה לעשר אומדות. אבל תרומה גדולה אין מפרישים אותה אלא מאומד כדתנן לעיל: **משערין את הכלכלה.** לידע מה שיכנסו בה מן הפירות: **בבכורות.** בזמן שהפירות בבכוריהן הן במלואן והכלכלה מכילה מהן פחות ממה שהיא מכילה מהן בסוף הקיץ, שכבר התחילו להצטמק והן צנומות דקות: **ובאמצע הקיץ.** שהן מבושלות ואינם מצומקות, הכלכלה מחזקת מן הפירות יותר ממה שמחזקת מהן כשהן מבוכרות במלואן, ופחות ממה שהיא מחזקת מהן בסוף הקיץ כשכבר נצטמקו. הלכך משערין בג' זמנים הללו: **ובסייפות.** פירות שבסוף הקיץ: **המונה משובח.** מן המוציא באומד: **והמודד משובח וכו'.** ודוקא במעשרות ובתרומת מעשר, אבל לא בתרומה גדולה כדפרישית:

משניות מבוארות – קהתי

יום שני

באור משנה ה

משנתנו דנה במי שמרבה להפריש תרומה יותר מכשיעור שקבעו חכמים אפילו לעין יפה.

הַמַּרְבֶּה בִּתְרוּמָה – עד כמה רשאי הוא להרבות? נחלקו בזה תנאים: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֶחָד מַעֲשָׂרָה** – עד עשירית מהכרי מותר להרבות ולהפריש תרומה, **כִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר** – שכן מצינו שתרומת מעשר, ששיעורה אחד מעשרה, נקראת "תרומה", ומכאן שאף תרומה גדולה רשאים להפריש בשיעור אחד מעשרה. **יָתֵר מִכָּאן** – אם הפריש יתר על אחד מעשרה, **יַעֲשֶׂנָּה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לְמָקוֹם אַחֵר** – שעל התוספת לא חל שם תרומה, והרי היא חולין וחייבת במעשר, וכיון שהיא מעורבת בתרומה, תקנתה היא, שיעשנה מעשר ראשון ויתן הכל ללוי, והלוי יעשה את המעשר הראשון הזה, המעורב בתרומה, תרומת מעשר על מעשר ראשון שיש לו במקום אחר, ויתן את כל התרומה לכהן. ויש סוברים, שאף בעל הבית ישראל רשאי לעשותו תרומת מעשר על מעשר ראשון שיש לו במקום אחר **(ר"ש; רמב"ם)**, ומכל שכן על מעשר ראשון של אותו כרי עצמו **(הגר"א)**.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מֶחֱצָה חֻלִּין וּמֶחֱצָה תְּרוּמָה – יכול הוא להרבות בתרומה עד מחצית הכרי, שכתוב: "ראשית דגנך", ודרש: דיו ל"ראשית" שיהא כדגן. **רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים: עַד שֶׁיְּשַׁיֵּר שָׁם חֻלִּין** – רשאי הוא להרבות ולעשות אפילו את רוב הכרי תרומה עד שלא ישאיר ממנו אלא מקצת חולין, ומה שכתוב "ראשית" – היינו שיהיו שייריה ניכרים. ואמנם אם אמר: "כל גרני תרומה", לא אמר כלום. ההלכה כרבי טרפון ורבי עקיבא.

מה ששנינו בדברי רבי אליעזר: "יתר מכאן יעשנה תרומת מעשר למקום אחר" – יש שואלים: ולמה לא יעשנה תרומה גדולה למקום אחר? ומשיבים: לפי שאין תורמים תרומה גדולה אלא מן המוקף, אבל תרומת מעשר מפרישים אפילו שלא מן המוקף (רמב"ם; ברטנורא). ויש דוחים תירוץ זה, שהרי אפשר לתרום מן המוקף, ומיישבים אפוא ענין זה, שאסור לעשות את העודף תרומה גדולה, כיון שאינו טבול לתרומה גדולה ("מלאכת שלמה" בשם ה"ר יהוסף; "משנה ראשונה"; ועיין "תפארת ישראל" שמיישב הענין בדרך אחרת).

באור משנה ו

בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים – זמנים, **מְשַׁעֲרִים אֶת הַכַּלְכָּלָה** – קובעים את שיעורה של הכלכלה, היינו הסל של תאנים או של פירות אחרים, כמה פירות היא מחזיקה, כדי לדעת כמה תרומה צריך להפריש ממנה, כגון אם הכלכלה מחזיקה מאה תאנים, מפריש ממנה כשתי תאנים לתרומה, כמו ששנינו לעיל (א, ז): "אין תורמין לא במידה וכו', אבל תורם הוא את המדוד ואת השקול ואת המנוי": **בַּבְּכוּרוֹת** – בעונת הפירות המקדימים להבשיל, שהם מלאים וגסים, והכלכלה אינה מחזיקה מהם אלא מעט, **וּבַסְּיָפוֹת** – ובעונת הפירות המאחרים להבשיל, היינו בסוף הקיץ שהם מצומקים ודקים, והכלכלה מחזיקה מהם הרבה, **וּבְאֶמְצַע הַקַּיִץ** – שהפירות בשלים ואינם גסים, והכלכלה מחזיקה מהם יותר מאשר בעונת הבכורות ופחות מאשר בסוף הקיץ. **הַמּוּנָה מְשֻׁבָּח** – המונה את הפירות שבכלכלה, כדי לתרום מן המנוי, הריהו משובח מן התורם על פי אומד דעתו, כלומר ממי שמשער את כמות הפירות שבכלכלה ותורם על פי השערתו זו, **וְהַמּוּדֵד מְשֻׁבָּח מִמֶּנּוּ** – שיש פירות גסים ויש פירות קטנים, ואין המנין קובע כל כך את שיעורם, לפיכך המודד משובח מן המונה, **וְהַשּׁוֹקֵל מְשֻׁבָּח מִשְּׁלָשְׁתָּן** – שהמשקל הוא השיעור המדוייק ביותר.

בארנו משנתנו כפשוטה, שכהמשך למשניות הקודמות אף היא עוסקת בתרומה גדולה, והיא באה ללמדנו, שאף על פי שאין מפרישים תרומה גדולה אלא מאומד, מכל מקום צריך לקבוע את שיעור הטבל, כדי שאפשר יהא לכוון ולהפריש באומד כשיעור שקבעו חכמים, בעין יפה או בעין בינונית. וזהו ששנינו במשנתנו: "בשלושה פרקים משערים את הכלכלה"... היינו כלכלת הפירות של טבל, שכן בכל עונה כמות הפירות שהיא מחזיקה שונה היא, כמו שבארנו. – פירוש זה מובא ב"מלאכת שלמה" בשם ה"ר יהוסף וכן גם ב"תפארת ישראל" בשם "לחם שמים".

אבל הרמב"ם מפרש, ש"הכלכלה" היינו הסל שמודדים בו את המעשרות, ומכאן שאין משנתנו עוסקת בתרומה גדולה, שהרי שנינו (לעיל א, ז): "אין תורמין לא במידה ולא במשקל ולא במנין", אלא עוסקת היא בתרומת מעשר. שהואיל ושיעורה מפורש בתורה – "מעשר מן המעשר", אין מפרישים אותה באומד, אלא מדקדקים בשיעורה (הל' תרומות ג, י). וזהו ששנינו במשנתנו: "בשלושה פרקים משערים את הכלכלה"... – היינו הסל שמודדים בו תרומת המעשר, כדי לדייק בכל עונה ועונה בשיעורה. והוא הדין בשאר המעשרות. וכן גם הרב מברטנורא מפרש משנתנו על פי הרמב"ם.

ובענין ששנינו בסיפא כותב הרמב"ם: "דבר שדרכו למדוד מודד, ודבר הנשקל שוקל, ודבר שאפשר למנותו מונה, היה אפשר למנותו ולשוקלו ולמודדו, המונה משובח, והמודד משובח ממנו, והשוקל משובח משניהן" **(שם שם, יא). נמצא לפי הרמב"ם,** שמה ששנינו במשנתנו "והשוקל משובח משלשתן" היינו, שמתוך שלושה אלו – המונה, המודד והשוקל – המשובח ביותר הוא השוקל (עיין "תוספות יום טוב").

ז רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בְּמֵאָה וְעוֹד; "וְעוֹד" זֶה אֵין לוֹ שִׁעוּר. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן מְשֻׁלָּם אוֹמֵר: "וְעוֹד" קַב לְמֵאָה סְאָה; שְׁתוּת לַמְּדַמֵּעַ.

ח רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: תְּאֵנִים שְׁחוֹרוֹת מַעֲלוֹת אֶת הַלְּבָנוֹת, לְבָנוֹת מַעֲלוֹת אֶת הַשְּׁחוֹרוֹת; עִגּוּלֵי דְבֵלָה, הַגְּדוֹלִים מַעֲלִים אֶת הַקְּטַנִּים, וְהַקְּטַנִּים מַעֲלִין אֶת הַגְּדוֹלִים; הָעִגּוּלִים מַעֲלִין אֶת הַמַּלְבְּנִים, וְהַמַּלְבְּנִים מַעֲלִין אֶת הָעִגּוּלִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בְּיָדוּעַ מַה נָּפְלָה, אֵין מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ; וּכְשֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ מַה נָּפְלָה, מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ.

פירוש ברטנורא

ז תרומה עולה באחד ומאה. סאה של תרומה שנפלה למאה סאין של חולין, שהם בין הכל אחד ומאה, נוטל אחת מהן ונותנה לכהן והשאר חולין כמו שהיו: **במאה ועוד.** אם נפלה סאה של תרומה לתוך תשעה ותשעים סאין של חולין ומשהו יותר מתשעים ותשעה, וזה המשהו אין לו שיעור, הואיל ויש כאן מאה ועוד משהו, נוטל סאה אחת ונותנה לכהן, והשאר חולין כשהיו: **קב למאה סאה שתות למדמע.** אם נפלה סאה של תרומה בצ"ט של חולין וקב יותר, שהקב הוא שתות לסאה של תרומה המדמעת שהסאה ו' קבים. אז נוטל סאה אחת והשאר חולין כשהיו. אבל אם היו החולין פחות מתשעים ותשעה וקב, הכל מדומע, וימכרו כולם לכהן בדמי תרומה חוץ מדמי סאה של תרומה שבה. והלכה כר"א שאין תרומה עולה בפחות מאחת ומאה. דסתם לן תנא כוותיה בכמה דוכתי. והכל מודים שאין התרומה עולה במאה בלבד, וכ"ש בפחות ממאה דכתיב בתרומת מעשר (במדבר יח) מכל חלבו את מקדשו ממנו, דבר שאתה תורם ממנו אם נפל לתוכו מקדשו, והיינו אחד ממאה, דממאה סאין מפרישין עשרה למעשר ראשון, ומאותן עשרה סאה לתרומת מעשר, ואמר רחמנא שאם חזרה אותה סאה לתשעים ותשעה מקדשתן ונעשה הכל מדומע:

ח תאנים שחורות מעלות את הלבנות. תאנה של תרומה, שחורה או לבנה, שנפלה למאה תאנים של חולין חציין שחורות וחציין לבנות, כולן מצטרפין לבטלה, שאם היה רוצה היה דורסן ומערבן הכל ביחד. ואם שחורה נפלה, מעלה אחת מן השחורות, ואם לבנה מעלה אחת מן הלבנות, והשאר חולין כשהיו: **עגולי דבלה.** דבלות תאנים הנדרסים בעגול, גדולים מעלים את הקטנים, אם יש שם חמשים עגולים קטנים וכ"ה עגולים גדולים, ואחד מן הגדולים

משניות מבוארות – קהתי

גם בעל "משנה ראשונה" מבאר משנתנו בתרומת מעשר, אבל בדרך שונה מהרמב"ם, וזה לשונו:

"בזמן הבכורות מונה ומחשב כמה מחזקת כלכלת התאנים, שאם היא מחזקת מאה תאנים, ידע לעשר ממנה בכל זמן עשר, אבל לא יעשר כן באמצע הקיץ עשר תאנים על סמך השיעור הראשון, שבאמצע הקיץ מחזקת יותר, כגון מאה וחמישים. וצריך לעשר חמש עשרה תאנים. וכן בסייפות. הלכך צריך לשערה בשלשת הזמנים הללו, ולא יסמוך בזמן האחר על שיעור הזמן הראשון. וזהו גם ששנינו: "המונה משובח והמודד משובח ממנו" – אפילו בזמן אחד, פעמים שאין הפירות שווים בגדלם, וכשיעשר במנין אין המעשר מכוון; אבל המודד מכוון יותר, שאם מדד פעם אחת את הכלכלה, והיתה מחזקת עשרים רובע, מותר לעשר על סמך הראשון שני רבעים מן הבכורות, שאפילו אינן שוות כל כך, אי אפשר להיות הפרש אלא בדבר מועט מאד. אבל השוקל ודאי שמשובח, שלעולם המשקל שווה". שונה איפוא פירוש זה מפירושו של הרמב"ם, שאין מדובר כאן בכלכלה שמודדים בה את המעשרות אלא בכלכלה שתורמים ומעשרים ממנה (עיין "מלאכת שלמה", שכך מבואר שם גם פירושו של הרמב"ם).

יום שלישי

באור משנה ז

משנתנו דנה בתרומה שנתערבה בחולין, והיא באה ללמד בכמה חולין התרומה בטלה.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה – כגון סאה תרומה שנפלה למאה סאה חולין, והם בין הכל אחד ומאה, הרי התרומה עולה, כלומר שהיא בטלה בחולין, והתערובת מותרת לישראל, אלא שצריך ליטול ממנה סאה אחת, היינו כשיעור התרומה שנפלה לתוכה, וליתנה לכהן. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בְּמֵאָה וְעוֹד** – תרומה עולה במאה ועוד, **"וְעוֹד" זֶה אֵין לוֹ שִׁעוּר** – כגון אם נפלה סאה תרומה לתשעים ותשע סאה ועוד משהו חולין, והם בין הכל מאה ועוד משהו, הרי התרומה בטלה, ונותן ממנה סאה לכהן, והשאר חולין. **רַבִּי יוֹסֵי בֶּן מְשֻׁלָּם אוֹמֵר: "וְעוֹד"** – היינו: **קַב לְמֵאָה סְאָה** – שאם נפלה סאה תרומה לתשעים ותשע סאה וקב חולין, הרי זו בטלה; **שְׁתוּת לַמְּדַמֵּעַ** – כלומר שה"ועוד" הוא שישית משיעור התרומה המדמעת (הסאה = 6 קבים), שאם אין שיעור זה נוסף על המאה חולין, הכל נעשה מדומע; ולפי זה משערים בכל תערובת, כגון קב תרומה שנפל למאה קב ועוד ששית הקב חולין, הרי זו בטלה. ההלכה כרבי אליעזר. שכן בהרבה מקומות נישנו סתם משניות כמותו. ברם, הכל מודים, שאם אין בחולין אלא תשעים ותשעה כנגד התרומה שנתערבה בה, וכל שכן פחות מכן, הכל נעשה מדומע, כלומר שדין התערובות כתרומה ואסורה לזרים. ובירושלמי סמכו דין זה על הכתוב בתרומת מעשר **(במדבר יח, כט)**: "מכל מתנותיכם תרימו את כל תרומת ה' מכל חלבו את מקדשו ממנו", ודרשוהו: דבר שאתה תורם ממנו אם נפל לתוכו, מקדשו, והיינו: אחד ממאה, שהוא תרומת מעשר על עשרה מעשר ראשון שמפרישים ממאה חולין, ואמרה תורה, שאם חזר אותו "אחד" לתשעים ותשעה הנותרים, הרי הוא מקדשם, ונעשה הכל מדומע. ברם, אין זו אלא אסמכתא בלבד, שכן מן התורה תרומה בטלה ברוב כשאר הדברים האסורים, אלא שחכמים החמירו בתרומה שהיא קודש, שאינה בטלה אלא באחד ומאה, והסמיכו שיעור זה לכתוב, כמו שהבאנו מהירושלמי **(עיין "תוספות יום טוב")**.

באור משנה ח

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: תְּאֵנִים שְׁחוֹרוֹת מַעֲלוֹת אֶת הַלְּבָנוֹת – אם תאנה לבנה של תרומה נפלה למאה תאנים של חולין, שחלק מהן שחורות וחלק מהן לבנות, הרי אלו מצטרפות להעלות, כלומר לבטל, את התאנה של תרומה, וכן **לְבָנוֹת מַעֲלוֹת אֶת הַשְּׁחוֹרוֹת** – שאם התאנה של תרומה, שנתערבה במאה התאנים של חולין, היתה שחורה, מצטרפות התאנים הלבנות לתאנים השחורות כדי לבטלה באחד ומאה; **עִגּוּלֵי דְבֵלָה** – תאנים דרוסות ודבוקות שצורת עיגול להן, **הַגְּדוֹלִים מַעֲלִים אֶת הַקְּטַנִּים, וְהַקְּטַנִּים מַעֲלִין אֶת הַגְּדוֹלִים** – אם נפל עיגול של תרומה, גדול או קטן, לתוך עיגולים של חולין, מקצתם גדולים ומקצתן קטנים, ויש בין הכל כדי מאה נגד העיגול של תרומה, הרי הם מצטרפים לבטל את העיגול של תרומה. **הָעִגּוּלִים מַעֲלִין אֶת הַמַּלְבְּנִים, וְהַמַּלְבְּנִים מַעֲלִין אֶת הָעִגּוּלִים** – "מלבנים" היינו תאנים דרוסות ודבוקות שצורת מלבן להן, ומצטרפים העיגולים והמלבנים של חולין לשיעור מאה, כדי לבטל עיגול או מלבן של תרומה שנפל לתוכם. – רבי יהושע סובר, שאף על פי שחלק של התערובת אינו בכלל ספק איסור, מכל מקום הולכים בזה לקולה, והכל מצטרף לבטל את התרומה באחד ומאה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר** – כגון אם התאנה של תרומה שנתערבה בתאנים של חולין היא שחורה, השחורות אסורות משום מדומע, ואין הלבנות מצטרפות עמהן לבטל את התרומה; ואם היא לבנה, הלבנות אסורות. וכן בעיגולים ומלבנים, בגדולים וקטנים, שהדומים לתרומה שנפלה בתוכם, הואיל והם בכלל ספק איסור, אסורים משום מדומע, ואלה שאינם בכלל ספק איסור, אינם מצטרפים לבטל את התרומה. **וְרַבִּי**

ט כֵּיצַד? חֲמִשִּׁים תְּאֵנִים שְׁחוֹרוֹת וַחֲמִשִּׁים לְבָנוֹת: נָפְלָה שְׁחוֹרָה — שְׁחוֹרוֹת אֲסוּרוֹת וְהַלְּבָנוֹת מֻתָּרוֹת; נָפְלָה לְבָנָה — לְבָנוֹת אֲסוּרוֹת וּשְׁחוֹרוֹת מֻתָּרוֹת; בְּשֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ מַה נָּפְלָה — מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ. וּבְזוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַחְמִיר, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מֵקֵל.

י וּבְזוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מֵקֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מַחְמִיר: בְּדוֹרֵס לִטְרָא קְצִיעוֹת עַל פִּי הַכַּד וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹהִי — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵן פְּרוּדוֹת, וְהַתַּחְתּוֹנוֹת מַעֲלוֹת אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא תַּעֲלֶה עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם מֵאָה כַּדִּים.

פירוש ברטנורא

כשנים מן הקטנים, ונפל לתוכן עגול קטן של תרומה, מסייעות כולן לבטל. וכן עגולים ומלבנים. עגולים הם הנדרסות בעגול, מלבנים תאנים הנדרסות בצורת רבוע כמין דפוס שעושים בו הלבנים מרובעות: **ורבי אליעזר אוסר.** אם שחורה נפלה השחורות אסורות, ואם לבנה נפלה הלבנות אסורות, וכן בגדולים וקטנים, ועגולים ומלבנים, הדומין לאותה שנפלה אסורים: **בידוע מה נפלה.** שחורה או לבנה, אין מעלות, לפי שיכול לאכול האחרות וכיון דמותרות הן אין מסייעות לבטל. אבל אם אין ידוע אם שחורה נפלה או לבנה נפלה, כיון דכולן בספק איסור, מעלות זו את זו. והלכה כר"ע:

ט כיצד. לפרושי מלתיה דר"ע קאתי: **ובזו ר' אליעזר מחמיר.** בהא דתנינן לעיל, אבל במאי דבעינא למימר לקמן הוי איפכא:

י בדורס ליטרא קציעות. ליטרא של תאנים יבשים של תרומה: **על פי הכד.** של חולין, והרבה כדין יש: **ואין ידוע.** באיזה כד דרסה, ובכל כד יש מאה ליטרות של חולין, אפילו אין כאן מאה כדין שרי רבי אליעזר. ואע"פ שידוע הוא שהליטרא של תרומה היא בפי הכד ואינה מעורבת עם החולין, רואין אותן כאילו נפרדו ממקומן ונתערבו החולין בתרומה ועולין באחד ומאה. ורבי יהושע סבר כיון דאינה מעורבת אין התחתונות מסייעות לבטל את העליונות, אלא השולים מותרים והפומים אסורים, עד שיהיו שם מאה כדין ויתבטל פי חבית זה במאה פומין, והלכה כרבי יהושע:

משניות מבוארות – קהתי

עֲקִיבָא אוֹמֵר: בְּיָדוּעַ מַה נָּפְלָה – אם ידוע איזו תאנה נפלה, כגון שחורה או לבנה, **אֵין מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ** – אין השחורות מעלות את הלבנות ולא הלבנות את השחורות, שאותן שאינן בכלל ספק איסור אינן מסייעות לבטל את התרומה, כמבואר במשנה הבאה, **וּכְשֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ מַה נָּפְלָה** – אם שחורה נפלה או לבנה נפלה, הואיל וכולן בכלל ספק איסור, **מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ** – מצטרפות הן לבטל את התרומה באחד ומאה. והלכה כרבי עקיבא.

יום רביעי

באור משנה ט

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה לפרש דברי רבי עקיבא.

כֵּיצַד – אומר רבי עקיבא, שבידוע מה נפלה אין מעלות זו את זו, וכשאינו ידוע מה נפלה, מעלות זו את זו? כגון **חֲמִשִּׁים תְּאֵנִים שְׁחוֹרוֹת וַחֲמִשִּׁים לְבָנוֹת** – של חולין, **נָפְלָה שְׁחוֹרָה** – נפלה תאנה שחורה של תרומה למאה תאנים אלו, **שְׁחוֹרוֹת אֲסוּרוֹת** – משום מדומע, **וְהַלְּבָנוֹת מֻתָּרוֹת** – שהרי אינן ממין התרומה שנפלה לתוכן; **נָפְלָה לְבָנָה** – אם תאנה לבנה של תרומה נפלה למאה התאנים הללו, **לְבָנוֹת אֲסוּרוֹת** – משום מדומע, **וּשְׁחוֹרוֹת מֻתָּרוֹת** – שאינן ממין התרומה; **בְּשֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ מַה נָּפְלָה** – אם תאנה שחורה של תרומה או תאנה לבנה, **מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ** – מצטרפות כל התאנים לבטל את התרומה באחד ומאה, הואיל וכולן בכלל ספק איסור. **וּבְזוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַחְמִיר** – בדין זה ששנינו כאן רבי אליעזר מחמיר וסובר, שאף על פי שאינו ידוע מה נפלה, אינן מצטרפות, **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מֵקֵל** – וסובר, שאף על פי שידוע מה נפלה, הרי הן מצטרפות, אבל בדין דלהלן (במשנה הבאה) הרי זה להיפך, שרבי אליעזר מיקל ורבי יהושע מחמיר.

באור משנה י

וּבְזוֹ – בהלכה זו השנוייה להלן במשנתנו, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מֵקֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מַחְמִיר: בְּדוֹרֵס לִטְרָא קְצִיעוֹת** – של תרומה; ה"קציעות" הן תאנים חתוכות שמתקינים מהן דבילות, והיו דורסים וכותשים אותן על פני כלים מעוגלים, ועושים מהן "עיגולי דבלה"; **עַל פִּי הַכַּד** – שיש בה מאה ליטרא קציעות של חולין, ויש שם עוד כדים הרבה, שבכל אחת מהן יש מאה ליטרא קציעות (ברטנורא), **וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹהִי** – הכד שדרס על פיה את ליטרת הקציעות של תרומה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵן פְּרוּדוֹת** – רואים את הקציעות שבכל כד כאילו אינן דבוקות אלא פרודות, ונמצאות כולן מעורבות, **וְהַתַּחְתּוֹנוֹת מַעֲלוֹת אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת** – כלומר אף על פי שהקציעות של תרומה הן על פי הכד, ואינן מעורבות עם הקציעות שבשולי הכד, מכל מקום מקום בזה רבי אליעזר וסובר, שרואין אותן כאילו הן מעורבות כאחת, והקציעות התחתונות שבכד מצטרפות לבטל במאה ואחד את הקציעות העליונות של תרומה. ברם, בתאנים לבנות ושחורות מחמיר רבי אליעזר וסובר (לעיל במשנה ח), שאינן מעלות אלו את אלו, לפי שניכרות הן ואינן מתערבות (ברטנורא; "תפארת ישראל"). הרמב"ם מפרש: "מי שלקח ליטרא תאנים של תרומה וכתשן ונתנן על פי כד התאנים של חולין ויש שם הרבה כדים ואין ידוע איזו היא, אומר רבי אליעזר, שאם היה בכל הכדים מאה ליטרא, נחשב כאילו התאנים כולן מפורדות ושנתערב ליטרא במאה ליטרות ותעלה באחד ומאה". **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא תַּעֲלֶה** – אין ליטרת הקציעות של תרומה בטלה במאה ואחת ליטראות שבכד, שהואיל והקציעות של תרומה הן על פי הכד, ואינן מעורבות בכל הקציעות שבכד, מחמיר רבי יהושע וסובר, שאין הקציעות התחתונות מצטרפות לבטלן, כלומר שהקציעות שבשולי הכדים מותרות, **עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם מֵאָה כַּדִּים** – אלא אם כן היו שם מאה כד של חולין, ונמצא פי הכד שדרס עליה את הקציעות של תרומה בטל במאה הפיות של הכדים האחרות; ולוקח כד אחת מהן ומוכרה לכהן חוץ מדמי אותה ליטרא של תרומה, והשאר מותרות. ברם, בתאנים לבנות ושחורות מקל רבי יהושע וסובר (לעיל משנה ח), שמעלות אלו את אלו, הואיל ומעורבות הן. והלכה כרבי יהושע.

יש מדייקים בדברי רבי יהושע "עד שיהיו שם מאה כדים", שהולך הוא לשיטתו (לעיל משנה ז), שתרומה עולה במאה ומשהו, הלכך דיו במאה כד, שבמאה הפיות יש בלא ספק מאה ומשהו נגד הליטרא של תרומה ("תוספות אנשי שם"), אבל הרמב"ם פוסק: "אם היו שם מאה כד וכד, הרי זו תעלה" (הל' תרומות יד, ו).

בתוספתא נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בענין מחלוקתם של רבי אליעזר ורבי יהושע, ומובאת היא בבבלי (ביצה ג, ב; זבחים עג, א), וכן נאמרו דעות שונות בטעם מחלוקת זו (עיין "מלאכת שלמה ו"משנה ראשונה"). מכל מקום משנתנו היא אליבא דרבי מאיר, וביארונה על פי הרב מברטנורא ו"תפארת ישראל". – ברם, בעל "תפארת ישראל" מוסיף בטעמו של רבי אליעזר, שאף על פי שהקציעות התחתונות אינן בכלל ספק דימוע, מכל מקום סובר רבי אליעזר שהתחתונות מעלות את העליונות, לפי שתרומת פירות מדרבנן היא. וכן מבואר בתוספות (זבחים שם).

יא סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה עַל פִּי מְגוּרָה וְקִפְּאָה — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם יֵשׁ בַּקִּפּוּי מֵאָה סְאָה, תַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא תַּעֲלֶה. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה עַל פִּי מְגוּרָה, יְקַפְּאֶנָּה. וְאִם כֵּן, לָמָּה אָמְרוּ: תְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה? אִם אֵינוֹ יָדוּעַ אִם בְּלוּלוֹת הֵן, אוֹ לְאַיִן נָפְלָה.

יב שְׁתֵּי קֻפּוֹת וּשְׁתֵּי מְגוּרוֹת, שֶׁנָּפְלָה סְאָה תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזוֹ מֵהֶן נָפְלָה — מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ הֵן בִּשְׁתֵּי עֲיָרוֹת, מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ.

יג אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא בַּחֲמִשִּׁים אֲגֻדּוֹת שֶׁל יָרָק, שֶׁנָּפְלָה אַחַת מֵהֶן לְתוֹכָן, חֲצָיָהּ תְּרוּמָה; וְאָמַרְתִּי לְפָנָיו: תַּעֲלֶה — לֹא שֶׁהַתְּרוּמָה תַּעֲלֶה בַּחֲמִשִּׁים וְאֶחָד, אֶלָּא שֶׁהָיוּ שָׁם מֵאָה וּשְׁנֵי חֲצָיִים.

פירוש ברטנורא

יא מגורה. אוצר שאוגרים בו התבואה: **וקפאה.** הסיר מה שלמעלה, תרגום ויצף הברזל (מ"ב ו) וקפא פרזלא: **אם יש בקפוי תעלה באחד ומאה.** מפרש בירושלמי דהכי קאמר אם יש בקפוי עם מה שתחתיו אחד ומאה תעלה, ורבי אליעזר לטעמיה דאמר התחתונות מעלות את העליונות, וקמ"ל דאע"ג דקפאה וגלי דעתיה שלא נתערבה עם התחתונות, אף עפ"כ התחתונות מסייעות לבטל: **ורבי יהושע אומר לא תעלה.** רבי יהושע לטעמיה דאמר לעיל שאין התחתונות מסייעות לבטל: **סאה תרומה וכו'.** סיומא דמלתיה דר' יהושע היא, והכי קאמר כיון דלא תעלה כיצד יעשה, **יקפיאנה.** יסיר מה שצף למעלה ומעט סביב לה עד שידע שהסיר כולה, והשאר הכל חולין: **א"כ למה אמרו.** מתניתין פריך על מלתיה דר' יהושע. אם כן באיזה מקום אמרו תרומה צריכה א' ומאה, כיון שיש תקנה בקפוי. ומשני בשאין ידוע אם נבללה הסאה במגורה אחר שנפלה על פי המגורה, אי נמי מתחלה אין ידוע להיכן נפלה. והלכה כרבי יהושע:

יב שתי קופות. בכל אחת חמשים סאה: **ואין ידוע לאיזו מהן נפלה.** ושתיהן אסורות מספק, מסייעות זו את זו לבטל, ואם רצה להעלות סאה מזו מעלה, מזו מעלה, מחצה מזו ומחצה מזו מעלה. ושתי קופות אפילו הן בשני בתים ואין ידוע לאיזו מהן נפלה סאה של תרומה, מעלות זו את זו, מפני שדרכן להתפנות, והן מטלטלות ממקום למקום, ופעמים שמתערבות זו עם זו. אבל שתי מגורות שאינן מטלטלות, בזמן ששתיהן בבית אחד, מעלות זו את זו, ואם הן בשני [בתים] אין מעלות זו את זו: **ר"ש אומר אפילו הן בשתי עיירות.** ואין הלכה כר"ש:

יג שנפלה אחת מהן. אגודה אחת כיוצא בהן, ואינה ניכרת מביניהן. ואותה אגודה היתה חציה חולין וחציה תרומה: **שהיו שם מאה ושני חציים.** עם החצי של תרומה שבה. ואשמעינן רבי יוסי שאין האגודה שחציה תרומה מדמעת אלא לפי חשבון תרומה שבה, ולא אמרינן שהאגודה כולה תדמע, כיון

משניות מבוארות – קהתי

יום חמישי

באור משנה יא

סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה עַל פִּי מְגוּרָה – אסם, שאוגרים בו התבואה, **וְקִפְּאָהּ** – והסיר מה שלמעלה על פני המגורה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם יֵשׁ בַּקִּפּוּי מֵאָה סְאָה** – אם במה שהסיר יש מאה סאה חולין, **תַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה** – מתבטלת התרומה באחד ומאה; אבל אם אין בקיפוי מאה סאה, אין התבואה שבמגורה מסייעת לבטלה; ואף על פי שלדעת רבי אליעזר שבמשנה הקודמת, התחתונות מעלות את העליונות, שונה הדין כאן משום שקיפה, כלומר שאילו לא קיפה היתה אמנם התבואה שלמטה מצטרפת לבטל את סאת התרומה. אבל הואיל וקיפה, אינה בטלה אלא אם כן יש בקיפוי בלבד מאה סאה כדי לבטלה. **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא תַּעֲלֶה** – אף על פי שיש בקיפוי מאה סאה, אין התרומה בטלה (הר"ש לפי דעה אחת בירושלמי).

פירוש אחר (לפי דעה שנייה בירושלמי): אם יש בקיפוי – יחד עם מה שתחתיו במגורה, מאה סאה – נגד סאת התרומה שנפלה למגורה, תעלה באחד ומאה – שרבי אליעזר הולך לשיטתו, שהתחתונות מעלות את העליונות, והוא בא להשמיענו כאן, שאף על פי שקיפה וגילה דעתו שלא נתערבה התרומה עם מה שלמטה, מכל מקום מצטרף גם מה שלמטה לבטל את התרומה. ורבי יהושע אומר: לא תעלה – כשיטתו במשנה הקודמת, שאין התחתונות מסייעות לבטל את העליונות. ומה היא תקנתה (לדעת רבי יהושע)? **סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה עַל פִּי מְגוּרָה, יְקַפְּאֶנָּה** – כלומר יסיר את מה שלמעלה עד שידע שהוציא בחזרה את כל התרומה שנפלה על פיה, והשאר הכל חולין. **וְאִם כֵּן** – אם יש תקנה להתיר את התערובת על ידי קיפוי, **לָמָּה אָמְרוּ: תְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה** – כלומר במה אמרו שצריך אחד ומאה כדי לבטלה? **אִם אֵינוֹ יָדוּעַ אִם בְּלוּלוֹת הֵן** – כשאינו ידוע אם הסאה נשארה למעלה או נבללה במגורה לאחר שנפלה על פיה, **אוֹ לְאַיִן נָפְלָה** – או שאינו ידוע מתחילה להיכן נפלה התרומה, שבכגון מקרים אלו אין מקום לקיפוי, ועל כך אמרו חכמים, שעולה היא באחד ומאה.

באור משנה יב

שְׁתֵּי קֻפּוֹת – שני סלים של חולין, **וּשְׁתֵּי מְגוּרוֹת** – או שני אסמים של חולין, ויש בכל קופה או בכל מגורה חמישים סאה, **שֶׁנָּפְלָה סְאָה תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן** – לתוך אחת הקופות או אחת המגורות, **וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזוֹ מֵהֶן נָפְלָה** – ונמצאת כל אחת מהן אסורה מספק, **מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ** – שתי הקופות או שתי המגורות מצטרפות זו עם זו למאה סאה, כדי לבטל את הסאה של תרומה; ויכול הוא להרים את הסאה מכל קופה או מגורה שירצה, או אפילו מחצה מזו ומחצה מזו. בירושלמי מבואר, ששתי קופות מצטרפות, אפילו הן בשני בתים, שהואיל והקופות מיטלטלות ממקום למקום, יש לפעמים שמערבים אותן זו עם זו, אבל שתי מגורות הואיל והן קבועות במקומן, אינן מצטרפות אלא אם כן היו שתיהן בבית אחד. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ הֵן בִּשְׁתֵּי עֲיָרוֹת** – כלומר שאפילו אם הקופות רחוקות זו מזו, כגון שהיו לאדם שתי קופות בשתי עיירות ונפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזו מהן נפלה, הרי הן **מַעֲלוֹת זוֹ אֶת זוֹ** – מצטרפות הן לבטל את התרומה. ואין הלכה כרבי שמעון.

יום שני

באור משנה יג

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא בַּחֲמִשִּׁים אֲגֻדּוֹת שֶׁל יָרָק, שֶׁנָּפְלָה אַחַת מֵהֶן – אגודה אחת כיוצא בהן, **לְתוֹכָן** – לתוך חמישים האגודות, **חֲצָיָהּ תְּרוּמָה** – ואותה אגודה היתה חציה תרומה וחציה חולין, **וְאָמַרְתִּי לְפָנָיו** – לפני רבי עקיבא: **תַּעֲלֶה** – התרומה בטלה, ויש להעלות ממנה חצי אגודת ירק כתרומה וליתנה לכהן, **לֹא שֶׁהַתְּרוּמָה תַּעֲלֶה בַּחֲמִשִּׁים וְאֶחָד** – לא מפני שחמישים אגודות הירק מבטלות את האגודה שנפלה לתוכן, **אֶלָּא שֶׁהָיוּ שָׁם מֵאָה וּשְׁנֵי חֲצָיִים** – בחמישים אגודות הרי יש מאה חצאים, ובאגודה שנפלה לתוכן שני חצאים, חציה אחד חולין וחציה השני תרומה, ונמצא שהיו שם מאה ושניים חצאים עם החצי של תרומה, ובא רבי יוסי להשמיענו, שאין אנו אומרים, מאחר שהאגודה

פ ר ק ח מ י ש י

א סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמְּאָה חֻלִּין, אוֹ לְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, אוֹ לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אוֹ לְהֶקְדֵּשׁ — בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִים יִרְקָבוּ. אִם טְהוֹרָה הָיְתָה אוֹתָהּ הַסְּאָה, יִמָּכְרוּ לַכֹּהֲנִים בִּדְמֵי תְרוּמָה, חוּץ מִדְּמֵי אוֹתָהּ סְאָה. וְאִם לְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נָפְלָה, יִקְרָא שֵׁם לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר. וְאִם לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי אוֹ לְהֶקְדֵּשׁ נָפְלָה, הֲרֵי אֵלּוּ יִפָּדוּ. וְאִם טְמֵאִים הָיוּ אוֹתָן הַחֻלִּין — יֵאָכְלוּ נִקּוּדִים אוֹ קְלָיוֹת, אוֹ יִלּוֹשׁוּ בְּמֵי פֵרוֹת, אוֹ יִתְחַלְּקוּ לְעִסּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא בְּמָקוֹם אֶחָד כַּבֵּיצָה.

פירוש ברטנורא

שהיא תרומה מעורבת בחולין:

ה א סאה תרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חולין. דתרומה טמאה נמי עולה באחת ומאה: **ירקבו.** דאי אפשר לכהן לאכלה משום תרומה טמאה. והא דלא תנן ידלקו, משום דהיישינן דלמא אדמדליק להו אתי בהו לידי תקלה ואתי למיכל מנייהו, משום דדמוע קיל להו לאנשי ולא מזדהרי ביה כולי האי: **אם טהורה היתה אותה סאה.** וגם החולין טהורים ימכרו לכהנים בדמי תרומה, שדמיה פחותים, לפי שאין לה אוכלים מרובים, וגם אם נטמאת לא חזיא לאכילה: **חוץ מדמי אותה סאה.** שצריך ליתנה לכהן: **ואם למעשר ראשון.** טהור שלא נטלה ממנו תרומת מעשר נפלה. יבקש מן הלוי שיחליפם לו בחולין, ויעשם הלוי תרומת מעשר על טבלו: **ואם למעשר שני והקדש טהורים נפלה.** יפדו ויאכל דמי המעשר בירושלים, והדמוע ימכור לכהנים בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה: **ואם טמאים היו.** החולין והמעשר ראשון שנפלה בהן תרומה טהורה, דהשתא לא מצי למעבדינהו תרומת מעשר על מקום אחר. מפריש עליו תרומת מעשר וימכרנו לכהנים, ויאכלום הכהנים נקודים, פירוש ביובש כמו יבש היה נקודים (יהושע ט): **או קליות.** כי היכי דלא תתכשר התרומה הטהורה שיש בה לקבל טומאה דכל אוכל שלא בא עליו משקה מז' משקים אינו מוכשר לקבל טומאה: **או ילושו במי פירות.** כגון מי תותים ורמונים דלא מכשרי: **או יחלקום לעיסות.** שיתן פחות מכביצה בכל עיסה ועיסה, דאוכל שהוא פחות מכביצה אינו מקבל טומאת אוכלים, ואינו מטמא טומאת אוכלים. ואי קשיא מאי שנא מסאה תרומה טמאה שנפלה בחולין טהורים דאמרינן ירקבו משום דעושה הכל תרומה ונחשב כתרומה טמאה וטהורה שנתערבו, וא"כ תרומה טהורה וחולין טמאים נמי שנתערבו יחשבו כתרומה טהורה וטמאה שנתערבו ויהיו אסורים באכילה. וי"ל דלא דמי, דלעיל הנך חולין נעשו כתרומה ליאסר לזרים מכח תרומה טמאה, הלכך לכהנים נמי אסירי כדין תרומה טמאה, אבל הנך חולין דהכא אין נעשים תרומה אלא מכח תרומה טהורה, הלכך שריין לכהנים כתרומה טהורה:

משניות מבוארות – קהתי

שנפלה לתוכן היא תרומה מעורבת בחולין תהא כולה מדמעת, וצריך מאה אגודות נגדה כדי לבטלה, אלא אנו אומרים שאין האגודה מדמעת אלא לפי חשבון תרומה שבה, וכיון שהיו שם מאה ואחד של חולין נגדה, הרי היא בטלה (**רמב"ם; ברטנורא**), שהרי אפילו מאה חולין מבטלים את התרומה. ויש מפרשים, שרבי יוסי בא להביא ראיה לענין שתי קופות, שרואים אותן כאילו הן מעורבות, שכן גם באגודות אנו אומרים "תעלה" אף על פי שאין האגודות מעורבות (**הר"ש והרא"ש**).

באור משנה א

סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה – שאסורה באכילה אף לכהן, ומכל מקום עולה אף היא באחד ומאה, כדין תרומה טהורה, **שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמְּאָה חֻלִּין** – אם נתערבה בחולין שיש בה פחות ממאה סאה, **אוֹ לְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן** – או שנפלה לתוך מעשר ראשון שיש בו פחות ממאה סאה, **אוֹ לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אוֹ לְהֶקְדֵּשׁ** – לתבואה שהוקדשה לאוצר בית המקדש, **בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִים** – בין שהיו אותם החולין או המעשר הראשון וכו' טמאים ובין שהיו טהורים, **יִרְקָבוּ** – שהואיל ונעשה הכל "מדומע", הרי הכל דינו כתרומה טמאה שאסורה באכילה אף לכהן, הלכך אין תקנה לתערובת זו, ומניחים אותה עד שתירקב. הרמב"ם מוסיף: "במה דברים אמורים? בדבר שאין דרכו להאכל חי; אבל בדבר שדרכו להאכל חי לא יניחון. שמא ייתקל בהם ויאכל מהן. אלא ידליק הכל כדרך שמדליקין תרומה טמאה". **ברם,** המפרשים מעירים, שמה ששנו במשנתנו "ירקבו" ולא שנו "ידלקו", לפי שחוששים שמא עד להדלקתם יבואו לידי תקלה ויאכלו מהם, שכן אנשים מקילים בדימוע ואינם נזהרים בו כל כך (**ר"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"**). **אִם טְהוֹרָה הָיְתָה אוֹתָהּ הַסְּאָה** – ונפלה לפחות ממאה סאה חולין טהורים, **יִמָּכְרוּ לַכֹּהֲנִים בִּדְמֵי תְרוּמָה** – שהיא בזול, הואיל ואינה מותרת באכילה אלא לכהנים, ונמצא שאין לה אוכלים מרובים, **חוּץ מִדְּמֵי אוֹתָהּ סְאָה** – של תרומה שנתערבה בהם, שחייבים ליתנה לכהן. **וְאִם לְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נָפְלָה** – אם סאה תרומה טהורה נפלה למעשר ראשון טהור שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר, **יִקְרָא שֵׁם לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר** – שבמעשר ראשון זה, ויימכר הכל לכהן בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה של תרומה ותרומת מעשר שבו, שאף תרומת מעשר ניתנת לכהן. ויש מפרשים, שיבקש מהלוי שיחליפם לו בחולין ויעשם הלוי תרומת מעשר על מעשרות טבל שבידו ויתן הכל לכהן (**הרא"ש; ברטנורא**). **וְאִם לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי אוֹ לְהֶקְדֵּשׁ נָפְלָה** – אם נפלה סאה תרומה טהורה לתוך מעשר שני טהור או לתוך הקדש טהור, **הֲרֵי אֵלּוּ יִפָּדוּ** – ודמי מעשר שני יאכלו בירושלים, ודמי הקדש הרי הם של הקדש, והמדומע ימכר לכהן חוץ מדמי אותה סאה של תרומה. **וְאִם טְמֵאִים הָיוּ אוֹתָן הַחֻלִּין** – שנתערבה בהם סאה תרומה טהורה, **יֵאָכְלוּ נִקּוּדִים** – כלומר ימכר המדומע לכהנים, והם יאכלו ממנו ניקודים, היינו ככרות קטנות שכל אחת היא כשיעור חצי ביצה, שאוכל שהוא פחות מכביצה אינו מטמא אחרים, ולכן כשהוא עושה מאותו מדומע כיכר קטנה אין החולין הטמאים שבה מטמאים את התרומה המעורבת בה (**רמב"ם**); ויש מפרשים: נקודים – ביובש, כלשון הכתוב (**יהושע ט, ה**): "יבש היה נקודים" (**ר"ש**), **אוֹ קְלָיוֹת** – קלוי באש ולא מבושל, כדי שלא תוכשר התרומה במשקים לקבל טומאה מן החולין הטמאים שהיא מעורבת בהם ותיאסר לכהן; ושבעה משקים הם המכשירים את האוכלים לקבל טומאה: הטל, המים, היין, השמן, הדם, החלב ודבש דבורים (מכשירין ו, ד); **אוֹ יִלּוֹשׁוּ בְּמֵי פֵרוֹת** – כגון מיץ רימונים או תותים וכדומה, שאינם מכשירים לקבל טומאה, **אוֹ יִתְחַלְּקוּ לְעִסּוֹת** – יתחלקו החולין המדומעים להרבה עיסות, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא בְּמָקוֹם אֶחָד כַּבֵּיצָה** – שלא יהא בכל אחת מן העיסות חולין טמאים כשיעור ביצה, שבכגון זה לא יטמאו החולין את התרומה המעורבת בהם, שהרי אוכל שהוא פחות מכביצה אינו מטמא אחרים, כמו שהזכרנו לעיל; בכל הדרכים הללו יכול הכהן לאכול את המדומע הזה של חולין טמאים שנתערבה בהם תרומה טהורה. מה שאין כן בריש שהתרומה היא טמאה, אין למדומע כל תקנה, ולכן שנינו לעיל: "ירקבו". – יש מפרשים, שדין הסיפא "ואם טמאים היו אותן החולין" אינו דווקא בחולין אלא גם במעשר ראשון טמא, שאמנם אי אפשר לקרוא שם לתרומת מעשר שבו או לעשותו תרומת מעשר על מעשרות אחרים, שהרי המעשר טמא ותרומתו אסורה באכילה, אבל אפשר להפריש עליו תרומת מעשר ממקום אחר, ולמכור אחר כך את המדומע לכהנים והם יאכלוהו בדרכים המפורטות לעיל במשנתנו (**ר"ש; ברטנורא**).

ב סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ מֵאָה חֻלִּין טְהוֹרִין — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תֵּרוֹם וְתִשָּׂרֵף, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: סְאָה שֶׁנָּפְלָה הִיא סְאָה שֶׁעָלְתָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל נִקּוּדִים אוֹ קְלָיוֹת, אוֹ תִּלּוֹשׁ בְּמֵי פֵרוֹת, אוֹ תִּתְחַלֵּק לְעָפוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא בְּמָקוֹם אֶחָד כַּבֵּיצָה.

ג סְאָה תְּרוּמָה טְהוֹרָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה חֻלִּין טְמֵאִין, תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל נִקּוּדִים אוֹ קְלָיוֹת, אוֹ תִּלּוֹשׁ בְּמֵי פֵרוֹת, אוֹ תִּתְחַלֵּק לְעָפוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא בְּמָקוֹם אֶחָד כַּבֵּיצָה.

פירוש ברטנורא

ב סאה תרומה טמאה שנפלה למאה חולין טהורים. והשתא התרומה עולה באחד ומאה ולא נעשה הכל מדומע, והחולין טהורים לא הוכשרו לקבל טומאה ולא טמאתן התרומה טמאה: **תרום ותשרף.** כשם שאם היתה תרומה טהורה תעלה ותאכל, כך הטמאה תרום ותשרף. והאי תשרף דומיא דתרקב, שאסור ליהנות ממנה בשעה ששורפה, דאי שריית ליה ליהנות ממנה אתי למיכלה, דסבור שהיא מותרת ע"י ביטול: **תעלה ותאכל נקודים.** ביובש, כוליה כדפרשינן לעיל. והלכה כחכמים:

ג תעלה ותאכל. בהא מודה רבי אליעזר דאף אותה סאה נאכלת, משום דלעיל תרומה טמאה נפלה, אע"פ שנתבטלה בחולין הטהורים, מ"מ כשמגביהה שם תרומה עליה וחוזרת לשמה הראשון. אבל הכא דטהורה נפלה, אע"פ שהחולין היו טמאים, כשמגביהה חוזרה לשם תרומה טהורה כמו שהיתה:

משניות מבוארות – קהתי

שבת קודש

באור משנה ב

במשנה הקודמת שנינו בענין סאה תרומה שנתערבה בפחות ממאה סאה חולין, שהכל נעשה מדומע. – משנתנו באה ללמד בסאה תרומה שנפלה לתוך מאה סאה חולין, וכבר למדנו, שהתרומה עולה באחד ומאה, בין תרומה טהורה בין תרומה טמאה. ואמנם בתרומה טהורה שנתערבה במאה חולין טהורים, הדין הוא שמוציאים כשיעור התרומה ונותנים לכהן. ברם, משנתנו דנה בתרומה טמאה שנתערבה במאה חולין טהורים, כיצד נוהגים בה? ונחלקו בזה תנאים.

סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ מֵאָה חֻלִּין טְהוֹרִין – שלא הוכשרו לקבל טומאה, והתרומה הטמאה לא טימאתן, והיא בטלה באחד ומאה, כמו שבארנו לעיל, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תֵּרוֹם וְתִשָּׂרֵף** – צריך להרים סאה מתוך התערובת וליתנה לכהן, כמו בתרומה טהורה, העולה באחד ומאה, אבל אינה נאכלת, שדינה כדין תרומה טמאה שהכהן שורפה ונהנה בשריפתה, **שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: סְאָה שֶׁנָּפְלָה הִיא סְאָה שֶׁעָלְתָה** – הסאה שמעלים מתוך התערובת ונותנים לכהן היא אותה סאת התרומה הטמאה שנפלה לתוכה. ויש גורסים: תירוס ותירקב – כלומר שאסור לכהן ליהנות ממנה (**בבלי בכורות כב, ב**); ומכאן מפרש הרב מברטנורא, שאף לפי גירסתנו "תירום ותישרף" הכוונה היא בדומה ל"תירקב", שאסור ליהנות ממנה בשעה ששורפה, שאם יהא מותר לכהן ליהנות ממנה יבוא לאכלה, שיהא סבור שבטלה בחולין והיא מותרת גם באכילה (**עיין "משנה ראשונה"**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל נִקּוּדִים** – הסאה בטלה בחולין, ומרימים סאה ונותנים לכהן, והכהן אוכלה נקודים, היינו ככרות קטנות או ביובש, כמו שבארנו במשנה הקודמת, **אוֹ קְלָיוֹת** – קלוי באש, **אוֹ תִּלּוֹשׁ בְּמֵי פֵרוֹת** – שאינם מכשירים לקבל טומאה, **אוֹ תִּתְחַלֵּק לְעָפוֹת** – הרבה, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא בְּמָקוֹם אֶחָד כַּבֵּיצָה** – כלומר שלא יהא בעיסה אחת כביצה מן התרומה הטמאה ותטמא את השאר, ואף על פי שהיא בטלה בחולין, מכל מקום הואיל ונותנים ממנה סאה לכהן לשם תרומה, צריך הכהן להיזהר בה שלא לאכלה בטומאה לפי שיש בה קדושת תרומה (**תוספות; הר"ש**). ויש מבארים טעמם של חכמים בפנים אחרות (**עיין בבלי בכורות כג, א; "תוספות יום טוב"; "מלאכת שלמה"; "משנה ראשונה"**). ההלכה כחכמים.

באור משנה ג

סְאָה תְּרוּמָה טְהוֹרָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה חֻלִּין טְמֵאִין, תַּעֲלֶה – הסאה בטלה, ומרימים מתוך התערובת סאה לכהן, **וְתֵאָכֵל** – סאה זו על ידי הכהן, **נִקּוּדִים אוֹ קְלָיוֹת, אוֹ תִּלּוֹשׁ בְּמֵי פֵרוֹת** – כמו שבארנו במשניות הקודמות, **אוֹ תִּתְחַלֵּק לְעָפוֹת** – הרבה, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא בְּמָקוֹם אֶחָד כַּבֵּיצָה** – שלא יהא בעיסה אחת כשיעור ביצה מן החולין הטמאים. ואף על פי שבטלה הסאה באחד ומאה, מכל מקום יש בסאה זו שמרימים ונותנים לכהן קדושת תרומה, כמו שבארנו כבר במשנה הקודמת, והיא חוזרת לשם תרומה טהורה כמו שהיתה; הלכך צריך הכהן להיזהר בה שלא תיטמא. ואף רבי אליעזר הסובר במשנה הקודמת: "סאה שנפלה היא סאה שעלתה", מודה כאן שתיאכל נקודים או קליות וכו', שלא אמר רבי אליעזר "סאה שנפלה היא סאה שעלתה" אלא להחמיר אבל לא להקל (**ירושלמי; רמב"ם**).

אגרות קודש

[ה'תשל"ב]

מענתי מאז לזוגתו תי' – שמצטטה לעיל – מובן שלא הייתה בגדר חוקה **כלל**, כ"א ע"מ לבוחנה מזמן לזמן ע"פ התוצאות שלה.

פשוט ש"רקבון" (ולא בתור הכנה לצמיחת "מציאות" טובה יותר **ובהרבה**) – ה"ז היזק היחיד ובמילא גם היזק הרבים, ועד"ז העלם ואי-ניצול כשרונות – וה"ז היפך דבל תשחית והיפך ד**בכל דרכיך** דעהו.

ע"פ כהנ"ל מובן – דבאם לא יוחרב ע"ז המוסד (חינוך) בו נמצא, או שבלאה"כ לא יהי' לו קיום, ואינו קשור בחוזה וכיו"ב – יתענין במשרה מתאימה. ואם יתברר שהמשרה שכותבה מתאימה גם בפרטי', יתענין בה.

קבלה. אזכיר עה"צ ולכחו"ט.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף נג עמוד א **תָּנוּ רַבָּנָן** נאמר בפסוק (יחזקאל ח טז) 'וַיָּבֵא אֹתִי אֶל חֲצַר בֵּית ה' הַפְּנִימִית וְהִנֵּה פֶתַח הֵיכַל ה' בֵּין הָאוּלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ כְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ אַחֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה' וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה וְהֵמָּה מִשְׁתַּחֲוִיתָם קֵדְמָה לַשָּׁמֶשׁ', ויש להקשות **מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר 'וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה'** - לכיוון מזרח, **אֵינִי יוֹדֵעַ** - האם איני מבין מזה **שֶׁאַחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה',** הרי ההיכל היה במערב ופתחו למזרח ואם עמדו כשפניהם לכיוון הפתח שבמזרח, ודאי שאחוריהם היה להיכל. **אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה'', מְלַמֵּד** שהיה אחוריהם מגולה **שֶׁהָיוּ פּוֹרְעִין עַצְמָן** - מגלין עצמן בחוסר צניעות **וּמַתְרִיזִין** - עושין צרכיהן **כְּלַפֵּי מַטָּה,** ועל כך בא עונשם:

שנינו במשנה: הלויים עומדים על **חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת** היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, כנגד חמש עשרה שיר המעלות שבספר תהילים: **אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְהַהוּא מִדְּרַבָּנָן דְּהָוֵי קָמְסַדַּר אַגַּדְתָּא קַמֵּיהּ** - לאותו תלמיד חכם שהיה מסדר אגדות לפניו, וכך **אָמַר לֵיהּ, [מִי] שְׁמִיעַ לָךְ** - האם שמעת **הָנֵי חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה** שיר **הַמַּעֲלוֹת** שבתהילים **כְּנֶגֶד מִי אֲמָרָם דָּוִד. אָמַר לֵיהּ** אותו תלמיד חכם, **הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשָׁעָה שֶׁכָּרָה דָּוִד** את **הַשִּׁיתִּין** - נקבים שהיו בבנין המזבח עד התהום שבהם היה יורד ניסוך היין של ספלים כל השנה, פגע בחרס שהיה מונח על פתח התהום **וְקָפָא תְּהוֹמָא וּבְעֵי לְמִשְׁטְפָא עָלְמָא** - צף התהום ורצה לשטוף את העולם, באותו זמן **אָמַר דָּוִד חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה** שיר **הַמַּעֲלוֹת וְהוֹרִידָן.** הקשה לו רב חסדא **אִי הָכִי** - אם כדבריך מדוע נקראים הם **חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה 'מַעֲלוֹת',** הרי **'יוֹרְדוֹת' מִיבָּעֵי לֵיהּ** - היה לו לקרותן חמש עשרה שיר היורדות כיון שהם גרמו להוריד המים. **אָמַר לֵיהּ** רב חסדא לאותו תלמיד חכם **הוֹאִיל** וְפתחת בענין זה, **אַדְכַּרְתָּן** - נזכר אני **(מִלְּתָא)** דהָכִי **אִתְּמַר, בְּשָׁעָה שֶׁכָּרָה דָּוִד שִׁיתִּין, קָפָא תְּהוֹמָא וּבְעָא לְמִשְׁטְפָא עָלְמָא, אָמַר דָּוִד מִי אִיכָּא דְּיָדַע** - האם יש מי שיודע **אִי שָׁרֵי לְמִכְתַּב שֵׁם אַחַסְפָּא** - האם מותר לכתוב את שם ה' על החרס **וְנִשְׁדְּיֵהּ בִּתְהוֹמָא וּמָנַח** - ולזורקו לתהום שינוח על פתח התהום ויעצור את המים, או שאסור משום שגורם שימחק השם במים, **וְלֵיכָּא דְּקָאָמַר לֵיהּ מִידִּי** - לא היה מי שישיבו דבר. **אָמַר דָּוִד, כָּל דְּיָדַע לְמֵימַר וְאֵינוֹ אוֹמֵר יֵחָנֵק בִּגְרוֹנוֹ,** מדה כנגד מדה, שגורם לעולם להיטבע ולהיחנק. **נָשָׂא אֲחִיתוֹפֶל** כַּל וָחוֹמֶר **בְּעַצְמוֹ, וּמַה** כדי **לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ** - ולהתיר את הסוטה לבעלה אם יתברר שהיא טהורה, **אָמְרָה תּוֹרָה שְׁמִי שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדוּשָׁה יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם** - שכותב על גבי מגילה את הפסוקים מפרשת סוטה ובתוכם יש שם ה' ומוחק אותם לתוך המים, ומשקה את האשה, ואם נמצאת טהורה היא מותרת לבעלה. **לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ** שלא ישטף, **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שמותר למחוק את שם ה'. ועל פי קל וחומר זה **אָמַר לֵיהּ** אחיתופל לדוד **דְּשָׁרֵי** - מותר לעשות כך. ואכן **כָּתַב** דוד **שֵׁם** ה' **אַחַסְפָּא** - על החרס **וְשָׁדֵי לִתְהוֹמָא** - והשליכו לתהום וצלל ונח על פתח התהום, **וְנָחִית תְּהוֹמָא שִׁיתְּסַר אַלְפֵי גַּרְמִידֵי** - וירד גובה המים שבתהום שש עשרה אלף אמות. **כִּי חָזֵי דְּנָחִית טוּבָא** - כאשר ראה דוד שיורד התהום כל כך הרבה, **אָמַר, כַּמָּה דְּמִידְּלֵי טִפֵּי מִירְטַב עָלְמָא** - כמה שיעלה התהום ויתקרב סמוך לארץ כך תהיה האדמה רטובה ולחה יותר והפירות יגדלו טוב יותר, לכך **אָמַר חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה** מזמורי שיר **הַמַּעֲלוֹת וְאַסְּקֵיהּ חֲמֵישֵׁר אַלְפֵי גַּרְמִידֵי** - והעלה את התהום חמש עשרה אלף אמות, **וְאוֹקְמֵיהּ בְּאַלְפֵי גַּרְמִידֵי** - והעמידו בגובה אלף אמות מתחת לאדמה. ולכך נקראו 'שיר המעלות' שהם גרמו לעליית התהום. **אָמַר עוּלָּא, שְׁמַע מִינָּהּ שסוּמְכָא דְּאַרְעָא אַלְפֵי גַּרְמִידֵי** - עובי הקרקע עד התהום אלף אמה. מקשה הגמרא: **וְהָא חָזֵינַן דְּכָרִינָן פּוּרְתָּא וְנָפְקֵי מַיָּא** - והרי אנו רואים שחופרים מעט, אף שלא בעומק אלף אמה, ובוקעים מים. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָּא הַהוּא מִסּוּלְמָא דִּפְרָת** - מים אלו הבוקעים מהחפירות אינם מהתהום, אלא ממחילות [כעין צינורות] שתחת הקרקע המובילות את מי נהר פרת:

רש"י

מפריעין = מגלין. **ומתריזין** — ריעי. **בשעה שכרה דוד שיתין** — ולא סבירא ליה שמששת ימי בראשית נבראו, ואי סבירא ליה שמא נתמלאו עפר או צרורות, וצריך לכרותן. **קפא תהומא** — צף התהום למעלה ויצא. "ויצף הברזל" — מתרגמינן 'וקפא פרזלא' (מלכים ב ו). **אמר ליה** — רב חסדא לדידיה, הואיל ואדכרתן, הכי איתמר. **מי איכא דידע כו'** — דוד לא היה מורה הלכה בפני רבו אחיתופל, והוא היה שם. **אחספא** — מפני שהחרס צולל ויורד ואינו צף, כדי שירד וינוח על הנקב. ובאגדת דספר שמואל מפורש שמצאו דוד על פני נקב התהום, וכתוב בו שהיה שם משמת ימי בראשית. **לעשות שלום בין איש לאשתו** — לבדוק את הסוטה. ואם טהורה היא יהא שלום ביניהם. **שמי שנכתב בקדושה** — שכתב במגילה "יתן ה' אותך" וגו', כדכתיב "וכתב את האלות האלה" וגו' (במדבר ה). **כמה דמידלי טפי מירטב עלמא** — כמה שהתהום גבוה וסמוך לארץ — מתלחלח העולם, והארץ מצמחת פירותיה. **אמר** — חמשה עשר מזמורים של שיר המעלות. **סומכא דארעא** — עובי הארץ עד התהום. **סולמי דפרת** — מעלות העשויות כמחילות, שבהן מי פרת עולין תחת הקרקע. לפי שפרת גבוה מוצאו מאד, כדאמרינן בבכורות (נה,א): כל הנהרות למטה מפרת. ומים היוצאים מהר גבוה, אם דרך מתוקן להם, עולין על הר כיוצא בו, ולא יותר. לפיכך, אף החופרים בהרים שבבבל, הסמוכה לפרת, מוציאין מים.

הגמרא מביאה הוכחה אחרת: **וְאֶלָּא** יש להוכיח שחשוד על ממון אינו חשוד על שבועה, **מַהָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן** שכופר הכל **מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ שְׁבוּעַת הֶיסֵּת**, ומשמע שחושדים שהוא חייב לחבירו, ואין לומר שהוא משתמט שהרי אינו מודה במקצת, נמצא שהוא חשוד על ממון, **וַנִימָא** – ונאמר **מִינּוֹ דַּחֲשִׁיד אַמָּמוֹנָא חֲשִׁיד אַשְׁבּוּעָתָא**, אלא מוכח שחשוד על ממון אינו חשוד על שבועה. **וְתוּ** – ועוד **הוּכְחָה מַהָא דְּתָנֵי** – מהברייתא ששנה **רַבִּי חִיָּיא** בענין חנוני על פנקסו [שהחנוני טוען שנתן לפועל מעות והפועל טוען שלא קיבל], **שְׁנֵיהֶם נִשְׁבָּעִין**, החנוני נשבע שנתן והפועל שלא קיבל, **וְנוֹטְלִין** כל אחד **מִשֶּׁעַל הַבַּיִת** את המגיע לו לפי טענתו. והלא אחד מהם [החנוני או הפועל] ודאי משקר, ואם כן **נִימָא** – נאמר **מִינּוֹ דַּחֲשִׁיד אַמָּמוֹנָא חֲשִׁיד אַשְׁבּוּעָתָא**, ואיך מאמינים להם בשבועה. **וְתוּ** – ועוד **הוּכְחָה מַהָא דְּאָמַר רַב** שֵׁשֶׁת ששומר חינם שטוען נגנבה, **שָׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ**, האחת, **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ**, השניה, **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יָד**, כלומר שלא השתמשתי בה לצורכי, והשלישית, **שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתִי**. וממה שצריך להישבע שאינה ברשותו משמע שחושדים בו שלקחה לעצמו ומתכוין לגזולה, ואם כן **נִימָא** – נאמר **מִינּוֹ דַּחֲשִׁיד אַמָּמוֹנָא חֲשִׁיד אַשְׁבּוּעָתָא**, ואיך משביעים אותו. **אֶלָּא** מוכח מראיות אלו, **שֹׁאל אַמְרִינַן מִינּוֹ דַּחֲשִׁיד אַמָּמוֹנָא חֲשִׁיד אַשְׁבּוּעָתָא.**

הגמרא מביאה שיש חולקים על רבי יוחנן וסוברים שחשוד על ממון חשוד גם על שבועה: **אַבָּיֵי אָמַר**, לעולם החשוד על ממון חשוד גם על שבועה, ובמקרה של שנים שאוחזים בטלית הטעם כששבעים משום **שַׁרְיֵישִׁינַן** – שחוששים **שֶׁמָּא** אחד מהם **מִלְּוֶה יְשָׁנָה יֵשׁ לוֹ עָלָיו** – על חבירו, כלומר חבירו חייב לו כסף זמן רב, והוא יודע שחבירו שכח מענין ההלואה, ואם יתבע ממנו בודאי יכפור, ולכן הוא תוקף בטליתו של חבירו ונשבע שיש לו דמי חציה, ובאופן זה הוא משיב לעצמו את החוב.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן, **נִשְׁקוֹל** – שיחלקו את הטלית **בְּלָא שְׁבוּעָה**, שהרי אנו מניחים שאם חבירו לא היה חייב לו מעות לא היה תוקף. מתרצת הגמרא: איננו חוששים שחבירו חייב לו, **אֶלָּא חַיְישִׁינַן** – אנו חוששים **שֶׁמָּא סָפֵק מִלְּוֶה יְשָׁנָה יֵשׁ לוֹ עָלָיו** – שהוא מסופק אולי חבירו חייב לו חוב ישן, ועתה הוא תוקף את הטלית להשבת החוב.

שואלת הגמרא: **וְלֵאו אַמְרִינַן** – האם לא חוששים שאם הוא **תָּפִיס מָמוֹנָא מִסְּפֵיקָא** – תופס ממון בגלל ספק חוב, שמא **מִשְׁתַּבַּע נַמִי מִסָּפֵק** – גם ישבע לשקר בגלל ספק חוב. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, פָּרְשֵׁי אִינְשֵׁי מִסָּפֵק שְׁבוּעָה** – אנשים פורשים מספק שבועת שקר ולא נשבעים אלא אם הדבר ודאי, **וְלֵא פָּרְשֵׁי מִסָּפֵק מָמוֹנָא** – אבל אינם פורשים מספק ממון. **מַאי טַעְמָא, מָמוֹן אִיתֵיהּ בַּחֲזָרָה** – ממון אפשר להחזיר, ואם יתברר לו שתפס שלא כדין יחזיר את מה שתפס, אבל **שְׁבוּעָה** לשקר **לֵיתֵיהּ בַּחֲזָרָה** – אי אפשר לחזור מאמירתה.

הגמרא דנה באופן שאחד מאלו השנים האוחזים בטלית תפסה מחבירו: **כָּעֵי** – נסתפק **רַבִּי זֵירָא**, שנים האוחזים בטלית **וּתְקָפָהּ** – תפסה בחוזקה **אֶחָד** מהם מידו של חבירו **בְּפָנֵינוּ**, דהיינו בפני בית דין, ועתה הטלית כולה בידו, ועדיין לא נשבעו, **מַהוּ** הדין בזה. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה מקרה נסתפק, **אִי דְּשָׁתִיק** – אם מדובר שהשני שמידו תפסה הרי הוא שותק, הרי שבשתיקה זו **אוֹדוּיֵי אוֹדֵי לֵיהּ** – הודה לתוקף שאכן שלו היא ואין לו בה חלק, **וְאִי** – ואם מדובר **דְּקָא צָוַוח** – שמָחָה על כך, פשוט הדבר שאין תפיסתו כלום, שהרי **מַאי הֲוָה לֵיהּ לְמֶעֱבַד** – מה היה לו לעשות נגד זה שתפסה מלבד למחות בידו, ואין כאן הודאה שאינה שלו, והרי הם כאילו עדיין תופסים בה יחדיו. מבארת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרך רבי זירא לדון ולהסתפק אלא באופן זה, **דְּשָׁתִיק הנתקף מַעִיקָּרָא** – מלכתחילה, **וַהֲדַר** – וחזר **וְצָוַוח** – ומחה ביד התוקף, **מַאי** – מהו הדין בזה, האם נאמר **מִדְּאִשְׁתִּיק אוֹדוּיֵי אוֹדֵי לֵיהּ** – ממה ששתק מתחילה מוכח שהוא מודה לו ששלו היא, ועתה נתחרט מהודאתו ובא לטעון שאין זה כך ואינו נאמן, **אוֹ דִּלְמָא** – שמא נאמר **שִׁבְיוֹן דְּקָא צָוַוח הַשְׁתָּא** – שעתה הוא מוחה, **אִינְגַלַּאי מִילְּתָא** – הוברר הדבר למפרע **דְּהַאי דְּשָׁתִיק מֵעִיקָּרָא** – שמה ששתק מלכתחילה אין זה משום שהודה שאינה שלו אלא משום **שְׁבָר הָא קָא חָזֵי לֵיהּ רַבָּנָן** – הלא בית דין רואים אותו שתקף כנגדי ויעשו דין עם התוקף, ואין צורך במחאתי.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק: **אָמַר רַב נַחְמָן, תָּא שְׁמַע**, נאמר בברייתא לגבי הדין האמור במשנה ששנים אוחזים בטלית יחלוקו בשבועה, **כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֲדוּקִין בָּהּ, אֲבָל אם הָיְתָה טַלִּית יוֹצֵאת מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן בלבד, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ** את מה שהוא בידו, כמו זה שטוען על טלית שביד חבירו שהיא שלו, **עָלָיו** מוטל להביא את **הָרְאָיָה** על ידי עדים שהיא שלו. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי, אִי נִימָא כִּדְקָתָנֵי** – אם נאמר שהכוונה היא כפי הפשטות בברייתא, שבאו לבית דין כשאחד אוחז בה והאחר אינו אלא טוען כנגדו אך אינו תפוס בה, **פְּשִׁיטָא** שללא ראיה אין טענתו כלום כיון שאינו תופס בטלית, **אֶלָּא** ודאי מדובר **שֶׁתְּקָפָהּ אֶחָד** מהם והוציאה מיד חבירו **בְּפָנֵינוּ**, ובאופן שהשני שתק מתחילה ושוב צווח, וכמו שהעמדנו את ספיקו של רבי זירא. ומכאן יש לפשוט את ספיקו, שהרי נאמר בברייתא שהדין בזה שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואין להוציא מידי התוקף אלא על ידי ראיה ברורה, הרי שאומרים אנו ששתיקתו בתחילה הודאה היא אף שצווח לבסוף.

דוחה הגמרא: **לֹא**, אין המדובר בברייתא באופן האמור, אלא **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן כְּגוֹן דְּאָתוּ לְקַמָּן כְּדַתְפִיסוּ לָהּ תְּרֵוַיְיהוּ** – שבאו לפנינו כששניהם אחוזים בה, **וְאַמְרִינַן לְהוּ זִילוּ פְּלוּגוּ** – ופסקנו את דינם לחלוק, כאמור במשנה, **וְנָפְקוּ** – ויצאו, **וְהַדַּר אָתוּ כִּי תָּפִיס לָהּ חַד מִינַּיְיהוּ** – ושוב חזרו ובאו כאשר אחד מהם אוחז בה לבדו, ושוב הם מתדיינים בדבר, **הַאי** – התופס **אָמַר, אוֹדוּיֵי אוֹדֵי לִי** – הודה לי חבירי מחוץ לבית דין ולכן בולה בידי, **וְהַאי** – השני שאינה בידו **אָמַר, בְּדָמֵי אָגַרְתִּי נִיהֲלֵיהּ** – השכרתי לו את הטלית בדמים, ולכך היא בידו, אך לא הודיתי לו שהיא שלו. ועל זה אומרת הברייתא שאין השני נאמן, **דְּאַמְרִינַן לֵיהּ עַד הַשְׁתָּא** – עד עתה **חָשַׁדְתְּ לֵיהּ** לחברך **בְּגַזְלָן**, שהרי טענת כנגדו שחטף הוא ממך את הטלית, **וְהַשְׁתָּא מוֹגַרְתְּ לֵיהּ בְּלָא סַהֲדֵי** – וכי עתה הנך משכיר לו את הטלית ללא עדים שיוכלו להעיד על כך בכדי שלא יוכל להכחיש זאת. וממה שלא העמדת עדים מוכח שהאמת כדבריו שהודית לו שכולה שלו.

תירוץ נוסף: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** יש לתרץ באופן אחר, שאכן הכוונה בברייתא **כִּדְקָתָנֵי** – כמבואר בפשטות, **דְּאָתוּ לְקַמָּן כִּי תָּפִיס לָהּ חַד מִינַּיְיהוּ** – שבאו לפנינו, לבית דין, כשאחד תופס בה, **וְאִידָּךְ מִסְּרַךְ בָּהּ סָרוּכֵי** – והשני אינו אוחז בה בחוזקה אלא ברפיון, וזאת חידושה הברייתא שאחיזה כזו אינה כלום, והטלית בחזקת הראשון בלבד, והשני הוא המוציא ממנו ועליו הראיה. **וַאֲפִילּוּ לְסוּמְכוֹס דְּאָמַר שְׁמָמוֹן הַמּוּטָּל בְּסָפֵק בין שנים חוֹלְקִין בְּלָא שְׁבוּעָה,** והיה מקום לומר שכיון שהוא מיקל בחלוקה ואינו מצריך בה אפילו שבועה על כן יטול אף באופן זה, אין הדבר כן **שְׁמוֹרָה סוּמְכוֹס דְּסַרְבָא** – שאחיזה רפויה זו, **לָאו כְּלוּם הִיא,** ומכח אחיזתו זו אין הדבר נחשב כממון המוטל בספק, שאין כאן מאורע המעורר אותנו להסתפק מידו הבעלים, ואפילו בשבועה לא יטול.

הגמרא דנה בשנים אוחזים בטלית ואחד מהם הקדיש את הטלית: **אִם תִּמְצֵי לוֹמַר** שכאשר **תְּקָפָהּ אֶחָד בְּפָנֵינוּ מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ** וויחלוקו, יש ללמוד מזה שאם לא תקפה אלא **הֶקְדִּישָׁהּ** לשמים, שאמר שתהיה הקדש, **אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת** – אין הקדשו חל, שאין כח ההקדש גדול מכח התקיפה, וכשם שתקיפתו אינה מועילה להחזיקו בטלית ולהפקיעה מחבירו, כך גם אינו מועיל לעשותה הקדש ולהוציאה מתחת יד חבירו. אולם **אִם תִּמְצֵי לוֹמַר** שכאשר **תְּקָפָהּ אֶחָד בְּפָנֵינוּ אִין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ**, יש להסתפק **בְּהֶקְדִּישָׁהּ** אחד מהם **בְּלָא שֶׁתְּקָפָהּ מַהוּ.** האם נאמר **שִׁבְיוֹן דְּאָמַר מַר שֶׁאֲמִירָתוֹ לְגַבּוֹהּ** – כשאומר אדם על חפץ שיהיה הקדש, אף בלא שעשה קנין, **כִּמְסִירָתוֹ לְהֶדְיוֹט דָּמֵי** – הרי הוא דומה כמי שמסר להדיוט,

המשך בעמוד לב

רש"י

מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ. לְשֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּמִקְצָת: **נִימָא מִינּוֹ.** דְּמַעִיז פָּנָיו לִכְפּוֹר הַכֹּל לַאו לְאִשְׁתַּמּוּטֵי בָּעֵי וְחָשׁוּד אִשְׁבּוּעָה: **שְׁנֵיהֶם נִשְׁבָּעִים.** גַּבֵּי חֲנָנִי עַל פִּנְקָסוֹ וְקָשֶׁה לִי אַמַּאי שְׁבָקָה לְמַתְנִי" דְּשְׁבוּעוֹת וּמַיְיתֵי לָהּ מִבְּרַיְיתָא: **נִימָא מִינּוֹ.** כֵּיוָן דְּחַד מִינַּיְיהוּ וַדַּאי אַמְמוֹנָא: **שָׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ.** לְשׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁטּוֹעֵן וּנִגְנְבָה: **שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יַד.** לַעֲשׂוֹת מְלֶאכְתִּי דְּאִי שָׁלַח בָּהּ יַד הֲוֵי גַּזְלָן עָלֶיהָ וּמִיהַיְיב בְּאונְסָהּ וְאַפִּילּוּ נָאנְסָה בְּרִשׁוּתֵיהּ הָיְיא קַיְיקָא וְדִידֵיהּ הִיא: **נִימָא.** גַּבֵּי שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בְּרִשׁוּתִי מִיגּוֹ דְּחָשִׁיד אַמְמוֹנָא שַׁמָּא בְּרִשׁוּתֵיהּ הוּא וְכוֹפֵר בָּהּ חָשִׁיד נַמִּי אִשְׁבּוּעָתָא: **אַבַּיֵּי אָמַר.** טַעְמָא דְּמַתְנִי' לָאו כְּדַר' יוֹחָנָן דְּאִי הֲוָה חָשִׁיד לָן אֲהוֹלֵךְ וְתוֹקֵף בְּטָלִית חֲבֵירוֹ חִנָּם הֲוָה לָן חָשׁוּד אִשְׁבּוּעָה אֶלָּא חֲיֵישִׁינָן שֶׁמָּא מִלְוָה יְשָׁנָה יֵשׁ לוֹ עָלָיו עַל זֶה וּמַכִּיר בּוֹ שֶׁשְּׁכָחָהּ וְיִכְפּוֹר בּוֹ וְהוֹלֵךְ וְתוֹקֵף בְּטָלִיתוֹ וְנִשְׁבָּע שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהּ דְּמֵי חֲצִיָּהּ וְטָלִית זוּ שֶׁלּוֹ דְּהָא אֲפִי' גְּלִימָא דְּעַל כְּתֵפֵיהּ שֶׁעֲבִיד לֵיהּ: **אי הָכִי.** אַמַּאי רָמוּ עֲלֵיהּ שְׁבוּעָה כֵּיוָן דְּאִי לֹא הֲוֵי עֲלֵיהּ לֹא הֲוֵי תָּפִיס בָּהּ: **נִשְׁקְלָהּ בְּלֹא שְׁבוּעָה.** לְגִבּוֹת מִלְוָה שֶׁלּוֹ: **וְלֹא פַּרְשֵׁי מִסָּפֵק מְמוֹנָא.** אֲבָל מִדְּאִי דְּמֻמְנוֹנָא פַּרְשֵׁי וּמֵאַן דְּלֹא פָּרִישׁ חָשִׁיד נַמִּי אִשְׁבּוּעָתָא: **תְּקָפָהּ אֶחָד.** הוֹצִיאָהּ מִיַּד חֲבֵירוֹ בְּחֲזָקָה וַחֲבֵרוֹ כּוֹלֶהּ בִּידוֹ קוֹדֶם שֶׁנִּשְׁבַּע: **יוֹצֵאת מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם.** יוֹצֵאת (לְבַדּוֹ) לִפְנֵי ב"ד מִתַּחַת יַד הָאֶחָד שֶׁהוּא לְבַדּוֹ אָחוּז בָּהּ וְלֹא חֲבֵירוֹ: **הָרָאִיָּה.** בְּעֵדִים: **כְּדְקָתָנֵי.** שֶׁזֶּה לְבַדּוֹ אָחוּז בָּהּ וּבָא: **אֶלָּא לָאו.** וְכִדְאוֹקְמִינָן דְּשִׁתִּיק וּלְבַסּוֹף צְוָוחוּ: **אֲפִי' לְסוּמְכוֹס כּוֹ'.** כְּלוֹמַר וְאַלִּיבָּא דְּסוּמְכוֹס דְּמִיקַל בְּחֵלּוּקָה וְלֹא מַצְרִיךְ אֲפִי' שְׁבוּעָה אֵיצְטְרִיךְ לְאִשְׁמוּעִינָן דְּבִכְּה"ג מוֹדֵי סוּמְכוֹס דַּאֲפִי' בִּשְׁבוּעָה לֹא שְׁקִיל דְּהָא לָאו מִמּוֹן הַמּוּטָל לְסָפֵק הוּא: **דְּסַרְכָא לָאו כְּלוּם הִיא.** וְאֵין שׁוֹר שְׁחוּט לְפָנֶיךָ וְלֹא דְּמֵי לִנְמִצָא עוּבְּרָה בְּצִבְתָּה (ב"ק דף מו.): **ו אֶת"ל.** בִּשְׁאֵילְתָנוּ לְפָשׁוּט דְּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ וְיַחְלוֹקוּ: **הִקְדִּישָׁה.** בְּלֹא תְּקָפָה: **אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת.** דְּלֹא אֵלִּים הִקְדִּישָׁהּ מִתְּקָפָה: **הָא לֹא תְּקָפָה.** וְאֵין יְכוֹל לְהַקְדִּישָׁהּ:

מסורתא

תוספות

אֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן. תִּימָה הָא הָכָא נַמִּי מִשְׁתַּמִּיט וְי"ל דְּרַב נַחְמָן מְחַיֵּיב שְׁבוּעַת הֶיסֵּת אַפִּי' הֵיכָא שֶׁתּוֹבְעוֹ וְאָמַר זֶה הַחַפָּץ שֶׁהוּא בְּיָדְךָ שֶׁלִּי הוּא דְּלֹא שַׁיָּיךְ בְּהוּ אישְׁתַּמּוּטֵי וְכֵן פִּי' רַב הַאי גָּאוֹן שֶׁמַּשְׁבִּיעִין שְׁבוּעַת הֶיסֵּת אַקַּרְקָעוֹת אע"ג דְּלֹא שַׁיָּיךְ בְּהוּ אישְׁתַּמּוּטֵי וְקָשֶׁה דִּבְסּ' שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִים (דף מ: ושם ד"ה אישתמוטי) מַשְׁמַע דְּלֹא מְחַיֵּיב שְׁבוּעַת הֶיסֵּת אֶלָּא מִשּׁוּם אישְׁתַּמּוּטֵי דְּקָא פָּרִיךְ אדְרַבָּה אַין אָדָם מֵעִיז וּמִשֵּׁנִי דְּמִשְׁתַּמִּיט וְי"ל כֵּיוָן דְּבִשְׁאִינוּ בְּעִין מִשְׁתַּמִּיט אף כְּשֶׁהוּא בְּעִין לֹא פְּלוּג רַבָּנַן אי נַמִּי אַקּוּשְׁיָא דְּר' חִיָּיא סָמִיךְ: **דְּתָנֵי** ר' חִיָּיא. הַקְשָׁה רַשִּׁ"י אַמַּאי לֹא מַיְיתֵי מַתְנִי' דְּשְׁבוּעוֹת וְי"ל דְּע"י ר' חִיָּיא שָׁנְאָה רַבִּי כְּדְמוּכָח הָתָם (דף מז):

שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יַד. פִּרֵשׁ"י דְּאִם שָׁלַח בָּהּ יַד אֲפִילּוּ נָאנְסָה חַיָּיב וְאַף עַל פִּי דְּמִשֶּׁהֶחֱזִירָהּ פָּטוּר כְּדְקָתָנֵי בְּהַמַּפְקִיד (לקמן דף לד) מ"מ שֶׁמָּא נָאנְסָה קוֹדֶם שֶׁהֶחֱזִירָהּ אֲבָל קָשֶׁה מִשֶּׁלְּהֵי הָאוּמָנִין (לקמן דף פג.) דְּקָאָמַר וְנִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אֵין רוֹאֶה הָא יֵשׁ רוֹאֶה יָבִיא רְאָיָה וְיִפָּטֵר וְהָא שֶׁמָּא שָׁלַח בָּהּ יַד וְי"ל שֶׁיִּפָּטֵר מִשְּׁבוּעָה שֶׁנָּאנְסָה אַך יִשְׁבַּע שֶׁלֹּא שָׁלַח בָּהּ יַד אי נַמִּי שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יַד אֵינוֹ נִשְׁבָּע אֶלָּא ע"י גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ וּכְשֶׁיֵּשׁ רוֹאֶה שֶׁנָּאנְסָה פָּטוּר לְגַמְרֵי וְר"ת מְפָרֵשׁ אֲפִי' ע"י גִּלְגּוּל לֹא יִשְׁבַּע הֵיכָא שֶׁהִיא מֻתָּרָה בְּפָנֵינוּ דְּאֵין מְגַלְגְּלִין אֶלָּא בְּדָבָר הַדּוֹמֶה דִּלְמָה ל"ל שֶׁשָּׁלַח בּוֹ יַד דְּדַוְקָא בְּשוּתְּפִין שֶׁחָלְקוּ וְנִתְחַיֵּיב שְׁבוּעָה מִמְّקוֹם אַחֵר מְגַלְגְּלִין מִשּׁוּם דְּמוֹרֵי הַיְיתֵרָא וּשְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יַד מְפָרֵשׁ ר"ת שֶׁלֹּא אֲבָלָהּ דְּאִינוֹ בְּכְלַל שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע וְשֶׁאִינָהּ בְּרִשׁוּתוֹ:

סָפֵק מִלְוָה יְשָׁנָה יֵשׁ לוֹ עָלָיו. וְהַהִיא דְּמַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ ג' שְׁבוּעוֹת וְדִשְׁנֵיהֶם נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין מִמְّקוֹם אַחֵר מִלְוָה יְשָׁנָה יֵשׁ לוֹ עָלָיו וְלֵכֶךְ אֵין לְפַרְסוֹ בְּלֹא שְׁבוּעָה וְגַם לֹא יִטּוֹל בְּלֹא שְׁבוּעָה אֲבָל בְּגַזְלָן וַדַּאי וְכוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן אֵין לְהַכְשִׁיר מִטַּעַם שֶׁמָּא סָפֵק מִלְוָה יְשָׁנָה יֵשׁ לוֹ עָלָיו:

מָמוֹן אִפְשַׁר בְּחֲזָרָה. אם לא יִכּוֹר יַחֲזִיר וְלֹא יַעֲבִבֶנּוּ מִסָּפֵק אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ אם יִכּוֹר שֶׁאִינוֹ חַיָּיב לוֹ יַחֲזִיר אֲבָל אם לא יִכּוֹר יַעֲבִבֶנּוּ אע"פ שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יִזְכּוֹר עוֹד דְּא"כ גַּם מִסָּפֵק שְׁבוּעָה לֹא יִפְרוֹשׁ:

אַגְרָת לֵיהּ בְּלֹא סְהָדֵי. וְאִינוֹ נָאֱמָן בְּמִינוֹ דְּאִי בָּעֵי אָמַר תְּקָפָהּ מִמֶּנּוּ דְּמִיגּוֹ בְּמִקּוֹם עֵדִים הוּא:

הִקְדִּישָׁה בְּלֹא תְּקָפָה מִדּוֹ. וּמַיְירֵי נַמִּי כְּגוֹן שֶׁשְּׁתָק בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּישׁ וּלְבַסּוֹף כְּשֶׁשְּׁאֵלָה הַגּוֹבֵר צְוָוחַ וּמִבָּעְיָא לֵיהּ כֵּיוָן דְּאָמַרְתּוֹ לְגִבּוֹהַּ כּוֹ' הָוָה הֶקְדֵּשׁ בְּתְקָפָה דְּכֵיוָן שֶׁשְּׁתָק אוֹדֵוּיֵי אוֹדֵי לֵיהּ וְהָוָה הֶקְדֵּשׁ וְלֹא דְּמֵי לְגָזֵל וְלֹא נַתְיְיאֵשוּ הַבְּעָלִים דְּשֵׁנֵיהֶם אֵין יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁ זֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ וְזֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ דְּכֵיוָן דְּאוֹדֵי לֵיהּ הָוֵי בְּכִפְקוֹדוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיַד אֲחֵרִים דַּיְיכוֹל לְהַקְדִּישׁ כִּדְמוּכָח בְּהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (ב"ב דף פח.) גַּבֵּי הַהוּא דְּאִיתֵּי קָרֵי כּוֹ' דְּאִי לֹא קַיְיצֵי דְּמֻמְנוּהוּ הָוֵי קְדוּשׁוֹת אוֹ דִּלְמָא הֶקְדֵּשׁ לֹא הָוֵי כְּתִקִּיפָה דִּלְמָה יְצוּחַ בְּשֵׁבִיל דְּבָרָיו וּמַיְיתֵי מֵהַהִיא מִסּוֹתָא דְּהִקְדִּישׁ חַד וְשָׁתַק אִידָךְ וּמִסְקְנָא דִּלְא הָוֵי הֶקְדֵּשׁ אַלְמָא שְׁתִיקוּתוֹ אֵינוֹ כְּהוֹדְאָה: **וְהָא** הָכָא דְּכִי מִיבְּעֵי לֵיהּ בְּמִסּוֹתָא כֵּיוָן דְּמַקְרְקְעֵי הִיא וְהָוָה דִּינָא כָּל דְּאִלֵּים גְּבַר וְכֵיוָן דְּאִם תְּקָפָה הָאָחֵד וְהִקְדִּישָׁה כְּשֶׁהִיא בְּיָדוֹ מִסְתָּמָא תּוֹ לֹא פָּקַע אֲפִי' חֵזֶר חֲבֵירוֹ וְתָקְפָה מִמֶּנּוּ כִּי הִקְדִּישָׁה בְּלֹא תְּקָפָה נַמִּי הָוֵי הֶקְדֵּשׁ וּ דַּאֲפִי' גְּבַר הָאָחֵד אִם יְכוֹל הַשֵּׁנִי לַחֲזוֹר וּלְתוֹקְפָה מִמֶּנּוּ זוֹכֶה ה"ה הִקְדִּישׁ כְּלָל כֵּיוָן דַּחֲבֵירוֹ אִם תְּקָפָה הָיְיָה זוֹכֶה דְּלֹא אֵלִּים הֶקְדֵּשׁ מִתְּקִיפָה וְהַשְּׁתָא אֵיתֵי וְהָא הָכָא אִם תקפה

אגרות קודש

[ח'תשל"ב]

ילמוד בהתמדה וביר"ש – **וזהו העיקר**. ומקום לימודו – ידבר עוה"פ עם ההנהלה ויבארם טעמיו ואח"כ יעשה כפי שיורוהו אז.

מַסּוּתָא דַּהֲווּ מִנְּצוּ עֲלָהּ בֵּי תְּרֵי הַאי אָמַר דִּידִי הוּא וְהַאי אָמַר דִּידִי הוּא קָם חַד מִינַּיְיהוּ אַקְדְּשָׁהּ פַּרְשֵׁי מִינָּהּ רַב חֲנַנְיָה וְרַב אוֹשַׁעְיָא וְכוּלְּהוּ רַבָּנָן וְא"ל רַב אוֹשַׁעְיָא לְרַבָּה כִּי אַזְלַת קַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְכַפְרִי בְּעֵי מִינֵּיהּ כִּי אָתָא לְסוּרָא א"ל רַב הַמְנוּנָא מַתְנִי' הִיא סָפֵק בְּכוֹרוֹת אֶחָד בְּכוֹר אָדָם וְאֶחָד בְּכוֹר בְּהֵמָה בֵּין טְהוֹרִים בֵּין טְמֵאִים הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה וְתָנֵי עֲלָהּ אֲסוּרִים בְּגִיזָּה וּבַעֲבוֹדָה וְהָא הָכָא דְּאָמַר תָּקְפוֹ כֹּהֵן אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ דְּקָתָנֵי הַמע"ה וְכִי לֹא תְּקָפוֹ אֲסוּרִין בְּגִיזָּה וּבַעֲבוֹדָה אָמַר לֵיהּ רַבָּה קְדוּשַּׁת בְּכוֹר קָאָמְרַתְּ לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ תְּקָפוֹ כֹּהֵן מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ וַאֲפִילּוּ הָכִי אֲסוּרִים בְּגִיזָּה וּבַעֲבוֹדָה דִּקְדוּשָּׁה הַבָּאָה מֵאֵלֶיהָ שָׁאנֵי אָמַר לֵיהּ רַב חֲנַנְיָה לְרַבָּה תַּנְיָא דִּמְסַיֵּיעַ לָךְ הַסְּפֵיקוֹת נִכְנָסִין לְדִיר לְהִתְעַשֵּׂר וְאִי ס"ד תְּקָפוֹ כֹּהֵן אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ אַמַּאי נִכְנָסִין לְדִיר נִמְצָא זֶה פּוֹטֵר מָמוֹנוֹ בְּמָמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי אִי מִשּׁוּם הָא לָא תְּסַיְּיעֵיהּ לְמַר הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן כְּגוֹן דְּלֵית לֵיהּ אֶלָּא תִּשְׁעָה וְהוּא דְּמָה נַפְשָׁךְ אִי בַּר חִיּוּבָא הוּא שַׁפִּיר קָא מְעַשֵּׂר אִי לָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא תִּשְׁעָה לָאו בַּר עִשּׂוּרֵי נִינְהוּ הָדַר אָמַר אַבַּיֵּי לָאו מִילְּתָא הִיא דְּאַמְרִי דִּסְפֵיקָא לָאו בַּר עִשּׂוּרֵי הִיא דִּתְנַן קָפַץ אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין לְתוֹכָן כּוּלָּן פְּטוּרִין וְאִי ס"ד סְפֵיקָא בָּעֵי עִשּׂוּרֵי לְעַשֵּׂר מִמָּה נַפְשָׁךְ דְּאִי בַּר חִיּוּבָא הוּא שַׁפִּיר מְעַשֵּׂר וְאִי לָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא נִפְטַר בְּמִנְיָן הָרָאוּי דְּאָמַר רָבָא מִנְיָן הָרָאוּי פּוֹטֵר

אלא

רש"י

מַסּוּתָא. מֶרְחָץ: פַּרְשֵׁי מִינָּהּ. מִלִּרְחוֹץ בָּהּ: וְאָמַר לֵיהּ רַב אוֹשַׁעְיָא לְרַבָּה גַּרְסִינָן: לְכַפְרִי. שֵׁם מָקוֹם: כִּי אָתָא לְסוּרָא. כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵר דֶּרֶךְ סוּרָא לֵילֵךְ לְכַפְרִי: סָפֵק בְּכוֹרוֹת. כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁיָּלְדָה וְאֵין יָדוּעַ אִם בִּכְּרָה כְּבָר אִם לֹא: אֶחָד בְּכוֹר אָדָם. כְּגוֹן שֶׁהִפִּילָה אִמּוֹ לְפָנָיו סָפֵק דָּבָר הַפּוֹטֵר בִּבְכוֹרָה סָפֵק רוּחַ הִפִּילָה וְהַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר: בֵּין טְמֵאִין. כְּגוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר: הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ כו'. קס"ד אִם בְּיַד יִשְׂרָאֵל הֵן הֲוֵי כֹּהֵן מוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה וְאִם תְּקָפָהּ כֹּהֵן וְשָׁתִיק יִשְׂרָאֵל וְהָדַר צָוַוח הֲוֵי יִשְׂרָאֵל מוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ: אֲסוּרִין בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה. מִסָּפֵק שֶׁמָּא קָדָשִׁים הֵם: דְּקָתָנֵי הַמּוֹצִיא. מַשְׁמַע בֵּין כֹּהֵן בֵּין יִשְׂרָאֵל: וְכִי לֹא תְּקָפוֹ. חָמוּר כֹּחַ הֶקְדֵּשׁ לְאוֹסְרָן בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה ש"מ דְּאִת"ל תְּקָפוֹ אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ הִקְדִּישָׁהּ מְקוּדֶּשֶׁת: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ. גַּבֵּי בְּכוֹר דַּאֲפִי' תְּקָפוֹ כֹּהֵן מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ מִסְתְּמָא בְּחֶזְקַת יִשְׂרָאֵל הֵן וּלְעוֹלָם הַכֹּהֵן קָרוּי מוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ וְטַעְמָא דְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה לַאו מִשּׁוּם דִּיהֵא לַכֹּהֵן שׁוּם כֹּחַ בָּהֶן דְּתִפְשׁוֹט מִינָּהּ לְהֵיכָא דְּאִי תְּקָפוֹ אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ הִקְדִּישָׁהּ הֲוֵי הֶקְדֵּשׁ אֶלָּא הָכָא מִשּׁוּם אִיסּוּר סָפֵק גִּיזַּת קָדָשִׁים וּקְדוּשָּׁה הַבָּאָה מֵאֵלֶיהָ שָׁאנִי שֶׁאִם בְּכוֹר הוּא מֵאֵלָיו קָדוֹשׁ וְאִיכָּא לְסְפוּקֵי בְּהָכִי אֲבָל גַּבֵּי מַסּוּתָא דְּאֵין קְדוּשָּׁה בָּאָה אֶלָּא עַל פִּיו שֶׁל זֶה אֵימָא לָךְ דַּאֲפִי' אִם תִּמְצֵי לוֹמַר תְּקָפָהּ אֵין מוֹצִיאִין הִקְדִּישָׁהּ בְּלֹא תְּקָפָהּ לֹא הֲוֵי הֶקְדֵּשׁ דְּאֵין יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ: דִּמְסַיֵּיעַ לָךְ. דִּגְבֵי סָפֵק בְּכוֹרוֹת אִם תְּקָפָהּ כֹּהֵן מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ: הַסְּפֵיקוֹת. לְקַמָּן מְפָרֵשׁ בְּסָפֵק פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר דְּמַפְרִישׁ עָלָיו טָלֶה לְאַפְקוּעֵי אִיסּוּרָא וְהוּא לְעַצְמוֹ שֶׁאֵין צָרִיךְ לִיתְּנוֹ לַכֹּהֵן שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה וּפִדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר בַּר עִשּׂוּרֵי הוּא אִם יֵשׁ לַכֹּהֵן י' פִּטְרֵי חֲמוֹרִים שֶׁנָּפְלוּ לוֹ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶם עֲשָׂרָה שֵׂיִין וּמְעַשְּׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ הִלְכָּךְ סָפֵק פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר בְּיַד יִשְׂרָאֵל נִכְנָס לַדִּיר עִם שְׁאָר טְלָאִים שֶׁלּוֹ לְהִתְעַשֵּׂר וְאִי נַפְקָא בָּעֲשִׂירִי לִיפּוֹק: וְאִי ס"ד. יֵשׁ לַכֹּהֵן צַד זְכִיָּיה בּוֹ נִמְצָא זֶה אִם יָצָא בָּעֲשִׂירִי פּוֹטֵר מָמוֹנוֹ בְּמָמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן: לְמַר. רַבָּה שֶׁהוּא רַבּוֹ: אִם בַּר חִיּוּבָא הוּא. אִי הַאי גַּבְרָא בַּר חִיּוּבָא הוּא לְעִשּׂוּרֵי שֶׁפִּדְיוֹן זֶה לַאו פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁלּוֹ הוּא הֲרֵי יֵשׁ לוֹ י' טְלָאִים וְחַיָּיב לְעַשְּׂרָן שַׁפִּיר קָמְעַשֵּׂר: אִי לָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא. שֶׁפִּדְיוֹן זֶה שֶׁל כֹּהֵן לֹא פָּטַר לֵיהּ מִידֵּי דְּתִשְׁעָה לָאו בְּנֵי עִשּׂוּרֵי נִינְהוּ: לָאו מִילְּתָא הִיא דְּאַמְרֵי. דְּוַדַּאי סַיַּיעְתָּא הִיא לְמַר דְּאִי הֲוָה צַד זְכִיָּיה לַכֹּהֵן בֵּיהּ מִסָּפֵק וְאִשְׁתַּכַּח דְּכָל הַנֵּי טְלָאִים סָפֵק חַיָּיבִים בְּמַעֲשֵׂר סָפֵק אֵין חַיָּיבִים מִסְּפֵיקָא לֹא הֲוֵי צָרִיךְ לְעַשּׂוּרִינְהוּ כִּדְקָאָמְרַתְּ לְעִשּׂוּרֵי מִמָּה נַפְשָׁךְ דְּכָל סָפֵק חַיָּיב סָפֵק פָּטוּר לָאו בְּנֵי עִשּׂוּרֵי נִינְהוּ וַאֲפִילּוּ הֵיכָא דְּאִיכָּא לְמֵימַר מִמָּה נַפְשָׁךְ: קָפַץ אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין כו'. הָיָה מְעַשֵּׂר טְלָאִים וְהִתְחִיל לִמְנוֹת כְּשֶׁהָיוּ יוֹצְאִים בְּפֶתַח הַדִּיר וְעַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לַעֲשָׂרָה קָפַץ אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין לְתוֹךְ הַדִּיר וְאֵינוֹ מַכִּירוֹ: כּוּלָּן פְּטוּרִין. בֵּין אוֹתָן שֶׁיָּצְאוּ בֵּין אוֹתָן שֶׁבְּתוֹךְ הַדִּיר וַאֲפִילּוּ הֵן אֶלֶף שֶׁיָּצְאוּ פְּטוּרִין (שֶׁהֵם מִנְיָן הָרָאוּי שֶׁכְּשֶׁמְּנָאָן הָיָה הַמִּנְיָן רָאוּי לְהַשְׁלִים וְלָבֹא לִכְלַל מַעֲשֵׂר וְאָמְרִינָן בִּבְכוֹרוֹת וְהָכִי מַיְיתִינָן לָהּ מִנְיָן הָרָאוּי פּוֹטֵר וְאוֹתָן שֶׁבְּתוֹךְ הַדִּיר פְּטוּרִין מִשּׁוּם זֶה הַמְּעוֹרָב דְּכֹל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שֶׁעָבַר כְּבָר וְכָל חַד מִינַּיְיהוּ סָפֵק כְּבָר עָבַר הוּא: וְאִי ס"ד סְפֵיקָא. דְּאִיכָּא לְמֵימַר מִמָּה נַפְשָׁךְ בָּעֵי לְעִשּׂוּרֵי שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה כַּתּוֹרָה וְכַמִּצְוָה נְעַשְּׂרִינְהוּ לְהָנָךְ דִּבְתוֹךְ הַדִּיר מִמָּה נַפְשָׁךְ כָּל י' שֶׁיּוֹצְאִין אִם מַעֲשֵׂר שֶׁלָּהֶן בַּר חִיּוּב וְכָרָאוּי הוּא כְּגוֹן שֶׁלֹּא יָצָא אוֹתוֹ הַקּוֹפֵץ לְתוֹכָן שַׁפִּיר קָא מְעַשֵּׂר: וְאִי לָאו בַּר חִיּוּבָא. כְּגוֹן אוֹתָן עֲשָׂרָה שֶׁיָּצָא זֶה לְתוֹכָן וְאֵין עֲשִׂירִי שֶׁלָּהֶן מַעֲשֵׂר: נִפְטָרוּ. מִן הַמַּעֲשֵׂר: בְּמִנְיָן הָרָאוּי. שֶׁכְּשֶׁמְּנָה א' ב' ג' הָיוּ בַּדִּיר טְלָאִים הַרְבֵּה שֶׁהָיוּ רְאוּיִן לְהַשְׁלִים וּפוֹטְרִין מִנְיָנוֹ: דְּאָמַר רָבָא. בִּבְכוֹרוֹת (דף נט.): מִנְיָן הָרָאוּי פּוֹטֵר. הָיָה לוֹ י' טְלָאִים וּמָנָה חָמֵשׁ וּמֵת אֶחָד מִן שֶׁאֵינָן מְנוּיִן הַמְּנוּיִן פְּטוּרִין וְשֶׁאֵינָן מְנוּיִן מִצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר שֶׁיִּוָּלְדוּ לוֹ טְלָאִים עַד שֶׁיַּגִּיעַ זְמַן הַגּוֹרֶן וְיִצְטָרְפֵם עִם אֵלּוּ אֲבָל הַמְּנוּיִין פְּטוּרִין בְּמִנְיָן הָרָאוּי וְיָלֵיף לָהּ מֵאֲשֶׁר יַעֲבוֹר וְלֹא שֶׁכְּבָר עָבַר דְּמִשֶּׁעָבַר תַּחַת הַשֵּׁבֶט וְלֹא עָלָה בְּיָדוֹ לְעַשֵּׂר שׁוּב אֵינוֹ מַעֲבִירוֹ פַּעַם אַחֶרֶת כְּשֶׁיִּוָּלְדוּ לוֹ טְלָאִים לְצָרֵף עִמָּהֶם:

אלא

תוספות

תְּקָפָהּ כֹּהֵן אֵין מוֹצִיאִין וּלְכָךְ אֲפִי' לֹא תְּקָפָהּ אֲסוּרִין בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה מִסָּפֵק מִשּׁוּם דְּשֶׁמָּא יֵשׁ לַכֹּהֵן חֵלֶק בּוֹ וּלְכָךְ יָכוֹל לְתוּקְפָהּ אַלְמָא אֲפִי' לֹא תְּקָפָהּ חָשִׁיב כְּאִילּוּ תְּקָפָהּ כְּבָר וְהִקְדִּישָׁהּ בְּעוֹדָהּ בְּיָדוֹ וְדָחֵי רַבָּה דְּהָתָם אִם תְּקָפָהּ כֹּהֵן מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ וְאע"פ שֶׁאֵין לַכֹּהֵן בּוֹ כְּלוּם דַּאֲפִי' כְּבָר תְּקָפָהּ מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ וַאֲפִי' הָכִי אֲסוּרִין בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה וְעַל כָּרְחָךְ מִשּׁוּם דִּקְדוּשָּׁה הַבָּאָה מֵאֵלֶיהָ שָׁאנִי וְא"ת אַמַּאי אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ וַהֲלֹא הַבְּעָלִים יֹאמְרוּ לִיתֵּן לְכֹהֵן אַחֵר וְי"ל בְּמַכִּירֵי כְּהוּנָּה א"נ אֵינוֹ יָכוֹל לְתוֹבְעוֹ רַק טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּוֹ לְמ"ד טוֹבַת הֲנָאָה מָמוֹן וּמִפֶּרֶק הַזְּרוֹעַ (חולין דף קלג.) דְּאָמַר בֶּן לֵוִי דְּחָטַף מַתְּנָתָא פְּרִיצוּתָא הוּא מַשְׁמַע דְּאֵינוֹ חַיָּיב לְשַׁלֵּם אֵין רְאָיָה דְּשֶׁמָּא מַיְירֵי כְּשֶׁאֲכָלוֹ כִּדְאַמְרִינָן הָתָם (דף קל:) הַמַּזִּיק מַתְּנוֹת כְּהוּנָּה אוֹ אֲכָלָן פָּטוּר:

פּוֹטֵר מָמוֹנוֹ בְּמָמוֹן כֹּהֵן. וְכֵן הוּא מַסְקָנָא דְּאִם תְּקָפָהּ כֹּהֵן מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ תֵּימָה דִּבְפ' הַשּׁוֹאֵל (לקמן דף קב: ושם) וּבְפֶרֶק בֵּית כּוֹר (ב"ב דף קה. ושם ד"ה אבל) גַּבֵּי אֶחָד שֶׁשָּׂכַר מֶרְחָץ מוֹקֵי שְׁמוּאֵל הָא דְּיַחְלוֹקוּ בְּבָא בְּאֶמְצַע הַחֹדֶשׁ אֲבָל בְּבָא בְּסוֹף הַחֹדֶשׁ כּוּלּוֹ לַשּׂוֹכֵר וְהָא מַסִּיק הָכָא דְּמוֹצִיאִין מִיָּדוֹ וְי"ל דְּהָתָם נִכְנַס בְּהֶיתֵּר לְכָךְ מְהַנְּיָא תְּפִיסָתוֹ אֲבָל הָכָא לֹא בְּהֶיתֵּר תָּפַס כִּי אִם בְּסָפֵק וְהָא דְּאַמְרִי' בְּפ"ב דִּכְתוּבּוֹת (דף כ. ושם ד"ה ואוקי) שְׁנַיִם הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר וּבָאוּ אֲחֵרִים וְאָמְרוּ אֲנוּסִים הָיוּ כו' אֵין נֶאֱמָנִים וּמַסִּיק דְּאוֹקֵי תְּרֵי בַּהֲדֵי תְּרֵי וְאוֹקֵי מָמוֹנָא בְּחֶזְקַת מָרֵיהּ וְאֵין נֶאֱמָנִין דְּקָאָמַר פֵּרֵשׁ"י דְּאִם תָּפַס הַמַּלְוֶה לֹא מַפְּקִינָן מִינֵּיהּ צ"ל שֶׁתָּפַס קוֹדֶם שֶׁבָּאוּ עֵדִים לִפְסוֹל הַשְּׁטָר דְּהַיְינוּ קוֹדֶם שֶׁנּוֹלַד הַסָּפֵק וְעי"ל דְּאֵין נֶאֱמָנִין דְּלֹא מְקַרְעִינַן לֵיהּ וְלֹא מַגְבִּינַן בֵּיהּ וְלֹא לְעִנְיַן תְּפִיסָה: **וְתִשְׁעָה** לָאו בַּר עִשּׂוּרֵי נִינְהוּ. דְּאֵין צָרִיךְ לְצָרְפוֹ לְגוֹרֶן אַחֵר דְּלֹא בָּאוּ לְעוֹלָם לִכְלַל חִיּוּב וַדַּאי וְדַוְקָא הֵיכָא דַּהֲווּ עֲשָׂרָה מִתְּחִלָּה הוּא דְּאִיצְטְרִיךְ לְצָרְפוֹ לְגוֹרֶן אַחֵר: **קָפַץ** כּוּלָּן פְּטוּרִין. תֵּימָה דְּלִבְטַל בְּרוּבָּא וְלִיחַיְּיבוּ כּוּלְּהוּ בְּמַעֲשֵׂר דְּהָא דָּבָר שֶׁבְּמִנְיָן לֹא בָּטֵיל הַיְינוּ מִדְּרַבָּנָן וְקָבוּעַ נַמִּי אֵין שַׁיָּיךְ אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁהָאִיסּוּר וְהַהֶיתֵּר נִיכָּרִין וִידוּעִין וְלֹא יָדַע מֵאֵיזֶה לָקַח כְּגוֹן ט' חֲנוּיוֹת וּבְרִיָּה נַמִּי לֹא הֲוֵי כִּדְפְרִי' בְּחוּלִּין (דף צה) וְאֵין לוֹמַר שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בָּעֵדֶר רַק אֶחָד דְּלֵיכָּא רוּבָּא דִּלְשׁוֹן לְתוֹכָן לֹא מַשְׁמַע הָכֵי: **לִפְטָרוֹ** בְּמִנְיָן הָרָאוּי. תֵּימָה דְּהָכָא לֹא שַׁיָּיךְ מִנְיָן הָרָאוּי דְּלֹא שַׁיָּיךְ אֶלָּא הֵיכָא דְּאֵין כִּי אִם עֲשָׂרָה וְהִתְחִיל לִמְנוֹת וּמֵת אֶחָד מֵהֶן וְאֵין כָּאן י' אפ"ה פְּטוּרִים אוֹתָן שֶׁיָּצְאוּ וְלֹא יִצְטָרְפוּ לְגוֹרֶן אַחֵר כֵּיוָן שֶׁתְּחִילַּת יְצִיאָתָן הָיָה רָאוּי לְהַשְׁלִים הַמִּנְיָן אֲבָל הָכָא שֶׁיֵּשׁ בָּעֵדֶר הַרְבֵּה יַשְׁלִים הַמִּנְיָן וִיהֵא עֲשִׂירִי וְי"א קוֹדֶשׁ וְיִקְרָא לִשְׁנֵיהֶם עֲשִׂירִי מִסָּפֵק אִם יֵשׁ מָנוּי בֵּינֵיהֶם אִם לַאו וְכֵן יַעֲשֶׂה בְּכָל אַחַד עָשָׂר וּבָאַחֲרוֹנָה שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר עֲשָׂרָה יִצְטָרְפוּ לְגוֹרֶן אַחֵר:

ולא

אגרות קודש

[ה'תשל"ב]

בענין כה גדול כשלום בית – צריך למצות כל האפשריות (ובפרט שהנ"ל נהוג בלאה"כ, והוא) יבקרו שניהם אצל רב מורה הוראה ויבארוהו המצב וכו' וישאלוהו דעת תורה.

השמות ואזכיר עה"צ.

מַפּוּתָא – היה בית מרחץ, **דַּהֲווּ מִנְּצוּ עֲלָהּ בֵּי תְּרֵי** – ששני אנשים התדיינו עליה של מי היא, **הַאי אָמַר דִּידִי הוּא וְהַאי אָמַר דִּידִי הוּא** – זה אמר שלי היא וזה אמר שלי היא, **קָם חַד מִינַּיְיהוּ** – עמד אחד מהם **אַקְדֵּשָׁהּ לשמים, פָּרְשֵׁי מִינָּהּ** ונמנעו מלרחוץ בה **רַב חֲנַנְיָה וְרַב אוֹשַׁעְיָא וְכוּלְּהוּ רַבָּנָן,** מפני הספק שמא שלו היא וחל ההקדש ואסור להנות מהמרחץ. **וְאָמַר** ליה **רַב אוֹשַׁעְיָא לְרַבָּה, כִּי אָזְלַתְּ קַמֵּיהּ** – כאשר תלך לפני **דְּרַב חִסְדָּא לְכַפְּרֵי** – המקום שבו הוא נמצא, **בְּעֵי מִינַּיהּ** מה דינה של מסותא זו.

כִּי אָתָא – כשבא רבה **לְעִיר סוּרָא** בדרכו לכפרי, **אָמַר** ליה **רַב חַמְנוּנָא** לרבה, **מַתְנִיתִין הִיא** – דין זה יש ללמוד מן המשנה (טהרות פ"ד מי"ב), **סָפֵק בְּכוֹרוֹת, אֶחָד בְּכוֹר אָדָם** שדינו לפדותו בחמשה סלעים ולתתם לכהן, **וְאֶחָד בְּכוֹר בְּהֵמָה** שדינו כמו שיבואר מיד, דהיינו בין בזה ובין בזה, **בֵּין** בכור בעלי חיים **טְהוֹרִים,** כמו פרים כבשים ועיזים שדינם להיתנתן לכהן, **וּבֵין** בכור בעלי חיים **טְמֵאִים** כחמור שדינו להיפדות בשה ולתתו לכהן, בכל אחד מאלו אם התעורר ספק אם בכור הוא או לא, וכגון שלפני לידתו הפילה אמו, ואין יודעים אם מה שהפילה היה עובר גדול שיחשב בכך שכבר ילדה, והולד הזה שנולד עתה אינו בכור אלא שני, או שמא הפילה רוח בעלמא והנולד עתה הוא הבכור, בכל אלו, בין בספק אם הבהמה היא של הישראל או של הכהן ובין בספק אם חייב הישראל דמי פדיון הבן לכהן, כל **הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ** המוחזק בבכור הבהמה או בדמי פדיון בכור האדם, **עָלָיו** חובת **הָרְאָיָה,** וכל שלא הביא עדים ששלו הוא אין נותנים לו את הבכור או את דמי פדיון הבן. ומבינה הגמרא שהכוונה היא לשניהם, הן לכהן והן לישראל, שאם ביד הישראל היא, הרי שהכהן הטוען שיש לתתה לו, הוא המוציא מחבירו ועליו הראיה, ואם ביד הכהן היא, וכגון שתפס מהישראל ושתק ולבסוף צווח, הרי שהישראל הבא עתה להוציא מהכהן, הוא נחשב המוציא מחבירו ועליו הראיה. והיינו שתפיסת הכהן באופן זה מועילה, ונחשב שהישראל הודה לו. **וְתָנֵי עֲלָהּ** בברייתא, שבכל ספק בכור בהמה, **אֲסוּרִים בְּגִיזָּה,** שאין לגזוז את צמרם, **וּבַעֲבוֹדָה,** שאין לעבוד בהם כבשאר בעלי חיים, מפני הספק שמא בכורות הם ויש בהם קדושה.

הגמרא מסיימת את הראיה: **וְהָא הָכָא** בספק בכור, **דְּאָמַר** – שסובר התנא במשנה שאם **תְּקָפוֹ** כֹּהֵן לישראל ונטל ממנו את הבכור, ושתק ולבסוף צווח, **שאֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ,** וראיה, **דְּקָתָנֵי** במשנה **שהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה,** דהיינו בין כהן הבא להוציא מהישראל ובין ישראל הבא להוציא מהכהן שכבר תפס הימנו, והיינו באופן ששתק ולבסוף צווח, **וְכִי** – וכאשר **לֹא תְּקָפוֹ** חמור כח קדושת בכורה שלכן אותם ספק בכורות **אֲסוּרִין בְּגִיזָּה וּבַעֲבוֹדָה.** ומוכח מכאן שבמסותא אם יתקוף והשני ישתוק ולבסוף יצווח אי אפשר יהיה להוציא ממנו, אם יקדישנה הרי היא קדושה אף לולי שתקף, כמו כאן שקדושת הבהמה נובעת מכח היותה ספק של כהן.

הגמרא דוחה את הראיה: **אָמַר** ליה **רַבָּה** לרב המנונא, **מִקְּדוּשַׁת בְּכוֹר קָאָמְרִתְּ** להוכיח שאם תקפו כהן אין מוציאים מידו, ולכך אסורים בגיזה ועבודה, **לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ** – באמת יכול אני לומר לך שאם **תְּקָפוֹ** כֹּהֵן מהישראל **מוֹצִיאִין אוֹתוֹ** מִיָּדוֹ, שבחזקת הישראל הוא עומד ואין תפיסתו תפיסה, ולעולם הכהן הוא המוציא ועליו הראיה, **וַאֲפִילּוּ הָכִי אֲסוּרִים בְּגִיזָּה וּבַעֲבוֹדָה,** שקדושתם אינה נובעת משום כח הכהן בבהמה, אלא משום **דִּקְדוּשָּׁה הַבָּאָה מֵאֵלֶּיהָ שֶׁאֵנִי** – שקדושת בכור חלה מאליה ואין צורך להקדישה בפה, ולכן משום ספק קדושת בכור אסורים בגיזה ועבודה, אך לגבי המרחץ שנסתפקנו בו, יתכן שאף שתקיפה תועיל לא יחול הקדש, שאין הקדש דומה לתקיפה משום שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו.

הגמרא מביאה הוכחה שאין תפיסת כהן מועילה בספק בכור: **אָמַר** ליה **רַב חֲנַנְיָה לְרַבָּה, תַּנְיָא** – שנינו ברייתא **דְּמַסַּיֵּיע לָךְ, הַסְּפֵקוֹת** – טלאים שהם ספק פדיון פטר חמור, שאינו יודע אם הוא בכור או לא, שדינו הוא שמפריש עליו שה כדי להפקיע את איסורו, ומפני הספק אינו חייב ליתנו לכהן, ואם יש לו לישראל כמה טלאים שהם ספק פדיון פטר חמור, הרי הם **נִכְנָסִין לְדִיר** יחד עם שאר טלאיו **לְהִתְעַשֵּׂר** במעשר בהמה, שמוציאים את הטלאים מפתח הדיר ונוטלים כל עשירי מהם והוא קדוש. **וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** שאם **תְּקָפוֹ** כֹּהֵן ותפס את הטלה הספק **אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ,** הרי שיש לכהן צד זכייה באותו טלה, ואם כן קשה, **אַמַּאי נִכְנָסִין לְדִיר** להתעשר יחד עם שאר הטלאים, הרי אם יצא טלה זה עשירי, **נִמְצָא זֶה הישראל פּוֹטֵר מָמוֹנוֹ** המחויב במעשר בהמה, **בְּמָמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן,** שהלא עליו מוטל לעשר את צאנו ואינו יכול להשתמש בממון של אחר לשם כך, וכאן שיצא הטלה המסופק כמעשר בהמה, נמצא שהשתמש הישראל בממון הכהן לפטור את צאנו מחובת מעשר. ומוכח שאין לכהן שום צד זכייה בטלה, שאפילו יתפסנו יוציאוהו מידו, ולכן נחשב של הישראל לגמרי, ויכול להכניסו לדיר להתעשר יחד עם שאר טלאיו.

הגמרא דוחה את הראיה: **אָמַר** ליה **אַבָּיֵי** לרב חנניה, **אִי מִשּׁוּם הָא** – אם ראייתך היא מברייתא זו, **לֹא תְּסַיְּיעֵיהּ לְמַר** – אין לך לסייע ממנה לרבה, משום שיש לומר **דַּהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן** – שהמדובר בברייתא זו, **כְּגוֹן דְּלֵית לֵיהּ** – באופן שאין לו לישראל **אֶלָּא תִּשְׁעָה** טלאים **וְהוּא** – וטלה זה המסופק, ולכן יכול הוא להכניסו לדיר להתעשר, **דְּמַמָּה נַפְשָׁךְ** ניתן לעשרם, **אִי כַּר חִיּוּבָא הוּא** – אם הישראל מחויב לעשרם משום שאין טלה זה פדיון פטר חמור, שבאמת לא היה החמור בכור ולא היה מחויב בפדיון, ונמצא שיש לו עשרה טלאים שלו ועליו לעשרם, **שַׁפִּיר קָא מְעַשַּׂר** – ודאי כדין הוא מעשר, שחייב הוא בכך, **וְאִי לַאו כַּר חִיּוּבָא הוּא** – ואם אינו חייב לעשרם, משום שבאמת החמור היה בכור וטלה זה הוא פדיונו ושייך לכהן, נמצא אם כן שיש לו רק תשעה טלאים בלבד, **וּתְשָׁעָה** טלאים **לַאו כַּר עַשּׂוּרֵי נִינְהוּ** – אינם בני חיוב מעשר, שאין מעשרים אלא אם יש לו מעשרה ואילך, ועל כן אין שום חשש במה שמכניס הוא את הספק לדיר לעשר, ואפילו יצא כעשירי אין חשש בדבר, שאם האמת היא שאינו שלו, אין גם שאר הטלאים מחויבים במעשר, ולא פטר ממונו בממון כהן.

אביי חוזר בו מדחיה זו: **הֲדַר** – חזר **וְאָמַר אַבָּיֵי, לַאו מִילְּתָא הִיא דְּאָמְרִי** – אין דבריי נכונים, שודאי מוכח מברייתא זו שאם תקפו כהן מוציאין מידו ואין לכהן שום צד זכייה בטלה, שאם היה לכהן צד זכייה בטלה, נמצא שאף שאר תשעת הטלאים הרי הם בספק חיוב מעשר בהמה, ואם כך, לא היה צורך לעשרם כלל, משום **דִּסְפֵיקָא** – טלה שהוא ספק מחויב במעשר, **לַאו כַּר עַשּׂוּרֵי הִיא** – אינו חייב במעשר אפילו אם יש אפשרות שיעשר באופן שיהיה כדין התורה, **דִּתְנַן** – ששנינו במשנה בבכורות (נח:), שאם היה מעשר טלאים, והיינו שהוציאם מפתח הדיר תוך כדי שהוא מונה אותם, ועד שלא הגיע למנות את העשירי, **קָפַץ אֶחָד מִן** הטלאים **הַמְּנוּיִין, לְתוֹכָן** – לתוך אלו שבדיר שעדיין לא מנאם, ואינו מכיר את הטלה המנוי בין הטלאים שבדיר, **כּוּלָּן פְּטוּרִין,** בין אלו שנמנו ובין אלו שעדיין לא נמנו, אלו שנמנו פטורים אפילו עדיין לא הגיע במניינו לעשרה ונמצא שעדיין לא עישר עליהם, משום שכיון שמנאם נפטרו בכך אפילו לא מנה את העשירי אחריהם, וכפי שתבאר הגמרא להלן, ונפטרו גם אלו שבדיר שעדיין לא עישר עליהם ולא מנאם כלל, משום שעתה כל אחד מהם אינו אלא ספק מחויב במעשר, שאולי הוא זה שקפץ מבחוץ, וספק אי אפשר לעשר.

אביי מפרש את ההוכחה מהמשנה שספק אינו בדין מעשר: **וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** שטלה שהוא **סְפֵיקָא** אם חייב במעשר או לא, **בָּעֵי עַשּׂוּרֵי** – צריך לעשרו אם יש אפשרות לכך, אם כן קשה, מדוע כולן פטורין, הלא יכול הוא **לְעַשֵּׂר** את הטלאים שבתוך הדיר ויצאו ידי חובת מעשר **מַמָּה נַפְשָׁךְ,** שבכל עשרה שיוצאים ומקדשים את העשירי שבהם יש לומר **דְּאִי כַּר חִיּוּבָא הוּא** אותו עשירי שיצא מהם, שחל עליו קדושת מעשר, דהיינו שכל העשרה לא נתעשרו עדיין, **שַׁפִּיר מְעַשַּׂר** – הרי עישר כהלכה, **וְאִי לַאו כַּר חִיּוּבָא הוּא** אותו עשירי, מפני שאחד מהעשרה היה זה שקפץ לתוכן וכבר נמנה ופטור היה ונמצא שאין העשירי קדוש, בכל זאת **נִפְטַר** כל אחד מאותם עשרה **בְּמִנְיָן הָרָאוּי** – משום שכשנמנו

המשך בעמוד מט

אביי מסיים את ההוכחה: **אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר** – אלא מה יש לומר על מנת ליישב זאת, שאין מעשרים כלל טלאים שיש בהם ספק, משום ש'**עֲשִׂירִי**' שהוא **וַדַּאי** מעשר בהמה **אָמַר רַחֲמָנָא** לעשרו, **וְלֹא עֲשִׂירִי** שהוא **סָפֵק**, דהיינו שאין לעשר באופן שאין ודאות על העשירי שהוא אכן קדוש, ולכן כאן שאחד מכל אלו שבדיר אינו מחויב במעשר, אם יעשרוהו עם כולם יהיה העשירי ספק, שמא יצא הטלה הפטור באחד מאלו שקדמו לעשירי ונמצא שהעשירי אינו עשירי אלא תשיעי, ומשום כך פטורים הכל ממעשר בהמה. **הָכָא נַמִּי** – כך גם יש לדחות את דברי דלעיל, שאמרתי שמה שאמרו בברייתא שהספיקות נכנסים לדיר להתעשר מדובר באופן שיש תשעה מלבד הספק וממה נפשך אפשר לעשרם, שאין הדבר כן, שהלא 'עֲשִׂירִי' **וַדַּאי אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא עֲשִׂירִי סָפֵק**, ואין מעשרים כלל באופן של ספק, ועל כרחך שמה שמעשרים אותם הרי זה משום שאין לכהן צד זכיה בטלה זה. ומכאן מוכח שאם תקפו כהן מוציאים מידו, ולכן אין לו צד זכיה.

הגמרא שבה לברר את דברי הברייתא: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּפְתִּי לְרָבִינָא, מַאי 'סְפֵיקוֹת'** שאמרה הברייתא שהם נכנסים לדיר להתעשר, **אִילֵימָא** שהכוונה היא **לְסָפֵק בְּכוֹרוֹת**, שיש לו טלה שהוא ספק בכור ספק אינו בכור, ועליו אמרה הברייתא שהוא מצטרף לשאר טלאיו, אם כן קשה, הלא 'הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ' **אָמַר רַחֲמָנָא** (ויקרא טז לב), **וְלֹא** יוכל להיות עשירי זה שֶׁהוא **כְּבָר קָדוֹשׁ**, כמו בכור, ומכיון שאין בכור יכול להיות עשירי, והוא ספק בכור, ממילא עדיין יש כאן עשירי ספק, ואי אפשר להכניסו לדיר להתעשר.

מיישבת הגמרא: **אֶלָּא** מדובר בברייתא בטלה שהוא **סָפֵק פְּרִיּוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר**, שאין בו קדושה כלל, שאפילו הוא ודאי פדיון פטר חמור אינו קדוש וחייב במעשר בהמה, **וְכִדְרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֲשָׂרָה סְפֵק פִּטְרֵי חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ** – שיש לו עשרה חמורים שכל אחד מהם ספק שהוא בכור לאמו וספק שאינו בכור לאמו, וכל זמן שלא פדאם אסורים בעבודה מספק, **מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שִׁיִּין** – טלאים, ועל ידי כך הותר האיסור שבהם והם מותרים, **וּמְעַשְּׂרָן** לאותם עשרה שיין, שהעשירי קודש כדין מעשר בהמה, שאף פדיון פטר חמור חייב במעשר בהמה, **וְהֵן**, עשרת השיין, **שֶׁלּוֹ**, שאף שפדיון פטר חמור שייך לכהן, כאן מפני הספק שמא החמורים לא היו בכורים, אינו צריך להביאם לכהן.

הגמרא מבררת את פסק ההלכה לגבי מסותא: **מַאי הֲוֵי עֲלָהּ** – מהי ההכרעה להלכה בספק הנזכר **דְּמַסּוּתָא**. מביאה הגמרא: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב חִיָּיא בַּר אָבִין, הֲוָה עוּבְדָא** – היה מעשה כזה שהובא לשאול את הדין **בְּיַי** – אצל **רַב חִסְדָּא, וְרַב חִסְדָּא בְּיַי** – אצל **רַב הוּנָא, דְּהַיְינוּ שֶׁהָלַךְ לִשְׁאוֹלָה, וּפַשְׁטָהּ** רב הונא **מֵהָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן כָּל מָמוֹן שֶׁאֵין בְּעֵלְיוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ** מיד זה שהוא בידו **בְּדַיָּנִין**, שאין לו עדים להביאם לפניהם להעיד שהוא שלו, אם **הִקְדִּישוֹ אֵינוֹ קָדוֹשׁ**, שהוא נחשב שאינו ברשותו. ומעתה נפשט הספק במסותא שאינה קדושה.

שואלת הגמרא: יש לדייק מדבריו, **הָא** – אבל אם **יָכוֹל** בעליו **לְהוֹצִיאוֹ בְּדַיָּנִין**, אם **הִקְדִּישוֹ** בעליו **קָדוֹשׁ, אַף עַל גַּב דְּלֵא אַפְּקֵיהּ** – שלא הוציא עדיין את הממון מחבירו. **וְהָאָמַר** רַבִּי יוֹחָנָן, גָּזַל ממון של אדם **וְלֹא נִתְיַאֲשׁוּ הַבְּעָלִים** ממנו, **שְׁנֵיהֶם**, הן הגזלן והן הנגזל, **אֵינָם יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁוֹ, זֶה**, הגזלן, **לְפִי שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ**, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, **וְזֶה**, הנגזל, **לְפִי שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתוֹ** אלא ברשות הגזלן, ואין אדם מקדיש מה שאינו ברשותו. והרי סתם גזילה יכול הנגזל להוציאה בדיינים מהגזלן, ואף על פי כן כל עוד שלא הוציאה אינו יכול להקדישה, לפי שהיא נחשבת שאינה ברשותו.

מתרצת הגמרא: **מִי סָבְרַתְּ שֶׁבְּמַסּוּתָא מְסַלְּקִין עַסְקִינָן, אֶלָּא בְּמַסּוּתָא** שהיא **מְקַרְקְעֵי עַסְקִינָן, דְּכִי** – שכאשר בעליה **יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ בְּדַיָּנִין, בִּרְשׁוּתֵיהּ קַיְימָא** – הרי היא עומדת ברשותו ויכול הוא להקדישה, כיון שקרקע אינה נגזלת.

הגמרא דנה בדין שנים האדוקים בטלית: **תְּנֵי רַב תַּחֲלִיפָא בַּר מַעַרְבָּא** [בן ארץ ישראל], **קַמֵּיהּ** – לפניו **דְּרַבִּי אַבָּהוּ, שְׁנַיִם אֲדוּקִים בְּטַלִּית, זֶה נוֹטֵל בה עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת** בהחזקתו בה, **וְזֶה נוֹטֵל בה עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת** בהחזקתו בה, **וְהַשְּׁאָר** שאינו בתוך ידם, **חוֹלְקִין בו בְּשָׁוֶה**, כדין משנתינו.

מַחְוֵי לֵיהּ – הראה לו **רַבִּי אַבָּהוּ** לרב תחליפא באצבעותיו כלפי מעלה, כרומז להוסיף, '**וּבִשְׁבוּעָה** היא חלוקה זו'.

שואלת הגמרא: **אֶלָּא מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי דְּפָלְגֵי הֲדָדֵי** – מה שנאמר במשנה שהם חולקים בשוה, **וְלֹא קָתָנֵי** במשנה שזֶה **נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ** – באיזה אופן נאמרו דברים אלו.

מיישבת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא**, במשנה מדובר **דִּתְפִיסֵי בְּכַרְכֶּשְׁתָּא** – שתופסים הם בחוטים היוצאים מצידי הטלית, ואינם אחוזים בה עצמה, ולפיכך חולקים בכולה.

אומרת הגמרא: **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא, שְׁמַע מִינָּהּ, הַאי סוּדְרָא** – סודר זה שנותן אדם לחבירו עבור קנין סודר, כאשר בא לקנות הימנו דבר ונותן למקנה סודר שעבורו יַקנה לו, **כֵּיוָן דְּתָפֵים בֵּיהּ** המקנה בסודר שָׁלֹשׁ אצבעות **עַל שָׁלֹשׁ** אצבעות, אף ששארית הסודר נותר אצל הקונה, **קָרְיָנַן בֵּיהּ** – מתקיים בכך הכתוב לגבי קנין סודר (רות ד ז) '**וְנָתַן לְרֵעֵהוּ**', **דְּכִמְאַן דִּפְסִיק דְּמֵי וְקָנֵי** – שמה שבתוך ידו כאילו חתוך הוא משאר הסודר וקנאו, ועל ידי כך מקנה לו את החפץ שרצה להקנות. שלולי הברייתא הייתי אומר שאין אדם זוכה באחיזה של חלק מחפץ, ובברייתא למדנו שזוכה.

שואלת הגמרא: **וּמַאי שְׁנָא** ממה **דְּאמר רַב חִסְדָּא, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא, מסר גֵּט** לאשתו **בְּיָדָהּ, וּמְשֵׁיחָה** – החוט שבו הגט קשור **בְּיָדוֹ** הוא, **אִם** יש כח בחוט **שֶׁיָּכוֹל לְנַתְּקוֹ** – למשוך את הגט הימנה על ידו **וְלַהֲבִיאוֹ אֶצְלוֹ, אֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת, וְאִם לָאו, מְגוֹרֶשֶׁת**. וקשה, שמוכח שאין זו נתינה אם הגט נתון בידה באופן שאפשר לקחתו הימנה, ואילו כאן אמרנו שמה שבתוך ידו כאילו הוא חתוך מהשאר והוא קונה אותו, אף שהוא נמשך גם מחוץ לידו ותפוס בידי אחר.

דוחה הגמרא: **הָתָם** לגבי גט, **כְּרִיתוּת בְּעֵינַן** – יש צורך בהבדלה, שיהיו מובדלים זה מזה, **וְלֵיכָּא** – ואין כאן כריתות, שעדיין הם אדוקים בחוט זה, **הָכָא** בסודר, **נְתִינָה בְּעֵינַן** – אין צורך אלא בנתינת הסודר מהקונה למקנה, **וְהָא אִיכָּא** – ויש כאן נתינה, ומה שהוא בתוך ידו הרי הוא שלו.

הגמרא מבררת את אופן החלוקה בטלית: **אָמַר רָבָא**, מה שנאמר במשנה ששנים אוחזים בטלית יחלוקו, אפילו **אִם הָיְתָה טַלִּית מוּזְהֶבֶת** גם כן חוֹלְקִין.

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא**. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** לחדש זאת אלא באופן **דְּקָאֵי דַּהֲבָא בֵּי מִצְעֵי** – שעומד הזהב באמצעה של הטלית. שואלת הגמרא: **הָא נַמִּי** – גם זה **פְּשִׁיטָא**. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** אלא באופן **דְּמִיקְּרַב לְגַבֵּי דְּחַד** – שקרוב הזהב שבטלית לצידו של אחד מהם, **מַהוּ דְּתֵימָא דְּאָמַר לֵיהּ** זה שהזהב קרוב אליו לחבירו, **פְּלוֹג הָכִי** – נחלוק בטלית לרוחבה, ועל ידי כך הוא ירויח את הזהב שיבוא כולו לחלקו, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאין יכול לומר כך, **דְּאָמַר** לֵיהּ חבירו, **מַאי חָזִית דְּפָלְגַתְּ הָכִי פְּלוֹג הָכִי** – מה ראית לחלקה לרוחבה, חלוק אותה לאורכה, ונמצא שנחלוק גם בזהב: דין מלוה ולווה האוחזין בשטר: **תְּנוּ רַבָּנָן, שְׁנַיִם** – מלוה ולווה שהיו **אֲדוּקִין בְּשִׁטָּר** ההלואה, **מַלְוֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי הוּא**, שעדיין לא נפרע **וְנָפַל מִמֶּנִּי וּמְצָאתִיו, וְלוֶה אָמַר** אמנם **שֶׁלְּךָ הוּא** היה, כשלויתי ממך **וּפָרַעְתִּיו לְךָ** והחזרת לי ונפל ממני ועכשיו מצאתיו, **יִתְקַיְּמוּ הַשְּׁטָר בְּחוֹתְמָיו** – יעידו העדים החתומים בשטר שאכן זה כתב ידם, ומאחר שנתברר שהשטר היה כשר, הרי הוא בחזקתו וגובה בו המלוה את חובו, **דִּבְרֵי רַבִּי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, יַחֲלוֹקוּ** המלוה והלווה את השטר, כלומר שלא יפרע הלווה אלא חצי מההלוואה הכתובה בשטר. **נָפַל** השטר **לְיַד דַּיָּן, לֹא יוֹצִיאוּ** הדיין מיד **עוֹלְמִית** עד שיוכרע הדבר. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר חֲרֵי הוּא** השטר **בְּחֶזְקָתוֹ** – בחזקת כשרות, ויגבה בו המלוה את חובו.

הגמרא מבארת את הברייתא: **אָמַר מַר**, לדעת רבי **יִתְקַיְּמוּ הַשְּׁטָר בְּחוֹתְמָיו**. מקשה הגמרא: **וְהָאם** לאחר מכן **נָבֵי לֵיהּ מַלְוֶה כּוּלֵּיהּ** –

המשך בעמוד לב

רש"י

אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר. לְמָה לֹא חִיְּיבוּהוּ לְעַשֵּׂר מִמָּה נִפְשָׁךְ: עֲשִׂירִי וַדַּאי. הִצְרִיךְ הַכָּתוּב לְעַשֵּׂר וְלֹא הִצְרִיךְ לְעַשֵּׂר אֶת הַסָּפֵק וְכָל עֲשִׂירִי שֶׁבְּכָאן סָפֵק הֵן שֶׁאֲפִלּוּ נָצָא הַפְּטוּר בְּחֲמִישִׁי שוּב אֵין הָעֲשִׂירִי קָרוּי עֲשִׂירִי אֶלָּא תְּשִׁיעִי שֶׁהַפְּטוּר אֵינוֹ מִן הַמִּנְיָן: מַאי סְפֵיקוֹת. דְּאָמְרַן לְעֵיל הַסְּפֵיקוֹת נִבְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר: סָפֵק פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר. טָלֶה שֶׁהוּפְרַשׁ עַל סָפֵק פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁאֲפִילּוּ הוּא פֶּטֶר חֲמוֹר וַדַּאי אֵין בְּטָלֶה זֶה שֶׁל פִּדְיוֹן מִשּׁוּם קְדוּשָׁה: עֲשָׂרָה שַׁיָּין. לְאַפְקוּעֵי אִיסּוּרֵייהוּ לְמִשְׁרֵי לְהוּ בַּעֲבוֹדָה: עוּבְּדָא הֲוָה בֵּי רַב חִסְדָּא וְרַב חִסְדָּא בֵּי רַב הוּנָא. מַעֲשֶׂה הָיָה הוּבָא לְפָנַי רַב חִסְדָּא וְרַב חִסְדָּא הֲבִיאוּ לְפָנַי רַב הוּנָא: שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ כו'. וְהָכִי נָמִי דְּחִזְיָנן לֵיהּ דְּאֵין יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּדַיְּינִין שֶׁאֵין לוֹ רְאִיָּה בְּדָבָר אֵין הַקְּדִישׁוּ קָדוֹשׁ: הָא יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ כו'. בְּתַמְיָה: שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ. וְהָא סְתָם גְּזֵילָה יְכוֹלִין לְהוֹצִיאוֹ בְּדַיְּינִין הוּא: בְּמַסּוּתָא מַטַּלְטַלִּין. כְּגוֹן גִּיגִית: מְקַרְקְעֵי. דְּכָל הַיְּכָא דְּאִיתֵיהּ בִּרְשׁוּת מָרֵי קַיְּימָא דְּקַרְקַע אֵינָהּ נִגְזֶלֶת וְשֹׁפִיר פְּשִׁיטְנָא מַהָא דְּאִי הֲוָה לֵיהּ רְאִיָּה עָלָהּ הִקְדִּישׁוֹ הִקְדֵּשׁ: בַּר מַעֲרָבָא. מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: מַחֲוֵי לֵיהּ. מַרְאֶה בְּאֶצְבְּעוֹתָיו כִּלְפֵי מַעְלָה: בְּכַרְכָּשְׁתָּא. בְּגַרְדֵּין שֶׁבְּשֵׁנִי רָאשֵׁין שְׁקוֹרִין ברניי"ש: ש"מ. מִדְּקָתָנֵי עַד מְקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת קָנוּי לוֹ: הַאי סוּדְרָא. שֶׁל קוֹנֶה שְׁקוֹנִין בּוֹ קִנְיָן: כֵּיוָן דְּתָפֵים בֵּיהּ. מִקָּנֶה שֶׁלֹּשׁ עַל שֶׁלֹּשׁ קָרִינָא בֵּיהּ וְשֶׁלָּךְ אִישׁ נֶעֱלוֹ וְנָתַן לְרֵעֵהוּ: דְּכַמָּאן דְּפָסִיק דְּמֵי. וְקַנְיֵיהּ מַקָּנֶה וְהַמֹּכֵר נִקְנֶה בּוֹ לְוֹסֵחַ וְדַוְקָא נָקֵט שֶׁלֹּשׁ עַל שֶׁלֹּשׁ דְּכֹלִי בְּעִינָן דְּכְתִיב (רות ד) נֶעֱלוֹ וּבְצֵיר מִשֶּׁלֹּשׁ אֶצְבָּעוֹת לָאו בֶּגֶד הוּא כִּדְאִשְׁכַּחְן גַּבֵּי טוּמְאָה: נַט בְּיָדָהּ. שֶׁנְּתָנוּ לָהּ: וּמְשַׁיְּחָהּ. שֶׁקְּשׁוּר בָּהּ בְּיָדוֹ אִם יֵשׁ כֹּחַ בְּאוֹתוֹ חוּט שֶׁיְּכוֹל לִנְתֹּקוֹ לְגַט מְדֵדָהּ וְלַהֲבִיאוֹ אֶצְלוֹ: אֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת. אֶלְמָא לָאו נְתִינָה הִיא: כְּרִיתוּת. הַבְּדָלָה שֶׁיְּהוּדִי מוּבְדָּלִים זֶה מִזֶּה וְהֲרֵי אֲגוּדִים הֵם בְּחוּט זֶה: אִם הָיְתָה טַלִּית מוּזְהֶבֶת. כְּלוֹמַר אֲפִילּוּ הִיא מוּזְהֶבֶת חוֹלְקִים: פַּלּוּג הָכֵי. לְרוֹחְבָהּ וְיֵהָא הַזָּהָב לְאֶחָד מֵהֶם: קָא מַשְׁמַע לָן דְּא"ל כו' פַּלּוּג. לְאוֹרְכָּהּ: שְׁנַיִם אֲדוּקִים בְּשֶׁטֶר. הַמַּלְוֶה וְהַלּוֶה: שֶׁלָּךְ הוּא וּפְרַעְתִּיו לָךְ. וְהֶחֱזַרְתָּ לִי וּמִמֶּנִּי נָפַל: יִתְקַיֵּים הַשֶּׁטֶר בְּחוֹתְמָיו. קס"ד דְּהָכִי קָאָמַר אִם הַשֶּׁטֶר כָּשֵׁר שֶׁיְּקַיְּימוּהוּ חוֹתְמָיו לוֹמַר כְּתַב יָדֵינוּ הוּא הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ: נָפַל הַשֶּׁטֶר לְיַד הַדַּיָּין. מִשְּׁמַע דְּהָכִי קָאָמַר אִם מְצָאוּ דַּיָּין לֹא יוֹצִיאוּ אוֹתוֹ עוֹלְמִית מִיַּד דַּיָּין וּלְקַמָּן פָּרִיךְ מַאי שְׁנָא דַּיָּין מֵאִינְשֵׁי דְּעַלְמָא: וְנָבֵי לֵיהּ מַלְוֶה כּוּלֵּיהּ. בִּתְחִלָּתָהּ: בִּמְקוֹיִים. שֶׁכָּתוּב בּוֹ הֶנֵּפֵק שֶׁיָּצָא כֶּבֶר בְּב"ד וְהֵעִידוּ עֵדִים עַל חֲתִימַת יָדָן וְכוֹתְבִין הַדַּיָּנִין בּוֹ שִׁטְרָא דְּנָן נָפַק קֳדָמָנָא וְאִסְתְּהִידוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי עַל שִׁטְרָא דְּנָן וְיַיְּדוּהוּ וְאִשְׁרְנוּהוּ וְקַיְּימְנוּהוּ כִּדְחָזוּ: כּוּלֵּי עָלְמָא ל"פ דְּיַחְלוֹקוּ. דְּכִי אֲמִרִינָן דְּיִתְקַיֵּים הַשֶּׁטֶר בְּחוֹתְמָיו לֹא לְמִגְבֵּי מַלְוֶה כְּלוּם קָאָמַר אֶלָּא לְמִגְבֵּי פְּלֵגְיהּ וּפְלוּגְתֵּיהוּ כְּשֶׁאֵינוֹ מְקוּיִים רְבִּי סָבַר אַף עַל פִּי שֶׁהַמַّלְוֶה מוֹדֶה לֵיהּ שֶׁכְּתֹב שִׁטְרָא זֶה וְלָוָה לוֹ מְעוּת צָרִיךְ הַמַּלְוֶה לְקַיְּימוֹ בְּחוֹתְמָיו וְאַפִּילּוּ הַשֶּׁטֶר בְּיָדוֹ נָאֱמָן הַלּוֶה לוֹמַר פְּרַעְתִּיךָ דְּכָל זְמַן שֶׁאֵינוֹ מְקוּיָם מֵאן קָמְשָׁוֵי לֵיהּ שִׁטְרָא לוָה שֶׁמּוֹדֶה לוֹ שֶׁכְּתֹבוֹ הָא אָמַר דִּפְרַע אֲבָל מִשֶּׁהַשֶּׁטֶר מוּחְזָק בּוֹ פִּי עֵדָיו אֵין הַלּוֶה נָאֱמָן לוֹמַר פְּרַעְתִּי הִלְכָּךְ זֶה שֶׁשְּׁנֵיהֶם מוּחְזָקִים אֵי מְקַיֵּים לֵיהּ מַלְוֶה בְּעֵדוּת וּמִשְּׁוֵי לֵיהּ שֶׁטֶר מֵעַלְיָא אֵין הַלּוֶה נָאֱמָן בְּאֲמִירָתוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי חֲזָקָה זֶה שֶׁאֲדוּק בּוֹ וְהֲרֵי הוּא כְּשֶׁאָר מְציאָה וּפְלִיג: וְאִי לֹא לֹא פָּלִיג. שֶׁאֲפִילּוּ כּוּלּוֹ בְּיַד הַמַּלְוֶה לוֹמַר פְּרַעְתִּי: מאי

תוספות

וְלֹא עֲשִׂירִי סָפֵק. אֵין לְהַקְשׁוֹת אֵיצְטְרִיךְ קְרָא לְמֵעוּטֵי סְפֵיקָא כִּדְפָרִיךְ בְּמַסֶּכֶת חוּלִּין (דף כב: ד"ה איצטריך):

מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שַׁיָּין. תֵּימַהּ דִּבְפ"ק דִּבְכוֹרוֹת (דף יא. ושם) אָמְרִי' דְּשָׁה אֶחָד פּוֹטֵר כְּמָה פְּטָרֵי חֲמוֹרִים וּמַה צָּרִיךְ עֲשָׂרָה שַׁיָּים וְתוּ מַאי קָא מְשַׁמַּע לָן מְתִנִי' הֵיאַ הַסְּפֵיקוֹת נִבְנָסִים לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר וְתוּ בֵּיוָן דְּאָמַר מְעַשְּׂרָן מַה צָּרִיךְ לְהַשְׁמִיעֵנוּ דְּהֵן שֶׁלּוֹ פְּשִׁיטָא כֵּיוָן דְּמַעַשְּׂרָן דְּהֵנוּ שֶׁלּוֹ דְּאִילּוּ הָיוּ שֶׁל כֹּהֵן לֹא הָיָה מְעַשְּׂרָן דְּהֵנוּ לְהוּ כְּלְקוּחִי דִּתְנַן (שם דף נה:) הַלְקוּחִי וְהַנִּיתָן לוֹ בְּמַתָּנָה פָּטוּר וְאִי קְמ"ל דְּאע"ג דְּמַעַשְּׂרָן עֲדַיִין הֵם שֶׁלּוֹ פְּשִׁיטָא דְּמַעַשֵּׂר בְּהֵמָה שֶׁל בְּעָלִים הוּא:

מַחְוֵי. ר' אֲבָהוּ וְהַשְּׁאָר בִּשְׁבוּעָה. נְרָאֶה דְּלָא גָּרְסִי' וְהַשְּׁאָר דְּאַף בְּמָה שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת יִשְׁבַּע כֵּיוָן דְּנִתְקַנָּה הַשְּׁבוּעָה שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם הוֹלֵךְ וְתוֹקֵף מִטֶּעַם זֶה יִשְׁבַּע אַף בְּמָה שֶׁהוּא תּוֹפֵס וּמַכָּל מָקוֹם שֶׁפִּיר מוּכָח בְּסָמוּךְ דִּבְקַנְיָן מֵאי דְּתָפֵיס כְּמֵאן דְּפָסִיק דְּמֵי כֵּיוָן דְּהָכָא לְאַחַר שְׁבוּעָה נוֹטֵל כָּל מַה שֶׁהוּא תּוֹפֵס אֲפִילּוּ יוֹתֵר מִמַּחֲצָה וְהַשְּׁבוּעָה הִיא בִּשְׁבִיל הַטַּעֲנָה וּמִפְּנֵי הַתַּקָּנָה:

אִם יָכוֹל לִנְתְּקוֹ. נְרָאֶה דְּאִם הָיְתָה יָדָהּ פְּתוּחָה בִּשְׁעַת שְׁנָתַן גַּט לְיָדָהּ וְנִשְׁאֲרָה הַמְּשִׁיחָה בְּיָדוֹ וְקָפְצָה יָדָהּ בְּחוֹזֶק שֶׁאִם מוֹשֵׁךְ הַמְּשִׁיחָה לֹא יוּכַל לְהַבִּיאוֹ אֶצְלוֹ שֶׁאֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁנָּתַן בְּיָדָהּ קוֹדֶם שֶׁקָּפְצָה יָדָהּ הָיְתָה יְכוֹלָה לְהַבִּיאוֹ אֶצְלוֹ וְהַקְּפִיצָה לֹא עָשָׂה הוּא אֶלָּא הֵיא וְהָוְיָה כִּכְלֵי גִיטֵךְ מַעַל גַּבֵּי קַרְקַע דְּאֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת דְּלֵא קָרֵינָן בֵּיהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְהִכָּא דְּקָאָמַר אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַבִּיאוֹ אֶצְלוֹ דְּמִגּוֹרֶשֶׁת כְּגוֹן שֶׁהִיְּתָה יָדָהּ פְּתוּחָה וְהוּא תָּחַב בְּיָדָהּ כָּל כַּף בְּחוֹזֶק שֶׁאִם יִמְשׁוֹךְ הַמְּשִׁיחָה לֹא יָבִיא הַגֵּט אֶצְלוֹ ור"ת (נמי) פִּירֵשׁ אִם הַגֵּט כָּבֵד כָּל כַּךְ שֶׁאִם רוֹצֶה לִמְשׁוֹךְ הַגֵּט אֵלָיו תִּנְתֵּק הַמְּשִׁיחָה מְגוֹרֶשֶׁת וּמְיֵירִי בְּיָדָהּ פְּתוּחָה וְלֹא קָפְצָה וְלֹא עָשְׂתָה שׁוּם דָּבָר:

מאי

אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר עֲשִׂירִי וַדַּאי אָמַר רַחְמָנָא וְלֹא עֲשִׂירִי סָפֵק הָכָא נַמִּי עֲשִׂירִי וַדַּאי אָמַר רַחְמָנָא וְלֹא עֲשִׂירִי סָפֵק א"ל רַב אַחָא מִדִּפְתִּי לְרָבִינָא מַאי סְפֵיקוֹת אִילֵימָא סָפֵק בְּכוֹרוֹת יִהְיֶה קֹדֶשׁ אָמַר רַחְמָנָא וְלֹא שֶׁכְּבָר קָדוֹשׁ אֶלָּא סָפֵק פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר וְכִדְרַב נַחְמָן דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהֵ יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֲשָׂרָה סָפֵק פִּטְרֵי חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שַׁיָּין וּמְעַשְּׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ מַאי הֲוֵי עֲלָהּ דְּמַסּוּתָא ת"ש דְּא"ר בַּר אָבִין הָוָה עוּבְדָּא בֵּי רַב חִסְדָּא וְרַב חִסְדָּא בֵּי רַב הוּנָא וּפַשְׁטֵהּ מֵהָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן כָּל מָמוֹן שֶׁאֵין יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּדַיָּינִין הִקְדִּישוֹ אֵינוֹ קָדוֹשׁ הָא יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּדַיָּינִין הִקְדִּישוֹ קָדוֹשׁ אע"ג דְּלֵא אַפְקֵיהּ וְהָאָמַר ר' יוֹחָנָן גָּזֵל וְלֹא נִתְיָיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים שֶׁנֵּיהֶם אֵינָם יְכוֹלִין לְהַקְדִּישוֹ זֶה לְפִי שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ וְזֶה לְפִי שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתוֹ מִי סַבְרַת בְּמַסּוּתָא מְטַלְטְלִין עַסְקִינָן בְּמַסּוּתָא מְקַרְקְעֵי עַסְקִינָן דְּכִי יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ בְּדַיָּינִין בִּרְשׁוּתֵיהּ קַיְּימָא תָּנֵי רַב תַּחֲלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא קַמֵּיהּ דְּר' אֲבָהוּ שְׁנַיִם אֲדוּקִים בְּטַלִּית זֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת וְזֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה מַחֲוֵי לֵיהּ רַבִּי אֲבָהוּ וּבִשְׁבוּעָה אֶלָּא מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי דְּפַלְגֵי בַּהֲדֵי וְלֹא קָתָנֵי זֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ אָמַר רַב פָּפָּא דִּתְפִיסֵי בְּכַרְכָּשְׁתָּא אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא ש"מ הַאי סוּדְרָא כֵּיוָן דְּתָפֵים בֵּיהּ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ קָרִינָן בֵּיהּ וְנָתַן לְרֵעֵהוּ דִּכְמַאן דְּפָסִיק דְּמֵי וְקָנֵי וּמַאי שְׁנָא מִדְּרַב חִסְדָּא דְּאָמַר רַב חִסְדָּא גֵּט בְּיָדָהּ וּמְשִׁיחָה בְּיָדוֹ אִם יָכוֹל לְנַתְּקוֹ וְלַהֲבִיאוֹ אֶצְלוֹ אֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת הָתָם כְּרִיתוּת בְּעֵינָן וְלֵיכָּא הָכָא נְתִינָה בְּעֵינָן וְהָא אִיכָּא אָמַר רָבָא אִם הָיְתָה טַלִּית מוּזְהֶבֶת חוֹלְקִין פְּשִׁיטָא לֹא צְרִיכָא דְּקָאֵי דַּהֲבָא בֵּי מִצְעֵי הָא נַמִּי פְּשִׁיטָא לֹא צְרִיכָא דְּמִיקְּרַב לְגַבֵּי דְּחַד מַהוּ דִּתְיַמֵּא דְּא"ל פַּלּוּג הָכֵי קְמ"ל דְּא"ל מַאי חָזֵית דְּפַלְגַת הָכֵי פַּלּוּג הָכֵי: ת"ר שְׁנַיִם אֲדוּקִין בְּשֶׁטֶר מַלְוֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי הוּא וְנָפַל מִמֶּנִּי וּמְצָאתִיו וְלֹוֶה אוֹמֵר שֶׁלָּךְ הוּא וּפְרַעְתִּיו לְךָ יִתְקַיֵּים הַשֶּׁטֶר בְּחוֹתְמָיו דִּבְרֵי רַבִּי רשב"ג אוֹמֵר יַחְלוֹקוּ נָפַל לְיַד דַּיָּין לֹא יוֹצִיאוּ עוֹלָמִית ר' יוֹסֵי אוֹמֵר הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ אָמַר מַר יִתְקַיֵּים הַשֶּׁטֶר בְּחוֹתְמָיו וְנָבֵי לֵיהּ מַלְוֶה כּוּלֵּיהּ וְלֵית לֵיהּ מַתְנִי' שְׁנַיִם אוֹחֲזִין כּו' אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן בְּמִקּוּיָּם דִּבְרֵי הַכֹּל יַחְלוֹקוּ כִּי פְּלִיגֵי בְּשֶׁאֵינוֹ מְקוּיָּם רְבִּי סָבַר מוֹדֶה בְּשֶׁטֶר שֶׁכָּתְבוּ צָרִיךְ לְקַיְּימוֹ וְאִי מְקַיֵּים לֵיהּ פָּלִיג וְאִי לֹא מְקַיֵּים לֵיהּ לֹא פָּלִיג מַאי טַעְמָא הַסְּפָא בְּעַלְמָא הוּא מַאן קָא מַשְׁוֵי לֵיהּ לְהַאי שְׁטָרָא לֹוֶה הָא קָאָמַר דִּפְרִיעַ וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר מוֹדֶה בְּשֶׁטֶר שֶׁכָּתְבוּ אֵין צָרִיךְ לְקַיְּימוֹ וְאע"ג דְּלֵא מְקַיֵּים לֵיהּ יַחְלוֹקוּ נָפַל לְיַד דַּיָּין לֹא יוֹצִיאוּ עוֹלָמִית

מאי

מאי שְׁנָא לִיד דַּיָּין. לִסְפָרִים דְּגַרְסִי בִּשְׁנוּיָא וְהֵיכִי דְּמִי כְּגוֹן דְּכָתוּב בֵּיהּ הֶנְפֵּק הַשְׁתָּא לא יָדַע דְּנָפַל לִיד דַּיָּין הֵיינוּ הֶנְפֵּק אֶלָּא סְבוּר דְּהַיְינוּ שֶׁהַדַּיָּין מְצָאוֹ וּלְכך בְּעֵי מאי שְׁנָא דַּיָּין מאישׁ אַחֵר וְלִסְפָרִים דְּלא גַּרְסִי בְּתָר הֵכִי וְהֵיכִי דְּמִי כְּגוֹן דְּכָתוּב בֵּיהּ הֶנְפֵּק יָדַע שפיר הַשְׁתָּא דְּנָפַל לִיד דַּיָּין הֵיינוּ שֶׁכְּתוּב בּוֹ הֶנְפֵּק ומיבָעְיָא לֵיהּ מאי שְׁנָא כְּתוּב בּוֹ הֶנְפֵּק דְּלא יוֹצִיאוּ לְעוֹלָם הֶלֵּא אם אֵין כְּתוּב בּוֹ הֶנְפֵּק נָרְאָה דְּכ"ש הוא שֶׁלא יוֹצִיאוּ עוֹלָמִית דְּאִיבָּא לְמִימַר שֶׁמָּא כְּתָב לִלּוֹת וְלא לָוָה וּמִשֻּׁנֵּי דְּלא מיבָעְיָא קָאָמַר:

בִּזְמַן שֶׁהַבַּעַל מוֹדֶה יַחֲזִיר לָאִשָּׁה. דְּלא הַיְישִׁינָן לְקִנּוּנְיָא וַלֵּיבָא לְמֵימַר לְשֶׁמָּא כְּתָב בְּנִיסָן וְלא נָשָׂא עד תִּשְׁרֵי דְּמָנָה וּמֵאתַיִם מִשְּׁתֶּעְבְּדֵי מִן הָאֵירוּסִין אַף בְּלא כְּתוּבָּה דְּאֵירוּסִין קָלָא אית לְהוּ וּלְקוֹדֶם אֵירוּסִין לֵיבָא לְמֵימַר דְּכָתַב לָהּ וְתוֹסֶפֶת נַמִּי לְאַבַּיֵּי דְּאָמַר עַדְיוּ בְּחַתּוּמָיו זְכֵין לוֹ א"ש וְר' אַסִּי יַעֲמִיד בְּשֶׁהִקְנָה לָהּ:

דְּהַיְישִׁינָן לִשְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת. וּבְלֵאו אִיפּוּךְ לא מָצֵי לְאוֹקְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי חַיֵּיש לִשְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת דְּא"כ עוֹדָהּ תְּחַת בְּעֻלָּהּ יַחֲזִיר לָאִשָּׁה כִּשְׁאַין הַבַּעַל מוֹדֶה:

מַחְלוֹקֶת. פֵּרַשׁ"י דְּהֵיינוּ יַחְלוֹקוּ דְּקָאָמַר רשב"ג וְהַדִּין עִמּוֹ שֶׁלא רָצָה לְפָרֵשׁ פְּלוּגְתָּא דְּרַבִּי וְרשב"ג מִשּׁוּם דְּהֵיכִי קָאָמַר אֲבָל אֶחָד אָדוּק בְּטוֹפֶס כו' מִשֶּׁמַע דְּהָתָם לא פְּלִיגֵי וְזֶה אֵינוֹ דָּגֵם שָׁם אם אֵינוֹ מְקוּיָם לא שָׁקִיל לְרַבִּי מִידֵּי:

דְּאית בֵּיהּ זְמַן כְּמָה שָׁוֶה. פֵּרַשׁ"י דְּמֻעוֹת וְלוָה וּמִלְוָה לא שַׁיְּימִינָן דִּכְתִיבִי נַמִּי בְּשִׁיטָה אַחֲרוֹנָה בַּטּוֹפֶס וְהוּא עִיקָּר וְתָנַן (ב"ב דף קסה:) כָּתוּב (ובו) מִלְמֵעְלָה מָנָה כו' וְתִימֵה הָא אין לְמִידִין מִשִּׁיטָה אַחֲרוֹנָה וּלְכך עוֹשִׂין חֲזָרַת הַשְּׁטָר וּמִתְנִי' דְּכָתוּב לְמֵעְלָה מָנָה לא מְיַירֵי בְּשִׁיטָה אַחֲרוֹנָה וְגַם פי' דִּבְעֵדִים לא שַׁיְּימִינָן דְּרשב"ג אית לֵיהּ מוֹדֶה בְּשֶׁטָּר שֶׁכָּתְבוּ אין צָרִיךְ לְקַיְּימוֹ וּפֵּירוּשׁוֹ תִּימֵה דְּאם חָשַׁב אוֹתוֹ שֶׁאינוֹ תּוֹפֶס עֵדִים כְּאִילּוּ יֵשׁ לוֹ שְׁטָר בְּלא עֵדִים א"כ לְרשב"ג נַמִּי לא א"ש דְּנְהִי דְּסָבַר דְּאין צָרִיךְ לְקַיְּימוֹ מ"מ כְּשֶׁאין כְּלָל עֵדֵי חֲתִימָה פָּסוּל וְעוֹד בְּמֵה עָדִיף תּוֹרָף מִטּוֹפֶס כַּך הַשְּׁטָר פָּסוּל בְּלא טוֹפֶס כְּמוֹ בְּלא תּוֹרָף דְּאם נִמְחַק אֲפִי' שִׁיטָה אַחַת מִן הַשְּׁטָר הוּא פָּסוּל אֶלָּא וַדַּאי יֵשׁ לוֹמַר דִּבְמֵה שֶׁהַשְּׁטָר נִפְסָל אין שָׁמִין דָּכַר שָׁוֶה כְּשֶׁתּוֹפֵס שִׁיטָה אַחַת מִן הַטּוֹפֶס כְּמוֹ תּוֹפֵס לוָה וּמַלְוָה וּמְעוּת וְעֵדִים וְהַשְּׁטָר אֵינוֹ כָּשֵׁר בְּלא זֶה כְּמוֹ בְּלא זֶה אֲבָל זְמַן שֶׁהַשְּׁטָר כָּשֵׁר בְּלא זְמַנּוֹ שָׁמִין כְּמָה שָׁוֶה וּבִירוּשַׁלְמִי אִיבָּא א"ר אֶלְעָזָר הַכֹּל הוֹלֵך אַחַר מִי שֶׁתְּפוּס עֵדִים וּפְלִיג אַגַּמָּ' שֶׁלָּנוּ דְּמַזְכִּיר זְמַן וְסוֹבֵר דְּעֵדֵי מְסִירָה כַּרְתֵּי וְהַשְּׁטָר כָּשֵׁר בְּלא עֵדֵי חֲתִימָה וְשָׁמִין כְּמָה שָׁוֶה שֶׁאין צָרִיךְ לְחַזֵּר אַחַר עֵדֵי מְסִירָה וְלֵית לֵיהּ הַהוּא לִישְׁנָא דְּג"ש (ב"ב דף קע.) דְּסָבַר רשב"ג עֵדֵי חֲתִימָה כַּרְתֵּי: **וְיַחְלוֹקוּ** נַמִּי לְדָמֵי. וְאין חוֹלְקִין אֶת הַחוֹב כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּשְּׁטָר אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁשָּׁוֶה לוֹ לְמִכּוֹר מִזֶּה יְפֵרַע הַחֲצִי דְּאי לא תִּימָא הָכֵי אֶלָּא חֲצִי הַחוֹב מִמֵּשׁ גַּבֵּי טַלִּית מִי חוֹלְקִין מִמֵּשׁ הָא אַפְסָדוּהָ וְלא גָּרְסִי' לא דְּפַסְקִינָן לְשִׁטָּרָא דְּא"כ מַה מַּבִּיא מִטַּלִּית אַדַּרְבָּה בְּטַלִּית אם יַחְתְּכוּנוּ לִשְׁנַיִם אין פְּסִידָא כָּל כַּך וְאם יַחְתּוֹךְ הַשְּׁטָר לא יִשָּׁוֶה לְכֻלּוּם וְעוֹד דְּפַשִּׁיטָא הוּא דְּלא יַחְלוֹקוּ הַשְּׁטָר לִשְׁנַיִם דְּאוֹקִימְנָא לְעִיל פְּלוּגְתָּא דְּרַבִּי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בְּמוֹדֶה בִּשְׁטָר שֶׁכָּתְבוּ אֶלָּא כְּדִפְרִישִׁית:

דחזיא

מַאי שְׁנָא לִיד דַּיָּין אָמַר רָבָא הָכֵי קָאָמַר וְאַחַר שֶׁמָּצָא שְׁטָר שֶׁנָּפַל לִיד דַּיָּין וְהֵיכִי דְּמִי דְּכָתַב בֵּיהּ הֶנְפֵּק לא יוֹצִיאוּהוּ עוֹלָמִית וְלא מִיבָעְיָא לא כָּתַב בֵּיהּ הֶנְפֵּק דְּאִיבָּא לְמֵימַר כָּתַב לִלּוֹת וְלא לָוָה אֶלָּא אֲפִי' כָּתַב בֵּיהּ הֶנְפֵּק דִּמְקוּיָם לא יַחֲזִיר דְּהַיְישִׁינָן לְפִירָעוֹן וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ וְלא הַיְישִׁינָן לְפִירָעוֹן וְלא חַיֵּיש ר' יוֹסֵי לְפִירָעוֹן וְהָתַנְיָא מָצָא שְׁטַר כְּתוּבָּה בַּשּׁוּק בִּזְמַן שֶׁהַבַּעַל מוֹדֶה יַחֲזִיר לָאִשָּׁה אֵין הַבַּעַל מוֹדֶה לא יַחֲזִיר לא לָזֶה וְלא לָזֶה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר עוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ יַחֲזִיר לָאִשָּׁה נִתְאַרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה לא יַחֲזִיר לא לָזֶה וְלא לָזֶה אֵיפּוּךְ נָפַל לִיד דַּיָּין לא יוֹצִיאוּ עוֹלָמִית דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי וחכ"א הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ אִי הָכֵי קַשְׁיָא דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן שְׁטַר כְּתוּבָּה כּוּלָּהּ רַבִּי יוֹסֵי וְחִסְּרֵי מֶחְסְרָא וְהָכֵי קָתָנֵי אֵין הַבַּעַל מוֹדֶה לא יַחֲזִיר לא לָזֶה וְלא לָזֶה בד"א שֶׁנִּתְאַרְמְלָה אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה אֲבָל עוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ יַחֲזִיר לָאִשָּׁה נִתְאַרְמְלָה אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה לא יַחֲזִיר לא לָזֶה וְלא לָזֶה לְדִבְרֵיהֶם דְּרַבָּנָן קָאָמַר לְהוּ לְדִידִי אֲפִילּוּ נִתְאַרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה נַמִּי לא חַיְישִׁינָן לְפִירָעוֹן לְדִידְכוּ אוֹדוּ לִי מִיהַת בְּעוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ דְּיַחֲזִיר לָאִשָּׁה דִּלְאו בַּת פִּירָעוֹן הִיא וְאָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן אִימּוּר צָרְרֵי אַתְּפְסָהּ רָבִינָא אָמַר לְעוֹלָם אֵיפּוּךְ קַמְּיָיתָא וְטַעְמָא דְּרַבָּנָן הָכָא מִשּׁוּם דְּהַיְישִׁינָן לִשְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת וְרַבִּי יוֹסֵי לִשְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת לא חַיֵּיש אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מַחְלוֹקֶת בְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם אַדּוּקִים בַּטּוֹפֶס וּשְׁנֵיהֶם בַּתּוֹרָף אֲבָל אֶחָד אָדוּק בַּטּוֹפֶס וְאֶחָד אָדוּק בַּתּוֹרָף זֶה נוֹטֵל טוֹפֶס וְזֶה נוֹטֵל תּוֹרָף וְר' יוֹחָנָן אָמַר לְעוֹלָם חוֹלְקִין וַאֲפִילּוּ אֶחָד אָדוּק בַּטּוֹפֶס וְאֶחָד אָדוּק בַּתּוֹרָף וְהָתַנְיָא זֶה נוֹטֵל עוֹד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת לא צְרִיכָא דְּקָאֵי תּוֹרָף בֵּי מִצְעֵי אִי הָכֵי מַאי לְמֵימְרָא לא צְרִיכָא דְּמִקְרֵב לְגַבֵּי דְּחַד מַהוּ דְּתֵימָא א"ל פְּלוּג הָכִי קמ"ל דְּא"ל מַאי חָזֵית דְּפַלְגַת הָכֵי פְּלוּג הָכֵי א"ל רַב אַחָא מִדִּפְתִּי לְרָבִינָא לְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר זֶה נוֹטֵל טוֹפֶס וְזֶה נוֹטֵל תּוֹרָף לְמָה לֵיהּ וְכִי לָצוּר ע"פ צְלוֹחִיתוֹ הוּא צָרִיךְ א"ל לְדָמֵי דְּאָמַר הָכֵי שְׁטָרָא דְּאית בֵּיהּ זְמַן כַּמָּה שָׁוֵי וּדְלֵית בֵּיהּ זְמַן כַּמָּה שָׁוֵי בִּשְׁטָרָא דְּאית בֵּיהּ זְמַן גְּבֵי מִמְּשַׁעְבְּדֵי וְאִידָּךְ לא גְּבֵי מִמְּשַׁעְבְּדֵי יָהִיב לֵיהּ הַיְינוּ דְּבֵינֵי בֵּינֵי וְיַחְלוֹקוּ נַמִּי דַּאֲמָרָן לְדָמֵי דְּאִי לא תֵּימָא הָכֵי שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטַלִּית הָכֵי נַמִּי דְּפַלְגֵי הָא אַפְסִידוּהָ הָא לא קַשְׁיָא

דחזיא

מַאי שְׁנָא לִיד דַּיָּין. מֵאִישׁ אַחֵר. שֶׁאינוֹ לא לוָה וְלא מַלְוֶה: שֶׁמָּצָא שְׁטָר שֶׁנָּפַל. כְּבָר לִיד הַדַּיָּין וּמאי נִיהוּ הַך נְפִילָה דִּכְתִיב בֵּיהּ הֶנְפֵּק: לא יוֹצִיאוּהוּ מִידוֹ. לא לוָה וְלא מַלְוֶה עַד שֶׁיָּבֹא אֵלָיהוּ אוֹ עֵדִים שֶׁרָאוּ מִיד מִי נָפַל: לְפִירָעוֹן. שֶׁמָּא אֵמֶת טוֹעֵן הַלּוָה שֶׁפָּרָעוּ: וְרַבִּי יוֹסֵי לא חַיֵּיש לְפִירָעוֹן. דְּמִאן דְּמְהַדְּרֵי לֵיהּ שֶׁטָּר פְּרוּעַ לְאַלְתַּר זָהִיר בֵּיהּ לְקוֹרְעוֹ וְלא מִשְׁהֵי לֵיהּ: שֶׁהַבַּעַל מוֹדֶה. שֶׁלא נָתַן לָהּ כְּתוּבָּתָהּ: אֵין הַבַּעַל מוֹדֶה. שֶׁאָמַר פָּרַעְתִּי וּמִידֵּי נָפַל: עוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ. שֶׁלא גֵּרְשָׁהּ: יַחֲזִיר לָאִשָּׁה. דְּלא עָבִיד אִינִישׁ לִיתֵּן כְּתוּבָּה קוֹדֶם גֵּירוּשִׁין: צָרְרֵי אַתְּפְסָהּ. מְעוּת צְרוּרוֹת אוֹ בְּסָפִים מָסֹר לָהּ לִיחוּד כְּתוּבָּתָהּ כְּשֶׁנִּשְׂאָהּ אוֹ לְאַחַר מִכָּאן שֶׁלא יַטְרִיחוּהָ יוֹרְשִׁים אם תִּתְאַלְמֵן: לְעוֹלָם אִיפּוּךְ. וּדְקַשְׁיָא לָךְ דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן לא תִּיקְשֵׁי דְּטַעְמַיְּיהוּ דְּרַבָּנָן בַּכְּתוּבָּה לָאו מִשּׁוּם דְּהַיְישִׁינָן לִפִּירָעוֹן דְּמִאן דְּפָרַע וְאַהֲדַר לֵיהּ שְׁטָרָא לְאַלְתַּר קָרֵע לֵיהּ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּהַיְישִׁינָן לִשְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת שֶׁמָּא חֲזַר וְכָתַב לָהּ כְּתוּבָּה אַחֶרֶת שֵׁנִיָּה לְאַחַר שֶׁנִּפְּלָה זֹאת מִיָּדָהּ וְאין הַבַּעַל מוֹדֶה דְּקָתָנֵי לָאו בְּאוֹמֵר פָּרַעְתִּי אֶלָּא בְּאוֹמֵר אַל תִּחְזְרוּ לָהּ שֵׁיּשׁ בְּיָדָהּ אַחֶרֶת וְתוֹצִיא עַל יוֹרְשֵׁי שֶׁטָּר אַחֵר שֶׁטָּר: מַחְלוֹקֶת. הַאי יַחְלוֹקוּ דְּקָאָמַר ר"ש [ב"ג] דְּמִשְּׁמֵע חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה כַּך שְׁמַעְתִּי מִשּׁוּם ר' יִצְחָק ב"ר מְנַחֵם וְנִרְאֶה בְּעֵינַי: וּשְׁנֵיהֶם אֲדוּקִים בַּתּוֹרָף. כְּלוֹמַר אוֹ שְׁנֵיהֶם אֲדוּקִין בַּתּוֹרָף וְתוֹרָף גִּילּוּי שֶׁל שֶׁטָּר מְקוֹם הַלּוָה וְהַמַּלְוָה וְהַזְּמַן טוֹפֵס שֶׁאֵר כָּל לְשׁוֹן הַשֶּׁטָר: זֶה נוֹטֵל כו'. דְּמַאי דְּתָפִיס דִּידֵיהּ הוּא כִּדְקָתָנֵי לְעֵיל זֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת כו' וְלִקַּמָּן מְפָרֵשׁ לְמַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ: וַאֲפִי' אֶחָד אָדוּק כו'. בְּתִמְיָה: וְהָא תַּנְיָא עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת. שֶׁלּוֹ: דְּקָאֵי תּוֹרָף בֵּי מִצְעֵי. וּמִכָּאן אָמַר חָדָא וּמִכָּאן אָמַר חָדָא וְלא פְּלִיגִי: לְדָמֵי. מַעֲלִין בְּדָמִים כַּמָּה תּוֹרָף יָפֶה מִן הַטּוֹפֵס: שִׁטְרָא דְּאית בֵּיהּ זְמַן כַּמָּה שָׁוֵי. דְּתוֹרָף עָדִיף מִטּוֹפֵס דְּאית בֵּיהּ מָקוֹם הַזְּמַן דְּאִילּוּ שֵׁם הַמַּלְוֶה וְהַלּוָה וְהַמְּעוּת כְּתוּבִין אַף בְּטוֹפֵס שֶׁצָּרִיךְ לְחַזֵּר מְעַנְיְּינוֹ שֶׁל שֶׁטָּר בְּשִׁיטָה אַחֲרוֹנָה וְהוּא עִיקָּר כְּדִתְנַן (ב"ב דף קסה:) כָּתוּב בּוֹ [מִלְּמַעְלָה מָנָה וּמִלְּמַטָּה מָאתַיִם] מִלְּמַעְלָה מָאתַיִם וּמִלְּמַטָּה מָנָה הַכֹּל הוֹלֵך אַחַר הַתַּחְתּוֹן אֲבָל זְמַן לא מֶיהֱדַר וְאי מִשּׁוּם חֲתִימַת עֵדִים דְּהוּא תַּחַת הַטּוֹפֵס הָא אית לֵיהּ לְרשב"ג מוֹדֶה בְּשֶׁטָּר שֶׁכָּתְבוּ אין צָרִיךְ לְקַיְּימוֹ וְהַאי מוֹדֶה שֶׁכָּתְבוּ הוּא:

דחזיא

שואלת הגמרא: **מאי שְׁנָא** כשהשטר הגיע **לְיַד** דַּיָּין דוקא שלא יוציאנו מידו. מיישבת הגמרא: **אָמַר רָבָא, הָכִי קָאָמַר,** וְאדם **אַחֵר** שאינו הלוה או המלוה **שֶׁמְּצָא שְׁטָר שֶׁנָּפַל** כבר **לְיַד** דַּיָּין, **וְהֵיכִי** דְּמִי – ובמה מדובר, **דִּכְתַב בֵּיהּ הֶנְפֵּק** – שנכתב בו קיום על ידי בית דין, **לֹא יוֹצִיאוּ** אותו המלוה והלוה מיד המוצא **עוֹלָמִית,** עד שיבוא אליהו או יעידו עדים ממי נפל. מבארת הגמרא: כוונת הברייתא **הִיא, וְלֹא מִיבַּעְיָא** – אין צריך לומר שאם **לֹא כָּתַב בֵּיהּ** – בשטר **הֶנְפֵּק** – קיום של בית דין, שלא יוציאו מידו, שפשוט הוא דין זה, לפי **דְּאִיכָּא לְמֵימַר** שמא **כָּתַב** הלוה את השטר על מנת **לְלוֹת** בו בעתיד **וְלֹא לָוָה** לבסוף, ואם ישיבוהו למלוה יגבה מהלוה שלא כדין, **אֶלָּא אֲפִילּוּ כָּתַב בֵּיהּ הֶנְפֵּק, דִּמְקוּיָּם** השטר, ואכן היתה הלואה, מכל מקום **לֹא יַחֲזִיר** למלוה, **דְּחַיְישִׁינַן לְפֵירְעוֹן** השטר, וכפי שטוען הלוה שכבר פרע את השטר וממנו נפל.

הגמרא מבארת את דעת רבי יוסי: **וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שֶׁהֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ** ובתוקפו, ויחזירנו למלוה, **וְלֹא חַיְישִׁינַן לְפֵירְעוֹן** השטר, שהרגילות היא שכאשר חוזר שטר החוב ללוה נזהר הוא לקורעו מיד ואינו משהה אותו אצלו.

מקשה הגמרא: **וְהָאמַר לֹא חָיֵישׁ רַבִּי יוֹסֵי לְפֵירְעוֹן, וְהָתַנְיָא, מָצָא שְׁטָר כְּתוּבָה בַּשּׁוּק, בִּזְמַן שֶׁהַבַּעַל מוֹדֶה** בחיובו, שעדיין לא נתן לה כתובתה, **יַחֲזִיר לָאִשָּׁה. אֵין הַבַּעַל מוֹדֶה,** אלא טוען שפרע לה כתובתה וממנו נפל השטר, **לֹא יַחֲזִיר לֹא לָוֶה וְלֹא לָוֶה,** דהיינו לא לבעל ולא לאשה. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר,** אם **עוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ** שלא גרשה, **יַחֲזִיר לָאִשָּׁה,** שאין אדם עשוי לתת את הכתובה קודם הגירושין, ואם כבר **נִתְאַרְמְלָה** – נתאלמנה **אוֹ נִתְגָּרְשָׁה, לֹא יַחֲזִיר לֹא לָוֶה וְלֹא לָוֶה** שמא כבר פרע לה. ומוכח אם כן, שאף רבי יוסי חושש לפרעון.

מתרצת הגמרא: **אֵיפּוּךְ** – יש להפוך את דברי הברייתא הראשונה. וכך הם דברי הברייתא, שטר שכבר **נָפַל לְיַד דַּיָּין, לֹא יוֹצִיאוּ עוֹלָמִית** שמא כבר נפרע, **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,** שטר זה שהוא מקויים, **הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ** שלא נפרע, וישיבנו למלוה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך שחכמים אינם חוששים לפרעון, **קַשְׁיָא דְּרַבָּנַן אַדְּרַבָּנַן** – סותרים דברי חכמים זה את זה, שבברייתא הראשונה, לגבי שטר שנפל ליד דיין, אמרו חכמים שאין חוששים לפרעון, ואילו במצא שטר כתובה אמרו שלא יחזיר כשהבעל טוען שפרע, לפי שחוששים לדבריו.

מתרצת הגמרא: ברייתא זו של **שְׁטַר כְּתוּבָּה, כּוּלָּהּ** מדברי **רַבִּי יוֹסֵי, וְחַסּוּרֵי מִחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – חסרים בה דברים בברייתא ויש להשלימם ולתקנם כך, מצא שטר כתובה בשוק בזמן שהבעל מודה יחזיר לבעל, **אֵין הַבַּעַל מוֹדֶה** בחיובו אלא טוען שפרע, **לֹא יַחֲזִיר לֹא לָוֶה וְלֹא לָוֶה,** לפי שחוששים לפרעון. **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שלא יחזיר, באופן **שֶׁנִּתְאַרְמְלָה אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה,** שאז חוששים לפרעון, **אֲבָל** אם **עוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ, יַחֲזִיר לָאִשָּׁה,** שאין דרך לפרוע כתובה לאשה שלא גרשה. **שֶׁכֵּן** היה **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שֶׁעוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ יַחֲזִיר לָאִשָּׁה, נִתְאַרְמְלָה אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה לֹא יַחֲזִיר לֹא לָוֶה וְלֹא לָוֶה.**

יישוב נוסף לקושיא הראשונה בסתירת דברי רבי יוסי אם הוא חושש לפרעון או לא: **רַב פָּפָא אָמַר, לְעוֹלָם לֹא תֵּיפּוּךְ,** ואכן דעת רבי יוסי שלא חוששים לפירעון, ומה שמבואר בברייתא השניה לענין שטר כתובה שרבי יוסי חושש לפרעון ואין משיבים לאשה שטר כתובה שנמצא, **רַבִּי יוֹסֵי לְדִבְרֵיהֶם** ולשיטתם **דְּרַבָּנַן קָאָמַר לְהוּ, לְדִידִי** – לשיטתי **אֲפִילּוּ נִתְאַרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה נַמִּי לֹא חַיְישִׁינַן לְפֵירְעוֹן,** ולכך יחזיר לאשה, אבל **לְדִידְכוּ** – לשיטתכם שחוששים לפרעון, **אוֹדוּ לִי מִיהַת** – מכל מקום הודו לי בזאת שאם נמצא השטר **בְּעוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ, דְּיַחֲזִיר לָאִשָּׁה, דְּלָאו בַּת פֵּירְעוֹן הִיא** ואין לחוש שפרע לה. **וְאָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן,** אין דעתנו כך, אלא אפילו בעודה תחת בעלה יש לחשוש לפרעון, והטעם משום **דְּאִימּוֹר** – שיש לומר **צְרָרֵי אַתְּפְסָהּ** – מסר לה מעות צרורות או כסף וזהב, כשנשאה או אחר כך, שיהיו בידה לשם פרעון כתובתה, בכדי שאם ימות לא תצטרך לקחתם מהיורשים. ואם יחזיר לאשה את השטר תטען שלא קבלה דבר ויצטרך לשלם לה פעם נוספת.

יישוב שלישי: **רָבִינָא אָמַר, לְעוֹלָם אֵיפּוּךְ קַמַּיְיתָא** – את הברייתא הראשונה, ורבי יוסי הוא החושש לפרעון ולא חכמים, שלדעתם מי שפורע קורע את השטר מיד, **וְטַעְמָא דְּרַבָּנַן הָכָא** בברייתא השניה שלא ישיב לאשה את שטר הכתובה, אינו משום שאנו חוששים לפרעון, אלא טעמם הוא **מִשּׁוּם דְּחַיְישִׁינַן לִשְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת,** שמא אחר שאיבדה את שטר הכתובה כתב לה בעלה שטר נוסף, ומה שנאמר בברייתא 'אין הבעל מודה', אין הכוונה שטוען פרעתי, אלא שטוען שיש לה שטר כתובה אחר, ואם יתנו לה את השטר תוציא על יורשיו שטר אחר שטר. **וְרַבִּי יוֹסֵי** שאמר שאם עודה תחת בעלה יחזיר לאשה, טעמו הוא משום **שִׁלְשְׁתֵּי כְּתוּבּוֹת לֹא חָיֵישׁ** – אינו חושש.

הגמרא חוזרת לדון בדברי רבן שמעון בן גמליאל שהביאה הברייתא (לעיל ע"א) שאם המלוה והלוה אדוקים בשטר, יחלקו ביניהם: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** מה שאמר רבן שמעון בן גמליאל שאם המלוה והלוה אדוקים בשטר, שיעשו ביניהם **מַחֲלוֹקֶת,** דהיינו שיחלוקו והלוה יפרע רק מחצה, אין זה אלא **בְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם, אֲדוּקִים** – אוחזים **בְּטוֹפֶס** שבשטר, **וּשְׁנֵיהֶם** – או שניהם אוחזים **בְּתוֹרֶף** שבשטר, **אֲבָל אם אֶחָד אָדוּק בְּטוֹפֶס וְאֶחָד אָדוּק בְּתוֹרֶף,** אין הם חולקים, אלא כל אחד מה שהוא תפוס בו שלו הוא, ועל כן **זֶה נוֹטֵל טוֹפֶס וְזֶה נוֹטֵל תּוֹרֶף. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, לְעוֹלָם הם חוֹלְקִין.**

הגמרא מבררת את דעת רבי יוחנן. מקשה הגמרא: **וַאֲפִילּוּ אֶחָד אָדוּק בְּטוֹפֶס וְאֶחָד אָדוּק בְּתוֹרֶף, וְהָתַנְיָא,** שאם שניהם אוחזים בטלית **זֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת** וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, שכל אחד מה שהוא תופס שלו הוא, וגם בשטר ראוי שיהיה כן, ומדוע אמר שחולקים. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא אמר רבי יוחנן את דבריו אלא באופן **דְּקָאֵי תּוֹרֶף בֵּי מִצְעֵי** – שהתורף נמצא באמצע, ואינם אוחזים אלא בשאר השטר ולא בתורף שבו, ולכן יחלוקו בכל השטר, ולא כא לחלוק על רבי אלעזר, אלא לומר דין נוסף במקרה אחר. שואלת הגמרא: **אִי הָכִי מַאי לְמֵימְרָא** – מה בא לומר בכך, הלא פשוט הוא שחולקים בזה, כדין שנים האוחזים בשטר, וכאמור לעיל. מיישבת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרך לומר את דינו אלא באופן **דִּמְקָרֵב לְגַבֵּי דְּחַד** – שהתורף קרוב יותר לאחד מהם, **מַהוּ דְּתֵימָא** – סבור הייתי לומר **שֶׁאָמַר לֵיהּ** אותו זה שהתורף קרוב אליו, לשני, **פְּלוֹג הָכִי** – נחלוק כך, לרוחב השטר, ואז אקבל את התורף, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו רבי יוחנן שאין הדבר כן, **דְּאָמַר לֵיהּ** האחר, שהתורף רחוק הימנו, **מַאי חָזֵית דְּפָלַגְתָּ הָכִי פְּלוֹג הָכִי** – מה ראית לחלוק לרוחב, חלוק לאורך ושנינו נהיה שוים בו.

הגמרא מבררת את אופן חלוקת השטר: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מַדְפַּתִּי לְרַבִינָא, לְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר זֶה נוֹטֵל טוֹפֶס וְזֶה נוֹטֵל תּוֹרֶף, לָמָּה לֵיהּ** ליטול מחצית שטר, **וְכִי לָצוֹר** – לעטוף **עַל פִּי צְלוֹחִיתוֹ** ולכסותה בו **הוּא צָרִיךְ,** שהלא בכך שיחתכוהו לא יהיה בו כל ערך מלבד להשתמש בו כיסויו לצלוחית. **אָמַר לֵיהּ,** הכוונה שחולקים אותו **לְדִמֵּי** – לדמיו, שמעריכים כמה שוה התורף שבשטר יותר מן הטופס שבו. וההפרש בשווי בין התורף לטופס הוא מחמת שבתורף יש גם את זמן ההלואה שאין בטופס, ונמצא שאם ינטל התורף יהיה השטר ללא זמן. **דְּאָמַר הָכִי** – שאומרים כך, **שְׁטָרָא דְּאִית בֵּיהּ זְמַן כַּמָּה שָׁוֵי, וּדְלֵית בֵּיהּ זְמַן כַּמָּה שָׁוֵי** – כמה שוה שטר שיש בו זמן וכמה שוה שטר שאין בו זמן, וסיבת ההפרש בשוויים הוא **שֶׁבִּשְׁטָרָא דְּאִית בֵּיהּ זְמַן גָּבֵי מִמְּשַׁעְבְּדֵי** – בשטר שיש בו זמן ניתן לגבות מנכסים משועבדים ולכך הוא שוה יותר, **וְאִידָּךְ** – והשטר האחר, דהיינו שטר בלא זמן, **לֹא גָּבֵי מִמְּשַׁעְבְּדֵי.** לפיכך **וְהָיוּ לֵיהּ הַיְינוּ דְּבֵינֵי בֵּינֵי** – נותן לו האוחז בטופס לאוחז בתורף את ההפרש שיש בין שטר זה לשטר זה.

הגמרא מוסיפה שכן הדין גם באוחזים בשטר בשוה, וגם בטלית ובהמה: **וְיַחֲלוֹקוּ נַמִּי דַּאֲמַרָן** בשנים אדוקים בשטר, הכוונה היא לְדִמֵּי השטר, **דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי** – שאם לא תאמר כן, אלא שחולקים השטר לשנים, האם **בִּשְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטַלִּית,** שיחלוקו, **הָכִי נַמִּי דְּפָלְגֵי** – האם גם שם הכוונה שיחלקו אותה לשני חלקים, **הָא אַפְסְדוּהָ** – הלא תפסד על ידי כך, שמחצה טלית אינה שוה מחצית שוויה של טלית שלימה, אלא הרבה פחות מכך, ועל כרחך שחולקים אותה לדמיה. דוחה הגמרא: **הָא לֹא קַשְׁיָא** – אין זה קשה, שיש לומר

דְּחַזְיָא – שראויה היא כאשר תחלק לשנים, לִילדים קְטַנִּים, שיתעטפו בכל אחד מחלקיה, ולא ירד ערכה בחלוקה זו.

חוזרת ומוכיחה הגמרא: וְהָא – ומה דְּאָמַר רָבָא בסוגייתנו לעיל (ז.) שאם הָיְתָה הַטַּלִּית מוּזְהֶבֶת חוֹלְקִין אותה, הָכִי נַמִּי דְּפָלְגֵי לָהּ – האם גם כאן תפרש שחולקים אותה לשנים, הָא אַפְּסְדוּהָ – הלא תפסד ותפחת מערכה, שהרי אין טלית מוזהבת ראויה לילדים קטנים, ושוב יש להוכיח שהחלוקה היא בדמים ולא בגוף החפץ.

דוחה הגמרא: הָא לֹא קַשְׁיָא – גם זה אינו קשה, שיש לומר דְּחַזְיָא – שהיא ראויה, לִבְנֵי מְלָכִים הראויים אף בקטנותם לטלית מוזהבת, וכאשר יחלקוה לשני חלקים יתעטפו בה שני קטנים בכל אחד מחלקיה, ולא ירד ערכה בחלוקה זו.

מביאה הגמרא הוכחה נוספת ממשנתינו: וְהָא דְּתַנְּן – הרי שנינו במשנתינו, 'הָיוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְכוּ' או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי וכו' ויחלוקו', הָכִי נַמִּי דְּפָלְגֵי לָהּ – האם גם כאן תפרש שחולקים את הבהמה לשנים, הָא אַפְּסְדוּהָ – הלא תפסד ותפחת מערכה כאשר יעשו כן.

בִּשְׁלָמָא – אמנם אם היה המדובר בבהמה טְהוֹרָה, מובן הדבר לפרש שהחלוקה היא בגוף הבהמה, שהרי חַזְיָא – ראויה היא לְאכילת בָּשָׂר שבה, שעל כן ישחטוה ויחלקו בבשר, ונמצא שאין הפסד אם יחלקו בגופה, אֶלָּא בבהמה טְמֵאָה שאינה ראויה אלא לרכיבה או לחרישה וכדומה, שעיקר שוייה הוא בחייה, כיצד נאמר שיחלקו בגופה, הָא אַפְּסְדוּהָ – הלא תפסד ותפחת מערכה. אֶלָּא בהכרח שהחלוקה בבהמה טמאה היא לְדָמֵי – בדמיה ובשוייה, הָכָא נַמִּי – ועל כן גם בענייננו לגבי שטר יש לומר שהחלוקה היא לְדָמֵי – בדמים ובשווי, שאין חולקים את הנייר אלא את דמיו. ומכאן יש ללמוד לכל מקום שנאמר יחלוקו, שאם יחלקו לשני חלקים ממש יפסד הדבר, ולכן החלוקה היא בדמים ולא בגופו.

הגמרא מביאה דין הגבהת מציאה עבור אדם אחר: אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, ממה ששנינו במשנה ששנים שהגביהו מציאה קנאוה ויחלקו ביניהם, לפי שכל אחד הגביהה גם על דעת שיקנה בה חבירו, זֹאת אוֹמֶרֶת – יש ללמוד מכך, שהַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לְחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ, ואין אומרים שהמגביה נחשב כתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים שלא קנה.

רמי בר חמא מוכיח את דבריו: דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ – שאם עולה על דעתך לומר שלֹא קָנָה חֲבֵירוֹ את המציאה, תֵּיעָשֶׂה מחצית זו של המציאה שהגביה האחד כְּמִי שֶׁעדיין מוּנַחַת עַל גַּבֵּי קַרְקַע כלפי השני, וְכן מחצית זו – השניה כְּמִי שֶׁעדיין מוּנַחַת עַל גַּבֵּי קַרְקַע, שהרי כל אחד הגביה רק את חציה, וחציה האחר הגביה עבורו האדם השני, ואם הגבהת השני עבורו אינה כלום נמצא שהיא כאילו עדיין על גבי קרקע ולא עשה בה הגבהה כלל, וְלֹא יִקְנֶה אותה לֹא זֶה וְלֹא זֶה, וכל אדם אחר שירצה יוכל לחטוף אותה מהם לעצמו, ומדוע נאמר הדין במשנה שיחלוקו. אֶלָּא לַאו שְׁמַע מִינָּהּ – האם אין ללמוד מכאן שהַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ, ולכן כאן שכל אחד הגביה עבור עצמו ועבור חבירו, זכו בה שניהם.

רבא דוחה את דברי רמי בר חמא: אָמַר רָבָא, לְעוֹלָם אִימָא לָךְ – באמת אומר לך שהַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה ונתכוין לזכותה כולה לְחֲבֵירוֹ, לֹא קָנָה חֲבֵירוֹ, משום שהוא כתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים שלא קנה, וְהָכָא – וכאן שמועילה הגבהתו של כל אחד עבור השני, הַיְינוּ טַעְמָא – טעם הדבר הוא, שכיון שכל אחד הגביה גם עבור עצמו, מַגּוּ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִּי לְחַבְרֵיהּ – מתוך שהוא זוכה לעצמו בהגבהה זו, יכול הוא לזכות גם לחבירו, ולכן אין ללמוד מכאן לאופן שהוא מגביה רק עבור חבירו, שבזה יתכן שאינו זוכה לו כיון שהוא חב לאחרים.

רבא מוכיח שעדיף הוא זה המגביה עבור עצמו וחבירו כאחד, על המגביה עבור חבירו בלבד: תֵּדַע להוכיח דבר זה שהמגביה עבור עצמו וחבירו קונה גם במקום שאילו הגביה עבור חבירו לבד לא היה קונה, שֶׁאִילּוּ אָמַר אדם לִשְׁלוּחוֹ צֵא וּגְנוֹב לִי, וְגָנַב, פָּטוּר המשלח מחובת תשלומי כפל, משום שאף שבכל התורה שלוחו של אדם כמותו, מכל מקום הלכה בידינו (קידושין מב:) שאין שליח לדבר עבירה לענין לחייב את המשלח על מעשה השליח, וְאף על פי כן, שׁוּתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ יחד, שאחד הוציא את הגניבה מרשות בעלים עבורו ועבור חבירו, חַיָּבִין שניהם בתשלומי הכפל. מַאי טַעְמָא – מהו טעמו של דין זה, לַאו – האם לא מִשּׁוּם דְּאַמְּרִינַן שִׁמְּנוּ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִּי לְחַבְרֵיהּ – שמתוך שזוכה הגנב האחד לעצמו בגניבתו זו, יכול הוא גם לזכותה עבור חבירו, ומוכח שאף במקום שאין אדם יכול לעשות מעשה עבור חבירו, כגון שליחות לדבר עבירה, מכל מקום אם הוא עושה זאת גם עבור עצמו יש בה שליחות, ומזה יש ללמוד למגביה מציאה שהוא חב לאחרים בהגבהה זו, שאף שאינו יכול לזכות לאחר, מכל מקום אם הוא זוכה גם לעצמו בהגבהה זו יכול הוא לזכות גם עבור חבירו. שְׁמַע מִינָּהּ – אכן, יש לשמוע מכאן דבר זה.

הגמרא מביאה דין נוסף בהגבהת שנים יחד: אָמַר רָבָא, הַשְׁתָּא – עתה דְּאָמְרַתְּ, אַמְּרִינַן מַגּוּ – שאומרים מתוך שזוכה לעצמו זוכה גם לחבירו, מעתה יש לומר דין נוסף, חֵרֵשׁ שהוא אדם חסר דעה, וּפִקֵּחַ – אדם בר דעת, שֶׁהִגְבִּיהוּ מְצִיאָה שניהם יחד, אף שהגבהת החרש אינה קונה מעיקר דין תורה אלא מתקנת חכמים משום דרכי שלום, ואינו יכול להגביה עבור הפיקח, מכל מקום כאן זוכה הפיקח בהגבהת החרש, שִׁמְּתוֹךְ שֶׁקָּנָה חֵרֵשׁ קָנָה גם הַפִּקֵּחַ.

שואלת הגמרא: בִּשְׁלָמָא – אמנם דין זה שחֵרֵשׁ קָנָה, מובן טעם הדבר, כיון דְּקָא מַגְבַּהּ לֵיהּ – שהגביה עבורו בֶּן דַּעַת את החצי השני, ונמצא שמלבד החצי שהגביה החרש בעצמו ויש להגבהתו תוקף מפני דרכי שלום, עוד מצטרפת אליה הגבהת הפיקח שהגביה את החצי השני גם עבור החרש, ונמצא שיש כאן הגבהה שלימה של המציאה, אֶלָּא פִּקֵּחַ בְּמַאי קָנָה את המציאה, הלא את חציה האחר הגביה החרש שאין הגבהתו הגבהה לגבי הפיקח, והרי כאילו חציה זה מונח על גבי קרקע, וכיון שכן נמצא שאין הגבהתו הגבהה גם במה שהגביה בעצמו.

הגמרא מעמידה את דברי רבא שנאמרו בנוסח אחר: אֶלָּא אֵימָא – אמור שכך אמר רבא, שמכיון שאומרים מיגו, חֵרֵשׁ קָנָה, לפי שחציה הגביה בעצמו וחציה האחר הגביה הפיקח עבורו, ואילו פִּקֵּחַ לֹא קָנָה כלל, לפי שחציה השני לא הוגבה עבורו על ידי בן דעת, אלא על ידי חרש שאין הגבהתו הגבהה לגבי פיקח.

מבארת הגמרא: וּמַאי – ומהו הַמְּגוּ שאמר רבא שממנו נלמד דין זה, הלא אין לומר 'מיגו דזכי לנפשיה', שהרי לא זכה הפיקח לעצמו כלום, מִגּוּ דְּשֵׁנִי חֵרְשִׁין בְּעָלְמָא קָנוּ הַאי נַמִּי קָנֵי – מתוך ששני חרשים זוכים בחפץ שהגביהו שניהם, שכל אחד הגבהתו הגבהה כלפי עצמו וכלפי חבירו, אף כאן בחרש ופיקח מעשה ההגבהה של שניהם נחשב הגבהה לגבי החרש.

הגמרא דוחה אף נוסח זה בדברי רבא: הַאי מַאי – מהו הדמיון בין חרש ופיקח לשני חרשים, הלא כאן הקנין נעשה על ידי הפיקח, ואם כן אפילו אִם תִּמְצָא לוֹמַר כדעת רמי בר חמא לעיל, שהַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ ואפילו לא הגביה גם עבור עצמו, הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּקָא מַגְבַּהּ לֵיהּ אַדַּעְתָּא דְּחַבְרֵיהּ – דין זה הוא דווקא כאשר מגביה מלכתחילה על דעת חבירו, אבל הַאי – כאן בפיקח המגביה עם החרש, אַדַּעְתָּא דִּידֵיהּ קָא מַגְבַּהּ לֵיהּ – הלא הפיקח הגביה את המציאה על דעת שיזכה בה הוא עצמו, ואם אִיהוּ – הוא עצמו לֹא קָנֵי, שהרי החרש הגביה עמו יחד ואינו יכול לזכות לו, וכי ניתן לומר דְּלְאַחֲרִינֵי מַקְנֵי – שיהא מקנה הוא לאחרים, הרי לעצמו אינו קונה. ובודאי שבאופן זה לא קנה החרש.

הגמרא מעמידה את דברי רבא שנאמרו בנוסח אחר: אֶלָּא אֵימָא – אמור באופן אחר את דברי רבא, שאם הגביהו חרש ופקח, מַתּוֹךְ שֶׁלֹּא קָנָה פִּקֵּחַ, שהרי החרש מגביה עמו ואין הגבהתו הגבהה כלפיו, והרי היא כמונחת על גבי קרקע, על כן לֹא קָנָה גם חֵרֵשׁ, שאין הפיקח מגביה לדעת החרש שם אין זוכה בה בעצמו. וְכִי תֵּימָא – ואם תשאל, מַאי שְׁנָא – מדוע שונה הדבר מִשְּׁנֵי חֲרֵשִׁין דְּעָלְמָא – ממקרה ששני חרשים הגביהו יחד שהדין הוא שקנו

המשך בעמוד פ

רש"י

דְּחַזְיָא לִבְנֵי מְלָכִים. לְבָנִים קְטַנִּים: זֹאת אוֹמֶרֶת. מַתְנִי' דְּקָתָנֵי שְׁנַיִם שֶׁהִגְבִּיהוּ מְצִיאָה קְנָאוּהָ וַיְחַלְּקוּהָ וּכְשֶׁמַּגְבִּיהַּ מַגְבִּיהַּ לְדַעַת שֶׁיִּקְנֶה בָּהּ חֲבֵירוֹ חַיָּבָה ש"מ הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה כּוֹ' וּלְקַמֵּיהּ פָּרִיךְ דִּיוּקָא דְּרַמִּי בַּר חָמָא מַהֵיכָא מַאֵיזוּ בָּבָא מִמַּשְׁנָתֵנוּ הוּא לְמֵד כֵּן וְלֹא יִקְנֶה לֹא זֶה וְלֹא זֶה. וְכָל הָרוֹצֶה יַחְטֹפֶנָּה מִיָּדָם: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ לֹא קָנָה חֲבֵירוֹ. הֵיכָא דְּמַגְבִּיהַּ לֹא נִתְכַּוֵּין לִקְנוֹת בָּהּ כְּלוּם וְשַׁמְעִנָא אָמַר לְקַמָּן (דף י.) דְּהַוֵּי תּוֹפֵס לְבַעַל חוֹב בִּמְקוֹם כּוֹ': וְהָכָא. דִּקְתָנֵי בְּמַתְנִי' שְׁנַיִם שֶׁהִגְבִּיהוּ מְצִיאָה קָנוּ מִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִּי לְחַבְרֵיהּ: תֵּדַע. דְּאַפִּי' אָמַר לֹא קָנָה חֲבֵירוֹ הֵיכָא דְּהִגְבִּיהַּ כּוּלָּהּ לְדַעַת חֲבֵירוֹ הָכָא דְּהִגְבִּיהַּ לְעַצְמוֹ וּלְחֲבֵירוֹ קָנֵי מִשּׁוּם מִגּוֹ: פָּטוּר. הַמְּשַׁלֵּחַ פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם כֶּסֶף דְּקִי"ל אֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה לְהִתְחַיֵּב שׁוֹלֵחוֹ אֶלָּא שָׁלִיחַ דְּדִבְרֵי תּוֹרָה וּדְבָרֵי הַתַּלְמִיד דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין: וְאִילּוּ שׁוּתְּפִין שֶׁגָּנְבוּ. הָאֶחָד הוֹצִיאָהּ מִרְשׁוּת בְּעָלִים לִדְעָתוֹ וּלְדַעַת חֲבֵירוֹ אֲמַרִינָן בְּבָבָא קַמָּא (דף עח): הַשְׁתָּא דְּאַמְרַת מִגּוֹ. דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ כּוֹ': חֵרֵשׁ וּפִקֵּחַ שֶׁהִגְבִּיהוּ מְצִיאָה קְנָאוּהָ אע"פ שֶׁהִגְבָּהָה שֶׁל חֵרֵשׁ אֵינָהּ הִגְבָּהָה לִקְנוֹת אֶלָּא מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם כִּדְתַנַּן (גיטין דף נט:) חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן יֵשׁ בָּהֶן גְּזֵל מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם אֲפִילּוּ הָכִי אָמַר מִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ כּוֹ': בִּשְׁלָמָא חֵרֵשׁ קָנֵי דְּקָא מַגְבַּהּ לָהּ בֶּן דַּעַת. לְרֹאשָׁהּ הַשֵּׁנִי לְצוֹרְךְ שְׁנֵיהֶם וְרֹאשׁוֹ שֶׁל צַד חֵרֵשׁ לְגַבֵּי חֵרֵשׁ מִיהָא הַיְינָא הִגְבָּהָה כִּדְתַקְּנוּן לֵיהּ מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם אֶלָּא פִּקֵּחַ בְּמַאי קָנֵי לְגַבֵּי פִּקֵּחַ הַוֵּי רֹאשָׁהּ שֶׁהִגְבִּיהַּ הַחֵרֵשׁ כְּמוֹתָן עַל גַּבֵּי קַרְקַע דְּהִגְבָּהָה דְּחֵרֵשׁ לֹא קָנֵיָא אֶלָּא מִדַּרְכֵי שָׁלוֹם בְּעַלְמָא: וּמַאי מִגּוֹ. אֵיכָא לְמֵימַר הָכָא דְּקָאָמַר הַשְׁתָּא דְּאַמְרַת מִגּוֹ אֲמַרִינָן מִגּוֹ וְחֵרֵשׁ אַמַּאי קָנֵי הָא לֹא זָכֵי פִּקֵּחַ לְנַפְשֵׁיהּ דְּנִימָא דְּזָכֵי נַמִּי לְחַבְרֵיהּ וְלֹא הַוֵּי הִגְבָּהָה בְּפִקֵּחַ דְּנִימָא אִם תִּמְצָא לוֹמַר. כְּלוֹמַר אַפִּי' אִם תִּמְצָא לוֹמַר הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לְחֲבֵירוֹ כּוֹ': הָכָא אַדַּעְתָּא דִּידֵיהּ קָא מַגְבַּהּ לֵיהּ. הַאי פִּיקֵּחַ: דְּלֵיתֵי לְאִינְצוּיֵי. עִם הַחוֹטְפִים מֵהֶם: מַהֵיכָא. מֵאֵיזוּ בָּבָא מִמִּשְׁנָתֵנוּ קָא דַּיְיקַ לוֹמַר זֹאת אוֹמֶרֶת: הָא קָאָמַר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וַאֲנָא אַגְבַּהְתֵּיהּ. וְהַיְינָא נַמְנָא לֹא יִקְנֶה לֹא זֶה וְלֹא זֶה וְיָבָא אַחַר וְיִטְלֶנָּה וְהֵלֶא כָּל אֶחָד טוֹעֵן אֲנִי הִגְבַּהְתִּיהָ וְאֵין כָּאן מַגְבִּיהַּ מְצִיאָה לְחֲבֵירוֹ וּמַה יֵּשׁ לוֹ לְהִשִּׁיב בְּשֶׁלְּמָא הַאי שֶׁכְּנֶגְדּוֹ הַמּוֹחֲזִק בָּהּ כְּמוֹהוּ אָמַר לֹא הִגְבַּהְתָּ אוֹתָהּ כִּי אִם אֲנִי אֲבָל אַחֵר מִן הַשּׁוּק מַה יִּטְעוֹן: מִמִּשְׁנָה יְתֵירָה. אֲמַרִינָן דְּהַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה כּוֹ' וּמִשּׁוּם הָכֵי אֲמַרִינָן יְחֵלוּקוּ דְּאַמְרִינָן שְׁנֵיהֶם הִגְבִּיהוּהָ וְהָוָה לֵיהּ כָּל אֶחָד מַגְבִּיהַּ מְצִיאָה לוֹ וּלְחֲבֵירוֹ וְקָנֵי דְּאִי מִשּׁוּם דְּלָא יְדַעְינָן הִי מִינַּיְיהוּ מִשְׁכַּר וְהָוָה לֵיהּ מָמוֹן הַמּוּטָּל בְּסָפֵק וְחוֹלְקִין בְּשֶׁנּוֹעָה מִשּׁוּם שֶׁלֹּא יְהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוֹלֵךְ וְחוֹקֵף כִּדְאַמְרִי' לְעֵיל (דף ג.) הָא שַׁמְעִנָא לֵיהּ מַרִישָׁא: דְּאִתְחַיֵּב כְּמַשִּׁיב אֲבֵידָה. מִדְּהָוָה מְצִי לְמֵימַר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וְאָמַר חֲצִיָּהּ שֶׁלִּי: וְלִיפְטַר. מִשֶּׁנּוֹעָה: מִמִּשְׁנָה יְתֵירָה כּוֹ'. כְּדִפְרִישִׁית: דְּרָכוּב קָנֵי. וְאע"ג דְּלֹא מַשִּׁיכָה הִיא שֶׁאֵינָהּ זָזָה מִמְּקוֹמָהּ שֶׁאֵין מְנַהֲיגָהּ בְּרַגְלֵיהּ: צְרִיכָא לְמֵימַר. דְּהֵיכָא דְּלִקּוּחָה בֵּין שְׁנֵיהֶם שֶׁיְּחַלְּקוּהָ בְּלֹא שֶׁנּוֹעָה: אֶלָּא לָאו בְּמְצִיאָה. וְאִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינָן שֶׁאֵין אַחֵר יָכוֹל לְחוֹטְפָהּ דְּמַגְבִּיהַּ מְצִיאָה לְחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ: וְרָבָא אָמַר לָךְ. בְּעַלְמָא הֵיכָא דְּלֹא נִתְכַּוֵּין לִזְכּוֹת בָּהּ לֹא קָנָה חֲבֵירוֹ וּמִשְּׁנָה יְתֵירָה דְּמַתְנִי' אֲשַׁמּוּעִינָן הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לוֹ וְלַחֲבֵירוֹ קָנָה אַף חֲבֵירוֹ דְּמִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִּי לְחַבְרֵיהּ:

שמעית

תוספות

דְּחַזְיָא לִקְטַנִּים וְהָא דְּאָמַר רָבָא אִם הָיְתָה טַלִּית מְזוּהֶבֶת חוֹלְקִין ה"נ דְּפַלְגֵי לָהּ הָא אַפְסְדוּהָ הָא לֹא קַשְׁיָא דְּחַזְיָא לִבְנֵי מְלָכִים וְהָא דְּתְנַן הָיוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְכוּ' הָכִי נַמִּי דְּפַלְגֵי לָהּ הָא אַפְסְדוּהָ בִּשְׁלָמָא טְהוֹרָה חַזְיָא לְבָשָׂר אֶלָּא טְמֵאָה הָא אַפְסְדוּהָ אֶלָּא לְדָמֵי הָכָא נַמִּי לְדָמֵי אָמַר רָמִי בַּר חָמָא זֹאת אוֹמֶרֶת הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ לֹא קָנָה חֲבֵירוֹ תֵּיעָשֶׂה זוּ כְּמִי שֶׁמּוּנַּחַת עַל גַּבֵּי קַרְקַע וְזוּ כְּמִי שֶׁמּוּנַּחַת עַל גַּבֵּי קַרְקַע וְלֹא יִקְנֶה לֹא זֶה וְלֹא זֶה אֶלָּא לָאו ש"מ הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ אָמַר רָבָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ לֹא קָנָה חֲבֵירוֹ וְהָכָא הַיְינוּ טַעְמָא מִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִּי לְחַבְרֵיהּ תֵּדַע שֶׁאִילּוּ אָמַר לִשְׁלוּחוֹ צֵא וּגְנוֹב לִי וְגָנַב פָּטוּר וְשׁוּתְּפִין שֶׁגָּנְבוּ חַיָּבִין מַאי טַעְמָא לָאו מִשּׁוּם דְּאַמְרִינָן מִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִּי לְחַבְרֵיהּ ש"מ אָמַר רָבָא הַשְׁתָּא דְּאַמְרַת אַמְרִינָן מִגּוֹ חֵרֵשׁ וּפִקֵּחַ שֶׁהִגְבִּיהוּ מְצִיאָה מִתּוֹךְ שֶׁקְּנָה חֵרֵשׁ קָנָה פִּקֵּחַ בְּשְׁלָמָא חֵרֵשׁ קָנָה דְּקָא מַגְבַּהּ לֵיהּ בֶּן דַּעַת אֶלָּא פִּקֵּחַ בְּמַאי קָנָה אֶלָּא אֵימָא חֵרֵשׁ קָנָה פִּקֵּחַ לֹא קָנָה וּמַאי מִגּוֹ מִגּוֹ דִּשְׁנֵי חֵרְשִׁין בְּעַלְמָא קָנוּ הַאי נַמִּי קָנֵי הַאי מַאי אִם תִּמְצָא לוֹמַר הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ הַנֵּי מִילֵּי הֵיכָא דְּקָא מַגְבַּהּ לֵיהּ אַדַּעְתָּא דְּחַבְרֵיהּ הַאי אַדַּעְתָּא דִּידֵיהּ קָא מַגְבַּהּ לֵיהּ אִיהוּ לֹא קָנֵי לְאַחֲרִינֵי מַקְנֵי אֶלָּא אֵימָא מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא קָנָה פִּקֵּחַ לֹא קָנָה חֵרֵשׁ וְכִי תֵּימָא מַאי שְׁנָא מִשְּׁנֵי חֵרְשִׁין דְּעַלְמָא הָתָם תַּקִּינוּ לְהוּ רַבָּנָן דְּלֹא אָתֵי לְאִינְצוּיֵי הָכָא מֵימַר אָמַר פִּקֵּחַ לֹא קָנֵי אֲנָא אֶקְנֵי אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַדָּא לְרַב אַשֵׁי דִּיוּקֵיהּ דְּרַמִּי בַּר חָמָא מֵהֵיכָא אִי נִימָא מֵרִישָׁא שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטַלִּית הָתָם הַאי קָאָמַר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וַאֲנָא אַגְבַּהְתָּהּ כּוּלָּהּ וְהַאי אָמַר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וַאֲנָא אַגְבַּהְתָּהּ כּוּלָּהּ אֶלָּא מֵהָא דְּקָתָנֵי זֶה אוֹמֵר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וְזֶה אוֹמֵר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי הָא תּוּ לָמָּה לִי אֶלָּא מִמִּשְׁנָה יְתֵירָה שְׁמַע מִינָּהּ הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ וְהָא אוֹקִימְנָא רֵישָׁא בִּמְצִיאָה וְסֵיפָא בְּמָקָּח וּמְמַכֵּר אֶלָּא מִסֵּיפָא זֶה אוֹמֵר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וְזֶה אוֹמֵר חֲצִיָּהּ שֶׁלִּי הָא תּוּ לָמָּה לִי אֶלָּא מִמִּשְׁנָה יְתֵירָה שְׁמַע מִינָּהּ הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ וּמִמַּאי דְּבִמְצִיאָה דִּלְמָא בְּמָקָּח וּמְמַכֵּר וְכִי תֵּימָא אִי בְּמָקָּח וּמְמַכֵּר מַאי לְמֵימְרָא אִיצְטְרִיךְ סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הַאי דְּקָאָמַר חֲצִיָּהּ שֶׁלִּי לֶהֱוֵי כְּמַשִּׁיב אֲבֵידָה וְלִיפְטַר קָמְשַׁמַע לָן דְּהַאי אִיעֲרוּמֵי קָא מַעֲרִים סָבַר אִי אֲמִינָא כּוּלָּהּ שֶׁלִּי בְּעִינָא אִשְׁתַּבּוּעֵי אֵימָא הָכִי דְּאֶהֱוֵי כְּמַשִּׁיב אֲבֵידָה וְאִיפְטַר אֶלָּא מֵהָא הָיוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה הָא תּוּ לָמָּה לִי אֶלָּא מִמִּשְׁנָה יְתֵירָה שְׁמַע מִינָּהּ הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ וְדִלְמָא הָא קָמְשַׁמַע לָן דְּרוֹכֵב נַמִּי קָנֵי אֶלָּא מִסֵּיפָא בְּזִמְּן שֶׁהֵן מוֹדִין אוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עֵדִים חוֹלְקִין בְּלֹא שְׁבוּעָה בְּמַאי אִי בְּמָקָּח וּמְמַכֵּר צְרִיכָא לְמֵימַר אֶלָּא לָאו בְּמְצִיאָה וּשְׁמַע מִינָּהּ הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ וְרָבָא אָמַר לָךְ מִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִּי לְחַבְרֵיהּ: הָיוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִין: אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר לִי רַב יְהוּדָה

שמעית

תוספות

דְּחַזְיָא לִקְטַנִּים. וּפְרִיךְ דְּטַלִּית מְזוּהֶבֶת לֹא עֲבַדִי לִקְטַנִּים וְל"ג דְּחַזְיָא לְתַרְוַיְיהוּ דְּא"כ מַאי פְּרִיךְ מִטַּלִּית מְזוּהֶבֶת:

וְשׁוּתְּפִין שֶׁגָּנְבוּ. פי' בְּקוּנְטְרֵס שֶׁהוֹצִיא לְדַעְתּוֹ וּלְדַעַת חֲבֵירוֹ כְּדַאִיתָא בְּב"ק (דף עח:) וְאֵין נִרְאֶה דְּהָתָם בְּטְבִיחָה אֵיירֵי וּטְבִיחָה אַפִּי' אָמַר צֵא וּטְבַח לִי חַיָּב דְּדַרְשִׁינָן (שם דף עא.) תַּחַת לְרַבּוֹת הַשְּׁלִיחַ אֶלָּא שׁוּתְּפִין שֶׁגָּנְבוּ שֶׁהִגְבִּיהוּ שְׁנֵיהֶם:

וּמַאי מִגּוֹ מִגּוֹ דִּשְׁנֵי חֵרֵשִׁין. תִּימָה מְנָלָן דִּלְמָא תֵּרֵי מִגּוֹ לֹא אָמְרִי' דב' חֵרֵשִׁין דְּקָנוּ הַיְינוּ מִטַּעַם מִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִּי לְחַבְרֵיהּ:

אֶלָּא מִסֵּיפָא זֶה אוֹמֵר כּוּלָּהּ שֶׁלִּי וְזֶה אוֹמֵר חֲצִיָּהּ שֶׁלִּי. אית דְּל"ג הָכָא הָא תּוּ לָמָּה לִי דְּמִמִּשְׁנָה גּוּפָהּ קָא דַּיְיקַ דְּקָאָמַר חֲצִיָּהּ שֶׁלִּי וְהַיְינוּ שֶׁהִגְבִּיהַּ עִם חֲבֵירוֹ וּלְפִי דְּבָרָיו לֹא יִטּוֹל כְּלוּם אֶלָּא וַדַּאי מַגְבִּיהַּ מְצִיאָה לְחֲבֵירוֹ זָכָה וּפְרִיךְ מִמַּאי דְּבִמְצִיאָה דִּלְמָא בְּמָקָּח וּמְמַכֵּר וְהוּא הַדִּין דַּהֲוָה מָצֵי לְמִרְחֵי דְּהָא דְּאָמַר חֲצִיָּהּ שֶׁלִּי כְּגוֹן דְּאָמַר תִּפְסִתִּיהָ חֲצִיָּהּ בְּיָדִי אוֹ הִגְבַּהְתִּיהָ כּוּלָּהּ לִקְנוֹת חֲצִיָּהּ אֲבָל עֲדַיִן הָיָה מְדַקְדֵּק מִיתּוֹרָא דְּמַתְנִי' לְכַך דַּחֵי לֵיהּ דְּאַפִּי' מִיתּוֹרָא אֵינוֹ יָכוֹל לְדַקְדֵּק וְלִסְפָּרִים דְּגַרְסֵי הָא תּוּ לָמָּה לִי ר"ל דְּמִשּׁוּם דְּמַגּוּפָא דְּמַתְנִי' לֹא מָצֵי לְמִידַּק בְּדִפְרִישִׁית אַךְ קָשֶׁה אַמַּאי קָאָמַר בְּמָקָּח וּמְמַכֵּר אֲפִילּוּ מְיֵירֵי בִּמְצִיאָה מָצֵי לְדַחוּיֵי בְּדַדְחֵי וְר"ל בְּדוֹחֵק מִמַּאי דְּבִמְצִיאָה דִּלְהֵכִי לֹא מוֹקְמָת בְּמָקָּח וּמְמַכֵּר מִשּׁוּם דְּלֹא מִשְּׁכַחַת חִידּוּשׁ אֶלָּא בְּמַגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ כִּי נַמִּי אֵיירֵי בְּמָקָּח וּמְמַכֵּר יֵשׁ חִידּוּשׁ דְּלֹא נִימָא מַשִּׁיב אֲבֵידָה הוּא וְה"ה אִם מְיֵירֵי בִּמְצִיאָה לֹא יוּכַל לְהוֹכִיחַ כְּלוּם:

מנהיג

מַנְהִיג לְחוּדֵיהּ מִי אִיכָּא מַאן דְּאָמַר לֹא קָנָה. אע"ג דְּלֹר"ש אית לֵיהּ בְּפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דף כה: ושם) דְּבְהֵמָה [בֵּין דַּקָּה בֵּין גַּסָּה] אֵינָהּ נִקְנֵית אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה מ"מ פָּרִיךְ מִכֹּחַ סְתָם מְתַנִּיתִין דְּהָא תְּנַן אֶחָד רָכוּב וְאֶחָד מַנְהִיג כו' וְהָא דִּתְנַן בְּפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (שם) בְּהֵמָה גַּסָּה נִקְנֵית בְּמְסִירָה דִּבְרֵי ר"מ וְר"א אַף בְּמְסִירָה קָאָמַר וְכ"ש בְּמִשִּׁיכָה וְכֵן הָתָם בְּגֵמ' דְּהֵיכָא דְּמִזְכִּיר מְסִירָה חֲוֵי פִּי' אַף בְּמְסִירָה וּבְמָקוֹם שֶׁמַּזְכִּיר מִשִּׁיכָה דְּוַקָּא וְלֹא מְסִירָה וּבְלֹאו הָכֵי צָרִיךְ לוֹמַר כֵּן הָתָם:

רָכוּב הוּא דְּלֵא קָנֵי. וּמִתְּנֵי' דְּאֶחָד רָכוּב דְּחַיֵּי לְקַמָּן בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו: **רָכוּב** עָדִיף דְּתְפִיס בָּהּ. אֵין לְפָרֵשׁ דְּתְפִיס בְּרַגְלָיו אוֹ בְּמַה שֶׁיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ דְּהָאי מִיקְּרֵי תְּפִיס בָּהּ אֶלָּא בְּמַה שֶׁהוּא תָּפוּס בְּמוֹסִירָה קְרֵי תְּפִיס בָּהּ דְּהָא בְּסָמוּךְ נָקֵט הָאי לִישָׁנָא וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּתְפִיס בָּהּ וְאַזְלָא נְמִי מֵעִנְיַן מְחַמְּתֵיהּ אוֹ דִּלְמָא מִנְּהִיג עָדִיף דְּאַזְלָא מְחַמְּתֵיהּ טוּבָא דְּאִי לֹא מִיבַּעְיָא לֵיהּ בְּרָכוּב אֶלָּא מִשּׁוּם דְּתְפִיס בָּהּ גְּרִידָא א"כ מַה פּוֹשֵׁט בְּסָמוּךְ מִיּוֹשֵׁב דְּפָטוּר וְהָכֵי נְמִי דְּרָכוּב לֹא קָנֵי וְהֵלְא לְעִנְיַן כֵּלָאִים אֵינוֹ תָּלוּי כְּלָל בְּתְפִיסָה אֶלָּא בְּאַזְלָא מְחַמְּתֵיהּ וּלְעִנְיַן קִנְיָן אֵינוֹ תָּלוּי כִּי אִם בְּתְפִיס בָּהּ וְלֹא בְּאַזְלָא מְחַמְּתֵיהּ:

אוֹ דִּלְמָא מִנְּהִיג עָדִיף כו'. תִּימַה דְּלְפָשׁוּט מִמִּתְנֵי' דְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו כ"ש דְּמַנְהִיג עָדִיף דְּאַפִּילּוּ אֲיֵירֵי בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו כ"ש דְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו קָנֵי כ"ש בְּמָקוֹם רָכוּב וּמַנְהִיג בְּמָקוֹם רָכוּב וּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו קָנֵי כ"ש בְּמָקוֹם רָכוּב לְחוּדֵיהּ וי"ל דְּמִן הַמִּשְׁנָה אֵין לְהוֹכִיחַ דְּקָנֵי מַנְהִיג בְּמָקוֹם רָכוּב דְּאַפִּילּוּ לֹא קָנֵי מִיקְּרֵי מוּחְזָק כֵּיוָן דְּמַנְהִיג לְחוּדֵיהּ שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם רָכוּב קָנֵי מִקְּרֵי מוּחְזָק אֲפִי' בְּמָקוֹם רָכוּב וּמִ"מ לְקַמָּן מוֹכִיחַ שַׁפִּיר מִמַּתְנִיתִין דְּרָכוּב לְחוּדֵיהּ קָנֵי מֵאַחַר שֶׁקְּרוּי מוּחְזָק דְּאִי אַפִּילּוּ לְחוּדֵיהּ לֹא קָנֵי סְבָרָא הוּא דְּאַפִּי' מוּחְזָק נְמִי לֹא הָוֵי וְכֵן לְעִיל דְּקָאָמַר אִילֵימָא מִהָא שְׁנַיִם אוֹחֲזִין הָאי אָמַר כּוּלָּהּ אֲגַבְּהִתִּי' אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁהִגְבִּיהוּ לֹא קָנוּ הָתָם נְמִי אע"ג דְּכֻמּוֹ שֶׁהֵם שְׁנֵיהֶם תְּפוּסִים לֹא קָנוּ מִקְּרֵי מוּחְזָק כֵּיוָן דְּאִם הָיָה מְגַבְּיהָ לְחוּדֵיהּ אִילּוּ לֹא הָיָה חֲבֵירוֹ תָּפוּס בְּצַד הַשֵּׁנִי הָיָה קוֹנֶה לְכַך אִיקְּרֵי מוּחְזָק אֲפִילּוּ עִם חֲבֵירוֹ וּמִסֵּיפָא אֵין לְהוֹכִיחַ דְּרָכוּב וּמַנְהִיג קָנוּ שְׁנֵיהֶם זֶה בְּמָקוֹם זֶה דְּקָתָנֵי אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם מוּדִים יְחֻלּוֹקוּ דְּאֵין שְׁנֵיהֶם מוּדִים שֶׁכַּךְ קָנוּ אוֹתָהּ בְּיַחַד זֶה בְּרַכִּיבָה וְזֶה בְּהַנְהָגָה אֶלָּא שְׁנֵיהֶם בְּהַנְהָגָה אוֹ בְּקִנְיָן אַחֵר: **רָכוּב** לְחוּדֵיהּ לֹא קָנֵי. נִרְאֶה דְּרֶב יְהוּדָה הָיָה מְסוּפָּק אִם שָׁמַע מִשְּׁמוּאֵל בְּרָכוּב לְחוּדֵיהּ וּמַנְהִיג לְחוּדֵיהּ וְאָז פָּשִׁיט לֵיהּ דְּרָכוּב הוּא דְּלֵא קָנֵי אוֹ אִם שְׁמִיעַ לֵיהּ בְּרָכוּב בְּמָקוֹם מַנְהִיג וְאָז מִסְפְּקָא לֵיהּ הֵי מִינַּיְיהוּ קָנֵי דְּאִי לֹא מִסְפְּקָא לֵיהּ אֶלָּא שָׁמַע מִשְּׁמוּאֵל בְּרָכוּב בְּמָקוֹם מַנְהִיג וְתוּ לֹא א"כ ס"ל לִשְׁמוּאֵל דְּרָכוּב לְחוּדֵיהּ קָנֵי וְהַשְׁתָּא פָּשִׁיט רַב יְהוּדָה דְּאַפִּילּוּ לְחוּדֵיהּ לֹא קָנֵי:

מַהוּ דְּתִימְא רָכוּב עָדִיף. פִּי' חֲזָקָתוֹ עָדִיף וּיִבַּטֵּל אֶת חֲזָקַת הַמַּנְהִיג קמ"ל דִּשְׁנֵיהֶם מוּחְזָקִים וְיַחְלוֹקוּ אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ מַהוּ דְּתִימְא דְּרָכוּב עָדִיף וּיִבַּטֵּל אֶת קִנְיַן הַמַּנְהִיג קמ"ל דִּשְׁנֵיהֶם קָנוּ כְּדַפְרִישִׁית לְעִיל דְּאַפִּילּוּ לֹא הָוֵי קָנֵי בְּמָקוֹם רָכוּב מִקְּרֵי מוּחְזָק כֵּיוָן דְּמַנְהִיג לְחוּדֵיהּ קָנֵי וְא"ת לְעִיל כִּי פָּרִיךְ הַשְׁתָּא יוֹשֵׁב קָנֵי רָכוּב מִיבַּעְיָא לְתִשְׁיֵא דְּקָא מְשַׁמַע לָן דְּלֵא מְבַטֵּל חֲזָקַת רָכוּב דְּתְפִיס בָּהּ וְאַזְלָא מְחַמְּתֵיהּ אֶת חֲזָקַת הַמַּנְהִיג וי"ל דְּאִין צָרִיךְ לְהַשִּׁמְעִינוּ דְּפָשִׁיטָא דְּרָכוּב לְחוּדֵיהּ בְּלֵא מַנְהִיג בְּרַגְלָיו לֵא חָשִׁיב לְבַטֵּל אֶת חֲזָקַת הַמַּנְהִיג דְּאִי מִשּׁוּם דְּתְפִיס בָּהּ גְּרִידָא הָוֵי לֵא מִיבַּעְיָא לֵיהּ בְּרָכוּב בְּמָקוֹם מַנְהִיג בְּרַגְלָיו לֵא חָשִׁיב לְבַטֵּל אֶת חֲזָקַת הַמַּנְהִיג דְּאִי מִשּׁוּם דְּתְפִיס בָּהּ וְאַזְלָא מְחַמְּתֵיהּ אֶת חֲזָקַת הַמַּנְהִיג וי"ל דְּאִין צָרִיךְ לְהַשִּׁמְעִינוּ דְּפָשִׁיטָא דְּרָכוּב לְחוּדֵיהּ בְּלֵא מַנְהִיג בְּרַגְלָיו לֵא חָשִׁיב לְבַטֵּל אֶת חֲזָקַת הַמַּנְהִיג דְּאִי מִשּׁוּם דְּתְפִיס בָּהּ וְאַזְלָא מְחַמְּתֵיהּ טְפֵי מֵרָכוּב אֲבָל הַשְׁתָּא דְּמַיְירֵי בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו דְּכֵיוָן דְּכָל מַה שֶׁיֵּשׁ בְּמַנְהִיג יֵשׁ בָּרָכוּב וְעוֹד דְּתְפִיס בָּהּ יְבַטֵּל אֶת חֲזָקַת הַמַּנְהִיג קָא מַשְׁמַע לָן וּלְפִי מַאי דְּאוֹקִימְנָא הַשְׁתָּא בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו אַתְיָא כְּרַבָּנָן וְכָל שֶׁכֵּן כְּרַבִּי מֵאִיר:

שַׁמְעִית מִינַּיהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל תַּרְתֵּי רָכוּב וּמַנְהִיג חַד קָנֵי וְחַד לֹא קָנֵי וְלֹא יָדַעְנָא הֵי מִינַּיְיהוּ הֵיכִי דְּמֵי אִילֵימָא רָכוּב לְחוּדֵיהּ וּמַנְהִיג לְחוּדֵיהּ מַנְהִיג לְחוּדֵיהּ מִי אִיכָּא מַאן דְּאָמַר לֹא קָנֵי אֶלָּא אִי אִיכָּא לְמֵימַר דְּלֵא קָנֵי רָכוּב הוּא דְּאִיכָּא לְמֵימַר אֶלָּא רָכוּב בְּמָקוֹם מַנְהִיג אִיבַּעְיָא לֵיהּ מַאי רָכוּב עָדִיף דְּהָא תְּפִיס בָּהּ אוֹ דִּלְמָא מִנְּהִיג עָדִיף דְּאַזְלָא מְחַמְּתֵיהּ אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר לִי רַב יְהוּדָה נָחֵזֵי אֲנַן דְּתְנַן הַמַּנְהִיג סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים וְהַיּוֹשֵׁב בַּקָּרוֹן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים ר"מ פּוֹטֵר אֶת הַיּוֹשֵׁב בַּקָּרוֹן וּמִדְּאַפִּיךְ שְׁמוּאֵל וְתָנֵי וְחַכָּמִים פּוֹטְרִין אֶת הַיּוֹשֵׁב בַּקָّרוֹן שְׁמַע מִינָּהּ רָכוּב לְחוּדֵיהּ לֹא קָנֵי וְכָל שֶׁכֵּן רָכוּב בְּמָקוֹם מַנְהִיג אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף הָא זְמָנִין סַגִּיאִין אֲמָרַת לָן נָחֵזֵי אֲנַן וְלֹא אֲמָרַת לָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה א"ל אִבְּרָא וְדַכְרָנָן נְמִי דְּאַמְרִי לֵיהּ הֵיכִי פָּשִׁיט מַר רָכוּב מִיּוֹשֵׁב יוֹשֵׁב לֹא תָּפִיס בְּמוֹסֵירָה רָכוּב תָּפִיס בְּמוֹסֵירָה וְאָמַר לִי רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאַמְרִי תַּרְוַיְיהוּ מוֹסֵירָה לֹא קָנֵי אִיכָּא דְּאַמְרִי א"ל אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף הֵיכִי פָּשִׁיט מַר רָכוּב מִיּוֹשֵׁב יוֹשֵׁב לֹא תָּפִיס בְּמוֹסֵירָה רָכוּב תָּפִיס בְּמוֹסֵירָה א"ל הֵכִי הָנָא אִידִי מוֹסֵירָה לֹא קָנֵי אִתְּמַר נְמִי אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר רַב הוּנָא מוֹסֵירָה מַחֲבֵירוֹ קָנָה בְּמְצִיאָה וּבְנִכְסֵי הַגֵּר לֹא קָנֵי מַאי לְשׁוֹן מוֹסֵירָה אָמַר רָבָא אִידִי אַסְבְּרָא לִי כְּאָדָם הַמּוֹסֵר דָּבָר לַחֲבֵירוֹ בִּשְׁלָמָא מֵחֲבֵירוֹ קָנֵי דְּקָא מָסַר לֵיהּ חֲבֵרֵיהּ אֶלָּא בְּמְצִיאָה וּבְנִכְסֵי הַגֵּר מַאן קָא מָסַר לֵיהּ דְּלִיקְנֵי מִיתְּיבֵי הָיוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְכוּ' מַנִּי אִילֵימָא רַבִּי מֵאִיר הַשְׁתָּא יוֹשֵׁב קָנֵי רָכוּב מִיבַּעְיָא אֶלָּא לַאו רַבָּנָן וּשְׁמַע מִינָּהּ רָכוּב קָנֵי הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו אִי הָכִי הַיְינוּ מַנְהִיג תְּרֵי גַּוְונֵי מַנְהִיג מַהוּ דְּתִימָא רָכוּב עָדִיף דְּהָא מַנְהִיג וְתָפִיס בָּהּ קמ"ל ת"ש שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מוֹשְׁכִין בְּגָמָל וּמַנְהִיגִין בַּחֲמוֹר אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מוֹשֵׁךְ וְאֶחָד מַנְהִיג

במדה

בְּמִשִּׁיכָה שֶׁבּוֹעֵט בָּהּ בְּרַגְלָיו וְהוֹלֶכֶת מֵחֲמָתוֹ כְּדֶרֶךְ רוֹכְבֵי סוּסִים: הַיְינוּ מַנְהִיג. וְהוֹ"ל לְמִיתְנֵי אוֹ שֶׁהָיוּ שֶׁנֵּהֶם מְנַהִיגִים: תְּרֵי גַּוְונֵי מַנְהִיג. דְּאִי אִשְׁמוּעִינָן בְּשְׁנֵי מַנְהִיגִים דְּיַחְלוֹקוּ לֹא הָיְינוּ יוֹדְעִים לְהַאי מַהוּ דְּתִימְא כו': חֲמוֹר דְּרָכוּ בְּהַנְהָגָה וְגָמָל דְּרָכוּ בְּמִשִּׁיכָה:

במדה

שָׁמְעִית מִינַּיהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל תַּרְתֵּי – שמעתי משמואל שני דינים לגבי קניני בהמה, האחד לגבי רָכוּב על בהמה, וְהשני לגבי מַנְהִיג – המוליך את הבהמה. חַד קָנֵי וְחַד לָא קָנֵי – על אחד מהם אמר שקונה ועל השני אמר שאינו קונה, וְלָא יָדַעְנָא הֵי מִינֵּיהוּ – ואיני יודע על איזה מהם אמר שקונה ועל איזה שאינו קונה.

מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן דיבר שמואל, אִילֵימָא – אם נאמר שדיבר על רָכוּב לְחוּדֵיהּ – לבדו ללא מנהיג, וְעל מַנְהִיג לְחוּדֵיהּ – לבדו ללא רוכב, אין לומר כך, כיון שבזה לא היה רב יהודה מסתפק על איזה דין אמר שמואל שלא מועיל הקנין, שהרי מַנְהִיג לְחוּדֵיהּ מִי אִיכָּא מַאן דְּאָמַר לָא קָנֵי – וכי יש מי שסובר שמנהיג לבדו אינו קונה, והלא בהמה נקנית במשיכה, אֶלָּא אִי אִיכָּא לְמֵימַר דְּלָא קָנֵי – אם יש לומר על אחד מהם שאינו קונה, רָכוּב הוּא דְּאִיכָּא לְמֵימַר – הרוכב הוא זה שאינו מועיל לקנין, ומדוע רב יהודה הסתפק בכך.

מבארת הגמרא: אֶלָּא רָכוּב בִּמְקוֹם מַנְהִיג אִיבַּעְיָא לֵיהּ – שמואל דיבר באופן שאחד רוכב על בהמה והשני מנהיגה, וכל אחד אומר 'בולה שלי', ואמר שמואל שרק אחד מהם קנה, והסתפק רב יהודה מַאי – קנינו של מי מהם עדיף, האם רָכוּב עָדִיף, דְּהָא תָּפֵיס בָּהּ – שהרי הוא תופס בבהמה, ובאופן שיש תפוס בבהמה לא מועילה בה משיכה על ידי המנהיג, אוֹ דִּלְמָא – או שמא מַנְהִיג עָדִיף, משום דְּאַזְלָא מֵחֲמָתֵיהּ – שהבהמה הולכת מחמתו ועשה בה משיכה, ומשיכה עדיפה משאר הקנינים.

הגמרא פושטת את הספק מדברי שמואל עצמו: אָמַר רַב יוֹסֵף, אָמַר לִי רַב יְהוּדָה, נֶחֱזֵי אֲנַן – נראה אנחנו לפשוט את הספק, דִּתְנַן (כלאים פ"ח מ"ג), הַמַּנְהִיג שור וחמור יחדיו סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים – לוקה ארבעים מלקות משום שעבר על (דברים כב י) 'לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו', וְהַיּוֹשֵׁב בְּקָרוֹן – בעגלה המחוברת לשור וחמור, סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים, משום שישיבתו בקרון גורמת שילבו, וְרַבִּי מֵאִיר פּוֹטֵר אֶת הַיּוֹשֵׁב בְּקָרוֹן, משום שלא עשה מעשה הנהגה כלל. ועל משנה זו אמר שמואל שיש להפוך את השיטות, וּמִדְּאַפִּיךְ שְׁמוּאֵל וְתָנֵי – וממה ששמואל סבר שיש להפוך את השיטות ולשנות 'וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין אֶת הַיּוֹשֵׁב בְּקָרוֹן', וזאת בכדי להעמיד את דעת הרבים לפטור את היושב, מכאן ששמואל סובר שלהלכה היושב פטור משום שלא עשה כלום, וּשְׁמַע מִינָּהּ ששיטת שמואל שרָכוּב לְחוּדֵיהּ – לבדו לָא קָנֵי כיון שאין הבהמה הולכת מחמתו, וכמו שמצינו לענין כלאים, וְכָל שֶׁכֵּן רָכוּב בִּמְקוֹם מַנְהִיג, שאין הרוכב קונה אלא המנהיג. ומכאן פשט רב יהודה את ספיקו בדעת שמואל.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, הָא זְמָנִין סַגִּיאִין – הלא פעמים רבות אָמְרַתְּ לָן נֶחֱזֵי אֲנַן – אמרת לנו 'נראה אנחנו לפשוט את הספק' מהסוגיא בכלאים, וְלָא אָמְרַתְּ לָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה – ולא אמרת לנו זאת בשם רב יהודה, ואילו עכשיו אתה אומר דבר זה בשם רב יהודה. אָמַר לֵיהּ רב יוסף, אִבְּרָא – האמת היא שרב יהודה עצמו אמר את הראיה, וְדִכְרַנָן נַמִּי דְּאָמְרִי לֵיהּ – וזוכר אני גם שאמרתי לו הֵיכִי פָּשֵׁיט מַר – איך אתה [רב יהודה] פושט דין רָכוּב מִדִּין יוֹשֵׁב, הלא יוֹשֵׁב לֹא תָּפֵיס בְּמוֹסֵירָה – אינו תופס בחבל הקשור לבהמה על מנת למושכה, ואילו רָכוּב תָּפֵיס בְּמוֹסֵירָה, ושמא תפיסה זו חשובה יותר שיקנה מחמתה. וְאָמַר לִי רב יהודה, רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – שניהם סוברים שאחיזה במוֹסֵירָה לָא קָנֵי – אינה קונה מציאה, ואם כן אין חילוק בין יושב לרכוב, וכשם שבישב סובר שמואל שאין במעשיו כלום, כך רכוב אין במעשיו כלום, ואינו מועיל לקנות מציאה.

אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש אומרים שלא רב יוסף שאל כן את רב יהודה, אלא אָמַר לֵיהּ כך אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, הֵיכִי פָּשֵׁיט מַר – איך אתה [רב יוסף] פושט דין רָכוּב מִדִּין יוֹשֵׁב, והלא יוֹשֵׁב לֹא תָּפֵיס בְּמוֹסֵירָה ואילו רָכוּב תָּפֵיס בְּמוֹסֵירָה. וְאָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, הָכִי תָּנֵא – כך שנה אִידִי [–שם חכם], מוֹסֵירָה לָא קָנֵי.

הגמרא מביאה שאכן כך הדין שאחיזת מוסירה אינה מועילה לקנות מציאה: אִתְּמַר נַמִּי – אכן כך שנו האמוראים, אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר רַב הוּנָא, האוחז במוֹסֵירָה כדי לקנות בהמה מֵחֲבֵירוֹ, קָנָה, אבל האוחז במוסירה כדי לקנות בְּמְצִיאָה וּבְנִכְסֵי הַגֵּר שאין לו יורשים וכל הקודם לתפוס בנכסיו זכה, לָא קָנֵי.

הגמרא מפרשת מהו לשון 'מוסירה', ולפי זה מבארת את החילוק בין קנין רגיל לבין מציאה ונכסי הגר. מבררת הגמרא: מַאי לְשׁוֹן 'מוֹסֵירָה' – מדוע המוסירה נקראת כך. ומבארת: אָמַר רָבָא, אִידִי [–שם חכם] אַסְבְּרָא לִי – הסביר לי, ששם 'מוסירה' הוא כְּאָדָם הַמּוֹסֵר דָּבָר לַחֲבֵירוֹ. ולפי זה מבארת הגמרא: בְּשֶׁלָּמָא – מובן שהאוחז במוסירה על ידי שקיבלה מֵחֲבֵירוֹ, קָנֵי, משום דְּקָא מָסַר לֵיהּ חֲבֵרֵיהּ – שחבירו מסר לו, דהיינו שיש מי שעושה את מעשה המסירה, אֶלָּא האוחז במוסירה כדי לקנות בְּמְצִיאָה וּבְנִכְסֵי הַגֵּר, מַאן קָא מָסַר לֵיהּ דְּלִיקְנֵי – מי מסר לו כדי להקנות, וכיון שאין מי שעושה את מעשה המסירה, אין באחיזת המוסירה חשיבות לקנין.

הגמרא מקשה ממשנתינו על דברי רב יהודה שרכוב לבדו אינו קונה: מֵיתִיבִי, שנינו במשנה (לעיל ב.), הָיוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג וְכוּ', יחלוקו, דהיינו שגם הרכיבה וגם ההנהגה הועילו לזכות במציאה. מבררת הגמרא: מַנִּי – כדעת מי שנויה משנתינו, אִילֵימָא – אם נאמר שמשנתינו כשיטת רַבִּי מֵאִיר הסובר שהיושב בקרון חייב בכלאים, יקשה, הַשְׁתָּא יוֹשֵׁב קָנֵי רָכוּב מִיבָּעֵי – הרי אם יושב קונה כל שכן שרכוב קונה, ומה החידוש שהמשנה באה להשמיע, אֶלָּא לַאו – אלא ודאי שמשנתינו כשיטת רַבָּנַן הפוטרים את היושב בקרון מחיוב כלאים, וּשְׁמַע מִינָּהּ שהמשנה באה לחדש שרָכוּב קָנֵי. וקשה על רב יהודה שלמד מיושב בקרון שרכוב לבדו אינו קונה. מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן – משנתינו מדברת בְּמַנְהִיג בְּרִגְלָיו – שהיכה בצידי הבהמה ברגליו כדי להוליכה, ורכיבה כזו נחשבת משיכה ולכן קונה.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן, מנהיג ברגליו הֵיינוּ מַנְהִיג, והיתה צריכה המשנה לכתוב 'או שהיו שניהם מנהיגים' ומדוע כתבה 'אחד רוכב ואחד מנהיג'. מתרצת הגמרא: המשנה מחדשת דין בתְרֵי גַּוְוֵנֵי מַנְהִיג – בשני אופנים של מנהיג, מַהוּ דְּתֵימָא – הייתי אומר שרָכוּב ברגליו עָדִיף, דְּהָא – שהרי הוא גם מַנְהִיג ברגליו וְגם תָּפֵיס בָּהּ, וחזקתו תבטל את חזקת המנהיג, קָא מַשְׁמַע לָן שאינו עדיף ממנהיג בלבד.

הגמרא מוכיחה כדברי שמואל שרכוב אינו קונה: תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא לענין קנין במציאה, שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מוֹשְׁכִין בְּגָמָל, וּמַנְהִיגִין – או שהיו מנהיגים בַּחֲמוֹר, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מוֹשֵׁךְ וְאֶחָד מַנְהִיג,

---

אגרות קודש

[ה'תשל"ב]

בנוגע לאחי' צריך להשתדל שידור בשכנות עם אמם תי' או עכ"פ דאחיותיו תי' ובמילא יוכלו להשפיע עליו ולסייעו בענייניו בכלל ובנוגע לשידוך בפרט. ואולי הטוב ביותר שיעתיק לאה"ק. והרי כותבת שאמה גרה שם. באם אפשרי – כדאי להשפיע עליו גם עתה ע"י מכירים שבסביבתו (או רב שם וכיו"ב).

אזכיר עה"צ.

בְּמִדָּה זֹאת – באופן זה, קָנוּ שניהם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְעוֹלָם לֹא קָנָה עַד שֶׁתְּהֵא מְשִׁיכָה בְּגָמָל וְהַנְהָגָה בַּחֲמוֹר שדרכם בכך, אבל הנהגה בגמל ומשיכה בחמור אינן מועילות. קָתָנֵי מִיהַת – על כל פנים שנינו אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מוֹשֵׁךְ וְאֶחָד מַנְהִיג, ומדויק שמוֹשֵׁךְ וּמַנְהִיג אֵין – אכן מועילים לקנין, אֲבָל רָכוּב לֹא, וכדברי שמואל.

דוחה הגמרא: הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ רָכוּב קונה, וְהָא דְּקָתָנֵי – ומה ששנינו מוֹשֵׁךְ וּמַנְהִיג, בא לְאַפּוּקֵי – להוציא מִדְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר עַד שֶׁתְּהֵא מְשִׁיכָה בְּגָמָל וְהַנְהָגָה בַּחֲמוֹר, קְמַשְׁמַע לָן דַּאֲפִילּוּ אִיפְּכָא נַמִּי קָנֵי – שאפילו להיפך גם קונה, ואין לדייק מכאן לענין רכוב.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי שתנא קמא סבר שמשיכה באופן שאין דרכו בכך מועילה, לְיַעֲרְבִינְהוּ וְלִיתְּנִינְהוּ – שיערב את שני הדינים וישנה כך, שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מוֹשְׁכִין וּמַנְהִיגִין בֵּין בְּגָמָל בֵּין בַּחֲמוֹר. מתרצת הגמרא: אִיכָּא חַד צַד – יש אופן אחד דְּלֵא קָנֵי, אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש אומרים שמְשִׁיכָה בַּחֲמוֹר אינה מועילה, אבל גמל דרכו בשניהם, וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי – ויש אומרים שהַנְהָגָה בְּגָמָל אינה מועילה, אבל חמור דרכו בשניהם, ולכן לא יכל תנא קמא לערבם ולשנותם כאחד.

ראיה נוספת לשמואל מהברייתא באופן אחר: וְאִית דְּמוֹתִיב – ויש מיישבים שיטת שמואל מִסֵּיפָא, שאמר תנא קמא 'בְּמִדָּה זוֹ קָנָה' ומשמע שרק באופן זה קונה. 'בְּמִדָּה זוֹ' לְמַעוּטֵי מַאי, לָאו – האם לא לְמַעוּטֵי רָכוּב, וכדברי שמואל. דוחה הגמרא: לֹא, לְמַעוּטֵי אִיפְּכָא – למעט להיפך, שדווקא משיכה בגמל והנהגה בחמור קונים ולא להיפך.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כך הֵיינוּ רַבִּי יְהוּדָה, ובמה נחלקו. מתרצת הגמרא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – יש חילוק ביניהם בצַד אֶחָד דְּלֵא קָנָה, אִית דְּאָמְרֵי – יש אומרים שנחלקו בְּמִשִּׁיכָה בַּחֲמוֹר, וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי – ויש אומרים שנחלקו בְּהַנְהָגָה בְּגָמָל.

הגמרא מקשה על דברי שמואל: תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא לענין קנין במציאה, אֶחָד רָכוּב על חֲמוֹר כדי לזכות בו, וְאֶחָד תָּפוּס בְּמוֹסֵירָה – בחבל הקשור בראשו אך אינו מנהיג, זֶה – הרוכב קָנָה חֲמוֹר, וְזֶה קָנָה מוֹסֵירָה – השני קנה את החבל שאוחז בו. שְׁמַע מִינָּהּ שרָכוּב קָנֵי כשאין כנגדו מנהיג, ואם כן כשיהיה כנגדו מנהיג יש לתת לו על כל פנים חצי, וקשה על שמואל שלפי דבריו אין הרכוב קונה כלל. מתרצת הגמרא: הָכָא נַמִּי – גם כאן בברייתא מדובר בְּמִנְהִיג בְּרַגְלָיו – שהכה ברגלו בצידי הבהמה להוליכה, וזה נחשב משיכה. מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כך הֵיינוּ מַנְהִיג. מתרצת הגמרא: תְּרֵי גַּוְונֵי מַנְהִיג – שני אופנים של הנהגה הם.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן שמדובר שמנהיגה ברגליו, רָכוּב בָּעִיר מַאי טַעְמָא לֹא קָנֵי, והלא היא משיכה גמורה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב כַּהֲנָא, הטעם שרוכב לא קונה בעיר הוא, לְפִי שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לִרְכּוֹב בָּעִיר משום צניעות.

רב אשי מקשה על ביאורו של רב כהנא: אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְרַב כַּהֲנָא, אֶלָּא מַעְתָּה, הִגְבִּיהַּ אַרְנְקִי בְּשַׁבָּת על מנת לזכות בו, שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְהַגְבִּיהַּ אַרְנְקִי בְּשַׁבָּת משום איסור מוקצה, הָכִי נַמִּי דְּלֵא קָנֵי – האם אכן לא קונה, אֶלָּא ודאי מַאי דְּעָבַד עָבַד – מה שעשה עשה וְקָנֵי, כיון שלמעשה עשה קנין אף שאין הדרך בכך, ואם כן הָכָא נַמִּי – גם כאן לענין רוכב בעיר, מַאי דְּעָבַד עָבַד וְקָנֵי, כיון שלמעשה עשה קנין.

רב אשי מבאר את דברי רבי אליעזר: אֶלָּא בְּמָקָּח וּמִמְכָּר עַסְקִינַן ולא לענין מציאה, ומדובר דְּאָמַר לֵיהּ המוכר לקונה, קְנֵי כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם קוֹנִין, ומכיון שאין דרך בני אדם לרכוב בעיר לא הועילה רכיבתו לקנין, אבל אכן במציאה או במקח שלא אמר לו לקנות כדרך הקונים, רכוב יקנה אף בעיר.

קְנֵי מַה שֶּׁתָּפוּס בְּיָדוֹ', כיון שמה שבתוך ידו הוא הגביה לגמרי. מקשה הגמרא: הַאי מַאי – מהו זה שאתה אומר שהגבהת השני לא מועילה לעצמו ומועילה לרוכב, והלא גם אִם תִּימְצֵי לוֹמַר שהַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ – עבור חבירו, קָנָה חֲבֵירוֹ, הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּקָא מַגְבַּהּ לֵיהּ אַדַּעְתָּא דְּחַבְרֵיהּ – זה דווקא אם המגביה התכוין שחבירו יזכה, אבל הַאי אַדַּעְתָּא דִּידֵיהּ קָא מַגְבַּהּ לֵיהּ – כאן השני הגביה כדי לקנות לעצמו, וכיון שאִיהוּ לֹא קָנֵי, האם לְאַחֲרִינֵי מַקְנֵי – מועיל הקנין.

רב אשי מתרץ: אלא אָמַר רַב אַשִׁי, אכן צריך לשנות 'זֶה – הרוכב קָנָה חֲמוֹר וּבֵית פַּנֵּיהּ – מה שבראשה וטפל אליה, דהיינו חלק החבל שנוגע בה, וְזֶה – השני קָנָה מַה שֶּׁתָּפוּס בְּיָדוֹ מהחבל, וְהַשְּׁאָר לֹא קָנָה לֹא זֶה וְלֹא זֶה'.

רבי אבהו מתרץ תירוץ נוסף: רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר, לְעוֹלָם כִּדְקָתָנֵי, שהרוכב קונה רק את החמור והשני קונה את כל המוסירה, והטעם שקונה את המוסירה הוא הוֹאִיל והחמור גבוה וְיָכוֹל לְנַתְקָהּ – את המוסירה וְלַהֲבִיאָהּ אֶצְלוֹ בנתיקה אחת, ולכן מועילה הגבהתו לכל החבל.

אומרת הגמרא: וְהָא דְּרַבִּי אַבָּהוּ, בְּרוּתָא הִיא – דבריו אינם נכונים, דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי – שאם לא תאמר כך, אלא תקבל את דבריו, אם כן שנים שמצאו טַלִּית שֶׁהִיא מוּנַחַת חֶצְיָהּ עַל גַּבֵּי קַרְקַע וְחֶצְיָהּ עַל גַּבֵּי עָמוּד, וּבָא אֶחָד וְהִגְבִּיהַּ חֶצְיָהּ מֵעַל גַּבֵּי קַרְקַע ובאותה שעה בָּא אַחֵר וְהִגְבִּיהַּ חֶצְיָהּ מֵעַל גַּבֵּי עָמוּד, הָכִי נַמִּי – האם אכן יהיה הדין דְּקָמָא קָנֵי וּבַתְרָא לֹא קָנֵי שהראשון קונה והשני לא קונה הוֹאִיל וְיָכוֹל הראשון לְנַתֵּק וּלְהָבִיא אֶצְלוֹ. ומזה שהתנא במשנה (לעיל ב.) לא חילק בכך, מוכח שאין זה נכון, אֶלָּא הָא דְּרַבִּי אַבָּהוּ בְּרוּתָא הִיא.

הגמרא מקשה על שמואל: תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא לענין קנין במציאה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, רָכוּב קונה בְּשָׂדֶה אבל לא בעיר, וּמִנְהִיג בָּעִיר קָנָה וכל שכן בשדה. ומוכח שרכוב קונה וקשה על שמואל. מתרצת הגמרא: הָכָא נַמִּי – גם כאן בברייתא מדובר במַנְהִיג בְּרַגְלָיו – שהכה ברגליו בצידי הבהמה להוליכה, וזה נחשב משיכה. מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כך הֵיינוּ מַנְהִיג. מתרצת הגמרא: תְּרֵי גַּוְונֵי מַנְהִיג – שני אופנים של הנהגה הם.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן שמדובר שמנהיגה ברגליו, רָכוּב בָּעִיר מַאי טַעְמָא לֹא קָנֵי, והלא היא משיכה גמורה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב כַּהֲנָא, הטעם שרוכב לא קונה בעיר הוא, לְפִי שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לִרְכּוֹב בָּעִיר משום צניעות.

רב אשי מקשה על ביאורו של רב כהנא: אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְרַב כַּהֲנָא, אֶלָּא מַעְתָּה, הִגְבִּיהַּ אַרְנְקִי בְּשַׁבָּת על מנת לזכות בו, שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְהַגְבִּיהַּ אַרְנְקִי בְּשַׁבָּת משום איסור מוקצה, הָכִי נַמִּי דְּלֵא קָנֵי – האם אכן לא קונה, אֶלָּא ודאי מַאי דְּעָבַד עָבַד – מה שעשה עשה וְקָנֵי, כיון שלמעשה עשה קנין אף שאין הדרך בכך, ואם כן הָכָא נַמִּי – גם כאן לענין רוכב בעיר, מַאי דְּעָבַד עָבַד וְקָנֵי, כיון שלמעשה עשה קנין.

רב אשי מבאר את דברי רבי אליעזר: אֶלָּא בְּמָקָּח וּמִמְכָּר עַסְקִינַן ולא לענין מציאה, ומדובר דְּאָמַר לֵיהּ המוכר לקונה, קְנֵי כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם קוֹנִין, ומכיון שאין דרך בני אדם לרכוב בעיר לא הועילה רכיבתו לקנין, אבל אכן במציאה או במקח שלא אמר לו לקנות כדרך הקונים, רכוב יקנה אף בעיר.

אגרות קודש

[ה'תשל"ב]

תסבירו (וכן את בתה תי') – שזהו (רצון בתה) בדוגמת האומר (ויש כו"כ כאלה, ובתקופתנו בפרט) **שרוצה**, ר"ל, לאבד א"ע ר"ל ויתענג בזה וכו' ורצונה הנ"ל הוא **גרוע** מזה (כיון שזהו אסון נמשך במשך **כל השנים** שחיים לאח"ז – **וכמפורסם** בהסטאַטיסטיקע ע"ד נשואי תערובות: גודל האחוז דהגיטין, פירוד, מחלוקת וכו' **שמגלים ומספרים** עד"ז. ויותר ע"ז – האחוז שמתביישים לגלות אסונם כו'[]).

רש"י

בְּמִדָּה זו. לְקַמִּיהּ מְפָרֵשׁ לִמְעוּטֵי מאי: **אי הָכִי.** דִּלְתַנָּא קַמָּא אִיפְּכָא קָנֵי אַמֵּאי קָתָנֵי מְשִׁיכָה בְּגָמָל וְהַנְהָגָה בְּחֲמוֹר לִיעָרְבִינְהוּ וְכוּ' מוֹשֵׁכִין וּמַנְהִיגִין: **אִיכָּא חַד צַד דְּלֵא קָנֵי.** לְהָכִי לֹא מְצֵי לְמִתְּנֵי בְּתַרְוַיְיהוּ מְשִׁיכָה וְהַנְהָגָה וְתָנָא הָכִי מוֹשֵׁכִין בְּגָמָל וּמַנְהִיגִין בְּחֲמוֹר אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מוֹשֵׁךְ וְאֶחָד מַנְהִיג בְּאֶחָד מֵהֶן אוֹתוֹ שֶׁדַּרְכּוֹ בְּשְׁנֵיהֶם: **בַּמִּדָּה הַזֹּאת.** קס"ד בְּמְשִׁיכָה אוֹ בְּהַנְהָגָה בֵּין בְּגָמָל בֵּין בְּחֲמוֹר: **אֶחָד תְּפוּס בְּמוֹסֵרָה.** וְאֵינוֹ מַנְהִיג: **ש"מ רָכוּב קָנֵי.** שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מַנְהִיג וְכֵיוָן דְּשֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מַנְהִיג קָנֵי כּוּלֵּיהּ בְּמָקוֹם מַנְהִיג פְּלָגֵי: **נִקְנֵי נַמִּי רָכוּב בְּמוֹסֵרָה.** שֶׁבְּרֹאשׁ הַחֲמוֹר שֶׁהוּא תַּכְשִׁיט הַחֲמוֹר וְכַחֲמוֹר דְּמִי: **בִּשְׁלָמָא רָכוּב.** מְצִיתָ לְמִימַר דְּקָנֶה בְּהַגְבָּהַת חֲבֵירוֹ שֶׁהַגְבִּיהּ רֹאשׁוֹ הַשֵּׁנִי מִן הַקַּרְקַע דְּקָא מַגְבַּהּ לֵהּ בֵּן דַּעַת: **אֶלָּא תְּפוּס בְּמוֹסֵרָה בְּמאי קָנֵי.** פַּלְגָא וַהֲלָא רֹאשָׁהּ הַשֵּׁנִי מוּנָּח בִּמְקוֹמוֹ וְהַגְבָּהַת הַפְּקַר לֹא קָנֵיָא עַד דְּעָקַר לְכוּלֵּיהּ: **הַאי מַאי.** דְּקָא אַמְרַת הַגְבָּהַת תּוֹפֵס בְּמוֹסֵרָה לֹא הַוְיָא הַגְבָּהָה לְדִידֵיהּ וְהַוְיָא הַגְבָּהָה לְאַחֲרִינֵי אֲפִילּוּ אִם תִּימְצֵי לוֹמַר כו': **וּבֵית פַּגְיָיהּ.** קִיבְצִיי"ל בְּלַע"ז מה שֶׁבְּרֹאשׁ הַחֲמוֹר וְכַחֲמוֹר דְּמִי: **מַה שֶּׁתָּפוּס בְּיָדוֹ.** דְּמֵה שֶׁבְּתוֹךְ יָדוֹ הֲוֵי מַגְבִּיהַּ לְגַמְרֵי: **לֹא זֶה וְלֹא זֶה.** וְהַבָּא לְחוֹטְפוֹ יַחְטוֹף: **כַּדְּקָתָנֵי.** זֶה קָנָה חֲמוֹר וְזֶה קָנָה מוֹסֵרָה אַפִּי' בֵּית פַּגְיָיהּ שֶׁל חֲמוֹר: **הוֹאִיל וְיָכוֹל.** הַתָּפוּס בְּמוֹסֵרָה לְמוֹשְׁכוֹ בְּכֹחַ וְיִנְתֵּק מֵרֹאשׁ הַחֲמוֹר וִיבִיאֵנוּ אֶצְלוֹ דְּהוֹאִיל וְרֹאשׁ הַחֲמוֹר גָּבוֹהַּ נוֹחַ לְהַבִּיאָהּ אֶצְלוֹ בְּנְתִיקָה אַחַת: **בְּרוּתָא הִיא.** דְּאע"ג דְּיָכוֹל לְנַתֵּק לֹאו הַגְבָּהָה הִיא: **חֲצִיָּה עַל גַּב הָעֲמוּד.** דְּכֵיוָן דְּבִמְקוֹם גָּבוֹהַּ הוּא הָאוֹחֲזָהּ בְּרֹאשָׁהּ הַשֵּׁנִי נוֹחַ לוֹ לְנַתֵּק וְלַהֲבִיאָהּ אֶצְלוֹ דְּלֵא מֻחְסַר הַגְבָּהָה: **הָכִי נַמִּי דְּקָמָא קָנֵי.** דְּמִכִּי אַגְבְּהָהּ קָנֵיָא כּוּלָּהּ מִשּׁוּם דְּיָכוֹל לְנַתְּקָהּ אִם כֵּן יֵשׁ חִילּוּק בִּשְׁנַיִם שֶׁהַגְבִּיהוּ מְצִיאָה זֶה מִכָּאן וְזֶה מִכָּאן בֵּין מָקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ דְּהַיְינוּ דִּשְׁנֵי רֹאשָׁיהָ מוּנָּחִים בְּקַרְקַע אֵין הַגְבָּהַת שֶׁל רִאשׁוֹן קוֹנָה כּוּלָּהּ שֶׁאֵין יָכוֹל לְנַתְּקוֹ וְלַהֲבִיאוֹ אֶצְלוֹ מִתּוֹךְ שֶׁהוּא אָרוֹךְ וּמוּנָּח בְּקַרְקַע כָּל מה שֶׁהוּא נוֹתְקוֹ וּמוֹשְׁכוֹ אַחֲרָיו נִגְרָר הוּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע וְהַיְינוּ דְּאֶחָד מֵרֹאשָׁיהָ גָּבוֹהַּ כְּגוּן בְּרֹאשׁ הַחֲמוֹר אוֹ עַל גַּבֵּי עַמּוּד הַמַּגְבִּיהַּ תְּחִלָּה רֹאשׁ שֵׁעַל גַּבֵּי קַרְקַע קוֹנָה כּוּלָּהּ וְאֵנוּ לֹא אַשְׁכַּחַן תִּנָּא דְּמַפְלִיג: **רָכוּב בְּשֶׁדֶּה.** בְּהֵמָה שֶׁל מְצִיאָה קוֹנָה אֲבָל לֹא בְּעִיר וְטַעְמָא מִפְּרֵשׁ לְקַמִּיהּ וּמִנְהִיג אַף בְּעִיר קָנֶה וְכ"ש בְּשֶׁדֶּה ש"מ רָכוּב לְחוֹדֵיהּ קָנֵי: **אֵין דַּרְכָּן.** מִשּׁוּם צְנִיעוּתָא:

וּאי

תוספות

מוֹשֵׁךְ וּמַנְהִיג אֵין אֶבָל רָכוּב לֹא. תִּימַהּ מִנ"ל דִּלְמָא כ"ש רָכוּב דְּתָפֵיס בֵּיהּ וְאִי מִשּׁוּם דְּשַׁיְיָרָה אֶטוּ בְּכָל דּוּכְתֵּי תְּנָא כּוּלָּהוּ קַנְיָנִין וּ"ל דְּמִמִּשְׁנָה יַתִּיר: קְדַיְיק דְּלִישְׁנָא רְבִינְהוּ וְלִתְנִינְהוּ שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מוֹשְׁכִין אוֹ מַנְהִיגִים בֵּין בְּגָמָל בֵּין בְּחֲמוֹר וְתוּ לֹא מִדְּקָתָנֵי בְּלִישְׁנָא יַתִּירָא ש"מ דִּלְמְעוּטֵי רָכוּב אָתָא וְהַיְינוּ דְּפָרִיךְ בְּתַר הָכֵי וְלִיעָרְבִינְהוּ וְלִתְנִינְהוּ וְא"ת לְעוֹלָם מִנ"ל לְמְעוּטֵי רָכוּב דִּלְמָא הָא דְּלֹא עָרְבִינְהוּ כְּדֵי לְאַשְׁמוּעִינָן דְּמִשִּׁיכָה אוֹרְחָא בְּגָמָל וְהַנְהָגָה בְּחֲמוֹר וְאַפ"ה אֶחָד מוֹשֵׁךְ וְאֶחָד מַנְהִיג בְּגָמָל לֹא מְבַטֵּל מְשִׁיכָה דְּאוֹרְחָא בְּגָמָל אֶת הַהַנְהָגָה דִּלְאו אוֹרְחָא וְכֵן בְּחֲמוֹר אִיפְּכָא וּלְכָךְ תְּנָא בְּתַר הָכֵי אֶחָד מוֹשֵׁךְ וְאֶחָד מַנְהִיג וְלֹא לְמְעוּטֵי רָכוּב וּ"ל כֵּיוָן שֶׁיִּשְׁמִיעֵנוּ שֶׁמְּשִׁיכָה וְהַנְהָגָה שְׁנֵיהֶם קָנוּ בְּגָמָל וּבַחֲמוֹר פְּשִׁיטָא שֶׁאֵין אֶחָד מְבַטֵּל חֲבֵירוֹ מִשּׁוּם דְּהַאי אוֹרְחֵיהּ וְהַאי לֵאו אוֹרְחֵיהּ אֲבָל בְּמַתְנִי' מִשְׁמִעֵינוּ שֶׁפִּיר שֶׁאֵין מְבַטֵּל רָכוּב וּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו אֶת מַנְהִיג לְחוֹדֵיהּ לְפִי שֶׁיֵּשׁ בָּרָכוּב כָּל מה שֶׁיֵּשׁ בַּמַּנְהִיג וְעוֹד דְּתָפֵיס בָּהּ: **אי** הָכֵי לִיעָרְבִינְהוּ וְלִתְנִינְהוּ. לְפִי מַאי דְּס"ד דְּרָכוּב קָנֵי וּמִשִּׁיכָה וְהַנְהָגָה בֵּין בְּגָמָל בֵּין בְּחֲמוֹר בְּמִדָּה זוּ קָנֶה אָתָא לְמְעוּטֵי שוּם קַנְיָן אַחֵר אוֹ רָכוּב בְּמָקוֹם מַנְהִיג: **אי** הָכֵי הַיְינוּ ר' יְהוּדָה. דְּהָה מְצֵי לְאַקְשׁוּיֵי מִגּוּפָהּ דְּקָתָנֵי אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מוֹשֵׁךְ וְאֶחָד מַנְהִיג ש"מ דְּבְחַד צַד קָנֵי: **וְנִקְנֵי** נַמִּי רָכוּב בְּמוֹסֵרָה. אי גְּרִסִינָן אי הָכֵי ה"פ אי אַמְרַת בְּשִׁלְמָא כְּשֶׁאֵין מַנְהִיג בְּרַגְלָיו וְרָכוּב קָנֵי הַבְּהֵמָה מִשּׁוּם דְּתָפֵיס בָּהּ א"ש דְּלֹא קָנֵי מוֹסֵרָה דִּבְמִטַּלְטֵלִין לֹא שַׁיְיךְ קִנְיָן שֶׁל מוֹסֵרָה אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה אוֹ מְשִׁיכָה אֲבָל אִי מְיַירֵי בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו לְקָנֵי נַמִּי מוֹסֵרָה בְּמְשִׁיכַת הַבְּהֵמָה אִי אַמְרִינָן מְשׁוֹךְ בְּהֵמָה זוּ וְקָנֵי כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ קָנֵי דְּלִקְמָן מִיבְּעֵיָא לָן אִי קָנֵי אִי לֹא קָנֵי לִיפְשׁוּט מִהָכָא דְּלֹא מְהַנֵּי:

וְהַשְּׁאָר לֹא קָנָה לֹא זֶה וְלֹא זֶה. וְאַפִּילּוּ אִי אַמְרִינָן מְשׁוֹךְ בְּהֵמָה וְקָנֵי כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ קָנֵי הָכָא בֵּיוָן דְּתָפֵיס בְּמוֹסֵרָה לֹא קָנֵי רָכוּב נַמִּי לֹא קָנֵי כִּדְאַמְרִינָן אַדַּעְתָּא דִּידֵיהּ אַגְבְּהָהּ אִיהוּ לֹא קָנֵי כו':

דְּאי לֹא תִּימָא הָכֵי טַלִּית שֶׁחִצְיָהּ כו'. קְצָת קָשֶׁה מִנ"ל שֶׁלֹּא יַחֲלוֹק רַבִּי אֲבָהוּ אַף בְּזֶה:

הוֹאִיל וְיָכוֹל לְנַתְּקוֹ וּלְהַבִיאוֹ אֶצְלוֹ. תִּימַהּ דְּמַשְׁמַע דְּאִם נִתְּקָהּ שֶׁהוּא כּוֹנֶה כו' מִשּׁוּם שֶׁעַל יָדוֹ הוּגְבְּהָה לְמַעְלָה מִשֶּׁלֹּשׁ וּמאי שְׁנָא מֵעֵנְי הַמְּנַקֵּף בְּרֹאשׁ הַזַּיִת (גיטין דף נט:) שֶׁאֵינוֹ בוֹ גֹּזֶל אֶלָּא מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם וְכֵן פֶּרֶק הַגּוֹזֵל קַמָּא (ב"ק דף צח. ושם ד"ה והני מילי) הַזּוֹרֵק סֶלַע שֶׁל חֲבֵירוֹ לִיָּם פָּטוּר וּמוֹקֵי לָהּ בְּדַאֲדַיֵּי אַדּוּיֵי אַלְמָא לֹא חָשִׁיב מַה שֶׁהוּגְבְּהָה עַל יָדוֹ הוֹאִיל וְסוֹפוֹ לִיפּוֹל וּ"ל דְּשֶׁאנִי הָכָא שֶׁתּוֹפֵס בְּיָדוֹ אֶחָד מִן הָרֹאשׁ א"נ הָכָא מְיַירֵי כְּשֶׁנִּיתָּק מִן הָעַמּוּד אֵינוֹ אָרוֹךְ כ"כ שֶׁנִּגִּיעַ רֹאשׁ הַשֵּׁנִי לָאָרֶץ וְשֶׁלְּהֵי שִׁילּוּחַ הַקֵּן (חולין דף קמא:) דְּקָאָמַר זִיל טְרוֹף אַקֵּן דְּלַגְבְּהִינְהוּ וְלִקְנְיָנְהוּ הָתָם נַמִּי הוּגְבְּהוּ עַל יָדוֹ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָיָה תְּחִילָּה שֶׁהֲרֵי קְצָת מִפְּרִידִים לְמַעְלָה לְכָךְ קָנֵי: **אי** הָכִי רָכוּב בְּעִיר מאי טַעְמָא לֹא קָנֵי. אי גְּרִסִינָן א"ה ה"פ אי אַמְרַת בְּשִׁלְמָא לֹא

בְּמִדָּה זֹאת קָנוּ ר' יְהוּדָה אוֹמֵר לְעוֹלָם לֹא קָנָה עַד שֶׁתְּהֵא מְשִׁיכָה בְּגָמָל וְהַנְהָגָה בַּחֲמוֹר קָתָנֵי מִיהַת אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מוֹשֵׁךְ וְאֶחָד מַנְהִיג מוֹשֵׁךְ וּמַנְהִיג אֵין אֲבָל רָכוּב לֹא הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ רָכוּב וְהָא דְּקָתָנֵי מוֹשֵׁךְ וּמַנְהִיג לַאֲפוּקֵי מִדְּר' יְהוּדָה דְּאָמַר עַד שֶׁתְּהֵא מְשִׁיכָה בְּגָמָל וְהַנְהָגָה בַּחֲמוֹר קָמַשְׁמַע לָן דַּאֲפִילּוּ אִיפְּכָא נַמִּי קָנֵי אִי הָכֵי לִיעָרְבִינְהוּ וְלִיתְנִינְהוּ שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מוֹשְׁכִין וּמַנְהִיגִין בֵּין בְּגָמָל בֵּין בַּחֲמוֹר אִיפָּא חַד צַד דְּלֹא קָנֵי אִיפָּא דְּאַמְרֵי מְשִׁיכָה בַּחֲמוֹר וְאִיפָּא דְּאַמְרֵי הַנְהָגָה בְּגָמָל וְאִית דְּמוֹתִיב מְסֵיפָא בְּמִדָּה זוּ קָנָה בְּמִדָּה זוּ לְמְעוּטֵי מאי לַאו לְמְעוּטֵי רָכוּב לֹא לְמְעוּטֵי אִיפְּכָא אִי הָכִי הַיְינוּ ר' יְהוּדָה אִיפָּא בֵּינֵיהוּ צַד אֶחָד דְּלֹא קָנָה אִית דְּאַמְרֵי מְשִׁיכָה בַּחֲמוֹר וְאִיפָּא דְּאַמְרֵי הַנְהָגָה בְּגָמָל ת"ש אֶחָד רָכוּב חֲמוֹר וְאֶחָד תָּפוּס בְּמוֹסֵרָה זֶה קָנָה חֲמוֹר וְזֶה קָנָה מוֹסֵרָה שְׁמַע מִינָּהּ רָכוּב קָנֵי הָכָא נַמִּי בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו אִי הָכִי נִקְנֵי נַמִּי רָכוּב בְּמוֹסֵרָה אֵימָא זֶה קָנָה חֲמוֹר וַחֲצִי מוֹסֵרָה וְזֶה קָנָה חֲצִי מוֹסֵרָה בִּשְׁלָמָא רָכוּב קָנֵי דְּקָמַגְבַּהּ לֵיהּ בֶּן דַּעַת אֶלָּא תָּפוּס בְּמוֹסֵרָה בְּמאי קָנֵי אֵימָא זֶה קָנָה חֲמוֹר וְכוּלֵּיהּ מוֹסֵרָה וְזֶה קָנֵי מַה שֶּׁתָּפוּס בְּיָדוֹ הַאי מַאי אִם תִּימְצֵי לוֹמַר הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ הַנֵּי מִילֵּי הֵיכָא דְּקָא מַגְבַּהּ לֵיהּ אַדַּעְתָּא דְּהַחֲבֵרֵיהּ הַאי אַדַּעְתָּא דִּידֵיהּ קָא מַגְבַּהּ לֵיהּ אִיהוּ לֹא קָנֵי לְאַחֲרִינֵי מִקַּנֵּי אָמַר רַב אַשִׁי זֶה קָנָה חֲמוֹר וּבֵית פַּגְיָיהּ וְזֶה קָנָה מַה שֶּׁתָּפוּס בְּיָדוֹ וְהַשְּׁאָר לֹא קָנָה לֹא זֶה וְלֹא זֶה רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר לְעוֹלָם כִּדְקָתָנֵי הוֹאִיל וְיָכוֹל לְנַתְּקָהּ וּלְהַבִיאָהּ אֶצְלוֹ וְהָא דְּר' אֲבָהוּ בְּרוּתָא הִיא דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכֵי טַלִּית שֶׁהִיא מוּנַּחַת חֲצִיָּהּ עַל גַּבֵּי עַמּוּד וּבָא אֶחָד וְהִגְבִּיהַּ חֲצִיָּהּ מֵעַל גַּבֵּי קַרְקַע וּבָא אַחֵר וְהִגְבִּיהַּ חֲצִיָּהּ מֵעַל גַּבֵּי עַמּוּד הָכֵי נַמִּי דְּקַמָּא קָנֵי וּבַתְּרָא לֹא קָנֵי הוֹאִיל וְיָכוֹל לְנַתֵּק וּלְהַבִיא אֶצְלוֹ אֶלָּא הָא דְּר' אֲבָהוּ בְּרוּתָא הִיא ת"ש ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר רָכוּב בַּשָּׂדֶה וּמַנְהִיג בָּעִיר קָנָה הָכָא נַמִּי מַנְהִיג בְּרַגְלָיו אִי הָכִי הַיְינוּ מַנְהִיג תְּרֵי גַּוְונֵי מַנְהִיג אִי הָכֵי רָכוּב בָּעִיר מַאי טַעְמָא לֹא קָנֵי אָמַר רַב כַּהֲנָא לְפִי שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לִרְכּוֹב בָּעִיר אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְרַב כַּהֲנָא אֶלָּא מַעְתָּה הַגְבִּיהַּ אַרְנְקִי בְּשַׁבָּת שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְהַגְבִּיהַּ אַרְנְקִי בְּשַׁבָּת הָכֵי נַמִּי דְּלֹא קָנֵי אֶלָּא מַאי דְּעָבַד עָבַד וְקָנֵי הָכָא נַמִּי מַאי דְּעָבַד עָבַד וְקָנֵי אֶלָּא בְּמָקָח וּמִמְכָּר עַסְקִינָן דְּאָמַר לֵיהּ קָנֵי בְּדֶרֶךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם קוֹנִין

וּאי

מְיַירֵי בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו לְכָךְ בָּעִיר לֹא קָנֵי דְּלֹא אוֹזְלָא מַחֲמַתֵּיהּ לְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי אָדָם שֶׁמַּדְבְּרִים יַחַד וְיֵשׁ כַּמָּה דְּבָרִים בְּאֶמְצַע הַדְּרָכִים אֶלָּא אִי אַמְרִינָן בְּמַנְהִיג בְּרַגְלָיו א"כ אוֹזְלָא מַחֲמַתֵּיהּ טוּבָא וְאַמּאי לֹא קָנֵי:

וְאִי רְשׁוּת הָרַבִּים הוּא קָנֵי וְאִי אָדָם חָשׁוּב הוּא קָנֵי וְאִי אִשָּׁה הִיא קַנְיָא וְאִי אִינִישׁ זִילָא הוּא קָנֵי בָּעֵי ר' אֶלְעָזָר הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ מְשׁוֹךְ בְּהֵמָה זוֹ לִקְנוֹת כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ מַהוּ לִקְנוֹת מִי אָמַר לֵיהּ קְנֵי אֶלָּא מְשׁוֹךְ בְּהֵמָה זוֹ וּקְנֵי כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ מַהוּ מִי מְהַנְּיָא מְשִׁיכָה דִּבְהֵמָה לְאַקְנוּיֵי כֵּלִים אוֹ לֹא אָמַר רָבָא אִי אָמַר לֵיהּ קְנֵי בְּהֵמָה וּקְנֵי כֵּלִים מִי קָנֵי כֵּלִים חָצֵר מְהַלֶּכֶת הִיא וְחָצֵר מְהַלֶּכֶת לֹא קָנְיָה וְכִי תֵּימָא כְּשֶׁעָמְדָה וְהָא כָּל שֶׁאִילּוּ מְהַלֵּךְ לֹא קָנָה עוֹמֵד וְיוֹשֵׁב לֹא קָנָה וְהִלְכְתָא בִּכְפוּתָה אָמְרוּ לֵיהּ רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרָבָא אֶלָּא מֵעַתָּה הָיָה מְהַלֵּךְ בִּסְפִינָה וְקָפְצוּ דָּגִים וְנָפְלוּ לְתוֹךְ הַסְּפִינָה הָכֵי נַמִי דְּחָצֵר מְהַלֶּכֶת הִיא וְלֹא קָנֵי אָמַר לֵיהּ סְפִינָה מֵינַח נַיְיחָא וּמַיָּא הוּא דְּקָא מְמַטּוּ לַהּ א"ל רָבִינָא לְרַב אַשִׁי אֶלָּא מֵעַתָּה הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְזָרַק לָהּ גֵּט לְתוֹךְ חֵיקָהּ אוֹ לְתוֹךְ קַלְתָּהּ הָכָא נַמִי דְּלֹא מִגָּרְשָׁה א"ל קַלְתָּהּ מֵינַח נַיְיחָא וְאִיהִי דְּקָא מְסַגְּיָא מִתּוּתָהּ: **מתני'** הָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְרָאָה אֶת הַמְּצִיאָה וְאָמַר לַחֲבֵירוֹ תְּנָהּ לִי נְטָלָהּ וְאָמַר אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ זָכָה בָּהּ אִם מִשֶּׁנְּתָנָהּ לוֹ אָמַר אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ תְּחִלָּה לֹא אָמַר כְּלוּם: **גמ'** תְּנַן הָתָם מִי שֶׁלִּיקֵּט אֶת הַפֵּאָה וְאָמַר הֲרֵי זוֹ לִפְלוֹנִי עָנִי ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר זָכָה לוֹ וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יִתְּנֶנָּה לֶעָנִי הַנִּמְצָא רִאשׁוֹן אָמַר עוּלָּא אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מַחְלוֹקֶת מֵעָשִׁיר לְעָנִי דְּר' אֱלִיעֶזֶר סָבַר מִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי מַפְקַר נִכְסֵיהּ וַהֲוֵי עָנִי וְחָזֵי לֵיהּ הַשְׁתָּא נַמִי חָזֵי לֵיהּ וּמִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִי לְחַבְרֵיהּ וְרַבָּנַן סָבְרֵי חַד מִגּוֹ אָמְרִינַן תְּרֵי מִגּוֹ לֹא אָמְרִינַן אֲבָל מֵעָנִי לְעָנִי דִּבְרֵי הַכֹּל זָכָה לוֹ דְּמִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִי לְחַבְרֵיהּ אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְעוּלָּא וְלֵימָא מַר מֵעָנִי לְעָנִי מַחְלוֹקֶת דְּהָא מְצִיאָה הַכֹּל עֲנִיִּים אֶצְלָהּ וּתְנַן הָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְהֵמָה וְרָאָה אֶת הַמְּצִיאָה וְאָמַר לַחֲבֵירוֹ תְּנָה לִי נְטָלָהּ וְאָמַר אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ זָכָה בָּהּ אִי אַמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא מֵעָנִי לְעָנִי מַחְלוֹקֶת

מתניתין

רש"י

וְאִי רְשׁוּת הָרַבִּים הוּא קָנֵי. בָּעִיר דְּדֶרֶךְ לִרְכּוֹב שָׁם וְלֹא לְהַנְהִיג פֶּן יִפְסְקוּ עוֹבְרֵי דְּרָכִים בֵּינוֹ לְבֵין בְּהֶמְתּוֹ: **וְאִי אָדָם חָשׁוּב הוּא.** אֵין דַּרְכּוֹ לְהַנְהִיג בְּהֵמָה בְּרַגְלָיו וְדֶרֶךְ כָּבוֹד לִרְכּוֹב עָלֶיהָ אַף בְּסִמְטָא שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם שָׁם וְכֵן אִשָּׁה שֶׁאֵין בָּהּ כֹּחַ לֶאֱחוֹז הַבְּהֵמָה פֶּן תִּינָּתֵק הֵימֶנָּה: **וְאִי אִינִישׁ זִילָא הוּא קָנֵי.** שֶׁדַּרְכּוֹ לִרְכּוֹב לִפְנֵי כֹּל אַף בְּלֹא דּוֹחַק לְפִי שֶׁאֵינוֹ צָנוּעַ אֲבָל אָדָם בֵּינוֹנִי כְּגוֹן שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב בְּעוֹשֶׁר וְאֵינוֹ בּוֹשׁ לְהוֹלִיךְ בְּהֵמָה בְּרַגְלָיו אֵין דַּרְכּוֹ לִרְכּוֹב בְּסִמְטָא בָּעִיר מִשּׁוּם צְנִיעוּת: **מְשׁוֹךְ בְּהֵמָה זוֹ עַל מְנָת לִקְנוֹת כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ.** בְּמֶקַּח וּמִמְכָּר וּמוֹכֵר לוֹ אֶת הַכֵּלִים וְלֹא אֶת הַבְּהֵמָה: **לִקְנוֹת מִי קָאָמַר לֵיהּ קְנֵי.** לִקְנוֹת מַשְׁמַע אַתָּה הִתְכַּוֵּין לִקְנוֹת אֲנִי אֵינִי מַקְנֶה לָךְ: **מִי קָנֵי כֵּלִים.** בִּמְשִׁיכָה דִּבְהֵמָה עִם הַבְּהֵמָה דְּמִדְּקָא מִבַּעְיָא לָךְ בְּמוֹכֵר כֵּלִים בְּלֹא בְּהֵמָה מִכְּלָל דִּבְמוֹכֵר שְׁנֵיהֶם פְּשִׁיטָא לָךְ דְּמִקְנֵי בְּהֵמָה קָנֵי כֵּלִים מִשּׁוּם תּוֹרַת חָצֵר דְּקַיְימָא לָן חֲצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ וּבְהֶמְתּוֹ כַּחֲצֵרוֹ וְהָא חָצֵר מְהַלֶּכֶת הִיא וְחָצֵר מְהַלֶּכֶת לֹא שְׁמַעִינַן דְּתִקְנֵי דְּכִי אִתְרַבַּאי (גיטין דף עז.) מֵאִם הַמְּצֵא תִּמָּצֵא בְיָדוֹ גַּגּוֹ חֲצֵרוֹ וְקַרְפֵּיפוֹ אִתְרַבַּאי דְּלָא נָיֵיד וַהֲוֵי מִשְׁתַּמֵּר: **וְכִי תֵּימָא כְּשֶׁעָמְדָה.** לְאַחַר שֶׁעָקְרָה יָדָהּ וְרַגְלָהּ וְנִקְנֵית לוֹ הַבְּהֵמָה בִּמְשִׁיכָה עָמְדָה וְלֹא הָלְכָה וְנִקְנוּ כֵּלִים בַּעֲמִידָתָהּ דִּקְנָה לוֹ חֲצֵרוֹ: **כָּל שֶׁאִילּוּ מְהַלֵּךְ לֹא קָנָה כו'.** כְּלוֹמַר כֵּיוָן דִּרְאוּיָה הִיא לֵילֵךְ לָאו דּוּמְיָא דְּחָצֵר הִיא וְאֵין קוֹנָה בְּתוֹרַת חָצֵר: **וְהִלְכְתָא.** הַאי דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ דְּכִי אָמַר לֵיהּ קְנֵי בְּהֵמָה וּקְנֵי כֵּלִים קָנֵי: **בִּכְפוּתָה.** הִיא דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ דְּדוּמְיָא דְּחָצֵר הוּא קָנֵי וְכָל הֵיכָא דְּאַמְרִינַן בַּגְּמָרָא וְהָאָמַר רָבָא כָּל שֶׁאִילּוּ מְהַלֵּךְ לֹא קָנֵי כו' מֵהָכָא קָאַמְרֵי לֵיהּ: **קַלְתָּהּ.** סַל שֶׁעַל רֹאשָׁהּ שֶׁנּוֹתֶנֶת בָּהּ כְּלֵי מְלַאכְתָּהּ וּטְווּי שֶׁלָּהּ: **ה"נ דְּלָא הָוֵי גִּיטָּא.** וְהָאֲנַן תְּנַן בְּמַסֶּ' גִּיטִּין (דף עז.) זָרַק לָהּ גִּיטָּהּ לְתוֹךְ חֵיקָהּ אוֹ לְתוֹךְ קַלְתָּהּ הֲרֵי זוֹ מְגוֹרֶשֶׁת: **מתני' לֹא אָמַר כְּלוּם.** דַּאֲפִילּוּ אַמְרִי' הַמַּגְבִּיהַ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ לֹא קָנָה חֲבֵירוֹ כֵּיוָן דִּיַּהֲבָהּ לֵיהּ קַנְיָיהּ מִמָּה נַפְשָׁךְ אִי קַנְיָיהּ קַמָּא דְּלָא מִתְכַּוֵּין לְהַקְנוֹת לַחֲבֵירוֹ הָא יַהֲבָהּ נִיהֲלֵיהּ בְּמַתָּנָה וְאִי לֹא קַנְיָיהּ קַמָּא מִשּׁוּם דְּלָא הָיָה מִתְכַּוֵּין לִקְנוֹת הַוְיָא לֵיהּ הֶפְקֵר עַד דְּמָטְאָ לִידֵיהּ דְּהַאי וְקַנְיָיהּ הַאי בְּמַאי דְּעַקְרָהּ מִיָּדֵיהּ דְּקַמָּא לְשֵׁם קַנְיָיהּ: **גמ' מִי שֶׁלִּיקֵּט אֶת הַפֵּאָה.** אָדָם בְּעָלְמָא שֶׁאֵינוֹ בַּעַל שָׂדֶה דְּאִי בְּבַעַל שָׂדֶה לֹא אָמַר ר' אֱלִיעֶזֶר זָכָה דְּלֵיכָּא לְמֵימַר מִיגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ דַּאֲפִילּוּ הוּא עָנִי מוּזְהָר הוּא שֶׁלֹּא לְלַקֵּט פֵּאָה מִשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ כִּדְאָמַר בִּשְׁחִיטַת חוּלִּין (דף קלא:) לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי לְהַזְהִיר עָנִי עַל שֶׁלּוֹ: **מֵעָשִׁיר לְעָנִי.** שֶׁעָשִׁיר הוּא שֶׁלִּיקְּטָהּ לְצוֹרֶךְ הֶעָנִי: **מִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ.** דְּאִי בָּעֵי הֲוָה זָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ אִם הִגְבִּיהַּ לְעַצְמוֹ: **חַד מִגּוֹ.** **מֵעָנִי לְעָנִי:** **וְלֵימָא מַר דַּאֲפִילּוּ מֵעָנִי לְעָנִי.** אַמְרֵי רַבָּנַן דְּלֹא זָכָה לוֹ: **דְּהָא מְצִיאָה הַכֹּל עֲנִיִּים אֶצְלָהּ.** כְּלוֹמַר הַכֹּל כְּשֵׁרִים לִזְכּוֹת בָּהּ כַּעֲנִיִּים בְּפֵאָה: **וּתְנַן.** הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ לֹא קָנָה חֲבֵירוֹ וְלֹא אַמְרִינַן מִגּוֹ דְּאִי הֲוָה בָּעֵי הֲוָה זָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִי לְחַבְרֵיהּ כִּי מַגְבַּהּ לָהּ כּוּלָּהּ לְשֵׁם חֲבֵירוֹ דִּתְנַן הָיָה רוֹכֵב כו': **וְאָמַר אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ.** קס"ד אֲנִי רוֹצֶה לִזְכּוֹת בָּהּ עַכְשָׁיו קָאָמַר וּמוֹדֶה הוּא שֶׁמִּתְּחִילָּה הִגְבִּיהַּ לְשֵׁם חֲבֵירוֹ וְקָתָנֵי זָכָה בָּהּ אַלְמָא לֹא קָנָה חֲבֵירוֹ: **אִי אַמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא מֵעָנִי לְעָנִי מַחְלוֹקֶת.** דְּאַמְרֵי רַבָּנַן לֹא אַמְרִינַן מִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִי לְחַבְרֵיהּ אֶלָּא הֵיכָא דְּהִגְבִּיהַּ לְדַעַת שְׁנֵיהֶם כְּגוֹן שְׁנַיִם שֶׁהִגְבִּיהוּ מְצִיאָה דְּאָמַר בָּהּ לְעֵיל (דף ח.) גַּבֵּי בִּזְמַן שֶׁהֵם מוֹדִים חוֹלְקִים בְּלֹא שְׁבוּעָה דְּטַעְמָא מִשּׁוּם מִגּוֹ דְּזָכֵי בְּהַגְבָּהָה זוֹ לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִי לְחַבְרֵיהּ אֲבָל מִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי הֲוָה זָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי לְחַבְרֵיהּ לֹא אַמְרִינַן:

מתני'

תוספות

מְשׁוֹךְ בְּהֵמָה זוֹ וּקְנֵי כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ כו'. מִבַּעְיָא לֵיהּ כֵּיוָן דִּמְשִׁיכַת הַבְּהֵמָה שֶׁהוֹלֶכֶת מֵעַצְמָהּ לֹא שַׁיְיכָא בְּכֵלִים לֹא יִקְנֶה הַכֵּלִים אֲבָל אִם אָמַר מְשׁוֹךְ קוּפָּה וּקְנֵי כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכָהּ פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּקָנֵי וְאִם תֹּאמַר תִּפְשׁוֹט מִבְּרַיְיתָא דְּהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (ב"ב דף פה: ושם) דְּקָתָנֵי מָשַׁךְ חַמָּרִין וּפוֹעֲלִין לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזוֹר אַלְמָא דְּלֹא קָנֵי פֵּירוֹת בִּמְשִׁיכַת הַבְּהֵמָה וְי"ל דְּהָתָם לֹא אָמַר לֵיהּ קְנֵי לְכַךְ לֹא קָנֵי [א"נ הָתָם כְּשֶׁמָּשַׁךְ הַחַמָּרִין וְלֹא מָשַׁךְ אֶת הַחֲמוֹר] וְהָא דְּקָתָנֵי בֵּין פָּסַק כו' ה"ה אֲפִי' פָּסַק וּמָדַד יְכוֹלִין לַחֲזוֹר אֶלָּא מִשּׁוּם דְּסֵיפָא מַפְלִיג בֵּין פָּסַק עַד שֶׁלֹּא מָדַד וּבֵין מָדַד עַד שֶׁלֹּא פָּסַק נָקַט נַמִי בְּרֵישָׁא הַאי לִישְׁנָא וְכֵן צָרִיךְ לְתָרֵץ בְּסֵיפָא דְּקָתָנֵי פְּרָקָן וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ פָּסַק עַד שֶׁלֹּא מָדַד אֵין יְכוֹלִין לַחֲזוֹר וּבָעֵי לְמִפְשַׁט מִינָּהּ הָתָם דִּכְלֵי שֶׁל מוֹכֵר בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ לֹא קָנֵי הַמּוֹכֵר שֶׁהַמֶּקַּח קַיָּים אַלְמָא הַכְּלִי מִתְבַּטֵּל אֵצֶל הָרְשׁוּת מַשְׁמַע מִטַּעַם מְשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה לְפִי שֶׁהוּא בְּכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר וְכִי מְשַׁנֵּי הָתָם וּמוֹקֵי לָהּ שֶׁשְּׁפָכָן מִכֵּלָיו שֶׁל מוֹכֵר אוֹ בְּמִתַּכְלֵי דְּתוּמֵי מַשְׁמַע שֶׁאִם הָיָה בְּכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר לֹא הָיָה קוֹנֶה אַף עַל פִּי שֶׁהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ דְּהַיְינוּ מְשִׁיכָה וְאַמַּאי וְהָא פְּשִׁיטָא לָן בִּמְשׁוֹךְ קוּפָּה זוֹ וּקְנֵי כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכָהּ קָנֵי אֶלָּא הָתָם י"ל מִשּׁוּם דְּלֹא אָמַר לֵיהּ קְנֵי וְאֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁיִּקְנֶה אֶלָּא בִּמְשִׁיכַת פֵּירוֹת עַצְמָן וְעוֹד מָצִינוּ לְמֵימַר דְּהָתָם מַשְׁמַע לֵיהּ שֶׁלֹּא פָּסַק עַד אַחַר הַמְּשִׁיכָה וּלְכַךְ לֹא קַנְיָא בִּמְשִׁיכָה וְא"ת אַמַּאי נָקַט מְשׁוֹךְ בְּהֵמָה זוֹ וְלֹא נָקִיט קְנֵי אִי מִשּׁוּם דִּבִקְנֵי פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּקָנֵי מִטַּעַם חָצֵר אע"פ שֶׁהִיא מְהַלֶּכֶת א"כ בִּמְשׁוֹךְ נַמִי אַמַּאי מְסַפְּקָא לֵיהּ כֵּיוָן שֶׁהִשְׁאִילָהּ לוֹ הֲרֵי הִיא כְּאִילּוּ הִיא שֶׁלּוֹ עַד לְאַחַר הַקִּנְיָן וְיִקְנֶה מִטַּעַם חָצֵר וְי"ל דִּכְשֶׁא"ל מְשׁוֹךְ לֹא הִשְׁאִיל לוֹ הַבְּהֵמָה לִקְנוֹת הַכֵּלִים מִטַּעַם חָצֵר אֶלָּא בִּמְשִׁיכַת הַבְּהֵמָה אִי נַמִי אִי הֲוֵי בָּעֵי קָנֵי בְּהֵמָה וְכֵלִים וַהֲוָה מְהַדַּר לֵיהּ דִּקְנֵי לֹא הָיָה יָכוֹל לֵידַע מִזֶּה שֶׁבִּמְשִׁיכַת הַבְּהֵמָה יִקְנֶה הַכֵּלִים כִּי שֶׁמָּא מִטַּעַם חָצֵר קָנֵי וּבִכְפוּתָה וּלְכַךְ אִיבָּעֵי לֵיהּ בִּמְשׁוֹךְ:

סְפִינָה מֵינַח נַיְיחָא וּמַיָּא הוּא דְּקָא מְמַטּוּ לַהּ. אע"ג דִּבְפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דף לג:) אַמְרִינַן דְּתַלְמִיד חָכָם רָכוּב כִּמְהַלֵּךְ דָּמֵי הָכָא חָצֵר מִשּׁוּם יָד אִתְרַבַּאי וַהֲוָה שַׁפִּיר דּוּמְיָא דְּיָד דְּמֵינַח נַיֵּיח וּמַמְטוּ לַהּ עִם גּוּפֵיהּ וְכֵן בְּפ"ק דְּשַׁבָּת (דף ה: ושם ד"ה אגוז) אֱגוֹז צָף ע"ג מַיִם לֹא הֲוֵי הֲנָחָה אֱגוֹז בִּכְלִי וּכְלִי צָף עַל גַּבֵּי מַיִם מַהוּ הָתָם מִשּׁוּם דְּדוּמְיָא דִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן בְּעִינַן וְלֹא הָיוּ מַצְנִיעִין חֲפָצִים בְּדָבָר שֶׁהָיָה מִתְנַעְנֵעַ וּמִתְנַדְנֵד אֲבָל גַּבֵּי קְנִיָּיה כֵּיוָן שֶׁהוּא דּוּמְיָא דְּיָדוֹ קָנֵי: **ה"נ** דְּלֹא מִגָּרְשָׁה. פֵּרַשׁ"י הָא דִּתְנַן זָרַק לְתוֹךְ קַלְתָּהּ מְגוֹרֶשֶׁת וְתֵימַהּ לוֹקְמָהּ בִּכְפוּתָה וְשֶׁמָּא נ"ל דּוֹחַק א"נ הָכָא מִסְּבָרָא פָּרִיךְ כִּדְפָרִיךְ מִסְּפִינָה וְלֹא מִכֹּחַ מִשְׁנָה:

וְלֵימָא מַר מֵעָנִי לְעָנִי מַחְלוֹקֶת. וְיַחְלְקוּ בְּתוֹפֵס לְב"ח בְּמָקוֹם שֶׁחָב לַאֲחֵרִים וְלֹא מִטַּעַם מִגּוֹ דְּהָא רַב חִסְדָּא דְּקָאָמַר כְּמוֹ רַב נַחְמָן בְּסָמוּךְ הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ לֹא קָנָה חֲבֵירוֹ אִית לֵיהּ פֶּרֶק קַמָּא דְּגִיטִּין (דף יא: ושם) דִּפְלִיגֵי בְּתוֹפֵס לְבַעַל חוֹב וְלֹא מִטַּעַם מִגּוֹ עַד דְּדָחֵי לֵיהּ רַב פָּפָּא דִּלְמָא בְּמִגּוֹ פְּלִיגֵי:

רב

הגמרא מביאה אופנים שרכיבה בעיר נחשבת לדרך בני אדם: **וְאִי רְשׁוּת הָרַבִּים הוּא**, כלומר מקום שרבים מצויים בו, **קָנֵי** ברכיבה, כיון ששם הדרך היא לרכוב ולא להנהיג, שמא יפסיקו עוברי דרכים בינו לבין בהמתו. **וְאִי אָדָם חָשׁוּב הוּא, קָנֵי**, משום שאין מכבודו להנהיג בהמה בידיו. **וְאִי אִשָּׁה הִיא, קָנְיָא**, משום שאין דרכה להנהיג בידיה בהמה, כיון שאין לה כח לאחזו את הבהמה שלא תברח. **וְאִי אִינִישׁ וְיָלָא** – אדם זול הוא, **קָנֵי**, משום שאינו מתבייש לרכוב בפני בני אדם.

הגמרא דנה האם משיכת בהמה מועילה לזכות בכלים שעליה: **בָּעֵי רַבִּי אֶלְעָזָר, הַמּוכֵר כלים לחבירו וְאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ מְשׁוֹךְ בְּהֵמָה זוֹ כדי לִקְנוֹת כֵּלִים שֶׁעֲלֶיהָ, מַהוּ** – האם משיכת הבהמה מועילה לכלים, או לא.

מקשה הגמרא: כשהמוכר אמר ללוקח שימשוך 'לִקְנוֹת' את הכלים, מדוע שיזכה, **מִי** – וכי **אָמַר לֵיהּ 'קְנֵי'**, שהרי 'לקנות' משמע שאתה תתכוין לזכות אבל אני לא מתכוין להקנות לך. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** הספק הוא כשאמר לו **מְשׁוֹךְ בְּהֵמָה זוֹ 'וּקְנֵי' כֵּלִים שֶׁעֲלֶיהָ, מַהוּ, מִי מְהַנְיָא** – האם מועילה מְשִׁיכָה דְּבְהֵמָה לְאַקְנוּיֵי – כדי לקנות את **הַכֵּלִים** שעליה, **אוֹ לֹא.**

הגמרא דנה האם כשקונה את הבהמה, קונה במשיכתה גם כלים שעליה: **אָמַר רָבָא, אִי אָמַר לֵיהּ קְנֵי בְּהֵמָה וּקְנֵי כֵּלִים, מִי קָנֵי כֵּלִים** – וכי זוכה בכלים, והרי אם על המשיכה אתה מסתפק, צריך לומר שקונה את הכלים בקנין חצר, שלאחר שזוכה בבהמה היא כחצירו שזוכה לו, והלא הבהמה **חָצֵר מְהַלֶּכֶת הִיא, וְחָצֵר מְהַלֶּכֶת לֹא קָנָה**, כיון שדווקא חצר המשתמרת קונה. **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר שמדובר **כְּשֶׁעָמְדָה** לאחר שעקרה יד ורגל וזכה בה, ואינה נחשבת לחצר מהלכת, **וְהָא** יש כלל שכָּל שֶׁאִילּוּ הוא מְהַלֵּךְ **לֹא קָנָה**, גם אם הוא **עוֹמֵד וְיוֹשֵׁב לֹא קָנָה**. מיישבת הגמרא: **וְהִלְכְּתָא** – ההלכה שקונה כלים שעל בהמה בקנין חצר, נאמרה **בְּבַהֲמָה כְּפוּתָה** – קשורה ואינה ראויה ללכת, ואז היא דומה לחצר שאינה מהלכת, ובאופן זה היה פשוט לרבי אלעזר שכשזוכה בבהמה זוכה גם בכלים, אך הסתפק באופן שהבהמה כפותה והוא רוצה לקנות רק את הכלים, וספק זה לא נפשט.

הגמרא דנה בדין חצר מהלכת: **אָמְרוּ לֵיהּ רַב פַּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרָבָא, אֶלָּא מֵעַתָּה** שחצר מהלכת אינה קונה, אם כן אדם שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ **בַּסְּפִינָה, וְקָפְצוּ דָּגִים וְנָפְלוּ לְתוֹךְ הַסְּפִינָה, הָכִי נַמִּי** – האם אכן הדין **דְּחָצֵר מְהַלֶּכֶת הִיא** [–הספינה], **וְלֹא קָנֵי** את הדגים. **אָמַר לֵיהּ** רבא, **סְפִינָה מִינַּח נַיְיחָא** – מצד עצמה אין לה כח להלך, **וּמַיָּא הוּא דְּקָא מַמְטוּ לָהּ** – והיא הולכת רק מחמת המים שמובילים אותה, והיא כחצר שאינה מהלכת.

אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, אֶלָּא מֵעַתָּה שחצר מהלכת אינה קונה, אם כן אשה שֶׁהָיְתָה מְהַלֶּכֶת **בְּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְזָרַק לָהּ** בעלה **גֵּט לְתוֹךְ חֵיקָהּ, אוֹ לְתוֹךְ קַלְתָּהּ** – סל שעל ראשה, והרי הוא כחצירה, **הָכִי נַמִּי** – האם אכן הדין הוא **דְּלֹא מְגָרְשָׁה** משום שחצר מהלכת היא, והלא שנינו בגיטין (עז.) שמגורשת. **אָמַר לֵיהּ** רב אשי, **קַלְתָּהּ מִינַּח נַיְיחָא** – הסל מצד עצמו אין בו כח להלך, **וְאִיהִי דְּקָא מְסַגְּיָא מַתּוּתָהּ** – ומה שהסל הולך הוא מחמת האשה שהולכת מתחתיו, והוא כחצר שאינה מהלכת:

משנה

משנה זו עוסקת במציאה שרק אחד מחזיק בה, וחבירו טוען שהיא שלו כי הוא זכה בה על ידי חבירו.

אדם שֶׁהָיָה **רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה, וְרָאָה אֶת הַמְּצִיאָה** מונחת על הארץ, **וְאָמַר לַחֲבֵירוֹ**, הרם אותה עבורי **וּתְנָהּ לִי, וְנָטְלָהּ** חבירו בעבורו, ולא נתנה לו אלא נמלך **וְאָמַר אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ** לעצמי, **זָכָה בָּהּ**, משום שהמגביה מציאה לחבירו לא זכה חבירו, וכשהגביה את המציאה אף אחד לא זכה בה. אך **אִם מִשֶּׁנְּתָנָהּ לוֹ** – לרוכב **אָמַר** המגביה **אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ תְּחִלָּה** ושלי היא, **לֹא אָמַר כְּלוּם**, והיא של הרוכב, משום שאף אם זכה בה, כבר חזר ונתנה לרוכב במתנה:

גמרא

הגמרא מביאה משנה העוסקת בדין לקיטת פאה עבור אדם אחר, ולפיה נוכל לפרש את משנתינו: **תְּנַן הָתָם** (פאה פ"ד מ"ט), **מִי שֶׁלִּיקֵּט אֶת הַפֵּאָה וְאָמַר** על מה שליקט **הֲרֵי זוֹ לִפְלוֹנִי עָנִי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר זָכָה לוֹ** לעני, משום שאדם יכול לזכות בפאה עבור אדם אחר, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים** לא זכה, משום שאין אדם יכול לזכות בפאה עבור אחר, אלא **יִתְּנֶנָּה לְעָנִי הַנִּמְצָא רִאשׁוֹן.**

הגמרא מפרשת את המחלוקת: **אָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מַחֲלוֹקֶת** רבי אליעזר וחכמים היא רק **מַעֲשִׂיר לְעָנִי** – כשהמלקט הוא עשיר שאינו רשאי ללקט פאה לעצמו, וליקט בשביל רעהו העני, **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר** שזוכה לעני, משום שאומרים **מִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי מַפְקַר נִכְסֵיהּ וְהָוֵי עָנִי וַחֲזִי לֵיהּ** – מתוך שיכול להפקיר את נכסיו ולהיות עני ואז תהיה הפאה ראויה לו, **הַשְׁתָּא נַמִּי חֲזִי לֵיהּ** – גם עתה נחשבת הפאה כאילו היא ראויה לו, **וּמִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִּי לְחַבְרֵיהּ** – ומתוך שיכול היה לזכות לעצמו, הוא יכול גם לזכות לחבירו. **וְרַבָּנַן סָבְרִי, חַד מִגּוֹ אַמְרִינַן תְּרֵי מִגּוֹ לָא אַמְרִינַן** – מיגו אחד אומרים, אבל שני מיגו לא אומרים, וכאן צריך לומר שני מיגו, האחד שיכל להפקיר את נכסיו, והשני שיכל לזכות את הפאה לעצמו. **אֲבָל מֵעָנִי לְעָנִי** – עני שליקט פאה עבור רעהו העני, **דִּבְרֵי הַכֹּל שׁוֹכֶה לוֹ**, משום שבאופן זה לא צריך את המיגו הראשון שיכול להפקיר את נכסיו, שהרי הוא עני, ומיגו אחד אנו אומרים, **דְּמִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי נַמִּי לְחַבְרֵיהּ** – שמתוך שיכול לזכות לעצמו יכול לזכות עבור חבירו.

רב נחמן מקשה על פירושו של עולא ממשנתינו: **אָמַר לֵיהּ** – הקשה **רַב נַחְמָן לְעוּלָּא, וְלֵימָא מַר** – ומדוע לא תאמר **שֶׁמֵּעָנִי לְעָנִי מַחֲלוֹקֶת**, דהיינו שרבי אליעזר וחכמים נחלקו האם אומרים אפילו 'מיגו' אחד, שרבי אליעזר סובר שעני יכול לזכות לעני אחר מתוך שיכול לזכות לעצמו, וחכמים סוברים שאין עני זוכה אלא לעצמו. וראיה לדבר, **דְּהָא** – שהרי **מְצִיאָה הַכֹּל עֲנִיִּים אֲצָלָהּ** – ביחס למציאה כל אדם הוא כעני הרשאי לזכות בפאה, כי לכולם יש רשות לזכות בה, **וּתְנַן, הָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְרָאָה אֶת הַמְּצִיאָה וְאָמַר לַחֲבֵירוֹ תְּנָהּ לִי, נְטָלָהּ** חבירו בעבורו, ולא הספיק ליתנה לו עד שנמלך **וְאָמַר אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ** עבשיו לעצמי, **זָכָה בָּהּ** ושלו היא, ומבואר שהרוכב לא זכה במציאה כאשר חבירו הגביהה בעבורו, שאין אומרים מתוך שהמגביה יכול לזכות לעצמו זוכה לחבירו. והרי **אִי אָמְרִתְּ בִּשְׁלָמָא** – יהיה מובן אם תאמר **שֶׁמֵּעָנִי לְעָנִי מַחֲלוֹקֶת** – שמחלוקת רבי אליעזר וחכמים היא אפילו בעני שליקט לעני,

---

אגרות קודש

[ה'תשל"ב]

כנראה ממכתבו אין ברור **לו לעצמו**: מהו המצב, מה רוצה, מה מפתים אותו אחרים, מה מהותה וכו' וכו'. ומובן שבמצב כזה א"א שיחליט ע"ד ענין רציני כשידוך – ע"ד עצמו. וימצא מי שהוא **אחראי** שאפשר לסמוך עליו וימסור לו כל השקו"ט **וכו'**.

ונאמר שמַתְנִיתִין מַנִּי – כמי היא, כרַבָּנַן הִיא הסוברים שאין עני זוכה אלא לעצמו, ואין אדם זוכה במציאה אלא לעצמו, ולכן לא זכה הרוכב במציאה. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ – אבל אם תאמר שבְּעָשִׁיר וְעָנִי – בעשיר שליקט לעני מַחֲלוֹקֶת, אֲבָל מֵעָנִי לְעָנִי – בעני שליקט לעני דִּבְרֵי הַכֹּל זָכָה לוֹ, אם כן הָא מַנִּי – משנתינו כמי היא, הרי לֹא רַבָּנַן וְלֹא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר היא, שהרי כולם מודים שהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, ובמשנתינו מבואר שלא קנה חבירו. אָמַר לֵיהּ עולא, מַתְנִיתִין – משנתינו מדברת דְּאָמַר המגביה שהגביה בתְּחִילָּה עבור עצמו ולא עבור חבירו, ואומרת המשנה שנאמן וזכה במציאה.

הגמרא מדייקת מהסיפא של המשנה כדברי עולא: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא – כך גם מסתבר, שהמשנה מדברת באופן שהמגביה לא אמר שהגביה עבור חבירו, דְּקָתָנֵי – ששנינו בסֵיפָא, אִם מִשֶּׁנְּתָנָהּ לוֹ – אם רק אחרי שנתן את המציאה לרוכב אָמַר המגביה אֲנִי זָכִיתִי בָּהּ מִתְּחִילָּה, לֹא אָמַר כְּלוּם והיא של הרוכב. ומדייקת הגמרא, 'תְּחִילָּה' בְּסֵיפָא לָמָּה לִי, הרי פְּשִׁיטָא שאַף עַל גַּב דְּלֹא אָמַר 'תְּחִילָּה' – שאף אם לא פירש שזכייתו במציאה היתה קודם שמסרה לרוכב, תְּחִילָּה קָאָמַר – זו כוונתו. אֶלָּא לַאו – אלא ודאי ש'אני זכיתי בה תחילה' הכוונה משעת ההגבהה, וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן שגם בְּרֵישָׁא של המשנה שהמגביה זכה במציאה, מדובר דְּאָמַר שאף בתְּחִילָּה הגביה את המציאה לעצמו.

הגמרא מתרצת את הקושיא מדיוק זה על רב נחמן: וְאִידָךְ – ורב נחמן יפרש, שאת המילה 'תחילה' תָּנָא – שנה התנא בסֵיפָא לְגַלּוּיֵי – לגלות לנו על הרֵישָׁא, שרק בסֵיפָא שנאמר 'תחילה' מדובר דְּאָמַר 'תְּחִילָּה' – שהמגביה טוען שזכה במציאה עוד כשהיתה בידו, אבל בְּרֵישָׁא שלא נאמר 'תחילה' מדובר אף דְּלֹא אָמַר 'תְּחִילָּה' – כשאינו טוען שזכה במציאה בשהגביהה, אלא רק שהתכוין לזכות בה אחר שהגביהה, ומכל מקום זכה בה, משום שהמגביה מציאה לחבירו לא זכה חבירו, והמגביה זכה במציאה מן ההפקר.

הגמרא מבררת את דין המגביה מציאה לחבירו: רַב נַחְמָן וְרַב חִסְדָּא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – אומרים שניהם, הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ לֹא קָנָה חֲבֵירוֹ, מַאי טַעְמָא, משום שהתופס מציאה עבור חבירו הָוֵי – הרי הוא כתּוֹפֵס לְבַעַל חוֹב בְּמָקוֹם שֶׁחָב לַאֲחֵרִים, דהיינו שתופס רכוש של לווה בשביל חבירו הנושה בו, ובכך מפסיד את שאר הנושים, שלא יהיה להם ממה לגבות את חובותיהם, וְהַתּוֹפֵס לְבַעַל חוֹב בְּמָקוֹם שֶׁחָב לַאֲחֵרִים, מי שעבורו תפס לֹא קָנָה, מפני שאין לתופס שייכות וכח בדבר, שיוכל לזכות לחבירו ולחוב לאחרים. וכן התופס מציאה עבור אדם אחר, מפסיד בכך את כל בני העולם מלזכות בה, ולכן לא זכה.

הגמרא מקשה על השיטה שהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו: אֵיתִיבֵיהּ – הקשה רָבָא לְרַב נַחְמָן מהברייתא, מְצִיאַת פּוֹעֵל – שכיר המוצא מציאה בזמן עבודתו, המציאה לְעַצְמוֹ. ומפרשת הברייתא, כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בִּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת 'נַכֵּשׁ עִמִּי הַיּוֹם' או 'עְדוֹר עִמִּי הַיּוֹם', דהיינו שנשכר למלאכה מסוימת, והגבהת המציאה אינה כלולה בה, אֲבָל אם אָמַר לוֹ בעל הבית 'עֲשֵׂה עִמִּי מְלָאכָה הַיּוֹם', דהיינו ששכרו בלי לפרש מלאכה מסוימת, כל מלאכה שיעשה באותו יום כלולה בשכירותו, וגם הגבהת מציאות, ולפיכך מְצִיאָתוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת הוּא. ומוכח מהברייתא שאדם יכול לזכות במציאה עבור אדם אחר. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב נחמן, שַׁאנִי – שונה פּוֹעֵל, משום דְּיָדוֹ כְּיַד בַּעַל הַבַּיִת הוּא, כי הוא קנוי לו לזמן השכירות, וכשם שבעל הבית יכול לזכות לעצמו, כך שכירו זוכה עבורו.

מקשה הגמרא: וְהָאָמַר רַב, פּוֹעֵל יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ משכירותו אֲפִילּוּ בְּחֲצִי הַיּוֹם – אף שכבר התחיל בעבודה, ואם ידו כיד בעל הבית איך יכול לחזור בו. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב נחמן, כָּל כַּמָּה דְּלֹא הָדַר בֵּיהּ – כל עוד שלא חזר בו, כְּיַד בַּעַל הַבַּיִת הוּא, וכִּי הָדַר בֵּיהּ – וכשחוזר בו, הרשות בידו לא משום שאין ידו כיד בעל הבית, אלא משום מַעֲמָא אַחֲרִינָא הוּא, דִּכְתִיב (ויקרא כה נה) 'כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם', וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים, דהיינו בני אדם, ומכאן לומדים שהפועל אינו כעבד של בעל הבית, שלא יוכל לחזור בו ולקבל את שכרו על מה שכבר עשה.

רבי יוחנן חולק ופוסק שהמגביה מציאה לחבירו זכה חבירו: אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה לַחֲבֵירוֹ קָנָה חֲבֵירוֹ, וְאִם תֹּאמַר – ואם תקשה מִמִּשְׁנָתֵינוּ, שמשמע ממנה שהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, יש לתרץ שהטעם שהרוכב לא זכה במציאה הוא משום דְּאָמַר הרוכב למגביה 'תְּנֵה לִי' וְלֹא אָמַר 'זְכֵה לִי', ובלשון זו לא עשה את חבירו שליח לזכות לו בה עד שיתננה לו, ולכן כשחבירו הגביה עבורו את המציאה עדיין לא זכה בה הרוכב, והמגביה יכול לחזור בו ולזכות בה לעצמו:

משנה

משנה זו עוסקת במי שהשתדל לזכות במציאה בדרך שאינה מועילה לקנותה. מי שרָאָה אֶת הַמְּצִיאָה מונחת על הארץ, וְנָפַל עָלֶיהָ, וסבור היה שבכך זכה בה, וּבָא אַחֵר וְהֶחֱזִיק בָּהּ, זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ זָכָה בָּהּ, ולא הראשון, משום שנפילה על חפץ אינה קנין מועיל:

גמרא

הגמרא מביאה את תקנת קנין ארבע אמות שממנה מובן החידוש במשנה: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם – בשם אַבָּא כֹּהֵן בַּרְדְּלָא, אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל אָדָם – שמסביב האדם קוֹנוֹת לוֹ חפץ המונח בהן בְּכָל מָקוֹם שהוא עומד, [מַאי טַעְמָא], תִּקְּנוּ רַבָּנַן דְּלֹא אָתֵי לְאִנְצוּיֵי – תיקנו חכמים שארבע אמותיו של אדם יקנו לו, כדי שלא יבואו אנשים לידי מריבה. הגמרא מביאה שתי קושיות שהוקשו על דין זה: אָמַר אַבָּיֵי, מוֹתִיב – הקשה רַב חִיָּא בַּר יוֹסֵף על דין זה ממשנה במסכת פֵּיאָה. אָמַר רָבָא, מוֹתִיב – הקשה רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי על דין זה ממשנה בסדר נְזִיקִין, היא משנתינו. מפרשת הגמרא: איזוהי המשנה שעליה אָמַר אַבָּיֵי מוֹתִיב רַב חִיָּא בַּר יוֹסֵף פֵּיאָה, ששנינו במשנה (פאה פ"ד מ"ג), עני שנָטַל מִקְצַת פֵּיאָה שליקט כבר, וְזָרַק אותה עַל הַשְּׁאָר – על פאה שעדיין לא נלקטה כדי לזכות בה, אֵין לוֹ בָּהּ כְּלוּם – לא באותה שליקט ולא באותה שעליה זרק את שלו, וכן אם נָפַל לוֹ עָלֶיהָ – על פאה שלא נלקטה כדי לזכות בה, או שפָּרַס טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ כדי לזכות בה, מַעֲבִירִין אוֹתוֹ הֵימֶנָּה, שאין אלו מעשים המועילים לקנות, וקונסים אותו ולוקחים מידו אפילו מה שכבר נטל. וְכֵן בְּעוֹמֶר של שְׁכֵחָה, אם ביקש עני לקנותו בדרכים אלו. ומקשה רבי חייא בר יוסף, וְאִי אָמְרַתְּ – ואם אתה אומר שאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל אָדָם קוֹנוֹת לוֹ בְּכָל מָקוֹם, נִקְנוּ לֵיהּ אַרְבַּע אַמּוֹת דִּידֵיהּ – יקנו לעני ארבע אמותיו, ומדוע אמרה המשנה שאם נפל על הפאה לוקחים לו אותה.

מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, דְּלֹא אָמַר אֶקְנִי – כשלא אמר שחפץ לקנותה על ידי קנין ארבע אמות, ולכן לא קנה. שואלת הגמרא: וְאִי תִּקּוּן רַבָּנַן – אם חכמים תיקנו קנין זה, כִּי לֹא אָמַר מַאי הָוֵי – מה בכך שהוא לא אמר, יקנו לו ארבע אמותיו גם בלי שיאמר. מיישבת הגמרא: כֵּיוָן דְּנָפַל על הפאה גַּלֵּי דַּעְתֵּיהּ – גילה דעתו דְּבִנְפִילָה נִיחָא לֵיהּ דְּנִקְנֵי – שנח לו לקנות את הפאה בנפילתו עליה, ואילו בְּאַרְבַּע אַמּוֹת לֹא נִיחָא לֵיהּ דְּנִקְנֵי – לא נח לו לקנות.

רש"י

מתני' רבנן היא. ואשמועינן רישא דהיכא איהו אמרינן מגו וסיפא אשמועינן דהיכא דלא זכי ביה איהו מגו דאי אמר בעי זכי לא אמרי': **הא.** מתני' דקתכא מני: **דאמר תחילה.** האי אני זכיתי בה דקאמר תחילה קאמר ליה מתחילה הגבהתיה לצורכי ולא לצרכך ולעולם המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו ומוקמא דמעני לעני: **הכי נמי מסתברא.** דזכיתי תחילה משעת הגבהה קאמר מתני': **מדקתני סיפא כו'.** ואי תחילה דסיפא לאו משעת הגבהה קאמר אלא אני זכיתי תחילה קודם שנתתיה לך נתחבורתי לזכות בה: **למה לי.** למימרא בה תחילה פשיטא דאפילו לא אמר תחילה בפירוש מסתמא תחילה קאמר מצי למימר אני זוכה בה עכשיו והלא אינה בידו: **אלא לאו הא** קמ"ל. דרישא דמתני' דקתני זכה בה דאמר תחילה ואשמועינן סיפא דאם משונתנה לו טען לו אוהבה טענה ואמר אני הגבהתיה מתחילה לצורכי לא אמר כלום דגלי דעתיה כשנתנה לו דאדעתיה דהאי אגבהה: **ואידך.** רב נחמן אמר לך דתנא סיפא תחילה: **לגלויי רישא.** למימר דוקא קתני מדסיפא תחילה קתני ורישא לא תנא דוקא הוא: **סיפא.** דלא אפשר בלא תחילה אמר אני זכיתי תחילה קודם שנתתיה לך לא אמר כלום דגלי דעתיה כשנתנה לו דאדעתא דהאי אגבהה ורישא דלא אמר תחילה ואפ"ה זכה בה: **חייו תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים.** כאדם הבא מאליו ותופס ממון חבירו בשביל חוב שיש לאחר עליו ובא לקדם עד שלא יתפסנו בעל חוב אחר ונמצא תופס זה חב בתפיסתו זאת את הנושים האחרים: **חב לאחרים.** מפסיד את האחרים כמו אין חבין לאדם (כתובות דף יא.): **לא קנה.** כדאמר בכתובות דלא כל כמה דלא הדר ביה קונה מאליו וחב לאלו מאחר שלא עשאו אותו הנושה שליח לתפוס: **נבש עמי היום.** דלא נשכר עמו אלא לניכוש ועידור וכשהגביה המציאה אין זה ממלאכת בעל הבית וקנאה פועל והוא ינכה לו משכרו שכר פעולת ניכוש ועידור כל שעת הגבהה: **אמר לו עשה עמי מלאכה היום.** כל מלאכה שהוא עושה מלאכת בעל הבית היא וקנה בעל הבית אלמא המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו: **כי הדר ביה מעמא אחרינא הוא.** הא דאמר דכי הדר ביה הראשון בידו לאו משום דעד השתא לאו כיד בעל הבית הוא אלא טעמא אחרינא הוא שאינו שלו בעבד שאם בא לעזוב לו שכרו מכאן ואילך ולחזור בו יחזור בו: **ואם תאמר משנתינו.** דקתני אני זכיתי בה זכה בה ומשמע לן אני זוכה בה עכשיו זכה בה ואע"פ שהגביה לצורך חבירו היינו טעמא משום דקתני ואמר לחבירו תנה לי ולא אמר זכה אתה לי בהגבהתך עד שעת נתינה והרי קודם נתינה הדר בו זה משלחוחו: **קונות לו.** אם יש סביבותיו דבר הפקר אין אחר רשאי לתופסו: **אמר אביי מותיב ר' חייא.** עלה תיובתא ממתני' דמסכת פיאה: **ואמר רבא מותיב ר' יעקב.** עלה ממתני' דסדר זניקין: **נטל.** אחד מן הענים: **מקצת פיאה.** שליקט כבר: **וזרק** (לה) (על השאר. כדי לקנות: **ליקנו ליה.** גבי נפל לו עליה ארבע אמות דתרוקן ליה רבנן: **בנפילה ניחא ליה דנקני.** לא נתבנין לקנות בתורת תקנת חכמים כסבור שנפילתו נפה לו: ה"ג

רב נחמן ורב חסדא כו'. תימה דבשלהי משילין (ביצה דף לט. ושם: ד"ה הכא) אמר מילא מים ונתן לחבירו רב ששת אמר ברגלי הממלא ור"נ אמר ברגלי מי שנתמלאו לו ומסיק דבמגביה מציאה לחבירו פליגי דמר סבר קנה ומר סבר לא קנה ומשמע דלרב נחמן קנה חבירו ולכך הוי ברגלי מי שנתמלאו לו ורש"י גרס התם מ"ס קני ומר סבר לא קני ול"ג חבירו וכולהו סברי דלא קני חבירו אלא רב נחמן סבר דמגביה נמי לא קני ולכך בשלקח חבירו ממנו קנאו [ומן ההפקר שמתבוין לקנות אבל המגביה לא הגביה לקנות] ורב ששת סבר דקנה הממלא דכיון דלא קנה חבירו הוא קנה ולכך הוי ברגליו ור"ת פי' דהתם רב נחמן מודה דקנה חבירו דאינו חב לאחרים שיש הרבה מים בבור ועוד אומר ר"ת דשפיר גרסינן חבירו וסבר ר"נ לא קנה חבירו כי הכא וגם הממלא לא קנה ולכך בשנתנם לו קנאם והוי ברגליו ורב ששת סבר קני חבירו משעם מגו דזכי לנפשיה וכיון דלא קנה חבירו אלא משעם דזכי לנפשיה ואי הוה זכי לנפשיה הוי ברגליו והשתא נמי דזכי לחבריה הוי כאילו זכי לנפשיה:

תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קני. מה שפרש"י משום דלא עשאו שליח אין נראה דבפ' הכותב (כתובות דף פד: ושם ד"ה את) משמע גבי עובדא דיימר בר חשו דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קני אפילו עשאו שליח:

איתיביה רבא לרב נחמן. אע"ג דלעיל (ד' ח.) דתני רבא דיוקיה דרמי בר חמא משמע דסבר לא קנה חבירו שמא קבלה הכא מר"נ:

יכול לחזור בו אפי' בחצי היום. וא"ת ומאי קמ"ל והלא בפרק האומנין (לקמן דף עז.) לא פליגי רבי דוסא ורבנן אלא דר' דוסא סבר דיד פועל על התחתונה ורבנן סברי דידו על העליונה אבל לכולהו יכול לחזור בו וי"ל דקמ"ל דיכול לחזור בו וידו על העליונה כרבנן אפילו אם נתייקרו פועלים בחצי היום לאחר שחזר בו לא יפחתו לו מחצי שכרו ולכך מייתי מילתיה דרב דכיון דידו על העליונה א"כ אין ידו כיד בעל הבית וכן מוכיח בפרק האומנין (שם) דסובר כרבנן בשכיר יום ולא בקבלנות:

כי לי בני ישראל עבדים. נ"ל דמ"מ מוחר אדם לחשכיר עצמו דדוקא עבד עברי שאינו יכול לחזור בו ואינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שחרור עובר משום עבדי הם: **א"ר** יוחנן המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו. ואע"ג דאית ליה לרבי יוחנן בפרק הכותב (כתובות דף פד: ושם ד"ה ואמר) ובפ"ק דגיטין (דף יא: ושם ד"ה התופס) תופס לבע"ח לא קני היינו דוקא היכא דלא שייך מגו דזכי לנפשיה דאין הלוה חייב כלום לתופס אבל במציאה דאיכא מגו קנה: **ולא** אמר זכי לי. וא"ת דבפ"ק דגיטין (שם) קאמר ר' יוחנן כל האומר תנו באומר זכו ור"ל דשאני התם דדעת אחרת מקנה אותו:

ארבע אמות קונות לו בכל מקום. וא"ת באלו נערות (כתובות דף לא: ושם ד"ה אי) דאמר גבי גונב כיס בשבת היה מגרר ויוצא פטור דאיסור שבת ואיסור גניבה באין כאחד וקאמר אי דאפקיה לרה"ר איסור שבת איכא איסור גניבה ליכא ואמאי הא ארבע אמות קונות לו וי"ל דבגניבה לא תקינו רבנן דקני אלא במציאה דלא ליתי לאנפושי ובגנ משום עיגונא ולרב ששת דאמר בסמוך דברה"ר לא תקינו ארבע אמות אתי שפיר: **מעבירין** אותו המינה. אפי' רשע לא מיקרי ואע"ג דענני המהפך בחברה ובא אחר ונטלו נקרא רשע (קדושין דף נט. ושם ד"ה ענו) היינו משום דאפשר ליה למיטרח ולמיזבן ארעא אחריתי אבל במציאה או בהפקר דליכא למימר הכי אפילו לא מיקרי רשע לא מיקרי (וע"ע תוספות בבא בתרא דף כא: ד"ה מרחיקין):

תוספות

1 מתניתין מני רבנן היא אלא אי אמרת בעשיר ועני
2 מחלוקת אבל מעני לעני דברי הכל זכה לו הא
3 מני לא רבנן ולא ר' אליעזר אמר ליה מתני' דאמר
4 תחילה הכי נמי מסתברא דקתני סיפא אם משנתנה
5 לו אמר אני זכיתי בה תחילה לא אמר כלום
6 תחילה בסיפא למה לי פשיטא אע"ג דלא אמר
7 תחילה תחילה קאמר אלא לאו הא קמ"ל דרישא
8 דאמר תחילה ואידך תנא סיפא לגלויי רישא סיפא
9 דאמר תחילה רישא דלא אמר תחילה רב נחמן
10 ורב חסדא דאמרי תרוייהו המגביה מציאה לחבירו
11 לא קנה חבירו מאי טעמא הוי תופס לבעל חוב
12 במקום שחב לאחרים והתופס לבעל חוב במקום
13 שחב לאחרים לא קנה איתיביה רבא לרב נחמן
14 מציאת פועל לעצמו במה דברים אמורים בזמן
15 שאמר לו בעל הבית נבש עמי היום עדור עמי
16 היום אבל אמר לו עשה עמי מלאכה היום מציאתו
17 של בעל הבית הוא א"ל שאני פועל דידו כיד
18 בעל הבית הוא והאמר רב פועל יכול לחזור בו
19 אפי' בחצי היום אמר ליה כל כמה דלא הדר ביה
20 כיד בעל הבית הוא כי הדר ביה טעמא אחרינא
21 הוא דכתיב כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם
22 ולא עבדים לעבדים אמר ר' חייא בר אבא אמר
23 ר' יוחנן המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו ואם
24 תאמר משנתינו דאמרת תנה לי ולא אמר זכה לי:
25 **מתני'** ראה את המציאה ונפל עליה ובא אחר
26 והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה בה: **גמ'** אמר
27 ריש לקיש משום אבא כהן ברדלא ארבע אמות
28 של אדם קונות לו בכל מקום [מאי טעמא] תקינו
29 רבנן דלא אתי לאנצויי אמר רבא מותיב ר' חייא
30 בר יוסף פיאה אמר אביי מותיב ר' יעקב בר אידי
31 נזיקין אמר אביי מותיב ר' חייא בר יוסף פיאה נטל
32 מקצת פיאה וזרק על השאר אין לו בה כלום נפל
33 לו עליה פרס טליתו עליה מעבירין אותו הימנה
34 וכן בעומר שכחה ואי אמרת ארבע אמות של אדם
35 קונות לו בכל מקום נקנו ליה ארבע אמות דידיה
36 הכא במאי עסקינן דלא אמר אקני ואי תקון רבנן
37 כי לא אמר מאי חיי כיון דנפל גלי דעתיה דבנפילה
38 ניחא ליה דנקני באר[בע אמות לא ניחא ליה דנקני

רב

לא תקינו ארבע אמות אתי שפיר: **מעבירין** אותו המינה. אפי' רשע לא מיקרי ואע"ג דענני המהפך בחברה ובא אחר ונטלו נקרא רשע (קדושין דף נט. ושם ד"ה ענו) היינו משום דאפשר ליה למיטרח ולמיזבן ארעא אחריתי אבל במציאה או בהפקר דליכא למימר הכי אפילו לא מיקרי רשע לא מיקרי (וע"ע תוספות בבא בתרא דף כא: ד"ה מרחיקין):

רַב פָּפָּא אָמַר כִּי תַּקִּינוּ לֵיהּ רַבָּנַן אַרְבַּע אַמּוֹת בְּעָלְמָא בְּשָׂדֶה דְּבַעַל הַבַּיִת לֹא תַּקִּינוּ לֵיהּ רַבָּנַן וְאע"ג דְּזָכָה לֵיהּ רַחְמָנָא בְּגַוָּהּ כִּי זָכָה לֵיהּ רַחְמָנָא לְהַלּוּכֵי בָּהּ וּלְנְקוּטֵי פֵּיאָה לְמֶיהֱוֵי חֲצֵירוֹ לֹא זָכָה לֵיהּ רַחְמָנָא אָמַר רָבָא מוֹתִיב ר' יַעֲקֹב בַּר אִידִי נְזִיקִין רָאָה אֶת הַמְּצִיאָה וְנָפַל לוֹ עָלֶיהָ וּבָא אַחֵר וְהֶחֱזִיק בָּהּ זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ זָכָה בָּהּ וְאִי אַמְרַתְּ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל אָדָם קוֹנוֹת לוֹ בְּכָל מָקוֹם נִקְנוּ לֵיהּ אַרְבַּע אַמּוֹת דִּידֵיהּ הָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן דְּלֹא אָמַר אֶקְנֵי וְאִי תַּקּוּן רַבָּנַן כִּי לֹא אָמַר מַאי הֲוֵי כֵּיוָן דְּנָפַל עָלֶיהָ גַּלֵּי דַּעְתֵּיהּ דִּבְנְפִילָה נִיחָא לֵיהּ דְּנִקְנֵי בְּאַרְבַּע אַמּוֹת לֹא נִיחָא לֵיהּ דְּנִקְנֵי רַב שֵׁשֶׁת אָמַר כִּי תַּקִּינוּ רַבָּנַן בְּסִמְטָא דְּלֹא דַּחֲקֵי רַבִּים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים דְּקָא דַּחֲקֵי רַבִּים לֹא תַּקִּינוּ רַבָּנַן וְהָא בְּכָל מָקוֹם קָאָמַר כָּל מָקוֹם לַאֲתוּיֵי צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם אַבָּא כֹּהֵן בַּרְדְּלָא קְטַנָּה אֵין לָהּ חָצֵר וְאֵין לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת וְר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר' יַנַּאי אָמַר יֵשׁ לָהּ חָצֵר וְיֵשׁ לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּמַאי קָמִיפַּלְגֵי מַר סָבַר חָצֵר מִשּׁוּם יָדָהּ אִיתְרַבָּאי כִּי הֵיכִי דְּאִית לָהּ יַד חָצֵר נַמִּי אִית לָהּ וּמַר סָבַר חָצֵר מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת אִיתְרַבָּאי וְכִי הֵיכִי דִּשְׁלִיחוּת לֵית לָהּ חָצֵר נַמִּי לֵית לָהּ מִי אִיכָּא מַאן דְּאָמַר חָצֵר מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת אִיתְרַבָּאי וְהָתַנְיָא בְּיָדוֹ אֵין לִי אֶלָּא יָדוֹ גַּגּוֹ חֲצֵירוֹ וְקַרְפֵּיפוֹ מִנַּיִן ת"ל הִמָּצֵא תִמָּצֵא מִכָּל מָקוֹם וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ חָצֵר מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת אִיתְרַבָּאי אִם כֵּן מָצִינוּ שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה וְקַיְימָא לָן אֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה אָמַר רָבִינָא הֵיכָא אַמְרִינַן דְּאֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה הֵיכָא דְּשָׁלִיחַ בַּר חִיּוּבָא הוּא אֲבָל בְּחָצֵר דְּלָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא מִיחַיַּיב שׁוֹלְחוֹ אֶלָּא מֵעַתָּה הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה וְעֶבֶד צְאוּ גִּנְבוּ לִי דְּלָאו בְּנֵי חִיּוּבָא נִינְהוּ הָכִי נַמִּי דְּמִיחַיַּיב שׁוֹלְחָן אַמְרַתְּ אִשָּׁה וְעֶבֶד בְּנֵי חִיּוּבָא נִינְהוּ וְהַשְׁתָּא מִיהָא לֵית לְהוּ לְשַׁלּוּמֵי דִּתְנַן נִתְגָּרְשָׁה הָאִשָּׁה נִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד חַיָּיבִין לְשַׁלֵּם רַב סָמָא אָמַר הֵיכָא אַמְרִינַן אֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה הֵיכָא דְּאִי בָּעֵי עָבֵיד וְאִי בָּעֵי לֹא עָבֵיד אֲבָל חָצֵר דִּבְעַל כָּרְחֵיהּ מוֹתִיב בָּהּ מִיחַיַּיב שׁוֹלְחוֹ מַאי בֵּינַיְיהוּ אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ כֹּהֵן דְּאָמַר לֵיהּ לְיִשְׂרָאֵל צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה גְּרוּשָׁה אִי נַמִּי אִישׁ דְּאָמַר לָהּ לְאִשָּׁה אַקְפִּי לִי קָטָן לְהַךְ לִישָּׁנָא דְּאָמַר כָּל הֵיכָא דְּאִי בָּעֵי עָבֵיד אִי בָּעֵי לֹא עָבֵיד לֹא מִיחַיַּיב שׁוֹלְחוֹ ה"נ אִי בָּעֵי עָבֵיד אִי בָּעֵי לֹא עָבֵיד לֹא מִיחַיַּיב שׁוֹלְחָן לְהַךְ לִישָּׁנָא דְּאַמְרַתְּ כָּל הֵיכָא דְּשָׁלִיחַ לָאו בַּר חִיּוּבָא מִיחַיַּיב שׁוֹלְחוֹ הַנֵּי נַמִּי כֵּיוָן דְּלָאו בְּנֵי חִיּוּבָא נִינְהוּ מִיחַיַּיב שׁוֹלְחָן וּמִי אִיכָּא לְמ"ד חָצֵר לָאו מִשּׁוּם יָדָהּ אִיתְרַבָּאי וְהָתַנְיָא יָדָהּ אֵין לִי אֶלָּא יָדָהּ גַּגָּהּ חֲצֵירָהּ וְקַרְפֵּיפָהּ מִנַּיִן ת"ל וְנָתַן מִכָּל מָקוֹם לְעִנְיַן גֵּט כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי דְּחָצֵר מִשּׁוּם יָדָהּ אִיתְרַבָּאי כִּי פְּלִיגֵי לְעִנְיַן מְצִיאָה מ"ס

ילפינן

רש"י

ה"ג כִּי תַּקּוּן לֵיהּ רַבָּנַן בְּעָלְמָא. כְּגוֹן בְּסִמְטָא שֶׁהוּא רְשׁוּת לְכָל אָדָם אוֹ בְּרה"ר אוֹ בְּצִידֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים וְהִיא הֶפְקֵר לָרַבִּים לִמְשׁוֹךְ לְתוֹכָהּ הַצְּרִיכִין לָצֵאת מִן הַדּוֹחַק: לֹא תַּקּוּן לֵיהּ רַבָּנַן. שֶׁהֲרֵי אֵין לָאָדָם שָׁם ד' אַמּוֹת מְיוּחָדוֹת שֶׁהַרְבֵּה חֲבֵרִים יֵשׁ לוֹ בְּתוֹכָהּ עוֹמְדִים אֶצְלוֹ: דִּקְטַנָּה אֵין לָהּ חָצֵר. אִם זָרַק לָהּ בַּעְלָהּ גֵּט לְתוֹךְ חֲצֵרָהּ לֹא קָנְתָה לָהּ חֲצֵרָהּ לְהִתְגָּרֵשׁ בּוֹ וְכֵן אִם הָיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרה"ר וּזְרָקוֹ לָהּ גֵּט בְּאַרְבַּע אַמּוֹתֶיהָ וְאע"ג דִּגְדוֹלָה מִיגָּרֶשֶׁת כִּדְתְנַן (גיטין דף עח.) הַזּוֹרֵק גֵּט לְאִשְׁתּוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ כו' הָיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרה"ר וּזְרָקוֹ לָהּ קָרוֹב לָהּ מְגוֹרֶשֶׁת כו': מִשּׁוּם יָדָהּ אִתְרַבָּאי. דִּכְתִיב וְנָתַן בְּיָדָהּ וְיָדָהּ רְשׁוּתָהּ מַשְׁמַע כִּדְכְתִיב (במדבר כא) וַיִּקַּח אֶת כָּל אַרְצוֹ מִיָּדוֹ: כִּי הֵיכִי דְּאִית לָהּ יַד. דְּמִשֶּׁיּוֹדַעַת לִשְׁמוֹר אֶת גִּיטָּהּ מְגוֹרֶשֶׁת דְּלֹא מִיעֵט רַחְמָנָא אֶלָּא שׁוֹטָה דִּמְשַׁלְּחָהּ וְהִיא חוֹזֶרֶת: מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת אִיתְרַבָּאי. מִדְּרַבֵּי רַחְמָנָא שְׁלִיחוּת לָאָדָם כִּדְתַנְיָא (קידושין דף מא.) וְשִׁלַּח מְלַמֵּד שֶׁהָאִישׁ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ וְשִׁלְּחָהּ מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה שָׁלִיחַ אִתְרַבָּאי נַמִּי חֲצֵרָהּ דְּהַוְיָא לָהּ כִּשְׁלוּחָהּ: וְכִי הֵיכִי דִּשְׁלִיחוּת לֵית לָהּ. דִּתְנַן שֶׁאֵין הַקָּטָן עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ דְּכִי כְּתִיב שְׁלִיחוּת בֵּין בְּגִיטִּין בֵּין בְּפֶסַח אִישׁ כְּתִיב בָּעִנְיָן: יָדוֹ. אִם הַמְּצִיאָה תִּמָּצֵא בְּיָדוֹ: גַּגּוֹ חֲצֵרוֹ וְקַרְפֵּיפוֹ מִנַּיִן. שֶׁאִם נִכְנְסָה שָׁם וְנָעַל בְּפָנֶיהָ לִגְוֹנְבָהּ שֶׁהוּא חַיָּיב: א"כ מָצִינוּ תּוֹרַת שְׁלִיחוּת לִדְבַר עֲבֵירָה. לוֹמַר שְׁלוּחוֹ כְּמוֹתוֹ וְחַיָּיב הַשּׁוֹלֵחַ בְּמַעֲשֵׂה הַשָּׁלִיחַ: וְקי"ל. בְּקִידּוּשִׁין בְּפ"ב (דף מב:): בַּר חִיּוּבָא הוּא. שֶׁאַף הוּא מוּזְהָר עַל הַדָּבָר הָתָם פָּטוּר הַשּׁוֹלֵחַ דְּאַמְרִינַן לֵיהּ דִּבְרֵי הָרַב וְדִבְרֵי הַתַּלְמִיד דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין וְלֹא הָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת: דְּלָאו בְּנֵי חִיּוּבָא נִינְהוּ. לְשַׁלֵּם כִּדְתְנַן הֵם שֶׁחָבְלוּ בַּאֲחֵרִים פְּטוּרִין (ב"ק פז.): דְּאִי בָּעֵי עָבֵיד. אֶת הַשְּׁלִיחוּת: וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה גְּרוּשָׁה. וּמִשְׁעַת קִידּוּשִׁין עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא יִקָּחוּ: אִשָּׁה אֵינָהּ בְּאַזְהָרַת לֹא תַקִּיפוּ לְפִי שֶׁאֵינָהּ בְּבַל תַּשְׁחִית פְּאַת זְקָנֶךָ כִּדְאָמַר בְּקִידּוּשִׁין (ד' לה:) וְהַמַּקִּיף אֶת הַקָּטָן חַיָּיב שֶׁהַמַּקִּיף בְּאַזְהָרָה כְּנִיקָּף דִּכְתִיב לֹא תַקִּיפוּ אֶחָד הַנִּיקָּף וְאֶחָד הַמַּקִּיף בְּמַשְׁמַע בְּמַס' [נָזִיר] (דף נז:) וְקָטָן דְּנָקַט מִשּׁוּם דִּסְתָמָא גָּדוֹל לֹא שָׁבִיק לְאַקּוּפֵי נַפְשֵׁיהּ: תַּלְמוּד לוֹמַר וְנָתַן מִכָּל מָקוֹם. מִדְּלֹא כְּתִיב וּבְיָדָהּ יִתְּנֵהוּ דָּרוֹשׁ וְנָתַן אוּכְתַּב לָהּ וְנָתַן אַלְמָא מִשּׁוּם יָדָהּ אִתְרַבָּאי דְּאִי מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת הָא כְּבָר כְּתִיבָא הָכָא כִּדְתַנְיָא (וְשִׁלַּח) [וְשִׁלְּחָהּ] מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה שָׁלִיחַ בְּקִדּוּשִׁין בְּפֶרֶק ב' (דף מא.):

ילפינן

תוספות

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר יֵשׁ לָהּ ד' אַמּוֹת. תֵּימַהּ דִּלְקַמָּן מַסִּיק מִשּׁוּם דְּיָלֵיף מְצִיאָה מִגֵּט אַלְמָא שַׁיָּיךְ קִנְיַן ד' אַמּוֹת בְּגֵט וּבְפֶרֶק הַזּוֹרֵק (גיטין דף עח: ושם ד"ה ר"י) קָאָמַר ר"י קָרוֹב לָהּ אֲפִילּוּ מֵאָה אַמָּה וִיכוֹלָה לְשָׁמְרוֹ הָוֵי גֵּט וְי"ל דִּבְד' אַמּוֹת שֶׁלָּהּ אֲפִילּוּ יָכוֹל לִשְׁמוֹר כָּמוֹהָ מְגוֹרֶשֶׁת וְחוּץ לְד' אַמּוֹת צָרִיךְ שֶׁתּוּכַל הִיא לְשָׁמְרוֹ: ת"ל הִמָּצֵא תִמָּצֵא מ"מ. וְא"ת וְנֵימָא הִמָּצֵא תִמָּצֵא כְּלָל בְּיָדוֹ פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט אֵין בִּכְלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט וְי"ל שְׁדֵי יָדוֹ בֵּין הִמָּצֵא תִמָּצֵא וַה"ל כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל כִּדְאַמְרִינַן בִּמְרוּבֶּה (ב"ק דף סד: ושם) כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי כְּלָלוֹת הַסְּמוּכִין זֶה לָזֶה הַטֵּל פְּרָט בֵּינֵיהֶם וְכֵן בְּסָמוּךְ גַּבֵּי גֵּט דְּמַרְבֶּה גַּגָּהּ מוּנָּתַן בְּיָדָהּ י"ל וְשִׁלְּחָהּ חָזַר וְכָלַל: וְאִי מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת א"כ מָצִינוּ שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה. וְא"ת מַה צָּרִיךְ לְהוֹכִיחַ מִכֹּחַ דְּאֵין שָׁלִיחַ כו' אַמַּאי לֹא מוֹכִיחַ מִדְּאִתְרַבָּאי חָצֵר מִקְּרָא דְּיָדוֹ כִּדְבְסָמוּךְ גַּבֵּי גֵּט מוֹכִיחַ דְּחָצֵר מִשּׁוּם יָדָהּ אִיתְרַבָּאי מִדְּאִתְרַבָּאי מִקְּרָא דְּיָדָהּ וְלֹא עָבֵיד שׁוּם הוֹכָחָה וְי"ל דִּבְסָמוּךְ מִכֹּחַ הַתַּנָּא מוֹכִיחַ דְּמַרְבֶּה גַּגָּהּ וַחֲצֵרָהּ כְּיָדָהּ לְהִתְגָּרֵשׁ אֲפִילּוּ בְּעַל כָּרְחָהּ אוֹ אֲפִילּוּ הִיא קְטַנָּה וְאִי מִטַּעַם שְׁלִיחוּת לֹא הָיְתָה מִתְגָּרֶשֶׁת בְּעַל כָּרְחָהּ וְלֹא קְטַנָּה אֲבָל הָכָא אִי אֶפְשָׁר לְהוֹכִיחַ מִכֹּחַ זֶה דַּאֲפִילּוּ בְּיָדוֹ אֵינוֹ קוֹנֶה הַגְּנֵיבָה בְּעַל כָּרְחוֹ וְלֹא אִם הוּא קָטָן: אֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה. בְּפ' הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ (קדושין דף מג.) אִיכָּא דְּיָלֵיף מִשְּׁחוּטֵי חוּץ דִּכְתִיב הוּא וְלֹא שְׁלוּחוֹ וְאִיכָּא דְּיָלֵיף מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ מְעִילָה וּטְבִיחָה שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד דְּיֵשׁ שָׁלִיחַ וְאֵין מְלַמְּדִין: אִשָּׁה וְעֶבֶד בְּנֵי חִיּוּבָא נִינְהוּ. וְאִם תֹּאמַר וְהָתְנַן פֶּרֶק הַכּוֹנֵס (ב"ק דף נט:) הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן פָּטוּר וְאַמַּאי וְהָא לָאו בְּנֵי חִיּוּבָא נִינְהוּ וְי"ל דְּהָתָם מִשּׁוּם דְּלָאו בְּנֵי שְׁלִיחוּת נִינְהוּ: אִי בָּעֵי לֹא עָבֵיד. וְא"ת וְהָא דִּתְנַן (ב"ק דף עט. ושם) הָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא [וּמֵת בִּרְשׁוּת בְּעָלִים] פָּטוּר הִגְבִּיהוֹ [אוֹ הוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת בְּעָלִים וּמֵת] חַיָּיב וּפֵרַשׁ"י בְּלָשׁוֹן אֶחָד שֶׁאָמַר גַּנָּב לְשׁוֹמֵר שׁוֹר אֶחָד יֵשׁ לִי בְּבֵית פְּלוֹנִי קָחֶנּוּ וּתְהֵא עָלָיו שׁוֹמֵר חִנָּם הוֹצִיאוֹ הַשּׁוֹמֵר מֵרְשׁוּת בְּעָלִים וּמֵת חַיָּיב הַגַּנָּב בִּמְשִׁיכַת הַשּׁוֹמֵר וְאַמַּאי וְהָא אִי בָּעֵי לֹא עָבֵיד וְי"ל כֵּיוָן שֶׁאֵין הַשּׁוֹמֵר יוֹדֵעַ שֶׁהוּא גָּנוּב הֲוָה לֵיהּ כְּחָצֵר דִּבְעַל כָּרְחוֹ מוֹתִיב בֵּיהּ: דְּאָמַר לְיִשְׂרָאֵל קַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה גְּרוּשָׁה. וְא"ת וַאֲפִי' אָמַר לְכֹהֵן נַמִּי וְי"ל דְּכֹהֵן מִקְּרֵי בַּר חִיּוּבָא הוֹאִיל וְאִם מְקַדְּשָׁהּ לְעַצְמוֹ חַיָּיב אֲבָל יִשְׂרָאֵל אע"ג דְּעוֹבֵר מִשּׁוּם לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל כְּשֶׁמְּקַדְּשָׁהּ לַכֹּהֵן כֵּיוָן דְּאִי מְקַדְּשָׁהּ לְעַצְמוֹ לֹא מִיחַיֵּיב לֹא מִקְּרֵי בַּר חִיּוּבָא וְא"ת מַאי נ"מ בֵּין לְמ"ד אִי בָּעֵי עָבֵיד וּבֵין לְמ"ד שָׁלִיחַ בַּר חִיּוּבָא לֹא לָקֵי עַל הַקִּדּוּשִׁין לְרָבָא דְּאָמַר בַּעֲשָׂרָה יוּחֲסִין (קדושין דף עח.) קִידֵּשׁ אֵינוֹ לוֹקֶה בָּעַל לוֹקֶה וְי"ל דְּכִי בָּעַל אח"כ לוֹקֶה אַף עַל הַקִּדּוּשִׁין כִּדְמוּכָח בְּרֵישׁ תְּמוּרָה (דף ה. ושם) א"נ י"ל דְּאַף לְרָבָא נַפְקָא מִינָּהּ דְּאִי יֵשׁ שְׁלִיחוּת חָלִין הַקִּדּוּשִׁין וְאִי אֵין שְׁלִיחוּת אֵין חָלִין הַקִּדּוּשִׁין: אַקְפִּי לִי קָטָן. וְה"ה דַּהֲוָה מָצֵי לְמֵימַר אַקְפִּי לִי גָּדוֹל אֶלָּא שֶׁהַגָּדוֹל לֹא יָנִיחַ עַצְמוֹ לְהַקִּיף כִּדְאָמַר פֶּרֶק אֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין (מכות דף כ:) דְּאֶחָד הַנִּיקָּף וְאֶחָד הַמַּקִּיף חַיָּיב וְאע"ג דְּמוֹקֵי לָהּ הָתָם כִּי נִיקָּף מְסַיֵּיעַ לֵיהּ בַּהֲדֵיהּ הַיְינוּ מִשּׁוּם דִּבְעִנְיָן אַחֵר לֹא לָקֵי דַּהֲוָה לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה אֲבָל הַלָּאו עוֹבֵר לְעוֹלָם [ועיין תוס' שבועות ג. ד"ה ועל הזקן ותוספות נזיר נז: ד"ה ורב אדא]:

ילפינן

רב פפא מתרץ באופן אחר: **רַב פַּפָּא אָמַר, כִּי תַּקִּינוּ לֵיהּ רַבָּנַן** – כשחכמים תיקנו לאדם קנין **אַרְבַּע אַמּוֹת**, תיקנו זאת רק **בְּעָלְמָא** – במקום שיש רשות לכל אדם, אבל **בְּשָׂדֶה דְּבַעַל הַבַּיִת** – של אדם אחר **לָא תַּקִּינוּ לֵיהּ רַבָּנַן** – לא תיקנו חכמים קנין ארבע אמות, ולכן עני העומד בשדה חבירו אינו זוכה בפאה שבארבע אמותיו. **וְאַף עַל גַּב דְּזָכָה לֵיהּ רַחֲמָנָא בְּגִנָּה** – ואף שהתורה נתנה לעני זכות להלך בשדהו של בעל הבית, **כִּי זָכָה לֵיהּ רַחֲמָנָא לְהַלּוּכֵי בָּהּ וּלְנַקּוּטֵי פֵּיאָה** – כל מה שהתורה זיכתה לו בשדה הוא להלך בה וללקט פאה, אבל **לְמֵיהֲוֵי חֲצִירוֹ לָא זָכָה לֵיהּ רַחֲמָנָא** – זכות בשדה חבירו שתחשב כשלו, ויקנה בה בארבע אמות, התורה לא זיכתה לו.

מבארת הגמרא: איזוהי המשנה שעליה **אָמַר רָבָא מוֹתִיב רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי נְזִיקִין**, ששנינו במשנתינו, **רָאָה אֶת הַמְּצִיאָה וְנָפַל לוֹ עָלֶיהָ, וּבָא אַחֵר וְהֶחֱזִיק בָּהּ, זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ זָכָה בָּהּ**, ולא הראשון. ומקשה **רַבִּי יַעֲקֹב, וְאִי אָמְרַתְּ** – ואם אתה אומר **שֶׁאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל אָדָם קוֹנוֹת לוֹ בְּכָל מָקוֹם, נִקְנוּ לֵיהּ** – יקנו לנופל **אַרְבַּע אַמּוֹת דִּידֵיהּ** – ארבע אמותיו את המציאה, ומדוע הנוטלה זכה בה. מתרצת הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן** – במה עוסקת משנתינו **דְּלָא אָמַר אֲקָנֵי** – כשלא אמר שתפץ לקנותה על ידי קנין ארבע אמות. שואלת הגמרא: **וְאִי תַּקּוּן רַבָּנַן** – אם חכמים תיקנו קנין זה, **כִּי לָא אָמַר מַאי הָוֵי** – מה בכך שלא אמר, יקנו לו ארבע אמותיו גם בלי שיאמר. מפרשת הגמרא: **כֵּיוָן דְּנָפַל עָלֶיהָ גַּלִּי דַּעְתֵּיהּ** – גילה דעתו **דְּכִנְפִילָה נִיחָא לֵיהּ דְּנִקְנֵי** – שנח לו לקנותה בנפילה, **וּבְאַרְבַּע אַמּוֹת לָא נִיחָא לֵיהּ דְּנִקְנֵי** – לא נח לו לקנות.

רב ששת מתרץ באופן אחר: **רַב שֵׁשֶׁת אָמַר, כִּי תַּקִּינוּ רַבָּנַן** – כשחכמים תיקנו קנין ארבע אמות תיקנו זאת רק **בְּסִמְטָא** – מקום השייך לרבים ואינו רשות הרבים, **דְּלָא דָּחֲקֵי רַבִּים** – שאין רבים דוחקים שם, אולם **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים דְּקָא דָּחֲקֵי רַבִּים** – שהרבים מהלכים בה בצפיפות, **לָא תַּקִּינוּ רַבָּנַן**.

מקשה הגמרא: **וְהָא** – והרי ריש לקיש שאמר שארבע אמותיו של אדם קונות לו, **בְּכָל מָקוֹם קָאָמַר**, וגם רשות הרבים ושדה חבירו בכלל זה. מתרצת הגמרא: **כָּל מָקוֹם** הכוונה **לְאַתּוּיֵי** – לרבות רק את **צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים** הסמוכים לכתלים שאין דרך בני אדם לעבור שם, אבל לא את רשות הרבים עצמה ולא את שדה חבירו.

הגמרא מביאה דין נוסף שאמר ריש לקיש בשם אבא כהן ברדלא: **וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם אַבָּא כֹּהֵן בַּרְדְּלָא, קְטַנָּה שלא מלאו לה שתים עשרה שנים ויום אחד, אֵין לָהּ קנין חָצֵר**, שאם בעלה זרק גט לתוך חצירה אינה מגורשת, **וְאֵין לָהּ קנין אַרְבַּע אַמּוֹת**, שאם זרק לה גט לתוך ארבע אמותיה אינה מגורשת. **וְרַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יַנַּאי אָמַר, יֵשׁ לָהּ חָצֵר וְיֵשׁ לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת.**

מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – במה נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש. מבארת הגמרא: **מַר** – רבי יוחנן **סָבַר** שדין **חָצֵר** שקונה לאשה את גיטה **מִשּׁוּם יָדָהּ אִיתְּרַבָּאי** – התרבה מדין יד, והוא כלול במה שאמרה התורה 'ונתן בידה', **וּכִי הֵיכִי דְּאִית לָהּ יָד** – וכמו שלקטנה יש 'יד' והיא מתגרשת אם נתן גט בידה, **חָצֵר נַמִּי אִית לָהּ** – גם 'חצר' יש לה. **וּמַר** – וריש לקיש **סָבַר** שדין **חָצֵר** שקונה לאשה את גיטה **מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת אִיתְּרַבָּאי** – התרבה, **וְכִי הֵיכִי דְּשְׁלִיחוּת לֵית לָהּ** – וכמו שאין דיני שליחות בקטנה, **חָצֵר נַמִּי לֵית לָהּ** – כך גם קנין חצר אין לה.

מקשה הגמרא על ריש לקיש: **מִי אִיכָּא מַאן דְּאָמַר** – האם יש מי שסובר **שְׁחָצֵר מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת אִיתְּרַבָּאי, וְהָתַנְיָא**, נאמר בתורה (שמות כב ג) 'אִם הַמְּצֹא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה וגו' שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם', ודורשת הברייתא, נאמר 'בְּיָדוֹ', **אֵין לִי אֶלָּא** אם גנב בְּיָדוֹ, אבל אם נעל את גַּנּוֹ **חֲצִירוֹ וְקִרְפֵּיפוֹ** כדי לגנוב בהמה שנכנסה שם מעצמה, **מִנַּיִן** שחייב כפל כגנב, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'הִמָּצֵא תִמָּצֵא'** מִכָּל מָקוֹם, שבכל מקרה שהגניבה ברשותו של הגנב מכח מעשיו, חייב. ומקשה הגמרא: **וְאִי** – אם **סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – ואם תעלה בדעתך **שְׁחָצֵר מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת אִיתְּרַבָּאי, אִם כֵּן מָצִינוּ שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה**, שהתורה מחייבת את המשלח [הגנב] על מעשהו של השליח [החצר], **וְקַיְימָא לָן** – והרי כלל הוא בידינו, **שאין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה**, מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבִינָא, הֵיכָא אַמְּרִינַן** – היכן אנו אומרים **דְּאֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה**, רק **הֵיכָא דְּשָׁלִיחַ כַּר חִיּוּבָא הוּא** – כשגם השליח מחויב באיסור זה, **אֲבָל בְּחָצֵר דְּלָאו כַּר חִיּוּבָא הוּא** – שאינה שייכת בחיוב מצוות, **מִיחַיַּיב שׁוֹלְחוֹ** – יהיה המשלח חייב על העבירה.

מקשה הגמרא: **אֶלָּא מֵעַתָּה** שאם אין על השליח חיוב בעבירה, המשלח חייב, אם כן **הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה וְעֶבֶד צְאוּ וּגְנֹבוּ לִי, דְּלָאו כַּר חִיּוּבָא נִינְהוּ** – שהם אינם חייבים לשלם על מה שגנבו, **הָכִי נַמִּי דְּמִיחַיַּיב שׁוֹלְחָן** – האם אכן יהיה השולחם חייב בתשלומי הגניבה. מתרצת הגמרא: **אָמְרַתְּ** – יכול אתה לומר **אִשָּׁה וְעֶבֶד** בעצם **כַּר חִיּוּבָא נִינְהוּ, וְהַשְּׁתָּא מִיהָא** – ורק עתה פטורים משום שליח **לְהוּ לְשַׁלּוּמֵי, דִּתְנַן** (ב"ק פז.), **נִתְגָּרְשָׁה הָאִשָּׁה וּנִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד, חַיָּיבִין לְשַׁלֵּם** על מה שהזיקו קודם לכן. ולפיכך השולחם לגנוב פטור, כי גם הם בני חיוב, ואין שליח לדבר עבירה.

תירוץ נוסף: **רַב סַמָּא אָמַר, הֵיכָא אַמְּרִינַן** – היכן אנו אומרים **שאין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵירָה**, רק **הֵיכָא דְּאִי בָּעֵי עָבִיד וְאִי בָּעֵי לָא עָבִיד** – היכן שאם השליח רוצה הוא עובר את העבירה, ואם אינו רוצה אינו עובר, **אֲבָל בְּחָצֵר דִּבְעַל כְּרְחֵיהּ מוֹתִיב בָּהּ** – שהנחת החפצים בה נעשית בעל כרחה, **מִיחַיַּיב שׁוֹלְחוֹ** – מתחייב המשלח על העבירה. הגמרא מבררת מה החילוק בין שני התירוצים. שואלת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה החילוק בין תירוצו של רבינא לתירוצו של רב סמא. משיבה הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – יש חילוק ביניהם לגבי **כֹּהֵן דְּאָמַר לֵיהּ לְיִשְׂרָאֵל צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה גְּרוּשָׁה**, האסורה לכהן ומותרת לישראל, **אִי נַמִּי**, לגבי **אִישׁ** המוזהר ב'לא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם' (ויקרא יט כז) **דְּאָמַר לָהּ לְאִשָּׁה** שאינה מוזהרת בזה, **אַקִּפִי לִי** – הקיפי [–גלחי] את פאתו של **קָטָן** זה. **לְהַךְ לִישְׁנָא דְּאָמַר** שכָּל **הֵיכָא דְּאִי בָּעֵי עָבִיד אִי בָּעֵי לָא עָבִיד** – שכל שאם ירצה השליח יעשה את העבירה ואם לא ירצה לא יעשה, **לָא מִיחַיַּיב שׁוֹלְחוֹ, הָנֵי נַמִּי** – גם אלו, הישראל והאשה, **אִי בָּעֵי עָבִיד אִי בָּעֵי לָא עָבִיד** – הבחירה בידם האם לעשות את שליחותם או לא, ולכן **לָא מִיחַיַּיב שׁוֹלְחָן**. אולם **לְהַךְ לִישְׁנָא דְּאָמְרַתְּ שכָּל הֵיכָא דְּשָׁלִיחַ לָאו כַּר חִיּוּבָא** – שבכל מקרה שהשליח אינו בר חיוב, **מִיחַיַּיב שׁוֹלְחוֹ, הָנֵי נַמִּי** – גם אלו, **כֵּיוָן דְּלָאו בְּנֵי חִיּוּבָא נִינְהוּ** – כיון שאינם מצווים באיסור זה, **מִיחַיַּיב שׁוֹלְחָן**.

מקשה הגמרא: **וּמִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר** – האם יש מי שסובר **שְׁחָצֵר לָאו מִשּׁוּם יָדָהּ אִיתְּרַבָּאי, וְהָתַנְיָא**, נאמר בתורה (דברים כד א) 'וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ', **אֵין לִי אֶלָּא** שמתגרשת בנתינת הגט לְיָדָהּ, אך אם נתן לְגִנָּהּ **חֲצִירָהּ וְקִרְפֵּיפָהּ מַנַּיִן** שמגורשת, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְנָתַן' מִכָּל מָקוֹם** – שאפשר לתת את הגט גם ברשות האשה. ואם חצר היא רק שליח של האשה, מדוע נצרך הלימוד לזה מ'ונתן', הרי שליחות בגט כבר נלמדת ממקום אחר.

מתרצת הגמרא: באמת **לְעָנְיַן גַּט כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי** – לא נחלקו **דְּחָצֵר מִשּׁוּם יָדָהּ אִיתְּרַבָּאי, כִּי פְּלִיגִי** – ונחלקו רק **לְעָנְיַן מְצִיאָה**, האם גם במציאה יש לקטנה קניני חצר וארבע אמות או לא, **מַר** – רבי יוחנן **סָבַר**

אגרות קודש

[ה'תשל"ב]

תסיח דעתה מאשר (כותבת ש)רוצים לפגוע בה ח"ו, כי **ה' שומרה בתכ"י**.

שיַלְפִּינַן – שאנו לומדים מְצִיאָה מִגֵּט, וכמו שבגט חצירה כידה, אף במציאה כן, וּמַר – וריש לקיש סָבַר שֹׁלֵא יַלְפִּינַן – שאין למדים מְצִיאָה מִגֵּט, כיון שאין ללמוד דיני ממונות מעניני איסור.

הגמרא מתרצת תירוץ נוסף: וְאִיבְּעִית אֵימָא, בִּקְטַנָּה כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי דְּיַלְפִּינַן – אין מחלוקת שלומדים מְצִיאָה מִגֵּט לענין חצר, וְהָכָא בִּקְטָן קָא מִיפְּלְגֵי – ומחלוקתם של רבי יוחנן וריש לקיש היא האם רק בקטנה התחדש כך, או גם בקטן. מַר – רבי יוחנן סָבַר שיַלְפִּינַן – שלומדים קָטָן מִקְּטַנָּה, וכמו שבאשה חצירה כידה כך גם באיש, ולכן גם לקטן יש קנין חצר וקנין ארבע אמות, וּמַר – וריש לקיש סָבַר שֹׁלֵא יַלְפִּינַן – שאין למדים קָטָן מִקְּטַנָּה, כיון שלא לומדים איש מאשה, ולפיכך רק לקטנה יש קנין חצר ולא לקטן.

הגמרא מפרשת בדרך שלישית: וְאִיבְּעִית אֵימָא, מַר אָמַר חֲדָא וּמַר אָמַר חֲדָא – זה אמר דבר אחד וזה אמר דבר אחר, וְלֹא פְּלִיגֵי – ולא נחלקו. דהיינו ששניהם מסכימים שלומדים מציאה מגט, ולא לומדים קטן מקטנה, אלא שרבי יוחנן דבר על קטנה וריש לקיש על קטן:

משנה

משנה זו עוסקת בדין קנין חצר: רָאָה בעל שדה אוֹתָן – אנשים רָצִין אַחַר מְצִיאָה המונחת בשדהו כדי לתופסה, או אַחַר צְבִי שָׁבוּר – שרגליו שבורות ואינו יכול לרוץ ולצאת מן השדה קודם שיגיעו אליו, או אַחַר גּוֹזָלוֹת שֶׁלֹּא פָּרְחוּ – שעדיין אינם יודעים לעוף, וְאָמַר בעל השדה, זָכְתָה לִי שָׂדִי במציאה זו, זָכְתָה לוֹ שדהו במציאה. אבל אם הָיָה הַצְּבִי רָץ – יודע לרוץ כִּדְרִכּוֹ, אוֹ שֶׁהָיוּ גּוֹזָלוֹת מַפְרִיחִין – יודעים לעוף, וְאָמַר זָכְתָה לִי שָׂדִי, לֹא אָמַר כְּלוּם, שהרי הם יכולים לברוח והוא אינו יכול לתופסם, והרי זה כמציאה המונחת ברשות הרבים, שאין אדם זוכה בה אלא אם תופסה:

גמרא

הגמרא מבארת שיש אופנים שאינו זוכה במציאה אף שאינה יכולה לברוח: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מה ששנינו שאם אמר 'זכתה לי שדי' זכה, וְהוּא – מדובר שֶׁהוא עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ. שואלת הגמרא: וְתִקְנֵי לֵיהּ שָׂדֵהוּ אף אם אינו עומד בצדה, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, חֲצֵרוֹ – רשותו שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ את החפצים שבה אף שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. משיבה הגמרא: הָנֵי מִילֵּי שחצרו קונה לו שלא מדעתו הוא רק בְּחָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת המוקפת גדר שאין אדם יכול לקחת את החפצים שבה, אֲבָל חָצֵר שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת, אִי – אם הוא עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ אין – אכן שדהו קונה לו, וְאִי לֹא, לֹא.

הגמרא מביאה ראיה לחילוק זה: וּמְנָא תִּימְרָא – ומנין לך שתאמר דְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת אִי עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ אין – אכן קנה, וְאִי לֹא, לֹא, דְּתַנְיָא לענין שכחה, הָיָה עוֹמֵד בעל השדה בָּעִיר, וְאוֹמֵר 'יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁעוֹמֶר שֶׁיֵּשׁ לִי בַּשָּׂדֶה פּוֹעֲלִים שָׁכְחוּהוּ, וכיון שעכשיו אני זוכר אותו לֹא יְהֵא שִׁכְחָה אפילו אם אשכח אותו', יָכוֹל – האם נאמר שלֹא יְהֵא שִׁכְחָה אף אם אחר כך ישכח אותו, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כד יט) 'כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ', ודרשו חז"ל 'בַּשָּׂדֶה וְשָׁכַחְתָּ' וְלֹא בָּעִיר, דהיינו שדיני שכחה נאמרו רק בשדה ולא בעיר.

שואלת הגמרא: הָא גּוּפָא קַשְׁיָא – ברייתא זו עצמה קשה, אָמַרְתְּ 'יָכוֹל לֹא יְהֵא שִׁכְחָה', אֵלְּמָא – הרי שאם יחזור בעל הבית וישכח את העומר, הֲוֵי שִׁכְחָה, וְנָסִיב לֵהּ גְּמָרָא – והברייתא מביאה ראיה מן הפסוק 'בַּשָּׂדֶה וְשָׁכַחְתָּ' וְלֹא בָּעִיר – שאין דיני שכחה בעיר אלא בשדה, אֵלְּמָא – נמצא שאם יחזור בעל הבית וישכח לֹא הֲוֵי שִׁכְחָה משום שאין דין שכחה בעיר, והברייתא קשה מתחילתה לסופה.

משיבה הגמרא: אֶלָּא לָאו הָכִי קָאָמַר – אלא פירוש הברייתא כך הוא, אם הוא עומד בַּשָּׂדֶה ואומר 'עומר ששכחוהו פועלים לא יהיה שכחה', הדין הוא שאם העומר שָׁכוּחַ מֵעִיקָּרוֹ, כלומר שהוא שכח את העומר קודם פועליו, הֲוֵי שִׁכְחָה, אבל אם העומר זָכוּר, כלומר שבעל השדה השאיר אותו מדעתו, וּלְבַסּוֹף נהיה העומר שָׁכוּחַ על ידי פועליו ששכחוהו, אֵין לעומר זה דין שִׁכְחָה. מַאי טַעְמָא, דְּכֵיוָן דְּקָאֵי גַּבָּהּ – שבעל השדה עומד בצד השדה ואומר 'עומר ששכחוהו פועלים לא יהיה שכחה', הֲוֵיָא לֵיהּ חֲצֵרוֹ – שדהו הינה כחצר שבעליה זוכה במה שבתוכה, וְזָכְתָה לֵיהּ בעומרים שנשכחו. אֲבָל אם הוא עומד בָּעִיר ואומר 'עומר ששכחוהו פועלים לא יהיה שכחה', אֲפִילּוּ אם העומר זָכוּר, דהיינו שבעל השדה הניחו שם מדעתו, וּלְבַסּוֹף נהיה שָׁכוּחַ על ידי פועליו, הֲוֵיָא שִׁכְחָה, מַאי טַעְמָא, כיון דְּלֵיתֵיהּ גַּבֵּיהּ דִּלְזָכֵי לֵיהּ – שאינו עומד בצד שדהו שיוכל לזכות בעומר מדין חצר. וכך תתפרש הברייתא, שכשאתה בשדה צריך שתשכח דווקא אתה, אבל כשאתה בעיר אין צריך שתשכח דווקא אתה, אלא אפילו אם הפועלים שכחו [ואתה זכור] הריהו שכחה. ומוכח מהברייתא שאם אדם עומד בצד חצרו שאינה משתמרת הוא זוכה במציאתה, שהרי שדה היא כחצר שאינה משתמרת.

הגמרא מיישבת את הברייתא באופן אחר ודוחה את הראיה לדין חצר שאינה משתמרת. שואלת הגמרא: מִמַּאי – מנין שכך הוא ביאור הפסוק והברייתא, דִּלְמָא – שמא גְּזֵירַת הַכָּתוּב הִיא, דִּבְשָׂדֶה נָהֲוֵי – שאם שכח בשדה עומר ונזכר כשעדיין הוא בשדה, הרי זה שִׁכְחָה, וּבְעִיר לֹא נָהֲוֵי – אבל אם עמד בעיר, ונזכר ששכח הוא ופועליו, לא יהיה שִׁכְחָה, ויש לגרוס בברייתא 'יכול יהא שכחה, תלמוד לומר ושכחת עומר בשדה, בשדה ושכחה ולא בעיר'. ואין ראיה מכאן לדין חצר שאינה משתמרת. משיבה הגמרא: אָמַר קְרָא (שם) 'לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ' ומשמעות פסוק זה לְרַבּוֹת שִׁכְחַת הָעִיר – שאפילו אם שכח בעיר, אסור לו לשוב לשדה לקחת את העומר, ואם כן אי אפשר לבאר שגזירת הכתוב היא ששכחה בעיר אינה שכחה.

שואלת הגמרא: הלא הַאי מִיבְּעֵי לֵיהּ – פסוק זה נצרך לְלַמֵּד שהמבטל מצות שכחה עובר בלַאו. משיבה הגמרא: אִם כֵּן שהפסוק בא לחייב בלאו, נַיְמָא קְרָא – יאמר הכתוב, 'לֹא תִקָּחֶנּוּ', מַאי – ומדוע נאמר 'לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ', אלא ודאי בא הכתוב לְרַבּוֹת שִׁכְחַת הָעִיר.

שואלת הגמרא: וְאַכַּתִּי מִיבְּעֵי לֵיהּ – עדיין צריך את הפסוק לִכְדִתְנַן (פאה פ"ו מ"ד), שיחיד שהתחיל ללקוט את העומרים מראש שורת העומרים, ושכח עומר אחד או יותר בסוף השורה לפניו, הדין הוא שֶׁהעומר שבסוף השורה לְפָנָיו אֵין לו דין שִׁכְחָה, שכיון שלא הגיע אליו, אפשר לומר שלא שכחו אלא הניחו לאוספו אחר כך, אבל אם שכח עומר בתחילת השורה או באמצעה, והמשיך לקצור את העומרים שלאחריו, הדין הוא שֶׁלְּאַחֲרָיו יֵשׁ שִׁכְחָה, מפני שֶׁהוּא בְּאִיסּוּר כַּל תָּשׁוּב אם שב ומלקטו. זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁהוּא בְּכַל תָּשׁוּב – שהוא צריך לשוב על עקביו כדי ללקטו, יש לו דין שִׁכְחָה, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּכַל תָּשׁוּב – שאינו צריך לשוב על עקביו לאוספו, אלא שעדיין לא עבר שם, אֵינוֹ שִׁכְחָה. ומבואר שאת הפסוק 'לא תשוב לקחתו' צריך ללימוד בדיני שכחה.

אלא אָמַר רַב אַשִׁי, דין שכחת העיר אינו נלמד מהפסוק 'לא תשוב לקחתו' אלא מפסוק אחר, שאָמַר קְרָא (שם) 'לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה', ותיבת 'יִהְיֶה' באה לְרַבּוֹת שִׁכְחַת הָעִיר, ולכן אי אפשר לומר שאין כלל דין שכחה בעיר, אלא דווקא בזכור ולבסוף שכוח.

הגמרא מביאה אמוראים נוספים שחילקו בין עומד בצד שדהו לאינו עומד בצד שדהו: וְכֵן אָמַר עוּלָּא, וְהוּא שֶׁעוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ. וְכֵן אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, וְהוּא שֶׁעוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ.

הגמרא מקשה על דברי עולא: אֵיתִיבֵיהּ – הקשה רַבִּי אַבָּא לְעוּלָּא, שנינו במשנה (מעשר שני פ"ה מ"ט), מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּזְקֵנִים, וביניהם היו רבי יהושע בן חנניה ורבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה, שֶׁהָיוּ בָּאִים בִּסְפִינָה, ונזכר רבן גמליאל שהניח בביתו פירות שלא עישרם. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל, עֲשׂוּר – מעשר ראשון שֶׁאֲנִי עָתִיד לְמוֹד – לתת ללוי במידה הראויה שהיא עשירית מן הפירות, נָתוּן לִיהוֹשֻׁעַ בן חנניה, שהיה לוי,

יַלְפִּינָן מְצִיאָה מַגֵּט. כי הֵיכִי דְּגֵט גֵּט אית לָהּ חָצֵר לְקִטָנָה גַּבֵּי מְצִיאָה נַמִּי אית לָהּ: **וּמַר סָבַר לֹא יַלְפִּינָן.** מְמוֹנָא מֵאִיסּוּרָא וְגַבֵּי מְמוֹנָא חָצֵר מֵאם הַמְּצֵא אַתַּרְבָּאי וְאִיכָּא לְמֵימַר דִּשְׁלִיחוּת הוּא וּמִשּׁוּם דְּאֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה אצְטָרִיךְ לְמִכְתַּב הָתָם: **וְהָכָא בְּקָטָן פְּלִיגִי.** דְּלֹא אִשְׁכָּחָן לְרַבִּי בֵּיהּ חָצֵר: **מַר אָמַר חָדָא כו'.** ר"ש בֶּן לָקִישׁ אָמַר לְעִנְיַן מְצִיאָה וְרַבִּי יוֹחָנָן לְעִנְיַן גֵּט אי נַמִּי מַר אָמַר קָטָן, וּמַר אָמַר

מתני' אַחַר צְבִי שָׁבוּר. דְּהוּא דּוּמְיָא דְּמְצִיאָה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָרוּץ וּמִשְּׁתַּמֵּר בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה אם לא יִטָּלוּהוּ אֲחֵרִים: **גמ' אי עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֶה אין.** דְּעֲבַשְׁיָא הִיא מִשְּׁתַּמֶּרֶת עַל יָדוֹ: **עוֹמֵד שֶׁיֵּשׁ לִי בַּשָּׂדֶה.** שֶׁהִנַּחְתִּיו שָׁם מִדַּעְתִּי וְסָמַכְתִּי עַל הַפּוֹעֲלִים שֶׁיְּבִיאוּהוּ וּפוֹעֲלִים שְׁכִחוּהוּ: **לֹא יְהֵא שִׁכְחָה.** אם חָזַר וְשָׁכְחוּ: **בַּשָּׂדֶה וְשָׁכַחְתָּ.** אם שִׁכְחוּהוּ בְּבוֹאָךְ מִן הַשָּׂדֶה הָיוּ שִׁכְחָה וְלֹא שֶׁשִּׁכְחוּהוּ מִשֶּׁנִּכְנַסְתָּ לְעִיר: **אֶלָּא לָאו הָכֵי קָאָמַר בַּשָּׂדֶה שִׁכּוּחַ מַעֲיָקְרוֹ כו'.** בְּעוֹד הָאִישׁ בַּשָּׂדֶה עוֹמֵד הַשִּׁכּוּחַ מֵעִיקָּרוֹ שֶׁשִּׁכְחוּהוּ הוּא תְּחִילָּה לַפּוֹעֵל הָיוּ שִׁכְחָה אֲבָל זְכוּר שֶׁהִנִּיחוּהוּ שָׁם מִדַּעְתּוֹ וּלְבַסּוֹף שְׁכָחוּהוּ עַל יְדֵי פּוֹעֲלִים לֹא הָיוּ שִׁכְחָה: **אֲבָל בָּעִיר.** מִשֶּׁנִּכְנַס לָעִיר אֲפִילּוּ זְכוּר וּלְבַסּוֹף שָׁכַח הָיוּ שִׁכְחָה דְּלִיתֵיהּ גַּבֵּיהּ כו' וְהָכִי קָא נָסֵיב לֵיהּ תְּנָא לְתַלְמוּדֵיהּ יָכוֹל לֹא יְהֵא שִׁכְחָה ת"ל בַּשָּׂדֶה וְשָׁכַחְתָּ בְּעוֹדְךָ בַּשָּׂדֶה הוּא דְּבַעְיָנן דְּשִׁכְחַתֵּיהּ אַתָּה וְלֹא בָּעִיר לֹא בְּעִינָן וְשִׁכְחַתְּ שֶׁאַף שִׁכְחַת פּוֹעֲלִים עוֹשָׂה אוֹתָהּ שִׁכְחָה: **וּמַמָּא.** דִּקְרָא הָכֵי מִתַּרֵץ וּמַתְנִי' הָכֵי אָמְרָה: **דִּלְמָא גְּזֵירַת הַכָּתוּב הִיא.** דְּמִשְּׁמַע דְּבַשָּׂדֶה יְהֵא שִׁכְחָה אֲבָל מִשֶּׁבָּא בְּעֵל הַבַּיִת לָעִיר אֵין שִׁכְחָתוֹ וְשִׁכְחַת פּוֹעֲלִים כֻּלּוּם וְהָכִי קָאָמַר יָכוֹל יְהֵא שִׁכְחָה ת"ל בַּשָּׂדֶה אֲבָל בָּעִיר אֵין שִׁכְחָה: בִּשְׁכִחַת הַקּוֹצֵר קָאֵי יָחִיד שֶׁהִתְחִיל לִקְצוֹר מֵרֹאשׁ הַשּׁוּרָה וְשָׁכַח לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו שֶׁלְּאַחֲרָיו הָיוּ שִׁכְחָה שֶׁלְּפָנָיו לֹא הָיוּ שִׁכְחָה: יְהֵיהָ. לַגַּר לְיָתוֹם וְלָאַלְמָנָה יְהֵיהָ: **עִישּׂוּר שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוּד.** נִזְכַּר שֶׁלֹּא עִישַּׂר מַעֲשֵׂרוֹתָיו וְהוּקְשָׁה לוֹ וּמִיהַר לְעַשְּׂרָן בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם: **נִתּוּן לִיהוֹשֻׁעַ.** לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר חֲנַנְיָא שֶׁהָיָה עִמּוֹ בִּסְפִינָה וְהוּא לֵוִי וְנוֹטֵל מַעֲשַׂר רִאשׁוֹן מִדַּאֲמַרְ בְּעַרְכִּין (דף יא:) מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָלַךְ לְסַיֵּעַ אֶת ר' יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא בְּהַגְפַּת דְּלָתוֹת אָמַר לוֹ חֲזוֹר בְּךָ שֶׁאַתָּה מִן הַמְּשׁוֹרְרִים וְאֲנִי מִן הַמְּשׁוֹעֲרִים וּמְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁיעֵר בְּמִיתָה: ומקומו

מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנָּן שֶׁלְּפָנָיו אֵין שִׁכְחָה שֶׁלְּאַחֲרָיו יֵשׁ שִׁכְחָה שֶׁהוּא בְּבַל תָּשׁוּב זֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁהוּא בְּבַל תָּשׁוּב שִׁכְחָה כָּל שֶׁאֵינוֹ בְּבַל תָּשׁוּב אֵינוֹ שִׁכְחָה אָמַר רַב אַשִׁי אָמַר קְרָא יִהְיֶה לְרִבּוֹת שִׁכְחַת הָעִיר וְכֵן אָמַר עוּלָּא וְהוּא שֶׁעוֹמֵד בְּצַד שָׂדֶהוּ וְכֵן אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה וְהוּא שֶׁעוֹמֵד בְּצַד שָׂדֶהוּ אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְעוּלָּא מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּזְקֵנִים שֶׁהָיוּ בָּאִים בִּסְפִינָה אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל עִישּׂוּר שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוּד נָתוּן לִיהוֹשֻׁעַ
ומקומו

יַלְפִּינָן מְצִיאָה מִגֵּט. הַאי יַלְפִּינָן הָוֵי מִדְּרַבָּנָן דִּמְצִיאַת קָטָן לָא הָוֵי אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן אֲפִילּוּ לְרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר (לקמן דף יב.) גְּזֵל גָּמוּר הַיְינוּ מִדְּבְרֵיהֶם וּלְעִנְיַן יַד לֹא פְּלִיגֵי דְּיַלְפִּינָן אֶלָּא לְעִנְיַן חָצֵר:

זָכְתָה לוֹ. נַרְאֶה אע"ג דְּלֹא אָמַר זָכְתָה לִי דִּזְכָתָה לוֹ כַּדַּאֲמַרְ' לְעֵיל (דף י.) אִי תִּקּוּן רַבָּנָן דִּלְקָנֵי כִּי לֹא אָמַר מִאי הָוֵי וְאֵין לוֹמַר דְּהָתָם הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּנָפַל לוֹ עָלֶיהָ דִּגְלֵי דַּעְתֵּיהּ שְׁרוּצָה לִקְנוֹת אֲבָל הָכָא מִי יֵימַר דְּרוּצָה לְקָנוֹת דְּאַדְּרַבָּה מִשְּׁמַע לְעֵיל דְּאִי לֹא נָפַל קָנָה בְּקָטָן תַּפֵּי וְאע"ג דְּלֹא אָמַר אֲקָנֵי וְעוֹד דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר' חֲנִינָא חָצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ אֵלָּמָא אע"ג דְּלֹא אָמַר קָנֵי וְהָכָא נָקֵט מִשּׁוּם סֵיפָא דְּאַפִּילּוּ אָמַר בֵּיוָן דְּרָץ כְּדַרְכּוֹ לֹא קָנֵי:

הָיָה צְבִי רָץ כְּדַרְכּוֹ. הָ"ה אִפּוּי' צְבִי שָׁבוּר אִם רָץ אַחֲרָיו וְאֵין מַגִּיעוֹ אֶלָּא אוֹרְחָא דְּמִילְּתָא נָקֵט דִּכְשֶׁרָץ כְּדַרְכּוֹ אֵין מַגִּיעוֹ: **ה"מ** בְּחָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת. תֵּימָה דִּבְפ' שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (ב"ק דף מט: ושם ד"ה והלכתא) אָמַר מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל גֵּר בְּיַד יִשְׂרָאֵל וּמֵת הַגֵּר כו' וְזֶה קוֹנֶה הַשְּׁאָר כו' וּפְרִיץ וְרָקְנֵי לֵיהּ חֲצֵרוֹ דְּאָמַר ר' יוֹסֵי בַּר' חֲנִינָא כו' וּמִסֵּיק דְּלִיתֵיהּ פּ' לְמִלְּוָה בְּחֲצֵרוֹ וְקָשֶׁה דְּהָתָם מִשְּׁמַע דַּהֲוֵי בְּחָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת מִדְּמַיְּתֵי עֲלֵהּ מַרְבִּי יוֹסֵי בַּר' חֲנִינָא דְּמַיְּירֵי בְּמִשְׁתַּמֶּרֶת כִּדְמוּכָח הָכָא וְעוֹד דְּמִסְתָּמָא בֵּיתוֹ וְדַאי מִשְׁתַּמֵּר הוּא שֶׁשָּׁמַר שָׁם הַמַּשְׁכּוֹן וְא"כ כִּי לֵיתֵיהּ נַמִּי לְקָנֵי וְעוֹד אַדְּפְרִיץ לֵיהּ מִדְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר' חֲנִינָא לְפָרוּץ מִמַּתְנִי' וּמִיהוּ זֶה נוֹכֵל לְתָרֵץ דְּמַתְנִי' הָוֵי מִשּׁוּם דְּנִתְכַּוְּוִין לְזִכּוֹת בָּהּ דְּאָמַר זָכְתָה לִי לְכָךְ מַיְּתֵי מַרְבִּי יוֹסֵי בַּר' חֲנִינָא וְי"ל דְּה"פ דְּלִיתֵיהּ לְמִשְׁכּוֹן בְּחָצֵר אֲבָל מִלְּוָה גַּם לְפִי הַמַּקְשָׁן מַיְּירֵי דְּלִיתֵיהּ בְּחָצֵר וּלְכָךְ לֹא פְּרִיץ מִמַּתְנִי' כ"א מַרְבִּי יוֹסֵי בַּר' חֲנִינָא וְא"ת פֶּרֶק הַזּוֹרֵק (גיטין דף עז: ושם ד"ה והוא) דְּתָנֵן זָרַק לְתוֹךְ בֵּיתָהּ אוֹ לְתוֹךְ חֲצֵרָהּ מְגוֹרֶשֶׁת מַשְׁמַע דְּמִשְׁתַּמֶּרֶת וְאַפִּילּוּ הָכֵי קָאָמַר עוּלָּא וְהוּא שֶׁעוֹמֶדֶת בְּצַד בֵּיתָהּ וי"ל דְּדִזְקָא גַּבֵּי גֵּט דְּאִיתֵיהּ בְּעֵל כָּרְחָהּ בְּעִינָן עוֹמֶדֶת בְּצַד בֵּיתָהּ כִּדְאָמַר בְּשִׁמְעָתִין:

זָכוּר וּלְבַסּוֹף שָׁכוּחַ. פֵּירוּשׁ זָכוּר בְּשָׁעָה שֶׁהִשְׁכִּיחָה מַתְחִלָּת שִׁכְּבָר שָׁכְחוּהוּ פּוֹעֲלִים וּלְבַסּוֹף שָׁכַח גַּם הוּא וְשָׁכוּחַ מֵעִיקָּרוֹ הָוֵי כְּשֶׁשִּׁכְחוּ הַפּוֹעֲלִים שָׁכַח גַּם הוּא אֲבָל מַה שֶׁהוּא זָכוּר בְּשָׁעָה שֶׁהַפּוֹעֲלִים זוֹכְרִין אֵין זֶה זָכוּר וּלְבַסּוֹף שָׁכוּחַ דְּאל"כ לֹא תִּמְצָא שִׁכְחָה לְעוֹלָם דְּכְשֶׁשָּׁדֵהוּ מְלֵאָה עוֹמְרִין יֹאמַר יִזְכֶּה לִי שָׂדִי: **דִּלְמָא** גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא. פְּרֹשׁ"י וְנִגְרוֹס יָכוֹל יְהֵא שִׁכְחָה וְתִימַהּ לְפִי שֶׁרוּצָה לִסְתּוֹר רְאָיָתוֹ מִגִּיהֵ הַבְּרַיְיתָא וְתוּ מַה מְּתָרֵץ לְרִבּוֹת שִׁכְחַת הָעִיר וְהָלֹא בְּבְרַיְיתָא זְלִיף דְּזָכוּר וּלְבַסּוֹף שָׁכוּחַ לֹא הָוֵי שִׁכְחָה דְּקָתָנֵי אֲנִי שֶׁפּוֹעֲלִים שָׁכְחוּהוּ וְהָכָא דְּדָרִישׁ לְרִבּוֹת שִׁכְחַת הָעִיר יֵעָמֵד בְּשָׁכוּחַ מֵעִיקָּרָא לְכָךְ י"ל שֶׁאֵינוֹ סוֹתֵר רְאָיָתוֹ אֶלָּא גְּמָרָא קָשֶׁה לוֹ עַל הַבְּרַיְיתָא מנ"ל לְמִדְרַשׁ מֵיעוּטָא עַל דִּיוּקָא דִּקְרָא דְּדָרִישׁ בַּשָּׂדֶה וְשָׁכַחְתָּ דְּהַיְינוּ שָׁכוּחַ מֵעִיקָּרָא אֲבָל זָכוּר וּלְבַסּוֹף שָׁכוּחַ לֹא הָוֵי שִׁכְחָה וְעַל זֶה קָאֵי מֵיעוּטָא לוֹמַר דְּבָעִיר אֲפִילּוּ זָכוּר וּלְבַסּוֹף שָׁכוּחַ הָוֵי שִׁכְחָה דִּלְמָא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא בַּשָּׂדֶה וְהָכֵי הָוֵי שִׁכְחָה שֶׁהוּא בְּבַל תָּשׁוּב אֵינוֹ שִׁכְחָה אָמַר רַב אַשִׁי אָמַר קְרָא יִהְיֶה לְרִבּוֹת שִׁכְחַת הָעִיר וְכֵן אָמַר עוּלָּא וְהוּא שֶׁעוֹמֵד בְּצַד שָׂדֶהוּ וְכֵן אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה וְהוּא שֶׁעוֹמֵד בְּצַד שָׂדֶהוּ אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְעוּלָּא מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּזְקֵנִים שֶׁהָיוּ בָּאִים בִּסְפִינָה אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל עִישּׂוּר שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוּד נָתוּן לִיהוֹשֻׁעַ

עִישּׂוּר שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוּד. פֵּרֹשׁ"י פֶּרֶק קַמָּא דְּקִידּוּשִׁין (דף כו: ושם ד"ה מעשה) שֶׁהָיָה יָרֵא פָּן יִסְמְכוּ עָלָיו בְּנֵי בֵיתוֹ שֶׁעִישֵּׂר וְיֹאכְלוּ טֶבֶל חָבֵר שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא מִתַּחַת יָדוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְתוּקָן וְקָשֶׁה דְּהַיְינוּ דִּזְקָא בְּחָבֵר שֶׁמֵּת אוֹ בְּהוֹלֵךְ וְאֵין בְּדַעְתּוֹ לָשׁוּב עַד יָמִים רַבִּים וְעוֹד לָמָּה נִתְּנָם לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וּלְרַבִּי עֲקִיבָא יִקְרָא לָהֶם שֵׁם וְלֹא יוֹתֵר וְעוֹד דְּאֵין זֶה קְרִיאַת שֵׁם דְּלֹא אָמַר עֲשָׂרָה יְהֵא מַעֲשֵׂר אֶלָּא אָמַר מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן יְהֵא נָתוּן לִיהוֹשֻׁעַ וּפֵּר"ת דְּשָׁנַת הַבִּיעוּר הָיְתָה וּכְבָר הִפְרִישׁוּם וְהָיָה צָרִיךְ לְהוֹצִיאָם מִתַּחַת יָדוֹ
ולתנם

וּמְקוֹמוֹ מוּשְׂכָּר לוֹ וְעִישּׂוּר אַחֵר שֶׁאֲנִי עָתִיד לָמוֹד נָתוּן לַעֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה בּוֹ לָעֲנִיִּים וּמְקוֹמוֹ מוּשְׂכָּר לוֹ וְכִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּצַד שָׂדֵהוּ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיוּ עוֹמְדִין אָמַר לֵיהּ דָּמֵי הַאי מֵרַבָּנָן כִּדְלָא גַּמְרֵי אִינְשֵׁי שְׁמַעְתָּא כִּי אָתָא לְסוּרָא אָמַר לְהוּ הָכֵי אָמַר עוּלָּא וְהָכֵי אוֹתְבִיתֵיהּ אָמַר לֵיהּ הַהוּא מֵרַבָּנָן רַבָּן גַּמְלִיאֵל מְטַלְטְלֵי אַגַּב מְקַרְקְעֵי הִקְנָה לָהֶם רַבִּי זֵירָא קִבְּלָהּ רַבִּי אַבָּא לֹא קִבְּלָהּ אָמַר רָבָא שַׁפִּיר עָבֵיד דְּלֹא קִבְּלָהּ וְכִי לֹא הָיָה לָהֶם סוֹדָר לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ בַּחֲלִיפִין אֶלָּא טוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ בַּחֲלִיפִין הָכָא נַמִּי טוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן לִקְנוֹת עַל גַּבֵּי קַרְקַע וְלֹא הִיא מַתְּנוֹת כְּהוּנָּה נְתִינָה כְּתִיבָא בְּהוּ חֲלִיפִין דֶּרֶךְ מֶקַח וּמִמְכָּר הוּא מְטַלְטְלִין אַגַּב מְקַרְקַע נְתִינָה אַלִּימְתָּא הִיא רַב פָּפָּא אָמַר דַּעַת אַחֶרֶת מַקְנָה אוֹתָן שַׁאנִי וּמְנָא תֵּימְרָא דִּתְנַן רָאָה אוֹתָן רָצִין אַחַר הַמְּצִיאָה כּוּ' וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְהוּא שֶׁרָץ אַחֲרֵיהֶן וּמַגִּיעָן וּבָעֵי רַבִּי יִרְמְיָה בְּמַתָּנָה הֵיאַךְ קִבְּלָהּ מִינֵּיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אע"פ שֶׁרָץ אַחֲרֵיהֶן וְאֵין מַגִּיעָן מַאי טַעְמָא לַאו מִשּׁוּם דְּדַעַת אַחֶרֶת מַקְנָה אוֹתָן שַׁאנִי אָמַר לֵיהּ רַב שִׁימִי לְרַב פָּפָּא הֲרֵי גֵּט דְּדַעַת אַחֶרֶת מַקְנָה אוֹתָהּ וְאָמַר עוּלָּא וְהוּא שֶׁעוֹמֶדֶת בְּצַד בֵּיתָהּ אוֹ בְּצַד חֲצֵרָהּ שַׁאנִי גֵּט דְּאִיתֵיהּ בְּעַל כָּרְחָהּ מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי וְלַאו קַל וָחוֹמֶר הוּא וּמַה גֵּט דְּאִיתֵיהּ בְּעַל כָּרְחָהּ אִי עוֹמֶדֶת בְּצַד בֵּיתָהּ וּבְצַד חֲצֵרָהּ אִין אִי לֹא לֹא מַתָּנָה דְּמִדַּעְתֵּיהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי

חצר

רש"י

וּמְקוֹמוֹ מוּשְׂכָּר לוֹ. וְקִבֵּל מִמֶּנּוּ שָׁם שְׂכַר הַמָּקוֹם דְּהָכִי קָתָנֵי סֵיפָא נִתְקַבְּלוּ זֶה מִזֶּה שָׂכָר וְכָל כַּךְ לָמָּה כְּדֵי לִקְנוֹת מַעֲשֵׂר שֶׁתְּהֵא חֲצֵרוֹ קוֹנָה לוֹ לְפִי שֶׁהַמְּטַלְטְלִין אֵין קוֹנִין אֶלָּא אוֹ בִּמְשִׁיכָה אוֹ חֲצֵרוֹ תִּקְנֶה לוֹ: נָתוּן לַעֲקִיבָא. גַּבַּאי הָיָה וְאוֹתָהּ שָׁנָה שְׁנַת מַעֲשַׂר עָנִי הָיְתָה: כִּי אָתָא. רַבִּי אַבָּא לְסוּרָא אָמַר לְהוּ כּוּ': מְטַלְטְלֵי אַגַּב מְקַרְקְעֵי הִקְנָה לָהֶם. וְלַאו מִשּׁוּם דְּתִקְנֵי לָהֶם מְקוֹמָם בְּתוֹרַת חָצֵר שֶׁאֲפִילּוּ הִקְנָה לָהֶן חָצֵר אַחֶרֶת שֶׁאֵינָן בְּתוֹכָהּ קָנוּי נַמִּי כִּדְתְנַן (קדושין דף כו.) נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת בְּכֶסֶף מִשֶּׁנָּתַן הַכֶּסֶף בִּשְׁבִיל הַקַּרְקַע וְהַמְּטַלְטְלִין אוֹ אֲפִילּוּ קַרְקַע בְּמֶכֶר וּמְטַלְטְלִין בְּמַתָּנָה נִקְנִין הַמְּטַלְטְלִין בְּקִנְיַן הַקַּרְקַע בְּלֹא מְשִׁיכָה כִּדְיַלְפִינַן בְּקִדּוּשִׁין (שם) מִוַּיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מַתָּנוֹת רַבּוֹת לַכֶּסֶף וְלַזָּהָב עִם עָרִים בְּצוּרוֹת אֲשֶׁר בִּיהוּדָה: קִבְּלָהּ. לְהַאי תֵּירוּצָא: וְכִי לֹא הָיָה לָהֶן סוֹדָר כּוּ'. לָמָּה לוֹ לְקַבֵּל מֵהֶן מָעוֹת: אֶלָּא. סוֹדָר מַאי טַעְמָא לֹא דְּטוֹבַת הֲנָאָה שֶׁהָיְתָה לוֹ לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּמַעְשְׂרוֹת הַלָּלוּ: אֵינָהּ חֲשׁוּבָה מָמוֹן. דִּתְהֵא נִקְנֵית בַּחֲלִיפִין דְּלֵיכָּא לְמֵימַר כִּי קָנָה לֵיהּ ר"ג לְהַאי סוּדָר אַקְנְיֵיהּ חֲלִיפִין דִּידֵיהּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן דְּכֵיוָן דְּאֵין לוֹ בָּהֶן אֶלָּא טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁבְּיָדוֹ לִתְּתוֹ לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה אֵין זוֹ חֲשׁוּבָה מָמוֹן לָחוּל עַל זוֹ קִנְיַן חֲלִיפִין: הָכָא נַמִּי. גַּבֵּי קִנְיַן קַרְקַע: אֵינָהּ מָמוֹן לִקְנוֹת עַל גַּבֵּי קַרְקַע. בְּקִנְיָן שֶׁהַקַּרְקַע נִקְנֶה בּוֹ אֶלָּא אַפְקוּרֵי בְּעָלְמָא אַפְקַר גַּבַּיְיהוּ וְכִי אוֹגַר לְהוּ מָקוֹם קָנְתָה לוֹ חֲצֵרוֹ בְּתוֹרַת חָצֵר כִּשְׁאָר הֶפְקֵר: וְלֹא הִיא. מֵהַאי דְּכִי לֹא הָיָה לָהֶן סוּדָר לַאו רְאָיָה הִיא לְמֵילַף מִינָּהּ דְּאֵין טוֹבַת הֲנָאָה נִקְנֵית בַּחֲלִיפִין וְעַל גַּבֵּי קַרְקַע דְּשַׁפִּיר אִיכָּא לְמֵימַר מְטַלְטְלֵי אַגַּב קַרְקְעֵי הִקְנָה לָהֶן וּדְקַשְׁיָא לָךְ לִקְנִינְהוּ בַּחֲלִיפִין: מַתָּנוֹת. שֶׁל כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה וּמַעֲשַׂר עָנִי: נְתִינָה כְּתִיבָא בְּהוּ. כִּדְכְתִיב (דברים כו) וְנָתַתָּה לַלֵּוִי זֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה זֶה מַעֲשַׂר עָנִי לְפִיכָךְ אָסוּר לְהַקְנוֹתָן בְּסוּדָר דְּדֶרֶךְ מֶקַח הוּא שֶׁזֶּה נוֹתֵן לוֹ כֵּלָיו תַּחְתֵּיהֶן וְנִרְאֶה זֶה כְּמוֹכְרָן לוֹ: נְתִינָה אַלִּימְתָּא הִיא. מוּתָּר לְהַקְנוֹת מַתְּנוֹת כְּהוּנָּה עַל גַּבֵּי קַרְקַע: רַב פָּפָּא אָמַר. לְעוֹלָם בְּתוֹרַת חָצֵר קָנְאוּ וַאֲפִילּוּ הָכֵי לֹא תִּקְשֵׁי לְעוּלָּא דְּהָא דְּלֹא בְּעִינַן הָכָא עוֹמֵד בְּצַד הַשָּׂדֶה מִשּׁוּם דְּדַעַת אַחֶרֶת מַקְנָה אוֹתָן שֶׁרַבָּן גַּמְלִיאֵל הִקְנָה לָהֶן מְטַלְטְלִין שֶׁהָיוּ לוֹ בְּחָצֵר שֶׁלָּהֶן וְלֹא מֵהֶפְקֵירָא קָנוּ וְנוֹחָה מַתָּנָה זוֹ לִקְנוֹת וְאע"ג דְּאֵין עוֹמֵד בְּצַד הַשָּׂדֶה: וְהוּא שֶׁרָץ אַחֲרֵיהֶן. הַצְּבִי מְהַלֵּךְ וְהַגּוֹזָלוֹת מְדַדִּין וּמַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי זָכְתָה לוֹ שָׂדֵהוּ כְּגוֹן שֶׁהָיָה יָכוֹל לָרוּץ אַחֲרֵיהֶן וּמַגִּיעָן קוֹדֶם שֶׁיֵּצְאוּ מִשָּׂדֵהוּ: ה"ג וּבָעֵי ר' יִרְמְיָה בְּמַתָּנָה הֵיאַךְ. אִם הָיוּ צְבִי וְגוֹזָלוֹת שֶׁל אָדָם אֶחָד וְהֵם בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ וְנוֹתְנָן בַּעֲלֵיהֶן לְבַעַל שָׂדֶה בְּמַתָּנָה הֵיאַךְ הַדִּין מִי בְּעִינַן וְהוּא שֶׁרָץ אַחֲרֵיהֶן וּמַגִּיעָן וְאִי לֹא לָא קָנֵי וּמָצֵי נוֹתֵן לְמֶיהֱדַר בֵּיהּ אוֹ לֹא: קִבְּלָהּ מִינֵּיהּ רַבִּי אַבָּא. לְהַךְ בְּעָיָא מֵרַבִּי יִרְמְיָה דְּשַׁפִּיר דַּק שֶׁיֵּשׁ חִילּוּק בֵּין מַתָּנָה לְהֶפְקֵר וּבְמַתָּנָה אע"פ כּוּ': וְאָמַר עוּלָּא. בְּמַסֶּכֶת גִּיטִּין (דף עז:) גַּבֵּי הַזּוֹרֵק גֵּט לְאִשְׁתּוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ אוֹ בְּתוֹךְ חֲצֵרָהּ: שַׁאנִי גֵּט דְּאִיתֵיהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. שֶׁהוּא נוֹתְנוֹ לָהּ וְלֹא נִיחָא לָהּ לְמִגָּרְשָׁה: וְלַאו קַל וָחוֹמֶר הוּא. מִן הַטַּעַם הַזֶּה יֵשׁ לָדוּן דְּכ"ש לְקִנְיָן אַחֵר: מַה גֵּט. דְּכִי אִיתָהּ בְּצַד חֲצֵרָהּ וְלֹא נִיחָא לָהּ לְמִקְנְיֵיהּ אֲפִילּוּ הָכֵי קַנְיָיה לָהּ חֲצֵרָהּ אַמְרִינַן דְּאִי אִיתָהּ אִין אִי לֹא לָא: מַתָּנָה. דְּלֵיתָהּ בע"כ דְּאִי אָמְרָה לֹא בְּעֵינָא לֹא קַנְיָא: לֹא כ"ש. דְּכִי אָמְרָה בְּעֵינָא צְרִיכָא שֶׁתְּהֵא בְּצַד חֲצֵרָהּ: אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי. לֹא תִּתְלֵי טַעְמָא מִשּׁוּם דְּאִיתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ אֶלָּא גַּבֵּי מַתָּנָה הַיְינוּ טַעְמָא דְּלֹא בְּעִינַן עוֹמֵד אֶצְלָהּ דְּכֵיוָן דְּמִיָּדָהּ אִתְרַבַּאי לֹא גַּרְעָה מִשְּׁלוּחָהּ לְהֵיטִיב לָהּ וְאִילּוּ שְׁלוּחָהּ שֶׁקִּיבֵּל לָהּ מַתָּנָה מִי לֹא קָנֵי לָהּ וַאֲפִילּוּ אֵין עוֹמֶדֶת בְּצִדּוֹ חֲצֵרָהּ נַמִּי לֹא שְׁנָא הִלְכָּךְ גַּבֵּי מַתָּנָה דִּזְכוּת הוּא לָהּ אֲנַן סָהֲדֵי דְּנִיחָא לָהּ שֶׁתְּהֵא שְׁלוּחָה וְקַנְיָיא לָהּ כִּשְׁלִיחַ אֲבָל גַּבֵּי גֵּט דְּחוֹב הוּא לָהּ לֹא נִיחָא לָהּ שֶׁתְּהֵא שְׁלוּחָהּ הִלְכָּךְ כִּי עוֹמֶדֶת בְּצִדָּהּ עַל כָּרְחָהּ יָדָהּ הִיא וְיָדָהּ קַנְיָא גַּבֵּי גֵּט עַל כָּרְחָהּ וְאִי לֹא לַאו יָדָהּ הוּא וְלֹא שְׁלוּחָהּ הוּא טַעְמָא דְּיֵשׁ חִילּוּק בֵּין גֵּט לְמַתָּנָה וְאַף עַל גַּב דְּתַרְוַיְיהוּ דַּעַת אַחֶרֶת מַקְנָה אוֹתָן מִשּׁוּם דְּהַךְ חָצֵר אַף עַל גַּב דְּאִתְרַבַּאי מִשּׁוּם יַד כִּדְאֲמָרַן לְעֵיל (דף י:) לֹא גָּרְעָה מִשְּׁלִיחוּת דְּאִי נַמִּי לֹא אִתְרַבַּאי מוֹנָתַן בְּיָדָהּ הֲוֵי נַפְקָא לָן חָצֵר מִשְּׁלִיחוּת וְכִי אִצְטְרִיךְ לְרִבּוּיֵי מִשּׁוּם יַד מִשּׁוּם קָטָן וּקְטַנָּה דְּלֵיתְנְהוּ בְּתוֹרַת שְׁלִיחוּת אִצְטְרִיךְ וְכָל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ לִשְׁלִיחוּת אִיתֵיהּ לְדִין חָצֵר הִלְכָּךְ גַּבֵּי גֵּט דְּחוֹב הוּא לָהּ אֵין חָבִין כּוּ' כְּלוֹמַר אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שָׁלִיחַ לָחוֹב אָדָם שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ וַחֲצֵרוֹ נַמִּי לַאו בְּתוֹרַת שְׁלִיחוּת מָצִית לְאַתּוּיֵי דְּתִתְגָּרֵשׁ שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ הִלְכָּךְ בְּגֵט לֹא תְּרַבְּיֵיהּ אֶלָּא מִשּׁוּם יַד וּמָה יָדָהּ דִּסְמוּכָה לָהּ אַף חֲצֵירָהּ בִּסְמוּכָה לָהּ:

גבי

תוספות

וְלִתְּנָם לִבְעָלִים וְזֶה הַמַּעֲשֶׂה דְּר"ג תְּנַן בְּמַסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי (פ"ה מ"ו) גַּבֵּי בִּיעוּר דִּתְנַן הָתָם עֶרֶב הַפֶּסַח שֶׁל רְבִיעִית וְשֶׁל שְׁבִיעִית הָיָה הַבִּיעוּר נוֹתֵן תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר לַכֹּהֵן כּוּ' מִי שֶׁהָיוּ פֵּירוֹתָיו רָחוֹק מִמֶּנּוּ צָרִיךְ לִקְרוֹת לָהֶם שֵׁם פֵּירוּשׁ שֵׁם הַבְּעָלִים שֶׁיִּקְנֶה אוֹתָם לַלֵּוִי וְלַכֹּהֵן וּמַעֲשֶׂה נַמִּי בְּר"ג וּזְקֵנִים כּוּ' וְא"ת וְאַמַּאי לֹא נָתַן תְּרוּמָה גְּדוֹלָה כִּדְתְנַן בְּהַךְ דְּמע"ש נוֹתֵן תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר לַכֹּהֵן שֶׁהֲרֵי ר"א בֶּן עֲזַרְיָה הָיָה עִמּוֹ כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ נָתוּן לְר"א בֶּן עֲזַרְיָה וְי"ל דִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה טֶרֶם שֶׁנָּסַע הִפְרִישָׁהּ וּנְתָנָהּ לְפִי שֶׁקַּלָּה הָיְתָה לְהַפְרִישׁ דְּחִטָּה אַחַת פּוֹטֶרֶת אֶת הַכְּרִי וְנִיטֶּלֶת בְּאוֹמֶד וְעוֹד שֶׁהַתְּבוּאָה הָיְתָה כְּבָר מְמוֹרַחַת בְּבֵיתוֹ שֶׁל ר"ג כִּדְמוּכָח בִּירוּשַׁלְמִי וּתְרוּמָה גְּדוֹלָה מַפְרִישָׁהּ בַּשָּׂדֶה מִיַּד אַחַר הַמֵּרוּחַ כִּדְאַמְרִינַן בִּירוּשַׁלְמִי דְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי מָצָא פֵּירוֹת בַּשָּׂדֶה מְפוּזָּרִין מוּתָּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל וְחַיָּיבִין בְּמַעֲשֵׂר וּפְטוּרִין מִתְּרוּמָה דְּא"א לְגוֹרֶן שֶׁתֵּיעָקֵר אא"כ נִתְרְמָה תְּרוּמָה מִמֶּנָּה:

נָתוּן לִיהוֹשֻׁעַ. וְא"ת וְהָא קַנְסִינְהוּ עֶזְרָא וְי"ל דְּס"ל כְּר"ע דְּאָמַר דְּקוֹדֶם קְנָס דַּוְקָא לַלֵּוִי וְאַחַר קְנָסָא לַכֹּהֵן וְלַלֵּוִי כִּדְאָמַר פ"ב דִּכְתוּבּוֹת (דף כו. ושם ד"ה אין) וְאִם תֹּאמַר ר' יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא שֶׁאָמַר לְר' יְהוֹשֻׁעַ חֲזוֹר בְּךָ שֶׁאַתָּה מִן הַמְשׁוֹרְרִים וַאֲנִי מִן הַמְּשׁוֹעֲרִין (ערכין דף יא:) מַשְׁמַע שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם לְוִיִּם וּבִשְׁלְהֵי הֶחָלִיל (סוכה דף נו:) אַמְרִינַן מְגִיפֵי דְּלָתוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִלֶּחֶם הַפָּנִים וְלֶחֶם הַפָּנִים אֵינוֹ מוּתָּר אֶלָּא לַכֹּהֲנִים וְי"ל בְּג' מְקוֹמוֹת הָיוּ הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים בְּבֵהמ"ק כִּדְאַמְרִי' בְּרֵישׁ מַסֶּ' תָּמִיד וְאוֹתָן מְגִיפֵי דְּלָתוֹת הָיוּ נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִלֶּחֶם הַפָּנִים:

מְקוֹמוֹ מוּשְׂכָּר לוֹ. בְּסֵיפָא קָתָנֵי שֶׁקִּבְּלוּ שָׂכָר זֶה מִזֶּה וְא"ת אַמַּאי קִבְּלוּ שָׂכָר הָיָה לוֹ לְהַשְׁאִיל לָהֶם אוֹ לְהַשְׂכִּיר בַּחֲלִיפִין וְי"ל דִּשְׁאֵלָה וּשְׂכִירוּת אֵינָהּ נִקְנֵית בַּחֲלִיפִין: **וְכִי** בְּצַד שָׂדֵהוּ שֶׁל ר"ג הָיוּ עוֹמְדִין. וְא"ת וַהֲלֹא הַתְּבוּאָה הָיְתָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל ר"ג כִּדְמוּכָח בִּירוּשַׁלְמִי פֶּרֶק ג' דְּמַעְשְׂרוֹת וּבֵיתוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה מִשְׁתַּמֵּר וְיֵשׁ לוֹמַר דִּלְגַבֵּי זְקֵנִים לֹא הָיָה מִשְׁתַּמֵּר שֶׁלֹּא הָיָה הֶפְסֵק בֵּין תְּבוּאָתוֹ לִתְבוּאָתָן וְאִם תֹּאמַר שִׁלְהֵי הַשּׁוֹאֵל (לקמן דף קב.) גַּבֵּי הַזֶּבֶל שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת מוֹקֵי לָהּ בַּגְּמָרָא בְּתוֹרֵי דְּאָתוּ מֵעָלְמָא וּבְחָצֵר דְּמַשְׂכִּיר וּכְרַבִּי יוֹסֵי בְּר' חֲנִינָא וְהַשְׁתָּא וַהֲלֹא הַשּׂוֹכֵר מִשְׁתַּמֵּשׁ בֶּחָצֵר וְאִם כֵּן הַזֶּבֶל מִשְׁתַּמֵּר לְדַעַת הַשּׂוֹכֵר בֶּחָצֵר וְאֵיךְ יִזְכֶּה הַמַּשְׂכִּיר בְּזֶבֶל תּוֹרֵי דְּאָתוּ מֵעָלְמָא וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁגַּם מַשְׂכִּיר בֵּיתוֹ פָּתוּחַ לְאוֹתוֹ חָצֵר וּמִקְרֵי עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ [וע"ע תוספות גיטין עט: ד"ה פנימית]:

חצר

וּמְקוֹמוֹ של המעשר **מוּשְׁכָּר לוֹ** – לרבי יהושע בן חנניא, כדי שתהיה חצרו קונה לו את המעשרות. **וְעִישּׁוּר אַחֵר** – עוד עשירית מהפירות **שֶׁאֲנִי עָתִיד לְמוֹד** – למדוד, למעשר עני, שאותה שנה היתה שנת מעשר עני, **נָתוּן לַעֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף** שהיה גבאי צדקה, **כְּדֵי שֶׁיּוּכָּה בּוֹ לַעֲנִיִּים, וּמְקוֹמוֹ** של המעשר עני **מוּשְׁכָּר לוֹ**. ומקשה רבי אבא לעולא, **וְכִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** בן חנניה **וְרַבִּי עֲקִיבָא** בן יוסף **בְּצַד שָׁדֵהוּ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיוּ עוֹמְדִין**, הרי היו עומדים בספינה, וכיצד המקום ששכרו יקנה עבורם את המעשרות בקנין חצר. אלא מוכח מכאן שחצר קונה אפילו כשהבעלים אינם עומדים בצד השדה, ושלא כדברי עולא.

עולא דוחה את קושיית רבי אבא: **אָמַר** לֵיהּ עולא לרבי אבא, **דָּמֵי הַאי מַרַבָּנָן** – דומה חכם זה [רבי אבא] **כִּדְלָא גָּמְרֵי אִינְשֵׁי שְׁמַעְתָּא** – כאחד שלא למדוהו מעולם סוגיא. אך לא ביאר עולא מדוע אין זו קושיא.

הגמרא מביאה את המשך הבירור בקושיית רבי אבא: **כִּי אָתָא** – כשהגיע רבי אבא **לְעִיר סוּרָא, אָמַר לְהוּ** לחכמים, **הָכִי אָמַר עוּלָּא וְהָכִי אוֹתְבִיתֵיהּ** – כך אמר עולא וכך הקשיתי לו. **אָמַר לֵיהּ הַהוּא מַרַבָּנָן** לרבי אבא, **רַבָּן גַּמְלִיאֵל מְטַלְטְלֵי אַגַּב מְקַרְקְעֵי הִקְנָה לָהֶם**, שקנו את המעשרות בקניין אגב, שאם עושה אדם קניין הראוי בקרקע, יכול לקנות אגב הקרקע גם את המטלטלים שהסכים המוכר להקנות לקונה ואינו צריך לעשות קנין נפרד גם במטלטלין, ואפילו אם אין המטלטלים נמצאים באותה חצר. וכאשר שכרו רבי יהושע ורבי עקיבא את הקרקע מרבן גמליאל קנו את מעשרותיו אגב הקרקע.

רַבִּי זֵירָא כַּבְּלָהּ – הסכים לתירוץ זה, **רַבִּי אַבָּא לֹא כַּבְּלָהּ. אָמַר רָבָא, שַׁפִּיר עָבִיד** – טוב עשה רבי אבא **דְּלֹא כַּבְּלָהּ** לתירוץ זה, שהרי מדוע היו צריכים רבי יהושע ורבי עקיבא להוציא ממון כדי לקנות את החצר וכך לקנות את מעשרותיו של רבן גמליאל, **וְכִי לֹא הָיָה לָהֶם** – לזקנים, **סוּדָר**, דהיינו איזה בגד אחר, **לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ** את המעשרות **בְּקִנְיָן חֲלִיפִין. אֶלָּא** ודאי שלא היו יכולים לקנות כך את המעשרות, כי רבן גמליאל לא היה נחשב בעלים על מעשרותיו כדי שיוכל למכור אותם, לפי שיש לו בהם רק **טוֹבַת הֲנָאָה** – הנאה מועטת שיכול ליתן מעשרותיו לאיזה כהן שירצה, והנאה זו **אֵינָהּ** חשובה **מָמוֹן**, ואי אפשר **לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ** – מבעל טובת ההנאה, את ההנאה **בַּחֲלִיפִין** – כי דבר שאין בו ממש אי אפשר לעשות בו חליפין, **וְהָכָא נַמִּי** – הוא הדין גם **שְׁטוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ** חשובה **מָמוֹן לִקְנוֹת עַל גַּבֵּי קַרְקַע** – שאין יכולים להקנותה אגב הקרקע. ונדחה תירוצו של אותו חכם שרבן גמליאל הקנה את המעשרות באגב, ועל כרחך צריך לומר כדברי רבי אבא שהזקנים קנו את המעשרות בקנין חצר, ונשארת ההוכחה של רבי אבא מרבן גמליאל והזקנים שקנין חצר מועיל גם כשאינו עומד בצד שדהו.

הגמרא דוחה את ראייתו של רבא: **וְלֹא הִיא** – אין להוכיח שטובת הנאה אינה ממון ממה שלא הקנה להם בסודר שמזה באת לומר שגם באגב לא יכל להקנות ולדחות את יישובו של אותו חכם, שיש לומר שאי אפשר להקנות מעשרות בסודר, כיון **שֶׁמִּתְּנוֹת כְּהוּנָּה** ומעשר ללויים וכן מעשר עני **נְתִינָה כְּתִיבָא בְּהוּ** – כשמבער את המעשרות מתוודה ואומר, (דברים כו יג) 'בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לְיָתוֹם וְלָאַלְמָנָה' ודרשו חז"ל (מעשר שני פ"ה מ"י) 'נתתיו ללוי' זה מעשר לוי, 'לגר ליתום ולאלמנה' זה מעשר עני. וכיון שכתוב במעשרות אלו לשון נתינה, אי אפשר להקנותם בקניין חליפין, שהרי **חֲלִיפִין דֶּרֶךְ מְקָח וּמִמְכָּר הוּא** – דרך מכירה הוא, שזה נותן כליו וזה נותן לו תמורתם מעשרותיו, אבל הקנאת **מְטַלְטְלִין אַגַּב מְקַרְקַע נְתִינָה אֲלִימְתָא הִיא** – נתינה חזקה היא, ולכן יכול היה רבן גמליאל להקנות מעשרותיו לחכמים רק אגב הקרקע, ותורצה שאלת רב אבא.

רב פפא מתרץ את הקושיא באופן אחר: **רַב פָּפָא אָמַר**, הטעם שיכול היה רבן גמליאל להקנות את מעשרותיו לחכמים בלא שיעמדו בצד החצר, הוא מפני **שִׁדְעַת אַחֶרֶת מַקְנָה אוֹתָן שֶׁאֲנִי**, שכאשר אדם מקנה חפץ השייך לו ונמצא בחצירו של הקונה אפילו אם אותה חצר אינה משתמרת, אין צריך שהקונה יעמוד בצד חצירו, כיון שדעת אחרת שהיא דעתו של המוכר מסייעת לקניין. ושונה דין זה מאדם הרוצה לקנות מציאה המונחת בחצירו שאינה משתמרת, שאמר עולא שאינו קונה בעל החצר אלא אם עומד בצד חצירו, כיון שבמציאה אין דעת אדם אחר מקנה לו את החפץ. ועל כן לא היו צריכים החכמים שקנו מרבן גמליאל לעמוד בצד החצר ששכרו כדי לקנות את המעשרות, כיון שדעת רבן גמליאל היתה להקנות להם את המעשרות.

מביא רב פפא ראיה לדבריו: **וּמְנָא תֵּימְרָא** – ומנין תאמר שכן הוא, **דִּתְנַן** במשנתינו, **רָאָה אוֹתָן רָצִין אַחַר הַמְּצִיאָה כּוֹ'**, אם היה הצבי שבור והגוזלות מדדין ואמר בעל השדה, זכתה לי שדי, זכה, **וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** (להלן יב.), **וְהוּא** שֶׁיכול הוא להיות ר"ן **אַחֲרֵיהֶן וּמַגִּיעָן** ותופסן קודם שיברחו משדהו, אבל אם קודם שיגיע אליהן יוכלו לברוח משדהו לא זכה בהן, **וּבָעֵי** – ושאל **רַבִּי יִרְמְיָה**, אם אדם נותן צבי או גוזלות לחבירו **בְּמַתָּנָה** והם נמצאים בחצר חבירו, **הֵיאַךְ** – איך הדין, האם גם שם לא יזכה בעל החצר במתנה זו אלא אם יוכל לרוץ ולתופסן. **וַקַּבְּלָהּ מִינֵּיהּ** – והסכים **רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא** לסברת חילוקו של רבי ירמיה, שבמתנה **אַף עַל פִּי שֶׁרָ"ן אַחֲרֵיהֶן וְאֵין מַגִּיעָן** זכה בהן. **מַאי מַעְמָא, לַאו** – האם אין הטעם **מִשּׁוּם דְּדַעַת אַחֶרֶת מַקְנָה אוֹתָן שֶׁאֲנִי**, ומוכח מדברי רבי אבא בר כהנא שכאשר יש דעת אחרת שמקנה הקנין חזק יותר, והוא הדין שאין צריך שאדם יעמוד בצד חצירו כדי לזכות בחפצים המונחים בה כאשר דעת אחרת מקנה ומסייעת לקנין.

רב שימי מביא ראיה מדיני נתינת הגט לדחות את דברי רב פפא: **אָמַר לֵיהּ רַב שִׁימִי לְרַב פָּפָא, הֲרֵי גֵּט דְּדַעַת אַחֶרֶת** – דעתו של הבעל, **מַקְנָה אוֹתָהּ** – את הגט לאשה, **וְאַף עַל פִּי כֵן אָמַר עוּלָּא** (גיטין עז:) על הנאמר במשנה (שם עז.) 'הזורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה או בתוך חצרה, הרי זו מגורשת', **וְהוּא שֶׁעוֹמֶדֶת בְּצַד בֵּיתָהּ אוֹ בְּצַד חֲצֵרָהּ** שנזרק לשם הגט, מוכח מכאן שאפילו כשיש דעת אחרת מקנה, צריך שיהיה עומד בצד חצירו.

דוחה הגמרא: **שַׁאנִי גֵּט** – שונה דין קבלת הגט משאר קניינים, כיון **דְּאִיתֵיהּ בְּעַל כָּרְחָהּ** – שהאשה מקבלת את הגט אפילו נגד רצונה, ולכן צריכה להיות עומדת בצד חצירה כדי לזכות בו אף שדעת אחרת מקנה, ואין להוכיח מכאן לשאר קניינים שגם בהם כאשר דעת אחרת מקנה יצטרך הקונה לעמוד בצד חצירו.

רב ששת מקשה על תירוץ הגמרא: **מִתְּקִיף לֵהּ רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, וְלַאו** – האם לא **כָּל וָחוֹמֶר הוּא, וּמַה גֵּט דְּאִיתֵיהּ בְּעַל כָּרְחָהּ** – שאשה מקבלתו אפילו נגד רצונה, וקנין זה קל משאר הקניינים שאין צריך את הסכמת הקונה, ובכל זאת הדין **שֶׁאִי עוֹמֶדֶת בְּצַד בֵּיתָהּ וּבְצַד חֲצֵרָהּ אֵין** – הרי היא זוכה בגט, **אִי לֹא** – ואם אינה עומדת בצד חצירה **לֹא** – אינה זוכה בגט, לפי שצריך קנין חצר חזק שהוא דווקא כשעומדת בצד החצר. **מַתָּנָה דְּמִדַּעְתֵּיהּ** – מתנה שאינה נקנית בקלות כגט, שהרי אין אדם זוכה בה נגד רצונו אלא מהסכמת דעתו, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שנאמר שיצטרכו בו קנין חזק והיינו שיעמוד בצד החצר ולא יזכה אם לא יעמוד בצד חצירו. וקשה על רב פפא שאומר שבמתנה שיש דעת אחרת מקנה אין צריך שיהיה עומד בצד חצירו.

רב אשי דוחה את הראיה מגט: **אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי,**

דין חָצֵר של אדם שזוכה בשבילו, אִיתְרַבָּאי – למדוה חכמים (לעיל י:) מִשּׁוּם יָד – ממשמעות יד, שידו של אדם היא רשותו ולכן היא זוכה לאדם והוא הדין שחצירו שהיא רשותו שתזכה עבורו, וְאַף על פי כן לֹא גְּרֵעָה מִשְּׁלִיחוּת – לא תהיה חצירו של אדם גרועה משלוחו, ולכן לְגַבֵּי גַּט דְּחוֹב הוּא לָהּ – לאשה להתגרש, אֵין חָכִין לְאָדָם אֶלָּא בְּפָנָיו – אין לְזַכּוֹת חפץ לאדם כשהוא לחובתו אלא מרצונו, לכן אין החצר יכולה לזכות לאשה את הגט מדין שליח כיון שהוא חוב, אלא מדין יד, ואמרו בגמרא (גיטין עז:) חצר כידה, מה ידה בסמוכה אף חצר בסמוכה, ומטעם זה צריכה האשה לעמוד בצד חצירה. אבל לְגַבֵּי לזכות בְּמַתָּנָה שהניחה אדם בחצירו, כיון דִּזְכוּת הוּא לוֹ, אינו צריך אדם לעמוד בצד חצירו, שהרי זָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, ולא תהיה החצר כשמצטרפת לה דעת נותן המתנה, גרועה משליח שזוכה לאדם שלא בפניו.

הגמרא חוזרת לדון במשנתינו: גּוּפָא – נאמר במשנתינו, רָאָה אוֹתָן רָצִין אַחַר הַמְּצִיאָה וְכו' אחר צבי שבור, אחר גוזלות שלא פרחו, ואמר זכתה לי שדי, זכתה לו'. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מה שנאמר שזכה, וְהוּא שֶׁבעל השדה אם ירצה יוכל להיות רָץ אַחֲרֵיהֶן וּמַגִּיעָן – ותופסן, קודם שיברחו משדהו. שאם הן יוכלו לברוח ממנו, לא זכה בהן.

רבי ירמיה מבאר הדין לגבי מתנה: בָּעֵי – שאל רַבִּי יִרְמְיָה, נתן צבי או גוזלות לחבירו בְּמַתָּנָה, והן נמצאות בחצר חבירו, הֵיאַךְ הדין, האם זוכה בהן אפילו אם כשירוץ לא יתפסן. קַבְּלָהּ מִינֵּיהּ – הסכים לו רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא לרבי ירמיה שחילק ואמר שבמתנה זכה בהן אַף עַל פִּי שֶׁרָץ אַחֲרֵיהֶן וְאֵין מַגִּיעָן.

רבא מסתפק בדין קניין חפצים באויר רשותו של אדם: בָּעֵי – שאל רָבָא, זָרַק אדם אַרְנְקִי בְּפֶתַח זֶה של בית וְיָצָא בְּפֶתַח אַחֵר של אותו בית, והפקירו הזורק לכל הקודם לזכות בו, מַהוּ דינו של ארנק זה, האם זכה בו בעל הבית. האם דבר העומד בַּאֲוִיר שֶׁאֵין סוֹפוֹ לָנוּחַ באותו מקום, כְּמוּנָּח דָּמֵי, וזכה בעל הבית בארנק שעבר באויר ביתו ככל חפץ הפקר שנופל בחצרו שקונהו, ואפילו אחר כך תפסו אדם אחר, אוֹ לֹא.

הגמרא רוצה לפשוט את ספיקו של רבא מסוגייתנו: אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְרָבָא, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים שרַב אַדָּא בַּר מַתְּנָה אמר לְרָבָא, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים שרָבִינָא אמר לְרָבָא, לַאו הֵיינוּ מַתְנִיתִין – האם אין מקרה כזה מופיע במשנתנו, שהרי שנינו במשנה רָאָה אוֹתָן רָצִין אַחַר הַמְּצִיאָה ואמר זכתה לי שדי זכתה לו, וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְהוּא שֶׁרָץ אַחֲרֵיהֶן וּמַגִּיעָן, וּבָעֵי – ושאל רַבִּי יִרְמְיָה בְּמַתָּנָה הֵיאַךְ, וְקַבְּלָהּ מִינֵּיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא שבְּמַתָּנָה אַף עַל פִּי שֶׁרָץ אַחֲרֵיהֶן וְאֵין מַגִּיעָן. ומוכח שקונה בחצירו גם דבר שאין יכול לתופסו ואין סופו לנוח.

רבא דוחה את הראיה: אָמַר לֵיהּ – רבא לאותו חכם שהביא לו ראיה זו, האם מחפץ המִתְגַּלְגֵּל על הארץ קָאָמְרִתְּ – אמרת להביא ראיה, שַׁאנִי חפץ המִתְגַּלְגֵּל על הקרקע, כצבי וגוזלות שהולכים על הארץ, דִּכְמוּנָּח דָּמֵי, ולכן קונה אותו בחצר, ואין להוכיח לארנק החולף באויר בלבד.

משנה

משנתינו דנה בדין מציאת בניו אשתו ועבדיו של אדם, למי היא שייכת:

מְצִיאַת בָּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, וכן מְצִיאַת עֲבָדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, וכן מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ, חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. אבל מְצִיאַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים או מְצִיאַת עֲבָדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, אפילו הם סמוכים על שולחנו, או מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ שֶׁגֵּרְשָׁהּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן כְּתוּבָּה, חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלָּהֶן:

גמרא

שמואל מפרש מדוע מציאת בן קטן לאביו: אָמַר שְׁמוּאֵל, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ חכמים מְצִיאַת קָטָן שייכת לְאָבִיו ולא לו, לפי שֶׁכְּשֶׁעָה שֶׁהקטן מוֹצְאָהּ – את המציאה, מְרִיצָהּ אֶצֶל אָבִיו – רץ ליתנה לאביו, וְאֵינוֹ מְאַחֵר – ואינו משהה אותה בְּיָדוֹ לעצמו, והרי זה כאילו הגביהה בשביל אביו.

הגמרא מבררת את שיטת שמואל: לְמֵימְרָא – האם נאמר דְּסָבַר שְׁמוּאֵל, קָטָן לֵית לֵיהּ זְכִיָּיה לְנַפְשֵׁיהּ מִדְּאוֹרַיְיתָא – אינו זוכה במציאה שמצא מן התורה אלא מדרבנן, ולכן אמר שחכמים שתקנו שהקטן יזכה במציאה, תיקנו שזכייתו תהיה לאביו, וְהָתַנְיָא בברייתא, בעל שדה הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לקצור את תבואתו, ומשלם את שכרו לפי ימים או שעות, יְלַקֵּט בְּנוֹ הקטן של הפועל אַחֲרָיו את מה שנושר לאביו בעת הקצירה, ואחר כך מביא לאביו מה שליקט. אבל אם שכרו לעבודה בקבלנות, שיקבל לְמֶחֱצָה או לְשֶׁלִּישׁ וְכן לְרִבֵּיעַ ממה שמלקט והשאר לבעל השדה, לֹא יְלַקֵּט בְּנוֹ של הפועל אַחֲרָיו, כיון שמה שמלקט בנו אחריו שייך לו, ומאחר שקיבל עבודה בקבלנות נחשב כעשיר שאסור לו לקחת לקט שכחה ופאה שהם מתנות עניים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בין אם הפועל שכיר יום ובין אם הפועל עובד בקבלנות, יְלַקֵּט בְּנוֹ וְאִשְׁתּוֹ אַחֲרָיו – מותר לבנו ולאשתו ללקט אחריו. וְאָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. הגמרא מבררת את טעמו של רבי יוסי: אִי אָמְרִתְּ בִּשְׁלָמָא – מובן הדבר אם נאמר שרבי יוסי סובר שקָטָן אֵית לֵיהּ זְכִיָּיה לְנַפְשֵׁיהּ – שזוכה מן התורה במציאתו, לכן יכול הוא ללקט אחרי אביו, כִּי קָא מְלַקֵּט – כאשר הוא מלקט לְנַפְשֵׁיהּ קָא מְלַקֵּט – לעצמו הוא מלקט וזוכה בלקט לפי שהוא עני, וַאֲבוּהּ מִינֵּיהּ קָא זָכֵי – ואביו הפועל זוכה מהבן את מה שהלקט, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ שרבי יוסי סובר קָטָן לֵית לֵיהּ זְכִיָּיה לְנַפְשֵׁיהּ נמצא שכִּי קָא מְלַקֵּט לְאָבִיו קָא מְלַקֵּט, והרי אֲבוּהּ עָשִׁיר הוּא, וקשה אַמַּאי – מדוע אמר שאִשְׁתּוֹ וּבְנוֹ מְלַקֵּט אַחֲרָיו. אלא ודאי שסובר שמן התורה הוא זוכה לעצמו, וכיון שהקטן עני הוא יכול ללקט, אף שאביו עשיר. ומעתה קשה איך שם פסק שמואל כרבי יוסי וכאן אמר שאינו זוכה מן התורה.

מתרצת הגמרא: שְׁמוּאֵל טַעְמָא דְּתַנָּא דִּידָן קָאָמַר – שמואל מפרש את דעת התנא במשנה שקטן זוכה לאביו, ואכן לדעת התנא של משנתינו הקטן זוכה מיד לאביו, וְלֵיהּ לֹא סְבִירָא לֵיהּ – אבל שמואל עצמו אינו מסכים לסברא זו ולדעתו קטן זוכה במציאה לעצמו.

הגמרא מבררת את דעתו של רבי יוסי: וְסָבַר רַבִּי יוֹסֵי קָטָן אית לֵיהּ זְכִיָּיה מִדְּאוֹרַיְיתָא, וְהָתְנַן במשנה (גיטין נט:), מְצִיאַת חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם גֵּזֶל מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם, מציאה שמצאו חרש, שוטה או קטן אף שמן התורה אין להם קניין, תיקנו חכמים שיזכו במציאה שמצאו כדי שלא יבואו קרוביהם של הקטנים להתקוטט עם אותם שבאים להוציא המציאות מידם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מציאת חרש, שוטה או קטן, יש בהם גֵּזֶל גָּמוּר. וְאָמַר רַב חִסְדָּא בגמרא שם, שאין כוונת רבי יוסי לומר שהוא גזל גמור מן התורה עד שהעושה כן יעבור על לאו מהתורה ויהיה פסול לעדות, אלא גֵּזֶל גָּמוּר מִדְּבְרֵיהֶן של חכמים, נַפְקָא מִינָּהּ – והחילוק בין חכמים לרבי יוסי לגבי לְהוֹצִיאָהּ – את המציאה שנטלו מהקטנים בְּדֶיָּנִין – שלדעת רבי יוסי שהוא גזל גמור מדברידהם אפשר להוציאה מהנוטל בבית דין, ולדעת תנא קמא שהוא רק מפני דרכי שלום אי אפשר להוציאה הימנו בבית דין. ואילו לעיל הוכחנו שלדעת רבי יוסי קטן זוכה לעצמו מן התורה.

אביי מבאר את דברי רבי יוסי: אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, אכן רבי יוסי סובר כמו התנא במשנתינו שקטן אינו זוכה במציאתו אלא מדברי חכמים, והטעם שאף שהפועל נחשב כעשיר מותר לבנו ללקט אחריו, מפני שחכמים עֲשָׂאוּהָ לשדה זו, כְּמִי שֶׁהָלְכוּ בָהּ נְמוּשׁוֹת, שמותר ללקוט בה, וכן כאן דַּעֲנִיִּים גּוּפֵיהוּ מַסְחֵי דַּעֲתֵיהוּ – העניים עצמם מסיחים את דעתם מלמצוא בשדה זו לקט, כיון שסָבְרֵי העניים ואומרים לעצמם, הלא ודאי בְּרֵיהּ דְּהֵיאַךְ מְלַקְּטֵי לֵיהּ – בניו של אדם זה מלקטים אחריו, ולכן מותר לבניו של הפועל ללקט אפילו הוא עשיר כיון שהרי זה כהפקר.

אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר מַתְּנָה לְאַבָּיֵי, וְכִי מוּתָּר לְאָדָם לְהַרְבִּיץ אֲרִי בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ עֲנִיִּים וְיִבְרְחוּ, הלא ודאי אסור לעשות כן, והלא מה שהעניים מתייאשים הוא רק מפני שהביא לשם את בנו, והרי זה שלא כדין שגרם להם להתייאש משדהו. אֶלָּא אָמַר רָבָא, הטעם שרבי יוסי סובר שמותר לבנו של הפועל ללקט אחריו הוא מפני שחכמים

חָצֵר אִיתְרַבָּאִי מִשּׁוּם יַד וְלֹא גָּרְעָה מִשְּׁלִיחוּת גַּבֵּי גֵּט דְּחוֹב הוּא לָהּ אֵין חָבִין לְאָדָם אֶלָּא בְּפָנָיו גַּבֵּי מַתָּנָה דִּזְכוּת הוּא לוֹ זָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו גּוּפָא רָאָה אוֹתָן רָצִין אַחַר הַמְּצִיאָה וְכוּ' אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְהוּא שֶׁרָץ אַחֲרֵיהֶן וּמַגִּיעָן בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה בְּמַתָּנָה הֵיאַךְ קִבְּלָה מִינֵּיהּ ר' אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אע"פ שֶׁרָץ אַחֲרֵיהֶן וְאֵין מַגִּיעָן בָּעֵי רָבָא זָרַק אַרְנְקִי בְּפֶתַח זֶה וְיָצָא בְּפֶתַח אַחֵר מַהוּ אֲוִיר שֶׁאֵין סוֹפוֹ לָנוּחַ כְּמוּנָּח דָּמֵי אוֹ לֹא אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְרָבָא וְאָמְרֵי לָהּ רַב אַדָּא בַּר מַתְנָה לְרָבָא וְאָמְרֵי לָהּ רָבִינָא לְרָבָא לָאו הַיְינוּ מַתְנִיתִין רָאָה אוֹתָן רָצִין אַחַר הַמְּצִיאָה וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְהוּא שֶׁרָץ אַחֲרֵיהֶן וּמַגִּיעָן וּבָעֵי רַבִּי יִרְמְיָה בְּמַתָּנָה הֵיאַךְ וְקִבְּלָה מִינֵּיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּמַתָּנָה אַף עַל פִּי שֶׁרָץ אַחֲרֵיהֶן וְאֵין מַגִּיעָן אָמַר לֵיהּ מִתְגַּלְגֵּל קָאָמְרַתְּ שֶׁאֲנִי מִתְגַּלְגֵּל דִּכְמוּנָּח דָּמֵי: **מתני'** מְצִיאַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ מְצִיאַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ שֶׁגֵּירְשָׁהּ אע"פ שֶׁלֹּא נָתַן כְּתוּבָּה הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלָּהֶן: **גמ'** אָמַר שְׁמוּאֵל מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ מְצִיאַת קָטָן לְאָבִיו שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁמּוֹצְאָהּ מְרִיצָהּ אֵצֶל אָבִיו וְאֵינוֹ מְאַחֵר בְּיָדוֹ לְמֵימְרָא דְּסָבַר שְׁמוּאֵל קָטָן לֵית לֵיהּ זְכִיָּיה לְנַפְשֵׁיהּ מִדְּאוֹרַיְיתָא וְהָתַנְיָא הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל יְלַקֵּט בְּנוֹ אַחֲרָיו לְמֶחֱצָה לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא יְלַקֵּט בְּנוֹ אַחֲרָיו רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ יְלַקֵּט בְּנוֹ וְאִשְׁתּוֹ אַחֲרָיו וְאָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי אִי אַמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא קָטָן אִית לֵיהּ זְכִיָּיה לְנַפְשֵׁיהּ כִּי קָא מְלַקֵּט לְנַפְשֵׁיהּ קָא מְלַקֵּט וַאֲבוּהַּ מִינֵּיהּ קָא זָכֵי אֶלָּא אִי אַמְרַתְּ קָטָן לֵית לֵיהּ זְכִיָּיה לְנַפְשֵׁיהּ כִּי קָא מְלַקֵּט לְאָבִיו קָא מְלַקֵּט אֲבוּהַּ עָשִׁיר הוּא אַמַּאי אִשְׁתּוֹ וּבְנוֹ מְלַקֵּט אַחֲרָיו שְׁמוּאֵל טַעְמָא דְּתַנָּא דִּידָן קָאָמַר וְלֵיהּ לֹא סְבִירָא לֵיהּ וְסָבַר רַבִּי יוֹסֵי קָטָן אִית לֵיהּ זְכִיָּיה מִדְּאוֹרַיְיתָא וְהָתְנַן מְצִיאַת חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם גֶּזֶל מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר גֶּזֶל גָּמוּר וְאָמַר רַב חִסְדָּא גֶּזֶל גָּמוּר מִדִּבְרֵיהֶן נַפְקָא מִינָּהּ לְהוֹצִיאָהּ בְּדַיָּינִין אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי עָשְׂאוּהָ כְּמִי שֶׁהָלְכוּ בָּהּ נְמוּשׁוֹת דַּעֲנִיִּים גּוּפַיְיהוּ מַסְּחֵי דַּעְתַּיְיהוּ סַבְרֵי בְּרֵיהּ דְּהֵיאַךְ מְלַקְּטֵי לֵיהּ א"ל רַב אַדָּא בַּר מַתְנָה לְאַבַּיֵי וְכִי מוּתָּר לְאָדָם לְהַרְבִּיץ אֲרִי בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ עֲנִיִּים וְיִבְרְחוּ אֶלָּא אָמַר רָבָא

עשו

רש"י

גַּבֵּי מַתָּנָה דִּזְכוּת הוּא לוֹ זָכִין לוֹ לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ דְּאָנַן סַהֲדֵי דְּנִיחָא לֵיהּ שֶׁתְּהֵא שְׁלוּחוֹ הִלְכָּךְ כִּי לֵיתֵיהּ בְּצַד חֲצֵרוֹ דְּלֵיכָּא לְדַמּוּיֵי לְיָדָהּ דְּאֵינָהּ סְמוּכָה לָהּ תֵּיפּוֹק לָהּ זְכִיָּיתָהּ מִשְּׁלִיחוּתָהּ כִּי הֵיכִי דִּשְׁלוּחוֹ זוֹכֶה לוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו חֲצֵרוֹ נַמִּי זוֹכָה לוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו וּמִיהוּ גַּבֵּי מְצִיאָה כִּי לֵיתֵיהּ גַּבָּהּ דְּלָא נַפְקָא זְכִיָּיתָהּ מִשּׁוּם יָד לֵיכָּא לְרַבּוּיֵי מִשְּׁלִיחוּת דְּגַבֵּי שְׁלִיחוּת אִיכָּא דַּעַת הַשּׁוֹלֵחַ אוֹ דַּעַת שָׁלִיחַ אֲבָל חָצֵר לֵיכָּא לֹא דַּעַת שׁוֹלֵחַ וְלֹא דַּעַת שָׁלִיחַ הִלְכָּךְ בְּעִינָן דַּעַת אַחֶרֶת מַקְנָה אוֹתוֹ: **זָרַק אַרְנְקִי.** וְהִפְקִירוֹ לְכָל הַקּוֹדֵם: **שֶׁאֵין סוֹפוֹ לָנוּחַ.** בְּתוֹךְ הָאֲוִיר: **כְּמוּנָּח דָּמֵי.** וְקָנְאוֹ בַּעַל הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן אוֹ לַאו כְּמוּנָּח דָּמֵי לְהָכֵי בָּעֵי אֲוִיר שֶׁאֵין סוֹפוֹ לָנוּחַ בְּתוֹךְ הַבַּיִת כְּמוּנָּח דָּמֵי דְּאִילוּ אֲוִיר שֶׁהָיָה סוֹפוֹ לָנוּחַ בְּתוֹךְ הַבַּיִת פְּשִׁיטָא לָן דַּאֲפִילּוּ קָדַם אִישׁ אַחֵר וְקָלְטָהּ בְּתוֹךְ הָאֲוִיר לֹא קָנָה דְּמִשֶּׁנִּכְנַס לָאֲוִיר קָנְאוֹ בַּעַל הַבַּיִת דִּתְנַן בְּמַסֶּכֶת גִּיטִּין (דף עט.) הָיְתָה עוֹמֶדֶת בְּרֹאשׁ הַגַּג וְזָרַק לָהּ גֵּט כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס לַאֲוִיר הַגַּג הֲרֵי זוֹ מְגוֹרֶשֶׁת הוּא לְמַעְלָה וְהִיא לְמַטָּה כֵּיוָן שֶׁיָּצָא מֵרְשׁוּת הַגַּג נִמְחַק אוֹ נִשְׂרַף הֲרֵי זוֹ מְגוֹרֶשֶׁת: **וְאֵינוֹ מַגִּיעָן.** אַלְמָא מִתְגַּלְגְּלִים וְיוֹצְאִין הֵן וְאֵין סוֹפָן לָנוּחַ וְקָאָמַר דְּקָנָה לֵיהּ שָׂדֵהוּ: **מתני'** מְצִיאַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים כּוּ'. בְּנוֹ קָטָן בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ מ"ט בִּתּוֹ הַקְּטַנָּה בִּכְתוּבּוֹת (דף מו:) יַלְפִינַן לָהּ מִקְּרָאֵי דִּקְטַנָּה וְאַף נַעֲרָה כָּל שֶׁבַח נְעוּרֶיהָ לְאָבִיהָ: **מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים שֶׁלּוֹ.** שֶׁהֲרֵי גּוּפוֹ קְנוּי לוֹ עוֹלָמִית כִּדְכְתִיב (ויקרא כה) וְהִתְנַחַלְתֶּם וְגוֹ': **מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ.** רַבָּנָן תַּקִּינוּ לֵיהּ מִשּׁוּם אֵיבָה: **מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים.** בַּגְּמָרָא פָּרִיךְ לֹא יְהֵא אֶלָּא פּוֹעֵל דְּאָמְרִינַן לְעֵיל (דף י.) מְצִיאָתוֹ לְבַעַל הַבַּיִת: **גמ'** מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ מְצִיאַת קָטָן לְאָבִיו. בִּשְׁלָמָא בִּתּוֹ וְאִשְׁתּוֹ טַעְמָא מְפָרֵשׁ לְהוּ בִּמְקוֹמָן בִּכְתוּבּוֹת אֶלָּא בְּנוֹ טַעְמָא מַאי: **מְרִיצָהּ אֵצֶל אָבִיו.** הִלְכָּךְ כְּשֶׁמַּגְבִּיהָהּ לְצוֹרֶךְ אָבִיו הִגְבִּיהָהּ: **יְלַקֵּט בְּנוֹ אַחֲרָיו.** מוּתָּר לִבְנוֹ שֶׁל פּוֹעֵל אִם עָנִי הוּא לִלְקוֹט אַחַר אָבִיו אֶת לֶקֶט הַנּוֹשֵׁר אֲבָל אִם קִבֵּל הַפּוֹעֵל אֶת הַשָּׂדֶה לְמֶחֱצָה לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ עָשִׁיר הוּא וַהֲרֵי הוּא כְּבַעַל הַבַּיִת בְּשָׂדֶה זֶה וְלֹא יְלַקֵּט בְּנוֹ אַחֲרָיו לְפִי שֶׁלֶּקֶט בְּנוֹ לְאָבִיו: **בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ כּוּ'.** דְּאִם הָאָב עָשִׁיר הַבֵּן עָנִי וְזוֹכֶה לְעַצְמוֹ: **טַעְמָא דְּתַנָּא דִּידָן קָאָמַר.** מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ מְצִיאַת קָטָן לְאָבִיו: **וְלֵיהּ לֹא ס"ל.** דִּמְצִיאַת קָטָן לְאָבִיו: **מִדִּבְרֵיהֶם.** מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם: **וְנַפְקָא מִינָּהּ.** מִדְּר' יוֹסֵי הָא אָתָא לְאַשְׁמוּעִינַן דְּהֶחֱמִירוּ חֲכָמִים בְּתַקָּנָתָן כְּגֶזֶל גָּמוּר לְהוֹצִיאוֹ בְּדַיָּינִין וְכֵיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא לֵית לֵיהּ זְכִיָּיה נִמְצָא אָבִיו גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים: **אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי.** רַבִּי יוֹסֵי נַמִּי כְּתַנָּא דִּידָן ס"ל דְּקָטָן לֵית לֵיהּ זְכִיָּיה וְגַבֵּי לֶקֶט הַיְינוּ טַעַם דְּכֵיוָן דְּיֵשׁ לוֹ לְפוֹעֵל זֶה בָּנִים וְאִשָּׁה עֲנִיִּים עַצְמָן מְיָיאֲשֵׁי מִלֶּקֶט שֶׁלָּהּ לְפִיכָךְ עָשְׂאוּהָ כְּשָׂדֶה שֶׁהָלְכוּ בּוֹ הַנְּמוּשׁוֹת דִּתְנַן (פיאה פ"ח מ"א) מֵאֵימָתַי כָּל אָדָם מוּתָּרִין בְּלֶקֶט מִשֶּׁיֵּלְכוּ בּוֹ הַנְּמוּשׁוֹת לְקוּטֵי בָּתַר לְקוּטֵי דְּמֵהַהִיא שַׁעְתָּא מַסְּחוּ עֲנִיִּים דַּעְתַּיְיהוּ מִינֵּיהּ וְהָכָא נַמִּי מַסְּחוּ דַּעְתַּיְיהוּ כּוּ':

עשו

תוספות

חָצֵר מִשּׁוּם יַד אִתְרַבָּאי. וּלְכָךְ כִּי הֲוֵי דּוּמְיָא דְּיָד דְּהַיְינוּ כְּשֶׁהוּא בְּצַד חֲצֵרוֹ קוֹנָה אֲפִילּוּ בְּע"כ אוֹ אֲפִילּוּ קְטַנָּה בְּיָדָהּ וּכְשֶׁאֵינָהּ סְמוּכָה לַחֲצֵרָהּ דְּלָא הֲוֵי דּוּמְיָא דְּיָד לָא תֵּימָא כִּי הֵיכִי דְּאֵין לוֹ דִּין יַד הָכֵי נַמִּי אֵין לוֹ דִּין שְׁלִיחוּת אֶלָּא לָא גָּרַע מִשְּׁלִיחוּת וּבְמִידֵּי דִּזְכוּת כְּמוֹ מַתָּנָה קָנָה וַאֲפִילּוּ אֵינוֹ עוֹמֵד בְּצַד חֲצֵרוֹ וַאֲפִילּוּ אֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת וּבִמְצִיאָה דְּאֵין דַּעַת אַחֶרֶת מַקְנָה אוֹתָהּ בְּעִינָן מִשְׁתַּמֶּרֶת וּבְגֵט דְּחוֹב הוּא לָהּ אֲפִילּוּ בְּמִשְׁתַּמֶּרֶת אֵינָהּ מִתְגָּרֶשֶׁת דְּלָא עֲדִיפָא מִשְּׁלִיחוּת דְּאֵין חָבִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו:

וְיָצָא בְּפֶתַח אַחֵר. ל"ג וְאַפְקְרֵיהּ דְּהָא חָשִׁיב לֵיהּ דַּעַת אַחֶרֶת מַקְנָה אוֹתוֹ דְּמַיְיתֵי רְאָיָה מִמַּתָּנָה וְאִי אַפְקְרֵיהּ אִם כֵּן מִיָּד כְּשֶׁיָּצָא הָאַרְנְקִי מִיָּדוֹ הָיָה הֶפְקֵר וּבִשְׁעַת זְכִיָּיה לֵיכָּא דַּעַת אַחֶרֶת אֶלָּא ל"ג וְאַפְקְרֵיהּ וּלְעוֹלָם הִיא שֶׁלּוֹ עַד שֶׁיִּזְכֶּה בָּהּ אַחֵר:

וְאָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. תֵּימַהּ דִּבְפ' כָּל הַגֵּט (גיטין דף ל. ושם ד"ה כיחידאה) לָא בָּעֵי שְׁמוּאֵל לְאוֹקְמֵי מַתְנִיתִין דְּהַמַּלְוֶה מָעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלֵּוִי [לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן מֵחֶלְקָן] כְּרַבִּי יוֹסֵי דִּכְיְחִידָאָה לָא מוֹקְמִינַן וְהָכָא פָּסִיק הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ וְי"ל דְּדַוְקָא הָכָא גַּבֵּי לֶקֶט פָּסִיק כַּוָּותֵיהּ מֵהַאי טַעְמָא דְּמִסְתָּמָא עֲנִיִּים גּוּפַיְיהוּ נִיחָא לְהוּ כוּ' וְהָא דְּאוֹקְמֵי בְּפֶרֶק כָּל הַגֵּט (שם) כְּרַבִּי יוֹסֵי הַיְינוּ רַבִּי יוֹסֵי דִּפ' הַלּוֹקֵחַ עוּבַּר פָּרָתוֹ (בכורות דף יח. ושם ד"ה עשו) דְּאָמַר כָּל שֶׁחֲלִיפָיו בְּיַד כֹּהֵן פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת וּמְפָרֵשׁ טַעְמָא בַּגְּמָ' מִשּׁוּם דְּעָשׂוּ אֶת שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה כְּזוֹכֶה דַּהֲוֵי דּוּמְיָא דְּהַמַּלְוֶה מָעוֹת דַּהֲווּ חֲלִיפִין בְּיַד כֹּהֵן דְּהַיְינוּ מָעוֹת וְעָשׂוּ כְּאִילוּ זָכָה בְּמַעֲשֵׂר עַצְמוֹ וְהָא דְּקָרֵי לֵיהּ יְחִידָאָה אע"ג דִּבְבְכוֹרוֹת לָא פְּלִיג אֶלָּא ר"מ מ"מ רַבָּנָן דִּפְלִיגֵי עֲלֵיהּ הָכָא גַּבֵּי לֶקֶט כ"ש דִּפְלִיגֵי עֲלֵיהּ הָתָם גַּבֵּי מַתָּנוֹת:

אִי אַמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא דְּאוֹרַיְיתָא. תֵּימַהּ מנ"ל דְּלְר' יוֹסֵי קָטָן זוֹכֶה מִן הַתּוֹרָה וְכֵן בְּסָמוּךְ דִּפְרִיךְ וְסָבַר רַבִּי יוֹסֵי מְצִיאַת קָטָן דְּאוֹרַיְיתָא וּמנ"ל וְדִלְמָא אֵינָהּ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן וְאָבִיו לֹא זָכָה מִינֵּיהּ כְּלָל וּלְהָכֵי מְלַקֵּט אַחֲרָיו וְי"ל דְּמִסְתָּמָא לָא פָּלִיג ר' יוֹסֵי אַכַּמָּה מִשְׁנָיוֹת דִּפְרִקִין וּדְפֶרֶק חַלּוֹן (עירובין דף עט: ושם) וּדְמַסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי (פ"ד מ"ד) דְּמַיְיתֵי בְּפֶרֶק הִתְקַבֵּל (גיטין דף סה. ושם) דִּלְכוּלְּהוּ מִשְׁנָיוֹת יַד בֵּן כְּיַד אָבִיו וְא"ת וְנֵימָא לְעוֹלָם זָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ מִדְּרַבָּנָן וּבָתַר הָכֵי זָכֵי אֲבוּהַּ מִינֵּיהּ מִשּׁוּם אֵיבָה וּמִשּׁוּם הָכֵי מְלַקֵּט וְי"ל דְּמִדְּרַבָּנָן אֵין סְבָרָא שֶׁיְּתַקְּנוּ שְׁתֵּי זְכִיּוֹת שֶׁיִּזְכֶּה הַבֵּן קוֹדֶם וְאח"כ יִזְכֶּה הָאָב מִמֶּנּוּ אֶלָּא אִי מִדְּרַבָּנָן הוּא בִּשְׁעַת זְכִיַּית הַבֵּן בָּא לוֹ זְכִיַּית הָאָב מִשּׁוּם דְּבִשְׁעַת הַגְבָּהָה לוֹקְחָהּ לַהֲרִיצָהּ לְאָבִיו אֶלָּא וַדַּאי זָכָה לְנַפְשֵׁיהּ מִדְּאוֹרַיְיתָא וַאֲבוּהַּ זָכָה מִינֵּיהּ מִשּׁוּם אֵיבָה שֶׁסָּמוּךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ: **וַאֲבוּהַּ** עָשִׁיר הוּא. לַאו דַּוְקָא עָשִׁיר אֶלָּא כְּלוֹמַר כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בַּשָּׂדֶה חַיָּיב בְּלֶקֶט כִּדְדָרְשִׁינַן לְר"א פ"ק דְּגִיטִּין (דף יב. ושם) לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי לְהַזְהִיר עָנִי עַל שֶׁלּוֹ וּלְרַבָּנָן נַמִּי אוֹ נַפְקָא לְהוּ מִקְּרָא אַחֲרִינָא אוֹ תַּרְתֵּי ש"מ: **שְׁמוּאֵל** טַעְמָא דְּתַנָּא דִּידָן קָאָמַר. וְא"ת אַמַּאי לֹא אוֹקְמָהּ בְּטַעְמָא דִּידֵיהּ דְּסָבַר שְׁמוּאֵל דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ מִדְּאוֹרַיְיתָא וּמִדְּרַבָּנָן אֲבוּהַּ זָכֵי מִינֵּיהּ מִשּׁוּם אֵיבָה וּכְרַבִּי יוֹסֵי וְי"ל דְּקָטָן דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִי' מַשְׁמַע לֵיהּ בְּקָטָן מַמָּשׁ וְאע"פ שֶׁאֵינוֹ סָמוּךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ וְאִילוּ הָיָה זוֹכֶה לְעַצְמוֹ מִן הַתּוֹרָה לֹא הָיָה לָהֶם לְתַקֵּן שֶׁיִּזְכֶּה אָבִיו כֵּיוָן דְּלֵיכָּא אֵיבָה שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ סָמוּךְ עַל שׁוּלְחָנוֹ אֶלָּא וַדַּאי לֹא זָכֵי לְנַפְשֵׁיהּ כְּלָל אֶלָּא לְאָבִיו שֶׁבִּשְׁעַת הַגְבָּהָה מַגְבִּיהַּ לְצוֹרֶךְ אָבִיו:

רבי

רבי יוחנן אמר לא גדול ממש. מפרש ר"ת כי היכי דפליגי הכא פליגי נמי גבי עירוב דתקבל בפ' חלון (עירובין דף עט: ושם ד"ה ומזכה) ומזכה להם על ידי בנו ובתו ולשמואל דאמר הכא קטן ממש התם נמי גבי עירוב אינו זוכה בידו כיד אביו כיון דמציאתו לאביו ה"ה כל יוכיותיו לאביו ואמתה העברייה אע"פ שהיא קטנה וזכיא בעירובה דמציאתה אינה לאדוניה אף על גב דשמואל אית ליה פרק התקבל (גיטין דף סד: ושם ד"ה אלא) קטן וזוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים הא משני התם שאני שתופי מבואות דרבנן והא דאמר שמואל פרק מי שהוציאוהו (עירובין דף מט. ושם: ד"ה וקטן) דעירוב משום קנין ורבא אמר משום דידיה ואמר איכא ביניהו קטן הא פר"ח התם דאית ליה בית לקטן קאמר ולא כפרש"י שפ' שאינו גובה העירוב לפי שאינו זוכה ולר"י דאמר לא גדול גדול ממש ה"ה דגבי עירוב נמי דקטן ואינו סמוך על שולחן אביו זוכה כאמה העברייה וגדול סמוך על שולחן אביו אינו זוכה וצריך ליזקה לו שלא לזכות העירוב ע"י בנו הגדול הסמוך לשולחנו דקי"ל כרבי יוחנן לגבי שמואל כדאמר פרק מי שהוציאוהו (שם מז:) ועבדו ושפחתו העברים אע"ג דסמוכין על שולחנו מציאתם לעצמם וכן זוכין בעירוב ולא הוי כיד האדון דלא שייך איבה אלא בבנו שדרכו לזונו תמיד ואם לא יפרנסנו אביו לא יפרנסנו אחר אבל אדם אחר מעלמא סמוך על שולחן חבירו חנם כגון יתום וכיוצא בו אין סברא שתהא מציאתו לחבירו וכ"ש עבד ואמה שבשכר טרחם הם אוכלים ובתו אפילו נערה ואינה סמוכה על שולחן אביה מציאתה לאביה משום איבה דאי פעי מסר לה למנוול ומובה שחין כדאמר בפרק נערה (כתובות דף מו ושם) ודלא כרש"י שפירש משום דכתיב בנעוריה דהדהוא בהפרת נדרים הוא דכתיב כדאיתא בפרק קמא דקדושין (דף ג: ושם) ופרק נערה (שם מו:) ואשתו דזכיא בעירוב אף על גב דידה כיד בעלה מוקי לה בסוף נדרים (דף פח:) דאית לה בית באותו מבוי דמגו דזכיא לנפשה זכיא נמי לאחריני:

כמגביה מציאה עם מלאכתו. וא"ת הא דתניא בפ"ק דקדושין (דף טז:) אמה העברייה מציאתה לאביה ושכר בטלה לרבה היכי מתוקמא אליבא דרבא דאם הגביהה עם מלאכתו ליכא שכר בטלה ואם לא הגביהה עם מלאכתו א"כ מציאתה לאדוניה וי"ל דהתם ודאי צריך להעמיד בנוקבת מרגליות:

שקרו לקט מציאות. וה"פ דברייתא בד"א בזמן שאמר ליה עשה עמי היום אבל אמר ליה עשה עמי מלאכה של מציאות כו':

מאי בעיא גביה. דהיא נמי אינה יכולה למכור עצמה אחרי כן כדאיתא בספרי: **ולא** לזה עד תשרי. פירוש ועתה רוצה ללות בו שיש לו טורח לכתוב שטר אחר וגם כדי להרויח פשיטי דסקרא אבל אין לפרש שכבר לזה בו קודם שנפל דא"כ מאי משני הני ריעי לפי שנפל ויש הוכחה דמשום פסולו לא נזהר לשומרו והא לזה בו כבר ופשיטא שנזהר לשומרו: **כותבין** שטר לזה אף על פי שאין מלוה עמו. וליכא למיחש למחזי לשקרא כמו באשרתא דדייני דאם כתבו קודם דנחזי חתימת ידי סהדי פסולה דהכא כיון שהוא כותב חובתו לא שייך מחזי כשקרא:

אביי

עשו את שאינו זוכה כזוכה. אע"פ שאין לקטן זכייה במקום אחר כאן עשאוהו כזוכה: **מאי טעמא ענים גופייהו ניחא להו.** בהאי תקנתא דכי אגרו להו לדידהו ולשמואל כו': **ופליגא.** דשמואל דפירש טעמא דמתני' משום דלית ליה זכייה: **אדר' חייא בר אבא.** דאמר אף גדול שיש לו זכייה אם סמוך הוא על שולחן אביו מציאתו לאביו משום איבה אבל אינו סמוך על שולחן אביו אפילו הוא קטן מציאתו שלו: **לא יהא אלא פועל.** לא יהא עבדו אלא שכיר בעלמא תניא דמציאתו לבעל הבית בזמן שלא פירש לו לאיזו מלאכה שכרו ועבד זה בשקנאו רבו לסתם מלאכה קנאו: **שאין רבו רוצה לשנותו.** הלכך לא ניחא ליה שיגביה לו מציאה דמציאה מעולה בדמיה משכר ביטול מלאכתו לא שביחה הלכך אי אתרמי ואשכח שלו הוא וישלם לרבו שכר ביטולו: **עם מלאכתו.** שלא ביטל כלום הלכך לעצמו: **רב פפא אמר.** הא דתניא פועל מציאתו לבעל הבית: **שקרו** לקט מציאות. הרבה: והיכי דמי. דאתרמי: **דאקפי אגמא בכורי.** שצף הנהר חוץ לגדותיו וצפו הדגים שם ובשיבשו המים היוצאים נמצאו שם דגים הרבה. דאקפי תרגום של הציף כדמתרגמינן ויצף הבדזל וקפא ברזלא (מלכים ב ו): **מאי בעיא גביה.** הא תניא יוצאה בסימנין: **דאבוה הויא.** מציאתה דהא קטנה היא: **ואי דליתיה לאב.** מאי בעיא גבי האדון תיפוק מיניה במיתת האב: בפרק קמא דקדושין (דף טז.) מה סימנין שאין מוציאין מרשות האב מוציאין מרשות האדון כדילפינן ויצאה חנם אלו ימי בגרות אין בסף אלו ימי נערות מיתת האב שמוציאה מרשות האב שאינו מורישו לבניו מה שזבתה לו תורה בבתו שיהא מעשה ידיה לאחין כדילפינן (כתובות דף מג.) והתנחלתם אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם אינו דין שמוציאה מרשות האדון: **ולאו איתותב רבי שמעון בן לקיש.** בקדושין (שם): **לאפוקי דרבה.** לאפוקי שאינו של רבה אלא של אביה וקרי ליה שלהן משום דאב מינה קנבי: **במנורשת ואינה מנורשת.** כגון זרק לה גיטה ספק קרוב לה ספק קרוב לו ברה"ר: **חייב במזונותיה.** ומשום הכי אצטריך לאשמועינן דמציאתה שלה דטעמא מאי אמור רבנן מציאת האשה כו': **מתני'** אחריות נכסים. שיעבוד קרקעות שיגבה מהן: יחיר ולא יחיר. טעמא בגמ' מפרש: **גמ'** כשחייב מודה. שהלוה מודה שהשטר אינו פרוע: **אמאי לא יחיר.** אם לטרוף לקוחות בא בדין הוא טורפן: **מבשעבד.** ממקרקעי שמכר אחר כך: **הני ריעי.** הואיל ונפל אתרע דיש לומר אם היה כשר היה נזהר בו:

בשטרי

עשו את שאינו זוכה כזוכה מ"ט ענים גופייהו ניחא להו כי היכי דכי אגרו לדידהו נלקוט בניהו בתרייהו ופליגא דר' חייא בר אבא דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן לא גדול ממש ולא קטן קטן ואינו סמוך על שלחן אביו זהו גדול: מציאת עבדו ושפחתו העברים הרי הוא של עצמן: אמאי לא יהא אלא פועל ותניא מציאת פועל לעצמו במה דברים אמורים בזמן שאמר לו נכש עמי היום עדור עמי היום אבל אמר לו עשה עמי מלאכה היום מציאתו לבעל הבית אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הכא בעבד נוקב מרגליות עסקינן שאין רבו רוצה לשנותו למלאכה אחרת רבא אמר במגביה מציאה עם מלאכתו עסקינן רב פפא אמר כגון ששכרו לקט מציאות והיכי דמי דאקפי אגמא בכורי: האי שפחה היכי דמי אי דאייתי שתי שערות מאי בעיא גביה ואי דלא אייתי שתי שערות אי איתיה לאב דאבוה הויא ואי דליתיה לאב תיפוק במיתת האב דאמר ריש לקיש אמה העברייה קונה עצמה במיתת האב מרשות האדון מקל וחומר ולאו איתותב ריש לקיש ניחא מהאי נמי תיחוי תיובתא לא לעולם דאיתיה לאב ומאי הרי הן שלהן לאפוקי דרבה: מציאת אשתו: גירשה פשיטא הכא במאי עסקינן במגורשת ואינה מגורשת דאמר רבי זירא אמר שמואל כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת בעלה חייב במזונותיה טעמא מאי אמור רבנן מציאת אשה לבעלה כי היכי דלא תיהוי לה איבה הכא אית לה איבה ואיבה: מתני' מצא שטרי חוב אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר שבית דין נפרעין מהן אין בהן אחריות נכסים יחזיר שאין בית דין נפרעין מהן דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בין כך ובין כך לא יחזיר מפני שבית דין נפרעין מהן: גמ' במאי עסקינן אילימא כשחייב מודה כי יש בהן אחריות נכסים אמאי לא יחזיר הא מודה ואי כשאין חייב מודה כי אין בהן אחריות נכסים אמאי יחזיר נהי דלא גבי ממשעבדי מבני חרי מגבא גבי לעולם כשחייב מודה והכא היינו טעמא דחייישינן שמא כתב לזות בנימן ולא לזה עד תשרי ואתי למטרף לקוחות שלא כדין אי הכי כל שטרי דאתו לקמן ניחוש להו הכי כל שטרי לא ריעי הני ריעי אלא הא דתנן כותבין שטר לזוה אף על פי שאין מלוה עמו לכתחילה היכי כתבינהו ניחוש שמא כתב לזות בנימן ולא לזה עד תשרי ואתי למטרף לקוחות שלא כדין אמר רב אמי

בשטרי

דנחזי חתימת ידי סהדי פסולה דהכא כיון שהוא כותב חובתו לא שייך מחזי כשקרא:

אביי

עָשׂוּ חכמים את הקטן **שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה** – שאין לו זכיה לעצמו, שיהיה כאן **כְּזוֹכֶה**, שאמרו שיכול לזכות לעצמו, והפועל זוכה מיד בנו, **מַאי מַעֲמָא** עשו כן, לפי שעֲנִיִּים **גּוּפַיְיהוּ נִיחָא לְהוּ** – נוח להם בתקנה זו ואינם מקפידים בכך, **כִּי הֵיכִי דְּכִי אָרוּ לְדִידְהוּ** – כדי שכאשר ישכרו אותם ללקוט בשדה, **נִלְקוֹט בְּנֵיהוּ בַּתְרֵיהוּ** – ילקטו בניהם אחריהם את הלקט הנושר.

הגמרא מביאה דעה נוספת מדוע מציאת קטן לאביו: ושמואל שפירש את המשנה שמציאת קטן לאביו בקטן שאין לו זכייה, **פְּלִינָא** – חולק **אדְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, מה שאמרו במשנה שבנו גדול מציאתו לעצמו ובנו קטן מציאתו לאביו, **לֹא** הכוונה 'גָּדוֹל' גָּדוֹל מַמָּשׁ, **וְלֹא** הכוונה 'קָטָן' קָטָן מַמָּשׁ, **אֶלָּא** גָּדוֹל **וְסָמוּךְ עַל שֻׁלְחַן אָבִיו**, שהוא מפרנסו, **וְהוּ** 'קָטָן', ומציאתו לאביו, **קָטָן וְאֵינוֹ סָמוּךְ עַל שֻׁלְחַן אָבִיו, וְהוּ** 'גָּדוֹל' ומציאתו לעצמו, והטעם משום איבה:

שנינו במשנתינו: **מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים הֲרֵי הוּא שֶׁל עַצְמָן:** שואלת הגמרא: **אַמַּאי, לֹא יְהָא** עבד זה או שפחה זו **אֶלָּא** כדין **פּוֹעֵל** הנשכר לעבודה, **וְתַנְיָא** בברייתא, **מְצִיאַת פּוֹעֵל לְעַצְמוֹ, כְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ** בעל הבית, **נַכֵּשׁ עִמִּי הַיּוֹם** או **עַדְּרוֹר עִמִּי הַיּוֹם**, שהגבהת המציאה אינה מלאכה לצורך הבעל הבית לכן מציאת הפועל לעצמו. **אֲבָל** אם **אָמַר לוֹ עֲשֵׂה עִמִּי מְלָאכָה הַיּוֹם** ולא פירש לו לאיזה מלאכה הוא שוכרו, **מְצִיאָתוֹ** של הפועל שייכת **לְבַעַל הַבַּיִת** כיון שכל מה שהפועל עושה הרי הוא כמלאכה שלצורכה נשכר לבעל הבית ובכלל זה מציאת מציאה זו שבאילו נשכר למוצאה עבור הבעל הבית. ומשמע מברייתא זו, שעבד או שפחה שאין מחויבים לאדונם למלאכה מסויימת אלא כל אשר ירצה אדונם כן יעשו, אם מצאו מציאה הרי היא שייכת לאדונם, ומדוע כתבה המשנה שמציאת עבד או שפחה שייכת לעצמם.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָכָא** – במשנתינו, **בְּעֶבֶד** שמלאכתו להיות נוֹקֵב **מַרְגָּלִיּוֹת עַסְקִינָן, שֶׁעֶבֶד זֶה אֵין רַבּוֹ רוֹצֶה לְשַׁנּוֹתוֹ לִמְלָאכָה אַחֶרֶת** ואינו רוצה שיחפש מציאות עבורו, כי מציאה שדמיה מרובים מהשכר שהאדון מרויח מעבודת העבד אינה מצוייה, נמצא שכשהעבד מגביה את המציאה זכה בה לעצמו, וישלם לאדונו שכר ביטול מלאכתו.

תירוץ נוסף: **רָבָא אָמַר**, משנתינו **בְּעֶבֶד שֶׁמַּגְבִּיהַּ מְצִיאָה יחד עִם מְלַאכְתּוֹ עַסְקִינָן**, שאין ביטול מלאכה באותה שעה, ולכן אינה שייכת לאדון כלל.

תירוץ נוסף: **רַב פַּפָּא אָמַר** שהברייתא שאמרה מציאת פועל לבעל הבית נאמרה **כְּגוֹן שֶׁשָּׂכָרוֹ** בעל הבית לפועל **לְלַקֵּט** עבורו **מְצִיאוֹת, וְהֵיכִי דָּמֵי** – ואיך יתכן דבר זה, **דְּאַקְפֵּי אַגְמָא בְּכַוְּורֵי** – שצף הנהר על גדותיו ועמו עלו הדגים, וכשחזר הנהר לאחוריו נשארו הדגים על הקרקע ושכרו בעל הבית ללקטם, ואם מצא דגים או אפילו מציאה אחרת מציאתו לרבו, כי לכך נשכר, ללקט מציאות אלו. ומשנתינו עוסקת בסתם עבד ושפחה, שלא נשכרו בפירוש למלאכת ליקוט מציאות, ולכן מציאתם לעצמם:

הגמרא מבררת את דין המשנה ששפחה עברית מציאתה לעצמה: **הַאי שִׁפְחָה** הכתובה במשנה **הֵיכִי דָּמֵי, אִי** בשפחה **דְּאֵיתֵי** – שהביאה, **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, מַאי בָּעֵיָא גַּבֵּיהּ** – מה היא עושה אצלו, והרי אמה עבריה יוצאת מאדונה כאשר היא מביאה סימנים. **וְאִי דְּלָא אֵיתֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת**, גם קשה, **אִי אִיתֵיהּ לְאָב** – אם יש לה אב, **דַּאֲבוּהָ הַוְיָא** – הרי מציאה זו שייכת לאביה, **וְאִי דְּלֵיתֵיהּ לְאָב** – ואם אין לה אב, שמת, **תִּיפּוּק** – תצא לחירות **כְּמִיתַת הָאָב, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ**, בגמרא (קדושין טז.) **אִמָּה הָעִבְרִיָּה** (קנה) [קוֹנָה אֶת] **עַצְמָהּ** ומשתחררת ויוצאת **כְּמִיתַת הָאָב** [–כאשר האב מת] **מִרְשׁוּת הָאָדוֹן**, שכן למדים **מִקַּל וָחוֹמֶר**.

שואלת הגמרא על המקשן: **וְלָאו אִיתּוֹתַב רֵישׁ לָקִישׁ** ונדחו דבריו, ומדוע צריך להפריכם גם מכאן.

עונה הגמרא: כוונת המקשן היתה, שהאם **נִימָא מֵהַאי נַמִּי תִּיהֲוֵי תִּיוּבְתָּא** – נאמר שגם ממשנה זו אפשר להפריך את דבריו, שאם יהיה מי שיתרץ את הקושיא משם עדיין יהיו דבריו נפרכים מסוגייתנו.

הגמרא מיישבת את הקושיא מסוגייתנו על ריש לקיש: **לֹא**, לריש לקיש אין המדובר במשנה בשפחה שמת אביה, **שֶׁלְּעוֹלָם** מדובר **דְּאִיתֵיהּ לְאָב, וּמַאי** שאמרו במשנה שמציאתם **הֲרֵי הֵן שֶׁלָּהֶן** והרי המציאה שייכת לאביה, יש לומר שכוונת המשנה **לְאַפּוּקֵי דְּרַבָּה** – ללמד שהמציאה אינה שייכת לאדון, אבל באמת גם אינה של השפחה אלא של אביה:

שנינו במשנתינו: **מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ** שגירשה אף על פי שלא נתן כתובה הרי הוא שלה:

שואלת הגמרא: אם מדובר כשגֵּירְשָׁהּ, **פְּשִׁיטָא** שמציאתה שלה, שהרי אינה אשתו.

מבארת הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן בְּמְגוֹרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת** – שספק אם היא מגורשת, כגון זרק לה גט ברשות הרבים ונפל הגט ספק קרוב לו ספק קרוב לה, **דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל מָקוֹם שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים** על אשה בהלכות גיטין, שהיא **מְגוֹרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת, בַּעֲלָהּ** של אשה זו **חַייָב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ**, שכיון שהיא מעובבת להינשא בגללו חייב לזון אותה, והמשנה מחדשת שאף על פי שחייב במזונותיה מכל מקום מציאתה לעצמה, משום **שֶׁמַּעֲמָא מַאי אָמוּר רַבָּנָן** – מה הטעם שאמרו חכמים **מְצִיאַת אִשָּׁה לְבַעְלָהּ, כִּי הֵיכִי דְּלֹא תֶּיהֱוֵי לָהּ אֵיבָה** שלא תהיה שנאה בינה לבין בעלה בראותו שאף שהוא מפרנסה איננה נותנת לו את מציאותיה, **וְהָכָא** – באשה שבעלה גירש אותה, אף שספק אם חלו הגירושין, מכל מקום **אִית לָהּ אֵיבָה וְאֵיבָה** – יש כבר ממילא שנאה גדולה ביניהם ולכן לא תיקנו שמציאתה לבעלה, ודינה שמציאתה לעצמה:

משנה

משנתינו ממשיכה לעסוק בדיני מציאת אבידה, ודנה בדין מציאת שטרי חוב:

מָצָא שְׁטָרֵי חוֹב, שיש בהם חיוב השבה מחמת שיש בהם סימן, אבל אין המוצא יודע האם מן המלוה נפל קודם הפירעון או מן הלוה נפל לאחר הפירעון, **אִם יֵשׁ בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים** – אם נכתב בשטר שהלוה משעבד את נכסיו למלוה לצורך פירעון החוב, **לֹא יַחֲזִיר** את השטר למלוה משום **שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן** – בית דין גובים את החוב מקרקעות הלקוחות, ויש לחוש שמא יש פסול בשטר ויגבו בית דין את הקרקע שלא כדין. אבל אם **אֵין בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים, יַחֲזִיר** למלוה משום **שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ לֹא יַחֲזִיר, מִפְּנֵי שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן**, כיון שחכמים סוברים ש'אחריות טעות סופר', שאף אם לא נכתב השעבוד בשטר הרי זו מחמת טעות הסופר בלבד אמנם ניתן לגבות בו מנכסיהם, וכיון שנאבד השטר יש לחוש שיש בו פסול והוא אינו ראוי להגבות את הקרקעות:

גמרא

הגמרא מפרשת את דעת רבי מאיר. שואלת הגמרא: **בְּמַאי עַסְקִינָן** – באיזה אופן דיבר, **אִילֵימָא כְּשֶׁהַחַיָּב**, הלוה, **מוֹדֶה** שהוא חייב למלוה ועדיין לא פרע את חובו, אם כן, גם **כִּי** [–כאשר] **יֵשׁ בָּהֶן** בשטרות **אַחֲרָיוּת נְכָסִים, אַמַּאי לֹא יַחֲזִיר** למלוה שאיבדם, **הָא** – הרי הלוה **מוֹדֶה** שעדיין לא פרע את ההלואה וכי החוב עומד בעינו והשטר נפל מהמלוה, וממילא הגבייה מהלקוחות היא כדין. **וְאִי** – ואם נעמיד את המשנה **כְּשֶׁאֵין חַייָב** מוֹדֶה בחובו אלא טוען שפרע את ההלואה, אם כן גם **כִּי** [–כאשר] **אֵין בָּהֶן** – בשטרות **אַחֲרָיוּת נְכָסִים אַמַּאי יַחֲזִיר, נְהִי דְּלֹא גָּבֵי מִמְּשַׁעְבְּדֵי, מִבְּנֵי חֲרֵי מִגְּבָא גָּבֵי** – אמנם על ידי השטר אין גובים מנכסים המשועבדים שנמכרו ואין חשש שנגבה מהלקוחות שלא כדין, אבל עדיין גובים מנכסים

המשך בעמוד נ

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

ב מִי שֶׁמִּתְעַנֶּה בְּשַׁבָּת[ד] צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל הַבְּשָׂמִים בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת שֶׁכֵּיוָן שֶׁבִּיאַת הַנְּשָׁמָה יְתֵירָה בְּלֵיל שַׁבָּת אֵינָהּ הוֹלֶכֶת עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת[ה].

וְאִם חָל יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשַׁבָּת יִתְבָּאֵר בְּסִימָן תרכ"ד[11]:

חלק ב סימן רצז דין בשמים להבדלה סעיף ב

ביאורי הלכה

ד] **שמתענה בשבת** - כגון מי שהאכילה מזיקה או מצערת אותו, או תענית חלום[8].

ה] **מוצאי שבת** - גם אָבֵל בתוך שבעת ימי האבלות מברך על הבשמים[9], וכן מחלל שבת שהתעורר בתשובה במוצאי שבת, מבדיל ומברך על הבשמים[10].

ציונים והוספות

8) כדלעיל סי' רפח ס"ב־ג.

9) ראה ברכ"י ס"ק ב, וכן הוא מנהגנו (וראה לעיל שלמנהגנו האבל אומר אפילו הפסוקים שקודם הבדלה).

10) נשמה יתירה מאירה אצל כל איש ישראל (ראה תורת חיים שם), וראה תניא פרק מו: שאף בנפש בור ועם הארץ גמור מאיר אור קדושת שבת ויום טוב.
אלא שכמובן ישנו חילוק בדרגת הגילוי והרגשתו, ובאור התורה (בשלח ע' תרנה־תרנו) מבאר שגילוי הנשמה היתירה בגוף (ביטול לאלקות בבחי' ראיה) דווקא למי שטרח בערב שבת.

11) סעיף ג: אבל אם חל יום הכיפורים בשבת מברכין על הבשמים כמו בכל מוצאי שבת.
לפי המבואר כאן משמע שביום הכיפורים שחל בשבת אין הנפש דואבת (כיון שכשאין אכילה גשמית, השפעת הנשמה יתירה לא נרגשת ופועלת בגוף), ומכל־מקום מברכים על הבשמים מטעמים אחרים (ראה ב"י שם).
ובמוצאי שבת שחל בו תשעה באב אין מברכין על הבשמים גם אם הוא חולה שמבדיל ואוכל.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

ה כלב ותרנגול דינם שוה לעכבר שאין דרכם לפרר.

אבל אם תינוק נכנס לבית בדוק וככר בידו ונכנס אחריו ומצא פירורין אין צריך לחזור ולבדוק אפילו אם לא ביטל דכיון שמיד נכנס אחריו ומצא פירורין הרי רגלים לדבר שאכלו התינוק ואלו הפירורין הן שנפלו ממנו בשעת אכילה שדרך התינוק לפרר ויש אומרים שאם אין בפרורין כדי כל הככר צריך לחזור ולבדוק אם הוא תינוק שאין בו דעת מפני שאין דרך התינוק לאכול אלא לפרר (אבל אם הוא תינוק שיש בו דעת ישאלנו ואם אומר שאכל נאמן ועל־דרך שנתבאר בסי' תל"ז) ויש להחמיר כדבריהם אם לא ביטל שיש כאן ספק איסור של תורה אבל אם כבר ביטל או שעדיין יכול לבטל יש לסמוך על סברא הראשונה שהיא עיקר:

ו אם נכנס עכבר לבית בדוק וככר בפיו ויצא עכבר משם וככר בפיו אין צריך לחזור ולבדוק אפילו אם לא ביטל ואינו יכול עוד לבטל דכיון שראינו עכבר נכנס עם ככר ועכבר יצא עם ככר הרי רגלים לדבר שהראשון שנכנס הוא האחרון שיצא:

ז אבל אם היה הראשון שחור והאחרון לבן צריך לחזור ולבדוק אפילו כבר ביטלו ואין תולין לומר שהאחרון חטף הככר מפי הראשון ויצא שאין דרך העכברים ליטול זה מזה כלום:

ח וכן אם עכבר נכנס לבית בדוק וככר בפיו ויצאת משם חולדה וככר בפיה צריך לחזור ולבדוק אפילו אם כבר ביטלו ואין תולין לומר שהחולדה חטפה הככר מפי העכבר שאם היה הדבר כן גם העכבר עצמו היה נמצא בפי החולדה:

ט ואם יצאת משם חולדה ובפיה ככר מכאן ועכבר מכאן הרי הדבר ספק שיש סברא לומר שזהו ככר אחר שאם היה הראשון שהיה בפי העכבר שנטלתו חולדה עם הככר שבפיה היה לו להככר להמצא בפי העכבר והעכבר בפי החולדה או אפשר שזהו ככר הראשון שהיה בפי העכבר ומה שלא נמצא עכשיו בפי העכבר הוא מחמת אימת החולדה על העכבר נפל הככר מפיו ונטלתו החולדה עם גוף העכבר לפיכך אם כבר ביטלו או שיכול עדיין לבטלו אין צריך לחזור ולבדוק שכל ספק דברי סופרים להקל אבל אם לא ביטלו ואינו יכול עוד לבטלו צריך לחזור ולבדוק.

אפילו אם היה ככר קטן מאד אין תולין לומר שאכלו עכבר לפי שכל ספק של תורה הולכין בו להחמיר ואין כאן ב' ספיקות להקל שספק הראשון הוא שמא זה הככר שהוציאה החולדה הוא ככר הראשון שהכניס העכבר ונמצא שאין כאן עוד חמץ בבית זה וספק השני הוא שמא אכל העכבר את ככר הראשון ולא נשתייר ממנו כלום ונמצאת שאין כאן עוד

חמץ בבית זה והרי ב' הספיקות הן שם אחד שמא אין כאן עוד חמץ בבית זה ואין ספק אחד מוסיף על חבירו כלום ולכך אינם נידונים כספק ספיקא ולא אמרו שספק אכילת העכבר נחשב לספק שני להיות נידון כספק ספיקא אלא כשספק הראשון הוא שמא לא נכנס מעולם חמץ לחדר זה אחר שנבדק ואם תמצא לומר נכנס שמא נאכל כולו ולא נשתייר ממנו כלום שב' ספיקות הללו הן שמות מחולקים ספק אחד שמא לא נכנס חמץ לכאן וספק שני שמא לא נשאר כאן חמץ מה שאין כן כשבודאי נכנס לכאן חמץ אחר הבדיקה אלא שיש ב' ספיקות בהוצאת החמץ מכאן אינן נחשבים אלא לספק אחד דמה לי שנאכל החמץ ולא נשאר ממנו כלום בבית זה או שהוציאתו החולדה ולא נשאר ממנו כלום בבית זה הרי הכל ספק אחד וכן כל כיוצא בזה כמו שיתבאר בסי' תל"ט:

י נחש שנכנס לבית בדוק וכבר בפיו אין צריך לשכור חבר להוציא הכבר מפיו אם כבר ביטלו או שיכול עדיין לבטלו שאז אין צריך לבערו אלא מדברי סופרים ולא הטריחוהו חכמים להוציא ממון על כך כיון שאפשר שיאכל הנחש את כל הכבר או שיוציאנו מבית זה:

יא כזית חמץ שהוא מונח בתוך הבית למעלה על הקורה אף על פי שכבר ביטלו מחייבין אותו להביא סולם להורידו בליל י"ד מפני שלפעמים יפול מהקורה ושמא ישכח ויאכלנו אבל אם היה חמץ בבור בין שיש בו מים ובין שאין בו אם אין דרך לירד בתוכו להשתמש בו כל השנה אין חוששין שמא ירד לתוכו בפסח ויאכל מהחמץ לפיכך אין מטריחין אותו להביא סולם להעלות החמץ משם אלא מבטלו ודיו:

יב במה דברים אמורים כשהניח חמץ בבור על דעת לפנותו משם קודם הפסח או שנפל מאליו אבל אסור להטמין שם חמץ על דעת שישאר שם עד אחר הפסח אפילו ביטלו.

ואם הטמינו שם אין מועיל לו כלום וצריך להוציאו ולבערו בי"ד אפילו אם הטמינו שם קודם ל' יום לפני הפסח, עיין סימן תל"ו:

חלק ב סימן תלח עכבר שנכנס למקום בדוק וכבר בפיו:

א תשעה צבורים של מצה ואחד של חמץ שהיו מונחים לפנינו ובא עכבר ונטל מהם כבר אחד בפנינו ולא ידענו אם חמץ נטל או מצה נטל ונכנס לבית בפנינו צריך לחזור ולבדוק ואין אומרים כל דפריש מרובא פריש ומצה נטל דכיון שראינו שנטלו א"כ נולד לנו הספק על כבר זה אם הוא חמץ או מצה כשהיה עדיין במקום קביעות החמץ והמצה דהיינו בשעה שנטל העכבר וכל הקבוע דינו כמחצה על מחצה כמו שדרשו חכמים ממדרש הפסוקים.

ואפילו אם כבר ביטל כל חמצו שאין כאן אלא ספק דברי סופרים ואפילו אם הכבר שנטל העכבר היה קטן שיש לתלות שאכלו העכבר והרי יש כאן ב' ספיקות להקל והיה לנו להקל אף אם לא ביטל אף על פי כן החמירו חכמים כאן אף אם ביטל לפי שלא הקילו חכמים בספק אחד אם ביטל ובב' ספיקות אם לא ביטל אלא בבית שהוא עומד בחזקת בדוק שמעמידין אותו בחזקתו ולא הטריחוהו לחזור ולבודקו פעם ב' אבל כל חדר שלא נבדק אע"פ שיש כמה ספיקות לפוטרו מן הבדיקה אין זה מועיל כלום שכך הוא עיקר תקנת הבדיקה לבדוק אפילו במקומות שאין בהם חמץ ברור אלא ספק וספק ספיקות כמו שנתבאר בסי' תל"ג ובית זה כיון שראינו שהכניס עכבר ככר לתוכו הרי הוא עומד בחזקת שאינו בדוק שאף שככר זה הוא ספק חמץ ספק מצה, מכל־מקום כיון שבודאי נכנס ככר זה שהוא ספק חמץ לבית זה אחר בדיקתו הרי נגרעה חזקת בדיקתו והספק שהוא מצה והספק שאכלו העכבר אינם מועילים כלום שכך היא תקנת חכמים לבדוק בכל מקום שאינו בחזקת בדוק אע"פ שיש בו כמה ספיקות להקל.

ויש חולקין על זה ואומרים שאם הכבר היה קטן בענין שיש לתלות שאכלו העכבר או שיאכלנו עדיין עד שיגיע זמן הביעור אין צריך לחזור ולבדוק אפילו אם לא ביטלו כיון שיש כאן ב' ספיקות להקל שמא מצה נטל ושמא אכלו כולו ויש לסמוך על דבריהם אם כבר ביטל או שיכול עדיין לבטל שאז הבדיקה אינה אלא מדברי סופרים ובדברי סופרים הלך אחר המיקל:

ב ואם פירש הכבר ממקום קביעתו שלא בפנינו ומשם נטלו העכבר בפנינו ונכנס לבית בדוק כיון שנולד הספק על ככר זה אם הוא חמץ או מצה לאחר שפירש ממקום קביעות החמץ והמצה שהרי פירש שלא בפנינו הרי אנו הולכין אחר הרוב דכל דפריש מרובא פריש ומצה הוא ולפיכך אפילו לא ביטל וכבר הגיע שעה ששית ואינו יכול לבטל אף על פי כן אין צריך לחזור ולבדוק אפילו אם הכבר הוא גדול:

ג וכן אם נתערבו הצבורים במקום קביעותם אפילו נטל עכבר מהם בפנינו אין צריך לחזור ולבדוק שאין זה נקרא קבוע כיון שאין החמץ עומד בפני עצמו אלא הוא מעורב עם המצה:

ד שני צבורים אחד של חמץ ואחד של מצה ושני בתים אחד בדוק ואחד שאינו בדוק ובאו שני עכברים זה נטל חמץ וזה נטל מצה וכל אחד נכנס לבית אחד ואין ידוע לאיזה בית נכנס זה שנטל חמץ אם כבר ביטלו או שיכולים עדיין לבטל שאין כאן אלא ספק דברי סופרים או שהוא ככר קטן שיש כאן ב' ספיקות להקל אין צריך לחזור ולבדוק ואף על פי שבשעה שנכנס כל ככר לבית אחד נולד לו הספק על כל ככר אם הוא חמץ או מצה וא"כ הרי ידוע לנו שלכל בית נכנס ככר ספק חמץ אף על פי כן אין הבית עומד בחזקת שאינו בדוק ולא נגרעה חזקת בדיקתו על ידי ספק חמץ שנכנס לתוכו אלא אם כן נולד לו הספק כשהיה הכבר במקום שקבוע שם חמץ ודאי שהספק הנולד במקום קביעת החמץ כיון שהחמירה בו תורה שלא לילך בו אחר הרוב שאף שהרוב הוא מצה אף על פי כן נידון כמחצה על מחצה החמירו בו חכמים גם כן ואמרו שספק זה מגרע חזקת בדיקת הבית אבל שאר ספיקות שלא נולדו במקום

שקבוע שם חמץ ודאי לא החמירו בהם חכמים כל כך שיוציא הבית מחזקת בדיקתו:

ה שני בתים בדוקים וצבור אחד של חמץ ובא עכבר ונטל ואין ידוע לאיזה בית נכנס אם הבתים הן של שני בני אדם ובאין לשאול זה אחר זה שניהם אין צריכין לחזור ולבדוק אם ביטלום או יכולין לבטל וכל אחד יכול לתלות החמץ בבית חבירו.

אבל אם לא ביטלו ואינן יכולין עוד לבטלו שניהם צריכין לחזור ולבדוק אפילו אם היה ככר קטן ואין כאן ב' ספיקות להקל לפי שספק זה שמא לא נכנס לבית זה או שמא לא נכנס לבית זה אינו נחשב לספק כלל מן התורה שבודאי נכנס לאחד מהן וכיון שאינו ידוע איזהו שניהם צריכין בדיקה דהי מנייהו מפקת ואף שבאו לשאול זה אחר זה אין זה מועיל כלום מן התורה אלא אם כן ביטלו שאז אין צריך לבדוק אלא מדברי סופרים וחכמים הקילו בספק דבריהם ואמרו שאם באו לשאול זה אחר זה כיון שאפשר לומר לכל אחד שהוא אין צריך לבדוק לפי שהחמץ הוא בבית חבירו אומרים כן אבל אם באו לשאול בבת אחת או שאחד מהם שואל עליו ועל בית חבירו כיון שאי אפשר לומר להם ששניהם אין צריכין לבדוק שהרי בבית אחד יש ודאי חמץ אם כן שניהם צריכין לחזור ולבדוק דהי מינייהו מפקת:

ו עכבר שנכנס לבית ונכנס אחריו ובדק יפה ככל הלכות בדיקה ולא מצא כלום אפילו לא ביטל אין צריך לחזור ולבדוק כיון שלא מצאו ודאי אכלו העכבר או גררו למקום שאין יכול להתגלות משם ולא יבא לאכלו בפסח.

ואם בדק קצת הבית ומצא ככר אין צריך לחזור ולבדוק שאר הבית אם ביטל או שיכול עדיין לבטל שאנו תולין לומר שזהו הככר שנטל העכבר אבל אם הגיע שעה ששית יש להחמיר ולבדוק כיון שאינו יכול לבטל הרי הוא ספק של תורה ואפילו אם היה ככר קטן אין כאן ב' ספיקות להקל מטעם שנתבאר בסימן תל"ח:

ז אם הניח עשרה ככרות חמץ קשורים ומצא ט' ואינו מכיר אם הן הן הככרות שהניח צריך לבדוק כל הבית או עד שימצא עשרה ככרות לפי שאנו אומרים מה שהניח נטלו קטנים או עכברים שאי אפשר להם להתיר הקשר ולפיכך אפילו ביטל צריך לחזור ולבדוק כל הבית או עד שימצא עשרה ככרות אבל אם לא היו קשורים יחד אין צריך לבדוק אלא עד שימצא ככר אחד אם ביטל או שיכול לבטל:

ח אבל אם הניח תשע ומצא עשר אפילו לא היו קשורין צריך לחזור ולבדוק כל הבית או עד שימצא עוד תשע ככרות אפילו כבר ביטל כל התשע ככרות שהניח לפי שאי אפשר לתלות להקל ולומר שהן הן התשע ככרות הראשונים וככר העשירי הביא איש אחר והניחו כאן שאין דרך בני אדם להניח ככרותיהם אצל ככרי חבריהם אלא מיחדים להם מקום לעצמן שלא יתערבו לפיכך אנו אומרים שבא איש אחר שהיו בידו עשרה ככרות והניחן כאן שלא היה מונח כאן כלום כי הט' הראשונים כבר לקחו מכאן שגררום קטנים או עכברים ולכך צריך לחזור ולבדוק כל הבית או עד שימצא עוד תשעה ככרות:

ט הניח ככרות בזוית זו ומצא בזוית אחרת צריך לחזור ולבדוק כל הבית שמא אלו אחרים הן כיון שמצאן במקום אחר והראשונים נטלום קטנים או עכברים והניחום במקום אחר באותו הבית במה דברים אמורים כשאינו יודע מנין הככרות שהניח אבל אם יודע מנין הככרות ומצא בזוית אחרת כמנין שהניח אין צריך לבדוק אם ביטל או שיכול עדיין לבטל כיון שהבדיקה אינה אלא מדברי סופרים אנו תולין להקל שמן הסתם הן הן הככרות שהניח כיון שהן שוין במנינם:

חלק ב סימן תלט דין מי שבדק ולא מצא מספר ככרות שהניח:

א כתוב בתורה לא יראה לך חמץ יכול אם טמן אותו בבור עד שאינו נראה או שהפקיד אותו ביד נכרי לא יהיה עובר עליו שהרי אינו נראה לו כל ימי הפסח תלמוד לומר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם אפילו הטמינו או הפקידו בין ביד נכרי בין ביד ישראל אפילו אם הנפקד קיבל עליו אחריות שאם יגנב או יאבד ממנו יתחייב לשלם לו דמי חמצו ונמצא שהנפקד עובר עליו בבל יראה כמו שיתבאר אף על פי כן עובר עליו גם המפקיד בבל יראה ובל ימצא כיון שגוף החמץ הוא שלו ואע"פ שנאמר לא ימצא בבתיכם וחמץ זה אינו בביתו, מכל־מקום כיון שהנפקד קיבל הפקדון מדעתו ונותן לו רשות להניחו בתוך ביתו הרי השאיל להמפקיד את המקום שהחמץ מונח עליו והרי מקום זה קנוי להמפקיד לפיכך עובר הוא על החמץ המונח שם כאילו היה מונח בביתו שהוא דר בו שהרי אמרה תורה לא יראה לך שאור בכל גבולך כל מקום שהוא גבולו אע"פ שאינו ביתו שהוא דר בו.

אבל מי שהטמין חמצו בחצירו של חבירו שלא מדעתו שלא השאיל לו חבירו מקום בחצירו להניח שם חמצו אינו עובר עליו מן התורה כיון שאינו מונח לא בביתו ולא ברשותו של בעל החמץ.

ומכל־מקום מדברי סופרים חייב לבערו או למכרו לאינו יהודי בערב פסח קודם שעה ששית כיון שגוף החמץ הוא שלו אלא שאינו מונח ברשותו ואם לא מכרו עד שהגיע שעה ששית חייב לבערו מן העולם לגמרי וכל רגע ורגע שאינו מבערו הוא עובר עליו בבל ימצא מדברי סופרים ואם עבר עליו הפסח ולא ביערו הרי חמץ זה אסור באכילה ובהנאה לכל אדם מישראל כדין חמץ שעבר עליו הפסח בבית ישראל:

חלק ב סימן תמ דין חמצו של נכרי שהופקד אצל ישראל:

תורה אור

אהבת וצמאון הנשמה להדבק בהקב"ה עצמו ולא להסתפק בהשגת חכמת התורה

אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו.

[לאחר שביאר רבינו בפרקים הקודמים את תחילת הכתוב "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה", מוסיף ומבאר בפרק זה את המשך הכתוב - "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו".

*הפירוש הפשוט בכתוב הוא שאף איש מישראל לא יוותר על אהבתו לה' ולא יחליפנה בשום דבר בעולם, אפילו אם יתנו לו "כל הון ביתו" (כל ממון שבעולם); אך לפי הביאור הפנימי כוונת הכתוב היא להפליג את אהבת וצמאון הנשמה הקדושה להידבק בה', שאינה רוצה להחליף אהבה זו תמורת שום מדריגה רוחנית, אפילו תמורת גילוי **זיו והארה** מאלקות, כי רצונה להידבק אך ורק בהקב"ה ממש.*

וזהו שהולך ומבאר:]

כי הנה מבואר למעלה איך שמים רבים שהם טרדות הפרנסה, ונהרות שהם המחשבות בענינים גשמיים - שנקראו בשם נהרות דניידי ואזלי, מה־שאין־כן מים הם מכונסים ועומדים.

בכתוב נאמר "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, ונהרות לא ישטפוה", ונתבאר בפרקים הקודמים שהכוונה לטרדות הפרנסה שהם בבחינת מים רבים ובבחינת נהרות.

ומוסיף רבינו כאן, ששני הפרטים שבכתוב - "מים רבים" ו"נהרות" - הם כנגד שני אופנים שונים בטרדות הפרנסה: "מים רבים" - הם היגיעות והטרדות עצמן, שהאדם טרוד בפועל בעסק הפרנסה, והן בדוגמת "מי הים" המכונסים ועומדים במקום אחד; ו"נהרות" - הם המחשבות והדאגות המשוטטות במוח האדם הלוך ושוב ומבלבלות אותו, והן בדוגמת הנהרות שהן "ניידי ואזלי" (מתנענעים והולכים) - ואינן עומדין במקום אחד.

ליתר ביאור:

טרדות הפרנסה בכלל נקראו "מים רבים", כי הנפש מתקשרת בטרדות רבות ועמוקות כעומק הים, העולות ומתגברות על נפשו, כאדם הטובע בים ואינו יכול לעלות מן המים; וענין "נהרות" ד"ניידי ואזלי" הן הטרדות הבאות מחמת התגברות עומק המחשבה והתחכמות יתירה בחידוש ועיון למצוא תחבולות כדי להשיג פרנסה לנפשו, שעל־ידי־זה נפש האדם טרודה ומסתפקת תמיד האם לעשות כך או כך, ובכל "הסכם" שנחלט בדעתו ניזוז לזה בכל נפשו וגופו, ואח"כ כשנופלת במחשבתו לעשות אחרת ניזוז לצד אחר, עד שמתטלטל מצד אל צד כל העת.

וכל זה לא יוכלו לכבות את האהבה.

וזהו שהכתוב מפליג את האהבה לה' שבכל אחד ואחד מישראל - שהיא מוטבעת ומושרשת כל כך בעומק נפשו, עד שאפילו הטרדות הרבות ("מים רבים") והמחשבות המבלבלות ("נהרות") בעניני עולם הזה אינם יכולים לבטל ("לכבות") אש אהבה זו.

ואדרבה, בהם ועל ידם דוקא תבא לבחינת האהבה היותר גדולה, היינו בחינת בכל מאדך הנ"ל.

לא זו בלבד שאינם יכולים לכבות ולבטל את אהבת הנשמה לה', אלא אדרבה, דוקא על־ידי ה"מים רבים" וה"נהרות" הללו באה הנשמה לבחינת אהבה בלתי מוגבלת לה', בבחינת "בכל מאדך".

ולזה אומר אחר־כך אם יתן איש את כל הון ביתו כו' [בוז יבוזו לו].

וזה הפירוש בהמשך הכתוב "אם יתן איש את כל הון ביתו בוז יבוזו לו":

כאשר הנשמה הקדושה מגעת לאהבה בלתי מוגבלת לה', בבחינת "בכל מאדך", אזי אהבתה לה' היא גדולה כל כך, שאיננה מסתפקת לרוות נפשה בגילוי זיו והארה של הקב"ה, אלא היא משתוקקת ומתגעגעת בצמאון גדול ועצום להתדבק במהותו ועצמותו ית' ("לאשתאבא בגופא דמלכא"); ולכן איננה מסתפקת גם בגילוי הון ביתו של הקב"ה ["איש" - זה הקב"ה, כפי שיבואר בסמוך], כי כל "רכוש" רוחני, אפילו היקר והנעלה ביותר, אין לו כל ערך וחשיבות לגבי דביקות במהותו ועצמותו ית', ולכן "בוז יבוזו לו".

[ומבאר רבינו את ענין "הון ביתו" ברוחניות:]

הון ביתו נקרא חכמת התורה, שהן פירוש וטעמי המצות, שנמשך מבחינת חכמתו ית'.

"הון ביתו" של הקב"ה, כביכול, הוא חכמת התורה שהיא פירוש וביאור טעמי המצוות, והרי חכמת התורה אינה שכל אנושי ח"ו, אלא נמשכת מחכמתו של הקב"ה.

וכמו שכתוב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן, [פירוש:] כי מעדן, שהוא בחינת חכמה שנק' עדן, יוצא נהר, לשון המשכה, להשקות את הגן, שהם ג"ן סדרים דאורייתא, שהן פירוש וטעמי המצות.

מבואר בזהר הק' שהכתוב "ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן" מורה על אופן "ירידת" והמשכת חכמתו יתברך למטה, עד שביכולתה להיות מושגת בשכל האדם:

"עדן" (ה"מקור" שממנו יוצאים מי הנהר) הוא כינוי לבחינת החכמה שלמעלה; ומ"עדן" (בחינת החכמה) יוצא ונמשך "נהר", שהוא התפשטות והמשכה מבחינת החכמה ["נהר" לשון המשכה והתפשטות, כמו "ונהרו אליו כל הגוים"], ונהר זה "משקה" ו"מבאר" את ה"גן" - הם "ג"ן סדרים דאורייתא" [נ"ג פרשיות התורה], כי ה"נהר" הוא פירוש וביאור טעמי המצוות הכתובות בג"ן סדרים דאורייתא.

ונעשה מהם בחינת גן־עדן עליון וגן־עדן תחתון.

מבחינת נהר זה - הנמשך מעדן ומבאר את טעמי המצוות ("ג"ן סדרים") נעשה "גן עדן", שכן, ענין השכר בגן־עדן הוא תענוג הנשמות מהשגת סודות התורה, וסודות אלו מקורם מבחינת "עדן", כאמור, ומתגלים על ידי בחינת ה"נהר".

ובגן־עדן עצמו יש שתי מדריגות כלליות - "גן עדן התחתון" ו"גן עדן העליון".

עד שנשתלשל מטה מטה.

חכמת התורה ("נהר") יורדת מבחינת "גן עדן" ומשתלשלת עד למטה מטה לעולם הזה הגשמי, שהיא התורה כפי שהיא נלמדת על ידי בני ישראל למטה, כשהנשמה מלובשת בגוף.

ששרשם מבחינת חכמתו ית'.

אף שהתורה ירדה עד למטה מטה - הרי השורש הראשון של חכמת התורה, שהיא "פירוש וטעמי המצוות" ("נהר"), הוא מבחינת חכמתו יתברך ("עדן").

שנקראת ראשית ההשתלשלות.

אמנם, אע"פ ששורש חכמת התורה הוא ממדריגה גבוהה מאד - "חכמתו ית'" - מכל־מקום, גם זאת אינה אלא מדריגה באלקות השייכת לעולמות, כי בחינת החכמה נקראת "ראשית ההשתלשלות".

פירוש:

כל העולמות כולם, החל מהעולמות העליונים ביותר ועד עולם הזה התחתון, עם כל פרטי המדריגות שבהם, נקראים בשם "סדר השתלשלות"; ובחינת ה"חכמה" היא "ראשית (ותחילת) ההשתלשלות", כי החכמה היא ה"ספירה" הראשונה מעשר הספירות הקדושות (חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות) שהם עשר כחות אלקיים שעל־ידם ברא הקב"ה את כל העולמות והנבראים ומנהיג אותם ומשפיע להם קיום וחיות - ומספירת החכמה (הספירה הראשונה) נמשכת החיות האלקית ומשתלשלת לספירת הבינה וכו'.

ונמצא, שהחכמה היא ראשית ההשתלשלות.

ואינו ערוך כלל לגבי מהותו ועצמותו יתברך שהוא למעלה מההשתלשלות.

ומאחר שאפילו חכמתו ית' (השורש של חכמת התורה) אינה אלא "ראשית ההשתלשלות", הרי היא אור אלקי מצומצם ומוגבל המתלבש בתוך העולמות והנבראים, והיא רק בחינת "זיו השכינה"; ואם כן, אין לה שום ערך וחשיבות לגבי מהותו ועצמותו יתברך שהוא מרומם ומנושא למעלה מעלה מכל גדר "השתלשלות" העולמות, שהרי הוא יתברך "אין סוף ממש".

וזהו אם יתן איש, שהוא לשון גבורות וצמצומים, כמו שכתוב ה' איש מלחמה כו', שכדי שיומשך מעצמותו יתברך להתהוות בחינת חכמה, שאינו אלא זיו והארה בלבד, אי אפשר להיות כי־אם על־ידי צמצומים וגבורות רבים.

וזהו הפירוש הפנימי בכתוב "אם יתן איש את כל הון ביתו": "הון ביתו" של הקב"ה - היא חכמת התורה כנ"ל, ו"אם יתן איש (את כל הון ביתו)" - מורה על אופן המשכת והתגלות חכמת התורה מאתו יתברך, ונתינתה למטה.

פירוש:

המשכת התורה וירידתה למטה היא על ידי ריבוי צמצומים והגבלות על אורו יתברך, כי מאחר שבחינת החכמה אינה אלא זיו והארה מאתו ית' - ומהותו ועצמותו יתברך הוא למעלה מעלה מגדר בחינת ה"חכמה" כנ"ל - לכן, המשכת בחינת החכמה ממהותו ועצמותו ית' יכולה להיות רק על ידי צמצומים רבים.

וזהו "אם יתן איש": התואר איש הוא כינוי למדת הגבורה שלמעלה, כמו "ה' איש מלחמה", ומדת הגבורה והדין היא שורש כל הצמצומים.

וזהו אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה, שהוא אהבת בכל מאדך המבואר למעלה, שהוא "לאשתאבא בגופא דמלכא", וכמ"ש מי לי בשמים ועמך לא חפצתי כו' [בארץ], שלא יחפוץ לא בגן עדן כו', שהם אינם רק זיו והארה בלבד, רק "לאשתאבא בגופא דמלכא", שהוא מהותו ועצמותו ית'.

ואי לזאת בוז יבוזו לו הון ביתו הנ"ל, שאינו אלא זיו והארה כו'. וד"ל.

וזוהי כוונת הכתוב "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו":

האהבה שבה הכתוב מדבר היא מדריגת האהבה בבחינת בכל מאדך הבאה על ידי ה"מים רבים" של טרדות הפרנסה כנ"ל; והכתוב אומר, שאף אם יתן הקב"ה ("איש") לנשמה "את כל הון ביתו", היינו המשכת והתגלות חכמת התורה כפי שהיא בשרשה ומקורה (בבחינת חכמתו ית'), אעפ"כ הנשמה לא תסתפק בכך, ואדרבה "בוז יבוזו" לה כל הגילוים האלה;

והטעם, כי על ידי טרדות הפרנסה באה הנשמה למדריגת האהבה בבחינת "לאשתאבא בגופא דמלכא", ואינה מסתפקת בשום גילוי זיו והארה ממנו יתברך, לא בגן עדן התחתון ("ארץ") ולא בגן עדן העליון ("שמים"), שהרי כולם הם רק הארה ממנו ית' - אלא רצונה לידבק אך ורק במהותו ועצמותו יתברך ממש ("גופא דמלכא").

ד"ה מים רבים פרק ז

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(יב) **ברוך** חי לעד וקיים לנצח. הנה ברוך משלם כו' ליראיו הן הנשמות כנ"ל הרי הוא רק בחי' מקיף דנשמ' בחי' בריאה וידוע דעיקר בחי' אדם הוא בחי' נר"נ שבו שמלובשים אורות בכלים שהן מוחא וליבא כו' אבל בחי' חיה ויחידה שבו הן בחי' מקיפים שלמעלה מהגבלה בכלי מוחא ולבא כו'. והנה ג' מקיפים הנ"ל היינו נר"נ על הארץ הוא מקיף דנפש בחי' עשי' על הבריות מקיף דרוח בחי' יצי' וליראיו הוא מקיף דנשמה בחי' בריאה (וכמו"כ בחי' נר"נ דאצי' בחי' בי"ע שבאצי' כידוע) אבל בכאן מדבר בבחי' מקיף דחיה והוא מ"ש ברוך חי לעד כו' שהוא למעלה מבחי' המוחין הנמשכים במדות כו' והוא הרצון שלמעלה מן השכל שממנו מקבל בחי' פנימית דחכמה כמ"ש והחכמה מאין כו' שבלתי מלובש במוחא וליבא כו' אלא הוא בהעלם (כמ"ש במ"א בענין אך בצלם יתהלך כו' בחי' מזלא) זהו הנקרא חי שהוא החי בעצם שלמעלה מבחי' התפשטות החיות כידוע ממשל החיו' של הנפש שבגוף שאינו רק בחי' גילוי התפשטו' אור מעצמו' ומהות הנפש כמו אור חיות השכל במוח כו' וע"כ לא נק' בחי' גילוי זה בשם חי בעצם אלא רק בשם חיות המתפשט בלבד אבל מהות ועצמות הנפש נק' חי בעצם שממנו מתפשט כל מיני גילוי אור וחיות בכמה גופי' שוני' כו' וא"כ הרי מובן שמצד עצם הנפש הנקרא חי אין זה ענין מוגבל במדה ושיעור בזמן מפני שלא ישונה מצד השתנות הכלי כלל אחר שהוא בחי' עצמות בלתי מורכב כו'

ולזאת גם שיש זמן קצוב לכליון והסתלקות אור וחיות המתפשט באבר הגוף כמו לזקן שאבריו חולשים ומתחלש גם האור וחיות וממילא מסתלק החיות והולך אבל הולך אל עצמות הנפש שנק' חי בעצם ובו לא נעשה שינוי והסתלקו' כלל וחוזר ומאיר אור התפשטותו בגוף אחר הנולד ועד"ז יוכל לבא נפש אחת בכמה אלפי' גופים שונים כידוע בענין הגילגולים כו' וכך יובן בבחי' נפש הכללי כמארז"ל מה הנפש ממלא כו' כך הקב"ה ממלא כל עלמין כו' והיינו בג' עולמות בי"ע (ולמעלה מזה גם בבי"ע שבאצי') שאין זה רק בחי' התפשטות גילוי אור בעלמא כידוע וכדמיון הנ"ל באור חיות הנפש במוחא וליבא כו' אבל בחי' עצמות אור א"ס שברצונו ופנימי' חכמתו שבלתי מלובש בבי"ע הוא הנק' חי העולמים פי' חי בעצם שאין בו שינוי ולא יתכן לומר בחי' זמן וכמארז"ל מי איכא זקנה קמי קוב"ה (ומ"ש נער הייתי גם זקנתי שרו של עולם אמרו שהוא מט"ט בחי' כלי ז"א דבריאה כו') וזהו חי לעד בבחי' נצחיות דעצמות אא"ס ממש משום דאיהו וחיוהי העצמות חד כו' וכמשל נפש אחת שיוכל לבוא אור התפשטותה עד אין קץ כו' וד"ל. והנה פי' ברוך חי לעד הוא הבא בבחי' תוס' אור מחודש גם בבחי' מקיף דחיה שנקרא חי לעד כו' הענין הוא דקאי אדסמיך לי' במ"ש ברוך משלם שכר טוב כו' שהוא רק תוס' גילוי אור מקיף דנשמה כו' בחי' תוס' מוחין חדשים לאדם בבחי' נר"נ כו' הנקרא יראיו כנ"ל ואח"כ אמר שגם בבחי' מקיף דחיה שנקרא חי בעצם כנ"ל הרי בא ונמשך ג"כ בחי' תוס' אור מחודש אך שם הוא בלי שיעור להיותו בא מבחי' עצמות אא"ס שבכתר (שהוא בחי' א"א וע"י בחי' הממוצע בין עצמות המאציל לנאצלים) והיינו בחי' מזלא דא"א שמאיר גם שם בחי' תוס' אור מן העצמות ונק' חי לעד כו' הוא כמו ענין מספר העליות דנו"ן אלפים יובלות והכל אחד בחי' תוספות גילוי אור מחודש בזיו השכינה שנקרא שכר טוב הנ"ל כי עצמות אא"ס שבכתר שנקרא חי בעצם יכול להיות הארתו בתוס' האור בעילוי אחר עילוי עד אין קץ ושיעור למעלה ומ"מ יש מספר נ' אלפים יובלות ע"פ מאמר קו המדה שאמר לעולמו די במספר זה דוקא וד"ל. וביאור הדברים הנה ידוע דבחי' גן עדן דעשי' הוא הנקרא ג"ע התחתון (שבקו השוה ברוחניות כמ"ש במ"א) ומבואר במ"א בענין וישם מדברה כעדן כו' שארץ ישראל דעכשיו שהוא בבחי' מדבר שממון ריקן מכל אור ושפע האלקי (ולא כמדבר העמים בחוץ לארץ שהוא רע דנוגה כו') יהיה לע"ל באלף הז' כעדן שהוא כמו ג"ע דעשי' דעכשיו וממילא יהיה ג"ע דעשיה דעכשיו לע"ל בעילוי יותר דהיינו בבחינ' ג"ע העליון דיצי' (או בריאה) דעכשיו וג"ע העליון דעכשיו בבחי' אצי' דעכשיו כו' ועד"ז יהיה עילוי עד רום המעלות עד עצמות המאצי' וזהו רק עדיין עליי' א' דשמיטה זאת דשיתא אלפי שנין דהוי עלמא כו' ועד"ז יהי' עלייה שנית בשמיטה השנית דהיינו שג"ע דעשי' דלע"ל יתעלה בשמיט' שלאחריה להיות במדרגות ג"ע דיצי' דלע"ל כו' ועד"ז יהיה עליי' ג' וד' עד כלות ז' שמיטות שהן יובל א' ועד"ז יהי' נ' אלפי' יובלות והכל רק בבחי' תוס' עילוי גילוי אור בג"ע התחתון והעליון כו' משום שנאמ' כי עמך מקור חיים פי' עמך מקור כל גילוי אור עונג העליון בעילוי אחר עילוי למעלה מעל' עד אין קץ ושיעור מפני שעצמות אא"ס שבבחי' פנימית ועצמו' העונג העליון נק' חי לעד כנ"ל וע"כ אין קץ לבחי' תוס' הארת שכ"ר טו"ב בעילוי אחר עילוי למעלה בעליי' עד נו"ן אלפים כו' כי כמו שהוא ח"י בעצם בבחי' א"ס כך בחי' תוס' גילוי אור עצמותו אין סוף וקץ בעילוי אחר עילוי באור חדש והיינו ירוממוך סלה בלי הפסק כו' עד שאמר לעולמו די במספר נו"ן אלפים יובלות שהוא מצד צמצום עצמותו מלהאיר אור חדש בעילוי עוד יותר מנו"ן אלפים אבל מצד עצמותו לא היה מספר כלל לעליות הללו לפי שהוא חי לעד וד"ל ופי' קיים לנצח הוא בחי' ירידות אא"ס למטה מטה עד אין תכלית שזהו הנק' קיים לנצח כי כמו שעצמות אא"ס למעלה מעלה בעליות עד אין קץ כך הוא בהתפשטו' אורו למטה מטה עד אין תכלית והוא כמו אשר מחדש בכל יום מע"ב וחידוש זה הוא בחי' ירידות אור חוזר מבעל הרצון למטה מטה עד סוף מעשה בקיום נצחי והיינו כמשל הנ"ל שאין קץ להתפשטות העצמות של הנפש כו' כך ח"י וקיים והא בהא תליי' דלהיותו חי בעצם ע"כ קיומו לנצח וכמ"ש במ"א בענין ועתיק יומין יתיב מלכותו מלכות עלם בנצחיות דזמן לפי שיאיר בזמן מלעמלה מן הזמן שהוא בחי' ח"י בעצם הנקרא חי לעד בעצם וע"כ מתקיים גם בזמן ג"כ בבחי' נצחיות אלא שהוא נצחיות דזמן אבל הא בהא תליא והיו לאחדי' ממש והיינו חי לעד וקיים לנצח וד"ל.

שנער התפילה. אחרי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

וזהו מ"ש למעלה בפסוק שלפני זה כשושנה בין החוחים, השושנה שהיא פירי נאה ומהודר והיא דווקא בין החוחים כן רעיתי בין הבנות שרעיתי היא כנ"י בין הבנות שהם הקליפות, כך הוא כתפוח שזהו מ"ת בעצי היער שהם הע' שרים שזהו בחי' שערות לברר אותם דווקא. וזהו המשל. והנמשל כן דודי בין הבנים שזהו יו"כ ובין הבנים זהו ויבאו בני האלקי' שנק' בנים לקטרג, וזהו להתיצב על הוי', וגם בין הבנים זהו בי דינא רברבא שהם ע' סנהדרין באצי' והא' הוא המופלא שבב"ד שהוא עצמות אא"ס ומשם הוא מקור הסליחה וממתיק כל הדינים והקיטרוגי' וזהו כן דודי וכמ"ש זה דודי וזה רעי, אהבה עצמי' תוקף האהבה שנתגלה ביו"כ שלמעלה משם הוי' וכמ"ש לפני הוי' תטהרו, כי ויבואו בני האלקי' להתיצב על הוי' אבל זהו למעלה משם הוי' וממתיק כל הקיטרוגי', וזהו ברן יחד כוכבי בוקר, וזהו בוקר דאברהם וכמ"ש וישכם אברהם בבוקר שהם חסדי' עליוני' וכמ"ש באברהם והי' זרעך ככוכבי השמים, וע"י החסדי' ויריעו כל בני האלקי', ויש בזה ב' פי', הא' ויריעו לשון שבירה כמ"ש תרועם בשבט ברזל להמתיק הדינים, וגם ויריעו לשון תרועה שהוא ענין השמחה כי ע"י כוכבי בוקר הוא ממתיק הדינים וגם מזה הוא השמחה, וזהו וישכם לבן בבוקר שהוא לובן העליון וינשק לבניו ולבנותיו להמתיק אותם, בניו הם בני האלקי', ובנותיו ולעלוקה שתי' בנות הב הב וע"י לובן העליון הוא ממתיק אותם וזהו הכל ביו"כ.

והקרבתם

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ואם זרוע כאל לך ובקול כמוהו תרעם עדה נא גאון וגובה, זהו מענה הקב"ה לאיוב התשבח עצמך לשבור את הרשעים. משמע מזה שלשבור רשעים א"א לצדיקים כ"א בכח האל דוקא. וצ"ל הלא מצינו כמה צדיקים שמשברים לרשעים בתפילתן.

ובכדי להבין זה צריך להבין מ"ש במד"ר ע"פ ויקרא לו אל אלקי ישראל שהקב"ה קרא ליעקב אל מה הקב"ה בורא עולמות אף אביכם בורא עולמות מה הקב"ה מחלק עולמות אף אביכם מחלק עולמות, וענין אביכם בורא עולמות הוא כמאמרם ז"ל עולם מי בראך יעקב בוראך ישראל יוצרך, כמשנ"ת בדרוש הקבצו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם, אבל אינו מובן עדיין מהו מחלק עולמות.

והענין דהנה במד"ר אמרו ע"פ אלקים אלקיך אנכי למה קרא להקב"ה מלך הכבוד שהוא חולק כבוד ליראיו, כיצד מלך בשר ודם אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו, והקב"ה הושיב לשלמה על כסאו שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך, והרכיב לאליהו על סוסו ומהו סוס של הקב"ה סופה וסערה שנאמר ה' בסופה ובסערה דרכו וכתיב ויעל אליהו בסערה השמים, מלך בשר ודם אין קוראין בשמו קיסר אגוסטא ואם קוראים בשמו ממיתין אותו והקב"ה קרא למשה בשמו שנאמר ראה נתתיך אלקים לפרעה, וכן קראו ליעקב אל וכמאמרם ז"ל במגלה ויקרא לו ליעקב אל ומי קראו אל אלקי ישראל, וזהו שחלק מכבודו ליראיו, ומסיים כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם, והיינו הגם כי חלק מכבודו ליראיו שזה"ע שקראו אלקים, מ"מ אלקיך אנכי שאני על גבך. והענין הוא דהנה משה הי' מאצי' ונודע כי אצילות הוא אלקות כי לשון אצילות הוא מלשון ויאצל מן הרוח שהאציל מן הרוח אשר על משה ונתן על ע' איש הזקנים, ואם כי זהו כמדליק מנר לנר זה נהנה וזה לא חסר כלום, מ"מ ה"ה נחשב להפרשת הארה שענין ההארה הוא ג"כ שלא חסר כלום מן המאור ע"י הארתו כו' אלא שבמשה כתיב ויתן שמתנה יש לה הפסק מפני דכתיב ולא קם נביא בישראל עוד כמשה לכן כתיב ויתן, א"כ אצי' הוא בחי' גילוי הארה מאלקותו יתברך שלכן נק' אצי' בשם אלקות כו', אך מפני שלשון הפרשת הארה אפ"ל שאינו דבוקה ח"ו לכן נת' במ"א שענין אצי' זהו ענין גילוי ההעלם מאלקות שאלקות לרוב העלמו אינו מושג כלל וכלל ולכן גם הכתר שהוא ממוצע בין המאציל לנאצלים ה"ה ג"כ נעלם

ונק' ישת חשך סתרו ע"ש העלמו ומה שנתגלה להיות בשם חכים הגם שזהו עדיין חכים ולא בחכ' ידיעא מ"מ להיותו נק' בשם חכים ומבין נק' בשם אצי' שהוא בחי' גילוי ההעלם מאלקותו ית', משא"כ בי"ע הם נבראים בעלי גבול נפרדים, ובחי' המל' דאצי' מהווה בי"ע בדרך יש מאין, לכן נק' אצילות אלקות נגד בי"ע, וכנודע מארז"ל אלמלא מתכנשין כל באי עולם אינם יכולים לברוא אפי' כנף יתוש אחת כי יכולת הבריא' לברוא יש מאין הוא לאלקות לבדו, וא"כ יובן שפיר מה שאצי' נק' אלקות שמל' דאצי' מהווה כל ג' עולמות בי"ע כו' וכמ"ש באגה"ק שאפי' בכלים דאצי' מתייחד בהון לברוא ע"י יש מאין כו', ואי לזאת יובן שמשה נק' אלקים ויעקב אל להיותם נשמות מבחי' האצי' והרי אצי' נק' אלקות נגד בי"ע, והגם ששם אל ואלקים הוא מז' שמות שאינן נמחקין והוא דוקא האור שבתוך הכלי שהוא הארת הקו שהאור מעין המאור, אבל הכלים אינם נקראים בשם אל וכ"ש נשמות שהם נפרדים מהכלים, מ"מ ע"י ירידתה בגוף שהיריד' היא צורך עלי' שנתעלית ע"י קיום התורה ומצוות שייך לקרות אחר העליי' בשם אל, ומפני שהמצות נקראים בשם שלוחים וכשמקיים המצוה הרי הוא מקיים השליחות, עי"ז שייך לקרות גם בעודנה בגוף בשם אל. ומ"מ אמר למשה אע"פ שקראתי אותך אלקים מ"מ אלקיך אנכי אני על גבך, שבאמת לגבי אוא"ס אצילות ועשי' שוין וכמ"ש כולם בחכמה עשית, שגם החכמה נחשבת כעשי' גשמיות לפניו ית', ולכן הגם כי משה היה נשמה דאצי' שלכן הי' אלקים מ"מ אני על גבך שהרי גם א"ק הוא רק אדם דבריאה אשר לגבי' נחשב האצי' רק בחי' אדם דעשי' בלבד.

ולכאורה עדיין צ"ל הלא א"ק בכללות העולמות נחשב בחי' אדם דבריאה שזהו כמו עולם הבריאה בפרטיות העולמות, וא"כ כמו שאצי' מהווה בי"ע כמ"כ אצילות דכללות מהווה בחי' בי"ע דכללות, וא"כ משה ויעקב שהיו נשמות דאצילות בפרטיות העולמות אשר לכן נק' בשם אלקים ואל וכמ"כ כאשר נדבר בכללות העולמות בהכרח לומר ששורש משה ויעקב הוא מבחי' אצי' דכללות, וא"כ צ"ל מהו אני על גבך כו'.

ואם זרוע כאל לך (ב)

בס"ד, פ' שמות, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

סא.

תוכן הפרק: השפעת 'אדם קדמון' על נשמות ישראל - מסירות נפש, אהבה מסותרת וקבלת עול מלכות שמים בשמחה ובתענוג.

ויש לומר עוד - נוסף למתבאר בסוף הפרק הקודם שתועלת הביטול בנבראים כפי שהם כלולים ב'אדם קדמון' הוא בעצם היכולת שלהם לקבל חיות מאלוקות. הנה ישנה עוד תועלת גדולה וביטוי של ההתכללות ב'אדם קדמון' - באופן פרטי בנשמות ישראל.

על־פי מה שנתבאר ב'לקוטי תורה'[14] **בדיבור־המתחיל למנצח על השמינית** בענין מעלת ברית מילה שהיא ביום השמיני **דבחינת 'אדם קדמון' הגם שלא שייך בו התלבשות בבחינת אור פנימי,** שעניינו של 'אדם קדמון' הוא אור מקיף לכל העולמות, שאצילות ועשיה שוים לגביו, **מכל־מקום הארת גילוי זה מוכרח להיות בישראל כו',** שלא כמו כל הנבראים שהביטול של 'אדם קדמון' לא מורגש בהם כלל, הרי בנשמות ישראל יש איזה הארה פנימית מורגשת מבחינת 'אדם קדמון'.

ובהנהות לשם ב'לקוטי תורה' **מבואר שזהו ענין מה שכנסת ישראל נקראת כלה** כפי שהפסוק אומר[15] "וארשתיך לי לעולם" **מלשון כלתה נפשי שיש בכל אחד ואחת מישראל בניצוץ נשמתו רצון ליכלל ולידבק בה' אחד,** שיש בטבע הניצוץ רצון לעלות למעלה כאור הנר בכלות הנפש ממש, ומצד ניצוץ זה הקיים בכל אחד מישראל, נקראים ישראל בשם "כלה".

ואהבה זו יש בכח כל אחד ואחת מישראל בתמידות, -

14. פרשת תזריע, וזה לשונו שם (כא, א): אבל יש אתעדל"ע שהיא הגבה מאד נעלה מכפי אתעדל"ת שאין אתעדל"ת מגענת שם והיינו בחינת אדם קדמון שהוא לפני אצילות שאינו מתלבש כלל בעולמות ושם הוא מקום המילה שהערלה חופפת ומסתרת על גילוי זה שא"א לו להתגלות במקום שיש ערלה וקליפה ח"ו וזהו ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחריך לדרתם כו' וערל זכר אשר לא ימול כו' ונכרתה הנפש ההיא כו', וצ"ל מילה מלשון כריתה כמו אמילם כו' ומלשון מוללין מלילות וגם מל מלשון גילוי דהיינו שיהא גילוי בחינת אדם קדמון שאע"פ שלא שייך בו התלבשות מ"מ הארת גילוי זה מוכרח להיות בישראל דוקא.

15. הושע ב, כא.

אהבה זו לא נוצרת מהתבוננות שכלית, דאם כן היה קיומה תלוי באדם באופן התבוננותו, אלא אהבה זו נטועה בתוך כל אחד מישראל בעצם נשמתו.

וכמו שכתוב[16] **למען יזמרך כבוד ולא ידום** ודורש הזוהר[17] על פסוק זה, שנהורא תתאה (האור התחתון) **קארי תדיר ולא שכיך** (- קורא תמיד ולא מפסיק), והיא קריאת הנשמה ורצונה להיכלל ולידבק בה' אחד.

ואפילו בפחותי ערך ועמי הארץ יש בחינה זו - כפי שמאריך האדמו"ר הזקן לבאר בספר התניא פרקים י"ח וי"ט.

רק שאינה בהתגלות מורגשת בנפשם תמיד - כלומר אהבה זו קיימת בכל אחד ממש, אלא שאופן גילויה בנפש אינו תמידי והוא תלוי בעבודת האדם, אך גם אלו שלא גילו אהבה זו בנפשם, היא קיימת בתוכם רק **מוסתרת** אהבה זו **בבחינת מקיף שומר עליהם מלמעלה,** - בחינת ה'סובב כל עלמין' נקראת "שומר"[18]. כיון שהאור המקיף שומר על האור הפנימי שלא יהיה ממנו יניקת החיצונים, ובנפש - האהבה המסותרת בכחה לשמור על האדם לבל יפול בכוחותיו הפנימיים בזמן נסיון.

ולכן יש בכח כל אחד ואחת מישראל למסור נפשו על קידוש השם בלי שום טעם ודעת השגת אלקות שהרי אם היה כח המסירות־נפש תלוי בחישובים שכליים ובהתבוננות היה צריך להיות בעיקר אצל החכמים ובעלי ההתבוננות, אך כיון שכח המסירות נפש נטוע בנפשו של היהודי מצד עצם קיומה, ללא 'טעם ודעת', הרי הוא קיים אצל כולם. אלא שאופן קיומה של אהבה זו הוא - **רק בבחינת אמונה היינו** לא באופן שחודר ומורגש בפנימות אלא **שהיא מקיפו מלמעלה מן השכל כו'** - כיון שהאהבה מאירה במקיף ולא הפנימיות, לכן מתגלת באמונה ובמסירות־נפש ולא בטעם ודעת.

(ועיין מה שכתוב ב'לקוטי תורה' בהביאורים דוידעת פרק ג בענין שהאמונה נקראת עטרה כמו עטרה שהיא מקיפה ומעל הראש, כך אמונה זו שרשה מבחינת המקיף **כו'**),

ושרש האמונה בנשמות ישראל הוא משום דמזליה חזי (מזלו רואה) **כו'**, המזל של הנשמה - כלומר שרש הנשמה כפי שהיא בעולם העליון למעלה - רואה אלוקות במוחש, ולכן זה משפיע גם על הנשמה כפי שירדה לעולם שאינה מסוגלת להיפרד מאלוקות. וזהו **בשרש הנשמה למעלה** שהיא נקראת "מזל" **דהתקשרותה באלקות הוא משום דמזליה חזי ורואה אמיתות אחדות ה' על כן אי אפשר לה להיות נפרד חס ושלום** כיון שההתאמתות של הראיה היא התאמתות חזקה ביותר, ולכן אף שהנשמה למטה לא רואה אלוקות, כיון ששרשה העליון רואה וזה מתאמת אצלה לחלוטין, זה משפיע על חלק הנשמה הנמשך בגוף.

(וצריך לומר דאין זה דרגת המזל הרואה אלוקות ענין ההתקשרות עצמית של הנשמה בעצמות אין־סוף שזהו מפני שמושרשים בעצמות כו' - יש דרגה גבוהה יותר מענין המזל, והיא עצם הנשמה ממש, שמצד שרש הנשמה עצמה אין אפשרות ליפרד מה'. כלומר, בדרגת הנשמה כפי שהיא בדרגת ה"מזל", ההתאמתות שלה היא מצד סיבה, שהיא רואה אלוקות, ומצד ראיה זו לא רוצה ליפרד כאן למטה. אך מצד עצם הנשמה ממש, הנשמה לא נפרדת מאלוקות לא מפני סיבה (ששרשה למעלה רואה אלוקות) אלא מפני שלא יכולה להיפרד מאלוקות, שהיא ואלוקות הם דבר אחד ממש, **וכמו שנתבאר במקום אחר**[19]),

אך למטה הרי זה בא בבחינת אמונה כו' - כיון שרק שרש הנשמה למעלה רואה אלוקות, הרי על הנשמה כפי שהיא למטה - בגוף, זה משפיע באופן של 'אמונה' ולא ממש 'ראיה'.

(ומבואר במקום אחר דתוקף האמונה פשוטה שבנשמות ישראל ללא חישובים שכליים **הוא משום דמזליה חזי** (שמזלם רואה) **שהרי היא רואה אמיתות הדבר** וההתאמתות של הראיה היא התאמתות חזקה ביותר[20] **כו')**.

שבת פרשת תבוא

16. תהילים ל, יג.

17. ראה זוהר חלק ב קמ, ריש עמ' א'. זוהר חלק א' עז, ב. פו, ב. קעח, ב.

18. ראה לדוגמא המשך זה פרק שנ"ג, וראה מאמר "בסוכות תשבו" התש"מ, בענין שמיני עצרת.

19. ראה המתבאר בענין זה במאמר "ואתה תצוה" תשמ"א (שי"ל לפורים קטן תשנ"ב), וזה לשונו שם: ויש לבאר זה ע"פ הידוע דזה שישראל מאמינים באלקות באמונה פשוטה ואין צריכים ראיות על זה הוא מצד שני טעמים. לפי שמזלייהו חזי. דהנשמה שלמעלה **רואה** אלקות (ראי' שלמעלה משכל), וזה פועל בהנשמה שבגוף האמונה באלקות. ועוד ביאור, דשורש האמונה הוא מעצם הנשמה (שלמעלה ממזלי' חזי). דזה שעצם הנשמה מקושרת באלקות היא התקשרות עצמית (שאינה תלוי' בסיבה, גם לא בענין הראי' שלמעלה משכל). ויש לומר, דמהחילוקים שבין שני הביאורים (הענינים) הוא, דהאמונה בהנשמה המלובשת בגוף הבאה מראיית הנשמה שלמעלה היא בבחינת מקיף. דכיון שהנשמה שלמעלה היא למעלה מהתלבשות לכן פעולתה בהנשמה המלובשת בגוף היא בבחינת מקיף. ובכדי שהאמונה (בהנשמה המלובשת בגוף) תהי' בפנימיות, הוא ע"י גילוי ההתקשרות עצמית דעצם הנשמה. כי עצם הנשמה היא העצם של הנשמה המלובשת בהגוף, ולכן, האמונה דהנשמה המלובשת בהגוף שמצד עצם הנשמה היא בפנימיותה.

20. שלכן "אין עד נעשה דיין" (ראש השנה כו, א). וראה לקוטי שיחות חלק ו' ע' 121. ובהנסמן שם.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

עולם התהו – אורות מרובים וכלים מועטים, עולם התיקון – אורות מועטים וכלים רחבים. עבודת האדם שאורות דתהו יהיו בכלים דתיקון. כל מדה טובה, צריכה לבוא מהכח את הפועל.

ו) **אַךְ** הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב (יְשַׁעְיָה מה יח) "לֹא לַתֹּהוּ[23] בְּרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ", דִּבְרִיאַת הָעוֹלָם שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הִנֵּה לֹא לַתֹּהוּ בְּרָאָהּ אֶלָּא לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ, דְּהִנֵּה תֹּהוּ וְתִקּוּן הֵם שְׁנֵי תְּאָרִים מֻגְבָּלִים הַמְבֹאָרִים בְּמַעֲלַת מְזִיגַת הָאוֹרוֹת וְהַכֵּלִים שֶׁיִּהְיוּ בְּעֶרֶךְ זֶה לָזֶה, וּכְמוֹ בְּחוּשֵׁי בְּנֵי אָדָם הֲרֵי אָנוּ רוֹאִין דְּיֵשׁ מִי שֶׁהוּא בַּעַל חוּשׁ נִפְלָא בְּחָכְמַת הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן, אֲבָל הוּא בַּעַל חֶסְרוֹן בִּכְלֵי הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן, דְּנִחַר גְּרוֹנוֹ וְאֵין לוֹ קוֹל כְּלָל, אֲבָל מִצַּד הַחוּשִׁים הוּא נִפְלָא בְּיוֹתֵר, עַד אֲשֶׁר בְּעֵת שֶׁשּׁוֹמֵעַ אֵיזֶה שִׁיר וְנִגּוּן הִנֵּה הוּא בָּא לִכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ מִצַּד גֹּדֶל עֹצֶם עַרְבוּת מְתִיקוּת הֲבָנָתוֹ וְהַרְגָּשָׁתוֹ בְּחָכְמַת הַשִּׁיר, וְלִפְעָמִים אָנוּ רוֹאִים דְּיֵשׁ מִי שֶׁהוּא בַּעַל כִּשָּׁרוֹן גָּדוֹל וְנִפְלָא בִּנְגִינָה וְשִׁיר, אֲשֶׁר שִׁירָיו וּמַנְגִּינוֹתָיו מַפְלִיאִים בְּקוֹל אַדִּיר וּבִנְעִימָה מְיֻחֶדֶת עַד כִּי כָּל שׁוֹמְעָיו יִתְפַּלְּאוּ הַפְלֵא וָפֶלֶא וְיִתְעַנְּגוּ בְּעֹנֶג רַב עַל גֹּדֶל עֹצֶם נְעִימַת קוֹלוֹ, וְעִם זֶה הִנֵּה הוּא בַּעַל חֶסְרוֹן בְּחָכְמַת הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן, דְּכָל זֶה מַה שֶּׁהוּא שָׁר וּמְנַגֵּן הֲרֵי אֵין זֶה שֶׁהִמְצִיא וְהִשְׂכִּיל בְּעַצְמוֹ, כִּי־אִם הוּא מַה שֶּׁשָּׁר וּמְנַגֵּן אֶת הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן שֶׁהִמְצִיא בַּעַל הַחוּשׁ בְּחָכְמַת הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן, וְרַק לִהְיוֹתוֹ בַּעַל כִּשָּׁרוֹן נִפְלָא בִּכְלֵי הַשִּׁיר וְהַנִּגּוּן הִנֵּה הוּא מַפְלִיא לָשִׁיר וּלְנַגֵּן אֶת הַשִּׁירִים וְהַנְּגִינוֹת שֶׁל בַּעַל הַחוּשׁ בְּחָכְמַת הַשִּׁיר וְהַנִּגִּינָה. וְיוּבָן זֹאת בְּמַעֲלַת הַהַשְׂכָּלָה וְהַהֲבָנָה, דְּיֵשׁ מִי שֶׁהוּא חָכָם גָּדוֹל בַּעַל חוּשׁ נִפְלָא לְהַמְצִיא הַמְצָאוֹת חֲדָשׁוֹת בְּהַשְׂכָּלוֹת נִפְלָאוֹת, אֲבָל חָסֵר הוּא כֹּחַ הַהַסְבָּרָה, וְיֵשׁ מִי שֶׁהוּא בַּעַל הֲבָנָה גְּדוֹלָה וּרְחָבָה אֲשֶׁר כָּל דְּבַר הַשְׂכָּלָה יָכוֹל לְהַסְבִּירָהּ בְּהֶסְבֵּר רַב עַד אֲשֶׁר בְּאֶפְשָׁרוּתוֹ לְהַסְבִּיר שֵׂכֶל נִפְלָא וְנַעֲלֶה גַּם לְבַר דַּעַת קָטָן בְּיוֹתֵר. וְכֵן בְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת, הִנֵּה אָנוּ רוֹאִין בְּמוּחָשׁ דְּיֵשׁ מִי שֶׁהוּא בַּעַל חוּשׁ נִפְלָא בְּמִדַּת הָאַהֲבָה וּבְמִדַּת הַחֶסֶד, וּמַשְׂכִּיל בָּזֶה כַּמָּה הַמְצָאוֹת בְּאֹפֶן הָאַהֲבָה וְהַחֶסֶד וּמַרְבֶּה לְדַבֵּר בְּמַעֲלַת אַהֲבַת רֵעִים וּבְמַעֲלַת הַחֶסֶד וְהַהֲטָבָה, אַךְ הוּא חָסֵר כֹּחַ לְהָבִיא אֶת מִדַּת אַהֲבָתוֹ וּמִדַּת חַסְדּוֹ מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל מַמָּשׁ, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִין בְּמוּחָשׁ בִּטְבִעֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם בַּעֲלֵי מִדּוֹת טוֹבוֹת עַל צַד הַהַפְלָגָה וּבְכִשָּׁרוֹן נַעֲלֶה, אֲבָל זֶה רַק בְּכֹחַ וְלֹא בְּפֹעַל, וְאֵין זֶה שֶׁאֵינָם חֲפֵצִים בְּהַפֹּעַל, אַדְּרַבָּה הֵם מְדַבְּרִים דִּבְרֵי אַהֲבָה וְחֶסֶד בְּהִתְרַגְּשׁוּת גְּדוֹלָה, וּבְשָׁעָה שֶׁהֵם מְדַבְּרִים הֲרֵי הֵם מְסוּרִים וּנְתוּנִים לָזֶה בְּכָל לִבָּם, וְהֵם חֲסֵרִים כֹּחַ לְהָבִיא הַדָּבָר בְּפֹעַל. וְהִנֵּה עוֹלָם הַתֹּהוּ הֵם אוֹרוֹת מְרֻבִּים וְכֵלִים מוּעָטִים[24], וְ'תִקּוּן' הֵם אוֹרוֹת מוּעָטִים וְכֵלִים רְחָבִים, דְּאוֹרוֹת מְרֻבִּים הֵם עַל־דֶּרֶךְ בַּעַל הַחוּשׁ בְּשִׁיר וְזִמְרָה וּבַעַל הַמְצָאָה בְּהַשְׂכָּלָה וּבַעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת בְּכֹחַ, דְּעִם הֱיוֹתָם כֻּלָּם בַּעֲלֵי הַפְלָגָה בְּעִנְיָנֵיהֶם, דַּהֲלֹא כָּל עִנְיָנֵי הַשִּׁיר וְהַזִּמְרָה בָּאִים בְּגִלּוּי, רַק עַל־יְדֵי בַּעֲלֵי הַחוּשׁ בְּחָכְמַת הַשִּׁיר וְהַנִּגִּינָה וְעִנְיָנֵי הַהַשְׂכָּלָה בַּהֲבָנָה וְהַסְבָּרָה בָּאוֹת בְּגִלּוּי רַק בְּסִבַּת בַּעַל הַמְצָאָה, וְכֵן הוּא בְּגִלּוּי הַמִּדּוֹת טוֹבוֹת שֶׁבָּא בְּהִתְעוֹרְרוּת בַּעֲלֵי הַחוּשׁ בְּאַהֲבָה וְחֶסֶד, וְעִם זֶה הִנֵּה הֵם עַצְמָם חֲסֵרִים כֹּחַ לְהָבִיא דָּבָר בְּפֹעַל, וְהוּא לְפִי שֶׁהֵם חֲסֵרִים אוֹתָם הַכֵּלִים מַה שֶּׁלְּפִי עֶרֶךְ הָאוֹרוֹת, וְ'תִקּוּן' הֵם כֵּלִים רְחָבִים, וְהָעֲבוֹדָה הִיא שֶׁיִּהְיוּ אוֹרוֹת דְּתֹהוּ בְּכֵלִים דְּתִקּוּן, דְּכָל מִדָּה טוֹבָה הִנֵּה הָעִקָּר הוּא שֶׁתָּבוֹא מֵהַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל. וְזֶהוּ "לֹא לַתֹּהוּ בְּרָאָהּ אֶלָּא לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ", דְּעִם הֱיוֹת דְּרִבּוּי אוֹרוֹת בְּכָל עִנְיָן שֶׁהוּא הוּא דָּבָר נַעֲלֶה, אֲבָל הָעִקָּר הוּא לְהָבִיא דָּבָר טוֹב בְּפֹעַל.

ד"ה לך אמר ליבי

כ"א אלול תרצ"ו

---

23) בישעיה שם: תוהו. אבל כן הוא כבפנים בכמה מקומות בדא"ח [בדברי אלקים חיים = בתורת החסידות].

24) ראה עץ חיים שער הכללים סעיפים א־ב. שער התיקון פרק ה. תורת חיים בראשית ט, א ואילך. מאמרי אדמו"ר הזקן ענינים עמ' תיז ואילך. ובכמה מקומות.

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

י. ביום הרביעי, כ' באלול, הלך הרבי "צמח צדק" לבית הכנסת להתפלל. בדרך הילוכו נפגש עם הבעל־הבית הליובאוויטשי פנחס, שביקש ממנו גמילות־חסד של שלושה רובלים, כדי שיוכל לקנות משהו בשוק ולמכור, ועל־ידי־כך יהיה לו להוצאות שבת. אמר לו הרבי ה"צמח צדק" שיכנס אליו לביתו אחרי התפילה ויתן לו.

כשהכין הרבי ה"צמח צדק" את עצמו לתפילה והניח את הטלית על כתפו, נזכר במה שר' פנחס אמר לו, שהיום הוא יום השוק, השוק נפתח בהשכמה ובודאי זקוק פנחס לכסף מיד. הסיר ה"צמח צדק" את הטלית מעל כתפו, הלך לביתו, לקח חמשה רובלי־כסף ונתן לפנחס שיוכל לסחור ולהרוויח משהו.

כשחזר הרבי ה"צמח צדק" ל"מנין" ונטל ידיו מהכיור כדי לעמוד לתפילה, נראה אליו רבינו הזקן ופתר לו כל ספיקותיו, ופני קדשו האירו.

יא. בשנת תקפ"ח מקבל אב־הסבא הרבי ה"צמח צדק", את עול הנשיאות של חסידי חב"ד ומקום מושבו הוא בביתו, היכן שלאחר מכן היה ה"אולם של המנין הקטן".

יב. שאלה: האם הרבי כ"ק אאמו"ר הרה"ק הכיר את הרבי ה"צמח צדק"?

תשובה: אב־הסבא הרבי ה"צמח צדק" הכיר את הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק וידע מיהו ומה הוא יהיה, והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ידע מיהו סבו הרבי ה"צמח צדק".

טבת תרע"ו שאל אחד הקרואים לסעודת שבת את הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, אם כ"ק אדמו"ר הכיר את סבו הוד כ"ק אדמו"ר "צמח צדק"?

וענה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק:

כשהייתי בן ארבע שנים הייתי נכנס כל יום לחדרו של הסבא, והסבא היה מספר לי סיפור מהתורה. פעם אחת הושיב אותי הסבא על ברכו, לקח את ידי והבריש בה את שערות זקנו. וסיים הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: זה עזר לי לקלוט מאמרי החסידות של הסבא. הברשתי היטב.

יג. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר לי – מספר אבי – שאחיו המבוגר ממנו, הגאון הצדיק ר' אברהם סענדר היה מופלא בחושים ובעל מוחין ומדות. הוא נפטר בגיל שמונה שנים.

באגרות הקודש מכ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, ישנה פתקא שכתב כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מהר"ש לרבי ה"צמח צדק", בה הוא תולה פטירת בנו הקדוש אברהם סענדר בסיבה מסויימת. עונה לו הרבי ה"צמח צדק", שזה לא כך, והרבי כותב, שהילד הצדיק אברהם סענדר – היה נשמתו של הרבי הזקן.

כשהילד ר' אברהם סענדר היה בגיל ארבע שנים למד איתו ה"צמח צדק" משניות, והיה מדייק במשנה כל מה שכתוב בגמרא. הוא היה תמים גדול. הוא לא הבין כלל מה זה נקרא לשחק. הוא היה עסוק תמיד בלימוד ובתפילה.

בשעת הסתלקותו נכחו הרבי ה"צמח צדק", אבי והאחים. והם ראו ממנו דברים נפלאים. ישוב הדעת שלו בשעת ההסתלקות, לכולם הפליא מאד המוחין דגדלות שלו. ביום הסתלקותו, אמר: רבנו הזקן אמר לו שיבוא אליו, וביקש להלביש אותו בגדי שבת, התפלל מנחה בשמחה, ואחרי "עלינו" אמר שמע ישראל ויצאה נשמתו באמירת הוי' אחד.

יד. הענין של 'כחותם המתהפך' אודותו דובר, הוא אחד מעניני ההשכלה של חסידות.

(אמר אחד מהמסובים: אינני מבין את העומק שבענין. וענה כ"ק אדמו"ר:)

אבי אמר, בדרך בדיחותא, באי הבנה אנחנו עשירים.

(אחרי שסיימו לנגן, אמר:) ביאור הענין הוא: בענין ההשפעה ישנם שני אופנים. השפעה שבערך היא, כמו רב ותלמיד. הרי אז במשך הזמן נחקקים חושי הרב בתלמיד באותו אופן שהרב מצטיין בו, אם בהעמקה, בהבנה או בהסברה. אך בהשפעה שבאין־ערוך, על־דרך כמו אב ובן, הרי אז יכול לבוא בדבר הפכי, כמו איש מזריע תחילה כו'[163]. אין זה בהכרח שיהיה דוקא כך, אך כיוון שזה באין ערוך, זה יכול לבוא בדבר הפכי. וכך הדבר ברבי וחסיד. זהו נקודת הענין, אך הדבר זקוק להסברה, וההסבר הוא ענין עיוני.

טו. כמו שבתורת החסידות ישנם חילוקי דרגות, כך גם בחסידים ישנם חילוקי דרגות. החסידים של הדור הקודם היו בדרגא עליונה יותר. אינני זוכר מי מזקני החסידים שיהיה רק חסיד מלידה. לא רק בני התורה ובעלי העסקים החסידיים היו עוסקים בחסידות ובעבודת התפילה, אלא אפילו היהודים הפשוטים היתה להם קבלת עול חסידית לשמוע מאמר חסידות ולהיות נוכח בהתוועדות.

---

163) ברכות ס, א.נדה כה, ב.

אני עובר במחשבתי על החסידים שהכרתי, ואני זוכר אותם בציור פנימי. אני זוכר אותם איך הם היו לפני התפילה, בשעת התפילה, בשעת הלימוד, בשעת האכילה, לפני האכילה, אחרי האכילה ובהנהגתם במשך כל היום.

כל אחד מהם, איך שהיה, אבל היה בעדת החסידים. במעלותיו ובחסרונותיו היה בעדת החסידים. הוא לא היה צריך להכריח את עצמו להיות בעדת החסידים, זה היה העצמיות שלו. ואילו כיום נהיה הענין של להכריח את עצמו להיות בין חסידים.

טז. חסידות חב"ד כוללת חב"ד, חג"ת, נה"י. חסידות חב"ד בעיקרה היא השכלה, הבנה ודעת אלקית, אך לחסידות חב"ד החג"ת והנה"י שלה. אותה התחלקות דרגות ישנה גם בחסידי חב"ד, אך גם הפשוטים בין חסידי חב"ד - שונים.

היהודים הפשוטים של חסידות חב"ד שעבודתם היא רק אמירת אותיות התורה, אומרי תהלים, אומרי זוהר, לא ידעי מאי דקאמרי, אך האמירה עצמה היא באופן אחר לגמרי. אפילו חסידי חב"ד שאמרו תהלים בלי בכיות, אך עצם אמירת האותיות היתה שונה. שכן לפשוטים שבין חסידי חב"ד היתה פנימיות. כיום - עם בכיות ועם אנחות, אך זה לא זה.

אצל חסידים בזמנים עברו לא היה הענין של התבודדות, להיות מבודדים לעצמם. הם היו בעולם ושם היו מרוממים מהעולם, על־דרך כמו חכם השקוע בהשכלה ומוחין, הרי הם בבחינת מובדל. כפי שאבי אמר מאמר החכם: טובה הפרישות בתוך הבריות והבדידות עם בני אדם[164].

ש"פ אמור, בסעודת הלילה

164) ראה שיחת חה"פ תרצ"ד סוף ח"ד.

אגרות קודש

ב"ה, טו"ב אלול ערב ח"י אלול, תש"ו.
ברוקלין.

אל ידידינו אנ"ש ומפלגות החסידים
ומחבבי תורה ויראה שלומי אמוני
ישראל

ה' עליהם יחיו.

לשלום אין קץ ולברכה אין סוף.

שמונה עשר באלול הוא היום הקדוש והבהיר אשר עלי' איתמר ח"י ח"י יודוך, כי היום בעצמו נותן תודה בהילול ושבח לאלקינו ואלקי אבותינו בורא שמים וארץ על הזכות הכי גדול אשר זכה מלפניו ית' ויתעלה אשר בו ח"י אלול נולדו המאורות הגדולים אשר האירו מוחם ולבם של אלפי אלפים וריבוא רבבות משפחות בישראל באור תורה ועבודה, באהבת ישראל ובמדות טובות, במסורת אבות לבנים ולבני בנים, עד אלו אשר, בעזרתו ית', יזכו, בתוך כלל ישראל, לקבל פני משיח צדקנו ע"י הכנה דתשובה.

מאור החסידות ומורה דרך החסידים, אדוננו מורינו ורבינו, הוד כ"ק הבעל שם טוב נולד ביום השני לסדר אתם נצבים, ח"י אלול, בשנת ה' אלפים ארבע מאות חמשים ושמונה - נח"ת - לבריאה.

מאור חסידות חב"ד ומורה דרך המסירות נפש על החסידות ודרכי החסידות הוד כבוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו הזקן בעל התניא נולד ביום הרביעי לסדר והי' כי תבא, ח"י אלול, בשנת ה' אלפים חמש מאות וחמש לבריאה.

שני הימים הללו - יום השני דח"י אלול תנ"ח ויום הרביעי דח"י אלול תק"ה ב"ד קדש המה, אשר זה שתי מאות ארבעים ושמונה שנה מתברכים כל מפלגות החסידים ושלומי אמוני ישראל בברכת שמים מעל בגשם וברוח, וזה שתי מאות ואחת שנה אשר הוכפלה קדושת היום וברכתו לחסידי חב"ד, הם ביתם זרעם וזרע זרעם, ה' עליהם יחיו.

היום הקדוש והטהור ח"י אלול הנקבע משמים ממעל לכוס של ברכה הוקבע ליום הכנסי' לאגודת חסידי חב"ד, להשתתף המה ושלומי אמוני ישראל מחבבי תורה תמימה בשמחת נשמות הצדיקים יסודי עולמנו, בחיזוק מוסדות התורה והצדקה בנתיבות החיים אשר הואילו להנחיל לכל ישראל, לזכות כי ישאו רנה ותפלה לפני כסא רם ונשא בעדינו ובעד בני ביתינו, ולעמוד בהרכנת ראש ובשעבוד הלב לקבל עלינו ללכת בדרך הקודש אשר סללו ולקבל ברכתם ולקוות לישועת השי"ת בגשמיות וברוחניות אשר תבא בזכותם הקדוש.

עלינו להודות ולהלל להשם יתברך אשר השאיר לפליטה מידי הזדים ומלחמת הרג ואבדן ונצולו הרבה מאחב״י ובתוכם אנ״ש ותלמידי התמימים ואשר ת״ל חלק מהם כבר גם באו למדינה זו, ויוכלו לקיים את התורה והמצות, ותלמידי התמימים יוכלו להמשיך את לימודם בתורה ועבודתם בתפלה כמקדם.

ואני תפלה לה׳, בזכות הוד כ״ק אבותינו רבותינו הקדושים, ובזכות בעלי השמחה, אשר השי״ת יחוס וירחם על אחינו בני ישראל בכל המדינות, מעבר לים מזה בגשמיות, ומעבר לים מזה ברוחניות, ויתן לכללות אחינו בני ישראל כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

והנני ידידם עוז הדורש שלומם ושלום ב״ב טובם והצלחתם ומברכם בגשמיות וברוחניות

יוסף יצחק.

אג״ק מוהריי״צ כרך יד

אגרת קודש מאת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע

תרגום חפשי מאידיש ללא אחריות כלל וכלל

חלק ח

כאשר שמע (=״קלט״) ר׳ מרדכי את ה׳תורה׳ שאמר הבעל־שם־טוב בענין תורה ותפלה וההבדל שביניהם, והרי הוא - ר׳ מרדכי - היה למדן גדול בתורת הנגלה ובעל ידיעה גדולה בתורת הקבלה, הרגיש את נקודת האמת שבאמרה זו, הרי ׳תורה׳ זו - שאמרה הבעל־שם־טוב בענין חיי עולם וחיי שעה - עשתה אצלו - אצל ר׳ מרדכי - מהפכה שלמה, והוא החל לעמול על עבודת התפילה.

ויום בו התפילה אצל ר׳ מרדכי היא כפי שצריך, קורא הוא - לתפילה - שבת.

לעיתים קרובות ביותר, חוזר ר׳ מרדכי לעצמו את דברי התורה ששמע מהבעל־שם־טוב - בתקופה הראשונה לבואו אליו - על מאמר הגמרא שבת דף ס״ט עמוד ב:

אמר רב הונא: היה מהלך במדבר ואינו יודע מתי שבת. מונה ששה ימים (מיום ששם אל לבו ששכח, ומשמר (יום) השביעי. רש״י) ומשמר יום אחד, חייא בר רב אומר: משמר יום אחד ומונה ששה. במאי קמיפלגי? מר - רב הונא - סובר: כברייתו של עולם (ימי חול נמנו תחילה, רש״י) ומר - חייא בר רב - סבר: כאדם הראשון (שנברא בערב שבת, ויום ראשון למניינו שבת הי׳ - רש״י)

ואומר על כך הבעל־שם־טוב: ישנם שני סוגי עבודה, עבודת ששת ימי החול, ועבודת השבת. בכל שבוע שהוא ששה ימים - שש ספירות ומדות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד ויסוד - חייב להיות יום אחד שבת, שהוא ספירת ומדת המלכות, ובזה, בעבודה של ששת ימי החול ויום השבת - גם כן ישנם סוגי עבודה, האם ששת ימי המעשה הם תחילה, ואז היום השביעי הוא יום השבת - השכר עבור ימי העבודה. או (= דרך שניה) תחילה הוא יום השבת, ומיום זה מגיע שפע לששת ימי המעשה. עבודת ששת ימי החול היא תורה, ועבודת השבת היא תפילה, תורה נקראת מדבר. אמר רב הונא: ״היה מהלך במדבר״ כאשר אחד שקוע כולו בתורה, ״ואינו יודע אימתי שבת״, ואינו יודע מענין עבודת התפילה, אז העצה לזה היא ״מונה ששה ימים״. צריך הוא לעמול עם ששת מידותיו, כדי להבין ולהיזכר לשם מה הוא (= האדם) נברא, אשר העיקר הוא להכיר את גדולת ה׳. וזה בא רק על־ידי עבודת התפילה. ואת זה אומר רש״י:

(= מונה ששה ימים) "מיום ששם אל לבו שכחתו", ואחרי ששת הימים "משמר יום אחד" שהוא ה"יום השביעי" עבודת התפילה בקבלת עול מלכות שמים, אשר לכן זוהי "מלוכה". "חייא בר רב (= אומר)", זאת אומרת: זה שיש לו חיות בתורה ולומד תורה לשמה - אצלו הסדר הוא ש"משמר יום אחד ומונה ששה ימים", אצלו נותנת עבודת התפילה חיות בעבודת התורה. בריאת העולם היא בשביל עבודת הבירורים ו(= לכן) עבודת התורה קודמת, והשכר הוא עבודת השבת (= תפילה). אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה, כאן קודמת עבודת השבת שזוהי התפילה, ונותנת חיות בתורה.

'תורה' זו היתה אחת מה'תורות' הראשונות ששמע ר' מרדכי מהבעל־שם־טוב, ואשר עשתה עליו רושם אדיר, כך שהתחיל לעסוק בעבודת התפילה, ר' מרדכי היה בקי ב'תורה' זו כמונה אותיותיה. והיה חוזר רבות על ה'תורה' הנ"ל באותו קול וניגון כפי ששמעה מהבעל־שם־טוב, ולאחרי כל פעם שחזר על 'תורה' זו היה מתעורר בחשק ורצון לעבודת התפילה, וכך היה גם הפעם, שכאשר שב ר' מרדכי מהנהר שטבל בו, התחיל מכין עצמו לתפילה, וחזר על ה'תורה' האמורה כמה פעמים מתוך עמקות הדעת ונעמד להתפלל.

בסביבות השעה עשר בבוקר, החלו להתאסף בבית המדרש של הקברנים מחשובי בני העיר, היתה זו אסיפה של נכבדים, חברי חבריא קדישא, באותו זמן - לא עלינו - נפטר אחד מבעלי הבתים החשובים, איש עשיר, והיה עליהם לדון ולהחליט איזה מקום להקציב לנפטר, איזה סכום כסף עליהם לדרוש עבור המקום, ולְמַה לנצל את הסכום.

האסיפה נמשכה מספר שעות, היו חילופי דברים וגם צעקות, ור' מרדכי יושב לו בפינה דרומית מערבית ומתפלל, ואינו יודע כלל מהנעשה סביבו.

אחד מבעלי האסיפה שם לב, שיהודי לא מוכר יושב מעוטר בטלית ותפילין בעיניים פקוחות ופנים לוהטות, ומזמן לזמן לוחש כמה מילים, אשר קשה להבין אותם, ובאמצע תפילתו פורץ בניגון, והנהגה זו זרה היא להם.

האיש ששם לב לכך, העיר את תשומת לב חבריו וכולם התבוננו היטב ביהודי זה (= ר' מרדכי) והחלו להתעניין מיהו אדם זר זה. תוך כדי כך נכנסו מספר שמשים קברנים לקבל הוראות מהגבאים היכן עליהם לכרות את הקבר עבור המת.

בין אלו - הקברנים - היה אחד ששמע את סיפורו של ר' מרדכי אתמול בין מנחה למעריב, שבמחוז וואהלין ישנו יהודי גאון צדיק ובעל מופת, ובכל המחוז מכנים אותו "בעל־שם־טוב".

מתי מספר נכבדים אלו, האזינו לדברי הקברן בפיות פעורים, ונשארו לשבת בבית המדרש, מביטים בו (ביהודי) בפליאה כועסת איך זה שיושב לו יהודי בשעה שתים־עשרה בצהריים מעוטר בטלית ותפילין וכנראה מתפלל.

מצב זה ארך כמה שעות, ויהודים אלו (= הנוכחים) אינם יכולים לשבוע מלהביט בהתפעלות, איך (= יהודי) זר זה (= ר' מרדכי) מתפלל.

בינתיים הם שמעו את צעדי הלוויה ויצאו (= מבית המדרש), בהליכתם סיפרו (= לאנשים נוספים) שבבית המדרש של הקברנים יושב יהודי זר ומתפלל, השומעים לא יכלו כלל להאמין לזה. ובהליכתם חזרה מהמקום הקדוש (בית העלמין) היה ר' מרדכי בקריאת שמע, וקהל ניכר נשאר להביט איך הוא מתפלל.

כאשר סיים ר' מרדכי את תפילתו, הוציא משקו פרוסת לחם, נטל את ידיו ואכל לחמו טבול במים, אחרי הסעודה נשכב לנוח על אחד הספסלים.

כאשר קם ר' מרדכי ממנוחתו, נכנס לחדר שני - ל'פרוש'. בתחילה סיפר לו (= ל'פרוש') שראה את בנו בישיבה בעיירה קאחנוב, הוא - ר' מרדכי - רצה להתדבר עמו, אך ה'פרוש' ענה לו "עליכם שלום" קריר, מבלי לשאלו מאין הוא בא, וכמעט מבלי לשמוע את מה שהוא (= ר' מרדכי) מספר לו אודות בנו.

ר' מרדכי מתבונן היטב ב'פרוש', ואף־על־פי־כן נראים לו הפנים מוכרות במקצת, אך היות וה'פרוש' עוצם את עיניו וריסי עפעפיו גדולים, היה לו קשה להכירו.

ה'פרוש' למד אז את מסכת מנחות. ר' מרדכי ראה באיזה דף הוא לומד, והתחיל לדבר עמו בסוגיא המדוברת, ורק אז פתח ה'פרוש' את פיו והכל בשפה ברורה ומפורשת, ומזמן לזמן פקח את עיניו ובידיו הרים את ריסי עפעפיו.

אז ראה ר' מרדכי שפנים אלו מוכרות לו, אך היכן ומתי ראה אותו לא היה ידוע לו, וכך המשיכו - ר' מרדכי וה'פרוש' - לדבר ולשוחח זמן ניכר.

פעם - אומר ר' מרדכי - לפני כשלושים, שלושים וחמש שנה, בהיותי בישיבה למדו סוגיא זו, אז "לשנו" סוגיא זו היטב, היינו אז שלושה חברים מושבעים: האחד היה נקרא בשם בערל, והשני היה נקרא בשם חיים - ואני. לבערל היה ראש טוב אבל איטי. כלפי כל מילה ועל כל דבר היו לו מאה חקירות, לכן כינו אותו בישיבה בשם "דב חקרן". לחיים היה ראש מהיר אך שטחי, שפע סברות רבות והכל במהירות.

האם היה זה בסמרגון? שואל ה'פרוש'.

כן - ענה ר' מרדכי - שם למדתי מספר שנים.

אני - אומר ה'פרוש' - גם כן למדתי בישיבת סמרגון, ואני זוכר היטב את דב החקרן. הוא היה חברותא שלי. ועוד חבר היה לי שם מוטיל באיעוער.

הרי אתם חיים מאזירער! קורא ר' מרדכי בהתפעלות.

כן - ענה ה'פרוש' - כאשר עיניו עצומות.

שחוק עצמותיך - אומר ר' מרדכי - מה עלה בגורלך? סמרטוט! כלי שבור! פקח עיניך! אנו חברים מאז ומקדם, אני מוטיל באיעוער.

ככה?, אומר ה'פרוש' כאשר עיניו עצומות, ברוך ה' זה ארבע־עשרה שנה ושלושה חדשים שאני פרוש ממנה (= מזוגתי) בהסכמתה, כתבתי לה נוסח מחילה שהיא מוחלת והיא חתמה על זה, וב"ה זה אחת־עשרה שנה שאני עוצם עיני, ויותר מעשר שנים שמשבת לשבת אני נמצא בבית המדרש של הקברנים.

אתה בהמה - אומר ר' מרדכי - פקח עיניך, גזור ריסך, היה בן־אדם, ואז אשוחח עמך.

ר' חיים ה'פרוש' התבלבל לגמרי, ולא ידע מה לענות.

ר' מרדכי המשיך לדבר בריתחא: אתה הולך בדרך עקלתון - אומר הוא ל'פרוש' - הנך שקוע ברפש של גאוה ומסריח ממך, וגסות רוח מדיפה ממך ריח לא טוב, עוד רגע קט תצא מדעתך מרוב דמיונות שוא שיש לך גילוי אליהו,

האם ראית פעם לכלוך? - שואל ר' מרדכי לר' חיים פרוש -

כן - עונה ר' חיים פרוש.

זה אתה! אומר לו ר' מרדכי - שק מלא פסולת, פקח את עיניך והתחל להתנהג כמו כל האנשים! במשך כל השנים שעברו התעלה ר' חיים פרוש בדרגת לימודו, אבל קבלה לא למד, הוא למד כמעט את כל ספרי המוסר, ולעתים הביט בזוהר, אך יותר מכל - היה לומד מדרש, ועינה את עצמו בתעניות ובסיגופים גדולים.

כאשר ראה ר' מרדכי שעל ידי דיבורים אין הוא יכול להשפיע על ר' חיים. החל לדבר אתו בעניני לימוד, כך הם דיברו ביניהם משך זמן עד שהחלו להתאסף יהודים כדי להתפלל מנחה.

אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע כרך ג' עמודים קנר־רעט
שמועות וסיפורים חלק ג עמודים 1־186.
הוגהה על פי צילום כתב יד קודש. הסיום חסר

אגרות קודש

[ה'תשל"ב]

(1) ע"ד איש כשם בעלה הראשון –

ראה בהמובא מס' שלחן העזר ס"א סעיף יב (מס' חכמת הנפש) ע"ד שם **האשה** הב' כהראשונה – ואין הס' תח"י. ולע"ע לא מצאתי עד"ז בנוגע להשמות **דבעל** הב' והא'.

ובכלל – יש לחלק בין איש לאשה ע"פ משנ"ת בכ"מ (או"ח סר"מ, אה"ע סכ"ה) **בפירוש – רק** בנוגע למחשבת (דעת) האיש (אף שבדרך אגב – ולא לפס"ד – נזכרה גם דעת האשה (פסחים קיב, סע"א)).

כן ממה **שלא** נזכר הטעם (דהשם יעורר הדעה) אפילו בנוגע לאיש – בנוגע לשמות כלה וחמותה,

משמע דלא חיישינן לזה.

ובכ"ז אם ישנו שמו – הרי מהיות טוב כו'.

(2) ע"ד אמירת ק"י אחרי קידוש לבנה –

בשל"ה (ש' האותיות דף עד, ב) **סיום** קידוש לבנה הוא בדרז"ל (אביי) ולכן – קדיש דרבנן. וכ"ה בסי' היעב"ץ. לדידן דמסיימין (ע"פ סי' האריז"ל ועוד) בעלינו – פשוט דצ"ל ק"י. וכ"כ בפי' בסי' קול יעקב. ועוד.

(3) אזכיר עה"צ לתוכן מכ' כת"ר שי'.

כיון שמפני הטרדות וכו' – נדחית כתיבת מכ' מסודר, בקשתי לטלפן ואת כת"ר הסליחה.

והנה לאחרי כתבי הנ"ל ראיתי ב"אזהרות נוספות בכת"י – לצוואת ר"י החסיד" [נדפסו בס' חסידים – ירות"ו תשי"ז ע' ל] וז"ל:

אם יש לאדם אשה ומתה לא ישא אחרת ששמה כשם הראשונה, או אם מת בעל לאשה לא תקח בעל ששמו כשם הראשון, כי יחשבו אחר הראשון, ואם יהי' הדבר כך לעולם לא יהי' בטוב או ימות אחד מהרה.

ובהערת המו"ל שם: ע' בס' חכמת הנפש להרקח כד ע"ג.

פרשת וילך

לא א וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: ב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת
וְלָבוֹא וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן
הַזֶּה: ג יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא | עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־
יַשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם
יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ וילך תשל"ה – מתוך 'התקשרות')

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה . . אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל (לא, א)

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה" – מֹשֶׁה הָלַךְ וְהִתְעַלָּה מֵחַיִל אֶל חַיִל עַל־יְדֵי זֶה שֶׁקִּשֵּׁר וְחִבֵּר אֶת עַצְמוֹ "אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל".

לו׳ שני ד וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחוֹן
וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד
אֹתָם: ה וּנְתָנָם יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם
כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם: ו חִזְקוּ וְאִמְצוּ
אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי | יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא
יַעַזְבֶךָּ: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ וילך תשכ"ה – מתוך 'התקשרות')

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה (לא, א)

וַאֲזַל מֹשֶׁה לְמִשְׁכַּן בֵּית אֶלְפָּנָא (תרגום יונתן)

לִפְנֵי שֶׁמֹּשֶׁה נָתַן הוֹרָאָה לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל, הָלַךְ לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ ("בֵּית אֶלְפָּנָא"), כְּדֵי לְעַיֵּן בַּדָּבָר וּלְבָרֵר וּלְלַבֵּן אֶת שְׁמוּעָתוֹ. לוֹמַר לְךָ:

אַל לוֹ לָאָדָם לִפְסוֹק הֲלָכָה עַל סְמַךְ יְדִיעָתוֹ בַּתּוֹרָה וְזִכְרוֹנוֹ; עָלָיו לְעַיֵּן שׁוּב בְּשֻׁלְחָן־עָרוּךְ, וְרַק אַחַר־כָּךְ יוֹצִיא אֶת פְּסַק הַדִּין.

בְּעִנְיָן זֶה מְסוּפָּר עַל אַדְמוֹ"ר הָרַשַׁ"ב, שֶׁפַּעַם כִּבְּדוּהוּ בְּ'מַפְטִיר' מִבְּלִי לְהוֹדִיעַ לוֹ עַל כָּךְ מֵרֹאשׁ. הָרַבִּי יָצָא לְחֶדֶר סָמוּךְ וְעִיֵּן בַּהַפְטָרָה, וְרַק אָז חָזַר לְבֵית־הַכְּנֶסֶת וְעָלָה לַתּוֹרָה.

ישראל שלישי ז וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא
אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה אוֹתָם:
ח וַיהוָה הוּא | הַהֹלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ
לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָ לֹא תִירָא וְלֹא תֵחָת:
ט וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־
הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנֹּשְׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה
וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ וילך תשל"ה – מתוך 'התקשרות')

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה (לא, א)

נָקֵל לְשַׁעֵר בְּאֵיזוֹ דַּרְגָּה רָמָה וְנִשְׂגָּבָה עָמַד מֹשֶׁה לְאַחֲרֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים שְׁנוֹת עֲבוֹדַת ה', וּבְכָל־זֹאת – בַּמֶּה עָסַק בְּיוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן? בְּ"וַיֵּלֶךְ", הֲלִיכָה וַעֲלִיָּה לְדַרְגָּה נַעֲלֵית עוֹד יוֹתֵר.

רכ״ט י וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ | שֶׁבַע שָׁנִים
בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת: יא בְּבוֹא
כָל־יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת
נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם: יב הַקְהֵל אֶת־הָעָם
הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ
לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה
הַזֹּאת: יג וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ
לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר
אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים
אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: **פ**

ע"כ במנחת שבת וכהו"ל

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יד עמ' 127)

הַקְהֵל אֶת הָעָם . . לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ (לא, יב)

כֹּהֲנִים עוֹמְדִים . . וַחֲצוֹצְרוֹת שֶׁל זָהָב בִּידֵיהֶם [לְהַקְהִיל אֶת הָעָם לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ] (תוֹסֶפְתָּא סוטה ז, ח) תַּפְקִידוֹ הָעִקָּרִי שֶׁל כֹּהֵן הוּא לְהַעֲלוֹת גַּם אֶת הַנָּמוּךְ בְּיוֹתֵר לִקְדֻשָּׁה, כְּפִי שֶׁיֵּשׁ לִרְאוֹת מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁמָּצִינוּ בַּעֲבוֹדַת הַקְּטֹרֶת, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲשִׁיבוּת מְיֻחֶדֶת (כַּכָּתוּב "שָׂימוּ קְטֹרָה בְּאַפֶּךָ"): מַעֲבִירָה אֶת הַזֶּהֳמָא שֶׁל הַיֵּצֶר הָרַע (זהר); אֵינָהּ רְאוּיָה לְמַאֲכָל אָדָם (בְּנִגּוּד לַקָּרְבָּנוֹת); יֵשׁ בָּהּ חֶלְבְּנָה, שֶׁרֵיחָהּ רַע. זֶהוּ שֶׁכֹּהֵן מַקְהִיל וּמֵרִים אֶת כָּל הָעָם, גַּם הַיְּהוּדִי הַנָּמוּךְ בְּיוֹתֵר.

חמישי יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ

לָמוּת קְרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד
וַאֲצַוֶּנּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל
מוֹעֵד: טו וַיֵּרָא יְהוָה בָּאֹהֶל בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד
עַמּוּד הֶעָנָן עַל־פֶּתַח הָאֹהֶל: טז וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם־אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה
וְזָנָה | אַחֲרֵי | אֱלֹהֵי נֵכַר־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא
בָא־שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וַעֲזָבַנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר
כָּרַתִּי אִתּוֹ: יז וְחָרָה אַפִּי בוֹ בַיּוֹם־הַהוּא
וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לְאֵכֹל
וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא
הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי מְצָאוּנִי הָרָעוֹת
הָאֵלֶּה: יח וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא
עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל־אֱלֹהִים
אֲחֵרִים: יט וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת
וְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׂימָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן
תִּהְיֶה־לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 199)

וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם . . וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת (לא, יז)

כָּתַב הָרמב"ם, שֶׁכַּאֲשֶׁר עַם יִשְׂרָאֵל מִתְנַתֵּק מֵהקב"ה הוּא נַעֲשֶׂה "מֻפְקָר לַמִּקְרֶה", וְהַצָּרוֹת בָּאוֹת עָלָיו בְּדֶרֶךְ "מְצִיאָה", כְּאִלּוּ מֵעַצְמָן. אֶמְנָם, הַנְהָגָה זוֹ עַצְמָהּ הִיא בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית. אֵין כָּאן סִלּוּק הַהַשְׁגָּחָה, שֶׁהֲרֵי בֶּאֱמֶת קַיֶּמֶת הַשְׁגָּחָה גַּם כָּאן עַל כָּל פְּרָט וּפְרָט, אֶלָּא הַשְׁגָּחָה מֻסְתֶּרֶת ("וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי"), עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁאָדָם עָלוּל לַחֲשֹׁב שֶׁצָּרוֹתָיו בָּאוֹת בְּמִקְרֶה.

שישי כ כִּי־אַבִיאֶנּוּ אֶל־הָאֲדָמָה | אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי
לַאֲבֹתָיו זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן
וּפָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם וְנִאֲצוּנִי וְהֵפֵר
אֶת־בְּרִיתִי: כא וְהָיָה כִּי־תִמְצָאן אֹתוֹ רָעוֹת
רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד
כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ כִּי יָדַעְתִּי אֶת־יִצְרוֹ
אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁבָּעְתִּי: כב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה
הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
כג וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי
אַתָּה תָּבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ: כד וַיְהִי |
כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת
עַל־סֵפֶר עַד תֻּמָּם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לג עמ' 39)

וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד (לא, כו) **כָּל מִי שֶׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי סֵפֶר תּוֹרָה יֵשֵׁב בְּכֹבֶד רֹאשׁ . . שֶׁהוּא הָעֵד הַנֶּאֱמָן לְכָל בָּאֵי עוֹלָם** (רמב"ם סוף הלכות ספר תורה) הֲרֵי שֶׁסֵּפֶר תּוֹרָה הִיא עֵדוּת עַל כָּךְ שֶׁבָּחַר ה' בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים. וְהִנֵּה, עֵדוּת אֵינָהּ עַל דָּבָר הַנִּרְאֶה וְהַנִּכָּר - קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, שֶׁהוּא דָּבָר הַנִּרְאֶה לָעַיִן. כְּמוֹ כֵּן אֵין צֹרֶךְ בְּעֵדוּת עַל מִלְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִגְלוּיֵי - קְדֻשַּׁת יִשְׂרָאֵל, הַנֶּפֶשׁ הַקְּדוֹשָׁה שֶׁבְּכָל יְהוּדִי, שֶׁלִּפְעָמִים (כְּגוֹן בְּעֵת רָצוֹן) הִיא מְאִירָה בְּגִלּוּי. הָעֵדוּת הִיא עַל דָּבָר הַנֶּעְלָם - הַקֶּשֶׁר הָעַצְמִי שֶׁל יְהוּדִי עִם עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

שביעי כה וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־
יְהוָה לֵאמֹר: כו לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה
וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וְהָיָה־שָׁם בְּךָ לְעֵד: כז כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־מֶרְיְךָ
וְאֶת־עָרְפְּךָ הַקָּשֶׁה הֵן בְּעוֹדֶנִּי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם
מַמְרִים הֱיִתֶם עִם־יְהוָה וְאַף כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי:
כח הַקְהֵילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם
וַאֲדַבְּרָה בְאָזְנֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָעִידָה
בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ: כט כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי
מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתُון וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה
בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם: ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי
כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד
תֻּמָּם: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך

לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא,
תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ט, עמ' 378 – מתוך 'התקשרות')

הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף (לא, יב)

לְפִי הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ' (מִצְוָה תרי"ב) גַּם תִּינוֹק שֶׁנּוֹלַד הוּא בִּכְלָל הַמִּצְוָה. נִמְצָאנוּ לְמֵדִים מִזֶּה כְּלָל חָשׁוּב: חִנּוּכוֹ שֶׁל יֶלֶד יְהוּדִי מַתְחִיל מִיָּד עִם לִדָּתוֹ.

מפטיר כח הַקְהֵילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם
וְשֹׁטְרֵיכֶם וַאֲדַבְּרָה בְאָזְנֵיהֶם אֵת הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה וְאָעִידָה בָם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ:
כט כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתُון

וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקָרָאת
אֶתְכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־
הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם:
ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי
הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תֻּמָּם: פפפ

ל' ועם מ' של נצבים ע' פסוקים, אדני"ה סימן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות ש"פ ניצבים-וילך תשד"מ.

התוועדויות תשד"מ ח"ד עמ' 2038 – מתוך 'התקשרות')

פַּרְשִׁיּוֹת נִצָּבִים־וַיֵּלֶךְ

עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הִיא דֻּגְמָה לְחִבּוּר שְׁתֵּי הַתְּנוּעוֹת הַמְּנֻגָּדוֹת שֶׁל 'נִצָּבִים' וְ'וַיֵּלֶךְ': בְּעֵת תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה עוֹמְדִים 'כְּעַבְדָּא קַמֵּי מָרֵיהּ', מִבְּלִי לָזוּז ('נִצָּבִים'), וְעִם זֶה מִתְנוֹעֲעִים בְּחַיּוּת וּבְהִתְלַהֲבוּת ('וַיֵּלֶךְ').

וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּסֻפָּר עַל אַדְמו"ר הָאֶמְצָעִי שֶׁנָּהַג לְהִתְפַּלֵּל לְלֹא כָּל תְּנוּעוֹת חִיצוֹנִיּוּת, וְעִם זֶה הָיוּ נִיעָרִים מִמֶּנּוּ פַּלְגֵי זַעֲה...

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרת לפרשת וילך לקריאה בציבור

ולשמו"ת בהושע פרק יד ופרק ז

יד בְ֣שׁוּבָה יִשְׂרָאֵ֗ל עַ֤ד יְהוָה֙ אֱלֹהֶ֔יךָ
כִּ֥י כָשַׁ֖לְתָּ בַּעֲוֹנֶֽךָ׃ ג קְח֣וּ עִמָּכֶ֗ם דְּבָרִים֙
וְשׁ֣וּבוּ אֶל־יְהוָ֔ה אִמְרוּ־אֵ֖לָיו כָּל־תִּשָּׂ֣א
עָוֹ֑ן וְקַח־טּ֗וֹב וּנְשַׁלְּמָ֤ה פָרִים֙ שְׂפָתֵֽינוּ׃
ד אַשּׁ֣ור ׀ לֹ֣א יוֹשִׁיעֵ֗נוּ עַל־סוּס֙ לֹ֣א
נִרְכָּ֔ב וְלֹא־נֹאמַ֥ר עוֹד֙ אֱלֹהֵ֣ינוּ לְמַעֲשֵׂ֔ה
יָדֵ֑ינוּ אֲשֶׁר־בְּךָ֖ יְרֻחַ֥ם יָתֽוֹם׃ ה אֶרְפָּא֙
מְשׁוּבָתָ֔ם אֹהֲבֵ֖ם נְדָבָ֑ה כִּֽי־שָׁ֥ב אַפִּ֖י
מִמֶּֽנּוּ׃ ו אֶֽהְיֶה־כַּטַּ֥ל לְיִשְׂרָאֵ֖ל יִפְרַ֣ח
כַּשּׁוֹשַׁנָּ֑ה וְנָ֖ךְ שָׁרָשָׁ֥יו כַּלְּבָנֽוֹן׃ ז יֵלְכ֣וּ
יוֹנְקוֹתָ֔יו וִיהִ֥י כַזַּ֖יִת הוֹדֹ֑ו וְרֵיחַ֥ לוֹ
כַּלְּבָנֽוֹן׃ ח יָשֻׁ֣בוּ יֹשְׁבֵ֔י בְּצִלּ֖וֹ יְחַיּ֣וּ דָגָ֑ן
וְיִפְרְח֣וּ כַגָּ֔פֶן זִכְרֹ֖ו כְּיֵ֥ין לְבָנֽוֹן׃ ט אֶפְרַ֕יִם
מַה־לִּ֥י עוֹד֙ לָֽעֲצַבִּ֔ים אֲנִ֥י עָנִ֖יתִי
וַאֲשׁוּרֶ֑נּוּ אֲנִ֤י כִּבְרוֹשׁ֙ רַעֲנָ֔ן מִמֶּ֥נִּי פִרְי֖ךָ
נִמְצָֽא׃ י מִֽי־חָכָ֤ם וְיָבֵן֙ אֵ֣לֶּה נָבֹ֔ון וְיֹדֵ֖ע
כִּֽי־יְשָׁרִ֣ים דַּרְכֵ֣י יְהוָ֑ה וְצַדִּקִ֗ים יֵלְכ֤וּ בָם֙

שי למורא

ג) **קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים,** קַבְּלוּ עֲלֵיכֶם וְשִׂימוּ לְבַבְכֶם אֶל הַדְּבָרִים שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לָכֶם. **כָּל תִּשָּׂא עָוֹן,** כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ תִּסְלַח. **וְקַח טּוֹב,** מַעֲשֶׂה טוֹב שֶׁעָשִׂינוּ יָגֵן מוּל הֶעָוֹן. **וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ,** בִּמְקוֹם פָּרִים לְקָרְבָּנוֹת נְשַׁלֵּמָה לְפָנֶיךָ וְדוּי שְׂפָתֵינוּ. ד) **אַשּׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ,** וְגַם הֵאמְרוּ לְפָנָיו, לֹא נְבַקֵּשׁ עוֹד עֶזְרַת אָדָם, לֹא מֵאַשּׁוּר וְלֹא מִמִּצְרַיִם. **עַל סוּס לֹא נִרְכָּב,** זוֹ הִיא עֶזְרַת מִצְרַיִם, שֶׁמִּשָּׁם נִשְׁלְחוּ הַסּוּסִים. **לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ,** אֵלּוּ הַפְּסִילִים. **אֲשֶׁר בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם,** אֲשֶׁר בְּךָ ה' לְבַדְּךָ תְּהִי תִּקְוָתֵנוּ, אַתָּה הַמְרַחֵם יְתוֹמִים. ה) **אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם,** כַּאֲשֶׁר יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אָז אֶסְלַח לָהֶם עַל מַה שֶּׁהָלְכוּ בְּדֶרֶךְ שׁוֹבָב וּמָרְדוּ בִּי. **אֹהֲבֵם נְדָבָה,** אֹהֵב אוֹתָם בְּנִדְבַת לִבִּי, אַף שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִים לְכָךְ. ו) **אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל,** כְּלוֹמַר, לֹא תִּפָּסֵק אַהֲבָתִי מִיִּשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁאֵין הַטַּל נֶעְצָר לְעוֹלָם. **וְנָךְ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן,** וְשָׁרָשָׁיו שֶׁל יִשְׂרָאֵל יִתְפַּשְּׁטוּ כְּשָׁרְשֵׁי עֲצֵי הַלְּבָנוֹן. ז) **יֵלְכוּ יוֹנְקוֹתָיו,** יִתְפַּשְּׁטוּ עֲנָפָיו הָרַכִּים. כְּלוֹמַר, יִתְרַבּוּ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו. **כַּזַּיִת,** כְּאִילָן זַיִת שֶׁהָעָלִים שֶׁלּוֹ לַחִים כָּל הַשָּׁנָה. וּלְפִי הַתַּרְגּוּם, הוּא רָמֵז עַל אוֹר הַמְּנוֹרָה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **וְרֵיחַ לוֹ כַּלְּבָנוֹן,** כְּמוֹ רֵיחַ הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה'. כְּלוֹמַר, שֶׁיֵּלֵךְ שְׁמוֹ הַטּוֹב לְמֵרָחוֹק. וְהוּא רָמֵז עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּקְרָא "לְבָנוֹן" עַל שֵׁם שֶׁמַּלְבִּין עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. ח) **יָשֻׁבוּ יוֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ,** אֵלּוּ שֶׁיָּשׁוּבוּ וְיֵחָסוּ בְּצִלּוֹ שֶׁל הַקב"ה. פְּרוּשׁ אַחֵר, "יָשֻׁבוּ", בְּשׁוּבָה וְנִחַת. **יְחַיּוּ דָגָן,** יִחְיוּ אֶת עַצְמָם בְּכָל עֵת בְּמִצְוֹת הַקב"ה, כְּמוֹ הַדָּגָן שֶׁמְּחַיֶּה אֶת הָאָדָם. וַחֲסָרָה "כ", וְהוּא כְּמוֹ "יִחְיוּ כַּדָּגָן". **וְיִפְרְחוּ כַגָּפֶן,** שֶׁהַגֶּפֶן מוֹצִיאָה פֵּרוֹת בְּכָל שָׁנָה מִבְּלִי זְרִיעָה מֵחָדָשׁ. פְּרוּשׁ אַחֵר, "יִחְיוּ דָגָן וְיִפְרְחוּ כַגָּפֶן", שֶׁהַדָּגָן יוֹצִיא פֵּרוֹת מִשָּׁנָה לְשָׁנָה מִבְּלִי זְרִיעָה, כְּמוֹ הַגֶּפֶן. **זִכְרוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן,** רֵיחוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן הַמְשֻׁבָּח בְּיוֹתֵר. וְהוּא רָמֵז עַל נִסּוּךְ הַיַּיִן בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַנִּקְרָא "לְבָנוֹן". ט) **אֶפְרַיִם,** אֶפְרַיִם יֹאמַר. **לָעֲצַבִּים,** לַעֲבוֹדַת הַפְּסִילִים. **אֲנִי עָנִיתִי,** וְאָז יֹאמַר הקב"ה, אֲנִי אֶעֱנֶה לוֹ עַל כָּל מַה שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי. **וַאֲשׁוּרֶנּוּ,** אֶסְתַּכֵּל וַאֲשַׁגִּיחַ בּוֹ לָתֵת לוֹ כָּל צָרְכִּיו. **אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן,** כְּמוֹ עֵץ הַבְּרוֹשׁ בִּהְיוֹתוֹ רַעֲנָן וְלַח, אֶהְיֶה לְךָ כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן שֶׁכּוֹפְפִין רֹאשׁוֹ אֵצֶל שָׁרָשָׁיו, כֵּן אֲנִי שׁוֹכֵן מָרוֹם וְאַשְׁפִּיל עֵינַי לְהַשְׁגִּיחַ בְּךָ. **מִמֶּנִּי פִרְיְךָ** כָּל פְּרִי הַצְּלָחָתְךָ **נִמְצָא** לְךָ מִמֶּנִּי: כְּשֶׁהִשְׁלִים הוֹשֵׁעַ נְבוּאָתוֹ, אָמַר י **מִי חָכָם** בָּכֶם **וְיָבֵן אֵלֶּה** הַתּוֹכֵחוֹת שֶׁדִּבַּרְתִּי עַד הֵנָּה **נָבוֹן וְיֵדָעֵם** וְיִתְבּוֹנֵן לְכָל אֵלֶּה וְיָשׁוּב אֵלַי **כִּי־יְשָׁרִים דַּרְכֵי יְהוָה** גַּם אִם יִרְאוּ צַדִּיק וְרַע לוֹ אוֹ רָשָׁע וְטוֹב לוֹ **וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם** כִּי יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כִּי כָּל דַּרְכָּיו מִשְׁפָּט **וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם** כִּי יֹאמְרוּ אֵין מְסַדֵּר וּמַנְהִיג לָעוֹלָם: חָזַר הַנָּבִיא לְשַׁבֵּחַ לַה' עַל יְעוּד הַטּוֹבָה וְאָמַר: אַף שֶׁאֵין אָנוּ רְאוּיִים לְכָל הַטּוֹבָה

עטרת מרים

תָּאֵשֵׁם שִׁמְרוֹן (רֹאשׁ מַמְלֶכֶת אֶפְרַיִם) כִּי מָרְתָה בֵּאלֹהֶיהָ וגו': לָכֵן **בְ֣שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל** שֶׁבְּאֶרֶץ יְהוּדָה **עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ** פֵּן יִקָּרֵא אֶתְכֶם כְּשׁוֹמְרוֹן **כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ** בָּא לְךָ הַצָּרָה הַזֹּאת: **ג קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים** שֶׁתִּתְוַדּוּ לְפָנָיו וּבָזֶה **וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו** בִּתְפִלָּה **כָּל־תִּשָּׂא עָוֹן** מְחוֹל נָא כָּל הָעָוֹן **וְקַח** בִּמְקוֹמוֹ **טּוֹב** הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים שֶׁעָשִׂינוּ **וּנְשַׁלְּמָה** בִּמְקוֹם קָרְבְּנוֹת **פָרִים** אֶת וִידּוּי **שְׂפָתֵינוּ:** ד עוֹד זֹאת אִמְרוּ לְפָנָיו **מֵאַשּׁוּר** לֹא נְבַקֵּשׁ עוֹד עֶזְרָה כִּי **לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל־סוּס** הִיא עֶזְרַת מִצְרַיִם **לֹא נִרְכָּב** וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֵלֶּה **אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ** אֶלָּא **אֲשֶׁר־בְּךָ לַבְּדְךָ יְרֻחַם יָתוֹם:** ה כַּאֲשֶׁר יֹאמְרוּ כֵּן, אָז **אֶרְפָּא** אֶסְלַח **לִמְשׁוּבָתָם** לְמִרְדָּם, **אֹהֲבֵם** אוֹהֵב אוֹתָם אַהֲבַת **נְדָבָה** כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ: ו **אֶהְיֶה כַטַּל** שֶׁאֵין נֶעְצָר מֵעוֹלָם **לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח** פֶּרְחִים נָעִים **כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְנָךְ** הִשְׁרִישׁ וְהִתְפַּשְּׁטוּ **שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן** כְּשָׁרְשֵׁי עֲצֵי לְבָנוֹן: ז **יֵלְכוּ** יִתְפַּשְּׁטוּ לְמֵרָחוֹק **יוֹנְקוֹתָיו** עֲנָפָיו הָרַכִּים **וִיהִי כַזַּיִת** שֶׁעָלָיו לַחִים כָּל הַשָּׁנָה **הוֹדוֹ** כֹּחַ לַחוּתוֹ, **וְרֵיחַ לוֹ** וְרִיחוֹ יִהְיֶה נוֹדֵף **כַּלְּבָנוֹן** הַמַּרִיחַ בְּיוֹתֵר לְפִי מַרְבִּית הָעֵשְׂבִים וְהָאִילָנוֹת הַגְּדֵלִים שָׁם: ח אֵלּוּ שֶׁיָּשֻׁבוּ לְאַרְצָם יִהְיוּ **יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ** הָאֵל יִתְבָּרֵךְ, **יְחַיּוּ** אֶת עַצְמָם בְּכָל עֵת בְּמִצְוֹת הָאֵל יִתְבָּרֵךְ, וְיִהְיוּ כְּדָגָן הַמְחַיֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת **וְיִפְרְחוּ** יִתְפַּשְּׁטוּ **כַּגָּפֶן זִכְרוֹ** זִכְרוֹן שְׁמוֹ יִהְיֶה **כְּיֵין** הַגָּדֵל בַּ**לְּבָנוֹן** הַמּוּזְכָּר לְשִׁבְחָה: **ט** כְּשֶׁיֹּאמַר **אֶפְרַיִם מַה־לִּי עוֹד** לִפְנוֹת **לַעֲצַבִּים** לַעֲבוֹדָה־זָרָה וַיְכִיר שֶׁאֵין בָּהּ מַמָּשׁ, אָז **אֲנִי עָנִיתִי** אֶעֱנֶה אוֹתָם עַל תְּפִלּוֹתֵיהֶם **וַאֲשׁוּרֶנּוּ** אַבִּיט וְאַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם מֵרָחוֹק **אֲנִי**

עטרת מרים

הַהִיא כִּי אָנוּ מְלֵאֵי עָוֹן, אֲבָל יח מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא מוֹחֵל עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לַדּוֹר שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ בְּקֵץ הַיָּמִין לֹא־הֶחֱזִיק אוֹחֵז לָעַד עַד עוֹלָם אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא וְלָכֵן יִתְרַצֶּה עַל הַכַּעַס: יט יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ כְּמֹאז יִכְבֹּשׁ יִתְפּוֹשׁ בְּחֶזְקָה אֶת עֲוֹנֹתֵינוּ שֶׁלֹּא יַגִּיעַ שׁוּם עוֹנֶשׁ עָלָיו בֶּעָתִיד וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת עוֹמֶק יָם כָּל־חַטֹּאתָם הַחֲטָאִים הַבָּאִים בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּסִבַּת הַתַּאֲוָה שֶׁלֹּא מִצַּד הַמֶּרֶד: כ תִּתֵּן אֱמֶת אֲמִת לְנוּ דְּבָרְךָ אֲשֶׁר הִבְטַחְתָּ לְיַעֲקֹב כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ (בראשית כט) חֶסֶד שֶׁהִבְטַחְתָּ לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר צִוָּה לְבָנָיו לִשְׁמוֹר דֶּרֶךְ ה' וגו' אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם בַּעֲקֵידַת יִצְחָק, כִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה' יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ וגו':

שי למורא

שֶׁאֶפְשָׁר לְכוֹפֵף אֶת רֹאשׁוֹ עַד לָאָרֶץ, כָּךְ יְהֵא הקב"ה מְצוּי לוֹ לְהַצִּילוֹ. מִמֶּנִּי פֶּרְיְךָ נִמְצָא, הֲרֵי אֲנִי הוּא שֶׁכָּל טוֹבָתְךָ מֵאִתִּי בָּאָה. י) וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם, כַּאֲשֶׁר יָשׁוּבוּ הַפּוֹשְׁעִים לְדַרְכֵי ה', וְלֹא הָיוּ רְגִילִים בָּהֶם כְּמוֹ הַצַּדִּיקִים, יִכָּשְׁלוּ בָהֶם, כְּאָדָם שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר הַדֶּרֶךְ. וְזֶה נֶאֱמַר עַל הַפּוֹשְׁעִים שֶׁלִּבָּם עוֹד בְּדֶרֶךְ פִּשְׁעָם. אֲבָל הַשָּׁבִים בְּלֵב שָׁלֵם, הקב"ה יַעְזֹרֵם. יח) נֹשֵׂא עָוֹן, מְכַפֵּר עַל עָוֹן. וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע, כְּלוֹמַר, אֵינוֹ עוֹמֵד עַל הַפֶּשַׁע לְהַשְׁגִּיחַ בּוֹ לְשַׁלֵּם עָלָיו גְּמוּל, אֶלָּא עוֹבֵר עַל הַפֶּשַׁע כְּאִלּוּ לֹא יַרְאֶנּוּ. לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ, לְאוֹתָם שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ בְּבוֹא הַגּוֹאֵל. לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁהָיוּ חַיָּבִים שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מֵהַגָּלוּת לְפִי מַעֲשֵׂיהֶם, לֹא יִפְנֶה לָעַד אֶל מַעֲשֵׂיהֶם. יט) יִכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ, כְּאָדָם שֶׁכּוֹבֵשׁ דָּבָר תַּחַת רַגְלָיו שֶׁלֹּא יֵרָאֶה. וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצוּלוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם, כְּלוֹמַר, לֹא יִזְכְּרוּ לַעֲנֹשׁ עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ

וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם: ז יח מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יט יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם: כ תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם:

הִשְׁלַכְתָּם בְּעֹמֶק הַיָּם שֶׁלֹּא יֵרָאוּ. כ) תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב וגו', כְּלוֹמַר, הַאֲמֵת לָנוּ דְּבָרְךָ שֶׁהִבְטַחְתָּ לְיַעֲקֹב "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וָצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וגו'" (בראשית כח,יד), וְזֶה יִהְיֶה תַּשְׁלוּם גְּמוּל חַסְדּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם בַּעֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק "בִּי נִשְׁבַּעְתִּי... וְיָרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו וגו'" (בראשית כב,טז-יז). ו"אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ" כּוֹלֵל שְׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

לב א הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי: ב יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב: ג כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ: (לוי) ד הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: ה שִׁחֵת לוֹ לֹא בָּנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ וּפִתַּלְתֹּל: ו הֲלְיהוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ הוּא עֲשָׂךְ וַיְכֹנְנֶךָ: (ישראל) ז זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֶּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ־לָךְ: ח בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ט כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ: י יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ: יא כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ: יב יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר:

אגרות קודש

ב״ה, ימי הסליחות, ה׳תשל״ב
ברוקלין, נ.י.

הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ כו׳

מו״ה אבנר חי שי׳ המכונה ד״ר שאַקי

שלום וברכה!

לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי, לכ׳ ולכל אשר לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בכבוד ובברכה אשר כשם שבעבר כמופת הי׳ לרבים בהגנה על התומ״צ, דבר ה׳ זו הלכה, מבלי חת כן יעשה וגם יוסיף בעתיד וקרנו תרום בכבוד, עדי יקויים היעוד: כי מציון תצא תורה (תורת אמת – שאמת שוללת פשרות) ודבר ה׳ (זו הלכה) מירושלים (אשר קיומה תלוי בשלילת ״כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה״ – כהוראת חז״ל שבת (קיט, ב)) ולבשו״ט.

לוח זמנים לשבת פרשת וילך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	06:35	06:39	08:57	08:58	09:31	09:32	10:32	10:32	18:24	18:17	18:50	18:43	17:58	18:53
חיפה (ק)	06:35	06:39	08:56	08:57	09:30	09:31	10:31	10:31	18:26	18:18	18:49	18:42	17:50	18:52
ירושלים (ק)	06:34	06:38	08:55	08:56	09:29	09:30	10:30	10:30	18:27	18:20	18:48	18:41	17:41	18:51
תל אביב (ק)	06:36	06:40	08:57	08:58	09:31	09:32	10:32	10:32	18:24	18:17	18:50	18:43	17:58	18:53
אוסטריה, וינה (ק)	06:56	07:04	09:04	09:07	09:47	09:51	10:47	10:49	18:31	18:19	19:04	18:52	18:03	19:05
אוסטרליה, מלבורן (ח)	05:54	05:45	08:23	08:17	09:00	08:55	10:05	10:00	18:26	18:32	18:54	18:59	18:13	19:11
אוקראינה, אודסה (ק)	06:57	07:05	09:07	09:11	09:50	09:53	10:50	10:51	18:35	18:23	19:07	18:55	18:07	19:08
אוקראינה, דונייצק (ק)	06:30	06:38	08:38	08:42	09:22	09:25	10:22	10:23	18:06	17:53	18:38	18:27	17:37	18:39
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	06:41	06:50	08:49	08:52	09:33	09:36	10:33	10:34	18:16	18:04	18:50	18:37	17:48	18:50
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	07:07	07:17	09:13	09:17	09:59	10:03	10:59	11:00	18:41	18:28	19:15	19:02	18:12	19:16
אוקראינה, קייב (ק)	07:00	07:10	09:05	09:09	09:51	09:55	10:51	10:53	18:33	18:20	19:08	18:55	18:04	19:09
איטליה, מילאנו (ק)	07:23	07:31	09:34	09:37	10:16	10:18	11:16	11:17	19:03	18:52	19:33	19:21	18:36	19:34
אקוואדור, קיטו (ח)	06:00	05:58	08:31	08:29	08:59	08:58	10:02	10:00	18:06	18:05	18:29	18:27	17:47	18:36
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:28	06:20	08:58	08:53	09:34	09:29	10:38	10:34	18:59	19:04	19:25	19:30	18:45	19:41
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	07:17	07:07	09:44	09:38	10:24	10:18	11:29	11:24	19:53	19:59	20:22	20:29	19:40	20:41
ארה"ב, בולטימור (ק)	07:04	07:10	09:20	09:22	09:58	10:00	10:58	10:59	18:47	18:37	19:15	19:06	18:21	19:17
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:54	07:00	09:09	09:11	09:47	09:49	10:48	10:48	18:35	18:26	19:04	18:55	18:09	19:06
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:54	07:00	09:10	09:12	09:48	09:50	10:48	10:49	18:36	18:26	19:05	18:55	18:10	19:07
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:31	07:38	09:45	09:47	10:24	10:26	11:24	11:25	19:11	19:01	19:41	19:31	18:44	19:42
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:16	07:19	09:38	09:39	10:11	10:12	11:12	11:12	19:06	18:59	19:30	19:23	18:42	19:33
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:48	06:52	09:08	09:09	09:42	09:44	10:43	10:43	18:34	18:26	19:01	18:53	18:09	19:03
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:14	07:16	09:38	09:39	10:10	10:10	11:11	11:11	19:06	19:00	19:30	19:24	18:43	19:34
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:50	06:56	09:05	09:07	09:43	09:45	10:44	10:45	18:31	18:21	19:00	18:51	18:05	19:02
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	07:18	07:24	09:33	09:36	10:11	10:13	11:12	11:13	19:00	18:50	19:29	19:19	18:34	19:30
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:49	06:56	09:03	09:06	09:42	09:45	10:43	10:44	18:30	18:19	18:59	18:49	18:03	19:01
בוליביה, לה-פס (ח)	06:14	06:09	08:46	08:42	09:16	09:13	10:19	10:16	18:30	18:31	18:53	18:54	18:13	19:03
בלגיה, אנטוורפן (ק)	07:45	07:55	09:49	09:53	10:36	10:40	11:36	11:38	19:17	19:04	19:52	19:39	18:48	19:53
בלגיה, בריסל (ק)	07:45	07:55	09:50	09:54	10:36	10:40	11:36	11:38	19:18	19:04	19:52	19:39	18:49	19:53
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:46	05:40	08:17	08:13	08:49	08:45	09:52	09:49	18:11	18:13	18:31	18:33	17:55	18:43
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:34	05:28	08:06	08:02	08:37	08:33	09:41	09:38	17:54	17:56	18:18	18:20	17:38	18:30
בריטניה, לונדון (ק)	07:03	07:13	09:07	09:11	09:54	09:58	10:54	10:56	18:37	18:23	19:10	18:57	18:10	19:11
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	07:13	07:24	09:14	09:19	10:03	10:08	11:03	11:05	18:42	18:28	19:19	19:05	18:15	19:20
גרמניה, ברלין (ק)	07:10	07:20	09:12	09:17	10:01	10:05	11:00	11:02	18:42	18:28	19:17	19:03	18:12	19:17
גרמניה, פרנקפורט (ק)	07:27	07:37	09:33	09:37	10:19	10:23	11:19	11:21	19:01	18:48	19:35	19:22	18:32	19:36
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:45	05:39	08:17	08:12	08:49	08:45	09:53	09:50	18:14	18:17	18:33	18:36	17:59	18:45
הודו, מומבאי (ח)	06:29	06:31	08:56	08:56	09:27	09:26	10:28	10:27	18:26	18:21	18:49	18:44	18:04	18:53
הודו, פונה (ח)	06:25	06:27	08:53	08:52	09:23	09:22	10:24	10:23	18:22	18:17	18:45	18:41	18:00	18:50
הונגריה, בודפשט (ק)	06:44	06:53	08:53	08:57	09:36	09:40	10:36	10:38	18:21	18:09	18:53	18:41	17:53	18:54
טורקיה, איסטנבול (ק)	06:58	07:04	09:13	09:16	09:52	09:54	10:52	10:53	18:40	18:30	19:09	19:00	18:14	19:11
יוון, אתונה (ק)	07:22	07:27	09:39	09:41	10:16	10:18	11:17	11:17	19:06	18:57	19:34	19:25	18:41	19:36
מולדובה, קישינב (ק)	07:05	07:13	09:15	09:18	09:57	10:00	10:57	10:59	18:42	18:30	19:14	19:03	18:14	19:15

לוח זמנים לשבת פרשת וילך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי׳ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:27	06:28	08:54	08:53	09:24	09:24	10:25	10:25	18:23	18:18	18:46	18:41	18:00	18:50
ניו-זילנד, קרייסטצ׳רץ׳ (ח)	06:00	05:48	08:24	08:17	09:07	09:01	10:13	10:08	18:39	18:47	19:11	19:19	18:27	19:32
נפאל, קטמנדו (ח)	05:57	06:00	08:21	08:21	08:53	08:53	09:54	09:54	17:49	17:42	18:13	18:07	17:25	18:17
סינגפור, סינגפור (ח)	06:51	06:49	09:22	09:20	09:50	09:49	10:53	10:51	18:57	18:55	19:19	19:17	18:37	19:26
פולין, ורשא (ק)	06:39	06:49	08:42	08:46	09:30	09:34	10:30	10:32	18:10	17:57	18:46	18:33	17:41	18:47
פרו, לימה (ח)	05:51	05:47	08:23	08:20	08:52	08:49	09:55	09:53	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליאון (ק)	07:41	07:48	09:51	09:55	10:33	10:36	11:33	11:35	19:18	19:07	19:50	19:39	18:51	19:51
צרפת, פריז (ק)	07:52	08:01	09:59	10:03	10:44	10:47	11:44	11:45	19:28	19:16	20:00	19:48	19:00	20:01
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:44	05:42	08:14	08:13	08:42	08:41	09:45	09:43	17:47	17:45	18:10	18:07	17:27	18:16
קנדה, טורונטו (ק)	07:17	07:24	09:30	09:32	10:10	10:12	11:10	11:11	18:58	18:48	19:26	19:16	18:32	19:28
קנדה, מונטריאול (ק)	06:54	07:02	09:05	09:08	09:47	09:50	10:47	10:48	18:33	18:22	19:03	18:52	18:05	19:04
קפריסין, לרנקה (ק)	06:41	06:46	09:01	09:02	09:36	09:37	10:37	10:37	18:28	18:20	18:55	18:46	18:03	18:57
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	07:01	07:12	09:00	09:05	09:51	09:56	10:50	10:53	18:29	18:14	19:07	18:52	17:58	19:07
רוסיה, מוסקבה (ח)	06:35	06:47	08:32	08:37	09:25	09:30	10:24	10:27	18:05	17:49	18:41	18:26	17:34	18:41
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	06:22	06:30	08:31	08:34	09:14	09:17	10:14	10:15	17:58	17:47	18:31	18:19	17:30	18:32
שוויץ, ציריך (ק)	07:26	07:35	09:36	09:39	10:19	10:22	11:19	11:20	19:07	18:55	19:35	19:24	18:39	19:36
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:08	06:08	08:36	08:36	09:06	09:05	10:07	10:06	18:07	18:03	18:30	18:26	17:46	18:35

המשך מעמוד ג

העולם גזר ואמר השמים שמים להוי׳ והארץ נתן לבני אדם, כשבקש ליתן את התורה, בטל את הגזירה הראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים, ואני המתחיל שנאמר[32] וירד הוי׳ על הר סיני וגו׳, וכתיב ואל משה אמר עלה אל הוי׳[33], וז״ש[34] כל אשר חפץ הוי׳ עשה בשמים ובארץ״.

כשם שיש ביטול הגזירה בכללות העולם (שהוא ענין חיבור ״שמים״ – רוחניות, ו״ארץ״ – גשמיות), כך יש **באדם גופא**: ביטול הגזירה בין גופו לנפשו (רוחניות וגשמיות שבו), **ובנפש גופא**: בין המוחין, הבנה והשגה, שמאיר בה האמת כפי שהיא מצד חכמתו ית׳, בחי׳ ״עליונים״ שבו, לעבודת המדות, רגש האדם, הקשורה עם מציאותו, בחי׳ ״תחתונים״ שבו.

קודם מתן תורה לא הי׳ יכול להיות חיבור אמיתי בין ״מוחין״ ל״מדות״, שעבודת המוחין, ביטול, תומשך ותורגש במדות. ורק לאחר ביטול הגזירה במתן תורה ניתן הכח שיהי׳ התחברות והתכללות הפכיים (כנ״ל), באופן שיוכל לעבוד את ה׳ בכל סוגי עבודה.

כדאיתא בספרי עה״פ[35] ״ואהבת את הוי׳ אלקיך – שנדרש מאדם הן אהבה והן יראה, אע״פ שאין לך אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה אלא במדת הקב״ה בלבד״, כי ממתן תורה ניתן הכח לחבר ב׳ הפכים של אהבה ויראה יחד – ״אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה״[36].

32) יתרו יט, כ.
33) שם, כ.
34) לקמן קלה, ו.
35) ואתחנן ו, ה.
36) מלקו״ש חל״ה ע׳ 103 (משיחת י״ט כסלו ה׳תשכ״ב).

סדר מצות הדלקת נרות לראש השנה ושבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה .... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל .... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בערב ראש ראש השנה נותנים גם עבור היום השני) אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

ערב ליל א' של ראש השנה

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים.

* יש להדליק – לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של ראש השנה.

במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית), מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַזִּכָּרוֹן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ליל ב' של ראש השנה

זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, על ידי העברה מאש הדלוקה לפני ראש־השנה.

בעת הדלקת הנרות נוהגים להניח לפני המברכת פרי חדש ובעת ברכת 'שהחיינו' תביט בו או שתלבש בגד חדש, ותדליק את הנרות סמוך לקידוש ממש, ואת הפרי הנ"ל תאכל תיכף לאחר הקידוש. ואם אין לה פרי או בגד חדשים – בכל זאת תברך 'שהחיינו', מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַזִּכָּרוֹן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ליל שבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל .... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00546
02/10/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים